

การจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมเพื่อการคุ้มครองมรดกทาง

วัฒนธรรมไทย(ภาคใต้)

**Cultural Database Operation for Cultural Heritage
Protection (southern, Thailand)**

ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว

นางสาวนิทศ ไหมจ้อย

นางสาวปริญญา ปานขาวนา

นางสาวยุวดี ศรีชัย

นางสาววัลย์ยา ชนะกุล

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับทุนอุดหนุนจาก

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีงบประมาณ 2549

บทคัดย่อ

การจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ในครั้งนี้ มุ่งหวังเพื่อรวบรวมและจัดระบบข้อมูลทางวัฒนธรรมไทยจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ของพื้นที่ในภาคใต้ เพื่อนำไปสู่การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทย โดยสำรวจข้อมูลในภาคใต้ทั่วทั้ง 14 จังหวัด อันประกอบด้วย จังหวัดระนอง ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่ พังงา ภูเก็ต พัทลุง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา ตรัง และนราธิวาส ผู้ศึกษาได้กำหนดเนื้อหาในการสำรวจได้ 5 สาขา คือ มุขปาฐะ ได้แก่ นิทาน ตำนาน บทสวดในพิธีกรรม คำอุ่บ่าวสาว สำนวนภาษิต ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า ชื่อบ้านนามเมือง ผญาเกี่ยว ปริศนาคำทาย และอื่น ๆ ศิลปการแสดง ได้แก่ ดนตรีด้านการแสดง การแสดงในพิธีกรรม เพลงร้องพื้นบ้านและอื่น ๆ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมและการรื่นเริง ได้แก่ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ความรู้และข้อปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน อาหารการกิน การดูแลสุขภาพ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ และอื่น ๆ และงานช่างพื้นบ้าน ได้แก่ ผ้าผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องจักสาน เครื่องรัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องไม้ เครื่องหนัง ภูมิปัญญาและเครื่องประดับ งานศิลปกรรมพื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ

ผลการศึกษา การจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทยภาคใต้ พบว่า ข้อมูลที่เก็บได้มีจำนวน 1,171 เรื่อง มีรูปแบบการจัดเก็บข้อมูล แบ่งออกได้ 3 ลักษณะ คือ ข้อมูลจากงานวิจัยทั่วไปจำนวน 35 เรื่อง งานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ จำนวน 95 เรื่อง และหนังสือจำนวน 1,041 เรื่อง สำหรับประเภทของข้อมูลที่จัดเก็บได้ จำแนกออกเป็น 5 ประเภท คือ ข้อมูลด้านมุขปาฐะ จำนวน 207 เรื่อง จำแนกเป็นนิทาน จำนวน 170 เรื่อง ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า 16 เรื่อง ชื่อบ้านนามเมือง 17 เรื่อง สำนวนภาษิต จำนวน 4 เรื่อง ข้อมูลด้านศิลปการแสดง จำนวน 38 เรื่อง จำแนกเป็นชุดการแสดง จำนวน 29 เรื่อง เครื่องดนตรี จำนวน 3 เรื่อง และนักแสดง/ศิลปิน จำนวน 6 เรื่อง ข้อมูลด้านประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริงในภาคใต้จำนวน 158 เรื่อง จำแนกเป็น ความเชื่อจำนวน 71 เรื่อง ขนบประเพณีจำนวน 20 เรื่อง ขนบธรรมเนียมจำนวน 18 เรื่อง จารีตและพิธีกรรมจำนวน 49 เรื่อง ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้และการปฏิบัติที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล จำนวน 681 เรื่อง จำแนกเป็นภูมิปัญญาอาหารการกิน จำนวน 107 เรื่อง การดูแลสุขภาพ จำนวน 468 เรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 98 เรื่อง โหราศาสตร์และดาราศาสตร์ จำนวน 8 เรื่อง และข้อมูลงานช่างพื้นบ้าน จำนวน 87 เรื่อง แบ่งเป็นผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า จำนวน 3 เรื่อง เครื่องจักสาน จำนวน 16 เรื่อง เครื่องโลหะ จำนวน 27 เรื่อง เครื่องหนัง จำนวน 7 เรื่อง ศิลปกรรมพื้นบ้าน จำนวน 3 เรื่อง และงานช่างอื่น ๆ จำนวน 16 เรื่อง

ข้อมูลวัฒนธรรมไทยภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่เกิดจากการบ่มเพาะจากสภาวะธรรมชาติ การสร้างสรรค์ของบรรพชน ความเชื่อเกี่ยวกับโลกและจักรวาล และศาสนา ด้วยปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้ ทำให้วัฒนธรรมภาคใต้มีความโดดเด่นไม่น้อยกว่าภาคอื่นๆ วัฒนธรรมทั้ง 5 ประเภทที่ได้จากการจัดเก็บข้อมูลในแหล่งต่างๆ ส่วนใหญ่มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวลีที่เกี่ยวโยงกับสภาพภูมิศาสตร์ ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม วัฒนธรรมเหล่านี้หล่อหลอมจากรุ่นสู่รุ่นจนกระทั่งกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ อย่างที่พบเห็นในปัจจุบัน

ABSTRACT

Making culture data base for protect heritage concern cultures' the southern part. This time it expect compile and arrange thai culture data base system from the other data in the southern part to protect heritage thai culture. By survey data in the southern part all of 14 provinces such as: Ranong, Chumporn, Suratthani, Nakorn-srithammarat, Krabi, Phangha, Phuket, Satun, Pattani, Yala, Trang and Narathiwad. The researcher specify plot are 5 branches; 1.the story saying inherit such as : story, legend, incantation use in rite, speech romance, aphorism proverb, history from saying, name of ban-manmuang, puzzle and the others. 2. the art of performance such as: musical performance, performance in rite, local song and the others. 3. tradition, rite and joyful such as belief, custom, tradition, rite. 4. knowledge and procedure about nature and universe such as: habitation, food, health care, natural resource management, astrology, astronomy and the others. 5. local technician work such as: product made from cloth, basket work, lacquer instrument, pottery, metal instrument, wood instrument, leather instrument, jewel, decorations, local work of art and the other of products.

The result showed that making culture data base for protect heritage concern cultures' the southern part founded that data was collected have 1,171 stories. In a part of format data was collected it can separate 3 types are data from the research amount 35 stories, thesis amount 95 stories and book 1,041 stories. For the type of data was collected it separate 5 types that is to say data about the story saying inherit amount 207 stories ; story amount 170 stories, history from saying amount 16 stories, name of ban-manmuang amount 17 stories, aphorism proverb amount 4 stories, the art of performance amount 38 stories was separated : set of performance amount 29 stories, musical instrument amount 3 stories and actor/artist amount 6 stories. Data about tradition rite social practice and joyful in the southern part amount 158 stories was separated : belief amount 71 stories, custom amount 20 stories, tradition amount 18 stories, rite amount 49 stories, knowledge and procedure about nature and universe amount 681 stories ; food intellect amount 107 stories, health care amount 468 stories, natural resource management amount 98 stories, and astrology or astronomy amount 8 stories. And data local technician amount 87 stories was separated : cloth and product

made from cloth amount 3 stories : basketwork amount 16 stories, metal instrument amount 27 stories, leather instrument amount 7 stories, local work of art amount 3 stories and the others local technician work amount 16 stories.

The southern part of culture's data almost happen from natural condition, ancients' creation, belief of world and universe and religion by 4 of this factors it cause of the southern part of culture noticeable more than the other part of Thailand. All of culture 5 types was collected from the other enter data; almost have substance related about livelihood the people who live in the southern part affect to geography, religion, belief, custom and rite. This culture preach from the past to the present until become identity custom for livelihood to experience at the present.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม จึงขอขอบคุณอย่างสูงต่อสำนักงานที่ได้ให้การสนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมไทยภาคใต้ในครั้งนี้

งานวิจัยชิ้นนี้คงไม่สำเร็จลงได้หากไม่ได้รับคำชี้แนะจากศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และบุคคลต่าง ๆ อีกมากมายที่ช่วยอนุเคราะห์เอกสารในการจัดทำฐานข้อมูล ตลอดจนนักศึกษาโปรแกรมภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่ช่วยเรียบเรียงข้อมูลและค้นคว้าเอกสารเพิ่มเติม รวมทั้งเจ้าหน้าที่สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่กรุณาตรวจทานข้อมูล ตรวจทานต้นฉบับ ทำให้งานวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณสำนักวิทยบริการ และห้องสมุด มหาวิทยาลัยทั่วทั้งภาคใต้ที่ช่วยอนุเคราะห์เอกสารในการสืบค้น งานวิจัยชิ้นนี้ไม่สามารถสำเร็จได้หากขาดความช่วยเหลือจากบุคคลดังกล่าว จึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ชวน เพชรแก้ว

เมษายน 2549

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา	
ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น	5
ความรู้เรื่องภูมิปัญญาภาคใต้	6
ความรู้เกี่ยวกับमुखปาฐะ	11
ความรู้ด้านธรรมเนียมประเพณี	12
ความรู้เรื่องศิลปะการแสดง	15
ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	22
ความรู้เกี่ยวกับงานช่างพื้นบ้าน	25
บทที่ 3 ข้อมูลวัฒนธรรมไทยภาคใต้	
ข้อมูลด้านमुखปาฐะ	28
ข้อมูลด้านศิลปะการแสดง	88
ข้อมูลด้านประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริง	97
ความรู้และการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	136
ข้อมูลงานช่างพื้นบ้าน	267
บทที่ 4 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการศึกษา	288
ข้อเสนอแนะ	289
บรรณานุกรม	290

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย

องค์การด้านการศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ มีการสำรวจ ขึ้นทะเบียนและประกาศเพื่ออนุรักษ์ปกป้อง คุ้มครองมรดกวัฒนธรรมในวิถีชีวิต (Intangible Cultural Heritage) อันได้แก่ วัฒนธรรมมุขปาฐะที่สืบทอดผ่านภาษา วัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดง ความรู้เกี่ยวกับจักรวาลและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ด้านศิลปะการแสดงและความรู้ด้านช่างฝีมือของชาวบ้าน กระบวนการส่งเสริมการขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมวิถีชีวิตดำเนินการโดยหน่วยบริหารของยูเนสโก ได้จัดการประชุมใหญ่ ณ กรุงปารีส เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 มีสาระสำคัญ คือ การรับรองปฏิญญาสากลแห่งยูเนสโกว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีข้อสังเกตที่พึงตระหนักว่า ปัจจุบันมรดกวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของกลุ่มชนถ่ายทอดข้ามเผ่าพันธุ์ตามลัทธิจักรวรรดินิยมและตามกระบวนการสากลวัตถุอย่างหลากหลาย ตั้งแต่วัฒนธรรมทางการเมืองการปกครอง วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจ วัฒนธรรมทางความคิด ฯลฯ วัฒนธรรมของชาติมหาอำนาจแปรสภาพเป็นวัฒนธรรมสากล ทำให้เกิดการครอบงำทางวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่าระบบจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม (Cultural Imperialism) เช่น การบริโภคกะหรี่สำเร็จรูปเป็นอาหารหลัก การพกวิทยุสเตอริโอติดตัวและการร้องคาราโอเกะ เพื่อคลายเครียดเป็นต้น ดังนั้นประเทศญี่ปุ่นไม่เพียงเกิดดุลทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังเกินดุลทางวัฒนธรรมอีกด้วย

สังคมไทยมีลักษณะพิเศษ คือ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การกิจของคนไทย คือ การศึกษาความหลากหลายในแต่ละท้องถิ่น เรียนรู้คุณค่าของความหลากหลายเพื่อใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม และแสวงหาสู่ทางพัฒนาความหลากหลายให้คงอยู่ ปัจจุบันความหลากหลายของวัฒนธรรมไทยถูกคุกคามทั้งจากสภาพภายในและภายนอกประเทศ ดินแดนที่เป็นประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้านที่เรียกว่าสุวรรณภูมินั้น มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายอยู่ร่วมกันมาช้านาน ภาคเหนือมีกลุ่มชาติพันธุ์ไม่น้อยกว่าสิบกลุ่ม โดยชาว ลัวะ ซึ่งกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมอญเขมรอยู่ร่วมกับชาวลื้อและชาวชนที่พูดภาษาตระกูลไท ส่วนภาคอีสานประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมและกลุ่มที่อพยพเคลื่อนย้ายมาใหม่ มีทั้งวัฒนธรรมไทลื้อ ผู้ไท ไทดำ ผู้้อ กูย แสก เขอ ไล่ เวียดนาม มอญ จีน แต่ละกลุ่มต่างมีจารีตประเพณี มีพิธีกรรมที่สะท้อนความเชื่อดั้งเดิม เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบาศศรีสู่ขวัญ ประเพณีบุญเลี้ยงบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวต่างมี

อัตลักษณ์ของตนเองและเคารพในสิทธิของกลุ่มอื่น มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มดั้งเดิมและกลุ่มที่อพยพมาที่หลัง ส่วนภาคใต้ภาคกลางและภาคตะวันออกก็มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเช่นกัน สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่มีอัตลักษณ์ในพหุลักษณะ มีทั้งวัฒนธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีทั้งวัฒนธรรมราษฎร์และวัฒนธรรมหลวง มีทั้งวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมพื้นเมือง

การลดทอนความหลากหลายของวัฒนธรรมไทย เกิดจากการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่หนึ่งเป็นต้นมา กล่าวคือ ในยุคแรกเริ่ม การพัฒนาหมายถึง การทำให้ทันสมัยอย่างสังคมตะวันตกซึ่งมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมไทย การเปลี่ยนวิธีการผลิตจากการเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม ทำให้จิตสำนึกความเชื่อ อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรม เปลี่ยนแปลงในเขตชุมชนเมืองและเขตเกษตรกรรมแบบก้าวหน้า แท้จริงการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคมต่างมีจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเอง รวมตลอดจนระบบความเชื่อศรัทธา ระบบคุณค่าบรรทัดฐานทางจริยธรรม วรรณกรรมและศิลปะ พื้นฐานวัฒนธรรมเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หากแต่ค่อยเป็นค่อยไป ในบางกรณีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกิดจากการปะทะกับวัฒนธรรมต่างชาติ และในบางกรณีเกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจ แต่การเติบโตของทุนวัฒนธรรมในประเทศมหาอำนาจสามารถส่งผลกระทบต่อพื้นฐานทางวัฒนธรรมในประเทศอื่นได้ โดยผ่านกลไกการค้าระหว่างประเทศผ่านโทรทัศน์ระหว่างประเทศ ตลอดจนเครือข่ายสารสนเทศระหว่างประเทศ ดังเช่น Internet เกิดกระบวนการแปรวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า มีการลักลอบถ่ายถอดวัฒนธรรมข้ามเผ่าพันธุ์ และมีการบังคับประเทศที่อ่อนแอกว่าไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา ยุโรปตะวันตกและญี่ปุ่น โดยที่ไม่ได้แบ่งปันผลประโยชน์กลับคืนสู่เป็นเจ้าของ ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 46 กำหนดให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีสิทธิอนุรักษ์ พื้นฟูจารีตประเพณีที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและชาติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

จากปัญหาดังกล่าวประเทศไทยทุกภูมิภาค จึงควรตระหนักถึงความสำคัญของการให้ความสำคัญคุ้มครองภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยเบื้องต้นควรสร้างระบบข้อมูล ระบบการขึ้นทะเบียนทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติให้สามารถตรวจสอบได้ และสามารถกล่าวอ้างความเป็นเจ้าของได้ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายอย่างในปัจจุบัน

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว ในส่วนของภาคใต้จึงดำเนินการจัดทำข้อมูลพื้นฐานวัฒนธรรมเพื่อคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทย (ภาคใต้) ขึ้น

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อรวบรวมและจัดระบบข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ของพื้นที่ภาคใต้ เพื่อนำไปสู่การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

มีฐานข้อมูลการรวบรวมและระบบการจัดเก็บข้อมูลวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ เพื่อเป็นแนวทางหรือหลักฐานให้การคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมไทยในการอ้างอิงความเป็นเจ้าของ และสามารถระบุที่มาของมรดกวัฒนธรรมไทย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่ ดำรงข้อมูลในภาคใต้ 14 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดระนอง ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่ พังงา ภูเก็ต พัทลุง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา ตรัง และนราธิวาส

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การจัดทำฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมเพื่อคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ภาคใต้ได้ กำหนดเนื้อหาในการสำรวจ 5 สาขา ได้แก่

1. มุขปาฐะ ได้แก่ นิทาน ตำนาน บทสวดในพิธีกรรม คำอุ้บ่าวสาว ตำนานภายิด ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า ชื่อบ้านนามเมือง ผญาเกี่ยว ประสันคำทาย และอื่น ๆ
2. ศิลปะการแสดง ได้แก่ ด้านดนตรีด้านการแสดง ด้านดนตรีและการแสดงในพิธีกรรม เพลงร้องพื้นบ้าน และอื่น ๆ
3. ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และงานฉลอง ได้แก่ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม เช่น การทำมาหากิน การดูแลสุขภาพ การเปลี่ยนผ่านของชีวิต ประเพณีในรอบปี (12 เดือน) งานฉลองอื่น ๆ
4. ความรู้และข้อปฏิบัติเกี่ยวกับจักรวาลและธรรมชาติ ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน อาหาร การกิน การดูแลสุขภาพ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โหราศาสตร์ คาราศาสตร์ และอื่น ๆ

5. งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ได้แก่ ผ้าผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องจักสาน เครื่องรัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องไม้ เครื่องหนัง อัญมณีและเครื่องประดับ ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ งานศิลปกรรมพื้นบ้าน

วิธีการดำเนินงาน

ในการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารเรื่องภูมิปัญญาไทยและรายงานการประชุมใหญ่รับรองปริญญาสาเกตว่าด้วย ความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมทั้งสถานภาพการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมพื้นบ้าน
2. ทบทวนความเหมาะสมของแบบสำรวจการรวบรวมและระบบการจัดเก็บข้อมูลวัฒนธรรมโดยทดลองใช้ แล้วนำมาปรับปรุง
3. ดำรงภาคสนามเบื้องต้นโดยสำรวจตามพื้นที่ทางวัฒนธรรมตามที่กำหนดไว้
4. คัดสรรพื้นที่ทางวัฒนธรรมจากการสำรวจเบื้องต้น เพื่อสำรวจการจัดเก็บข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน
5. จัดทำฐานข้อมูลโดยจำแนกประเภทตามขอบเขตของข้อมูล
6. จัดประชุมฯ เพื่อเสนอรายงานผลการรวบรวมข้อมูลและระบบการจัดเก็บข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม วิชชชจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ของพื้นที่ทางวัฒนธรรมภาคใต้
7. จัดทำสรุปผลการเก็บรวบรวมและระบบการจัดเก็บข้อมูลฯ ภาคใต้เพื่อประกอบการส่งรายงานผลฉบับสมบูรณ์ และฐานข้อมูลระบบดิจิทัลและการสืบค้น

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก และใช้วิธีการสำรวจ (Survey Research) โดยสำรวจข้อมูลจากศูนย์วัฒนธรรม องค์กรชุมชนและเอกชน หน่วยงานราชการต่าง ๆ สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัยสังคมและวัฒนธรรม ห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและวัด โรงพิมพ์และสำนักพิมพ์ท้องถิ่น สื่อต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ ฐานข้อมูลของกระทรวงต่าง ๆ CD-ROM

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ฐานข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมวิชิชชของพื้นที่ทางวัฒนธรรมภาคใต้ เพื่อใช้คุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมของภาคใต้และของชาติ

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดทำข้อมูลพื้นฐานวัฒนธรรมเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทย (ภาคใต้) คณะผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้ 7 ประเด็นหลัก คือ ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้เรื่องภูมิปัญญาภาคใต้ ความรู้เกี่ยวกับนุขปาฐะ ความรู้ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดง ความรู้เรื่องธรรมชาติและจักรวาล และ ความรู้เกี่ยวกับงานช่างพื้นบ้าน

ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญา” และ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

“ภูมิปัญญา” หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้ จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาการสืบสานกันมา ภูมิปัญญาจึงเป็นผลผลิตจากการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่าง ๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น ๆ จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำเพื่อแก้ปัญหาและปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง¹

ส่วนคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หมายถึง วิธีการจัดการ การชี้นำ และการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ในท้องถิ่นหรือในกลุ่มชน ภูมิปัญญาชาวบ้านล้วนสั่งสมงอกงามจากความรอบรู้ ประสบการณ์ ผวนกด้วยญาณทัศนะรากฐาน *

ภูมิปัญญาชาวบ้านย่อมมีขึ้นเมื่อการเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพยากร และองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม ให้เพิ่มพูนคุณค่าขึ้นอย่างสอดคล้องประสานและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ของสังคมหรือชุมชนของคน ทั้งด้านระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัย

¹ เอกวิทย์ ณ ถลาง. *คาวานภูมิปัญญาไทย*. หน้า 42.

*ความเชียบคมในการยังเห็นหยั่งรู้ที่ถุ่มลึกกว่าวิสัยทัศน์. 5755 – 5756.

และข้อจำกัดทั้งมวลที่เผชิญอยู่ เช่น ภูมิปัญญาการปรับเปลี่ยนวิธียังขึ้นเพื่อพอรอดไปสู่สภาวะมีกินมีใช้เพียงพอ ไม่เสี่ยงต่อการเผชิญกับการขาดมือหรือขาดแคลน ปรับเปลี่ยนการอยู่แบบเอาตัวรอดหรือต่างคนต่างอยู่ ไปเป็นการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและเอื้ออาทรต่อกันปรับเปลี่ยนภูมิธรรมจาก “อบายภูมิ” ไปสู่ “มนุชย์ภูมิ” คือ การยกระดับการกระทำตนให้มีค่าเป็นคนมีค่าเป็นต้น

ภูมิปัญญาชาวบ้านช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ที่เกื้อประโยชน์ต่อกลุ่มชนมากกว่าต่อปัจเจกชนสามารถขยายผลสืบส่งอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง คนส่วนใหญ่ของกลุ่มสามารถรับเอาภูมิปัญญานั้น ๆ เข้าสู่วิถีดำเนินชีวิตได้อย่างมีระบบและมีพลัง ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงไม่ใช่อภิปรชญาที่สูงเหนือวิถีที่ชาวบ้านจะเอาประโยชน์ได้ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทรงคุณค่ายิ่งและสืบทอดกันมาชยาวนานจะค่อย ๆ ซึมซาบเข้าสู่นิสัยการคิด และการกระทำจนกลายเป็นสามัญลักษณะ เป็นขนบนิยมนหรือจริยวัตรปกติของคนรุ่นหลังและหากถูกนำไปใช้ต่างยุคต่างสมัยหรือต่างสถานที่หรือต่างกลุ่มชนที่มีบริบทสอดคล้องแตกต่างกันโดยขาดการ “ปรับแปร” * อาจไร้คุณค่าอย่างสิ้นเชิงหรือเป็นโทษก็ได้

รากเหง้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงมักเกี่ยวเนื่องกับการนำ “สภาวะ” ตามธรรมชาติที่อยู่ ในวิถีที่จัดการได้ หรือ “ภาวะ” ที่เกิดจากการกระทำ การเสาะสร้างของคนรุ่นก่อน ๆ มาปรับแปรให้เกื้อกูล แก่การดำรงชีพขั้นพื้นฐานหรือปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร หรือที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยาบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ แล้วภูมิปัญญาเหล่านั้นค่อย ๆ แดกหน่อต่อชอกเป็นภูมิปัญญาเพื่อจรรโลงจิตใจเป็นเครื่องมือประเทืองอารมณ์ อันได้แก่ ภูมิปัญญาประเภทงานช่างฝีมือ และศิลปกรรมพื้นบ้านตลอดจนภูมิปัญญาอันเป็นปัทมสถานที่ยึดถือว่าเป็นความดี ความงามตามคติชนหรือคคิชาวบ้าน¹

ความรู้เรื่องภูมิปัญญาภาคใต้

ภูมิปัญญาทักษิณ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการปรับตัวและปรับวิถีชีวิตของคนในภาคใต้ ที่ประกอบขึ้นด้วยคนไทยและอีกหลายชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันในคาบสมุทร มีคนมาเลย์ คนจีน และคนที่มาจากอินเดียฝ่ายใต้ เป็นอาทิ หากแต่กลุ่มชนที่มีจำนวนมากที่สุดคือ ไทยสยาม โดยสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นคาบสมุทรแหลมทอง มีทะเลกว้างใหญ่

* ปรับให้เป็นที่พอใจโดยปราศจากปัญหาทั้งปวง.

¹ สุธีวงศ์ พงศ์ใหญ่. ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 12. หน้า 5760.

ชนาอยู่ทั้งสองข้าง มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ทั้งในทะเล ที่ราบชายฝั่ง ในป่าเขา อันล้วนเป็นเขตมรสุมใกล้เส้นศูนย์สูตร มีผู้คนหลายชาติ หลายภาษา หลายวัฒนธรรม เดินทางมาทั้งทางบกและทางทะเล เพื่อมาตั้งหลักแหล่ง แสวงหาโภคทรัพย์ และทำมาค้าขายเป็นเวลาดึกค่อนยาวนานกว่าพันปี มีการตั้งถิ่นที่ามาหากินหลายลักษณะทั้งบริเวณชายทะเล ที่ราบระหว่างชายทะเลกับเทือกเขา หลังเขา และตามสายน้ำน้อยใหญ่จำนวนมากที่ไหลจากเทือกเขาลงสู่ทะเลทั้งสองด้าน ภูมิปัญญาของภาคใต้จึงมีความหลากหลาย ทั้งที่ได้มีพัฒนาการจากการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และที่คนได้พกพามาจากแหล่งอารยธรรมต่าง ๆ ได้แก่ สยาม อินเดีย จีน และชาว – มาเลย์ แล้วหลอมรวมเข้ากันหรืออยู่เคียงข้างกันในหลายลักษณะ

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและการทำมาหากินของคนภาคใต้มีสภาพภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดสำคัญที่ทำให้ชุมชนในภาคใต้แตกต่างจากชุมชนในภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลางอย่างสำคัญประการหนึ่ง คือ ภาคใต้มีชุมชนที่มีลักษณะหลากหลาย และต่างก็ไม่อาจอยู่ได้ด้วยพึ่งพาตนเอง เบ็ดเสร็จเหมือนชุมชนในหุบเขา บนที่ราบสูง หรือในลุ่มน้ำภาคกลาง ชุมชนต่างลักษณะกันของภาคใต้อยู่ได้ด้วยการพึ่งพาอาศัยกัน ชาวสวนผลไม้ สวนยาง และเหมืองแร่ในป่าเขา ต้องการข้าว กะปิ เกลือ ปลา กุ้งแห้ง แดงควา ฯลฯ จากหมู่บ้านบนที่ราบที่ถูกข้าว – พืชผัก และจากหมู่บ้านชายฝั่งที่ทำประมง ขณะเดียวกันหมู่บ้านหรือชุมชนชายฝั่งบนสันทรายก็ต้องการของป่า เครื่องเทศ ผลไม้ พิน สมุนไพร ฯลฯ จากหมู่บ้านในป่าเขา¹

เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานของชนใต้นั้นมีความหลากหลาย คือ มีทั้งที่ราบตามแนวฝั่งทะเล ปากอ่าว ท่าเรือ ที่ราบเชิงเขา ที่ราบหลังเขาหรือหว่างเขา และที่ราบตามแนวสายน้ำน้อยใหญ่ในป่าหรือบนเกาะ ความอุดมสมบูรณ์ของผืนแผ่นดินเพื่อแสวงหาปัจจัยพื้นฐานของการยังชีพเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้น ชาวใต้จึงมีความรู้ความสามารถสั่งสมในการจัดการและปรับตัวให้เหมาะสมเพื่อให้ดำรงอยู่ได้หลายประการ

ภูมิปัญญาชาวบ้านในภาคใต้ สามารถจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ตามอัตถประโยชน์ ได้อย่างน้อย 5 ประเภท คือ เพื่อการยังชีพ เพื่อการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน เพื่อการพิทักษ์ฐานะและอำนาจการจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์ และภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรค์พิเศษ แต่ละประเภทมีการจำแนกย่อยได้นานาประการ แตกต่างกันไปตามกลุ่มชน ตามกาลและสถานที่ ในที่นี้จะกล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านโดยสังเขป²

¹ เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาทักษิณ. หน้า 23 – 27.

² สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 12.

ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ

ภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทเพื่อการยังชีพ มีขึ้นเพื่อการมีชีวิตรอด อยู่อย่างมีความสุขสบาย ตามอัธยาศัย เป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการเสาะหาปัจจัยพื้นฐานในการยังชีพของสังคมปฐมฐาน ยุคที่มนุษย์เสาะหาปัจจัยด้วยวิธีการเก็บเกี่ยวและการใช้แรงงาน ได้แก่ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เริ่มตั้งแต่ภูมิปัญญาการเก็บเกี่ยว เช่น ภูมิปัญญาการหาของป่าล่าสัตว์ ตีผึ้ง การทำและใช้เครื่องมือจับสัตว์บก สัตว์น้ำ ภูมิปัญญาเหล่านี้คือพัฒนาขึ้นเป็นอาชีพ มีรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้เฉพาะตัว เฉพาะถิ่นขึ้น เช่น หน้าไม้ แร้ว ไซ เฆงเลง ภูมิปัญญาในการเลือกพันธุ์ข้าวทำนา การไถ คราด ดำ เป็นต้น ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย เช่น การสร้างเรือนแบบเครื่องผูก การใช้วัสดุวิธีเย็บ ผูกริม ถักริม ผูกเงื่อน วิธีคามไม้ต่อไม้ การเข้าลิ้น ใช้สลัก วิธีต่อเรือนเชื่อมพื้นระเบียงกับเรือนใหญ่โดยใช้ “ค้ำคาวห้อยหัว” เป็นต้น ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโภชนาการ ได้แก่ ภูมิปัญญาในการเลือกสรรอาหาร วิธีปรุง และวิธีถนอมอาหาร เช่น ชาวชนบทรู้วิธีจะนำคั้นกล้วยเถื่อนมาบริโภคต้องบั่นส่วนขอคของคั้นกล้วยทิ้งเสียก่อน แล้วร่อนกว่ายางหรือน้ำในลำคั้นไหลลงสู่โคนหรือเหง้าจนหมด จึงบั่นส่วนล่าง มิเช่นนั้นยางจะขังอยู่ทั่ว หววกกล้วยจะขม ภูมิปัญญาอันนี้บางครั้งถูกนำมาหลอกกันเล่นว่า ใครคั้นคั้นกล้วยเถื่อนถ้าไม่มีคาถาจะได้หววกกล้วยขมทุกราย ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ภูมิปัญญาในการนำสิ่งต่าง ๆ มาปักปัดร่างกาษาให้อบอุ่น เช่น ภูมิปัญญาในการทำหีนเป็นเครื่องทูปเปลือกไม้ทำเป็นผ้า การทำพื้มและก็สำหรับงานทอ การถักร้อยปักขุน เป็นต้น ภูมิปัญญาเกี่ยวกับยารักษาโรค ได้แก่ การนำสมุนไพร สัตว์ แร่บางชนิดมาใช้เป็นตัวยา ผสมยา วิธีปรุงยาและวิธีใช้ยา เป็นต้น

ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน

ผู้คนทุกหมู่เหล่าต่างพยายามจะให้ตนมีชีวิตยั่งยืนมั่นคง จึงทุ่มเทใช้สติปัญญาและสิ่งเอื้ออำนวยต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุความต้องการอันนี้ สามารถจำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทนี้เป็นกลุ่มย่อย ได้แก่ ภูมิปัญญาพึ่งตนเอง เป็นภูมิปัญญาเบื้องต้นในการพิทักษ์ ปกป้องชีวิตและทรัพย์สิน คือ การพึ่งตนเอง ความพยายามที่จะบำรุงรักษาและเพิ่มขีดความสามารถการใช้วัยวะของคนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการค้ำจุนต่อสู้อันตราย รวมทั้งให้ได้ทายาทที่สามารถพึ่งตนเองและเป็นที่ยึดครอบครัวได้ ผู้เป็นบิดามารดาจึงใช้ภูมิปัญญานานาประการในการบริหารทารกในครรภ์ให้คลอดออกมาเป็นทารกครบ 32 ประการ แล้วบำรุงความคล่องแคล่วแข็งแรงในการใช้มือ ใช้เท้า สมอง หู ตา และประสาทสัมผัสอื่น ๆ เพื่อปกป้องรักษาชีวิต มีการสร้างและใช้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจับและเอาชนะสัตว์ร้าย สัตว์ใหญ่ ผิดภูมิปัญญาในการแบก หาม หาบ คอน ให้ได้งานมากแต่ไม่เสียสุขภาพ

ดังสุภาษิตที่ว่า “หยาบดีกว่าคอน” หรือ “อย่าแบกหางงานจนเสียเช่น (เสียเช่น หมายถึง พิกลพิการ) หรือการเสริมภูมิปัญญาหรือความกล้าให้ผู้ชายเป็น “ชายชาตรี” เป็นต้น ภูมิปัญญาการหลบเลี่ยงอันตราย เช่น ภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สามารถสังเกตการแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศ ภูมิปัญญาในการโค่นต้นไม้ใหญ่โดยสามารถบังคับให้ล้มพาดในทิศทางที่ต้องการได้ ภูมิปัญญาการรวมพลังและพึ่งพิง เช่น ภูมิปัญญาการ “ลาดหวน” คือ การรวมกลุ่มกะเกณฑ์กันรับผิดชอบลาดตระเวน การทำนารวม การทำสวนรวม คือ ร่วมกันทำนาทำสวนในแปลงเดียวกัน ทุกคนที่ทำมีสิทธิ์เก็บกิน เป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกันทำร่วมกันใช้ ภูมิปัญญาการทำและใช้ศาสตราวุธ เช่น การทำและใช้พไร่จระโหนง กริช มีบาแคะ มีคปลายเคียง มีคชายธง และมีคหางไก่ หรือมีคเคียวไก่อ เป็นต้น ภูมิปัญญาในการดูแลบำรุงรักษาชีวิตและทรัพย์สิน เช่น ภูมิปัญญาในการดูแลหญิงมีครรภ์ และทารกในครรภ์ ภูมิปัญญาการ “ทำดาหนา” (เครื่องหมายหรือรอยคำหนี) ประจำทรัพย์สิน การใช้ “ทะเลาะ” ผูกคอสัตว์เลี้ยงที่ปล่อยทุ่งให้สัญจรและสมจรกันได้อย่างเสรี ภูมิปัญญาการจัดเก็บอาหารโดยใช้เครื่อง “ลอยแล” (มีส่วนขังน้ำล้อมโคขรอบ) เพื่อกันมดแมลง หรือภูมิปัญญาการ “ทำผรา” ไว้เหนือเตาไฟ เพื่อเก็บถนอมอาหารโดยวิธีการรมควัน เป็นต้น

ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างและพิทักษ์ฐานะและอำนาจ

ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างและพิทักษ์ฐานะและอำนาจมีทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และตำแหน่งหน้าที่ ได้แก่ ภูมิปัญญาการสร้างและขยายฐานอำนาจ เช่น การขยายจำนวนวงศ์ญาติญาติให้ได้มาก ๆ เพื่อจะได้พวกพึ่งพิงและเพิ่มแรงงาน เริ่มแต่การมีภรรยาหลาย ๆ คน การผูกน้ำใจผู้อื่น ด้วยวัฒนธรรมชายชานักเลง คือ ทำคนให้เป็นที่เชื่อถือได้ด้วยเมตตาธรรม เอื้ออารี กล้าได้กล้าเสีย เข้มแข็ง กล้าหาญ เดี่ยวขาด และยุติธรรม ภูมิปัญญาที่เด่นชัด คือ การผูกเกลอ การทอแขนง และการผูกคอง ภูมิปัญญาการรักษาฐานะและอำนาจอาจแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ การบำเพ็ญบุญบารมีเพื่อผูกอำนาจวาสนา เป็นภูมิปัญญาที่อาศัยหลักคุณธรรม โดยให้กระทำแต่กรรมดี ประพฤติดี มีสัมมาอาชีพ บำเพ็ญกุศล เป็นคนมีน้ำใจ ใช้ภูมิปัญญาพัฒนาคุณภาพงาน มีความซื่อสัตย์สุจริต และการเสริมศรัทธาบารมี ภูมิปัญญาการรักษาฐานะและอำนาจลักษณะนี้ ส่วนมากจะมีโทษลักษณะผสมอยู่เพราะมักเป็นไปในทางแข่งขันเพื่อหาทางชนะผู้อื่น เช่น ภูมิปัญญาการทำและใช้ “ชาสัง” อุบายในการใช้เวทมนต์คาถา และเครื่องรางของขลังมาช่วยเสริมสร้างศรัทธาหรือภูมิปัญญาที่ปรากฏใน “ประเพณีโจร” เป็นต้น

ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์

ภูมิปัญญากลุ่มนี้ คือ ภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน มีนานาลักษณะ เช่น การร่วมกันกำหนดทางสัญจรระหว่างหมู่บ้าน เรียกว่า “ทางลา” หรือ “ทลา” หรือ “ลา” การกำหนดให้มีทางสาธารณะระหว่างที่ไร่นาเพื่อเป็นทางเดินสัตว์เลี้ยง ถ้าเลี้ยงพืชผลหรือเป็นทางส่งน้ำ ระบายน้ำ เรียกว่า “ทางนวนน” หรือ “ทางหมอน” หรือ “ที่หมอน” ห้ามผู้ใดกักกันถือครอง หรือการร่วมกันสร้าง “ศาลากลางหน” เพื่อเป็นที่หลบแดดกำบังฝนและหยุดพักแรมของคนเดินทาง ภูมิปัญญาการเลี้ยงรับรองแขกหรือหมู่มาก หรือเมื่อมีกิจกรรมที่เป็นส่วนรวมด้วยการ “ชกหมูร์บ” หรือการนำ “ข้าวหม้อแกงหม้อ” มาร่วมเลี้ยงดู การขนทรายเข้าวัดและหาเงินบำรุงศาสนาโดยอาศัยประเพณี “ก่อเจดีย์ทราย” เป็นต้น

ภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรค์พิเศษ

ภูมิปัญญากลุ่มนี้ หมายถึง สิ่งที่ปัญญาชนชาวบ้านใช้ชีวิตทัศน์ หรือ ญาณทัศนะเฉพาะสรรค์สร้างขึ้นต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว อาจเป็นทัศนะส่วนตัวที่ลึกซึ้ง และแยกขลิ้ง เช่น ภูมิปัญญาที่ให้ตระหนักว่า นักปราชญ์เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าขึง ภูมิปัญญาในการแต่งวรรณกรรม ภูมิปัญญาการวิพากษ์วิจารณ์ผู้คนและสังคม โดยอาศัยการร้องเรือ หรือร้องเพลงกล่อมเด็กหรือแต่งเป็นนิทาน เป็นต้น

ภูมิปัญญาชาวบ้านแต่ละอย่างต่างมีบ่อบ่มเพาะ มีการปรุงดัดขัดเกลา มีบทบาทหน้าที่ที่ผูกพัน และสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแนบแน่น ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้จึงเป็นพลังช่วยหนุนและนำวิถีการดำรงชีวิตของชาวใต้ให้ค่อข ๆ ปรับเปลี่ยนไปอย่างสมดุลระหว่างศักยภาพของกลุ่มชนกับทรัพยากรต่าง ๆ ที่เป็นข้อจำกัดและปัจจัยของหมุ่นตนต่างกับภูมิปัญญาพลัดถิ่นที่เกิดจากการบ่มเพาะขัดเกลาของชนต่างชาติต่างแดน ซึ่งอาจเล็งค่อภาวะผิดพลาดอย่างรุนแรงถึงขั้นวิกฤตทั้งในระดับครอบครัว กลุ่มชน และระดับชาติ แม้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ จะมีคุณภาพการต่อชาวใต้ให้สำเร็จประโยชน์ต่อวิถีดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม แต่ภูมิปัญญาชาวบ้านก็เป็นเพียง “ศาสตร์ชาวบ้าน” ที่มีข้อจำกัดเฉพาะถิ่น ช่วงเวลา การนำไปใช้ต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนนั้น

ความรู้เกี่ยวกับมุขปาฐะ

มุขปาฐะ หมายถึง การเล่าจากปากต่อปากกันมา หรือการเล่าต่อ ๆ กันมา โดยมีได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบด้วยนิทาน, ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า, ชื่อบ้านนามเมือง, ส่วนนวนกานิต, ผญาเกี่ยว, คำอุ้ว่าวสาว และปริศนาคำทาย

นิทาน

นิทาน คือ เรื่องที่เล่ากันมาจนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งเรียกว่า นิทานพื้นบ้านบ้าง นิทานพื้นเมืองบ้าง ลักษณะสำคัญที่สุดของนิทานพื้นบ้านอยู่ที่ต้องเป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา ส่วนใหญ่ไม่ทราบว่ามีใครเป็นผู้แต่ง ใครเล่าเป็นครั้งแรก ทราบแต่ว่าเป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา อาจถ่ายทอดด้วยปากหรือด้วยการเขียนก็ได้ นิทานพื้นบ้านจำแนกเป็นหลายประเภท เช่น นิทานเทพปกรณัมหรือนิทานปรัมปรา นิทานศาสนา นิทานคติ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องสัตว์ นิทานเรื่องผี มุขตลกและเรื่องไม้ และนิทานเข้าแบบไทย นิทานมีบทบาทในสังคมไทยหลายประการ คือ นิทานให้ความเพลิดเพลิน นิทานสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว นิทานให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ นิทานปลูกฝังจริยธรรม และรักษาบรรพตฐานของสังคม

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า คือ เรื่องราวที่เล่ากันมาจากปากสู่ปาก ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง บางครั้งการถ่ายทอดเรื่องเล่าลักษณะนี้อาจจะอยู่ในรูปของการถ่ายทอดด้วยปากหรือด้านการเขียนก็ได้ ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า จำแนกได้หลายประเภท เช่น เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ศาสนา บุคคล ความเชื่อ การเปลี่ยนแปลงในสังคม เป็นต้น

ชื่อบ้านนามเมือง

ชื่อบ้านนามเมือง คือ เรื่องที่เล่าสืบทอดมาโดยโยงกับความเชื่อ ประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ที่สำคัญต่าง ๆ ในบ้านเมือง แล้วกลายมาเป็นชื่อของสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในท้องถิ่น อาจจะอยู่ในรูปของคำบอกเล่าจากปากสู่ปากหรือในรูปของการบันทึกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จารึก สมุดข่อย หนังสือเก่า สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

สำนวน ภาษิต

สำนวน ภาษิต คือ คำกล่าวที่ดีและไม่ดี เป็นคำพูดที่ให้ข้อคิดให้คติสอนใจบางครั้งก็เปรียบเทียบและสั่งสอน จำแนกได้หลายประเภท เช่น คำคม คำพังเพย อุปมาอุปไมย สุภาษิต ทูภาษิต คำขวัญ คติพจน์ คำคำ่ว่า คำสวดสาบาน คำสาปแช่ง คำชม คำอวยพร คำอธิษฐาน เป็นต้น

ปริศนา คำทาย

ปริศนา คำทาย เป็นคำหรือข้อความที่ตั้งเป็นคำถาม เพื่อให้ผู้ตอบได้ทายหรือตอบปัญหาที่มีความสนุกสนานและส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสติปัญญา ทั้งในกลุ่มเด็กหรือแม้แต่ผู้ใหญ่เอง โดยปริศนาคำทายเป็นการตั้งคำถามทั้งทางตรงและทางอ้อม มักขึ้นต้นว่า อะไรเอ๋ย.....? (กลาง) แม่นหยังเอ๋ย.....? (อีสาน) ไ๋ไ๋หรรหา.....? (ใต้) อะหยังเอ๊ะ.....? (เหนือ) เป็นต้น ได้แก่ คำทายเกี่ยวกับพืช คำทายเกี่ยวกับสัตว์ คำทายที่เกี่ยวกับอวัยวะ คำทายที่เกี่ยวกับวัสดุเครื่องใช้ คำทายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ คำทาย ปัญหาเขาวัว และคำทายปัญหาการเล่นคำ เป็นต้น

ความรู้ด้านธรรมเนียม ประเพณี

ธรรมเนียมประเพณี คือ กฎเกณฑ์หรือการควบคุมทางสังคม ที่ทำหน้าที่ชี้นำและควบคุมพฤติกรรมของผู้คนผู้อยู่ในวัฒนธรรมเดียวกัน มีรากเหง้าเดียวกัน ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีสัมพันธภาพที่ดีและสมศักดิ์ศรีความเป็นคน ศาสนาคั้งเดิมของชาวไทย คือ ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญูณ เมื่อศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ จึงผสมผสานกลมกลืนเป็นศาสนาชาวบ้านที่มีความเชื่อถือทั้งผี พราหมณ์ พุทธ ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเรียกว่า ประเพณีการทำบุญ เช่น ประเพณีการทำบุญเทศน์มหาชาติ ประเพณีอุปสมบท ประเพณีการทำบุญข้าวประดับดินและข้าวสาก เป็นต้น ธรรมเนียม ประเพณีไทยทั่วไปมี 3 ลักษณะ คือ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และประเพณีและพิธีกรรม

ความเชื่อ

ความเชื่อ คือ การยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือข้อเสนอลักษณะใดอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริง การยอมรับเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้จากสติปัญญาโดยมีเหตุผล หรือความศรัทธา หรือไม่มีความจริงหรือโดยไม่มีเหตุผลก็ได้ ทั้งนี้อาจเป็นความเชื่อส่วนบุคคล หรือความเชื่อของกลุ่มบุคคล หรือกลุ่ม

ชาติพันธุ์ ประกอบด้วยความเชื่อเรื่องผี และอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับโลก ไชยกลาง เครื่องรางของขลัง และความเชื่อที่เกี่ยวกับข้อห้าม ความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อในคติถือผีสาวเทวดา เช่น เทพเจ้า แม่โพสพ นางกวัก แม่ย่านาง พระภูมิเจ้าที่ เปรต นางตะเคียน นางตานี ผีกระสือ ผีกระหัง ผีปอบ ฯลฯ และความเชื่อในคติถือวิญญาณบรรพบุรุษ เช่น ผีปู่ย่าตายาย ฯลฯ ความเชื่อเกี่ยวกับโลก ไชยกลาง เครื่องรางของขลัง เป็นคติความเชื่อเกี่ยวกับ ลักษณะ ขนาดสัดส่วน ตำแหน่ง ตำแหน่งที่ตีหรือร้ายที่ปรากฏมีหรือได้รับการกำหนดขึ้นในคน สัตว์ และสิ่งของ เช่น โลกเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ ที่อยู่อาศัย ชานพาทนะ เครื่องดนตรี คน เครื่องนุ่งห่ม เครื่องรางของขลังต่าง ๆ พระเครื่อง ลูกอม งาช้างน้ำ เป็นต้น และความเชื่อที่เกี่ยวกับ ข้อห้าม ซึ่งถ้าเขากระทำในสิ่งที่ต้องห้ามแล้ว ผู้กระทำจะเกิดความเป็นอัปมงคล อันเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่งาม มีแต่ความเสื่อม เป็นเสนียดจัญไร ความพินาศนิพพาน เกิดความทุกข์ ความกังวล ทำให้ ร้อนทั้งกายและใจ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการกิน ชีน นัง นอน งานศพ เป็นต้น

ขนบธรรมเนียม

ขนบธรรมเนียม เป็นแบบอย่างทีนิยมนิยมปฏิบัติกันมา ประกอบด้วย การผูกเสี่ยว การสมมา หรือขอขมาเป็นต้น

การผูกเสี่ยว การผูกเสี่ยว คือ การที่คนสองคน อาจจะเป็นชายกับชาย หญิงกับหญิง หรือชายกับหญิงก็ได้ ซึ่งรักใคร่สนิทสนมกัน รสนิยมคล้ายกัน เกิดปีเคียวกัน พ่อแม่เห็นว่ารักกัน อย่างนั้น จึงนำผูกแขนกันต่อหน้าผู้ใหญ่ อบรมให้รักกันและเสร็จแล้วทั้งสองก็ได้ชื่อว่าเป็น “เสี่ยว” กันไป ตลอดจนกว่าชีวิตจะหาไม่ เป็นประเพณีดั้งเดิมของคนไทยลาวโคขบางท้องถิ่น คำว่า “เสกเสี่ยว”

การสมมา/ขอขมา

ชาวอีสานมีการขอขมาโดยที่ฝ่ายเจ้าสาวนำเครื่องขอ “สมมา” ไปสมนาคุณแก่ “เจ้าโคตร” ฝ่ายชายในพิธีแต่งงาน เมื่อเสร็จสิ้นพิธี “กินคอง” หรือกินเลี้ยงงานมงคลสมรสแล้ว ส่วนการสมมา หรือสมมา หรือสุมา ของชาวล้านนา จะใช้ในพิธีกรรมในวาระที่จะเปลี่ยนสถานภาพ เช่น กุลบุตร ไปขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ในวาระที่ตนจะบวช ไปคำหัวหรือไปขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ ในเทศกาลสงกรานต์ หรือไปขอขมาผู้ที่ตนละเมิดเพื่ออุทิศกรรม เป็นต้น

ประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีและพิธีกรรม คือ สิ่งที่น่าสนใจประพาศปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี ประกอบด้วย พิธีกรรมการทำมาหากิน พิธีกรรมการดูแลสุขภาพ พิธีกรรมเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านของชีวิต พิธีกรรมในรอบปี ประเพณี 12 เดือน และงานฉลองพิธีกรรมการทำมาหากิน เช่น พิธีคล้องช้าง (ตัวย) เป็นต้น พิธีกรรมการดูแลสุขภาพ ได้แก่ ชาวอีสานทำบุญต่ออายุให้แก่ผู้ป่วยที่มีอาการกินอาหารไม่ได้ นอนไม่หลับ ร่างกายซูบซีด เรียกว่า “การสูดขวนก่อง (สู่วัญก่อง)” การรำในพิธีกรรมรักษาโรคโดยการขับร้องประกอบเสียงดนตรี เช่น รำผีฟ้า รำไฟเทิง รำไฟแกน เหยา (ผู้ไท, ช้อ) มมีวด (เขมร) เป็นต้น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านของชีวิต เช่น พิธีกรรมการเกิด การแต่งงาน การบวช การตาย และการขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น พิธีกรรมในรอบปี/ประเพณี 12 เดือน ที่เกี่ยวข้องกับหลักทางพุทธศาสนา ความเชื่อ และการดำรงชีวิตทางเกษตรกรรม ซึ่งยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกันไปในแต่ละเดือนเพื่อให้เกิดสิริมงคลในการดำเนินชีวิต ได้แก่ เดือนอ้าย (ธันวาคม) ทางใต้มีพิธีไล่ศัตรูข้าว เดือนยี่ (มกราคม) มีพิธีไหว้เจ้าที่นา เดือนสาม (กุมภาพันธ์) มีพิธีมาฆะบูชา เดือนสี่ (มีนาคม) มีพิธีสู่วัญข้าว เดือนห้า (เมษายน) มีพิธีวันว่าง เดือนหก (พฤษภาคม) มีพิธีสู่วัญข้าว และวิสาขบูชา เดือนเจ็ด (มิถุนายน) มีพิธีกรรมแรกหวานข้าว เดือนแปด (กรกฎาคม) มีพิธีแรกค่านา และพิธีเข้าพรรษา เดือนเก้า (สิงหาคม) มีพิธีแรกค่านา เดือนสิบ (กันยายน) มีพิธีทำบุญเดือนสิบ เดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม) มีพิธีออกพรรษา ชักพระ และทอดกฐิน และเดือนสิบสอง (พฤศจิกายน) มีพิธีสู่วัญควาย เป็นต้น และงานฉลองเป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อทำบุญหรือบูชาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นงานเอ็กเกริก เพื่อแสดงความยินดี เช่น งานฉลองพระ ฉลองหนังสือ และฉลองอายุ เป็นต้น

ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดง

การแสดงของไทยจัดเป็นศิลปะประจำชาติแขนงหนึ่งที่มีบทบาทในสังคม หากจะพิจารณา ศิลปะการแสดงของไทยในแต่ละกลุ่มย่อยแล้ว จะเห็นว่ามี ความแตกต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งอาจแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ ศิลปะของชนชั้นสูงหรือศิลปะแบบฉบับ กับศิลปะของชาวบ้านหรือศิลปะพื้นบ้าน

ความหมายและความสำคัญของศิลปะการแสดงของไทย

การแสดงเป็นศิลปะประเภทหนึ่งที่ทำให้ความบันเทิงแก่ชีวิตมนุษย์มาช้านาน เนื่องจากการแสดงนั้นต้องอาศัยอารมณ์ ความรู้สึก เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการแสดงออก และเมื่อแสดงออก

แล้วก็อ่านวชประโยชน์ทางใจ คือ ให้ความสุขทางใจ ความเพลิดเพลินแก่ผู้ดูผู้ชม คุณสมบัติที่กล่าวมา คือ ลักษณะของวิจิตรศิลป์ ซึ่งการแสดงของไทยส่วนใหญ่มักจะจัดอยู่ในประเภทนี้ หากกล่าวถึงการแสดงขอมเข้าใจกันว่า หมายถึง นาฏศิลป์และดนตรีไทย ซึ่งมักจะแสดงคู่กันเสมอ ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างการละเล่นและการแสดง คือ การแสดงจะต้องมีการฝึกหัด มีการจัดระเบียบและสามารถแบ่งแยกผู้ชมและผู้แสดงออกได้ ศิลปะการแสดงของไทย เชื่อกันว่ามีพื้นฐานมาจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ

ประการแรก เกิดจากพื้นฐานอารมณ์สะท้อนใจของมนุษย์ เช่น ดีใจก็โลดเต้นต่งเสียงร้อง เสียใจก็ร้องไห้คร่ำครวญ ต่อมาจึงได้พัฒนาอารมณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ให้เป็นพื้นฐานการแสดงในที่สุด

ประการที่สอง เกิดจากความเชื่อทางศาสนา เช่น เชื่อว่าสรรพสิ่งรอบตัวในธรรมชาติมีอำนาจที่เร้นลับแอบแฝงอยู่ สามารถคลบคลานให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ และต่อมาได้พัฒนาเป็นระบบเทพเจ้า การอ้อนวอนธรรมชาติหรือเทพเจ้าให้เกิดความพึงพอใจ เพื่อประทานผลสำเร็จ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นต้นแบบในการสวดอ้อนวอน การขับร้องดนตรี และการฟ้อนรำ¹

การแสดงของไทยสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทระบำรำฟ้อน และการแสดงประเภทเล่นเป็นเรื่อง การแสดงประเภทเล่นเป็นเรื่องมุ่งจะให้ผู้ดูเห็นความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ในโลกซึ่งมีทั้งสุขและทุกข์ อาจจะเป็นเรื่องราวในอดีต ปัจจุบันหรืออนาคตก็ได้

ส่วนการแสดงประเภทระบำรำฟ้อน เป็นการแสดงอารมณ์บันเทิงใจให้แก่มนุษย์ ในยามที่เหนื่อยหน่ายจากการต่อสู้เพื่อดำรงชีวิต การแสดงจึงเปรียบเสมือนอาหารใจของมนุษย์ มีผู้สันนิษฐานว่า การแสดงของไทยน่าจะเริ่มจากการแสดงระบำรำฟ้อนก่อน แล้วจึงพัฒนาไปสู่การแสดงที่เล่นเป็นเรื่อง ต่อจากนั้นจึงแตกแขนงไปสู่การแสดงประเภทอื่น ๆ หากมองในแง่คุณค่า ศิลปะการแสดงมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยหลายประการ คือ ความสำคัญต่อประเทศชาติ ต่อกลุ่มสังคม และต่อปัจเจกบุคคล

ความสำคัญต่อประเทศชาติ นาฏศิลป์และดนตรีเป็นมรดกวัฒนธรรมประจำชาติ เป็นเครื่องแสดงถึงอารยธรรมและพัฒนาการของชาติ นาฏศิลป์รวมศิลปะหลายแขนงเข้าไว้ด้วยกันอย่างประณีต เช่น การปลูกสร้างโรงละครหรือลิเก การสร้างบ้าน คำหนัก กระทบ ประกอบฉากใดฉากหนึ่งในการแสดง เป็นศิลปะประเภทสถาปัตยกรรม การเขียนภาพ เขียนลายประกอบที่ฉากหรือที่ม่านเวทีต้องอาศัยจิตรกรรม ตัวหนังสือใหญ่ หนังสือสูง การแกะสลักที่งดงามที่ราชรถ แสดงให้เห็นประติมากรรมไทย เสื้อผ้างามระยับที่ผู้แสดงสวม ลายปักคั้นเงิน ทอง เพชร พลอยบนเครื่องแต่งตัว

¹ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ศิลปะการแสดงของไทย. หน้า 1.

ของตัวละคร อาวุธชนิดต่าง ๆ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นหัตถกรรม ส่วนบทละคร บทร้องในการฟ้อนรำ เป็นวรรณกรรม และที่ขาดมิได้ก็คือ เพลงดนตรีประกอบการแสดงอันเป็นดุริยางคศิลป์ ดังนั้นการแสดงหรือนาฏศิลป์ไทยจึงเป็นแหล่งรวมศิลปะประจำชาติ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม หัตถกรรม วรรณกรรม และดุริยางคศิลป์ ฯลฯ คนไทยจึงควรอนุรักษ์และถ่ายทอดกันสืบไป¹

ความสำคัญต่อกลุ่มสังคม สังคมไทยในอดีตผูกพันกับนาฏศิลป์และดนตรีไทย เป็นอย่างมาก การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ต้องมีนาฏศิลป์ดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้อง นับตั้งแต่ การทำขวัญเดือน การโกนผมไฟ การทำบุญ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การบวช งานมงคลสมรส แม้กระทั่งงานตาย สังคมไทยจึงขาดเสียมิได้ซึ่งการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทย แม้ในปัจจุบันความนิยมการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีในแบบเก่าจะลดน้อยลง เนื่องจากพิธีกรรมต่าง ๆ ถูกคัดทอนให้สั้น นอกจากนี้ยังมีการแสดงและดนตรีต่างชาติเข้ามาปะปน ทำให้รูปแบบและวิธีการแสดงแตกต่างไปจากเดิม

ความสำคัญต่อปัจเจกบุคคล สำหรับบุคคลที่ชื่นชมและสนใจการแสดงของไทย การได้ชมการแสดงย่อมเป็นสุขความบันเทิงในชีวิต แม้ว่าจะไม่สามารถแสดงได้ก็ตาม ส่วนศิลปินและผู้รักการแสดง ซึ่งเคยฝึกฝนการแสดงของไทยมาแล้ว ย่อมจะเห็นความสำคัญของการแสดงที่มีต่อตนเองมากยิ่งขึ้น เพราะสิ่งนี้ช่วยให้มีทรวดทรงงดงาม บุคลิกดี ส่วนในด้านจิตใจก็จะเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงออก ความรู้ทางด้านการแสดงที่มีอยู่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ และหากมีความสามารถมาก ๆ ก็ช่วยสร้างชื่อเสียงให้กับบุคคลนั้น ดังนั้นการแสดงจึงมีความสำคัญอย่างมากสำหรับศิลปินและผู้ฝึกฝนในด้านนี้

ขอบข่ายของศิลปะการแสดงของไทย

การแสดงของไทยเป็นศิลปะประจำชาติที่มีขอบข่ายกว้างขวาง ถ้าพิจารณาศิลปะการแสดงแล้วจะเห็นว่ามีความแตกต่างกันไปบ้างตามลักษณะของกลุ่มสังคมย่อย ๆ ในชาติ การแสดงของไทยจึงมีหลายระดับ ได้แก่ การแสดงอันเป็นแบบฉบับอันเป็นของหลวงหรือของชนชั้นสูง การแสดงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน การแสดงแบบฉบับอันเป็นของหลวงหรือการแสดงของชนชั้นสูงหรือชั้นปกครองนั้น เป็นการแสดงที่มีพัฒนาการจากการแสดงพื้นบ้านของภาคกลางซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญทางวิชาการด้านต่าง ๆ มาตั้งแต่อดีต นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากประเทศ

¹มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ศิลปะ การละเล่น และการแสดงพื้นบ้านของไทย. หน้า 525 - 526.

เพื่อนบ้านที่เข้ามาติดต่อด้วย เช่น อินเดีย ชาว ลังกา จีน ลาว มอญ พม่า และเขมร ลักษณะการ แสดงจึงมีความซับซ้อนผสมผสานและประณีตกว่าการแสดงระดับอื่น

การแสดงพื้นเมือง คือ การแสดงในส่วนภูมิภาคหรือระดับเมืองซึ่งเป็นตัวเชื่อมระหว่าง หมู่บ้านกับเมืองหลวง และมีอิทธิพลครอบงำการละเล่นของชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยพื้นฐาน แล้ว การแสดงพื้นเมืองนั้นมีรากฐานมาจากการละเล่นพื้นบ้านหรือการละเล่นของท้องถิ่น แต่เนื่องจากบางครั้งการยอมรับและเลียนแบบเมืองหลวง จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นการแสดงที่เป็นลักษณะของเมือง โดยรวมเอาการละเล่นพื้นบ้านหลาย ๆ ท้องถิ่นเข้ามาไว้ด้วยกัน

การละเล่นพื้นบ้าน คือ การแสดงที่เป็นของชาวบ้าน ซึ่งเป็นชาวไร่ ชาวนาที่อยู่ตามท้องถิ่น ต่าง ๆ มีกำเนิดจากความคิดของชาวบ้าน และสืบทอดกันในลักษณะตัวต่อตัวไม่ต้องอาศัยการ จดบันทึกใด ๆ ชาวบ้านที่แสดงส่วนใหญ่ก็ได้ยึดการแสดงเป็นอาชีพอย่างเดียว แต่จะมีงานอื่น ๆ เป็นงานหลัก และแสดงในยามว่างจากการทำไร่ ทำนา อย่างไรก็ตามการแสดงของชาวบ้านบางอย่าง มักจะยอมรับและเลียนแบบการแสดงแบบฉบับ และการแสดงพื้นเมืองด้วย ลักษณะของการละเล่น พื้นบ้านจึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

การแสดงพื้นบ้านของภาคใต้

“การแสดงพื้นบ้าน” คือ การแสดงออกซึ่งจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก และความเชื่อ ถิ่นตามขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาทางวัฒนธรรมอีกด้วย เพราะพฤติกรรมอัน แสดงออกและยอมรับกัน สนองความต้องการของกันและกันได้ ย่อมเป็นสิ่งที่คนในสังคมมีส่วน เป็นเจ้าของ อาจกล่าวได้ว่า การแสดงพื้นบ้าน เป็นพื้นฐานของการแสดงทุกชนิด ทุกประเภท เพราะถ่ายทอดมาจากชีวิตประจำวันที่แสดงออกอย่างซื่อ ๆ เราอาจสังเกตได้จากการเกี่ยวข้าว การดำนา การจับปลา เป็นต้น และยามว่างงานก็มีการแสดงที่ช่วยผ่อนคลายอีกหลายอย่าง เช่น เพลงน้อย เพลงเรือ เพลงพวงมาลัย ฯลฯ เพราะฉะนั้นการแสดงพื้นบ้านจึงเป็นการแสดงออกซึ่ง ความคิด ความเชื่อ และการดำเนินชีวิตของคนรุ่นก่อน ๆ ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา แล้วถ่ายทอดสืบทอด กันมา ทั้งรูปแบบเดิมและรูปแบบที่เปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย สมกับที่สังคมไทยเป็นสังคม เกษตรกรรม¹

การแสดงพื้นบ้าน นับว่าเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งที่แนบแน่นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของ ประชาชน เป็นมรดกพระระดับพื้นบ้านที่แพร่หลายไปทั่วทุกท้องถิ่นของประเทศ แต่ละภาคจะมี

¹ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย. หน้า 540.

การละเล่นสารพัดอย่างโดยมีแนวทางต่างกันไป เช่น ในภาคกลางผู้คนติดต่อกันมาหาผู้กันง่าย สื่อสารที่มีถึงกันก็จะเป็นทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เพราะศูนย์กลางของภาค คือ เมืองหลวง อันเป็น ศูนย์รวมแห่งวัฒนธรรมระดับเมืองหลวง จึงมีแนวโน้มไปในการได้ตอบด้วยคารมโวหาร ในภาคเหนือมีความเคลื่อนไหวที่นิยมवलอ่อนช้อย ก็มีแนวโน้มไปทางพ็อนรำ ภาคอีสานเป็นภาคที่ผู้คนใช้ ภาษาได้ตอบกันว่องไว และมีนิทานพื้นบ้านอยู่มากก็มีแนวโน้มไปทางร้องฉันเรื่องราวเล่าผู้กันฟัง และมีทั้งการรำแบบแข็งและบรรเลงดนตรีประกอบ ภาคใต้ออกจะมีสำเนียงที่เปลกออกไป ทั้งเสียง เพลงและท่าพ็อนรำก็ประดิษฐ์ขึ้นเป็นของตนเองโดยเฉพาะ ดังนั้นจึงมีแนวโน้มไปทางการแสดง การขับค้ำกลอน หนึ่งตะลุง และมีดนตรีในลักษณะกระตุ้นอารมณ์ให้มีชีวิตชีวา¹

เอกลักษณ์ของการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้

การแสดงพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวอันเนื่องมาจากอิทธิพลของสภาพ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงของวิถีการดำรงชีวิตอย่างชาว บ้านที่เรียบง่าย แต่เต็มไปด้วยการรุกร้าของอารมณ์ความรู้สึกประสมประสานไปกับภาพสะท้อน ของการทำงานและการต่อสู้ในชีวิตจริง สภาพภูมิศาสตร์ของภาคใต้ ดินฟ้าอากาศร้อนจัด ฝนตกชุก กลมมรสุมแรง พืชพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ สิ่งเหล่านี้ส่งอิทธิพลให้ชาวภาคใต้มีอุปนิสัยแข็ง กร้าว บึกบึน มีท่วงท่าแกร่งข่มความอ่อนโยน มีความเฝือขาคข่มความอ่อนหวานและการพ็อนปรน เหตุเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การแสดงพื้นบ้านของภาคใต้เด่นที่การสื่อความคิด และความรู้สึก ด้วยภาษาที่ขับร้องเป็นบทกลอน เน้นที่สำเนียงและจังหวะเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการละเล่น ส่วน มากจึงเป็นเครื่องตี ไม่นั้นเครื่องคืดตีเหมือนของภาคอื่น ๆ ถิลาการออกทำรำยรำก็มีจังหวะเฝือขาคลับไว ดังเช่นทำรำของโนรา เป็นอาทิ การขับช้ายทำรำ การชักมือชักแขน ก้าวขา การเคลื่อนไหว ลำตัวเหล่านี้ล้วนเป็นไปตามจังหวะทับและกลอง หนึ่งตะลุง ถิเกปาและการละเล่น อื่น ๆ ของภาคใต้เป็นทำนองเฝือขาคกันทั้งสิ้น เนื่องจากการแสดงพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นการสื่อความ บันเทิงผ่านการดูและการฟังควบคู่กันไป องค์ประกอบสำคัญของการแสดงจึง ได้แก่ ภาษา (บทขับร้องและบทเจรจา) ดนตรีประกอบจังหวะทำนอง และการรำหรือการออกทำประกอบ ใน บรรดาองค์ประกอบเหล่านี้ปรากฏว่าการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้จะเน้นภาษาเป็นพิเศษ เช่น ในการ แสดงโนรา หนึ่งตะลุง ถิเกปา สวดมอลัย เหล่านี้เป็นต้น การแสดงบางอย่างมีการแสดงท่าทาง ประกอบน้อยที่สุด เช่น เพลงบอก เพลงแห่นาค ในส่วนที่เกี่ยวกับดนตรีก็ได้กล่าวแล้วว่าเอาแต่

¹ ิเรญ โกลินานนท์. การแสดงพื้นบ้านในประเทศไทย. หน้า 2.

จังหวัดเป็นหลัก การแสดงบางอย่างจึงมีคนตรีน้อยชิ้น เช่น เพลงบอก โนราหอย หรือโนราโกลน สวดม้าย เพลงนา เป็นต้น การแสดงที่ไม่ใช้ภาษาเลขของภาคใต้ส่วนใหญ่รับมาจากต่างแดน เช่น กาหลี มีแต่คนตรีล้วน (สีละ) หรือร้องเงิงแบบราชสำนักมีแต่รำเดินตามจังหวัดคนตรี ไม่มีการขับร้อง เหล่านี้เป็นต้น ส่วนการแสดงพื้นบ้านที่มืองค์ประกอบสำคัญครบทั้งภาษา การแสดงท่าทาง และดนตรี มักจะเป็นการแสดงพื้นบ้านประเภทที่ใช้ศิลปะในการแสดงสูง เช่น โนรา หนังตะลุง ลิเกป่า เป็นต้น

ชนิดของการแสดงพื้นบ้านภาคใต้

เนื่องจากภาคใต้เป็นศูนย์กลางในการคมนาคมและติดต่อสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ แถบเอเชียอาคเนย์และประเทศอื่น ๆ สืบต่อมาช้านาน การประสมประสานของวัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดงจึงขึ้นตามธรรมชาติ เป็นที่น่าสังเกตว่าการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้หลายอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งกับวัฒนธรรมอินเดีย ชาว มลายู เช่น โนรา ลิเกป่า หนังตะลุง เป็นต้น การแสดงบางอย่างมีเค้าว่าเรารับจากชาว - มลายู แต่มาสร้างลักษณะเฉพาะตัวขึ้นมาใหม่ เช่น กาหลี ร้องเงิงแบบชาวบ้าน และการแสดงบางอย่างเกิดจากคนไทยมุสลิมในภาคใต้แล้วค่อยกระจายไปสู่ประเทศมาเลเซีย เช่น ดิเกฮูลู ซึ่งชาวมาเลเซียเรียกว่า ดิเกร์ฮูลู เหล่านี้เป็นต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า การแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกันกับวัฒนธรรมเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชาวและมลายู และวัฒนธรรมที่แฝงลึกอยู่อีกชั้นหนึ่งก็คือ วัฒนธรรมอินเดีย การแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ที่สำคัญ ได้แก่

1. หนังตะลุง เป็นการแสดงประเภทเล่าเรื่องด้วยการเชิดรูปเล่นเงา เล่าเรื่องด้วยบทเจรจา บทบรรยายและใช้บทกลอนประกอบ บทกลอนใช้ทั้งบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร บรรยายฉากและบรรยากาศ สอดแทรกคำสอนและช่วยในการเดินเรื่อง ความสำคัญอยู่ที่นายหนัง (คนเชิด) ศิลปะการเชิดมีรูปแบบเฉพาะตัว ต่างกันไปตามลักษณะนิสัยและบทบาท (เช่น เทวดา ยักษ์ มนุษย์ ประเภทเจ้าเมือง ผู้ดี คนชั่ว พระ นาง นักพรต ตัวตลก)

2. โนรา หรือ มโนห์รา เป็นการแสดงเป็นคณะ เน้นการรำท่าแม่บท ท่าบท (ดีทำ ประกอบคำร้อง) แสดงปฏิภาณกลอนสดและมีการเล่นเฉพาะอย่างเช่น เจียนพราย แทงเข้ คล้องหงส์ มีรูปแบบของการแต่งกายที่แน่นอน มีขนบนิยมในการแสดงอย่างพิสดาร

3. เพลงบอก เป็นการแสดงบทกลอนโดยมีฉันทลักษณ์เฉพาะ มีจังหวะและลีลาในการร้องขับ มีลูกคู่รับ อาจร้องขับเดี่ยวหรือร้องโต้ตอบกัน ร้องขับเป็นเชิงพรรณนาเหตุการณ์ ขับสดดี หรือใช้ไหวพริบแก้คำอวดคารมกัน ไม่มีการรำหรือการแสดงประกอบ

4. ลิเกป่า มีชื่อเรียกต่างกันไปตามท้องถิ่น ลิเกบก ลิเกแขกแดง ลิเกรามะนาก็เรียก เป็นการแสดงที่มีตัวละครประกอบ มีการร้อง รำ และแสดงท่าทางตามเนื้อเรื่องคล้ายลิเกหรือละคร นิยมกันมากในภาคใต้ฝั่งตะวันตก¹

5. ร่องเงี้ยวแบบชาวบ้าน ในจังหวัดภาคใต้ฝั่งตะวันตกเรียกว่า “หล่องแหงิ่ง” มีการรำเต้นประกอบจังหวะและร้องดำเนินประกอบ เป็นการละเล่นของชาวบ้านที่นิยมกันมากในเขตสี่จังหวัดภาคใต้และภาคใต้ฝั่งตะวันตก การเล่นร่องเงี้ยวแบบนี้คล้ายกับรำวง มีการรำเป็นคู่ ๆ จับคู่เป็นแถว หญิง – ชาย ยืนหันหน้าเข้าหากัน รำหมุนเป็นวงไปแบบรำวง ชาย – หญิง ผลัดเปลี่ยนกันร้องบทตามจังหวะ คนตรี มีเนื้อความตอบโต้กัน ทำนองเพลงมีหลายทำนอง เช่น เมาะอินัง (นางสนม) อาเนาะคีลี (ลูกเลี้ยง) ซาลินคัง (สไบเฉียง) ฯลฯ คนตรีมีกลองแขก ฉิ่ง และไวโอลิน

6. ร่องเงี้ยวแบบราชสำนัก มีทำรำเต้นแตกต่างกันไปตามลักษณะเพลง ไม่มีการร้องประกอบเป็นร่องเงี้ยวประเภทราชสำนักที่คิดแปลงมา นิยมเล่นกันในจังหวัดปัตตานี มีทำรำที่เป็นแบบฉบับแน่นอน

7. ลีละ หรือ ซีละ เป็นการรำแสดงท่าต่อสู้มือเปล่าหรือต่อสู้ด้วยกริช ตามแบบฉบับศิลปะมลายู

8. กาหลอ เป็นการแสดงคนตรีล้วน นิยมแสดงในงานศพ

9. สวดมาลัย เป็นการสวดประกอบทำนองแบบสวดคฤหัสถ์ของภาคกลางมีการออกทำประกอบ

10. หนังสวดอุคน หรือ หนังสอ เป็นการเล่นแบบหนังสวด แต่ใช้คนจริงแสดงแทนรูปหนังสวด ไม่ต้องใช้จอ ตัวแสดงแต่ละตัวร้องบทและเจรจาเอง ส่วนใหญ่ผู้แสดงจึงต้องเป็นคนที่ยึดหนังสวดเป็น การแสดงชนิดนี้เพิ่งมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์แล้วนิยมนำออกมาแต่มีไม่มากนัก เพราะต้องอาศัยการรวมคณะจากผู้ที่มีความสันทัดพิเศษ

11. มะฮ่อง เป็นการละเล่นของชาวไทยมุสลิม จัดอยู่ประเภทละคร มีลักษณะการแสดงคล้ายโนรา คือ ทั้งการร้องบท การรำ การเจรจา และเล่นเป็นเรื่อง มีตัวตลก

12. ชัมเป็ง เป็นนาฏศิลป์แบบหนึ่งของชาวไทยมุสลิม นิยมเล่นกันใน 4 จังหวัดชายแดน มีลีลาการเดินคล้ายคลึงกับร่องเงี้ยว มักแสดงในโอกาสต้อนรับแขกสำคัญของท้องถิ่นหรือเมื่อมีงานรื่นเริง

¹ สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์. “การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 1. หน้า

13. ติกะฮุด เป็นการเล่นโต้คารมและแสดงปฏิภาณเป็นคำกลอนของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ทำนองเดียวกับลำตัดของไทย มีรามะนาเป็นเครื่องให้จังหวะ ภาษาที่ใช้ในบทร้องเป็นภาษามลายูท้องถิ่น

14. โนราหอย เป็นการแสดงจำลองแบบโนรา แต่การแต่งกายทำอย่างง่าย ๆ จากเปลือกหอยหรือใบไม้ เครื่องดนตรีก็ใช้กันอย่างง่าย ๆ ไม่มีพิธีรีตองในการแสดง บางที่เรียกว่า “โนราชี่เมา” หรือ “โนราโกลกน” ยังมีแสดงกันอยู่บ้างในจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และสตูล ในบางพื้นที่

15. โต้ะครีม หรือ นายมนต์ หรือ ถิมน เป็นการแสดงดนตรีประกอบคำบรูชาครุหมอดาชาฮหรือวิญญาณบรรพบุรุษ มักมีการประทับทรงที่คนทรง บางถิ่นเรียกว่า “โต้ะครีม” บางถิ่นเรียกว่า “นายมนต์”

16. คำตัด คือ การขับร้องเป็นบทกลอนเพื่อตัดเคียนเจ้านาค (ไม่เหมือนกับการกล่อมนาค) จะต้องเป็นนาคที่บวชในครั้งแรก มีการขับร้องทั้งตอนที่อยู่ที่บ้าน อยู่ในวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนนำเจ้านาคเวียนรอบโบสถ์ มีแม่เพลงและลูกคู่รับ บทที่เป็นคำเคียนจากผู้หญิงอาจใช้แม่เพลงเป็นผู้หญิง

17. ลอแก เป็นการละเล่นแบบโบราณของชาวไทยมุสลิม มีการรำเดินออกท่าทางคล้ายโจน แต่ไม่สวมหน้ากากหรือหัวโจน มีการหลอกหน้าเล่นตลกอย่างน่าเกลียดน่ากลัว ผู้แสดงอาจมี 1 – 2 คน เป็นชายล้วน ดนตรีมีซอ 1 คัน กลองแขก 1 ใบ และฆ้อง 1 ใบ

18. สลาปะ เป็นการละเล่นพื้นเมืองโบราณของชาวไทยมุสลิมคล้ายพวกกวนนิพก ผู้เล่นมีคนเดียวมือสีซอปากขับร้องมีทำนองคล้ายการแห่

19. อาเวตูลง เป็นการแสดงประกอบนิทานปรัมปราที่เกี่ยวกับสัตว์ ผู้แสดงแต่งตัวเหมือนสัตว์ แสดงกิริยาอาการเลียนแบบสัตว์ เดินไปตามจังหวะ ดนตรีมีซอ 1 คัน กลองแขก 1 ใบ ฆ้อง 1 ใบ และมีคนขับร้องต่างหาก

20. วายังเซียม หรือหนังตะลุงสยาม เป็นการแสดงหนังตะลุงแบบไทยภาคใต้ แต่คนแสดงเป็นชาวไทยมุสลิม ใช้รูปหนังแบบรูปหนังตะลุงของเรา แต่พากย์เป็นภาษามลายู เครื่องดนตรีใช้ดนตรีแขกประสม คือ ปี่ชวา (จุนา) และฆ้อง

21. เพลงนา เป็นการเล่นกลอนโต้ตอบแก้คารมกันระหว่างชาย – หญิง นอกจากจะนิยมเล่นกันในท้องถิ่น ขณะทำนาแล้ว ยังนิยมเล่นในงานเทศกาลหรืองานมงคล มีแม่เพลงและมี “ท้ายไฟ” คอยสอดเสริม คล้ายลูกคู่

22. เพลงเรือเป็นการละเล่นขับบทกลอนประกอบการพายเรือ ในเทศกาลชักพระหรืองานกฐินคล้ายกับการเห่เรือภาคกลาง เรือแต่ละลำมีเพลงประจำลำ พายเรือเทียบเคียงเล่นกลอนได้ตอบกัน

23. มหาชาติทรงเครื่อง เป็นการแสดงลิเกแบบพื้นเมืองเรื่องมหาเวสสันดรชาดก สลับการเทศน์มหาชาติ ตามเนื้อชาติในแต่ละกัณฑ์ ต่อจากที่พระเทศน์กัณฑ์นั้น ๆ จบลง เพื่อให้ผู้ฟังเทศน์เปลี่ยนบรรยากาศ และดึงดูดให้ผู้รักชอบความบันเทิงหันมาสนใจการฟังเทศน์ฟังธรรม

24. คาระ เป็นการละเล่นของชาวจังหวัดสตูล ซึ่งรับมาจากวัฒนธรรมไทยมุสลิม มีการรำและร้องประกอบ คล้ายกับร้องเงี้ยวแบบชาวบ้าน

25. แปะคบท เป็นการละเล่นในสมัยโบราณโดยใช้บทกลอนอันมีฉันทลักษณ์เฉพาะได้ตอบวคคaramกัน

ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

ความหมายและความสำคัญ

จักรวาลทัศน์ คือ ปรัชญา หรือจิตสำนึกต่อโลกมนุษย์ซึ่งสื่อด้วยสัญลักษณ์ภายใต้การพรรณนาเหนือธรรมดา จักรวาลทัศน์เสนอความจริงเกี่ยวกับการมีอยู่ของมนุษย์ในจักรวาลการเกิดและตายของชีวิต การดำรงอยู่และการดำเนินไปของโลก ความรู้เกี่ยวกับจักรวาล จึงเป็นระบบความเชื่อ ตัณธาหรือศาสนาดั้งเดิมของแต่ละเผ่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาการของสังคมระยะต้น เนื้อหาของปรัชญาประกอบด้วย ความคิดค้นกำเนิดของโลกและจักรวาล ความคิดเรื่องวาระสุดท้ายและความพิเนาศของจักรวาล ความคิดเรื่องกำเนิดโลกใหม่เชิงอุดมคติ ความคิดเรื่องชะตาชีวิตและโชคเคราะห์ ความคิดเรื่องเทพเจ้าในธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ ความคิดเรื่องการพัฒนาสังคมหน้าที่ของปรัชญาคืออธิบายธรรมชาติแวดล้อม อธิบายสังคมและวัฒนธรรมผ่านรูปแบบเรื่องเล่า สนับสนุนการดำรงอยู่ของระเบียบและจารีตในสังคม ปลูกฝังอุดมการณ์ และตั้งสัจพจน์ถึงวิธีบรรลุอุดมคติ

สำหรับความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพที่ประกอบเป็นระบบนิเวศหรือระบบวนเกษตรในพื้นที่แต่ละแห่ง ความหลากหลายทางชีวภาพมีความสัมพันธ์กับความหลากหลายทางวัฒนธรรม การศึกษาธรรมชาติในทางมิติทางวัฒนธรรมเป็นการศึกษาระบบนิเวศเกษตร คือ ระบบการผลิต พืช สัตว์ ประมงและป่าไม้ ที่มนุษย์ได้กระทำให้เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ เพื่อการแลกเปลี่ยนและค้าขาย โดยมีองค์ประกอบที่เป็นสิ่งมีชีวิต ได้แก่ มนุษย์ สัตว์ พืช และองค์ประกอบที่เป็นสิ่ง

ไม่มีชีวิต ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ และแสงแดด รวมไปถึงปัจจัยที่มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ เทคโนโลยี เศรษฐกิจและสังคม ประเพณีและการเมือง ทั้งหมดนี้จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทำให้เกิดระบบนิเวศน์เกษตร ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ พันธุ์พฤกษชาติ สัตว์ปีก สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์เลื้อยคลาน ระบบนิเวศน์น้ำจืด ระบบนิเวศน์น้ำเค็ม แม่น้ำลำธาร ทะเลสาบ แหล่งน้ำท่วม อ่างเก็บน้ำ ปากแม่น้ำ ป่าชายเลน แนวปะการัง หาดหินดินทราย การศึกษา ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกี่ยวกับธรรมชาติมีน้อยมาก ควรศึกษาถึงเทคนิคการทำนา ทำสวน บริบททางวัฒนธรรม ในการคิดค้นเทคนิคต่าง ๆ ควรศึกษาถึงประโยชน์ที่ชุมชนใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและความเชื่อมโยงกับความเชื่อประเพณีในสังคม ตลอดจนแบบแผนการจัดระบบนิเวศ

ในส่วนของการจำแนกประเภทของภูมิปัญญาเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล สามารถจำแนกได้ 5 ประเภท คือ ภูมิปัญญาการตั้งถิ่นฐาน ภูมิปัญญาอาหารการกิน ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพ ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และโหราศาสตร์ ดาราศาสตร์

ภูมิปัญญาการตั้งถิ่นฐาน

ภูมิปัญญาการตั้งถิ่นฐาน เป็นองค์ความรู้ของคนในท้องถิ่นและชุมชนที่สั่งสมและสืบทอดกันมาเกี่ยวกับการเลือกหรือตั้งถิ่นฐาน และการสร้างที่อยู่อาศัย การเลือกตั้งถิ่นฐาน เช่น การเลือกทำเลที่ตั้ง ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น การสร้างที่อยู่อาศัย เช่น รูปแบบและวัสดุในการสร้างที่อยู่อาศัย พิธีกรรมในการสร้างที่อยู่อาศัย เรือนเครื่องผูก เรือนเครื่องสับ เป็นต้น

ภูมิปัญญาอาหารการกิน

ภูมิปัญญาอาหารการกิน เป็นองค์ความรู้ในการผลิต ปรุงแต่ง และถนอมอาหารของคนในท้องถิ่นและสืบทอดกันมา ประกอบด้วย วัฏจักรธรรมชาติกับการสร้างสรรค์อาหารการกิน การเรียนรู้คุณค่าของพืชพรรณและเนื้อสัตว์ การแปรรูปและการถนอมอาหาร อาหารในพิธีกรรมและความสัมพันธ์ในสังคม ภาชนะเครื่องครัวและวัฒนธรรมการกินอยู่ วัฏจักรธรรมชาติกับการสร้างสรรค์อาหารการกิน เช่น ส่วนประกอบที่สัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ ส่วนประกอบที่สามารถปรับเปลี่ยนหรือปรับเปลี่ยนแปลงได้ตามฤดูกาล และองค์ความรู้ของแต่ละท้องถิ่น และการเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่ไม่กระทบต่อวงจรชีวิตการเรียนรู้คุณค่าของพืชพรรณและเนื้อสัตว์ เช่น การเรียนรู้คุณสมบัติของพืชพรรณและเนื้อสัตว์ อาหารตามฤดูกาล การเรียนรู้การปรุงและด้านหรือการแก้กัน การแปรรูปและการถนอมอาหาร เช่น การหมักคองเค็ม การหมักคองเปรี้ยว การหมักและตากแดด และอื่น ๆ อาหารในพิธีกรรมและความสัมพันธ์ในสังคม เช่น อาหารในพิธีกรรม

และอาหารที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ในสังคม และภาชนะเครื่องครัวและวัฒนธรรมการกินอยู่ เช่น ภาชนะที่ใส่อาหาร เครื่องครัว และการจัดวางอาหาร

ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพ

ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพ เป็นองค์ความรู้ในการจัดการ ดูแลสุขภาพในชุมชนแบบดั้งเดิม จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เกี่ยวข้องกับความเชื่อพิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณีและทรัพยากร ที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น และเป็นที่ยอมรับของชุมชนนั้น ๆ ประกอบด้วย วิธีการปฏิบัติเพื่อ การดูแลสุขภาพและรักษาโรค เช่น ความรู้ในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งการต้ม อบ ประคบ ปั่นเป็นลูกกลอน และความเชื่อระบบความสัมพันธ์ในการดูแลสุขภาพ เช่น ขะล่าหรือข้อห้าม ข้อควรปฏิบัติการช่วยเหลือดูแลสุขภาพของคนในครอบครัว เครือญาติ และชุมชน เป็นต้น

ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นองค์ความรู้ในการจัดการ ดูแล รักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของคนในท้องถิ่นและชุมชนตั้งสมและสืบทอดต่อมา ประกอบด้วย การจัดการดินและแร่ธาตุ การจัดการป่า และการจัดการน้ำ การจัดการดินและแร่ธาตุ เช่น การจำแนกดิน การบำรุงดิน กฎเกณฑ์และการเลือกพื้นที่ วัฏจักรและความสัมพันธ์ของดินและแร่ธาตุ พิธีกรรมในวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพทำการเกษตรหรือเลี้ยงสัตว์ การจัดการป่า เช่น การจำแนกป่า การรักษาป่า กฎเกณฑ์การใช้พื้นที่ป่า วัฏจักรและความสัมพันธ์ของป่า พิธีกรรมในวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพ การจัดการน้ำ เช่น วัฏจักรและความสัมพันธ์ของน้ำ กฎเกณฑ์การใช้น้ำ พิธีกรรมในวิถีชีวิต และการประกอบอาชีพทำการประมง

โหราศาสตร์ และดาราศาสตร์

เป็นองค์ความรู้ที่คนในท้องถิ่นและชุมชนที่ตั้งสมและสืบทอดต่อกันมา เกี่ยวกับการ ทำนายทายทักดวงชะตา ดวงดาว จักรวาล และสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือวิชาการที่ว่าด้วยการพยากรณ์ โดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก ประกอบด้วย โหราศาสตร์เนื่องด้วยการตั้งชื่อ เช่น อักษร และสระที่เป็นบริวาร อายุ เศษ ศรี มูละ อุดสาหะ มนตรี กาลกิณี เป็นต้น โหราศาสตร์เนื่องด้วยการ พยากรณ์ เป็นการทำนายทายทักปรากฏการณ์ เหตุการณ์ โชค เศาะที่ยังไม่เกิดขึ้นหรือจะมีมาใน อนาคต โดยอาศัยการคำนวณจากดวงดาวพระเคราะห์ เป็นหลักสำคัญ เช่นการพยากรณ์ว่าด้วยโชค พระนังคัล เป็นต้น และโหราศาสตร์เนื่องด้วยการการให้ฤกษ์ เช่น โลก (โศลก) ขึ้นแสม (อีสาน)

ดาวหรือเวลาที่เหมาะสมเป็นขั้วมงคลในการทำพิธีทำกรต่าง ๆ ให้เป็นผลสำเร็จราบรื่น โดยชาวอีสานจะมีการดูฤกษ์ยาม เรียกว่า “มือแก้กอง” ซึ่งจะไม่ประกอบกิจกรรมมงคลใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นต้น

ความรู้เกี่ยวกับงานช่างพื้นบ้าน

ช่างในคติของศิลปะไทย หมายถึง ผู้ทำงานฝีมือ เรียกตามลักษณะของวิธีการทำศิลปะแต่ละประเภท ได้แก่ ช่างรัก ช่างถม ช่างทอง ช่างจักสาน ช่างเขียน ช่างหล่อ ดังที่มีชื่อเรียกรวมกันว่า ช่างสิบหมู่ อันหมายถึง ช่างฝีมือในด้านต่าง ๆ ที่เป็นช่างหลวงหรือช่างประจำในสังกัดของเจ้านาช การช่างไทยเป็นงานศิลปะที่สร้างด้วยมือด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อการใช้สอยและวัตถุประสงค์อื่น ๆ ศิลปะหัตถกรรมวิธีการผลิต หรือจำแนกตามสภาพภาพของช่าง ได้แก่ ช่างหลวง ช่างวัด และช่างพื้นบ้าน งานช่างชาวบ้านเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ผลิตภายในครัวเรือน โดยการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญมากกว่าเรียนรู้ทฤษฎีที่แน่นอน ลักษณะงานที่แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ วิธีการผลิตมักเป็นไปตามธรรมชาติที่เรียบง่าย และมีความประสานกลมกลืน ทำให้เกิดความงามที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่แตกต่างไปจากสินค้าอุตสาหกรรม งานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นอาชีพที่ทำควบคู่กับอาชีพเกษตรกรรมที่ผลิตกันอย่างแพร่หลาย ได้แก่ ผ้าทอ เครื่องปั้นดินเผา งานจักสานหวาย และไม้ไผ่ งานโลหะ งานตีเหล็ก ผลิตภัณฑ์คนตรีพื้นเมือง งานอิฐ และงานแกะสลัก นอกจากนี้ งานช่างไทยยังรวมถึงสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประติมากรรมด้วย เอกลักษณ์ของงานช่างไทยคือ รูปแบบกระบวนการผลิตและวัสดุที่ใช้ผลิตปัจจัยทั้งสามประการนี้ ทำให้ งานช่างไทย มีลักษณะแตกต่างตามสภาพการดำรงชีวิตและสภาพสิ่งแวดล้อม

งานช่างฝีมือพื้นฐานสามารถแยกเป็นประเภทได้ 10 ประเภท คือ ประเภทแรก ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า เช่น ผ้าทอ ผ้าปัก ผ้าปัก ใช้ในชีวิตประจำวันและพิธีกรรม ประเภทที่สอง เครื่องจักสาน ได้แก่ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและใช้ในพิธีกรรม ประเภทที่สาม เครื่องรัก ได้แก่ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องเรือน เครื่องใช้ในการทำมาหากิน และในพิธีกรรม ประเภทที่สี่ เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและเครื่องใช้ในพิธีกรรม ประเภทที่ห้า เครื่องโลหะ ได้แก่ เครื่องประดับ ของใช้ในชีวิตประจำวันและเครื่องใช้ในพิธีกรรม ประเภทที่หก เครื่องไม้ ได้แก่ สิ่งก่อสร้าง ขานพาหนะ ของใช้ในชีวิตประจำวัน ของตกแต่งและเครื่องใช้ในพิธีกรรม ประเภทที่เจ็ด เครื่องหนัง ได้แก่ ของใช้ในชีวิตประจำวัน การแสดงและพิธีกรรม ประเภทที่แปด อัญมณีและเครื่องประดับ ได้แก่ หิน พลอย และวัสดุมีค่า ประเภทที่เก้า งานศิลปกรรมพื้นบ้าน ได้แก่ ภาพเขียน งานปั้น งานแกะสลัก งานหล่อ ประเภทสุดท้าย ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เช่น ผลิตจากเปลือกหอย กระดุกสัตว์ กะลามะพร้าว กระดาษ หิน ฯลฯ

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาแล้วทั้ง 7 ประเด็นหลัก คือ ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาภาคใต้ มุขปาฐะ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปการแสดง ธรรมชาติและจักรวาล และงานช่างพื้นบ้าน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการศึกษาครั้งนี้ นับได้ว่า เป็นสาระสำคัญที่ผู้ศึกษาและผู้สนใจต้องมีความรู้ความเข้าใจเป็นเบื้องต้นเสียก่อน เพราะจะช่วยให้การจัดทำข้อมูลพื้นฐาน วัฒนธรรมเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทย (ภาคใต้) ได้ครอบคลุมเนื้อหาและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อันจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง และคุ้มค่าต่อการเป็นหลักฐานในการสืบค้น และอ้างอิงที่เชื่อถือได้

บทที่ 3

ข้อมูลวัฒนธรรมไทยภาคใต้

การจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทยภาคใต้ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้จำแนกข้อมูลดังกล่าวออกเป็น 5 กลุ่ม คือ มุขปาฐะ ศิลปะการแสดง ประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริง ความรู้และการปฏิบัติต่างๆที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และงานช่างพื้นบ้าน โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางปรากฏตามรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1. สรุปข้อมูลที่จัดเก็บในแต่ละรูปแบบ

รูปแบบการจัดเก็บข้อมูล	ข้อมูลวัฒนธรรม (จำนวนรวม)	จำนวนข้อมูลในแต่ละประเภท				
		มุขปาฐะ	ศิลปะการแสดง	ประเพณี/ พิธีกรรม	จักรวาล/ ธรรมชาติ	งานช่าง
1. งานวิจัย	35	8	2	5	20	
2. วิทยานิพนธ์	95	20	6	15	45	9
3. หนังสือ	1,041	179	30	138	616	78
4. บทความ						
5. เทปบันทึก						
6. วิดีทัศน์						
7. VDO						
8. CD-ROM						
9. ฐานข้อมูล						
10. อื่นๆ						
รวม	1,171	207	38	158	681	87

จากตาราง พบว่า ข้อมูลวัฒนธรรมที่จัดเก็บในแต่ละรูปแบบ มีจำนวนทั้งสิ้น 1,171 เรื่อง จำแนกออกเป็นมุขปาฐะจำนวน 207 เรื่อง ศิลปะการแสดงจำนวน 38 เรื่อง ประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริงจำนวน 158 เรื่อง ความรู้และการปฏิบัติต่างๆที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาลจำนวน 681 เรื่อง และงานช่างพื้นบ้านจำนวน 87 เรื่อง ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไปนี้

ข้อมูลด้านมุขปาฐะ

จากการสำรวจข้อมูลด้านมุขปาฐะในภาคใต้ สามารถจำแนกได้ 4 กลุ่ม คือ นิทาน/ตำนาน จำนวน 170 เรื่อง ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าจำนวน 16 เรื่อง ชื่อบ้านนามเมืองจำนวน 17 เรื่อง และ ตำนาน ภาษิตจำนวน 4 เรื่อง

นิทาน/ตำนาน

กรรมเก่าของกา

กรรมเก่าของกา เป็นนิทานประเภทอธิบายนิสัยของกาเหว่ากับลูกและนกฮูก ว่าทำไมกาจึงต้องฟักไข่และเลี้ยงลูกให้นกกาเหว่า ทำไมกาเหว่าไข่แล้วจึงต้องให้กาฟักไข่และเลี้ยงลูกให้ แล้วทำไมนกฮูกจึงต้องหากินกลางคืน โดยเล่าเป็นนิทานว่า นานมาแล้วนกฮูกท้องผูกถ่ายไม่ออก จึงไปหากาให้ช่วย กาจึงนำไปหานกกาเหว่าให้ช่วยรักษา โดยตกลงกันว่า เมื่อรักษาหายแล้วนกฮูกจะต้องจ่ายค่ารักษาให้นกกาเหว่า หลังจากตกลงกันแล้ว นกกาเหว่าก็ลงมือรักษาให้นกฮูก โดยให้นั่งเอากันแน่น้ำในลำธาร เพื่อให้น้ำละลายอุจจาระที่ถ่ายออกมาติดค้างอยู่ที่ปากทวาร หลังจากนกฮูกถ่ายเป็นปกติแล้วไม่ยอมจ่ายค่ารักษา โดยให้เหตุผลว่า นกกาเหว่าไม่ได้ทำการรักษาแต่อย่างใด เหตุครั้งนี้นี้ทำให้นกต่างๆรังเกียจ และขับไล่จนนกฮูกออกจากสมาคมนก ต้องหลบซ่อนในเวลากลางวันและออกหากินในเวลากลางคืน ฝ่ายนกกาเหว่าเมื่อไม่ได้ค่ารักษาจากนกฮูกจึงเรียกร้องเอาจากกา กาไม่สามารถจ่ายค่ารักษาแทนนกฮูกได้จึงต้องรับฟักไข่ และเลี้ยงลูกให้นกกาเหว่าเป็นการตอบแทน

กระงงกับราชสีห์

กระงงกับราชสีห์ เป็นนิทานประเภทเรื่องสัตว์ที่เล่าสืบต่อกันมา เนื้อเรื่องกล่าวถึงราชสีห์ซึ่งเป็นเจ้าป่า และผู้คุ้มครองสัตว์ทั้งหลายในป่าแห่งหนึ่ง วันหนึ่งราชสีห์ได้ให้สัตว์ทั้งหลายมาประชุมพร้อมกัน แล้วถามว่า “เจ้าสัตว์ทั้งหลาย เมื่อเข้ามาอยู่ใกล้ชิดกับข้าแล้วเจ้าคิดว่า ข้ามีกลิ่นตัวอย่างไร” ราชสีห์ถามสัตว์ทุกตัว ซึ่งได้รับคำตอบว่า “เหม็นบ้าง หอมบ้าง” ราชสีห์จึงพูดว่า “ไอ้พวกที่ตอบว่าเหม็น เป็นพวกที่ไม่รักษาหน้าข้าต่อธารกำนัล แล้วไอ้พวกที่ตอบว่า หอม เป็นพวกประจบสอพอนข้า อันที่จริงแล้วตั้งแต่เกิดมาข้าไม่เคยอาบน้ำ โหนเลขจะหอมตามคำของพวกเจ้า ทั้งสองพวกนี้ให้อยู่เป็นสัตว์เครื่องจานต่อไป” ทันใดนั้นกระงงได้พูดว่า “ข้าเป็นหวัคมาหลายวันแล้ว จมูกของข้าไม่รับรู้รสแต่อย่างใดทั้งสิ้น จึงไม่สามารถตอบคำถามนี้ได้” ราชสีห์ได้ชอบใจในคำพูดของกระงง จึงแต่งตั้งให้กระงงเป็นที่ปรึกษาประจำตัวราชสีห์

กระดิ่งพูดได้

กระดิ่งพูดได้ เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทปรัมปรา เล่าสืบต่อ ๆ กันมาในจังหวัด นครศรีธรรมราช เนื้อเรื่องกล่าวถึง ครอบครัวหนึ่งมีพ่อหม้ายถูกคิดสองคนฝ่ายพ่อนั้นชื่อ “ราม” อยู่มา ๆ ลุงรามก็ได้เมียใหม่ชื่อ “แอค” และมีลูกสาวหนึ่งคน เมื่อป้าแอคมีลูกสาวของคนแล้ว ก็นี้กรังเกียดลูกเลี้ยงขึ้นมาทันที งานการอะไร ๆ ในบ้านก็จะใช้แต่ลูกเลี้ยงทำเสียเกือบทุกอย่าง อยู่มาวันหนึ่ง ลุงรามเข้าไปตัดฟันในป่า เกิดพบงูใหญ่เลื้อยไล่กัด ในขณะที่วิ่งหนีงูอยู่นั้นก็ได้มีงูอีกตัวที่ช่วยชีวิตไว้โดยแลกกับบุตรสาว เมื่อลุงรามกลับไปบ้านปรึกษาป้าแอค ป้าแอคต้องการจะจัดลูกเลี้ยงให้พ้นทางชีวิตของแกจึงบอกผัวให้ขกลูกสาวคนที่หนึ่ง เมื่อถึงเวลานัดหมายกับงูลุงรามได้นำงูใส่กระสอบมาไว้ในห้องลูกสาว ครันคคก็ก็เลื้อยออกจากกระสอบกลายเป็นเจ้าชาย แสดงคนให้คนในครอบครัว ได้รู้และนำลูกสาวของลุงรามเข้าเมืองเพื่อ ไปอภิเษกสมรสตามประเพณี ฝ่ายป้าแอคเมื่อเห็นลูกเลี้ยงได้คิก็นึกอิจฉา จึงใช้ให้ลุงรามไปหางูมาให้ลูกสาวตัวหนึ่ง พอตกค่ำงูก็เลื้อยออกจากห้องกินลูกสาวป้าแอคเป็นอาหารแล้วเลื้อยขึ้นไปพักนอนอยู่บนยอดคันทาม รุ่งเช้าป้าแอคลุกขึ้นมัดข้าวอันเป็นกิจวัตรของแก ขณะที่มัดข้าวอยู่นั้น กระดิ่งก็ได้พูดขึ้นว่า “มัดแฉด มัดแฉด ลูกเขย ป้าแอคอยู่บนปลายมะขาม...ลูกสาวลุงรามอยู่ในพุงงูเหลือม” กระดิ่งได้พูดซ้ำ ๆ อยู่เช่นนั้น หลายครั้งหลายหนจนป้าแอคนึกสงสัย จึงขึ้นไปดูลูกสาวของแกที่ห้องก็ไม่พบเห็นลูกสาวแต่อย่างใด แกจึงได้เงยหน้าขึ้นดูบนยอดมะขามข้างบ้าน จึงได้เห็นงูเหลือมตัวนั้นนอนคดกลมอยู่ แกจึงได้ว่าลูกสาวของแก ได้ถูกงูเหลือมกินเสียแล้ว ป้าแอคจึงร้องไห้ด้วยความเสียใจเป็นอย่างยิ่ง

กระดุกไก่อ

กระดุกไก่อเป็นนิทานชาวบ้านประเภทคติสอนใจ เล่ากันในเขตจังหวัดสงขลาผู้เล่าเรื่องนี้คือ นายเถื่อน รอดทอง อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 2 ตำบลทับช้าง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 เนื้อเรื่องกล่าวถึงชายหนุ่มยากจนคนหนึ่งชื่อ สุรน ได้แต่งงานกับธิดาเศรษฐีตระกูลหนึ่ง เนื่องจากตนเองมีฐานะยากจนจึงเป็นที่รังเกียจของท่านเศรษฐี และบรรดาญาติ ค่อมมาท่านเศรษฐีจัดงานมงคลสมรสลูกสาวของตน โดยมอบหมายให้นายสุรนเป็นพ่อครัวในงานครั้งนี้ เมื่อพิธีกรรมต่างๆ สิ้นสุดลง เศรษฐีจึงเรียกบรรดาบุตรและญาติที่มาร่วมงาน ร่วมรับประทานอาหารร่วมกันแต่ไม่ได้เรียคนายสุรนและแม่ชานบุตรสาว เมื่อทุกคนรับประทานอาหารเสร็จแล้วเหลือเพียงกระดุกไก่อไว้ 1 งาน ให้นายสุรนและภรรยาทาน ท่านนายสุรนและภรรยาน้อยใจ จึงตัดสินใจแยกครอบครัวมาพักกับตาชาย ณ กระต่อมแห่งหนึ่ง พร้อมกับนำกระดุกไก่อคิดมือไปด้วย ตาชายเห็นว่าเขาเป็นคนขยันขันแข็งจึงแบ่งที่ดินส่วนหนึ่งให้ประกอบอาชีพ ทุกครั้งที่ออกกลางป่าสุรนได้นำกระดุกไก่อคิดมือไปด้วยทุกครั้ง เมื่อถึงที่หมายจึงหยิบกระดุกไก่อขึ้นชูเหนือศีรษะพร้อมอธิฐานในใจว่า จะกลางป่าให้ได้เท่าที่คนป่ากระดุกไปตกทั้ง 4 ทิศ ว่าแล้วก็ป่ากระดุกไก่อไปจนสุดแรง

เขาทำเช่นนี้ทุกครั้ง จนได้เนื้อที่เพาะปลูกมากมาย จนในที่สุดเขาก็สามารถสร้างฐานะให้ตนเองได้ เมื่อสิ้นอายุคายุ เขาก็ได้เป็นทายาทรับมรดกทั้งหมด

กระต่ายกับเต่า

กระต่ายกับเต่า เป็นนิทานเรื่องสัตว์ เนื้อเรื่องกล่าวถึงสัตว์ 2 ชนิด คือ กระต่ายกับเต่าซึ่งเป็นเพื่อนรักกัน ทั้งสองเดินอยู่ในป่าได้พบต้นกล้วยต้นหนึ่ง เต่าและกระต่ายคิดจะปลูกกล้วย จึงตัดต้นกล้วยออกเป็นสองท่อน เต่าถามว่าจะเอาส่วนไหน กระต่ายตัดสินใจเอาท่อนบน เพราะเห็นว่าท่อนบนมีใบอยู่แล้ว แล้วทั้งสองก็นำต้นกล้วยไปปลูก ต้นกล้วยของเต่านั้นเจริญงอกงามดี แต่ของกระต่ายนั้นนับวันยิ่งเผลาลงทุกทีและตายไปในที่สุด ต่อมาไม่นานเมื่อต้นกล้วยของเต่าออกผลเมื่อสุกแล้วเต่าจะเอากล้วยก็เอาไม่ได้ กระต่ายจึงอาสาขึ้นไปเอาให้ เมื่อกระต่ายขึ้นต้นกล้วยจึงกินกล้วยก่อนทิ้งเปลือกให้เต่าซึ่งรออยู่ข้างล่าง เต่าโกรธจึงไปเอาหนามมาวางไว้ใต้ต้นกล้วย กระต่ายลงจากต้นกล้วยไม่ได้ก็โกรธเต่า กระดกขี้หนามมาได้ก็ไล่กัดเต่า แต่เต่าหคหัวอยู่ในกระดอง กระต่ายไม่รู้จะทำอย่างไร จึงไปดื่มน้ำจนเคือคจะเอาเต่าใส่ลงไปในน้ำร้อน แต่เต่าบอกว่าทำอย่างนั้นมันไม่ตายหรอก ต้องเอาไปทิ้งในแม่น้ำ เต่าพลลงในแม่น้ำก็บอกกับกระต่ายว่า “ขอบใจนะเพื่อนที่เอาข้ามาทิ้งในแม่น้ำ ทำให้ข้าไม่ต้องเหนื่อยเลย”

กระต่ายบนดวงจันทร์

กระต่ายบนดวงจันทร์ เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทอธิบายธรรมชาติ คือ การที่เราเห็นเป็นรูปกระต่ายบนดวงจันทร์ เล่ากันในเขตจังหวัดชุมพร เนื้อหากกล่าวถึงชายคนหนึ่งมีอาชีพตัดไม้ขายอยู่ถูกลูกชายของแก่ก็ป่วยเป็นไข้ แก่ไม่รู้จะไปเอายาที่ไหนมารักษา จนกระทั่งคืนหนึ่งแก่ฝันว่ามีเทวดาคองค์หนึ่งมาบอกให้แก่ไปเอาหางกระต่ายมารักษา รุ่งขึ้นแก่จึงเข้าป่าเพื่อไปหาหางกระต่ายพบกระต่ายตัวหนึ่งแก่จึงร้องขอหางต่อกระต่ายตัวนั้น กระต่ายเกิดความสงสารลูกชายของแก่ จึงยินดีที่มอบหางอันสวยงามให้ ชายคนนั้นจึงตัดหางกระต่ายไปรักษาลูกชายจนหาย ฝ่ายเทวดาเห็นกระต่ายนอนจมอยู่ในพงหญ้าเพราะถูกตัดหางไป และเห็นว่ากระต่ายเป็นสัตว์มีน้ำใจประเสริฐ จึงนำเอากระต่ายขึ้นไปไว้บนดวงจันทร์ กระต่ายจึงอยู่บนดวงจันทร์มาทุกวันนี้

กิน นอน โโกหก

กิน นอน โโกหก เป็นนิทานชาวบ้านประเภทคติธรรม เล่ากันในจังหวัดสงขลา ผู้เล่าคือ นายคลิ่ง คงบัว อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 4 ตำบลทับช้าง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา เนื้อเรื่องกล่าวถึงการนำความรู้ที่ได้รับมา มาใช้ในทางที่ถูกต้อง เล่ากันว่า มีมานพหนุ่มสามคน คนแรกมีความสามารถเชี่ยวชาญเรื่องกิน คนที่สองมีความสามารถเชี่ยวชาญเรื่องนอน คนที่สามมีความสามารถเชี่ยวชาญเรื่องโกหก เมื่อสำเร็จวิชาแตกฉานแล้ว ทั้งสามคนต่างเดินทางเข้าสู่เมือง

หลวงเพื่อแสวงโชค กษัตริย์ผู้ปกครองนครทราบข่าวจึงขอทดสอบความสามารถเฉพาะด้านของแต่ละคน ในที่สุดมานพทั้งสามก็สามารถผ่านด่านทดสอบนั้นได้ และได้รับแต่งตั้งเป็นมหาดเล็ก

เกาะสี่เกาะห้า

เกาะสี่เกาะห้า เป็นตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาในจังหวัดพัทลุง ผู้เล่านายรุ่น จันทรสว่าง อายุ 73 ปี อยู่บ้านแหลมกรวด บ้านเลขที่ 58 หมู่ 3 ตำบลเกาะหมาก อำเภอป่าพะยูน จังหวัดพัทลุง เนื้อเรื่องกล่าวถึงที่มาของเกาะต่างๆในฝั่งทะเลอ่าวไทย แถบจังหวัดสงขลา พัทลุง เล่าสืบต่อกันว่า ยังมีเกาะเล็กๆอยู่เกาะหนึ่งใกล้บ้านคูชูด เล่าต่อกันว่ามีเงินทองบรรจุตุ่มขนาดใหญ่อยู่บนเกาะแห่งนี้ เคยมีผู้กล้าหาญหลายคนขึ้นไปเพื่อเอาเงินทอง แต่ไม่มีใครรอดชีวิตกลับมาได้ มีหญิงสาวคนหนึ่งเป็นลูกสาวตาโศขยาโสฐานะยากจน อ่อนวอนพ่อแม่ให้นำไปส่งที่เกาะดังกล่าว เมื่อไปถึงเกาะกลับพบตุ่มสมบัติมากมาย ครั้นจะนำสมบัติกลับบ้านก็ไม่ได้เพราะไม่มีเรือ จนกระทั่งมีเรือสำเภาลำหนึ่งผ่านมา นางจึงขออาศัยเรือดังกล่าวกลับมาด้วย ภายหลังนางแต่งงานกับนายสำเภาเจ้าของเรือค้าขายจนร่ำรวย อยู่มาวันหนึ่งเดินทางมาค้าขายแถบจังหวัดพัทลุง พบตาโศขยาโสซึ่งมีฐานะยากจนเกิดความอาลัยไม่กล้าบอกใครว่าเป็นพ่อแม่ของตน ตาขยาโสเสียใจมากที่ลูกสาวไม่ยอมรับ จึงสาปแช่งทำให้เรือสำเภาที่บรรทุกสินค้าเกิดอัปปาง ผู้คนในเรือตายหมด สรรพสินค้าลอยน้ำกระจัดกระจายกลายเป็นเกาะต่าง ๆ ตากับขยาสุร่าก็เสียใจมากลงเรือพายมาใกล้ที่เรืออัปปางแล้วจมเรือตัวเองถึงแก่ความตายทั้งสองคน กลายเป็นเกาะตาโศขยาโส เกาะเหล่านี้อยู่ใกล้กันรวมเรียกว่า เกาะสี่เกาะห้า :

เกาะหนู เกาะแมว

เกาะหนูเกาะแมว เป็นนิทานประเภทรบนิยายสถานที่ซึ่งปรากฏอยู่หน้าแหลม สมิหลาอันเป็นสัญลักษณ์สำคัญของจังหวัดสงขลา เรื่องมีอยู่ว่ามีพ่อค้าจีนคนหนึ่งคุมเรือสำเภาเดินทางค้าขายแถบชายทะเลจากเมืองจีนมาถึงเมืองสงขลา เมื่อขายสินค้าหมดแล้วก็เข้าเมืองสงขลาเพื่อซื้อสินค้ากลับไปขายเมืองจีน ระหว่างที่เดินซื้อสินค้าอยู่นั้น พ่อค้าได้เห็นหมากับแมวคู่หนึ่งหน้าตาหน้าเอ็นดู จึงขอซื้อหมากับแมวคู่นั้นเอาลงเรือ ไปด้วย ฝ่ายหมากับแมวเมื่อลงไปอยู่ในเรือนานก็เกิด ความเบื่อหน่ายจึงปรึกษากันหาวิธีการที่จะกลับบ้าน โขยออกอุบายให้หนูขโมยแก้ววิเศษสำหรับกันจมน้ำจากพ่อค้าจีน หลังจากได้แก้ววิเศษแล้วสัตว์ทั้งสามก็ว่ายน้ำกลับมาฝั่งทันที ระหว่างทางเกิดการทะเลาะแย่งชิง ดวงแก้ววิเศษทำให้ดวงแก้วจมน้ำไป หนูและแมวจมน้ำตายกลายเป็นเกาะหนูเกาะแมว ส่วนหมาตะเกียกตะกายว่ายน้ำไปจนถึงฝั่ง แล้วขาดใจตาย กลายเป็นหินเรียกว่า เขาตั้งกวน ส่วนดวงแก้วก็แตกละเอียดเป็นหาดทรายเรียกกันว่า หาดทรายแก้ว

ขอนคลาน

ขอนคลาน เป็นนิทานอธิบายความเป็นมาของชื่อตำบลหนึ่งในอำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล โดยเล่าสืบมาว่า เดิมมีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งออกจับปลาในทะเล หลังจากจับปลาได้จำนวนมากแล้วจึงชวนกันไปพักผ่อนที่ชายหาดแห่งหนึ่ง บนชายหาดแห่งนี้มีงูใหญ่นอนอยู่ งูตัวนี้มีตะไคร่น้ำและหญ้าเล็กๆ ออกอยู่เต็ม ชาวบ้านกลุ่มนั้นเข้าใจว่าเป็นขอนไม้ จึงใช้เป็นที่พักผ่อน บางคนไปเก็บมะพร้าวอ่อนมาปอกกินบนงูนี้ บางกลุ่มก็ก่อไฟนั่งผิง ทำให้งูได้รับความรู้สึกจึงเลื้อยไป ฝ่ายชาวประมงกลุ่มนั้นก็แปลกใจมาก และได้อุทานบอกต่อกันไปว่า “ขอนคลาน” และคำนี้ กลายมาเป็นชื่อที่เรียกหมู่บ้าน ณ ที่นั้น

จีเดินได้

จีเดินได้ เป็นนิทานมุขตลกที่เล่ากันในอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ผู้เล่าคือ นายจ่านงศิริไพศาล อายุ 65 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ 5 ตำบลบางเหรียง อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา เรื่องมีอยู่ว่า ชายคนหนึ่งแต่งงานแล้ว ไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง คืนหนึ่งเกิดปวดท้องจีเลยลงไปในงบนอนแต่บังเอิญงบนหลังเต่า เมื่อถ่ายเสร็จเต่าตกใจเดินหนีไป ชายคนนั้นคิดว่าจีตัวเองเดินได้ จึงมีความคิดว่าคราวหน้าถ้าถ่ายเสร็จก็ไม่ต้องเดินออกนอกบ้าน เพียงสั่งให้จีเดินไปเอง คืนต่อมาแม่ชายนัดเพื่อนมาตำข้าวแม่ที่บ้าน คืนนั้นลูกเขยปวดท้องอีก และจีลงได้จนแล้วใช้ให้จีไปแต่จีไม่ไป พอตีแม่ชายตำข้าวแม่เสร็จก็ยกให้ลูกเขยงานหนึ่ง ลูกเขยเห็นจีไม่ไปก็ถามว่า “หมึงอยากกินข้าวแม่เหอ เอากูให้หมึงหมค” ว่าแล้วก็คว้างานข้าวแม่ลงบนกองจี รุ่งเช้าเมื่อแม่ชายตื่นมาเห็นก็เสียดายข้าวแม่ จึงกอบขึ้นมาคิดเอาจีขึ้นมาด้วย เมื่อเห็นจีก็พูดว่า “ลูกเขยเราเป็นคนฉิ่งคือองแท้ ๆ”

เขานานบน้ำ

เขานานบน้ำ เป็นตำนานที่เล่าถึงที่มาของเขานานบน้ำ ตำบลกระปี่น้อย และตำบลกระปี่ใหญ่ เรื่องมีอยู่ว่า ณ เมืองแห่งนี้ เจ้าเมืองมีธิดาสาวผู้งดงามเป็นที่หมายของชายหนุ่มทั้งหลาย รวมถึงชายหนุ่มมณุษย์และยักษ์ผู้หลงใหลในธิดาเจ้าเมืององค์นี้ด้วย ทั้งสองฝ่ายเกิดทะเลาะกันทั้งที่อยู่คนละฝั่งแม่น้ำ ในขณะที่ห้าพันกันอยู่นั้นทั้งสองก็ขว้างอาวุธเข้าหากัน คาบของยักษ์ซึ่งโตมากก็ตกอยู่ ณ ที่ต่อสู้ คือตำบลกระปี่ใหญ่ ส่วนคาบของมณุษย์ ซึ่งมีขนาดเล็กกว่าปลิวไปตกยังอีกตำบลหนึ่ง คือตำบลกระปี่น้อย ศพของทั้งสองได้กลายเป็นหินอยู่คนละฝั่งน้ำ คือ เขานานบน้ำ นั่นเอง

เขาเขียน

เขาเขียนหรือเกาะเขียน อยู่ในอ่าวพังงาใกล้กับเกาะปันหยีและใกล้ถ้ำลอดใหญ่ ณ ที่แห่งนี้มีตำนานเล่าต่อกันมาว่า ครั้นเมื่อเจ้าเงาะในเรื่องสุวรรณภังค์ ได้เหาะหนีนางพันธุรัต แม่เลี้ยงซึ่งเป็นยักษ์ แล้วมาหยุดพักที่เกาะนี้ นางยักษ์ตามมาพันจึงเรียกหาพระสังข์ แต่พระสังข์กลับหนีขึ้นยอด

เขา นางเรียกเท่าไรพระสังข์ก็ไม่ยอมลงมา นางจึงเขียนมนต์เรียกเนือปลาไว้ให้บนหน้าผา
แห่งนี้ แล้วนางก็อกแตกตาย เพราะความรักอาลัยและความน้อยใจ พระสังข์ลงมาขอขมาศพแล้วท่อง
มนต์จนแม่น้ำแล้วจึงจากไป มนต์ที่นางยักษ์เขียนไว้จึงปรากฏอยู่ที่เขาเขียนตราบทุกวันนี้

เขาเขียน

เขาเขียน เป็นชื่อญาติภูเขาคินปูนอยู่ที่บ้าน โนนสระ ตำบลเขาทอง อำเภอเมืองกระบี่ ภายใน
ถ้ำมีภาพเขียนสีสมัยก่อนจำนวนมาก ปัจจุบันถูกทำลายและลบเลือนไปบางส่วน จากภาพที่มี
ภาพเขียนนี้จึงมีนิทานท้องถิ่นเล่าสืบต่อกันว่า ครั้งหนึ่งนานมาแล้วยังมีฤๅษีคนหนึ่งอาศัยอยู่ในถ้ำ
มีลูกศิษย์ 3 คน ชื่อ นายแก้ว นายทอง นายหอย ทั้งสามคน เป็นคนรูปร่างหน้าตาแปลกๆ กล่าวคือ
บางคนร่างใหญ่ หัวล้าน พุงโตบ้าง ผมหงอกบ้าง จึงมีชาวบ้านคนหนึ่งทำไร่อยู่ใกล้ๆ จึงเขานำหนัง
ควายมาตัดเป็นรูปทั้งสามคน แล้วนำภาพเหล่านั้นมาจัดเล่นบ่อขง จนเป็นที่ติดใจของบรรดาเด็กๆ ที่
อยู่ข้างเคียง ฝ่ายฤๅษีได้ยินชาคนนั้นพูดเสียงลือเลือนลูกศิษย์คนก็ชอบใจ จึงประสิทธิ์ประสาทวิชา
ให้ ต่อมามีคนสนใจมากขึ้น เขาวาดรูปอื่นๆ ขึ้นอีก นำไปเล่นที่ต่างๆ เป็นที่สนใจทั่วไป กลายเป็น
ต้นแบบของหนังตะลุงต่อมานั่นเอง

เขาช้างหาย

เขาช้างหาย เป็นตำนานเล่าสืบต่อกันมาในตำบลนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง
เล่ากันว่า เมื่อครั้งเข้าเมืองนครศรีธรรมราชประกาศสร้างบรมธาตุเจดีย์นั้น ชาวเมืองตรังจาก
บ้านนาหมื่นศรีและชุมชนใกล้เคียง ต่างก็ขนทรัพย์สมบัติ ข้าวของมีค่า บรรทุกเต็มหลังช้าง มุ่งหน้า
ไปเมืองนครศรีธรรมราช ระหว่างทางมีแม่ช้างเชือกหนึ่งครรภ์แก่ถึงกำหนด ได้คลอดลูกออกมาเป็น
เจ้าพลายน้อยน่ารัก ขยวนพุดบริษัททั้งหมดจึงหยุดพัก เพื่อให้นางช้างแม่ลูกอ่อนได้พักผ่อน
ขณะนั้นลูกช้างพลายน้อยเที่ยววิ่งเล่นซุกซนเข้าไปในถ้ำลึกแล้วหายไป ถ้ำและภูเขานั้นจึงได้ชื่อว่า
“ถ้ำเขาช้างหาย” มาจนกระทั่งทุกวันนี้ เมื่อขบวนคนและช้างเดินทางต่อไป จนกระทั่งถึงคลองปาง
แม่ช้างร้องไห้โกลนจนาคด้วยความหวังอาลัยลูกช้างที่หายไป จึงเล่นเคล็ดกลับหลังจะไปหาลูกของ
นาง ผ่านหนองน้ำกลางทุ่งนาชาวบ้านจึงเรียก “หนองช้างเล่น” ด้วยความเสียใจบวกกับความเหนื่อ
ทำให้นางช้างผู้นำสารล้มลงที่ข้างภูเขาลูกหนึ่งและขาดใจตาย ณ ที่นั้น ชาวบ้านจึงเรียกภูเขาลูก
นั้นว่า “เขาช้างโหม”

เขาตาเถรและคอนยายชี

เขาตาเถรและคอนยายชี เป็นควนหรือเขาเล็กๆ อยู่หลังที่ว่าการอำเภอประทิว จังหวัด
ชุมพรมีตำนานเล่าว่า นานมาแล้วมีคชาชคูหนึ่งซึ่งฐานะร่ำรวยมากที่สุดของเมืองเมืองประทิว
อยู่กินกันมานานแล้ว ไม่มีลูกสืบสกุล ต่างฝ่ายต่างโทษว่าเป็นความผิดของกันและกัน จึงเกิดทะเลาะ

วิวาทอย่างรุนแรงถึงขั้นหว่านรังกันโดยฝ่ายชายหนีไปบวชที่คอนคาเถร ฝ่ายหญิงบวชที่คอนชายซี ถึงแม้ว่าต่างฝ่ายต่างออกบวชและไปอยู่กันคนละที่แล้ว ความที่ต่างคนมีทิฐิมานะไม่ยอมแพ้ซึ่งกันและกัน จึงได้สร้างวัดแข่งกัน แต่ผลสุดท้ายทั้ง 2 ฝ่าย ต่างสร้างวัดไม่สำเร็จเพราะถึงแก่กรรมเสียก่อน ชาวบ้านจึงเรียกเนินเขาทั้งสองหัวเมือขไปอยู่ว่าคอนคาเถรและคอนชายซี

เขาโตะคู่

เขาโตะคู่ ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 5 บ้านปี่ใหญ่ อำเภอละงู จังหวัดสตูล เป็นภูเขาสูงตระหง่าน ตั้งอยู่ริมถนนสายสุขาภิบาล อำเภอละงูทางไปบ้านปี่ใหญ่ ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 5 กิโลเมตร คนเฒ่าคนแก่ซึ่งเป็นชาวบ้านปี่ใหญ่ เล่าถึงตำนานเขาโตะคู่ไว้ว่า มีคนแก่กล้า ในวิชาคาถาอาคม จนกระทั่งกลายร่างเป็นเสือ จนเป็นที่ศรัทธาอาเกรงของผู้คนในสมัยนั้น มีชื่อเรียกกันว่า “โตะคู่” เป็นผู้ชอบช่วยเหลือคนทุกข์ยาก ต่อมาเขาได้หายตัวไปในบริเวณภูเขาแห่งหนึ่ง จากนั้นเป็นต้นมา ภูเขาภูนี้จึงมีคนเรียกกันจนติดปากว่า โตะคู่ เพราะตั้งชื่อตามความศรัทธาที่มีต่อโตะคู่ตนเอง

เขาทะนาน

เขาทะนาน ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลอันดามัน ที่บ้านมะหัง ตำบลทุ่งนุหลั่ง อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล เป็นภูเขาสูงชัน มีธรรมชาติอันสวยงาม มีสำนักสงฆ์และสุเหร่าสำหรับปฏิบัติธรรมของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม มีตำนานเล่าว่า มีคยาช 2 คนนับถือศาสนาอิสลาม ตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านมะม่วง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง คยาชคู่นี้มีบุตรชายคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเด็กบุคลิกลักษณะดี จนเป็นที่ถูกตาต้องใจของนายสำเภาคนหนึ่ง ถึงกับขอไว้เป็นบุตรบุญธรรม ต่อมาให้แต่งงานกับลูกสาวนายสำเภาเอง ค้าขายจนฐานะร่ำรวย ฝ่ายภรรยาอยากไปเยี่ยมพ่อแม่สามี จึงรีบรื้อให้สามี พานางไป สองคยาชพอทราบข่าวก็ดีใจมาก เตรียมหมอย่างไว้ต้อนรับ ครั้นถึงวันกำหนดวัน นัดหมาย ฝ่ายสามีเห็นว่าพ่อแม่คนมีฐานะยากจนจึง ไม่ยอมรับ และนำภรรยากลับบ้าน คยาช ทั้งสองเกิดความเสียใจมากถึงกับสาปแช่งว่า ถ้าเป็นลูกของคนจริงก็ขออย่าให้ออกจากฝั่งได้เลย ระหว่างเดินทางกลับเกิดพายุใหญ่พัดอย่างแรงเรือสำเภาแตกกระจัดกระจาย สิ่งของในเรือลอยไปติดในที่ต่าง ๆ เกิดเป็นเกาะประจักษ์พยานอยู่จนถึงทุกวันนี้ เช่น เรือเป็นเกาะเกตรา หมูข่างเป็นเกาะสุกร เครื่องดวงสินค้าในเรือเป็นภูเขาป้อช ภูเขาแกลง และภูเขาทะนาน

เขาปู่เขาย่า

เขาปู่เขาย่า เป็นนิทานประเภทอธิบายสถานที่ในท้องที่จังหวัดพัทลุง มีเรื่องเล่าว่า มีปู่กับย่าคนหนึ่งอาศัยอยู่ตามสุ่มทุมพุ่มไม้ ต่อมาลูกด้วยกัน 5 คน ลูกแต่ละคนนับถือศาสนาและใช้ภาษาแตกต่างกัน มีเพียงไซขบุรีบุตรคนที่ 4 คนเดียวเท่านั้นที่เป็นไทยพุทธและสามารถพูดจากับพ่อแม่รู้เรื่อง ปู่กับย่าเกิดความหนักใจจึงหนีไปอยู่ที่ปัตตานี ลูกๆ เกิดความคิดถึงจึงชวนกันไปรับพ่อแม่อยู่

ด้วย ต่อมาลูกทั้ง 4 คนที่สื่อสารกับพ่อแม่ไม่รู้เรื่องคัดสินใจกษัตริย์สมบัติทั้งหมดที่มีอยู่ให้กับไชยบุรี แล้วพากันไปอยู่ที่อื่น ต่อมาไชยบุรีได้ครองเมือง เรียกว่า เมืองไชยบุรี เมื่อบุคคลทั้งหมดถึงแก่กรรมก็กลายเป็นธาตุหิน เกิดเป็นภูเขาต่างๆ รวมถึงเขาปู่เขาย่าด้วย

เขาเมือง

เขาเมือง หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่านิทานเขากทะเล เป็นนิทานอธิบายสถานที่ คือเขาเมือง เขากทะเล เขาหัวแตก เขากัง และเขาชัชสน มีเรื่องเล่าต่อกันว่า นานมาแล้วที่เมืองพัทลุง มีครอบครัวหนึ่ง สามีนี้อยู่เมือง มีภรรยาสองคน ภรรยาแต่ละคนต่างมีบุตรคนละ 1 คนเมื่อนายเมืองต้องเดินทางไปค้าขายต่างเมืองปล่อยให้ภรรยาอยู่กับลูกๆ ต่อมาลูกทั้งสองก็เดินทางไป ต่างถิ่นทิ้งให้แม่ทั้งสองอยู่ตามลำพัง เกิดมีปากเสียงทะเลาะกันอย่างรุนแรง ภรรยาหลงใจไม่พอใจบุตรภรรยา น้อย ฝ่ายภรรยาให้น้อยให้สาธิตำข้าวแทงเขตรหน้าอก ถึงแก่ความตายทั้งสองคน กลายเป็นเขากทะเล และเขาหัวแตก เมื่อนายเมืองเดินทางกลับบ้านทราบข่าวก็เกิดความเสียใจ ครอมใจตาย กลายเป็น เขาเมือง ฝ่ายลูก ๆ เมื่อกลับมาบ้านทราบว่าพ่อแม่ตายหมดแล้วก็เกิดความเสียใจครอมใจตายเช่นกัน กลายเป็นหิน คือ เขาชังกั้งและเขาชัชสน

เขาเศษ

เขาเศษ เป็นนิทานประเภทอธิบายเกี่ยวกับการกำเนิดของภูเขาต่างๆ ในจังหวัดตรัง คือเขาเศษ เล่ากันมากในจังหวัดตรัง เรื่องมีอยู่ว่า ครั้งหนึ่งพระรามตามกวางทองมาในบริเวณอำเภอหัวขุด จังหวัดตรัง พระรามก็กวาดติดตามไปอย่างกระชั้นชิดทำให้ภูเขาภูคนั้นขาดเป็นช่องว่าง จึงเรียกว่า “เขาขาด” ขณะที่ติดตามกวางไปนั้น พระรามทรงแผลงศรแต่ไม่ถูกตัวกวาง บังเอิญลูกศรไปถูกภูเขาภูคนั้น เรียกว่า เขานายพัน เป็นเหตุให้ภูเขาภูคนั้นทะลุเป็นรูโหว่มองเห็นได้จากที่ไกล ๆ อย่างชัดเจนปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับหินที่ทะลุก็ติดลูกศรไปตกเป็นภูเขาเศษอยู่ในท้องที่ตำบลเขาวิเศษ อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง

เขากเมรี

เขากเมรี อยู่ชายฝั่งของอ่าวพังงา มีลักษณะกลมกลิ้งปลายแหลมเรียวยาวคล้ายถัน 2 ข้าง ชูชันเคียงกัน มีตำนานเล่าว่า เมื่อพระรถหลบหนีนางเมรีกลับเมืองนั้น นางเมรีติดตามมาจนเกือบจะทัน พระรถจึงหิบบ่อยยาวิเศษโปรยลงไปในน้ำเกิดเป็นแม่น้ำใหญ่ขวางหน้านางไว้ นางเมรีร้องไห้ด้วยความอาลัยจนขาดใจตาย ณ ที่นั้น และคงเหลือแต่นมของนางกลายเป็นภูเขา “อกเมรี” มาจนทุกวันนี้

คนขี้ลืม

คนขี้ลืม เป็นนิทานชาวบ้านประเภทมุขตลก เล่ากันในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นางชะอ้อน หนูรุ่น อายุ 38 ปี อยู่บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 1 ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเรื่องเล่ากันว่า ชายคนหนึ่งเอาพริ้วไปตัดหวายในป่าบังเอิญปวดท้องขี้จึงวางพริ้วไว้ข้างตัว แล้วนั่งขี้ที่ชายป่านั้น เมื่อขี้เสร็จแกลุกขึ้น เห็นพริ้ววางอยู่แกจำไม่ได้จึงกระโดดโลดเต้นด้วยความดีใจพร้อมกับพูดว่า “พบพริ้วเล่มหนึ่งไม่รู้ใครเอามาทุ่มไว้” แกเดินลอยไปลอยมา ก็ไปเหยียบเอาขี้ที่แกขี้ไว้ แกโกรธมากจึงคำแม่และว่า “ไม่รู้ใครมาขี้ไว้ที่นี้กูเหยียบเอาแล้ว”

คนพาซื้อ

คนพาซื้อ เป็นนิทานชาวบ้านเล่ากันในเขตจังหวัดสงขลา ผู้เล่าเรื่องนี้เป็น นายตัน นิน แผละ อายุ 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 5 ตำบลพะวง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เรื่องมีอยู่ว่า ชายคนหนึ่งเป็นคนซื้อตรงมาก วันหนึ่งแกไปเที่ยวป่า เจอเสือตัวหนึ่งกำลังติดกรงนายพรานอยู่ เสืออ่อนวอนให้ช่วยเปิดประตูกรง โดยสัญญาว่ามีออกมาแล้วจะไม่กินชายคนนั้น แต่เมื่อชายคนนั้นเปิดประตูกรงให้เสือออกมา เสือก็จะกินชายผู้นั้นทันที โดยอ้างว่าเป็นธรรมชาติของเสือที่จะต้องกินมนุษย์ เสือจึงอนุญาตให้ชายผู้นั้นไปถามอะไรก็ได้ 3 สิ่ง แต่อย่าถามมนุษย์ด้วยกันว่าเสือควรกินมนุษย์หรือไม่ ถ้าคำตอบออกมาเช่นไร ก็จะปฏิบัติเช่นนั้น ชายคนนั้นจึงเดินทางตามเงื่อนไข โดยไปถามควาย คันมะม่วง และทางเดิน ตามลำดับ แต่ละสิ่งก็สรุปตรงกันว่าเสือควรกินมนุษย์ ระหว่างเดินทางกลับชายผู้นั้นได้พบลิงเข้าปัญหาตัวหนึ่ง ลิงได้สอบถามเรื่องราวจึงขอร่วมเดินทางมาพบกับเสือด้วย เมื่อมาถึงลิงก็ถามเสือว่า ตัวเองสงสัยมากกว่า เสือเข้าไปอยู่ในกรงได้อย่างไร เสืออธิบายเท่าไร ๆ ลิงก็ไม่เข้าใจ ในที่สุดก็ลองเข้าไปอยู่ในกรงให้ลิงดู ลิงจึงได้โอกาสปิดประตูกรงลงทันที ชายคนนั้นก็รอดตาย

คลองนาคราช

คลองนาคราช เป็นนิทานประเภทอธิบายสถานที่คลองนาคราช ในตำบลหาดพันไกร อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เรื่องมีอยู่ว่า คาคินคนเลี้ยงช้าง วันหนึ่งแกไปร้ายช้าง บังเอิญฝนตก แกจึงเข้าหลบฝนนั่งของๆในเพิงแห่งหนึ่ง มือของแกกำขอช้าง ค้างปีกลงดิน แกนั่งสักพักก็มีเลือดไหลช้อยลงตามใบหอก พอเงยหน้าขึ้นมองเห็นเป็นรูปเคี้ยว รูปฟัน แกตกใจมากรีบวิ่งหนีไปทันที ต่อมาในหมู่บ้านเกิดน้ำท่วมใหญ่ ผู้คนอพยพหนีน้ำขึ้นที่สูง พอหลังจากน้ำลด ชาวบ้านเริ่มสำรวจความเสียหายของหมู่บ้าน พบร่องรอยการเลื้อยของงูขนาดใหญ่บริเวณลำคลองของหมู่บ้าน เข้าใจว่าเป็นพญานาค จึงเรียกคลองพญานาคจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

คลุมถุงชน

คลุมถุงชน เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทมุขตลกแฝงคติสอนใจ ที่เล่าต่อกันในจังหวัดชุมพร เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า มีชายคนหนึ่งขาเป๋ เมื่อมีอาตุพอสมควรพ่อแม่จึงไปขอเมียให้ แต่หญิงสาวคนนั้นปากแหว่ง เมื่อถึงวันแต่งงาน ชายขาเป๋ก็พยายามเดินให้ปกติเพื่อปกปิดข้อมือของตน ฝ่ายหญิง ปากแหว่งก็ใช้ชี้นำที่ปากอุดปากแหว่งไว้ เมื่อถึงเวลารับประทานอาหารเข้าบ่าวก็นั่งลง มือที่จับช้อนที่พิการไว้เกิดหลุด ทั่วไปพาดสำหรับข้าวคว่ำลง เจ้าสาวเห็นเข้าก็อดหัวเราะไม่ได้ ทำให้ชี้นำที่อุดปากแหว่งหลุดออกมา ในที่สุดต่างฝ่ายต่างก็รู้จักคบครองของกันและกัน ทั้งสองคนก็อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

ค้อยโถเอาใหม่

ค้อยโถ (อุ) เอาใหม่ เป็นนิทานพื้นบ้าน ประเภทคติเตือนใจ โดยสอนว่า ถ้าเกิดเรื่องร้ายแรงระหว่างสามีและภรรยา หากสามีหรือภรรยาทำผิดพลาด ควรบอกกล่าวในยามร่วมหลับนอน เรื่องร้ายจะกลายเป็นดี เรื่องใหญ่จะกลายเป็นเล็ก ดังเช่น นิทานเรื่องนี้ มีสองสามีภรรยา คู่หนึ่งแต่งงานกันใหม่ ๆ ฝ่ายสามีเป็นคนที่มีรักหวาน ซึ่งเป็นมรดกตกทอดจากปู่มา เขามักพูดกับภรรยาของตนอยู่เสมอ ๆ ว่า ลูกหวานเล่มนี้คือชีวิตของเขา ก่อนใช้ต้องลับให้คมกริบ หลังจากใช้แล้วต้องเช็ดด้วยผ้า ซิลอน้ำมันและเก็บไว้เหนือหัวนอนทุกครั้ง วันหนึ่งเมื่อสามีไม่อยู่ นางก็นำหวานมาใช้แล้วทำหวานแหว่ง นางตกใจมากรีบนำหวาน ไปซ่อน เมื่อสามีกลับมา หลังจากรับประทานอาหารค่ำแล้ว ภรรยาชวนสามีนั่งคุยที่ระเบียงหน้าบ้าน แกล้งปล่อยเนื้อปล่อยตัว เพื่อล่อให้สามีเกิดอารมณ์ สามีจึงจูงภรรยาเข้าห้อง ขณะร่วมหลับนอนกันอยู่ ภรรยา ก็บอกเรื่องที่ทำหวานแหว่ง ฝ่ายสามีซึ่งกำลังมีอารมณ์สนุก ตอบว่า “ไม่ปรือไม่ปรือ ค้อยโถเอาใหม่”

คำสาปแห่งความรัก

คำสาปแห่งความรัก เป็นนิทานปรัมปรา นิยมเล่ากันในเขตจังหวัดยะลา เรื่องมีอยู่ว่า มีพระราชองค์หนึ่งทรงอภิเษกสมรสกับหญิงงามคนหนึ่ง แต่อยู่กันไม่นานฝ่ายหญิงก็มีอันต้องจากไป สร้างความเสียดอกเสียดใจให้พระองค์เป็นอย่างมาก ด้วยความรักพระองค์จึงไม่ยอมให้ทหารนำภรรยาไปเผา จนถูกญาติพี่น้องขับไล่ออกจากวัง พระองค์เฝ้าอธิษฐานให้นางฟื้นมาทุก ๆ วัน จนในที่สุดนางก็ฟื้นตามคำอธิษฐาน อยู่มาวันหนึ่งพระองค์ก็พูดกับนางว่า อยากรอดพ้นจากเงื้อมมือข้าเป็นเวลานานแล้วที่พระองค์ไม่ได้นอน ขณะที่ทรงบรรทมอยู่นั้น ได้มีชายหนุ่มคนหนึ่งเดินมาหานางแล้วถามนางว่า ให้ปีศาจนอนหนุนคอกทำไม นางหวาดกลัวจึงหนีไปจากพระองค์ แล้วได้แต่งงานกับชายคนดังกล่าว พระองค์ตามไปพบได้ก็บอกให้นางมาหา แต่นางกลับไม่ยอมรับว่าพระองค์เป็นสามี โดยความโกรธพระองค์จึงสาปแช่งนางว่า “ขอให้นางตายไปจากชีวิตนี้” เมื่อพูดจบนางก็ล้มลงขาดใจตายทันที

ไครบาป

ไครบาป เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทคติสอนใจ ข้อมูลเก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา จากการบอกเล่าของนางกัน ชุ่นซัง อายุ 66 ปี อยู่บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 7 ตำบลวังไผ่ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2524 สะท้อนแนวคิดที่สำคัญ คือ คุณธรรมของมนุษย์นั้น อยู่ได้ทีใจเป็นสำคัญ เรื่องของบุญบาปมีฐานอยู่ที่ใจ แม้ตนเองไม่ได้ทำกรอันเป็นบาปแต่ถ้าใจเป็นบาปแล้วก็คงมีบาปอยู่ แม้จะเป็นนิทานสั้น ๆ แต่ก็ให้แง่คิดในทางศีลธรรม และตั้งชื่อเรื่องเป็นเชิงปริศนาได้คือ

งูน้ำ

งูน้ำ เป็นนิทานประเภทอธิบายความว่า เหตุใด งูน้ำจึงไม่มีพิษ เล่ากันว่าแต่เดิม งูน้ำเป็นงูชนิดที่มีพิษร้ายแรงมาก เพียงแค่กัดรอยเท้าของใครเข้า เจ้าของรอยเท้านั้นก็ถึงแก่ความตาย แต่เมื่อมาเกิดชายผู้หนึ่งซึ่งชื่อว่า อ้ายไม่ตาย ชาวบ้านก็ล้อทั้งหมู่บ้าน ทำให้งูน้ำเข้าใจผิด คิดว่าตัวเองไม่มีพิษ เลศตำรอกพิษออกมาหมด ทำให้งูน้ำกลายเป็นงูชนิดที่ไม่มีพิษจนกระทั่งปัจจุบัน

งูกายสิทธิ์

งูกายสิทธิ์ เป็นนิทานพื้นบ้านเล่ากันในตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ผู้เล่าคือ นางสร นิยมเดชา เมื่อ พ.ศ.2513 อยู่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา งูกายสิทธิ์เป็นงูศักดิ์สิทธิ์ ผู้มีบุญญาธิการ เป็นนิทานพื้นบ้านสื่อให้รู้ถึงความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด ต้องการสิ่งใด ก็ต้องแลกเปลี่ยนบางสิ่งบางอย่างที่จะได้มาเพื่อการครอบครองโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง

งูเหลือม

งูเหลือม เป็นนิทานประเภทอธิบายธรรมชาติ สาเหตุที่งูเหลือมไม่ค่อยมีพิษมากเหมือนงูชนิดอื่น ๆ ข้อมูลเก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา ได้จากการบอกเล่าของ นายคัน บางเสน บ้านเลขที่ 173 หมู่ที่ 5 ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา พ.ศ.2524 นิทานเรื่องนี้สื่อให้เห็นถึงความเชื่อ เพราะถือกันว่าถ้างูเหลือมเจาะที่รอยเท้าใครแล้วคนนั้นต้องตาย

งูเหลือมคายพิษ

งูเหลือมคายพิษ เป็นประเภทอธิบายเหตุ ผู้เล่าคือ นายเลียบ พรหมจรรย์ พ.ศ. 2530 บ้านเลขที่ 9/1 หมู่ที่ 5 ตำบลอินคีรี อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ในสมัยก่อน พวกสัตว์เลื้อยคลานรวมไปถึง สัตว์น้ำ มด แมลง จนกระทั่งถึงต้นไม้บางชนิดไม่ได้มีพิษเหมือนกันทุกวันนี้ ส่วนสัตว์ที่มีพิษร้ายแรงที่สุดในสมัยนั้นก็มิได้แก่งูเหลือมเท่านั้น เมื่อมันฉกหรือกัดใครเข้าผู้นั้นก็

จะคายทันที สิ่งที่อยู่ให้เห็น โดยความเชื่ออธิบายได้ว่า ภูเลื่อมได้คายพิษของมันลงบนใบปลิงคังข้าง จึงทำให้ปลิงคังข้างมีพิษมาจนทุกวันนี้

งูให้ลาก

งูให้ลาก เป็นนิทานเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติ เล่ากันในเขตจังหวัดสงขลา ผู้เล่าคือนางละม้าย ไชยเสนะ พ.ศ.2524 บ้านเลขที่ 97 หมู่ที่ 3 ตำบลบางเหรียง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา งูให้ลาก สื่อกับเห็นถึงความต้องการของมนุษย์โดยการเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อที่จะได้มาด้วยทรัพย์สินสมบัติ ความร่ำรวย มาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

จระเข้กับจิ้งจก

จระเข้กับจิ้งจก เป็นนิทานประเภทอธิบายถึงความสัมพันธ์ของการเป็นเพื่อนระหว่างสัตว์ทั้งสอง ชาวบ้านเชื่อกันว่าถ้าใครถูกจระเข้กัด แล้วถูกจิ้งจกเลียแผลจะต้องตาย ด้วยเหตุนี้ เมื่อใครถูกจระเข้กัด จึงต้องป้องกันจิ้งจกเป็นพิเศษ ไม่ให้มาเลียแผลได้ โดยการเอาปูนขาวโรยโคนเสา ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าเมื่อจิ้งจกถูกปูนขาวหางจะขาดและตาย

จิงโหรนิบหาย

จิงโหรนิบหาย เป็นนิทานประเภทมุขตลกมีคติสอนใจ แสดงให้เห็นถึงโศกนาศนาที่น่าบุคคลชั้นสูงสถานภาพที่สูงกว่าเล่ากันในเขตจังหวัดสงขลา ผู้เล่าคือนายเดือน รอดทอง บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 2 ตำบลทับช้าง อำเภอบางทิว จังหวัดสงขลา พ.ศ.2527 สื่อกับรู้ถึงฐานะของมนุษย์ทั้งหลาย มิได้อยู่ที่ชาติกำเนิด แต่อยู่ที่บุญกรรม หรือโศกนาศนาเหล่านั้นด้วย

เจ๊ะอาลี

นิทานไทยมุสลิมเรื่องนี้ กล่าวถึง ชายหนุ่มคนหนึ่งชื่อเจ๊ะอาลี เป็นคนขี้ลาด แต่คุ้ยไม้ไผ่ดีกว่ากล้าหาญ วันหนึ่งขณะเดินทางไปเยี่ยมบิดามารดา ระหว่างทางเสือไล่กัดจึงหนีขึ้นต้นไม้ด้วยความตกใจกลัว ภรรยาได้ขอร้องให้คนในหมู่บ้านมาช่วยฆ่าเสือ และนำเจ๊ะอาลีลงจากต้นไม้ตั้งแต่นั้นมาเจ๊ะอาลีเกิดความสำนึกและไม่คุ้ยไม้ไผ่อีกต่อไป

เจ้าชายปัญญา

นิทานไทยมุสลิมเรื่องนี้ กล่าวถึง เศรษฐีคนหนึ่งมีบุตรชาย ชื่อ อับดุลรอหมัน ภายหลังที่ไปศึกษาเล่าเรียนแล้วได้เที่ยวร่อนหาเลี้ยงชีพโดยไม่ไปอยู่กับบิดามารดา เมื่อเขาชอบลูกสาว เจ้าเมืองได้ขอให้บิดาไปขู่ขอให้ ภายหลังการแต่งงานเจ้าเมืองมีสัญญาว่า จะต้องมิลูกภายใน 2 ปีแต่ อับดุลรอหมันต้องออกไปจากเมืองระหว่าง 2 ปีนี้ อับดุลรอหมันได้ขอให้เขาได้ส่งดอกไม้ให้กับ

พระธิดาทุกเดือน ดอกไม้ที่ส่งเขาได้ทำให้โคขื่นเรื่อย ๆ จนในที่สุดอับดุลรอหมันเข้าไปซ่อนในดอกไม้และได้พบกับพระธิดา และสามารถมีลูกได้ภายใน 2 ปี เจ้าเมืองพอใจในความฉลาดของเขา จึงอนุญาตให้เขาอยู่กับพระธิดาในเมืองต่อไป

เจ้าพริกขี้หนู

นิทานไทยมุสลิมเรื่องนี้ กล่าวถึง ยูโซ๊ะ และ มิเนาะห์ ซึ่งแต่งงานมานานแต่ไม่มีลูก วันหนึ่งมิเนาะห์กินข้าวกับปลาช่อนแห้งจืดน้ำบูดู บังเอิญกินพริกขี้หนูเข้าไปเม็ดหนึ่ง จึงมีท้อง และคลอดลูกเด็กเท่าพริกขี้หนู พ่อแม่เรียกชื่อ “พริกขี้หนู” พริกขี้หนูได้ช่วยพ่อเลี้ยงควาซที่ทุ่งนาได้เป็นมิตรกับปลาช่อน นกคุ้ม และเสือโคร่ง เมื่อถูกขโมยควาซได้ติดตามโจรเพื่อนำควาซกลับมาคืน เมื่อพบได้กระโดดเข้าไปในตาของโจร โจรรู้สึกแสบร้อน เมื่อไปล้างหน้าถูกปลาช่อนแทงมือ เมื่อวิ่งไปที่ครัวเพื่อจุดไฟถูกนกคุ้มกระพือปีก ทำให้ขี้เถ้าเข้าตา โจรจึงรีบวิ่งหนีเข้าป่าก็ถูกเสือโคร่งจับกินเป็นอาหาร พริกขี้หนูจึงได้ควาซกลับคืน

เจ้าฟ้าอ๋มและเจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ

เจ้าฟ้าอ๋มและเจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ เป็นชื่อพระพุทธรูป ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดเขาอ้อ จังหวัดพัทลุง ตำนานเล่าว่า เป็นพระพุทธรูป 2 องค์ ซึ่งพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา พระราชทานให้เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่เจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์ คือ เจ้าฟ้าอ๋ม และเจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ทรงศึกษาวิชาดาอาคมที่วัดนี้ จึงเรียกชื่อพระพุทธรูปตามชื่อเจ้าฟ้าทั้งสอง

เจ้าแม่อยู่หัว

เจ้าแม่อยู่หัว เป็นพระพุทธรูปซึ่งหล่อขึ้นมาจากถาดทอง ประดิษฐานอยู่ที่วัดท่ากระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เรื่องนี้เกี่ยวข้องกับตำนานโนรา เนื่องจากเนื้อหาด้านคล้ายคลึงกัน จึงมีผู้สรุปว่าเจ้าแม่อยู่หัว คือ เจ้าหญิงนวลทองสำลีในตำนานโนรานั้นเอง

เจ้าชายพญาและเจ้าหญิงพญา

เจ้าชายพญาและเจ้าหญิงพญา เป็นเรื่องเล่าต่อกันมาว่าเป็นผู้สร้างเจดีย์บนยอดเขาที่วัดเจดีย์ อำเภอบางขัน จังหวัดชุมพร เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความรักของสองพี่น้อง ซึ่งเล่าสืบต่อกันมาจากกรุงศรีอยุธยา มีผู้สันนิษฐานว่า เป็นเรื่องที่น่าจะเกี่ยวข้องกับเจ้าชายและเจ้าหญิง ซึ่งทำอุทธรณ์คดีชิงราชสมบัติจนถึงสิ้นพระชนม์ทั้งสององค์

ใจดีผู้เสีย

ใจดีผู้เสีย เป็นนิทานสอนใจ กล่าวถึง ตาแก่คนหนึ่งไปตัดหวายในป่า ถูกเสือมาขู่จะกิน ตาแก่ทำใจดีผู้เสียว่า น้ำคำดังจะท่วมโลกในวันพรุ่งนี้ จึงมาตัดหวายเพื่อผูกถูกเมียแขวนไว้กับต้นไม้ เลือดตกใจกลัวขอให้ตาแก่ทำเช่นนั้นกับตน ภายหลังจากตาแก่ผูกเสือโยงไว้กับต้นไม้แล้ว ได้ใช้หวายเมียขึงตีเสือ เมื่อเลือดคั้นหลุดจึงมีลายอยู่บนบั้นนี้

ใจดีผู้หมี

เรื่องนี้เป็นนิทานมุขตลก ที่ผู้ชายคนหนึ่งไปหาระกำหวานในป่า ภายหลังตัดระกำมา 2 ทะล่าย ได้พบหมี จึงยืนนิ่ง หมีเอามือคลำถูกอวัยวะเพศ คิดว่าเป็นพวงระกำ ได้ชักมือออกบ่นว่า ยังไม่สุกจึงจากไป เมื่อชายคนนี้ได้ให้ภรรยาฟัง ภรรยาได้ไปหาระกำบ้าง เมื่อพบหมีได้ยืนนิ่ง เช่นเดียวกัน หมีเอามือคลำถูกอวัยวะเพศก็บ่นว่า เมื่อวานระกำยังมีอยู่ วันนี้ระกำถูกลักไปเสียแล้ว

ชายโง่, ชายตัดพิน และชายหัวค้อ

ชายโง่เป็นนิทาน กล่าวถึงครอบครัวหนึ่งมีเฉพาะสองแม่ลูก ลูกชายค่อนข้างโง่ แม่สอนให้หาครุรงที่เรียบร้อย ไม่เดินแรงเดินกา เขาพบผู้หญิงที่อยู่ไม่นิ่งทุกคน เขาคิดว่าไม่เรียบร้อย ต่อมาเขาไปพบผู้หญิงนอนตาอยู่เขาคิดว่าเป็นผู้หญิงเรียบร้อย จึงอุ้มกลับไปบ้าน แม่บอกว่าคนที่ همینเช่นนี้ตายแล้ว พอดี แม่ผายลมออกมาส่งกลิ่นเหม็น เขาคิดว่าแม่ตาย จึงจับแม่ไปฝังทำให้แม่ของเขาถึงแก่ความตาย

ชายตัดพิน เป็นนิทานคติสอนใจ ชายหนุ่มคนหนึ่งปัญญาเฉียบแหลม มีอาชีพตัดไม้ขาย อยู่กับที่ชายที่ป่านอกเมือง วันหนึ่งขณะตัดไม้พบกับทหารล่ากวาง เขาใช้ความฉลาดทำให้กวางไม่ถูกจับ พระราชาทรงทราบถึงความฉลาดจึงแต่งตั้งให้เป็นอำมาตย์คู่คิดประจำพระองค์

ชายหัวค้อ เป็นนิทานคติสอนใจ กล่าวถึง ชายหนุ่มเกรหัวค้อ เขาทำร้ายแม่ถึงตาย เมื่อแม่ห้ามไม่ให้ไปที่ขมเรือสำเภา เมื่อเรือสำเภาออกสู่ทะเลลึก โจรทำนายว่าจะเกิดพายุใหญ่ เรือจะล่มเพราะมีชายใจบาป จึงถูกจับโยนลงทะเล เขาได้ขึ้นไปอยู่ที่เกาะแห่งหนึ่ง ได้พบกับเปรตที่ได้รับทุกข์ทรมานเนื่องจากฆ่าพ่อแม่ เห็นกงจักรอยู่บนหัวของเปรตจึงขอมาใช้แทนกงจักรจึงหมุนอยู่บนศีรษะ ชาวนั้นได้รับทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง

ไซชายคอนรอก, ไซชายเลือกเมีย, ไซชายนายปลอก และไซชายแสนจน

ไซชายคอนรอก เป็นนิทานคติสอนใจ กล่าวถึง ชายเกียจคร้าน ที่ใช้กระรอกหลอกคนอื่น ว่าขยันแล้วได้แต่งงาน แต่ความเกียจคร้าน และการที่มีนิสัยไม่ดี ต้องหนีออกจากบ้าน ไปอยู่ที่อื่น

ไชชายเลือกเมีย เป็นนิทานคติสอนใจ กล่าวถึง ชายคนหนึ่งพยายามเลือกเมียโดยปฏิบัติตามคำสอนของชาย “อย่าเอาลูกแต่ เอาแม่หม้าย อย่าเอาแม่หม่อม” ชายคนนี้ได้ทดลองโดยไปขโมยห่านเจ้าพระยามาให้หญิงดังกล่าว ผลที่สุดก็ทราบว่า ลูกแต่ กับแม่หม่อม เป็นคนที่นิสัยต้องตามข้อห้าม

ไชชายนายปลอก เป็นนิทานคติสอนใจ กล่าวถึง ชายคนหนึ่งนิสัยคดโกง ได้หลอกเพื่อนให้เชื่อว่าตนสามารถยิงนก แล้วส่งให้นกไปที่บ้านได้ เพื่อนเชื่อ จึงขอซื้อธนูและสากกะเบือ และเอาสากกะเบือ ไปตีเมียของตนจนตาย เพราะเชื่อว่า ตีคนแก่ให้เป็นสาวได้

ไชชายแสนจน เป็นนิทานคติสอนใจ กล่าวถึง ผู้ชายคนหนึ่งจนมาก หมออุได้ทำนายว่าจะจนกว่านี้อีก ไชชายไม่เชื่อ แต่เมื่อไปอาบน้ำก็ถูกแตนคาบผ้า เมื่อแตนเข้าโพรงไม้ก็ใช้พร้าฟันจนหัก และเมื่อเอาผ้าถุง อุคโพรง แตนก็คันเอาผ้าถุงกระโดดคลงคลอง ชายคนนั้นจึงไม่เหลืออะไรเลย

ญาเงาะ

ญาเงาะ เป็นตำนานของชาวกูย กล่าวถึง ญาเงาะเป็นภรรยาของชาหวัน หรือพระอาทิตย์ เป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์ สัตว์ และพืชต่าง ๆ สถานที่ญาเงาะอยู่เต็มไปด้วยฝูงผึ้ง ญาเงาะใช้ผึ้งทำแผ่นบัลลังก์ จากแผ่นบัลลังก์มีสาขาน้ำเล็ก ๆ ไหลออกมามิได้ขาด สาขาน้ำนี้ คือ ต้นน้ำสายต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปตามป่าเขา ญาเงาะมีสัตว์คู่ใจเรียกว่าสูง (รุ่ง) ญาเงาะเป็นผู้มีความเมตตาต่อสรรพชีวิตทั้งหลาย

เขรทอง

เขรทอง เป็นนิทานเกี่ยวกับความเชื่อของชาวจังหวัดพัทลุง เขรทองเป็นผีที่อาศัยอยู่ในอุโมงค์ภายในถ้ำ ทุก ๆ เย็นเขรทองจะออกจากถ้ำกลายเป็นสามเขร มาร่วมตะตะกร้อกับเด็กวันหนึ่งข้าหลวงมาที่เด็กตะตะกร้อพยายามจับเขรทอง เขรทองวิ่งหนีจึงถูกฟันขาขาด ขาที่ขาดอยู่กลายเป็นทอง ส่วนเขรทองได้หายไปแต่บัดนั้น

ดวงอาทิตย์กับไก่

ดวงอาทิตย์กับไก่ เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทสัตว์ กล่าวถึง สมัยที่โลกเกิดใหม่ ๆ มีดวงอาทิตย์มากถึง 10 ดวง แผ่นดินจึงร้อนระอุ ถึงมีชีวิตล้มตายลงมาก สัตว์โลกทั้งหลายจึงร่วมมือกันอุทิศความเดือดร้อน นึกแค้นธนูได้ยิงธนูไปยังดวงอาทิตย์ตลอดเวลา 10 วัน จนดวงอาทิตย์ทั้งหมดได้หลบหนีไป จึงทำให้โลกมืด สัตว์โลกจึงประชุมกันอีกครั้ง เพื่อแก้ปัญหา โดยช่วยกันส่งเสียงร้องขอให้พระอาทิตย์ส่องแสงมายังโลก แต่ก็ไม่ได้ผล ในที่สุดไก่ได้รับอาสาทดลองดูพระอาทิตย์จึงค่อยไต่ลงมาเยือนโลกตั้งแต่บัดนั้น

ต้นลำพูกับหิ้งห้อย

ต้นลำพูกับหิ้งห้อย เป็นนิทานพื้นบ้าน กล่าวถึงหญิงสาวชายหนุ่มมีความรักกันมาก แต่มีอุปสรรค เพราะผู้เฒ่าฝ่ายหญิงไม่ชอบฝ่ายชายหนุ่มผู้นั้น ต่อมาลูกสาวจึงผูกคอตายที่ต้นไม้ใกล้บ้าน ส่วนชายหนุ่มได้แทงคอตาย ก่อนตายได้อธิษฐานว่าจะอยู่ร่วมกันในชาติต่อไป ฝ่ายหญิงจึงเกิดเป็นต้นลำพู ส่วนฝ่ายชายเป็นหิ้งห้อย

ตัวอุบาทว์

ตัวอุบาทว์ เป็นนิทานชาวบ้านประเภทคติสอนใจ เล่ากันในเขตพัทลุง ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นายหมุน จุลนันโท อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 78/2 หมู่ที่ 1 ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึง การใช้สติในการรับข้อมูลข่าวสาร ดังเช่น พระราชาที่ปีกใจ เชื่อตัวอุบาทว์โดยไม่มีใครตรวจให้ถึถ้วน ทำให้เกิดความเคียดแค้นแก่ตนเองและราษฎร

ตากับยาย

ตากับยาย เป็นนิทานประเภทมุขตลก เล่ากันในอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร ผู้เล่า เรื่องนี้ คือ นายพูน พรหมสุวรรณ อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 8 ตำบลพ้อแดง อำเภอ หลังสวน จังหวัดชุมพร เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึง ตากับยายคู่หนึ่งที่เจอสัตว์ร้าย คือ หมี แต่ด้วยการมีสติและปัญญาทำให้สามารถผ่านอุปสรรคเหล่านั้นมาได้

ตาทมอช่อง

ตาทมอช่อง เป็นตำนานที่เล่าต่อ ๆ กันมา ในอำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เนื้อเรื่องกล่าวถึงความศักดิ์สิทธิ์ของผู้คงกระพันแก่กล้าทางไสยศาสตร์ จนจิตใจและร่างกายเปลี่ยนไปกลายเป็นเสือเป็นที่ศรัทธาและสักการะของชาวบ้านทั่วไป ปัจจุบันมีการตั้งศาลที่เกาะตาทมอช่อง อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

ตำนานมะโย่ง

ตำนานมะโย่ง เป็นนิทานประเภทอธิบายเหตุ เล่ากันในเขตจังหวัดยะลา เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตำนานที่มาของการแสดงพื้นบ้านชนิดหนึ่งของชาวไทยมุสลิม แบบ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การแสดงประเภทนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ การสืซอ และการร้องรำ โดยเฉพาะเสียงซอ มักมีเสียงดังว่า “เปาะ โย่ง” จึงเป็นที่มาของการแสดงประเภทนี้

ตำราหมอดู

ตำราหมอดู เป็นนิทานชาวบ้านประเภทมุขตลก แฝงคติสอนใจ เล่ากันในเขตจังหวัด นครศรีธรรมราช ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นางชะอ้อน หนูร่น อายุ 38 ปี อยู่บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 1 ตำบล เขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึง การใช้ปัญญา ในการเอา ตัวรอดจากภัยอันตรายที่เกิดขึ้นกับตน

เต่า

เต่า เป็นนิทานชาวบ้านประเภทมุขตลก เล่ากันในจังหวัดปัตตานี เป็นนิทานที่ใช้สำหรับ ผู้ชายเล่าให้ผู้หญิงฟังโดยเฉพาะ ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นายสมใจ นครามนตรี อายุ 37 ปี อยู่บ้านเลขที่ 7/2 หมู่ที่ 6 ตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เนื้อหาของเรื่องเกี่ยวกับ ถาม – ตอบ แบบประโยคที่วางเงื่อนไขไว้ในนิทาน

เต่ากับพระพุทธเจ้า

เต่ากับพระพุทธเจ้า เป็นนิทานชาวบ้านประเภทอธิบายเล่ากันในเขตจังหวัดสงขลา ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นายเกลื่อน พวงมณี อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 4 ตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา เนื้อหาของเรื่อง อธิบายถึงที่มาของกระดองเต่าที่มีลักษณะเป็นตาข่าย

โต๊ะหยงกง พญาวังสา เกตรี

โต๊ะหยงกง พญาวังสา เกตรี เป็นตำนานที่เล่าต่อ ๆ กันมา ในเขตอำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เนื้อหาของเรื่องอธิบายถึงที่มาของสถานที่สำคัญ 3 แห่งในจังหวัดสตูล คือ เขาโต๊ะหยงกง ตั้งอยู่ในตำบลพิมาน พญาวังสา ตั้งอยู่ในตำบลฉลุง และภูเขาเกตรี ตั้งอยู่ใน ตำบลเกตรี

โต๊ะหินขวาง

โต๊ะหินขวาง เป็นตำนานที่เล่าต่อ ๆ กันมาในจังหวัดกระบี่ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ที่มาของ แนวพืดหินที่พาดขวางปากคลองกระบี่ใหญ่ ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สักการะของผู้คนผ่านไปมา ซึ่งชาวบ้านมักเรียกว่า “เจ้าพ่อหินขวาง” ส่วนคนมาลาญเรียก “โต๊ะหินขวาง”

ถางป่าในเปลว

ถางป่าในเปลว เป็นนิทานชาวบ้านประเภทคติสอนใจ เล่ากันในเขตจังหวัดสงขลา ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นายสวน บุญยมาศ อายุ 53 ปี อยู่บ้านเลขที่ 76 / 1 หมู่ที่ 2 ตำบลเขารูปช้าง

อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เนื้อเรื่องกล่าวถึง การทำความดี ช่อมส่งผลดีแก่ผู้กระทำ
เข้าทำนองคนดีมีคู่ ในทางกลับกันหากทำความชั่วอยู่เป็นนิจ เข้าทำนองคนไม่ดี มีไม่กลัว

ถ้ำทองและถ้ำเปอร์ง

ถ้ำทองและถ้ำเปอร์ง เป็นนิทานประเภทอธิบายเหตุ ที่เล่าต่อ ๆ กันมาในจังหวัดยะลา
และจังหวัดปัตตานี มีตำนานอยู่ 2 แห่ง คือ ถ้ำทอง ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดปัตตานี เนื้อเรื่อง กล่าวถึง
ที่มาของถ้ำทอง และถ้ำเปอร์ง โดยผูกเรื่องกับนิทานพื้นบ้าน

ถ้ำน้ำผุด

ถ้ำน้ำผุด เป็นตำนานที่กล่าวต่อ ๆ กันมาในเขตอำเภอพังงา เนื้อเรื่องของตำนานกล่าวถึง
ที่มาของชื่อถ้ำและชื่อตำบล “ถ้ำน้ำผุด” ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากถ้ำอื่น ๆ กล่าวคือ บริเวณ
ภายในถ้ำจะมีน้ำผุด ก่อนน้ำผุดจะมีเสียงดังจนดินกระเทือนแล้วจะมีน้ำไหลออกมามากมาย

ถ้ำพระขยาง

ถ้ำพระขยาง เป็นตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาในเขตอำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง
นอกจากนั้นยังปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว เรื่อง “เสด็จประพาสรอบแหลมมลายู ร.ศ. 109” เนื้อหาของตำนานกล่าวถึงที่มาของ
สถานที่สำคัญต่าง ๆ ในจังหวัดระนอง โดยเฉพาะ ถ้ำพระขยาง”

ทะเลบัน

ทะเลบัน เป็นตำนานที่เล่าต่อ ๆ กันมาในเขตอำเภอควนโดน และจังหวัดสตูล เนื้อเรื่อง
อธิบายการชุกตัวของแผ่นดินทำให้เกิดแอ่งน้ำขนาดใหญ่ โดยผูกกับตำนานพื้นบ้าน ชาวบ้านเรียก
แอ่งน้ำนั้นว่า “ทะเลบัน”

ทำไมกุ้งจึงมีขี้บนหัว

เป็นนิทานที่เล่ากันแพร่หลายในภาคใต้ กล่าวถึงความเค็มครึ้นของกุ้งจากมนุษย์ ซึ่งโดน
มนุษย์จับไปปรุงเป็นอาหาร หัวหน้างุ้งจึงแจ้งความเค็มครึ้นให้พระอินทร์ทราบ แต่ในขณะนั้น
พระอินทร์ได้ครีว่า กุ้งใส่ขี้แดงองค์อินทร์ก็ชอบกิน ทำให้กุ้งตกใจจนขี้ขึ้นอยู่บนหัว จนกลายเป็น
กรรมพันธุ์สืบต่อกันมา

ทำไมควายจึงชอบน้ำแต่วัวไม่ชอบ

เป็นนิทานชาวบ้านประเภทอธิบายลักษณะนิสัยของสัตว์ทั้ง 2 ชนิด เล่ากันในจังหวัดศรี
และนครศรีธรรมราช เหตุเกิดจากเค็ม พระอิศวรปั้นสัตว์ ทั้งสองชนิดนี้จากวัตถุดิบที่ต่างกัน คือ

ปั้นควายจากขี้ผึ้งซึ่งถูกความร้อนไม่ได้ และปั้นวัวจากดินเหนียวซึ่งถูกน้ำไม่ได้ ดังนั้น เมื่อสัตว์ทั้งสองได้ถูกเนรมิตขึ้นจึงยังคงมีลักษณะดั้งเดิม

ทำไมแมวจึงเกลียดหนู

เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทอธิบายเล่ากันในเขตจังหวัดชุมพร เล่าว่า เดิมหนูกับแมวเป็นเพื่อนกัน อาศัยในเกาะเดียวกัน ค่อมอาหารบนเกาะหมด หนูและแมวจึงช่วยกันกัดแทะไม้ทำเป็นเรือเพื่อไปหาอาหารที่อื่น ระหว่างทางหนูหิวจึงแทะเรือกินทำให้แมวและหนูจมน้ำ แมวโกรธมากจึงคิดจะจับหนูเป็นอาหาร แต่หนูยังหากลอบขอยจนแมวไม่สามารถกินได้ ทำให้แมวยิ่งโกรธมากขึ้น จนเป็นให้แมวเกลียดและไล่จับหนูกินเรื่อยมา

ทุเรียน

เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทอธิบายเหตุอันเป็นที่มาของทุเรียน ซึ่งเกิดจากข้าวหอมของลูกสาวของเศรษฐีผสมกับน้ำนมที่ฝังลงดินแล้วเกิดเป็นต้นไม้ขึ้น มีผลที่มีรสหอมหวาน เปลือกมีหนาม ครั้งหนึ่งมีนายพราน ได้รับประทานและได้ถวายถวาย จึงได้ทราบความเป็นมาของผลไม้ชนิดนี้ และต่อมานายพรานนำมาถวายพระราช และได้เล่าความเป็นมาให้ฟัง พระราชาจึงได้ตั้งชื่อผลไม้ที่ว่า ทุเรียน ตามที่นายพรานได้นำทุลเกล้าฯ และต่อมาก็ได้เพี้ยนเป็นทุเรียน

เทพบุตรสร้างมนุษย์

เป็นนิทานอธิบายความเป็นมาและลักษณะของมนุษย์ โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างเพศชายกับเพศหญิง เล่ากันในจังหวัดศรีสะเกษ ความว่า โลกนี้สร้างขึ้นโดยพระอิศวรและเนรมิตสิ่งต่าง ๆ ขึ้นในโลก โดยสร้างมนุษย์หลังสุด แต่ในการสร้างมนุษย์นี้ พระอิศวรได้รับสั่งให้เทพบุตรเป็นผู้รับหน้าที่สร้างมนุษย์แทนพระองค์

เทวดานพเคราะห์ที่เป็นมิตรและศัตรูกัน

เป็นนิทานพื้นบ้าน ประเภทเทพนิยาย ผู้เล่าเรื่องนี้คือนายคง โกมล อายุ 92 ปี อยู่บ้านเลขที่ 49/3 หมู่ที่ 4 ตำบลท่ายาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ความว่า พระพฤหัสบดี เป็นมิตรที่ดีต่อกันกับพระอาทิตย์ เพราะเคยอุปการะกันมาแต่อดีต พระอาทิตย์เป็นศัตรูกับพระอังคาร พระจันทร์เป็นมิตรกับพระอังคารเพราะเคยเป็นคู่รักกัน ส่วนพระอาทิตย์ก็เป็นมิตรกับพระจันทร์เนื่องจากเคยเป็นสามีภรรยา พระราหูเป็นศัตรูกับพระจันทร์เพราะเคยกั๊กนี้ยืมสินกัน พระราหูกับพระพุธเป็นศัตรูกันเพราะพระจันทร์เป็นเหตุ พระเสาร์เป็นศัตรูกับพระจันทร์ แต่ละฝ่ายที่เป็นมิตรหรือศัตรูกันเนื่องจากเคยเกี่ยวพันหรือมีปัญหากันมาก่อนทั้งสิ้น

ชู่ระไมไ้

เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทคติสอนใจ โดยนายหมุน จุลนันโท อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 78/2 หมู่ที่ 1 ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เล่าว่าเศรษฐีสองคนซึ่งมีอาชีพทำนาขายข้าว ครั้งหนึ่งข้าวขายได้น้อยทำให้เศรษฐีเกิดข้อสงสัยจึงสืบหาถึงต้นเหตุไปที่ละชั้นจนทราบถึงสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง และแก้ไขปัญหาค ด้วยความมีเหตุผล

นั่งห้างเสื่อ

เสื่อ เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทมุขตลก เล่ากันในเขตจังหวัดสงขลา ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นายคลัง คงบัว อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 4 ตำบลทับช้าง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึง การจะทำสิ่งใดจะต้องใช้ทักษะความชำนาญ และการมีสติในเรื่องนั้น ๆ ดังเช่น การจับเสื่อ หากขาดความชำนาญและขาดสติก็จะทำให้เกิดอันตรายได้

นางตะเคียน

นางตะเคียน เป็นนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี เล่ากันในจังหวัดสงขลา ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นายผัน บางเล่น อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 173 หมู่ที่ 3 ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึง ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เกี่ยวกับต้นเคียน และนางตะเคียน

นางปากร้าย

นางปากร้าย บางท้องถิ่นเรียกว่า เรื่อง “หัวผีชายเล” เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทคติธรรม นิยมเล่ากันในเขตจังหวัดพัทลุง และจังหวัดใกล้เคียง ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นายแจ้ เพชรรัตน์ อายุ 96 ปี อยู่บ้านในไร่ ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึง การคำ ว่าร้ายนินทาผู้อื่น การพูดโกหก ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน และมีได้มีผลดีต่อตนเองด้วย

นางเลือดขาว

นางเลือดขาว เป็นตำนานที่เล่ากันแพร่หลายในท้องถิ่น จังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช สงขลา และจังหวัดใกล้เคียง ที่เกิดของตำนาน คือ บ้านพระเกิด อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ตำนานนางเลือดขาว เป็นตำนานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เล่าถึงประวัติความเป็นมาของ นางเลือดขาวตั้งแต่เกิดจนกระทั่งหมดอายุไข นอกจากนั้นยังกล่าวถึงที่มาของสถานที่สำคัญต่าง ๆ ของจังหวัดภาคใต้

นางสิบสอง

นางสิบสอง เป็นนิทานอธิบายสถานที่ที่ได้รับอิทธิพลจากชาดกเรื่อง “รถเสนชาดก” ซึ่งเป็นเรื่องที่แพร่หลายอยู่ในท้องที่จังหวัดพัทลุง และบริเวณใกล้เคียง เช่น จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี เนื้อเรื่องกล่าวถึง ประวัตติความเป็นมาสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในจังหวัดพัทลุงและจังหวัดใกล้เคียง โดยนำเสนอเป็นนิทานพื้นบ้าน

นายเพชร - นายทอง

นายเพชร - นายทอง เป็นนิทานนิยามเล่ากันในตำบลคูซูด อำเภอสตงิ่งพระ จังหวัดสงขลา ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นายเป็ยน อาระหัด อายุ 50 ปี อยู่ตำบลคูซูด อำเภอสตงิ่งพระ จังหวัดสงขลา เนื้อเรื่องกล่าวถึง ศิษย์ทั้งสองแม้ได้การถ่ายทอดความรู้เท่ากัน แต่ศิษย์อาจนำไปใช้ให้เกิดผลต่างกัน

นายแรง

นายแรง เป็นนิทานประเภทอธิบายสถานที่ที่ปรากฏอยู่ในจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง โดยเฉพาะภูเขาต่าง ๆ เช่น เขารุน เขาหัวล้าน เขาแดง เขาแก้วแสน หรือ เขาแก้วเส้ง เป็นต้น นิทานเรื่องนายแรง เป็นเรื่องที่บรรพบุรุษได้นำเอาลักษณะภูมิประเทศมาผูกแต่งเป็นนิทาน เพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้ และก่อให้เกิดความรักและภูมิใจในท้องถิ่น

นายอ้ายไม่ตาย

นายอ้ายไม่ตาย เป็นนิทานกึ่งตำนาน ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นายทิม พันธนาคง ถึงแก่กรรมไปแล้ว เดิมอยู่บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 5 ตำบลโคกคั่ววน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื้อเรื่องกล่าวถึง สาเหตุการไม่มีพิษของงูเหลือม และอธิบายที่มาของบ้านอ้ายอยู่ในตำบลเขาไชยบุรี อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

นายอำเภอฉลาด

นายอำเภอฉลาด เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทตลกสอนใจ ข้อมูลเก็บไว้ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา ไม่ปรากฏชื่อผู้เล่า สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพรรวบรวมไว้ เนื้อเรื่องกล่าวถึงการใช้สติปัญญาและความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหา ดังเช่นนายอำเภอที่ใช้สติปัญญาของตนแก้ไขปัญหาลูกขโมย

น้ามนต์ศักดิ์สิทธิ์

น้ามนต์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นนิทานประเภทพื้นบ้านประเภทนิทานชีวิต ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นายจ่าง สุวพันธ์ อายุ 76 ปี อยู่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 8 ตำบลหัวตะพาน อำเภอบ้านสาคร

จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อเรื่องกล่าวถึง การดำเนินชีวิตคู่ของสามีภรรยาคนหนึ่ง ภรรยาเป็นคนปากร้าย ทำให้สามีไม่ค่อยกลับบ้าน หญิงผู้เป็นภรรยาเกิดความร้อใจ จึงเดินทางไปหาชายแก่ เพื่อขอน้ำมนต์มาอมไว้ในปาก เมื่อน้ำมนต์ไว้ก็ไม่สามารถพูดจาต่อสามีได้ หลังจากนั้นครอบครัวนี้ก็อยู่กันอย่างมีความสุขตลอดมา

นินทากาล

นินทากาล เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทคติสอนใจ เล่ากันในเขตจังหวัดชุมพร ผู้เล่าเรื่องนี่คือ นางช้วน อยู่สกลิด์ อายุ 38 ปี อยู่บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 7 ตำบลวังไผ่ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เนื้อเรื่องกล่าวถึง การพูดนินทาผู้อื่นเป็นสิ่งไม่ดี ถ้าเราคิดว่าเราทำในสิ่งดีแล้ว ก็ไม่ต้องกลัวคำนินทาของคน

แนปลาโน๊ะกับแนมอแน

แนปลาโน๊ะกับแนมอแน เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทเรื่องสัตว์ เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึงความสัมพันธ์ของสัตว์ 2 ชนิด ได้แก่ แนปลาโน๊ะ (กระงะ) กับ แนมอแน (หอยโข่ง) ซึ่งสัตว์ทั้งสองมีความแตกต่างกัน แนปลาโน๊ะเป็นสัตว์ที่ฉลาด ส่วนแนมอแนเป็นสัตว์ที่ซุกซนอึดอาด ต่อมาสัตว์ทั้ง 2 ได้วิ่งแข่งกัน ถึงแม้แนมอแนจะเป็นสัตว์ที่อึดอาด แต่ด้วยความที่มีพรรคพวกมากจึงสามารถเอาชนะแนปลาโน๊ะได้

บ่อเจ็ดลูก

บ่อเจ็ดลูก เป็นชื่อหมู่บ้านอยู่ในตำบลปากน้ำ อำเภอละงู จังหวัดสตูล ชาวบ้านอำเภอละงูมักเรียกกันและเป็นที่รู้จักกันในนามของ “บ้านลากาตุโอะ” เป็นภาษามลายู แปลว่า “บ่อเจ็ดลูก” เดิมหมู่บ้านแห่งนี้ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่เลย ต่อมา มีบุคคลกลุ่มแรกมาอาศัยอยู่และขุดบ่อเพื่อเอาไว้ใช้เป็นน้ำคั้นน้ำใช้ แต่ปรากฏว่าไม่มีน้ำออกมา พวกเขาขุดบ่อแล้วบ่อเล่าก็ไม่มีน้ำ จนกระทั่งถึงบ่อที่เจ็ดจึงได้น้ำออกมา ปัจจุบันบ่อทั้งเจ็ดลูกนั้นก็ยังคงปรากฏเป็นหลักฐานให้เห็นจนทุกวันนี้

บ๊ะฮ้ายเณร

บ๊ะฮ้ายเณร เป็นนิทานมุขตลก เล่ากันในจังหวัดพัทลุง ผู้เล่าคือ นายเดิม ภูมิลักษณะ อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 1 ตำบลชახัน อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เนื้อเรื่องกล่าวถึง การใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังเช่น ฮ้ายเณรที่ต้องการแต่งงานกับหญิงสาว จึงคิดวิธีการต่าง ๆ ให้พ่อตายอมรับ

บ้านขอนคลาน

ขอนคลาน เป็นตำบลหนึ่งอยู่ในอำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งออกไปจับปลาในทะเล หลังจากจับปลาได้มากพอสมควรแล้ว ก็ชวนกันไปนั่งพักผ่อนบนบนชายหาดแห่งหนึ่งมีขอนไม้ขนาดใหญ่ บางคนได้เอามะพร้าวมาปอกกิน และก่อไฟผิง ทำให้ขอนไม้เคลื่อนไหวได้ ภาษาถิ่นได้เรียก “คลาน” ทำให้ชาวประมงแปลกใจมาก ถึงกับอุทานออกมาพร้อมกันว่า “ขอนคลาน” แท้จริงแล้วขอนไม้นั้น ไม่ใช่ขอนไม้ตามที่เข้าใจกัน แต่เป็นภูเขาขนาดใหญ่แต่มีถนนอนานเกินไปจนมีตะไคร่น้ำจับ เมื่อได้รับความร้อนจึงคลานจากที่เดิมไป บริเวณนี้จึงได้ชื่อว่า “บ้านขอนคลาน”

บ้านเขาขาว

เขาขาว เป็นตำบลอยู่ใน อำเภอละงู จังหวัดสตูล มีตำนานเล่ากันว่า มีนายพรานคนหนึ่งไปล่าสัตว์ในป่าได้พบรอยบ่ออันศักดิ์สิทธิ์ มีภูเขาผุดหนึ่งลักษณะสีขาวปกคลุมเป็นฝ้าบ่อน้ำ ชาวบ้านแห่กันไปดูแล้วเกิดความเลื่อมใสว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีการบนบานขอโชคลาภ ถ้าใครดูถูกดูแคลนจะเกิดการเจ็บป่วยทันที ต้องมาแก้บนจึงจะหาย ชาวบ้านเรียกภูเขานี้ว่า “โตะเขาขาว” ปัจจุบันกลายเป็นชื่อหมู่บ้าน เรียกว่า “บ้านเขาขาว”

บ้านเขาไคร

บ้านเขาไคร อยู่ในอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล มีตำนานเล่าว่า มีดาวยาคูหนึ่งไม่มีบุตร ยึดอาชีพทำไร่เลื่อนลอย ปลูกไปจนกระทั่งเป็นภูเขา ดาวยาคูชอบที่ตรงนี้มากจึงยึดเป็นที่ถาวร ต่อมาชายปลูกตะไคร้ (ภาษาถิ่นได้เรียกว่า ไคร) และเอาไปขาย จะได้แลกเปลี่ยนข้าวของมากิน ต่อมาไม่นานดาวยาคู ชายเอาศพตาไปฝังที่หัวไร่ คือนั้นชายฝันว่าตาเอาทองมาให้ พอตื่นขึ้นมาชายก็เห็นตะไคร้เต็มไปหมด ชายจึงเอาตะไคร้ไปแลกสิ่งของมากินแลกเท่าไรตะไคร้ก็ไม่หมด ต่อมาชายก็ตาย ตะไคร้บริเวณนั้นก็ยังมีอีกมากมาย ต่อมาได้มีคนเข้ามาอาศัยกันมากขึ้น และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านนั้นว่า “บ้านเขาไคร”

บ้านหัวช้าง

บ้านหัวช้าง เป็นชื่อหมู่บ้าน ตั้งอยู่ในตำบลตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุง มีตำนานเล่าว่า ดาคลองเฉลิม มีลูกสาวคนหนึ่งสวยมาก เกิดป่วยเป็นโรคเรื้อน นายหลักไก่อกับนายหัวช้าง ได้มาช่วยกันเยียวยา ลูกสาวดาคลองเฉลิมเกิดชอบพอกับนายหลักไก่อ ส่วนนายหัวช้างก็หลงรักอยู่ด้วย นางคืนป่าขอร้องให้นายหัวช้างซึ่งเป็นน้องชายถอนตัวยอมเสียดูให้แก่นายหลักไก่อ ต่อมา นายหัวช้างตรอมใจตาย เกิดเป็นเขาหัวช้าง

บางเพชรทอง

บางเพชรทอง เป็นนิทานชาวบ้านประเภทอธิบายธรรมชาติถึงสาเหตุที่เสือมีลักษณะหน้าตาเช่นนั้นเล่าในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้เล่าเรื่องนี้คือ นายกลิ่น หนูสิงห์ อายุ 66 ปี อยู่บ้านเลขที่ 34/1 ตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อเรื่องกล่าวถึงสาเหตุที่เสือมีลักษณะหน้าตาฟกบวมคล้ายโคนชก โดยผูกเป็นนิทานพื้นบ้าน นอกจากนี้นิทานเรื่องนี้ยังสอดแทรกคติสอนใจหลายเรื่อง โดยเฉพาะการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังเช่น บางเพชรทองที่ใช้ความสามารถของคนเอาชนะเสือโคร่งได้

บีเต็งกับอับดุลเถาะ

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทคติสอนใจ ไม่ปรากฏผู้เล่า เนื้อเรื่องกล่าวถึง ชายหนุ่ม 2 คน คือ บีเต็งกับอับดุลเถาะ บีเต็งเป็นคนซื่อ ส่วนอับดุลเถาะเป็นคนฉลาด แต่คดโกง ทั้งสองได้เดินทางไปหาสมบัติในป่า ระหว่างทางอับดุลเถาะใช้ความฉลาดของตนกลั่นแกล้งทำร้ายจนบีเต็งได้รับบาดเจ็บ แต่ด้วยความดีของบีเต็งทำให้เขารอดชีวิตกลับบ้านและมีฐานะร่ำรวยส่วนอับดุลเถาะ กลับต้องตายในป่า นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว

เบิกไพร

เบิกไพร เป็นนิทานมุขตลก เรื่องมีอยู่ว่า พี่เขยหลงรักน้องเมีย จึงทำอุบายบอกว่า ผู้หญิงก่อนแต่งงานจะต้องทำพิธีเบิกไพรเสียก่อน ไม่งั้นต้องตาย น้องเมียจึงยอม คืนแรกน้องแต่งงาน ภรรยาบอกว่าคืนนี้พี่ชายได้ทำพิธีเบิกไพรให้ก่อน ไม่งั้นคงตายไปแล้ว สามีนถามว่า พี่เขยทำอะไร ภรรยา ก็บอกว่าทำเหมือนอย่างที่เขาทำ ฝ่ายสามีได้โอกาสเมื่อพี่เขยเข้าป่าไปหลายวันจึงเข้าไปต่อแขนต่อขาให้กับลูกในท้องของพี่สะใภ้ ฝ่ายพี่เขยกลับมาเห็นว่าน้องเขยลวงเกินเมียคนจึงโกรธนำพราไปวังพัน

ปลิง

ปลิงเป็นนิทานประเภทนิทานเรื่องเล่า เรื่องมีอยู่ว่า หลังจากที่พระรุดเดินทางไปเอาดวงตามารักษาแม่และป้าแล้ว นางสุนทรา จึงแปลงกายเป็นนางยักษ์ เพื่อไล่กินเลือดเนื้อพระรุด แต่พระรุดมีอาวุธป้องกันตัว นางสุนทรา จึงคืนทุนทรราชไปตามที่ค้างของจังหวัดพัทลุง จนเกิดตำนาน เช่น ลืมไปล้มตุ่งที่ควนลูกหนึ่ง ควนนั่นจึงได้ชื่อว่า ควนตุ่ง และก่อนสิ้นใจตายนาง ได้อธิษฐานว่าเกิดชาติใดขอให้ได้กินเลือดมนุษย์ทุกชาติ จึงได้กลับชาติมาเกิดเป็นปลิง

ปากคนยาวกว่าปากกา

ปากคนยาวกว่าปากกา เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทมุขตลก แฝงคติสอนใจ เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า มีชายคนหนึ่ง ไปไถนาที่ริมป่า นกบินหลาคตัวหนึ่งบินเฉียดควาน พกธรรยาเอาข้าวมาให้ก็เล่าให้ภรรยา ฟัง เมื่อภรรยากลับบ้าน เล่าให้แม่ชายฟังว่านกบินหลาบินเกือบเข้าวานสามมี แม่ชายตกใจไปบอกสามี ว่า วันนี้นกบินหลาบินเข้าวานแฉร 3 ตัว ชังเอาไม่ออก ให้รีบไปช่วย ฝ่ายตัวคาตกใจรีบไปบอกเพื่อน บ้านว่านกบินเข้าวานแฉร 30 สิบบตัว ป่านนี้ชังเอาไม่ออกไม่รู้เป็นดาชร้ายดี

ปากบางนาคราช

ปากบางนาคราช เป็นนิทานอธิบายชื่อสถานที่ บ้านปากบางนาคราช บ้านช่องพื้น บ้านเกาะหมาก อำเภอปากชุม จังหวัดพัทลุง เรื่องมีอยู่ว่า มีพญานาคราชอาศัยอยู่ในทะเลสาปสงขลา แล้วเลื้อยออกมาหากินที่เกาะแห่งหนึ่งและได้ขี้เอาไว้ มีพญาเหี้ยขวิดบินมาโฉบขี้พญานาคไปกิน กรงเล็บไปเกี่ยวกับลูกตาพญานาคหลุดออกมาเป็นบ่อน้ำ เรียก บ่อทวด

พระชาปั้ม

พระชาปั้ม เป็นนิทานประเภทมุขตลก เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า เจ้าเมืองเมืองหนึ่งมีหัวลักษณะ เป็นปั้ม ด้วยลักษณะที่แตกต่างจากคนอื่นจึงมีช่างตัดผมประจำตัว ช่างตัดผมรู้สึกลำบากใจมาก ที่รู้ความลับของท่านเจ้าเมือง แต่ไม่กล้าพูดกับใครเพราะกลัวถูกประหาร จึงไปพูดกับต้นไม้ใหญ่ในป่าลึก อยู่มาวันหนึ่งทหารได้ไปตัดไม้ต้นนั้นเพื่อทำกลอง เมื่อลองตีดูเสียงกลองก็ดังว่า พระชาหัวปั้ม ตั้งแต่บัดนั้นมาชาวบ้านจึงเรียก เจ้าเมืองนี้ว่า พระชาหัวปั้ม

พระลอ

พระลอ เป็นนิทานที่รู้จักกันกว้างขวางเรื่องหนึ่งในภาคใต้ เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า พระลอเป็น เจ้าเมือง ๆ หนึ่ง วันหนึ่งไปเที่ยวต่อไก่อ พบนางแพงได้ครองรักกันอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาพระลอคิดถึงพระมารดา จึงหนีนางกลับเมือง ระหว่างทางต้องคุณไสยขุ้เจ้าสมิงพราย แต่ก็แก้คุณไสยได้ สำเร็จกลับถึงเมืองแล้วก็ไปปรับนางแพงมาครองรักกัน

พวกมากลากไป

พวกมากลากไป เป็นนิทานประเภทคติเตือนใจ เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า มีพระภิกษุ 5 รูป เคารง ในวินัย คิดล่องใจชาวบ้านว่าศรัทธาจริงหรือไม่ โดยกำหนดวันเดือนเพ็ญทางวัดจะจัดพิธีปลุกเสก บริกรรมคาถา ห้ามใครเข้ามาในสาขาสัญญณ์ มิฉะนั้นจะเป็นบ้า ชายคนหนึ่งเดินกลับมาจากทำงาน ได้ยินเสียงดังในโบสถ์จึงเข้าไปดู เห็นพระกำลังคัมสุราจึงกลับไปบอกเมียและชาวบ้าน ทุกคนต่าง หาวว่าเขาบ้า ส่วนพระนั้นมีคนศรัทธาขึ้นเพราะชาวบ้านคิดว่ารักษาสัจจะ

พุดคือเป็นศรีแก่ตัว

พุดคือเป็นศรีแก่ตัว เป็นนิทานคติธรรม เรื่องมีอยู่ว่า มีชายแก่คนหนึ่งเป็นคนบ้ำขอ มีวัวงาม 2 ตัว ใครมาขอซื้อก็ไม่ขาย แต่อยู่มาวันหนึ่งมีชายหนุ่มคนหนึ่งมาขอซื้อวัว พุดจาไพอเราะอ่อนหวาน ชายแก่คนนั้นจึงยอมตกลงยกวัวและลูกสาวให้กับชายหนุ่มคนนั้น โดยไม่ต้องเสียเงินสักบาท

ภูเขาใช้หนี้

ภูเขาใช้หนี้เป็นชื่อภูเขาภูหนึ่งในหมู่บ้านบ่อเจ็ดลูก ตำบลปากน้ำ อำเภอละงู จังหวัดสตูล มีความเป็นมาว่า ชายคนหนึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน กินกาแพ (โกปี) ได้ค้างจ่ายเงินเจ้าของร้านมานาน เจ้าของร้านนี้ก็สนุกบอกว่าหากปีนภูเขาที่อยู่ข้างหน้าหมู่บ้านได้ไม่ต้องจ่ายค่ากาแพที่ค้างอยู่ ชายผู้นั้นรับคำ โดยนำกระแจะคลุมข้างหลังแล้วปีนได้ขึ้นไป ขณะกำลังปีนเกิดพายุพัดพาเขาตกยังที่แห่งหนึ่งแต่ไม่ได้รับอันตราย ชาวบ้านนับถือว่าเป็นผู้วิเศษ หนี้ค่ากาแพก็ไม่ต้องชำระ จึงเรียกว่า “ภูเขาใช้หนี้”

มะพร้าว

มะพร้าว เป็นนิทานประเภทอธิบายเหตุเกี่ยวกับความเป็นมาของมะพร้าว เล่ากันแถวอำเภอหัวขยอด จังหวัดตรัง เนื้อเรื่องกล่าวถึงความเป็นมาของพืช 2 ชนิด คือ มะพร้าว และ กระบ้ง โหม โดยดำเนินเรื่องเป็นนิทานพื้นบ้านแทรกคำสอนเรื่องความกตัญญู และการตอบแทนผู้มีพระคุณไว้ในนิทานด้วย

มะยัง

มะยัง เป็นนิทานอธิบายความเป็นมาของชื่อภูเขาภูหนึ่งในท้องที่ 4 ตำบลบางสิก อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เนื้อเรื่องกล่าวถึงความละโมภของหญิงผู้หนึ่ง ที่ไม่รู้จักพอ เป็นเหตุให้ตนเองได้รับอันตรายจนเป็นที่มาของเรื่อง “เขาม้ายัง” ต่อมาเพี้ยนเป็น “เขามะยัง” จนกระทั่งปัจจุบัน

ม้ายับควาย

ม้ายับควาย เป็นนิทานชาวบ้านประเภทอธิบายธรรมชาติ เล่ากันในเขตจังหวัดสงขลา ผู้เล่าเรื่องนี้คือ นางมาเหริชม บินสะเหาะ อายุ 35 ปี อยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 5 ตำบลพะวง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เนื้อเรื่องเน้นการอธิบายที่มาของอวัยวะเพศและเสียงร้องของสัตว์ 2 ชนิด คือ ม้า กับ ควาย

มีาราคาคี - คนราคาคี

มีาราคาคี – คนราคาคี เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทมุขตลก เล่ากันในเขตอำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ผู้เล่าเรื่องนี้เป็น นางพิ้ว ชาวสุริยจันทร์ อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 5 ตำบลควนโส อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เนื้อเรื่องกล่าวถึง การใช้ภาษาถิ่นได้ คำว่า “ม้อง” ซึ่งแปลว่า “ท้อง” ไม่นิยมใช้กับคน แต่นิยมใช้กับสัตว์

เมืค่ม่วงเล็ดล่อ

เมืค่ม่วงเล็ดล่อ เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทอธิบายธรรมชาติ เล่ากันในเขตจังหวัดชุมพร ผู้เล่าเรื่องนี้เป็น นางศุข สงค์ศรี อายุ 42 ปี อยู่บ้านเลขที่ 7 ตำบลวังไม้ อำเภอมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เนื้อเรื่องอธิบายลักษณะผลของมะม่วงหิมพานต์ หรือที่ชาวใต้เรียกกันว่า เมืค่ม่วงเม็ดล่อ หรือ เม็ดท้ายล่อ ที่มีเมล็ดค่อนข้างกลม โดยเล่าเป็นนิทานพื้นบ้าน

แม่ควายผู้นำสงสาร

แม่ควายผู้นำสงสาร เป็นนิทานอธิบายเหตุ ไม่ปรากฏข้อมูลผู้เล่าว่ามาจากแหล่งใด เนื้อหาของเรื่อง กล่าวถึงสาเหตุที่ควายไม่มีฟันซี่ข้างบนและริมฝีปากขอบบนมีสีขาว เรื่องมีอยู่ว่า มีชาวบ้านคนหนึ่ง ใช้ควายแม่ลูกอ่อนไถนาขณะที่ชาวนาไถนาอยู่นั้น ลูกควายก็เดินร้องขอกินนม แต่ชาวบ้านไม่ยอมหยุดไถนา แม่ควายจึงวิ่งไปหาลูกเพื่อให้ลูกกินนม ขณะวิ่งเกิดล้มลงจนทำให้ฟันซี่ข้างบนหักหมด ชาวนาเห็นเช่นนั้นก็เอาปูนขาวทาริมฝีปากเพื่อห้ามเลือดทำให้ควายมีริมฝีปากสีขาวจนกระทั่งปัจจุบัน

แม่ทองร้อน

แม่ทองร้อน เป็นนิทานประเภทอธิบายสถานที่ เล่ากันในเขตตำบลนาชะอัง อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เนื้อเรื่อง อธิบายความเป็นมาของเรื่องสถานที่ในอำเภอเมืองชุมพร ได้แก่ เทือกเขาสามแก้ว เขาหรวด และยังสอดแทรกคติสอนใจ ให้เห็นโทษของการวิวาทว่ามีแต่จะทำให้เกิดความหายนะ

แม่น้ำสาป

แม่น้ำสาป เป็นตำนานเล่าถึง แม่น้ำสายหนึ่งที่เกิดจากเทือกเขาสันกาลาศีรี อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ไหลผ่านจังหวัดยะลา ออกสู่มแม่น้ำปัตตานีที่เขาชุม ในตำนานเล่าว่า มีภูเขารูปนางยักษ์ยืนกางขาอยู่โดยมีแม่น้ำไหลผ่านได้หว่างขาของนางยักษ์ ทุก ๆ เดือน 11 ตลอดเดือน

น้ำในแม่น้ำจะมีสีแดง เชื่อกันว่าเกิดจากประจำเดือนของนางยักษ์ ไครข้ามแม่น้ำในช่วงนี้ ผู้ใดมีเวทมนตร์คาถา เครื่องรางของขลัง จะเสื่อมคลายไปหมดสิ้น

แม่ผัวกับลูกสะใภ้

แม่ผัวกับลูกสะใภ้ หรือแม่ผัวกับลูกไก่ เป็นนิทานพื้นเมืองประเภทคติสอนใจ เล่ากันในเขตจังหวัดพัทลุง ผู้เล่าเรื่องนี้เป็น นายเถื่อน คงขาว อายุ 45 ปี อยู่บ้านเลขที่ 36/1 หมู่ที่ 1 ตำบลพญาขันธุ์ อำเภอเมืองพัทลุง เนื้อเรื่องกล่าวถึงครอบครัวหนึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 คน คือ แม่ ลูกชาย และลูกสะใภ้ ลูกสะใภ้ไม่ค่อยพอใจแม่ผัว มักหาเรื่องแกล้งอยู่เสมอ ๆ จนมาวันหนึ่งลูกสะใภ้ขู่งให้สามีของตนนำแม่ไปเผา แต่แม่ผัวก็รอดมาได้พร้อมกับเงินทองมากมาย ลูกสะใภ้เกิดความโลภขึ้นมา จึงขอร้องให้ผัวของตนเอาไปเผาบ้าง โดยหวังว่าจะได้สมบัติเช่นแม่ผัว แต่พอเอาไปเผาปรากฏว่าตายจริง แม่กับลูกชายก็อยู่กันอย่างมีความสุขสืบไป

แม่โพสพ

แม่โพสพ เป็นเทพธิดาประจำข้าว มีตำนานเล่าไว้แตกต่างกันไปแต่สรุปตรงกัน คือ ให้ทุกคนที่กินข้าว ดำนึกถึงพระคุณของแม่โพสพ หรือรำลึกถึงประโยชน์ของเมล็ดข้าวนั่นเอง ชาวไร่ชาวนาจะได้เพิ่มกำลังผลิตเมล็ดข้าวให้มากพอเลี้ยงคนในครอบครัวและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

โม้เกลือ

โม้เกลือ เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทอธิบายธรรมชาติ เล่ากันในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้เล่าเรื่องนี้เป็น นายวิน ขวัญเมือง อายุขณะเล่า 58 ปี อยู่บ้านเลขที่ 97 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งสังข์ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อเรื่องกล่าวถึงสาเหตุความเค็มของน้ำทะเล โดยเล่าเป็นนิทานพื้นบ้านอธิบายถึงที่มาของความเค็มของน้ำทะเลที่เกิดจากเครื่องโม้วิเศษที่โม้เกลืออยู่ในทะเลที่ไม่มีวันหยุค

ยันต์ไต้ยุง

ยันต์ไต้ยุง เป็นนิทานชาวบ้านประเภทมุขตลก เล่ากันในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้เล่าเรื่องนี้เป็น นายสุรชัย สิริปัญญาวรคุณ อยู่บ้านเลขที่ 22 หมู่ที่ 1 ตำบลนบพิดา กิ่งอำเภอนบพิดา จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อเรื่องกล่าวถึงความฉลาดแกมโกงของพ่อค้าเงินที่หลอกขายยันต์ไต้ยุงให้กับชาวบ้าน โดยบอกว่ายันต์ผืนนี้จะใช้ได้ผลก็ต่อเมื่อนำไปแขวนไว้ในมุ้งเท่านั้น

ยายปั้งทอง

ยายปั้งทอง เป็นนิทานประเภทคติสอนใจ นิยมเล่ากันในเขตจังหวัดพัทลุง และจังหวัดใกล้เคียง ผู้เล่าคือ นายศรี สุภาพวงศ์ อายุ 84 ปี อยู่บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 9 ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื้อเรื่องกล่าวถึงชายแก่คนหนึ่งที่แบ่งทรัพย์สินสมบัติให้ลูกหลานหมดแล้ว ลูกหลานกลับไม่มาส่งเสียดังกล่าวทำให้ชายต้องคิดอุบาย เอาทองเหลืองมาทำเป็นปั้ง (เครื่องปิดของลับของผู้หญิง) เพื่อหลอกให้ลูกหลานมาดูแล

ยายชอน

ยายชอน เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทมุขตลก เล่ากันในเขตจังหวัดพัทลุง ผู้เล่าเรื่องนี้ คือ นายจาม เพชรสังข์ อายุ 58 ปี อยู่หมู่ที่ 4 ตำบลตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุง เนื้อเรื่องกล่าวถึง ชายผู้หนึ่ง เป็นผู้มีปัญญาแต่ใช้ปัญญาในทางที่ผิด ชอน (ชุง) ทำให้คู่แข่งงานเข้าใจผิด จนเลิกร้างกันไป

ยายหอย

ยายหอย เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทอธิบายเหตุ ผู้เล่าคือนายเพิ่ม ดินทรสอน อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 75 หมู่ที่ 3 ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อเรื่องอธิบายถึงที่มาของหอย โดยเล่าเป็นนิทานพื้นบ้าน เล่าว่า มีชายคนหนึ่ง ชื่อหอย เป็นคนไม่เคยเข้าวัดทำบุญเลย ต่อมา มีพระองค์หนึ่ง ทรงเสด็จลงมาปรากฏองค์ขึ้นต่อหน้ายายหอย เพื่อชี้แจงเรื่องบาปบุญคุณโทษ แต่ยายหอยกลับไม่สนใจ สร้างความพระพิโรธให้พระอิศวรซึ่งนั่ง พระองค์จึงเสกให้ ยายหอยเป็นหอยในที่สุด

ยายโธ่

ยายโธ่ เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทอธิบายเหตุ เล่ากันในเขตตำบลชุมโค อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร เนื้อเรื่องเป็นการอธิบายประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านยายโธ่ ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6 ตำบลชุมโค อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

ยาร่วง

ยาร่วง เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทอธิบายเหตุถึงชื่อของพืชพรรณชนิดหนึ่ง คือ มะม่วงหิมพานต์ ผู้เล่าคือ นายเนื่อง คงแก้ว อายุ 86 ปี อยู่บ้านเลขที่ 165 หมู่ที่ 2 ตำบลทางพูน อำเภอรัตนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เล่าว่า มีชาวเมืองผู้หนึ่งนำผลไม้ที่มีรสหอมหวานชนิดหนึ่งมาถวายแก่พญาร่วง เมื่อพญาร่วงเสวยก็ได้ทรงกัดเอาเมล็ดของผลไม้ชนิดนั้นเข้า ทำให้พองโอบุ้เป็น

แผลพุพองขึ้น พญาร่วงจึงสาปส่งว่าต่อไปให้ผลไม้ชนิดนี้มีเมล็ดอยู่ข้างนอกเนื้อเสี้ยว และทรงตั้งชื่อว่า “ญาร่วง” หรือ “ขาร่วง” ตามพระนามของพญาร่วงแห่งสุโขทัย

ยี่ครัด

ยี่ครัด เป็นนิทานประเภทมุขตลก เนื้อเรื่องกล่าวถึง ชายผู้หนึ่งชื่อยูโสบ มีนิสัยชอบโอ้อวด อยู่มาวันหนึ่งในหมู่บ้านมีเสือโคร่งออกอาละวาดทำความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านเป็นอย่างมาก ทุกคนลงความเห็นว่าให้เขาเป็นผู้ปราบเสือโคร่งตัวนั้น เมื่อถึงเวลากลางคืนเสือโคร่งแอบอยู่ใต้ถุนบ้าน ได้ยินชาวบ้านพูดถึงตัวเองด้วยความหวาดกลัวก็รู้สึกภูมิใจเป็นอย่างมาก แต่มีตาแก่คนหนึ่งไม่กลัวเสือโคร่ง พร้อมยังบอกว่ามีสิ่งที่น่ากลัวกว่าเสือโคร่งเสี้ยวอีกนั่นคือ “ยี่ครัด” เมื่อเสือโคร่งได้ยินก็ตกใจกลัวเป็นอย่างมาก ยูโสบมาเห็นเสือโคร่งนี้ก็เป็นม้า จึงเอาเชือกจับม้า เสือโคร่งนี้ก็เป็น ยี่ครัด จึงวิ่งหนีไป

รอดตายเพราะพริก

รอดตายเพราะพริก เป็นนิทานพื้นบ้าน ไม่ปรากฏผู้เล่า เนื้อหาของเรื่อง กล่าวถึงชายผู้หนึ่งเดินทางไปเชื่อมญาติที่ประเทศมาเลเซีย แต่ไม่มีที่พักระหว่างทาง เขาใช้ความฉลาดและสติปัญญาที่มีอยู่เอาตัวรอด โดยการนำพริกสุกขยี้ให้แตกแล้วนำไปป้ายเด็ก หลังจากนั้นก็แสดงตนเป็นหมอรักษาเด็กเพื่อแลกกับที่พักและอาหาร

รามสูรเมขลา

รามสูรเมขลา เป็นนิทานประเภทอธิบายเหตุ ผู้เล่าคืออาจารย์เวียง สุขทอง อดีตครูโรงเรียนวัดโคกโคโคน อําเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เนื้อเรื่องกล่าวถึง ที่มาของการเกิดฟ้าแลบ ฟ้าผ่า ซึ่งเกิดจากรามสูรแข่งชิงแก้ววิเศษจากนางเมขลา

รายอหมอแฉ

รายอหมอแฉ เป็นนิทานปรัมปรา เล่ากันในเขตจังหวัดปัตตานีและยะลา เนื้อหากกล่าวถึง กษัตริย์ผู้ครองเมืองเมืองหนึ่ง มีมเหสีคลอดลูกออกมาเป็นหอยโข่ง จึงถูกเนรเทศออกจากเมืองพร้อมลูกน้อยไปอยู่ในป่า ค่อมามเหสีองค์นั้นรู้ความจริง ว่าลูกของตนนั้นเป็นมนุษย์จึงทำลายหอยโข่งเสี้ยวกษัตริย์องค์นั้นสำนึกถึงความผิดที่ไถ่มเหสีกับลูกออกจากวัง จึงรับสั่งให้นำทั้งสองกลับมา และพระราชทานนามของพระโอรสว่า “รายอหมอแฉ”

ราชาเขี้ยวออก

ราชาเขี้ยวออก เป็นนิทานปรัมปรา เล่ากันในเขตจังหวัดยะลา เนื้อหากกล่าวถึง เจ้าชายองค์หนึ่งที่มีเขี้ยวออกในปาก จนเป็นที่หวาดกลัวของผู้ใกล้ชิด ต่อมาพระองค์ได้กินอาหารที่ปนเลือด ทำ

ให้พระองค์อยากกินเนื้อคนมนุษย์ จึงรับสั่งให้อำมาตย์นำชาวบ้านเพื่อเอาเนื้อมาแกง จนทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน หลังจากนั้นพระองค์จึงถูกขับไล่ออกจากวัง หนีไปอยู่หมู่บ้านแห่งหนึ่งและได้ทำสงครามกับเจ้าเมืองปัตตานี จนได้รับชัยชนะแต่พระองค์ก็ยังแอบกินเนื้อสดของทหารที่ตาย ทำให้พวกทหารที่ติดตามมาเห็นเข้าไปไล่ตี พระองค์วิ่งหนีสะดุดรากไม้ตกหน้าผาลิ้นชีวิต

ราหูกินจันทร์

ราหูกินจันทร์ เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทอธิบายปรากฏการณ์ตามธรรมชาติเล่ากันในเขตอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ผู้เล่าเรื่องนี้เป็น นายทองคำ ชูขวัญทอง อายุ 57 ปี อยู่บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 8 ตำบลป่าปอน อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เนื้อเรื่องเป็นการอธิบายถึงปรากฏการณ์ราหูกินจันทร์ ว่าเกิดจากการอธิบายของเด็กหนุ่มคนหนึ่ง ที่เป็นที่รังเกียจของพี่ ๆ ทั้งสอง วันหนึ่งวัดข้างบ้านมีงานบุญที่ทั้งสองเอาข้าวใส่ขันเงินขันทองไปวัด ส่วนคนน้องไม่มีอะไรใส่ก็นำข้าวใส่กระด้งเมื่อไปถึงวัด ชาวบ้านก็พากันหัวเราะเยาะ ด้วยความโกรธคนน้องก็อธิษฐานว่า เกิดชาติใดก็ขอเป็นศัตรูที่ทุกชาติ จึงเป็นที่มาราหูกินจันทร์

รูปวาดที่มีปัญหา

รูปวาดที่มีปัญหา เป็นนิทานพื้นบ้าน ประเภทนิทานปริศนาผู้เล่าเรื่องนี้เป็น นายพร้อม พักตร์จันทร์ อายุ 67 ปี อยู่บ้านเลขที่ 115 หมู่ที่ 6 ตำบลเขาโร อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อเรื่องกล่าวถึง รูปวาดหญิงสาวรูปหนึ่งที่เกิดจากฝีมือชายหนุ่ม 4 คน ต่อมารูปวาดถูกชุบชีวิตขึ้นมาต่างฝ่ายก็ต่างต้องการที่จะเป็นเจ้าของ จึงเกิดการแย่งชิงกัน จนกระทั่งเทพารักษ์ผู้รักษาป่าทมนำคาญไม่ไหว จึงปรากฏกายออกมาตัดสินให้ ในที่สุดหญิงสาวสวยคนนั้นก็ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของชายหนุ่มคนที่ 2

แรงอธิษฐานของปลาหมอ

แรงอธิษฐานของปลาหมอ เป็นนิทานพื้นบ้าน ประเภทอธิบายเหตุ ผู้เล่าเรื่องนี้เป็น นายล้อม แจ่มสว่าง อายุ 85 ปี อยู่บ้านเลขที่ 94 หมู่ที่ 1 ตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื้อเรื่องอธิบายถึงที่มาของคันเหงือกปลาหมอที่เป็นตัวขาสุนัขไพรใช้รักษาโรคได้หลายโรค

ฤๅษีสายาน

ฤๅษีสายาน เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทคติสอนใจเรื่องหนึ่ง นิยมเล่ากันในเขตอำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เป็นคน เรื่องนี้เล่าโดยนายหมูน จุลนันโท อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 78/2

หมู่ที่ 1 ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เนื้อเรื่องกล่าวถึง กษัตริย์ 2 พระองค์ ที่เบื่อกันในราชสมบัติจึงออกบวชเป็นฤาษีอยู่ในป่า อยู่มาวันหนึ่งเกิดมีของหายจึงทำให้ฤาษีแต่ละคนต้องสาบานตน เพื่อประกันความบริสุทธิ์ของตน

ลิงเจ้าปัญญา

ลิงเจ้าปัญญา เป็นนิทานเล่ากันในเขตอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรเป็นต้น ผู้เล่าเรื่องนี้ คือนายพูน พรหมสุวรรณ อายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 8 อำเภอพ้อแดง อำเภอหลังสวน เนื้อเรื่องกล่าวถึงการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาลิง

ลุงเพชร

ลุงเพชร เป็นนิทานเชิงประวัติที่เล่าแพร่หลายอยู่ในจังหวัดพัทลุง โดยเฉพาะในท้องที่ตำบลชะบุรี อำเภอเมืองพัทลุง เนื้อเรื่องเป็นการอธิบาย ประวัติความเป็นมาของตำบลต่าง ๆ ในอำเภอพัทลุง ได้แก่ ตำบลชะบุรี และชื่อเมืองพัทลุง ในอดีต

ลูกตายาย

ลูกตายาย เป็นนิทานคติสอนใจแสดงคุณของวิชา เล่ากันในเขตอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น ผู้เล่าเรื่องนี้คือ นายวิน ขวัญเมือง อายุ 58 ปี อยู่บ้านเลขที่ 97 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งสังข์ อำเภอทุ่งใหญ่ เนื้อเรื่องกล่าวถึง ตายายคู่หนึ่งที่มีลูกชาย 4 คน แต่ละคนก็มีความสามารถที่แตกต่างกันไป อยู่มาวันหนึ่งลูกสาวเจ้าเมืองถูกลักพาตัว ชายทั้งสี่ได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่นำบุตรสาวเจ้าเมืองกลับมาอย่างปลอดภัย

วัดท้ายวัง

วัดท้ายวัง เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง อยู่ที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ไม่ทราบหลักฐานแน่ชัดว่าจัดตั้งเมื่อใด เดิมเรียกวัดนี้ว่า วัดชายวัง เพราะติดกับลำคลองทางทิศเหนือ ลำคลองมีน้ำไหลอยู่ตลอดปี ในฤดูฝนน้ำป่าตึง ไหลกัดเซาะทำให้เกิดวังน้ำลึกขึ้นทางทิศตะวันตกของวัด เหมือนกับวัดอยู่ทางส่วนท้ายของวังน้ำ จึงเปลี่ยนชื่อจากวัดชายวังมาเป็นวัดท้ายวัง

วัดนาสร้าง

วัดนาสร้าง เป็นวัดอยู่ที่อำเภอท่าชะงะ จังหวัดชุมพร มีตำนานเกี่ยวข้องกับนางเลือดขาว ตำนานเล่าว่ามีหญิงงามคนหนึ่งชื่อนางเลือดขาว พระเจ้าแผ่นดินกรุงอโยธยาทรงทราบกิตติศัพท์ความงามของนางเลือดขาวจึงให้พระพิชฌ โลกเอาตัวขึ้นไปถวายเป็นสนมทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นนางเลือดขาวมีสามีและกำลังตั้งครรภ์อยู่ เมื่อรู้ความจริงจึงให้ส่งตัวนางกลับคืนมา ระหว่างทางที่กลับนางได้

แหวะพักที่เมืองท่าแชะและได้สร้างวัดไว้ 1 แห่ง ได้ชื่อว่า “วัดพระนางสร้าง” ต่อมาชาวบ้านเรียกชื่อเลื่อนเป็น “วัดนางสร้าง”

วัดพระนางสร้าง

วัดพระนางสร้าง อยู่ที่อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต พระนางเลือดขาวเป็นผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา มาก ต่อมาถูกเสนาบดีกลั่นแกล้งใส่ร้ายว่าพระนางมีชู้กับมหาคเล็ก เป็นผู้ครองนครหลงเชื่อจึงสั่งประหารชีวิต นางได้พยายามร้องขอและแสดงความบริสุทธิ์ เป็นผู้ครองนครก็ไม่ยอมเชื่อ นางจึงขอมอคนคนให้ได้ไปนมัสการพระบรมธาตุที่เมืองลังกาเสียดก่อนแล้วจะกลับมาให้ประหารชีวิต หลังจากได้เข้านมัสการพระบรมธาตุแล้ว ระหว่างที่เดินทางกลับพระนางได้แหวะพักที่เกาะถลาง และได้สร้างวัดนี้ไว้เป็นที่ระลึก ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “วัดพระนางสร้าง”

วัวกับม้าเจ้าเล่ห์

กล่าวถึง มีเศรษฐีคนหนึ่งเลี้ยงวัวและม้ามากมาย ได้สร้างคอกวัวและคอกม้าติดกัน คินหนึ่งวัวพูดกับม้าว่ามันทำงานหนัก ส่วนมันนั้นสบาย ม้าจึงแนะนำวัวว่าถ้าอยากสบายก็ให้ทำเป็นเจ็บป่วย ขณะนั้นเศรษฐีก็นอนฟังอยู่ เศรษฐีก็คิดจะแกล้งม้าให้เจ็บ จึงเอาม้าไปไถนาแทนวัว ม้าก็ได้รับความลำบากเพราะไม่เคยไถนา จึงบอกวัวว่าให้ไปไถนาเหมือนเดิม ไม่เช่นนั้นเศรษฐีจะขายหรือฆ่าวัวเสีย แล้ววัวและม้าก็ทำหน้าที่ของคนเหมือนเดิม

วัวขี้ออกเงิน

กล่าวถึงชายคนหนึ่งเดินเร่ขายวัวผอมตัวหนึ่ง ไม่มีใครซื้อจึงออกอุบายเอาวัวไปล่ามหน้าบ้านเศรษฐี เมื่อวัวขี้ออกเงินเหรียญไปโปรยไว้ข้าง ๆ ทำที่ว่าเก็บเงินออกจากคอกขี้อัว จนเศรษฐีเห็นและคิดว่าเป็นวัววิเศษ ก็ขอซื้อวัวผอมนั้นในราคาที่สูง พอเศรษฐีนำวัวตัวนั้นไปเลี้ยงก็ไม่ได้ขี้ออกเป็นเหรียญเหมือนที่เคยเห็น จึงนำวัวมาคืนให้เจ้าของเดิมเพื่อขอเงินคืน เจ้าของเดิมไม่ยอมคืนเงินให้ เศรษฐีจำต้องเลี้ยงวัวผอมนั้นต่อไป

ศรีธนญชัย

ศรีธนญชัย เป็นวรรณกรรมประเภทชวนหัวเรื่องหนึ่ง มีผู้แต่งเรื่องขึ้นอีกหลายสำนวน คนจังหวัดนครศรีธรรมราช นำแนวมาเสริมแต่งเป็นหนังสือสวด เมื่ออ่านแล้วก็เล่าให้ผู้อื่นฟัง แล้วก็เล่าต่อ ๆ กันไป เสริมเรื่องขึ้นอีก โดยยึดเอาเรื่องเดิมเป็นหลัก เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ยังรักษาเรื่องเดิมเอาไว้ได้ เรื่องที่นิยมเล่ากันอย่างแพร่หลาย เช่น ศรีธนญชัยหลอกขรวิฑาให้กินขี้หมา เรียนหนังสือกับแม่ชีสาว, น้ำผึ้งไก่, ฟันแมวขาว, มุงหลังคาไปวคนไปจับห่าน, มาถึงก่อนไก่, ให้พระ

ยาลงน้ำ, อ้ายคุมโคโห พระราชากินขี้แฉ่ง, ขี้ใส่หม้อ, พนันชนควาย, หลอกดูพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีน, ถูกขังถ้ำเขิน ถ้ามคคันและลอกกลางทะเล, วาระสุดท้าย

ศรีธนญชัยทำนายฝัน

ชายคนหนึ่งได้ฝันว่าแต่งงานกับลูกสาวพระยา ชายคนนั้นเที่ยวเล่าความฝันให้เพื่อนบ้านฟัง พระยารู้เข้าก็โกรธมาก จึงให้คนจับตัวชายผู้นั้นมาประหาร ชายคนนั้นขอให้คนได้กลับมาอยู่บ้าน 7 วัน แล้วจะยอมให้ประหารชีวิต ชายคนนั้นมาคิดว่าทำอะไรจึงจะรอดชีวิต จึงให้ศรีธนญชัยช่วย จนกระทั่งวันครบวันที่จะประหารชายคนนั้น ศรีธนญชัยพาเพื่อนไปบ้านพระยา แต่ละคนมีjobไปคนละเล่ม และช่วยกันขุดบ้านพระยา พระยาเห็นเข้าก็ตกใจถามว่ามาขุดบ้านของตนทำไม ศรีธนญชัยจึงตอบว่ามาขุดเอาทอง เพราะฝันว่าได้เสียบ้านของพระยามีทอง พระยาบอกไปเชื่ออะไรกับความฝัน ศรีธนญชัยจึงพูดว่าถ้าเช่นนั้นพระยาก็ไม่ควรเอาโทษชายคนที่ฝันว่าได้แต่งงานกับลูกสาวพระยา เพราะความฝันไม่เป็นความจริงชายผู้นั้นจึงรอดตายเพราะความฉลาดของศรีธนญชัย

ศิษย์วัดกับหลวงตา

มีวัดอยู่วัดหนึ่ง มีแต่ศิษย์วัดกับหลวงตา ไม่มีใครยอมทำบุญวัดนี้ เพราะไม่ศรัทธา ไปบิณฑบาตก็ไม่มีการใส่บาตร ศิษย์วัดจึงใช้อุบายไปปลุกใจของชาวบ้านไปซ่อน แล้วให้หลวงตาทำที่เป็นจับขาม บอกที่ซ่อนถูกต้อง จึงล่ำลือกันว่าหลวงตาศักดิ์สิทธิ์ อยู่มาเกิด ฝนแล้งจัด ชาวบ้านพากันมาให้หลวงตาทำนายว่าเมื่อใดฝนจะตก หลวงตาก็กลับอับอายหนีไปกระโดดบ่อน้ำตาย แต่บังเอิญไปกระโดดบ่อน้ำแห้ง ได้ยินแม่เขียดบอกลูกเขียดว่าพຽ່ນนี้มะรินนี้ฝนจะตกใหญ่ หลวงตาก็กลับวัดไปทำนายตามที่ได้อินจากแม่เขียด ฝนตกจริง คนยิ่งนับถือมากขึ้น ต่อมามีคนนำผลไม้มาให้ทำนายสี่ข้าง ในหลวงตาจึงคิดจะไปกระโดดทะเลเพื่อฆ่าตัวตาย ก็แอบได้ยินคำตอบ จึงรีบกลับมาฝั่งและก็ตอบได้ ถูกหมด เข้าเมืองจึงนิมนต์หลวงตาไปในวังทดสอบความสามารถ ครั้งนี้หลวงตาหลบหนีไม่ได้ จึงหลบตามิดคิดหนีตาย ตาเกิดพราดำด้วยความตกประหม่า ทำให้หลวงตา เผลออุทานออกมาแก้ปัญหาก็ได้ ต่อมาเมือง ๆ หนึ่งมาทำชนช้างหลวงตาเอาผ้าผูกรัดไว้ที่คอ จนหลุดมาอยู่ใต้คอช้าง ฝ่ายตรงข้ามตกใจกลัวว่าเป็นปาฏิหาริย์ เลชชกรงยอมแพ้ก็เช่นเคย

ศาลตายอดยายอด

ศาลตายอดยายอดตั้งอยู่ที่เขาหน้าผิง อำเภอห้วยซอด จังหวัดตรัง มีเรื่องเล่าว่า ครั้งโบราณกาลบนภูเขาหน้าผิงมีคนธรรม์ หัวหน้าคนธรรม์เรียกกันว่า “ตาขุนธรรม์” อาศัยอยู่บนเขาในที่เชิงเขามีกระท่อมตาชายชื่อว่า ตายอดและยายอด ตากับยายเป็นคนยากจน ต้องอาศัยอาหารตาขุนธรรม์ เมื่อถึงเวลากินอาหารตาชายต้องเอาดอกไม้มาบูชาและขออาหารจากตาขุนธรรม์ยังชีพอยู่เป็นประจำ ต่อมามีคนสัปคนเดินทาง ไปขออาหารกินจากตาขุนธรรม์ แต่หลังจากรับประทานอาหารแล้ว

ก็ถ้าขอร้องไว้สำหรับดาขุนธรรมโกธมาก โครขออาหารก็ไม่มีอาหารให้ใครได้กินอีกเลย
ดากับชายก็อดอาหารตาย จึงมีผู้ตั้งศาลขึ้นชื่อว่า “ศาลดาอชยชอด” ถึงปัจจุบัน

ศาลเจ้าพระม่วง

ดาชายมีลูกชายเพียงคนเดียว เมื่อโตขึ้นได้บุตรสาวของเศรษฐีเป็นภรรยา เศรษฐีมีเรือไว้
สำหรับค้าขายหลายลำ ครั้งหนึ่งเรือมาจอดที่ท่าหน้าของดากับชาย ดาชายทราบข่าวจึงนำมะม่วง ไปคน
ละผลเพื่อฝากลูกชายกับลูกสะใภ้ ลูกชายเห็นพ่อแม่บ่นฟ้าขาด ๆ จึงอาภรรยา ไม่กล้ารับว่าเป็นพ่อ
แม่ของคนและคำว่าด้วยด้อยคำหาบคาย ดาและชายอายุมากจึงขำวังมะม่วงขึ้นดิ่งและเสียใจจนลม
จับหงายหลังคนน้ำตาย ต่อมามะม่วง 2 ผลออกขึ้นมา ของดาโน้มเอียงขึ้นบนบก ของชายโน้มเอียงลง
ทะเล เชื่อกันว่ามะม่วงของดาชายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อมะม่วงทั้ง 2 ค้นตายไป จึงมีคนสร้างศาลเจ้า
ขึ้นแทนที่บริเวณนั้นจึงเรียกกันว่า “ศาลเจ้าพระม่วง”

สมเด็จพระเจ้าเกาะขย

เป็นตำนานที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าพะโคะ และสมเด็จพระเจ้าเกาะใหญ่ เล่ากันแพร่หลายใน
บริเวณตำบลเกาะขย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สมเด็จพระเจ้าเกาะขยหรือพระราชมนูเฑาะกุค เป็น
ชาวบ้านพรุ ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เกิดในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นบุตรของนาย
คำมี กับนางแก้ว เมื่อเข้าวัยหนุ่มจึงได้บวชเรียนพระธรรมวินัยจนแตกฉาน ครั้งหนึ่งท่านได้ไปจำ
พรรษาบนยอดเขาแห่งหนึ่งที่เกาะขย และได้มีมติเห็นองค์พระสัมมาพุทธเจ้าเสด็จมาบอกว่ายอดเขา
นี้จะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ให้จำพรรษาอยู่ที่นี้และให้สร้างรูปจำลองไว้บนยอดเขาและให้ทำพิธีบูชา
สักการะในวันวิสาขบูชาของทุกปี และให้ตั้งชื่อเขานี้ว่า เขากุค และท่านได้ให้ความช่วยเหลือชาติ
บ้านเมืองจนเป็นที่ศรัทธา นับถือของคนทั่วไปจนถึงปัจจุบัน

สมเด็จพระเจ้าเกาะใหญ่

เป็นตำนานที่เล่ากันแพร่หลายมากในพื้นที่ อำเภอกะแสสินธุ์ และอำเภอรโนค จังหวัด
สงขลา ซึ่งเป็นเรื่องราวในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องระหว่างสมเด็จพระเจ้าเกาะใหญ่ กับสมเด็จพระเจ้าพะโคะ และ
สมเด็จพระเจ้าเกาะขย เป็นเรื่องทีแสดงให้เห็นถึงการชกชองบูชาพระภิกษุผู้มีบุญบารมีที่ได้สร้างคุณงาม
ความดีจนเป็นที่เคารพศรัทธา กราบไหว้บูชาของคนในท้องถิ่นอย่างกว้างขวางจนถึงปัจจุบัน สมเด็จพระ
เจ้าเกาะใหญ่เป็นชาวบ้านท้องบัว เมืองปัตตานี เป็นผู้ที่ได้ริเริ่มสร้างวัดและสิ่งก่อสร้างทาง
พระพุทธศาสนา จนเป็นที่นับถือของชาวบ้านโดยทั่วไป

สมบัติของพ่อ

เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทคติสอนใจ เล่ากันในหลายจังหวัดทางภาคใต้เล่าโดยนายชายสังข์วาริ ที่บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 9 ตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาหากไม่หมดความขยันและหมั่นเพียรก็ไม่มีทางที่จะลำบากไปจนตลอดชีวิต เช่นเดียวกับชายแก่ผู้หนึ่งซึ่งมีอาชีพตัดหิน เขามีลูกชาย 2 คน คนที่ชอบเที่ยวเตร่ ไม่สนใจการทำงาน ส่วนคนน้องมีนิสัยขยันขันแข็ง ต่อมาเมื่อบิดาเสียชีวิต โดยก่อนจากไปบิดาได้ทิ้งสมบัติไว้ให้ในปริมาณที่เท่ากัน แต่เนื่องจากคนที่ไม่ชอบทำงาน สมบัติที่พ่อทิ้งให้จึงหมดไปอย่างรวดเร็ว ต่างกับคนน้องซึ่งขยันขันแข็งชีวิตเขากลับสุขสบายขึ้นเรื่อย ๆ

สวดขับยักษ์

เป็นการสวดไล่แม่แมด หรือสวดปิดรังควาน ที่เกิดขึ้นกับบ้านเรือนหรือชุมชนให้หมดสิ้นไป โดยใช้บทสวดทางพุทธศาสนาและการทำพิธีทางไสยศาสตร์ร่วมกัน ตามตำนานการสวดขับยักษ์ได้ถือกำเนิดมาจากเมืองไพสาลี ประเทศอินเดีย มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล การทำพิธีทำโดยการสวดทางพุทธศาสนา สลับกับการสวดทางไสยศาสตร์ จนสุดท้ายก่อนจบพิธีจึงทำการสวดพร้อม ๆ กัน การทำพิธีต้องมีสายสิญจน์ที่ทำด้วยหญ้าคาล้อมรอบบริเวณที่ทำพิธี โดยเว้นช่องประตูไว้ 2 - 4 ประตู และตรงประตูทางเข้าออกนั้นต้องมีหม้อน้ำมนต์ไว้ทุกประตูเพื่อให้ผู้ผ่านเข้าออกได้ประพรมเพื่อไม่ให้สิ่งชั่วร้ายตามเข้ามาในบ้านหรือชุมชนนั้นอีก

สังข์

เป็นชื่อหอยทะเล ใช้เป่าในพิธีต่าง ๆ ตามตำนานเมื่อพระอิศวรทรงสร้างโลก และสรรพสิ่งต่าง ๆ และได้ให้ท้าวมหาพรหมสร้างคัมภีร์พระเวทขึ้น แต่ระหว่างเดินทางนำคัมภีร์ไปถวาย พระอิศวร คัมภีร์ได้ถูกสังข์อสูร โหมสไปและเอาซุกซ่อนไว้ในทรวงอก เมื่อพระอิศวรทราบเรื่องก็ให้พระนารายณ์ติดตามไปแหวกอกสังข์อสูรเอาคัมภีร์พระเวทคืนได้ พระอิศวรเห็นว่า สังข์อสูรประกอบด้วยมงคล 3 ประการ คือ จูติมาจากพรหมโลก คัมภีร์เคขอยู่ในอก และมีรอยนิ้วพระหัตถ์พระนารายณ์ผู้เป็นเจ้าของ เจ้าที่ปาก จึงมีเทวโองการให้พึงใช้สังข์ในการหลั่งน้ำพุทธมนต์ เทพมนต์ และเป่าเพื่อเกิดสวัสดิมงคล และใช้ในงานมงคลต่าง ๆ

สามเกลอ

เป็นนิทานเล่ากันในเขตอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เล่าโดยนายชอบ บุญเรือง ที่บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 7 ตำบลแหลมทราย อำเภอหลังสวน เนื้อเรื่องกล่าวถึงชายหนุ่ม 3 คน ซึ่งเป็นเกลอกันไปไหนไปด้วยกัน คนหนึ่งเก่งเรื่องการนอน คนหนึ่งเก่งเรื่องการกิน อีกคนหนึ่งเก่งทางโกหก ครั้ง

หนึ่งพระราชาก็ทดสอบความเก่งของทั้งสามคนจนเป็นที่ยอมรับของพระราชาก็พระราชาก็ได้ยกเมืองให้ทั้งสามเกลอเป็นผู้ดูแลอย่างสะดวกสบาย

สามพี่น้อง

เป็นนิทานชาวบ้านประเภทมุขตลก เล่ากันในเขตจังหวัดสงขลา เล่าโดยนายแสง เพชรเรือน ที่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 6 ตำบลบ่อदान อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา เนื้อเรื่องกล่าวถึง 3 พี่น้อง ที่มีลักษณะต่างกัน คือ คนที่หัวล้าน คนที่สองตาและ คนที่สามเป็นกลากเกลื้อน แต่ทั้งสามคนก็มีความฉลาดที่จะหาวิธีกลบปมค้อยของตนเองจนได้

สายสิง เพดาน พรหม

เป็นนิทานพื้นบ้านเล่ากันในเขตอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เล่าโดยนายเริ่ม มณีเสน ชาวตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน เนื้อหากกล่าวถึงที่มาของประเพณี การสวดศพของพระภิกษุที่ ต้องมีสายสิง (สายสิญจน์) เพดาน และพรหม โดยเมื่อมีคนตายก็จะไปนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธี พวกผีสัตว์ก็มาแข่งศพ พระพุทธเจ้าจึงให้สายสิงเวียนล้อมกันบริเวณ เมื่อเข้าทางข้างไม่ได้ผีสัตว์ไม่ยอมก็เข้ามาทางเพดานอีก จึงต้องทำเพดานกัน เมื่อเข้าทั้งสองทางไม่ได้ พวกผีสิงสัตว์ก็เข้ามาแข่งศพทางใต้ดินอีก จึงต้องมีการปูพรหมกันไว้ และด้วยเหตุนี้การสวดศพจึงได้เกิดมีสิ่งเหล่านี้ขึ้น

สาวเจ้าปัญญา

เป็นนิทานประเภทคติสอนใจ แสดงคุณของปัญญา เล่ากันในเขตอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราช เล่าโดยนายมอง หิรัญรัตน์ อยู่บ้านเลขที่ 119 ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราช เนื้อเรื่องแสดงให้เห็นถึงความมีปัญญาของสาวสวยผู้หนึ่งที่สามารถเอาชนะความ ไม่รักษาสัจจะของพ่อ ที่ได้ตั้งกติกาไว้กับผู้เข้าแข่งขันเพื่อจะได้ชนะและได้แต่งงานสาวสวยผู้เป็น ลูก แต่พ่อก็มีผู้ชนะพ่อของผู้หญิงกลับไม่รักษาสัจจะสาวสวยผู้นี้จึงต้องใช้ปัญญาเอาชนะ

สำนักปราง

เป็นชื่อหมู่บ้านตั้งอยู่ที่ตำบลเขาข่า อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง เดิมหมู่บ้านนี้ชื่อบ้าน โพรงขาม เนื่องจากมีโพรงดินขนาดใหญ่ลักษณะเหมือนอุโมงค์ใก้ๆ กับโพรงมีดินมะขามขนาดใหญ่ ชาวบ้านจึงเรียกกันว่าบ้าน โพรงขาม ต่อมาชาวบ้านที่เดินทางไปค้าขายที่ควนขนุนผ่านบ้าน โพรงขามและต้องนอนค้างแรมที่นี้จึงได้ร่วมกันสร้างศาลาพักใต้ดินมะปราง คนผ่านไปมาได้แวะ พักนอน จนชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า หลาปราง จนติดปาก ต่อมาจึงได้เปลี่ยนชื่อเรียกเป็นสำนัก ปรางแทน

สีแก้ว

เป็นนิทานประเภทมุขตลก เล่ากันในเขตอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เล่าโดยนายนิคธ จินคากุล อยู่ที่ 91 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งเพล อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เนื้อเรื่องเล่าถึงหญิงหม้าย ที่ทุกคืนเวลา 3 ทุ่ม จะมีผู้ชายมาเคาะประตู เมื่อหญิงหม้ายถามว่าใคร ผู้ชายก็จะบอกว่า สีแก้ว หญิงก็จะให้เข้าบ้านเป็นเช่นนั้นทุกคน คาแป๊ะข้างบ้านเห็นดังนั้นจะลองทำบ้าง แต่พูดคำว่าสีแก้วไม่ได้ ออกเสียงเป็นสีแก้วทุกครั้งไป แต่ก็พยายามพูดอยู่เดือนเศษจึงพูดได้ จึงรีบไปเคาะประตูบ้านหญิง แต่ด้วยความตื่นเต้นทำให้เขาพูดไม่ชัดเช่นเดิมจึงไม่สามารถเข้าบ้านหญิงหม้ายได้

เสียงร้องจากเมล็ดข้าว

เสียงร้องจากเมล็ดข้าว เป็นนิทานประเภทคำสอน เรื่องมีอยู่ว่ามีครอบครัวหนึ่งยากจนมาก มีลูกและแม่ 5 คน ส่วนพ่อมันได้เสียชีวิตไปนานแล้ว และแม่ก็ได้อธิษฐานว่าถ้าหากตนเองตายไปก็ขอให้ลูกได้กินอิมหน่าสำราญ และเมื่อแม่ตายไปก็เกิดเป็นต้นข้าว ทำให้ลูกมีกินจนอิมหน่าทุกวัน จนลูกล้มตัว หุงข้าวครั้งละเต็มหม้อเหลือแล้วก็ทิ้งเรี่ยราด ทำให้แม่เสียใจไม่ให้ข้าวลูกกิน จึงทำให้ลูกกลับมาไม่มีข้าวกินอีกครั้ง ตกเวลากลางคืน หากใครเดินไปที่ทุ่งข้างจะได้ยินเมล็ดข้าวร้องสะอื้น ร้องขอความช่วยเหลือและทำให้คนได้คิดว่าถ้ารู้จักออกอ้อมก็จะมิข้าวกินไม่มีอด

เสียงร้องของค่างและกระรอก

เสียงร้องของค่างและกระรอกเป็นนิทานพื้นบ้านประเภทนิทานสัตว์ เรื่องมีอยู่ว่า ในสมัยก่อนสัตว์ยังพูดได้ ค่าง เสือ ค่างคก และกระรอก เป็นเพื่อนกัน อยู่มาวันหนึ่งในฤดูฝน น้ำได้เจ็มนองไปทั่วบริเวณป่า และท่วมห้วย หนอง คลอง บึงต่าง ๆ วันนั้นค่างคกได้ทำเสื่อกระโดดข้ามห้วยแข่งกัน โดยค่างคกให้เสื่อเป็นผู้กระโดดให้คู่ก่อน เมื่อเสื่อกำลังจะกระโดด ค่างคกได้กระโดดเข้าไปคาบหางเสื่อ เสื่อตกใจเพราะจกจี จึงหล่นลงไปในห้วย ค่างเห็นดังนั้นจึงร้องขึ้นว่า ขี้แพ้ฝ่ายกระรอกก็พูดว่า เป็ชกแจ็ก ๆ มาจนถึงทุกวันนี้

เสือลาย

เสือลายเป็นนิทานพื้นบ้าน ประเภทอธิบายธรรมชาติ แฝงคติสอนใจ เรื่องมีอยู่ว่าคาถับชายมีอาชีพตัดหวาย วันหนึ่งเข้าป่าไปเจอเสือตัวหนึ่งที่เข้ามาทำท่าจะกินคาถับชายแต่เกิดความสงสัยว่าทำไมคาถับชายจึงต้องมาตัดหวาย คาถับชายจึงตอบแบบใช้อุบายว่า จะตัดไปแขวนลูกหวายเพราะไม่กี่วันแผ่นดินจะทรุด เสือจึงให้คาถับชายตัดหวายแขวนตัวเองบ้าง คาถับชายจึงเอาหวายมัดเสือกับต้นไม้ แล้วเอาหวายหวดเสือกินตัวลาไปทั้งตัว และจนกระทั่งบัดนั้นเป็นต้นมา เสือจึงกลัวหวายและไม้เรียวเป็นอย่างมาก

อยากเป็นเมฆ พระอิศวรจึงขอม และเมื่อเป็นเมฆก็เข้าบังพระอาทิตย์ จนคนได้รับความเดือดร้อน พระอิศวรจึงต้องแปลงกายหลายกายเพื่อหยุดความรำคาญที่หมาก่อแต่สุดท้ายหมาก็ก็น่าเกลียดต้องแปลงกายเป็นหมูเพราะเห็นพระอิศวรแปลงเป็นหมาไล่กัดหมู จึงทำให้หมากลายเป็นหมามาถึงทุกวันนี้

หมากับแมว

หมากับแมวเป็นนิทานพื้นบ้านของชาวอำเภอหลังสวน เรื่องมีอยู่ว่ามีลูกชายเจ้าเมืองสองเมืองเป็นเกลอออกหาคู่ครองที่เป็นลูกเศรษฐี คนหนึ่งได้เจอคู่ครองอยู่กินกัน แต่อีกคนหนึ่งที่ชิวหาหญิงสาวที่มีลักษณะครบ 12 นรลักษณ์ เห็นชิวหาอย่างไรก็ไม่เจอนกลายเป็นคนจน อยู่มาวันหนึ่งลงไปอาบน้ำ ถอดผ้าไว้บนฝั่ง เห็นชิวมาคาบเอาเสื้อผ้าไปไม่กล้าขึ้นจากน้ำ ได้ลอบตามน้ำมาเรือจนถึงบ้านเศรษฐีที่เป็นเกลอเก่า และได้พบลูกสาวของเกลอเก่าว่าเป็นผู้หญิงมีลักษณะ 12 นรลักษณ์ ทั้งสองจึงถูกล้อออกจากบ้าน ไปอยู่กินกลางป่าและอยู่มาวันหนึ่งพญาคูขี้หอมอยากกินงูเขียว ได้หันมาพบที่บ้านชายหนุ่ม พญาคูขี้หอมจึงคายแก้วสารพัดนึกไว้ จึงทำให้สองตัวเมียกลายเป็นคนร่ำรวย เพื่อนที่เป็นเศรษฐีอยากได้แก้วนั้นเข้า จึงมาขโมย แต่ผลสุดท้ายตัวเองกลับชากจนลง และแก้วนั้นไปอยู่กับหมากับแมวที่ชิวคาบเล่นจนตกลงในทะเล แต่สุดท้ายหมาและแมวก็ก็นำแก้วขึ้นมาได้อีกครั้ง จนเจ้าเมืองตกอับมาพบและเอาไปใช้จนกลายเป็นเศรษฐีอีกครั้ง

หมาแม่

หมาแม่ เป็นนิทานพื้นบ้านของชาวอำเภอหลังสวน เรื่องมีอยู่ว่า เจ้าพระยาองค์หนึ่งเสด็จประพาสป่า ถ่างพระบังคอไว้ แม่หมาพาไปกินจึงเกิดลูกสาว 2 คน ต่อมาลูกสาวทั้งสองอ้างว่าเป็นนางพญาเมือง แม่หมาจึงได้ไปเยี่ยมลูกสาวคนที่ แต่ถูกไล่ตีจนขาหักกลับมา ไปเยี่ยมลูกสาวคนที่เล็ก ลูกสาวคนนี้อันนี้เคยสั่งบ่าวไพร่ว่า ถ้าแม่หมามาหาให้หอนขึ้นที่หน้าวัง ไม่รับเข้าวัง ครั้นแม่หมามาถึงจึงหอนอยู่หน้าวัง บ่าวไพร่จึงนำสัตว์มาเข้าวังบ่าวไพร่ถามว่าทำไมต้องทำอย่างนั้น นางตอบว่านี่คือ หมาแม่ ต่อมาเมื่อหมาแม่ตายนางได้เอากระดูกเก็บใส่หีบเก็บไว้บูชา แต่พอเปิดหีบนั้นออกมาบูชากระดูกเหล่านั้นกลายเป็นทองทั้งหมด

หัวล้านนอกครุ

หัวล้านนอกครุ เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทคติสอนใจ เรื่องมีอยู่ว่าชายมาพบกับนายมี เป็นเพื่อนรักกัน ทั้งสองมีปมด้อยเหมือนกัน คือหัวล้านทั้งคู่ เวลาไปไหนมาไหนคนมักจะหัวเราะ จึงออกเดินทางหาอาจารย์ ๆ เก่ง ๆ ช่วย รักษาจนไปพบกับฤๅษีคนหนึ่ง ได้รักษาให้โดยการให้ทั้งสองคำหัวลงไปในน้ำ 3 ครั้ง แต่ทั้งสองเห็นว่าการดำครั้งที่ 3 นั้นผมขึ้นมากครั้งหัวจึงดำเป็นครั้งที่ 4 เมื่อขึ้นมาหัวกลับล้านเป็นดังเดิมจึงทำให้คำว่า หัวล้านนอกครุ

หัวหอมหัวเทียม

หัวหอมหัวเทียมเป็นนิทานพื้นบ้าน ของชาวใต้เรื่องหนึ่งที่มีโครงเรื่องเหมือนนิทานเรื่อง ปลาบู่ทอง จะต่างกันที่ชื่อตัวละครที่เป็นนางเอื๊อกกับนางฮ้าย เรื่องมีอยู่ว่าหัวหอมเป็นลูกเมียหลวง ส่วนหัวเทียมเป็นลูกเมียน้อย ได้กลั่นแกล้งหัวหอมสารพัดจนหัวหอมได้เป็นมเหสีของพระราชายัง ตามไปทำร้ายนางจนพระราชาสั่งประหาร แต่หัวหอมทรงใให้อภัยแม่เลี้ยงและน้องให้กลับตัวเป็นคนดี

หาพันธุ์ข้าวเบา

หาพันธุ์ข้าวเบา เป็นนิทานพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมที่จังหวัดภาคใต้ เป็นนิทานประเภท ขบขัน เนื้อเรื่องมีว่า เปาะเนกับเบาะเน เป็นคู่เมียคู่หนึ่ง เปาะเนเป็นคนปัญญาอ่อน ส่วน เปาะเน เป็นคนฉลาดผู้เป็นเมีย ถึงฤดูทำนาเปาะเนไปหาพันธุ์ข้าวแต่ต้องเป็นพันธุ์ข้าวเบา จึงเดินทางไป เรือช ๆ พบพันธุ์ข้าวเบา นำมาสะตุคสะพาน ข้าวหกลงน้ำ เมล็ดล่องลอยอยู่เปาะเนจึงคิดว่าเป็นข้าว เบาแน่ ๆ จึงนำกลับมาให้เมียที่บ้าน เปาะเนเสียใจมากทำไมจึงโง่งอย่างนี้

หินรูปช้าง

หินรูปช้างเป็นตำนานบ้านคลองพน อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ หินมีรูปร่างคล้ายช้าง กำถ้ำหมอบ มีอยู่ประมาณ 3 – 4 ก้อน เล่าว่า มีการบรรทุกทองคำโคยใช้ช้าง เมื่อถึงบริเวณนี้ช้างเกิด ล้มตายต้องฝังศพสมบัติไว้ที่นั่น คือได้ก้อนหินรูปช้างนั่นเอง

หินเขียน

หินเขียนเป็นตำนานของจังหวัดสตูล มีความว่า สามีกรรษาคู่หนึ่งอาศัยอยู่ริมทะเลกับลูก ชาย ลูกชายโตขึ้นไปได้เป็นเศรษฐีทำการค้าร่ำรวย เวลาผ่านไปหลายปี ก็นำเรือลำใหญ่มาจอดพัก ชั่วคราว พ่อแม่ทราบก็พาของมากมายไปให้แต่ลูกชายปฏิเสธ บอกว่าไม่รู้จักพ่อแม่คน พ่อแม่โกรธ จึงแข่งให้พบความหายนะ ทันใดนั้นพายุรุนแรง พัดมาของแตกกระจาย เขียนหมาถูกลมพัด ไปติดที่ เขาใหญ่กับเขาบ่อเจ็ดลูก อำเภอตะลุง กลายเป็นหินเขียนที่เรียกกัน

อาแว ซือเกง

อาแวซือเกง เป็นนิทานที่นิยมเล่ากันในกลุ่มชาวไทยมุสลิม จังหวัดยะลา ปัตตานี ซึ่งเรื่องก็มี อยู่ว่า หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีโตะอิหม่าม เป็นผู้สอนหนังสือแก่เด็ก ๆ และอาแวซือเกง เป็นชายหนุ่มที่ แอบหลงรักลูกสาวของโตะอิหม่าม จึงไปเรียนหนังสือด้วย เมื่อโตะอิหม่ามรู้ จึงคิดแก้เผ็ดอาแว

ซือเกง หลังจากนั้น อาเวซือเกงจึงคิดกลอุบาย หลอก แก้วเผ็ด โต้ะอิหม่ามด้วยวิธีการต่าง ๆ จนสำเร็จและได้สิ้นใจตาย อาเวซือเกงจึงได้ลูกสาวของโต้ะอิหม่ามมาครอบครอง

อาเวนิแซ

อาเวนิแซ เป็นนิทานที่นิยมเล่ากันกลุ่มชาวไทยมุสลิม เช่น จังหวัดยะลา ซึ่ง เรื่องก็มีอยู่ว่า อาเวนิแซเป็นชายหนุ่ม มีนิสัยขี้โม้ โอ้อวด และขี้เกียจ ชอบกินน้ำตาลแวนเป็นอาหารหลัก วันหนึ่ง อาเวนิแซได้ฆ่าแมลงวันตาย 7 ตัว จึงพูดว่า 7 ศพ เมื่อเจ้าเมืองรู้ข่าวจึงได้สั่งให้อาเวนิแซไปปราบเสียดกมัน และเสียดโคร่ง ซึ่งอาเวนิแซสามารถปราบให้ตายได้ด้วยความบังเอิญ เจ้าเมืองจึงแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพและมอบม้าให้แต่ครั้งนี้โชคไม่เข้าข้างม้าเกิดพศอาเวนิแซไม่สามารถควบคุมม้าได้ แต่ก็ยังคุ้ยโม้อ้อวด เมื่อเจ้าเมืองรู้ก็ไม่พอใจ ที่ถูกหลอกจึงสั่งให้เนรเทศอาเวนิแซออกจากเมือง

อีปุกเก็บ

อีปุกเก็บ เป็นนิทานชาวบ้านประเภทสอนคติใจ ของอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีเรื่องราวว่า มีหญิงหม้ายคนหนึ่ง มีลูกสาว 2 คน มีลูกเลี้ยงอีก 1 คน แม่เลี้ยงเป็นคนใจร้าย วันหนึ่งให้อีปุกเก็บไปซ่อมสารเช่นทุกวัน แต่อีปุกเก็บทำข้าวคดพ่นด้วยความรู้บุญคุณข้าวจึงเก็บข้าวขึ้นมาทุกเม็ด แม่เลี้ยงเห็นว่าช้าเลขทุบตีแม่โพสพสงสารแปลงกายเป็นชายมาลุ่มขอ ไปอยู่อย่างพี่น้องอย่างมีความสุข สอนให้รู้บุญคุณของข้าวจะทำให้ไม่คดทุกขี้ได้ยาก

อิสอนวอน

อิสอนวอน เป็นนิทานประเภทอธิบาย มีเรื่องราวว่า มีครอบครัวหนึ่งมีลูกสาว 3 คน มีนิสัยชอบลักขโมย คำผู้อื่น และทำชู้กับชาย ทั้ง 3 นำความอับอายมาให้พ่อแม่ไม่เว้นแต่ละวัน พ่อแม่ นำไปทิ้ง 2 คน มีคนนำไปเลี้ยงและเป็นคนดี คนที่ชอบคำผู้อื่น ไม่มีใครรับเลี้ยง พ่อแม่หนักอินทรีจะพาไปอยู่ด้วยจึงให้นั่งบนปีก สาวน้อยคิดว่าพ่อแม่รัก นกอินทรีจึงปล่อยคดทะเล พระนาคะโหลกไปคดน้ำคดทะเลากันจึงนำไปทิ้งในป่าคนคดหมาหน้ากะโหลกไปคดหมา ก็ชกคดหมาฟันกัน จึงเป็นพฤติกรรมของคนคดหมา

อ้ายเกลอเขาเกลอเล

อ้ายเกลอเขาเกลอเล เป็นนิทานประเภทตลกขบขัน นิยมเล่ากันในจังหวัดพัทลุง เรื่องมีอยู่ว่ามีชายหนุ่ม 2 คน เป็นเพื่อนเกลอกัน ด้วยความคิดถึงอ้ายเกลอพาภรรยาไปเยี่ยมอ้ายเกลอเล พร้อมกับนำมูสังไปฝาก และบอกว่ามันชอบกินไก่ อ้ายเกลอเลจึงเอาไปขังในเล้าไก่ รุ่งเช้าปรากฏว่ามูสังกินไก่หมด และก่อนอ้ายเกลอกลับบ้าน เกลอเลจึงฝากปุเป็นการตอบแทน และบอกว่ามัน

ชอบกินเชืงว พอถึงบ้าน อ้ายเกลอกก็ตั้งกรรขาให้มาปีสววะในกะละมังที่มีปูมันจะได้กิน แต่ปู
กลับหนีบอววะเพศ จึงร้องเรียกให้สามิช่วยปูก็หนีบสามิต่อ

หุรอ

หุรอ เป็นนิทานอธิบายตำนานหมู่บ้านหุรอ ตำบลชอเอ็ง อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีภานี
คนหนึ่งอยู่ในถ้ำ วันหนึ่งออกมาข้างนอก เด็กทารกหญิงจึงนำไปเลี้ยง ชื่อ “นาวัดัก” โตขึ้นเป็นกบฏ
กับกรุงไทย เจ้าพระยากรุงไทยให้เมืองนครศรีธรรมราชให้ยกทัพไปตี มีทหารหนุ่มรูปงามชอบนาว
ัดัก แต่ด้วยการเป็นทหารก็ต้องจากห่างกันนาวัดักนั่งรออยู่ปากอ่าวจนตรอมใจตาย อ่าวนั้นจึงชื่อว่า
“อ่าวนาวัดัก” หรืออ่าวนางรอเพ็ชเป็น บ้านหุรอ

ไห มหาสมบัติ

ไห มหาสมบัติ เป็นนิทานพื้นเมืองประเภทปุโสเมเผ้าทรัพย์ ซึ่งเป็นเรื่องทีกล่าวถึง ไห มหา
สมบัติ ทีอยู่ในสระน้ำ ถ้าผู้ใดมีบุญวาสนาก็จะได้เห็นไห มหาสมบัติตั้งอยู่บนขอบสระมี
ทองเหลืองอร่ามเต็มไห แต่พอเดิน ไปใกล้ ไหจะกลิ้งลงน้ำจมหายไป คล้ายกับว่ามีเจ้าของสมบัติคอย
รักษาอยู่ ถ้าใครเป็นผู้บริสุทธิ์ดี เจ้าของอาจจะไปเข้าฝันให้มาเอาไหและรีบทุบให้แตกก่อนกลิ้งลง
น้ำก็จะ ได้สมบัตินั้น

อชากมีเพื่อนใหม่

อชากมีเพื่อนใหม่ เป็นนิทานพื้นบ้านประเภทคติสอนใจ นิยมเล่าในจังหวัดพัทลุง เรื่องมีอยู่
ว่า ชายชราคนหนึ่ง มีอาชีพทำหัววัวด้วยไม้ทองกลางชาย จนมีเงินสะสม ใวันานจำนวนทีเท่าเดิม คืน
หนึ่งชายชราฝันว่าเงินเหรียญที่มีอยู่อชากมีเพื่อนใหม่ รุ่งเช้าจึง ไปดูและพบว่าไม้ทองกลางได้ลอย
หายไปแล้ว เรื่องนี้จึงสอนให้รู้ว่า ถ้าไม่รู้จักหาเงินเพิ่มเงินทีมีอยู่ก็จะพลอยหมดไป

แหวนดีเพราะหัว ผัวดีเพราะเมีย

แหวนดีเพราะหัว ผัวดีเพราะเมีย เป็นนิทานประเภทคติสอนใจ มักจะเล่ากันในเขตจังหวัด
สงขลา เรื่องทีมีอยู่ว่า มีครอบครัวหนึ่งทีต้องการให้ลูกชายได้เรียนหนังสือในเมือง จึงตัดสินใจนำโค
ไปขาย แต่ต้องผิดหวัง เพราะโรงฆ่าสัตว์ปิด ในระหว่างทางกลับบ้าน เขาได้พบกับคนเลี้ยงม้า แพะ
หมู และคนขายข้าวข่า เขาจึงตัดสินใจแลกโคกับสัตว์เหล่านั้น จนกระทั่งเหลือเพียงข้าวข่ากลับไป
ฝากภรรยาและลูก ในระหว่างนั้น ก็มีชายคนหนึ่งทีเชื่อว่า การตัดสินใจโดยพลการของเขา จะถูก
ภรรยาต่อว่า เขาจึงทำพนันว่าจะจ่ายเงินให้เท่าราคาโค ถ้าภรรยาเห็นดีด้วย และชายคนนั้นก็ต้องยอม
หนีและจ่ายเงินให้ตามสัญญาเมื่อภรรยาเห็นดีด้วยกับการตัดสินใจของสามี

ฮาตุปารี

ฮาตุปารี เป็นนิทานที่นิยมเล่ากันในกลุ่มไทยมุสลิม โดยเฉพาะจังหวัดยะลาซึ่งเป็นผืนนางไม้ มีลักษณะรูปร่างปรากฏเหมือนคน มีรูจมูกข้างเดียว อาศัยอยู่ตามป่าเขา สามารถติดต่อกับคำสมาคมกับชาวบ้านได้ เวลาสนทนาก็จะไม่สบตาฝ่ายตรงกันข้าม ชาวบ้านมักจะไปขอแรงฮาตุปารี มาลงแขกเกี่ยวข้าว หรือไปอ้อมด้วยขามมาให้คราวมีงานกินเลี้ยง เมื่อฮาตุปารีไม่พอใจชาวบ้านก็จะมากลั่นแกล้ง โดยการสร้างภาพหลอนให้เห็นความสุขสบายความสวยงามแต่ไม่ทราบว่าทั้งหมดนั้นเป็นภาพหลอน เมื่อญาติไปพบก็เห็นในภาพที่หมอมโซ

อ้ายคว้นซัดแลน

อ้ายคว้นซัดแลน เป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่ากันในจังหวัดพัทลุง ซึ่งเรื่องก็มีอยู่ว่า ชายคนหนึ่ง ช่างจนมาก เหลือแต่ผ้าถุงขาด กับพริ้วคว้น เท่ชวเคินเร่ร้อนไปเรื่อย ๆ วันหนึ่งมีหมอดูทายว่าชายคนนี้จะช่างจนลงอีกจนสิ้นเนื้อประดาตัว ชายช่างจนก็ไม่เชื่อ และในขณะที่เดินก็เจอแลนวิ่งตัดหน้าเขาจึงวิ่งไล่จนแลนวิ่งเข้าโพรงขอนไม้ จึงคิดวิธีจับแลนโดยเปลื้องผ้าตนเองเอาไปอุดโพรงไม้ แต่ขณะที่ผลอ แลนกลับถอยหลังวิ่งหนีกระโดดลงคลอง โดยมีผ้าติดอยู่ด้วย ชายช่างจนไล่ตาม จึงซัดแลนด้วยพริ้วคว้น หล่นจมหายไปใต้น้ำและในที่สุดจึงนึกถึงคำทำนายของหมอดู

อายุขัยของมนุษย์

อายุขัยของมนุษย์ เป็นนิทานปรัมปรา ซึ่งเรื่องมีอยู่ว่า พระอินทร์ เป็นผู้ชุบชีวิตสัตว์ 4 ชนิด ให้เกิดขึ้นมี คน ควาย หมา และลิง โดยสัตว์แต่ละชนิดก็มีหน้าที่แตกต่างกัน โดยให้หมาอายุอยู่บนโลกได้ 30 ปีเท่า ๆ กัน แต่ควาย หมา และลิง ต้องการมีอายุเพียง 15 ปี จึงได้มอบอายุที่เหลือทั้งหมดของสัตว์ 3 ชนิดนี้ให้กับคน รวมเป็น 75 ปี พร้อมทั้งรับอิทธิพลกิริยาท่าทางของสัตว์ทั้ง 3 ชนิดนี้มาเป็นส่วนหนึ่งของคน

ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช

งานวิจัยนี้ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยศึกษาเอกสารสังเกตุการณ์และการสัมภาษณ์นักวิชาการ นายหนังตะลุง และประชาชนทั่วไป พบว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงของจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้นมี 5 ประการคือ 1.) กรรม คือ การกระทำความดี ความชั่ว ความเชื่อเรื่องกรรมที่ปรากฏมักสะท้อน ความเชื่อเรื่องวิถีชีวิตเป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นผลมาจากอดีตชาติ 2.) ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ความไม่เที่ยง ความทุกข์ทนอยู่

สภาพเดิมไม่ได้ และความไม่มีตัวตน ที่เที่ยงแท้แน่นอน 3.) ทิศ 6 คือ คำสอนที่แสดงถึงหน้าที่ของบุคคลที่พึงประพฤติต่อกันและกัน 4.) มงคล 38 ประการ มงคล 38 ประการ มงคลที่พบ คือ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาบุคคล เป็นต้น 5.) อบายมุข คือ คำสอนที่แสดงถึงโทษสองสิ่งที่ไม่ควรเดินตาม หลักธรรมดังกล่าวหนึ่งตระกูลได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา

นิทานชาวบ้านจากตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับนิทานชาวบ้านจากตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง พบว่า มีนิทานอยู่ 5 ประเภท คือ ประเภทคติ ประเภทอธิบาย ประเภทความเชื่อ และนิทานเกี่ยวกับการกำเนิดสถานที่ นิทานดังกล่าวมีโลกทรรศน์ใน 3 ประเด็น คือ โลกทรรศน์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ทั้งโลกทรรศน์ที่บุคคลมีต่อบุคคล ครอบครัวและเครือญาติ บริวารพวกพ้อง สังคมและแนวทางการดำเนินชีวิต โลกทรรศน์ดังกล่าวชาวตำบลลำปำมีความสัมพันธ์และผูกพันอยู่กับระบบเครือญาติ ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย มีคุณธรรมจริยธรรม รักอิสระ เคารพในสิทธิเสรี และมีจิตใจโอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น โลกทรรศน์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติพบว่า ชาวตำบลลำปำมีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติมาเป็นเวลานาน ทำให้ชาวบ้านซาบซึ้งในคุณค่าของธรรมชาติ และโลกทรรศน์ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทั้งโลกทรรศน์ที่มีต่อสิ่งเร้นลับของธรรมชาติ จิตนาการจากธรรมชาติ คติความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์และดวงวิญญาณ และคติทางศาสนา ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ชาวตำบลลำปำยังมีความเชื่อในสิ่งที่อยู่เหนือเหตุผลอยู่มาก และยังยึดปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด

การศึกษาเพลานางเลื้อยขาว ฉบับวัดเขียนบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน

จากการศึกษา “เพลา นางเลื้อยขาว” ฉบับวัดเขียนบางแก้ว อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง” พบว่า มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์ครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ต้นฉบับเดิมน่าจะสูญหาย จึงมีการคัดลอกขึ้นใหม่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ต้นฉบับเพลา นางเลื้อยขาวเป็นกระดาษเพลาจารหรือเขียนด้วยดินสอดำใช้อักษรไทยย่อและอักษร ขอมภาษาไทย ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว กล่าวถึง การสร้างเมืองครั้ง นครศรีธรรมราช เมืองพัทลุง การสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ วัดบางแก้ว วัดสทัง วัดสะทิงพระ และประวัติ นางเลื้อยขาวกับเจ้าพระประยากรมาร ประวัตินครศรีธรรมราช อินทเมธาธิฯ เจ้าคณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุง นอกจากนี้ได้กล่าวถึงสังคมและวัฒนธรรมซึ่งชี้ให้เห็นว่ามีการรับอิทธิพลวัฒนธรรมมาจากอินเดียและจีน หลังจากเมืองสะทิงพระเสื่อมลงเมืองนครศรีธรรมราชเข้ามามีบทบาททำให้การปกครองเปลี่ยนเป็นระบบเครือญาติ ขณะเดียวกันกรุงศรีอยุธยาได้พยายามดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง เช่น การให้เมืองพัทลุง ส่งถ้วยช้าง

ทำให้มีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับช่างในสมัยของนางเลียดชาวซึ่งแสดงให้เห็นว่าช่างเป็นสัตว์ที่มีความสัมพันธ์กับเมืองพัทลุงในยุคนั้น นอกจากนั้นเพลานางเลียดชาวได้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างวัด ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ และการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ ฯลฯ ความเชื่อเหล่านี้ยังมีปรากฏในชุมชนกลุ่มทะเลสาบและบริเวณชุมชนใกล้เคียงสืบทอดมาจนปัจจุบัน

อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมกลุ่มนิราศ

งานชิ้นนี้ศึกษาวรรณกรรมนิราศของภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน วรรณกรรมนิราศภาคใต้ปรากฏมาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่เป็นผลงานของกวีท้องถิ่นอื่น เช่น นิราศพม่าที่นครศรีธรรมราช ส่วนนิราศของชาวภาคใต้ คือ นิราศพระธาตุรังหรือนิราศกลาง เนื้อหาของวรรณกรรมนิราศของพระธาตุรังเขียนแบบกวีโบราณ นิราศเมืองพัทลุงของพระยาโสมกัญพัทลุงกุล (สว่าง) เป็นนิราศยังคงคล้ายคลึงนิราศแบบเดิม แต่นิราศปะเหลียนของผู้แต่งคนเดียวกันมีน้ำหนักของการบันทึกเป็นจดหมายเหตุ ส่วนนิราศซึ่งหลังจากนั้นมา 3 ทศวรรษ เป็นนิราศที่มีลักษณะอย่างสัจนิยมที่ชัดเจน เช่น นิราศพระธาตุเมืองย่างกุ้ง นิราศเมืองกระบี่ นิราศเหล่านี้ให้รายละเอียด เหตุการณ์ บรรยากาศแบบชาวบ้าน ประวัติสถานที่ตลอดจนแสดงข้อคิดเห็นของผู้แต่งไว้มาก จนกระทั่งหลังปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมามีนิราศที่ให้น้ำหนักการรำพันรักที่บอกเล่าโศกนาฏกรรมความรัก และมีนิราศที่บันทึกเหตุการณ์หลายเรื่อง พบว่าในทศวรรษ 2500 มีนิราศต่าง ๆ เกิดขึ้นมากที่สุด เนื้อหาของนิราศหลากหลายมากขึ้นจนกระทั่งปัจจุบัน สำหรับผู้แต่งพบว่าระยะแรก ส่วนใหญ่เป็นกวีเจ้านาย ลำดับต่อมามีพระสงฆ์ไม่น้อยที่แต่งนิราศ และระยะหลังข้าราชการรุ่นใหม่ กวีปัญญาชนชาวบ้าน และกวีชาวบ้านแต่งนิราศกันมากขึ้น

วัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวบ้านตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวบ้าน ตำบลทุ่งหวัง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา พบว่า วัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาวบ้านมี หลายด้านได้แก่ ด้านคติธรรม ได้แนวความคิดที่เป็นคำสอนซึ่งใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่นนี้ทั้งในเรื่องความกล้าหาญ ความเคียดขาด ความคิด ริเริ่ม ความรู้จักกาลเทศะ ความกระตือรือร้น ความอดทน ความไม่เห็นแก่ตัว ความรักดีและความไต่ตรง ด้านเนติธรรมได้แนวทางการประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ด้านวัฒนธรรมได้พบวัฒนธรรมด้านวัตถุที่ปรากฏในนิทาน เช่น อาวุธ เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ และปัจจัย 4 ด้านสหธรรมได้พบวัฒนธรรมทางสังคมหลายด้านทั้งการติดต่อสื่อสารด้วยจำนวนเฉพาะถิ่น มรรยาททางสังคม ความเชื่อ ค่านิยม การกีฬา สันทนาการ และการละเล่นพื้นบ้าน

วรรณกรรมพุทธศาสนาในชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา

บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าดินแดนรอบทะเลสาบสงขลา หมายถึงถึงบางส่วนของจังหวัดสงขลา พัทลุงและนครศรีธรรมราช บริเวณดังกล่าวเป็นชุมชนเก่าแก่มาช้านาน อารยธรรมอินเดียทั้งพราหมณ์และพุทธมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิต วรรณกรรมในบริเวณนี้เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ศาสนิกชน ชาคก นิกายประโลมโลก รวมทั้งมุขปาฐะทั้งหลายซึ่งมีแนวคิดหลักเกี่ยวกับพุทธศาสนามีจำนวนมากมาย เรื่องพระมาลัย พระเจ้าห้าพระองค์ กษัตริย์ พระเจ้าสามเฒ่า ไตรภูมิ พุทธทำนาย สุบิน ต่างก็มีจำนวนมากนับแพร่หลายทั่วไป ซึ่งวรรณกรรมดังกล่าวมีบทบาทต่อโลกทัศน์ของประชาชนและต่อการดำเนินชีวิต ในลักษณะการชี้นำสติปัญญา การห้ามปรามมิให้กระทำการที่เลวร้าย และการกล่าวถึงสังคมอุดมคติและแนวปฏิบัติที่จะไปสู่สังคมนั้น

อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมท้องถิ่น กลุ่มนิทานประโลมโลกและหัสคดี

งานชิ้นนี้ศึกษาจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้จากนิทานเกี่ยวกับเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ และนิทานเรื่องชวนหัว ซึ่งล้วนเป็นวรรณกรรมให้ความสำเร็จสำราญอารมณ์แก่ผู้สวดผู้อ่านหรือผู้ฟังเป็นสำคัญ หากเป็นวรรณกรรมในหนังสือบุคคลไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่งและแต่งเมื่อใดแน่ชัด ส่วนใหญ่ใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ ทั้งกาพย์ยานี กาพย์ฉบัง และสุรางคนางค์ ภายหลังจากนิพนธ์ด้วยกลอนสุภาพ ผู้แต่งแต่งขึ้นเพื่อความเพลิดเพลินเป็นสำคัญ อาจแทรกคติเตือนใจในการดำรงชีวิตลงไปด้วย สารัตถะของเรื่องบางเรื่องสื่อความคิดที่มาจากหลักธรรมในพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องกรรม การฟังธรรม การถือศีล การให้ทาน ความเมตตากรุณา ความกตัญญู เป็นต้น บางเรื่องสื่อธรรมะระดับสูง เช่น เรื่องความไม่เที่ยง การเวียนว่ายตายเกิด นิพพาน เป็นต้น โครงเรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ นำเค้าโครงมาจากนิทานชาคกบ้าง วรรณกรรมพื้นบ้านจากท้องถิ่นอื่นบ้าง หรือไม่ก็ผูกเรื่องขึ้นเองก็มี ในส่วนของการนำเสนอบางครั้งนำอนุภาคจากวรรณกรรมเรื่องอื่นมาเสริมเรื่อง บางครั้งสอดแทรกความรู้เรื่องอื่น ๆ ให้กับผู้อ่านอย่างพิสดาร อีกทั้งสะท้อนสภาพภูมิศาสตร์ สภาพสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนสมัยนั้น

ศึกษาวัฒนธรรมในนิทานพื้นบ้านอำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

จากการศึกษาวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของอำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง พบว่า วัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานคือ วัฒนธรรมด้านชีวิตและครอบครัว สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว การอบรมสั่งสอนบุตรหลาน วัฒนธรรมด้านอาชีพสะท้อนให้เห็นอาชีพเกษตรกรรม อาชีพค้าขาย อาชีพรับราชการ อาชีพรับจ้าง วัฒนธรรมด้านการเล่น

สะท้อนให้เห็น การเล่นหนังตะลุง การเล่นมโนราห์ การเล่นการพนัน และการละเล่นของเด็ก ส่วนวัฒนธรรมด้านเทศกาลและ พิธีการสะท้อนให้เห็นเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ศาสนา เทศกาลประจำปี พิธีการเกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ พิธีการที่เกี่ยวกับชีวิต วัฒนธรรมด้านวรรณกรรม พื้นบ้าน สะท้อนให้เห็นนิทานพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย สุภาษิตและ วิทยาการพื้นบ้าน วัฒนธรรมที่ปรากฏดังกล่าวสอดคล้องกันอย่างมากกับวิถีชีวิตชาวบ้านในอดีต แต่ปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนไปในส่วนปลีกย่อย แต่วัฒนธรรมที่เป็นเค้าโครงเดิมยังไม่เปลี่ยนแปลง

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า

การศึกษาชีวิตประวัติและผลงานของสมพร แซ่ไคว้ว

งานวิจัยชิ้นนี้กล่าวถึง ชีวิตประวัติและผลงานของสมพร แซ่ไคว้ว ว่าสมพร แซ่ไคว้ว เป็นชาวบ้านอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อาชีพหลักทำสวนมะพร้าวจากการที่ในอดีตต้องใช้คนป็นต้นมะพร้าวเพื่อเก็บผลทำให้เกิดปัญหาคนตกต้นไม้และเสียชีวิตเป็นจำนวนมากเขาจึงมีความคิดเปลี่ยนจากคนเก็บมะพร้าวมาเป็นลิงเก็บมะพร้าวแทน เขาใช้วิธีฝึกลิงโดยการใช้ความรัก ความเมตตา การฝึกของเขแตกต่างจากคนอื่นคือ มีการวางแผน ศึกษาค้นคว้า จัดเตรียมขั้นตอนต่าง ๆ รวมทั้งการวัดผลอย่างเป็นระบบ ในการสอนได้นำหลักทฤษฎีด้านจิตวิทยามาใช้ มีการวางแผนใจ มีการใช้ทฤษฎีเสริมแรงจึงทำให้สมพร แซ่ไคว้ว สามารถฝึกลิงได้ผลดีและเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง เป็นที่พอใจของนักท่องเที่ยว นักวิชาการเป็นจำนวนมากมาศึกษาในการแสดงการฝึกลิงให้กับนักท่องเที่ยวชม นั้น สมพร แซ่ไคว้ว ได้สอดแทรกคำคม คำสอน หลักธรรมเข้าไปด้วย โดยได้แรงบันดาลใจและแนวคิดมาจากท่านพุทธทาสภิกขุ ทำให้ผู้ชมได้เข้าใจและเห็นคุณค่าของสัตว์มากขึ้นสามารถนำไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันของตนเองได้ สมพร แซ่ไคว้ว เป็นปราชญ์ชาวบ้านซึ่งได้นำภูมิปัญญามาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างถึง

ศึกษาประวัติชีวิตและผลงานด้านการแพทย์แผนไทยของประกอบ อุบลขาว

งานชิ้นนี้กล่าวถึงประวัติชีวิตและผลงานด้านการแพทย์แผนไทยของประกอบ อุบลขาว ว่าประกอบ อุบลขาวเป็นชาวสงขลา เกิดในสมัยต้นรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จบการศึกษาระดับเตรียมอุดมศึกษาและสอบได้นักธรรมเอกเป็นผู้มีความสนใจด้านการแพทย์แผนไทยมีความสามารถด้านการประกอบยาสมุนไพรและการบำบัดรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรและอนุรักษ์สมุนไพรไทยด้วยการปลูกพืชสมุนไพร ส่งเสริมการขายพันธุ์พืชสมุนไพร และให้มีการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค เป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตรด้านการแพทย์แผนไทยให้กับ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็นอาจารย์พิเศษของวิทยาลัยสมเด็จพระบรมราชชนนี จังหวัดสงขลา โรงเรียนเวทศาสตร์ จังหวัดสงขลา และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ศึกษาพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไทยในรัฐตอนเหนือของมาเลเซีย

จากการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และการตั้งถิ่นฐานของชนชาติไทยในประเทศมาเลเซียมีหลักฐานที่เชื่อได้ว่าชนชาติไทยได้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในรัฐทางตอนเหนือของมาเลเซียมาเป็นเวลาช้านาน รัฐที่ชนชาติไทยอาศัยอยู่กันเป็นส่วนใหญ่ คือ รัฐเกดะห์ รัฐปะลิส รัฐประ รัฐกลันตัน และรัฐตรังกาณู จนกระทั่งได้รับการเปลี่ยนสัญชาติจากชาวสยามเชื้อสายไทยมาเป็นชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย ถึงแม้ว่าจะได้รับสัญชาติมาเลเซียแล้วคนไทยเหล่านั้นก็ยังเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ มีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจนกว่าชนเผ่าอื่นได้รับสิทธิประโยชน์ที่ประเทศให้แก่พลเมืองน้อยกว่าประชากรที่เป็นชาวมาเลเซียมุสลิม ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐตอนเหนือของมาเลเซียส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับหลักธรรมในพุทธศาสนาทั้งทางประเพณี พิธีกรรม แนวทางของการปฏิบัติที่มีต่อกันในสังคมตระหนักในหน้าที่พลเมืองที่เป็นประชากรของประเทศมาเลเซีย หลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับชาวมาเลเซียเชื้อชาติอื่นรักความสงบ ขันหมั่นเพียรในการทำงานและถือเอาความซื่อสัตย์เป็นสำคัญ

โลกทรรศน์ชวน หลีกภัย : ศึกษาจากวาทกรรม สถาบันทักษิณคดีศึกษา

บทความชิ้นนี้เริ่มจากให้ภาพเกี่ยวกับประวัติของนายชวน หลีกภัยอย่างคร่าว ๆ ด้านกำเนิด การศึกษา และหน้าที่การงาน ต่อจากนั้นได้พิจารณาโลกทรรศน์จากวาทกรรมของเขาในด้านสภาพการของบุคคล โดยพิจารณาเกี่ยวกับชาติกำเนิด ฐานะทางสังคมเศรษฐกิจ การศึกษา อาชีพต่าง ๆ ในด้านโลกทรรศน์ต่อกลุ่มชนและสังคมพิจารณาเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่ และสถาบันทางสังคม เครือญาติ และครอบครัว ในด้านโลกทรรศน์ต่อแนวการดำเนินชีวิต พิจารณาเกี่ยวกับจารีตประเพณี และคุณธรรม สำหรับโลกทรรศน์ทางการเมืองได้มองผ่านพฤติกรรมสรุปว่า นักการเมืองต้องทำประโยชน์ต่อชาติเสมอต้นเสมอปลาย ไม่หลงใหลยศศักดิ์ และต้องผูกพันกับประชาชน อีกทั้งมองว่านักการเมืองส่วนใหญ่ของไทยไม่เข้าใจระบบ ไม่เล่นตามระบบ แต่เล่นเพราะอยากมีอำนาจและผลประโยชน์ อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้สรุปตอนท้ายว่า นายชวน หลีกภัยมีภาพของนักวาทกรรมที่มีภาพคู่แต่มีพฤติกรรมหลายประการไม่แตกต่างกันไปจากนักการเมืองหรือผู้นำคนอื่น ๆ

ท้องถิ่นภาคใต้ : การเมืองภาคประชาชน

บทความนี้ผู้เขียนได้เกริ่นนำให้เห็นว่าความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของสังคมและวัฒนธรรมของชาวใต้เป็นสิ่งที่กำหนดวัฒนธรรมทางการเมือง นอกจากนี้ผู้เขียนยังเสนอวิวัฒนาการ

ทางการเมืองการปกครองของภาคใต้ว่าชาวภาคใต้ได้นำเอาลักษณะการถ่ายโอนอำนาจจากหัวเมืองต่าง ๆ สู่ราชธานีโดยรัฐบาลใช้กลไกต่าง ๆ ที่หยิบยืมมาจาก ต่างประเทศมาประยุกต์ผสมผสานกับวัฒนธรรมการเมืองของพื้นเมืองจนมีเอกลักษณ์เฉพาะคนของท้องถิ่น นอกจากนั้นยังกล่าวถึงชาวจีนในภาคใต้ว่าได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญ มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จากความขัดแย้งทางการเมืองผู้เขียนได้เสนอให้เห็นขบวนการชาวนา : การเมืองภาคประชาชนในภาคใต้โดยกล่าวถึงพรรคคอมมิวนิสต์ในภาคใต้ที่เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2485 จนมาถึงกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทยประจำภาคใต้ในปี พ.ศ. 2512 ซึ่งการต่อสู้ได้รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในเขตจังหวัด สุราษฎร์ธานี พัทลุง ตรัง สงขลา และสตูล ยุทธการสำคัญในภาคใต้ที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล เช่น พัทลุง เสือพราน-เสือพาล การปะทะรุนแรงที่เคียนซา จนกระทั่งถึงการปฏิบัติการล้างค่ายของพลโทหาญ สีนานนท์ และการมุ่งงานมวลชน ช่วยทำให้คอมมิวนิสต์ภาคใต้อ่อนกำลังลงที่สุดในที่สุด สุดท้ายผู้เขียนได้สรุปว่าในปัจจุบันหน่วยงานเทศบาลเป็นแหล่งชุมทรัพย์ทั้งด้านปัญญาและวัตถุของแต่ละจังหวัด จึงเป็นประเด็นสำคัญของการปฏิรูปการเมืองของภาคใต้ แต่เทศบาลก็มีจุดอ่อนที่ก้าวไม่ทันระบบเศรษฐกิจซึ่งมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วอย่างไรก็ตามผู้ได้กล่าวถึงจุดเปลี่ยนของ การเมืองท้องถิ่นว่าขึ้นอยู่กับ การแก้ปัญหาสร้าง อำนาจหน้าที่ การบริการงานบุคคล การแก้ปัญหาภาษีอากร และการมีส่วนร่วมของประชาชน

เขาขุนพนมกับกรณีสวรรคตของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์องค์สุดท้ายของ กรุงธนบุรี จากเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการสวรรคตของพระองค์ยังเป็นปัญหาได้เถียงกัน สรุปข้อเท็จจริงไม่ได้ตามพงศาวดารเชื่อว่าพระองค์ถูกสำเร็จโทษที่หน้าป้อมวิชัยประสิทธิ์ท้ายกรุงธนบุรี แต่ความเชื่อของชาวบ้านเขาขุนพนม อำเภอพรหมคีรี, จังหวัดนครศรีธรรมราช เชื่อว่าพระองค์ทรงรอดพระชนม์ได้เสด็จมาประทับอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชอีกประมาณสองถึงสามปีแล้วเสด็จสวรรคตโดยสงบ อีกทั้งยังเชื่อกันว่าเมื่อครั้งที่พระองค์ทรงพำนักอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชนั้น ได้เสด็จไปประทับที่ถ้ำด้านตะวันตกของเขาขุนพนมหรือถ้ำพระเจ้าตากในปัจจุบัน

วัดเขาขุนพนม : วัดในบันทึกประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับวัดเขาขุนพนมอันเปิดวัดในบันทึกประวัติศาสตร์ ว่าเคยเป็นที่ประทับของประมุขแห่งสงฆ์ เป็นที่หลบภัยสงคราม และเป็นที่พักของวีรกษัตริย์เมื่อ 200 ปีเศษที่ผ่านมา ชื่อวัดนี้ได้ปรากฏอยู่ในตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชด้วยซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวัดและภูเขานี้มีความสำคัญมาเป็นเวลากว่า 700 ปีเศษแล้วจากบันทึกประวัติศาสตร์ อุตฺรยา กล่าวว่ชาวบ้านเขาขุนพนมมีโบราณสถานโบราณวัตถุมากมาย และจากคำเล่าสืบต่อของชาว

นครศรีธรรมราชบอกว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเคยเสด็จมาประทับอยู่ที่นี้ก่อนเสด็จสวรรคต หลังจากรัชกาลที่ 1 เสวยราชย์สมบัติไม่นานวัดนี้ก็กลายเป็นวัดร้าง จนกระทั่งเมื่อ 70 ปีเศษมานี้ราษฎรบ้านเขาขุนพนมได้ร่วมใจกันบูรณะวัดนี้ขึ้นใหม่เพื่อเปิดศูนย์รวมจิตใจและความศรัทธาของประชาชนในท้องถิ่นด้วยเหตุที่วัดเขาขุนพนมเป็นวัดเก่าแก่สะสมเรื่องราวสำคัญทางประวัติศาสตร์ไว้หลายร้อยปี อีกทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ปัจจุบันวัดนี้จึงกลายเป็นศูนย์กลางสำคัญของการศึกษาและการศาสนา

ภูเก็ตความเปลี่ยนแปลงบนเวลาที่แปรเปลี่ยน

บทความนี้ได้ย้อนถึงเรื่องราวของภูเก็ตตามหลักฐานเก่าแก่ที่สุดของคลอเดียส โปโตเลมี เมื่อเรื่องราว พ. ศ. 700 และบอกว่ามีคามสำคัญมาช้านานเนื่องจากเป็นเส้นทางการค้าและการผลิตแร่ดีบุก บทบาทของภูเก็ตในฐานะแหล่งทำแร่ดีบุกปรากฏ ในประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาแต่ในสมัยนั้นภูเก็ตอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของนครศรีธรรมราช ครั้นเสียกรุงศรีอยุธยาจึงพ้นจากอำนาจศูนย์กลางลุ่มน้ำเจ้าพระยา ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ภูเก็ตมีวีรสตรี 2 ท่านคือ ท้าวเทพกระษัตรี และท้าวศรีสุนทร กิจกรรมการผลิตแร่ดีบุกก็ยังคงความสำคัญโดยตลอด ในช่วงนี้เองที่จีนเริ่มเข้ามามีบทบาททำเหมืองแร่ในภูเก็ต วัฒนธรรมจีนจึงแพร่เข้ามาในภูเก็ตตั้งแต่ต้นสมัยรัชกาลที่ 5 การทำเหมืองแร่ที่ภูเก็ตแม้จะให้ประโยชน์แต่ก็ทำลายป่าไม้และสิ่งแวดล้อมไปมาก ครั้นถึงช่วงที่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติภูเก็ตถูกกำหนดให้เป็นเมืองท่องเที่ยว การพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวทำให้ภาคธรรมชาติของภูเก็ตเริ่มเปลี่ยนแปลงชาวบ้านขายที่ดินให้นายทุน ยกเว้นหาต้นไม้ขายซึ่งมีค่าทะเลขึ้นมามาก อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอย่างมากมาช แม้ภูเก็ตจะเป็นเมืองท่องเที่ยวและเมืองอุตสาหกรรม แต่วัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนก็ยังคงดำรงอยู่แต่ก็มี ไม่น้อยที่ดำเนินไปเพื่อการท่องเที่ยว การขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วและไร้ทิศทางทำให้เกิดกิจกรรมอันตรายหลายอย่าง เช่น การ บุกรุกที่สาธารณะ สำหรับชาวเลบริเวณแหลมตึกแถบนเกาะสิเหร่ก็ได้รับความเดือดร้อนที่ไม่สามารถดำรงชีพตามแบบเดิมได้

เส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาตุ จากคลองท่อมจังหวัดกระบี่ถึงอ่าวบ้านดอน

งานชิ้นนี้พบว่าการเดินทางลัดข้ามคาบสมุทรมาตุ โดยเฉพาะเส้นทางจากจังหวัดกระบี่ถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี เริ่มต้นจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ไปทางทิศตะวันออกผ่านควนลูกปิดข้ามเขาน้อยสู่ฝั่งคลองสินปุนในอำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ แล้วเดินทาง ไปทางทิศเหนือไปออกแม่น้ำตาปีที่อำเภอพระแสง จังหวัด สุราษฎร์ธานี ผ่านอำเภอเวียงสระ อำเภอบ้านนาสาร และอำเภอพุนพินไปออกอ่าวบ้านดอนที่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ตลอดเส้นทางสายนี้มีชุมชนโบราณ

หลายชุมชน คือ ชุมชนโบราณคลองท่อมหรือควนลูกปัด ชุมชนโบราณเวียงสระ ชุมชนโบราณพุนพิน ชุมชนโบราณเขาศรีวิชัย และชุมชนโบราณรอบอ่าวบ้านดอนซึ่งแต่ละชุมชนมีหลักฐานทางโบราณคดีปรากฏอยู่มากมาย ชุมชนดังกล่าวแสดงถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานและการอยู่อาศัยของผู้คนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคของการเดินทางข้ามคาบสมุทร ดังกล่าว

ประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมืองพัทลุงเก่าชัยบุรี

บทความชิ้นนี้ผู้เขียนนำเสนอใน 3 ส่วน คือพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองพัทลุงเก่าชัยบุรี อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ในส่วนของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เมืองนี้น่าจะเริ่มเมื่อ พ.ศ. 2192 โดยย้ายมาจากเมืองพัทลุงที่ควนแร่ เมืองนี้สัมพันธ์กับหัวเมืองในภาคใต้หลายเมือง เช่นเมืองสงขลา นครศรีธรรมราช ปัตตานี ไทรบุรี เป็นต้น เมืองนี้เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญ และเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางการปกครองพระพุทธศาสนา ในด้านโบราณวัตถุ โบราณสถานยังปรากฏกำแพงเมือง ป้อมปืนใหญ่ คูเมือง พระเสี้ยวเมือง อุโมงค์ เครื่องปั้นดินเผา วัตถุราง บ่อน้ำ ฯลฯ สำหรับการอนุรักษ์ชุมชนนี้พยายามสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนและองค์กรท้องถิ่น ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องท้องถิ่น ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างราชการกับประชาชน และมีการเก็บรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ข้ามคาบสมุทรมาฉุ : จากคลองท่อมจังหวัดกระบี่ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

บทความชิ้นนี้ได้กรีนถึงเส้นทางโบราณข้ามคาบสมุทรมาฉุจากคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีว่ามีมาช้านาน มีหลักฐานโบราณคดีประวัติศาสตร์ก็มากมายที่เกี่ยวกับพื้นที่ดังกล่าว ผู้เขียนได้กล่าวถึงสภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาฉุด้านฝั่งตะวันตกในจังหวัดกระบี่ และสภาพเส้นทางโบราณและการเดินทางข้ามคาบสมุทรมาฉุด้านฝั่งตะวันออกในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานีว่าใช้ลำน้ำคลองท่อม คลองสินปุน คลองอูปีน มาออกแม่น้ำตาปีในบริเวณเส้นทางดังกล่าวมีหลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์มากมาย หากพิจารณาที่สังคมและวัฒนธรรมโบราณบนเส้นทางดังกล่าวนี้ จะพบว่ามีการค้าตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ก่อนสมัย ประวัติศาสตร์ ซึ่งในเวลาต่อมาได้พัฒนาติดต่อกับภายนอก และขยายชุมชนออกไป อิทธิพลจากภายนอกได้แก่วัฒนธรรมจากอินเดีย จีน อาหรับ กรีก และโรมัน เมืองสำคัญที่ปรากฏถึงความเจริญ เช่น ตะโกลา หัน - หิ้น เป็นต้น โดยที่เมืองเหล่านี้ติดต่อกับสัมพันธ์กับอินเดีย จีน และอาหรับ ดังกล่าว ในด้านศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชุมชนดังกล่าวอย่างมาก

ถ้ำในเขาขุนพนมตำนานปริศนาแห่งภูผาหิน

เขาขุนพนมเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราชจากการสำรวจปรากฏว่าพบถ้ำจำนวนมากมาขในเขาขุนพนมมีทั้งถ้ำที่อยู่เชิงเขาและถ้ำที่อยู่บนเขา ถ้ำที่มีความสำคัญ คือ ถ้ำพระเจ้าตากซึ่งเชื่อกันว่าเป็นถ้ำที่พระเจ้าตากสินมหาราชเคยประทับนั่ง ต่อมาคือ ถ้ำตากฟ้าซึ่งเป็นถ้ำที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นถ้ำที่พระเจ้าตากสินใช้หลบภัยเมื่อครั้งที่เสด็จหนีมาจากกรุงธนบุรีและถ้ำที่ใช้เป็นที่หลบซ่อนขององครักษ์ คือ ถ้ำใต้ฟ้าพระบาท นอกจากนี้ถ้ำดังกล่าวแล้วยังมีถ้ำที่มีความสวยงามอีกมากมายทั้งถ้ำนางชีถ้ำคูร่า ถ้ำค้างคาว ถ้ำลอด

ประวัติศาสตร์ชุมชนบริเวณป่าพรุควนเคื่องในเขตรอยต่อจังหวัดพัทลุง สงขลา และ นครศรีธรรมราช

งานชิ้นนี้พบวาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 22 – 24 สภาพของเครื่องเป็นช่องแคบระหว่างแผ่นดินใหญ่ต่อมารบริเวณช่องแคบถูกปิดกั้นดินเงินกลายเป็นที่ราบและทุ่งพรุ การก่อตั้งถิ่นฐานของคนที่นี่ย้อนเวลาไปได้ถึงแค่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หลักฐาน คือ เอกสารทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2354 ปัจจัยของการตั้งถิ่นฐานคือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและการขยายตัวของชุมชนราชรอบ แต่หลังจากนั้นโคกเค็ชวจากทางราชการสูง ผู้คนที่เข้ามาอาศัยส่วนใหญ่หลบหนีข้าราชการ และภยภัยจากภายนอก บทบาทผู้นำตามประเพณี จึงมีอิทธิพลต่อวิถีวัฒนธรรมของชาวเคื่อง ผลผลิตของเครื่องที่สำคัญคือ ข้าว อำนาจผีเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตในทุกมิติ ประมาณต้นสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อราชการสามารถเอื้อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนได้ ผู้นำทาง ราชการจึงเริ่มเป็นคนเค็ชวกับผู้นำตามประเพณี มีการสืบทอดตำแหน่งผู้นำชุมชนแบบสายตระกูล ในช่วงหลัง พ.ศ. 2500 เมื่อการพัฒนาของรัฐทำให้ ผลประโยชน์ ต่าง ๆ มีมากขึ้น ผู้นำชุมชนจึงต้องมีบทบาทเป็นนักเลงโต มีอิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองในเคื่องจึงมีโจรผู้ร้ายชุกชุม ที่ดินในเคื่องถูกอิทธิพลของคนในสายตระกูลผู้นำครอบครอง ในขณะที่ชาวบ้านต้องกลายเป็นคนยากจน เพราะไม่มีการรับรองสิทธิ์จากราชการ เมื่อผนวกกับน้ำท่วม ไฟไหม้ ฯลฯ สภาพเคื่องเริ่มอัคคีค ผลผลิตจากป่าพรุ ลดน้อยลง ผู้คนจึงอพยพออกอย่างมากมายตั้งแต่ พ.ศ. 2530 ส่วนผู้ที่ยังคงอยู่คือ คนจนครอก

กระบวนการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยระดับรากหญ้า : ประชาคมท้องถิ่นสุขสำราญ

งานวิจัยชิ้นนี้ผู้ศึกษาบริบทชุมชนพบว่า ท้องถิ่นสุขสำราญเป็นชุมชนที่ชาวไทยมุสลิมกับชาวไทยพุทธอพยพเข้ามาอยู่อาศัยร่วมกันอย่างปกติสุข แต่ต่อมาชุมชนนี้มีปัญหาเกี่ยวกับที่ดินทำกิน ราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ และการลักลอบเข้ามาทำการประมงในเขต 3,000 เมตร ซึ่งทำให้สัตว์น้ำลดลง ชาวบ้านได้รวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวแต่ไม่ประสบความสำเร็จ

เนื่องจากมีปัจจัยที่ทำให้การรวมกลุ่มขาด ประสิทธิภาพ เช่น ตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อรองรับความช่วยเหลือด้านการเงินจากรัฐแต่ไม่ได้ดำเนินงานอย่างจริงจัง ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มิได้ประสานความร่วมมือกัน และแกนนำของกลุ่มต่าง ๆ มีความขัดแย้งกัน เมื่อโครงการวิจัย “กระบวนการ เสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยระดับรากหญ้าประชาคมท้องถิ่นสุขสำราญ” เข้ามาคำเนินการได้จัดเวทีประชาคมท้องถิ่นสุขสำราญ 2 ครั้งโดยความร่วมมือของหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มต่าง ๆ ในกิ่งอำเภอสุขสำราญ เพื่อแก้ปัญหาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนร่วมกัน ทำให้ได้ข้อสรุปการดำเนินงานในรูปแบบปฏิบัติการ 3 แผนงาน คือ การปลูกสร้างจิตสำนึก การแก้ไขปัญหาป่าไม้และที่ดินของเกษตรกร และการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของกลุ่มประมง ซึ่งต่อมาก็ดำเนินไปอย่างได้ผล แต่ก็มีอุปสรรคจากกลุ่มข้าราชการที่ให้ความสนใจและให้ความสำคัญน้อย เพราะมิได้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของปัญหาแต่โดยภาพรวมชาวบ้านยังมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น เพราะเห็นว่าสามารถคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ได้

หมายเหตุการเมืองปักษ์ใต้กรณีมลายูมุสลิม

บทความนี้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ความเคลื่อนไหวของชนชาติพันธุ์มลายูในประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามาจากปัจจัยหลักคือการค้าขาย การเผยแพร่ศาสนาอิสลาม การตกเป็นเมืองขึ้นของสยาม และความสามารถทางการเดินเรืออันเป็นที่ต้องการของสยาม สภาพดังกล่าวดำเนินมาอย่างต่อเนื่องนับแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน สมัยธนบุรีนับเป็นช่วงเวลาที่จำกัดเสรีภาพทางศาสนาอย่างรุนแรงจึงทำความเดือดร้อนอย่างใหญ่หลวงแก่มลายูมุสลิม และในสมัยรัชกาลที่ 1 นครรัฐอิสลามปัตตานีก็ล่มสลาย ผู้คนถูกกวาดต้อนไปกรุงเทพฯ ฯ ได้รับความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัส บ้านเมือง ถูกเปลี่ยนจากนครรัฐเป็นหัวเมืองมลายู เป็นเทศาภิบาล มณฑล เจ็ดหัวเมืองมลายู และ สุดท้ายถูกแบ่งแยกปกครองเป็นจังหวัดอย่างสมบูรณ์แบบ การปกครองโดยข้าราชการชาวสยามได้ก่อให้เกิดปัญหากับคนท้องถิ่นอย่างมากมา การเคลื่อนไหวต่อต้านจึงมีมาอย่างต่อเนื่อง การเมืองภาคประชาชนที่เกิดขึ้นของกลุ่มชาติพันธุ์มลายูมุสลิมจึงเกิดขึ้นด้วยสาเหตุหลักคือ การสูญเสียดินแดน การไม่ได้รับสิทธิพื้นฐานของมุสลิม ขาดความจริงใจจากกลไกของรัฐ และความขัดแย้งทางการเมืองระดับชาติที่มีเครือข่ายกับการเมืองระดับท้องถิ่น

อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณ กลุ่มบันทึกเหตุการณ์สำคัญในท้องถิ่น

งานชิ้นนี้ศึกษาจากวรรณกรรมทั้งในหนังสือ บุคคลในกระดาศปัจจุบัน และ จดพิมพ์เผยแพร่แล้ว ผลงานมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เนื้อหาที่พบมีทั้งกลุ่มบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับระบบราชการ ประสบการณ์และจดหมายส่วนบุคคล และบันทึกเหตุการณ์สำคัญ

สำหรับเหตุการณ์สำคัญที่ผู้บันทึกนิยมนำมาบันทึกได้แก่ เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับสงคราม เช่น สงครามหัวเมืองปักษ์ใต้กับพม่า สงครามหัวเมืองปักษ์ใต้กับมลายู สงครามเอเชียบูรพา ชาวละไม สมัยสงคราม เป็นต้น เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับกษัตริย์ราชชาติ ได้แก่ อุทกภัย พายุไต้ฝุ่น เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ได้แก่ บันทึกของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้แก่ การจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 100 ปี เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เช่น เมื่อเกิดภัยสงครามของท้าวเทพสตรี บันทึกเจ้าชายแก้วเรื่องหลานพระยาไทรบุรีร่วมมือกับหัวเมืองมลายู เป็นกฎหมายคอไทย บันทึกวาทกษเมื่อปี พ.ศ. 2505 เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การบันทึกความสัมพันธ์ระหว่างหัวเมืองปักษ์ใต้กับหัวเมืองปิ่นังและหัวเมืองมลายู ระหว่างปี พ.ศ. 2328 – 2333 และเหตุการณ์ที่ยกขึ้นเป็นอุทาหรณ์แก่คนรุ่นหลัง เช่น กรณีหมอบจันท์กับสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต เป็นต้น

ชื่อบ้านนามเมือง

ขุนแสน

ขุนแสน เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลนาชะอัง อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร เดิมทีนี้เป็นทุ่งหญ้าโล่งสลับกับป่าไทร เป็นทุ่งเลี้ยงวัวควายของชาวบ้าน และเป็นที่พักกินของสัตว์ป่านานาชนิด โดยเฉพาะช้างป่า ณ ที่หมู่บ้านแห่งนี้เล่าสืบต่อกันมาว่าในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พม่ายกทัพเข้าเผาเมืองชุมพร เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชให้แม่ทัพชื่อขุนแสนพลยกทัพมาด้านพม่า และตั้งค่ายอยู่ที่ทุ่งนี้หันหน้าค่ายไปทางทิศตะวันออก ปัจจุบันยังปรากฏคอกไม้ซึ่งเป็นเสาตรงค่ายอยู่บ้าง หมู่บ้านนี้จึงได้ชื่อว่า “บ้านขุนแสน”

เขาจีน

เขาจีน ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลคลองขุด อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล มีลักษณะเป็นก้อนหินขนาดใหญ่คล้ายเกาะ มีเรื่องเล่าว่าในสมัยก่อนที่บริเวณนี้เคยเป็นทะเลมาก่อน เพราะปัจจุบัน ถ้าขุดลึกลงไปรอบๆ ก็จะพบเปลือกหอยเต็มไปหมด ซึ่งเปลือกหอยเหล่านี้มีลักษณะคล้าย เปลือกหอยทั่วไปที่อยู่บริเวณชายหาดทั่วไปในจังหวัดสตูล จึงมีความเชื่อกันว่า เขาจีนสมัยก่อน คือทะเลนั่นเอง

คอกช้าง

คอกช้าง เป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ในตำบลนาชะอัง อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านนี้เป็นที่ราบแคบๆ อยู่ระหว่างภูเขาสองลูก คือ เขาศาลกับเขาคอก

ข้าง ในสมัยโบราณสภาพทั่วไปของหมู่บ้านเป็นทุ่งหญ้าป่าแฝกและป่าไทร มีอาหารสำหรับข้างป่าอุดมสมบูรณ์ เล่าต่อ ๆ มาว่า สมัยก่อนมีข้างป่าอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาก และมีการทำคอกข้างกันที่ชอกเขานี้ ด้วยเหตุที่บริเวณนี้เป็นแหล่งสำคัญแหล่งหนึ่งที่จับข้างมาแต่โบราณ ฉะนั้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2478 จึงมีฝรั่งชาวอเมริกันได้มาถ่ายทำภาพยนตร์ แสดงการจับข้างป่าที่ตำบลนี้ โดยมี ชุนนารท กำนันตำบลนาทุ่ง เป็นผู้จัดทำคอกข้าง และข้างข้างชาวบ้านมาแสดงจับข้างเถื่อน

โคกโน

โคกโน เป็นหมู่บ้านที่มีร่องรอยของชุมชนโบราณ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสมัยศรีวิชัย โลกนี้ตั้งอยู่กลางทุ่งนาที่น้ำท่วมไม่ถึงทางทิศใต้มีป่าพรุอยู่ห่าง ๆ และเชื่อกันว่าเคยเป็นอู่วิวในสมัยโบราณมาก่อน โลกแห่งนี้เชื่อกันว่าเคยเป็นเกาะกลางทะเล เพราะมีร่องรอยสายสมอเรือเก่า ๆ ที่ขุดพบในทุ่งนารอบ ๆ โลก เพราะฉะนั้นจึงมีร่องรอยของอู่วิวปรากฏอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน

โคกเมืองบางแก้ว

โคกเมืองบางแก้ว ตั้งอยู่บนแนวสันทราย ตำบลจองถนน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง โลกเมืองบางแก้ว เป็นที่ตั้งเมืองพัทลุงเก่าสมัยสุโขทัย ตัวเมืองตั้งอยู่บนแนวสันทรายริมทะเลสาบ เกิดจากการทับถมของทรายและดินตะกอน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินหรือ โลกทรายสูง โลกที่ใหญ่ที่สุด โลกเมืองชาวบ้านเรียกว่า “โนเมือง” ภายในบริเวณ โลกเมืองได้เคยขุดพบโบราณวัตถุจำนวนมาก โดยเฉพาะเศษภาชนะดินเผา

ท่าขนอน

ท่าขนอน เป็นชื่อตำบลหนึ่งในอำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี อดีตนครใช้เรียกเป็นชื่ออำเภอ เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่ออำเภอคีรีรัฐนิคมเป็น “อำเภอท่าขนอน” ตามพระราชนิมิตของพระองค์ที่ต้องการใช้ชื่ออำเภอต่าง ๆ ตามชื่อตำบลที่ตั้งที่ว่า การอำเภอ ท่าขนอนมาจากคำว่า “ท่า” รวมกับคำว่า “ขนอน” ซึ่งหมายถึง ค่านสำหรับเก็บภาษีอากร

ท่าข้าม

ท่าข้าม เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในอดีตท่าข้ามเป็นท่าเรือริมฝั่ง แม่น้ำตาปีสำหรับข้ามแม่น้ำ เป็นที่ตั้งด่านชายแดนสำหรับตรวจผู้คนและเก็บภาษีอากรระหว่างเมืองไชยากับท้องที่ลำพูน ในอดีตท่าข้ามเคยมีความสำคัญในฐานะชุมทางและจุดยุทธศาสตร์ที่

สำคัญในฐานะชุมทาง และเคยเป็นอำเภอท่าข้ามเนื่องจากการตั้งชื่ออำเภอให้ตรงกับชื่อดำบลที่ตั้ง แต่ต่อมาก็เปลี่ยนกลับมาเป็นอำเภอพุนพินดังเดิม เพื่อรักษาชื่อในประวัติศาสตร์ไว้

ท่าทอง

ท่าทอง เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เดิมเคยมีฐานะเป็นเมือง แต่ชื่อของเมืองนี้มีผู้สันนิษฐานไว้ว่ามีหลายชื่อตั้งแต่ เมืองสะอูเลา เมืองท่าอูแท เมืองท่าทอง และเมืองกาญจนดิษฐ์ เป็นต้น ที่ตั้งของเมืองจึงมีหลายแห่ง เดิมเป็นเมืองขึ้นของนครศรีธรรมราช เพิ่งได้ยกเป็นเมืองจัตวาในสมัยรัชกาลที่ 4 พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นเมืองกาญจนดิษฐ์ และเมืองท่าทองยังเป็นแหล่งสะสมวัฒนธรรมโบราณที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคใต้ด้วย

ทุ่งหิเพ็ง

ทุ่งหิเพ็ง เป็นหมู่บ้านหนึ่งบนเกาะกันตา จังหวัดกระบี่ เดิมหมู่บ้านบริเวณนี้ถูกไต่หะหิเพ็ง ซึ่งเป็นโจรมลฑลหลบหนีการปราบปรามของทางราชการเข้ามายึดพื้นที่บริเวณนี้ และสร้างความเดือดร้อนจนชาวเลบางส่วนต้องอพยพหนีภัยออกจากพื้นที่นี้ ทำให้ชาวบ้านเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่าทุ่งหิเพ็ง ตามชื่อของ ไต่หะหิเพ็งนั่นเอง

ภูเก็ต

คำว่า “ภูเก็ต” เป็นชื่อเรียกจังหวัดและชื่ออื่น ๆ ในปัจจุบัน เดิมเรียกว่า “ภูเก็จ” ซึ่งเป็นคำผสมระหว่างคำว่า “ภู” แปลว่า เขา กับ “เก็จ” แปลว่า ฟังเข้าด้วยกัน ต่อมารัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนจาก “ภูเก็จ” มาเป็น “ภูเก็ต” เป็นชื่อใช้กันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2452 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ศรีบรรพต

ศรีบรรพต หมายถึง ภูเขาที่เป็นสิริมงคลหรือภูเขาแห่งความเจริญรุ่งเรือง อำเภอศรีบรรพต เป็นชื่อที่นำมาจากชื่อของพระพุทธรูปที่ชื่อ “พระมุนีศรีบรรพต” ประดิษฐานที่วัดเขาปู่ แต่เดิมตำบลเขาปู่ ตำบลเขาข่าและตำบลเขาแพนเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง อยู่ห่างไกลชุมชน การคมนาคมไม่สะดวก และชุมชนมีความเจริญมากขึ้น จังหวัดพัทลุงจึงขอจัดตั้งกิ่งอำเภอศรีบรรพต โดยแยกเป็น 3 ตำบล คือ ตำบลเขาปู่ ตำบลเขาข่า และตำบลตะแพน ออกจากอำเภอควนขนุน และได้ประกาศแต่งตั้งเป็นกิ่งอำเภอศรีบรรพต เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2521 และได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2536

ศาลาทิศเป็ย

ศาลาทิศเป็ย หรือ หลาเป็ย เป็นศาลากลางหน อยู่ในเขตริมทะเลในเขตบ้านทรายขาว ตำบลชังโค อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา มีความสำคัญทางวัฒนธรรมในฐานะเป็นต้นกำเนิด ประเพณีทำบุญศาลาทิศเป็ย ศาลาแห่งนี้เล่ากันว่าเมื่อประมาณ 80 ปีที่แล้วหลวงพ่อบุญ ผู้สร้างวัด หลวงดาคง ได้ให้ศิษยานุศิษย์สร้างขึ้นที่บ้านห้วยทรายขาว แต่พอศิระเนงหลังคาเสร็จท่านเห็นว่า ศาลานี้ น่าจะตั้งที่ชายทะเลซึ่งอยู่ห่างไปทางใต้ จึงป่าวร้องให้ชาวบ้านมาช่วยกันลากไปยังที่ตั้งกล่าว กินเวลา 2 วัน จึงถึงที่หมายแล้วให้มุงกระเบื้องและทำพื้นเป็นการถาวร เพื่อให้เป็นที่พักของคน ระหว่างตำบลชังโคและตำบลใกล้เคียงกับตัวเมืองสงขลา

ศรีบอชา

ศรีบอชา เป็นชื่อเกาะในทะเลกระบี่ และเป็นชื่อตำบลหนึ่ง ขึ้นกับกิ่งอำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ เดิมขึ้นกับอำเภอเกาะลันตา แต่การติดต่อลำบากจึงโอนมาขึ้นกับอำเภอเมืองกระบี่ ศรีบอชา เดิมเขียน “สี่บอชา” มาจากภาษาชาวเลที่เรียกเกาะนี้ว่า “ปูเลาบี่ฮาฮา” แปลว่าเกาะจระเข้ สมัยก่อนเป็นบริเวณที่มีจระเข้ชุกชุม “ศรี” เป็นคำที่แสดงถึงเพศหญิง “ศรีบอชา” หมายถึง นางพญาจระเข้ และมีภาษาชาวเลอีกคำหนึ่ง คือ บอชอ/บอชา ซึ่งแปลว่า “หัวเรือ” เพราะเกาะนี้อยู่ในอ่าว เป็นแหล่งชุมนุมของเรืออย่างสำคัญมาแต่โบราณ เป็นที่จอดเรือหลบพายุได้เป็นอย่างดี

หูหนาน

หูหนาน เป็นชื่อของหมู่บ้าน ตำบลปกาสัย อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ เป็นชุมชนที่เก่าแก่ สันนิษฐานว่า หูหนาน เกิดจากท้องที่นั้นมีดินดานขนาดใหญ่อยู่ใต้ท้องคลอง จึงเรียกว่า หนาน และสภาพของบ้านตั้งอยู่ 2 ฝั่ง เรียกว่า 2 หู รวมกันจึงเป็นหูหนาน ตอนเหนือหูหนานขึ้นไปมีโตนน้ำขนาดใหญ่ ถ้าวัน ไหนได้ขึ้นเสียงน้ำดังก้องทั่วหมู่บ้านก็หมายความว่า ฝนจะตก และทำไร่นาอุดมสมบูรณ์

คำเรียกขานที่บ้านเขาขุนพนม

ชื่อบ้านนามเมืองเป็นคำที่มนุษย์ใช้เรียกชื่อสถานที่ต่าง ๆ ที่เกิดจากการตกลงและยอมรับร่วมกันของคนแต่ละชุมชน ชื่อบ้านนามเมืองของคนบ้านเขาขุนพนม จังหวัด นครศรีธรรมราช มีการตั้งชื่อตามเหตุการณ์ในอดีต ตามพันธุ์ไม้หรือสัตว์ที่มีมากในชุมชนนั้น เช่น บ้านหน้าเขาซึ่งเป็นชื่อเรียกหมู่บ้านที่อยู่ด้านหน้าเขาขุนพนม บ้านหลังเขาเป็นชื่อเรียกกลุ่มหมู่บ้านที่อยู่หลังเขาพนม บ้านนาเสนเป็นชื่อที่เรียกตามประวัติศาสตร์ซึ่งเคยเป็นนาของชายเสน บ้านอยู่ตะเภาเป็นชื่อที่เรียกหมู่บ้านที่อยู่ติดริมคลองเก่าซึ่งเคยเป็นอยู่เก็บเรือ การเรียกชื่อบ้านนามเมืองของ

บ้านเขาขุนพนมมีประโยชน์ต่อการศึกษามุมชน เนื่องจากทำให้ทราบความหมาย ที่มาของ มุมชนตลอดจนทำให้เข้าใจวิธีการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนนั้น

วัฒนธรรมที่ปรากฏในประวัติชื่อบ้านในเขตกิ่งอำเภอบางแก้วจังหวัดพัทลุง

จากการศึกษาวัฒนธรรมที่ปรากฏในประวัติชื่อบ้านในเขตกิ่งอำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง พบว่าประวัติชื่อบ้านมีชื่อเรียกตามลักษณะภูมิประเทศ เรียกตามชื่อพันธุ์ไม้เรียกตามชื่อสัตว์ เรียกตามชื่อบุคคลและเรียกตามชื่อสถานที่ ประวัติชื่อบ้านในเขตกิ่งอำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุงสามารถสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมด้านการเลือกที่อยู่อาศัยซึ่งมีหลายลักษณะ คือ ที่กลุ่มที่ดอน แม่น้ำ คลอง ทะเลสาบ กลางทุ่งโล่ง ด้านการประกอบอาชีพทำให้ทราบว่ามีการเกษตรกรรม ทำสวน เป็นอาชีพหลัก ด้านความเชื่อทำให้ทราบว่ามีความเชื่อเรื่อง ความฝัน ไสยศาสตร์ ผีบรรพบุรุษ คำสาบาน ด้านภาษามีการตัดพยางค์ของคำเพื่อสะดวกรวดเร็ว และสร้างคำขึ้นใหม่ใช้

เขาขุนพนม : จากหน้าเขาถึงหลังเขา

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพของเขาขุนพนมว่ามีถ้ำอยู่เป็นจำนวนมาก จากการสำรวจของโบราณคดีพบว่าถ้ำดังกล่าวน่าจะเป็นแหล่งพักอาศัย ชั่วคราวหรือถ้ำสัตว์ของคนก่อนยุคประวัติศาสตร์ หลักฐานที่พบนอกจากเครื่องมือหินขัดเศษภาชนะดินเผาเนื้อหยาบที่มีการแตกกระจายเกือบหมดแล้ว ยังพบหลักฐานสมัยประวัติศาสตร์ยุคต้นที่แสดงว่าเคยเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณ พื้นที่บริเวณเชิงเขาขุนพนมเป็น ดินร่วนที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งปกคลุมด้วยพันธุ์พืชนานาชนิด มีทั้งไม้ล้มลุก ไม้พุ่ม และไม้เลื้อย เขาขุนพนมจึงเป็นแหล่งพืชสมุนไพรและยาพื้นบ้าน ผู้คนในบริเวณนี้มีความผูกพันทางสังคมวัฒนธรรมมาช้านาน ปัจจุบันได้รวมกันเป็นชุมชน “เขาขุนพนม” ที่ช่วยกันอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและความเป็นชุมชนเก่าแก่ โดยเฉพาะสวนสมรมยังมีให้เห็นอยู่ทั่วไป ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศให้ชุมชนเขาขุนพนมน่าอยู่

ตำนาน ภาษิต

ตำนานอันเนื่องแต่การชนวัว

เพ็ชียง	ใส่หลัง
คิดรว	ทอดความ
เนื้อเลี้ยง (น้ำเลี้ยง)	ต่อหัว

ลงที่	เขาวง, เขากูป, เขารก
กินหญ้าตัด	เป็นหมูก

สำนวนที่เกิดจากไก่ชน

ไก่คี่ตีเมื่อล่า	ไก่ขี้ขี้ตีหัวตี	ตีปีก
ไก่อรงบ่อน		ตีใส่ปีก
ขันนอกละปะ		ตื่นแต่ไก่โห่
ชนผ่าเคี้ยว		ถือหาง
ชนปล่อยเคี้ยว		ทุกรา
จับคอจับคาง		ไม่คายก็คางเหลือง
เคี้ยวหนามทอง		ลงเหล่า
ล่าร่วมคี่		ล่าหักล่าโค่น
วิ่งชน		สู้ยิบตา
หลักล่า		อ้อมไก่แพ้
อ้อมไก่เหมีย		ไก่ทาง
เหลืองหางขาว		ให้น้ำไก่

ตั้งทาน

ตั้งทาน เป็นคำคำสาปส่ง ผู้ที่ด่ากล่าวออกมาด้วยความโกรธระคนกับความรู้สึกเสียใจที่ตนจำใจสละทั้งทรัพย์สิน สิ่งของให้แก่ผู้อื่นไป เพราะถูกเขาน้อถลเบียดบังไป ผู้ตั้งทานจึงหมยมันให้ผู้นำสิ่งของนั้นไปใช้ประโยชน์ ผูกเวรกรรมที่จะติดตามชดใช้หนี้คืนในภายหน้า หรือในชาติหน้า เป็นจำนวนเท่าเดิมหรือมากกว่านั้น โดยการเปล่งคำว่า “ตั้งทาน” ออกมาพร้อมด้วยอาการกระแทกแตกคั้น

สำนวนชาวบ้านภาคใต้

เป็นถ้อยคำที่ชาวบ้านส่วนมากนิยมใช้พูดจากันมีความหมายไม่ตรงกับกลุ่มคำที่ใช้พูด แต่มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง เช่น สำนวนว่า อาบน้ำ หมายถึง ผู้หญิงมีประจำเดือน เนื่องจากสมัยก่อนยังไม่มีผ้าอนามัยใช้ เวลาที่มีประจำเดือนจึงต้องอาบน้ำและซักผ้าบ่อย ๆ จึงพูดเป็นสำนวนว่า อาบน้ำสำนวน ทำคำไม้ไ้ กินคำเข้ารั้ว หมายถึง ทำน้อยแต่กินมาก เหล่านี้เป็นต้น

ข้อมูลด้านศิลปะการแสดง

จากการสำรวจข้อมูลด้านศิลปะการแสดงในภาคใต้ สามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม คือ เครื่องดนตรี ชุดการแสดง และนักแสดง

๒๓๑๓ ๒๓๑๓๑ ๒๓๑๓๑๑ ๒๓๑๓๑๑๑

เครื่องดนตรี ๒๓๑๓๑๑๑ ๒๓๑๓๑๑๑๑

ดนตรีพื้นเมืองภาคใต้

ดนตรีพื้นเมืองภาคใต้ มีทั้งเครื่องดี ได้แก่ ทับ กลอง โพน ปี่ค โหม่ง ฉิ่ง ฉับ กรับ แตระ กลองโทน รำมะนา บานอ กรือไต่ระ เครื่องดีด ได้แก่ รือบะ และซอ เครื่องเป่า ได้แก่ ปี่ การเล่นดนตรีของภาคใต้ไม่มีการเล่นเดี่ยว เล่นประกอบกันเป็นวง หรือไม้ก็ต้องมีการร้องขับ หรือ ร่ายรำ ประกอบ เช่น เพลงบอก โนรา หนังตะลุง ลิเกป่า ไต่ระคริม เป็นต้น หรือไม่เป็นการดี แข่งขันกัน เช่น แข่งโพน กลองบานอ กรือไต่ระ และปี่ค

ทับ

เป็นเครื่องดนตรีหลักของดนตรีหนังตะลุง โนรา และไต่ระคริม ทำหน้าที่บรรเลง กำกับ จังหวะ และทำนองดนตรีชิ้นอื่น ๆ ทับมีหลายขนาด ขนาดเล็กใช้กับหนังตะลุง ขนาดกลางใช้กับ โนรา และขนาดใหญ่ใช้กับไต่ระคริม ทับโนรามีดำนานว่าเทพดานฤมิตขึ้น แล้วมอบให้แก่พระเทพสิงห ครุคันโนราองค์หนึ่งมีชื่อว่า “น้ำตาดก” และ “นกเขาขัน” ส่วนตำนานทับหนังตะลุงไม่ปรากฏ ทับไต่ระคริมมีการเรียกชื่อแต่ละใบ คือ นครผูก นครสวรรค์ น้ำตาดก นกเขาขัน และการร้องฉิ่งฉับ ทับนิยมทำจากต้นขนุน ทับนิยมหุ้มด้วยหนังค่าง ก่อนใช้ทับควรใช้น้ำชุบหนังหุ้มเพื่อให้เสียงได้ระดับ

โพนเงาะ

เป็นเครื่องดนตรีแบบง่าย ๆ ของพวก “ซาไก” ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำจากลำไม้ไผ่ที่มีขนาดใหญ่ ยาว 1 ปล้องเศษ ตัดหัวและท้ายให้เหลือขนาดยาวเท่ากัน เจาะรูรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสทั้งสองด้านขนาดต่างกันเล็กน้อย แกะเนื้อไม้ด้านหัวและท้ายด้านละ 2 ครั้งไม่ให้ขาดจากปล้อง แล้วใช้ไม้ทำเป็นลิ้นปิดที่รูและทำลิ้นเสียบติดทั้งข้างบนและข้างล่าง เพื่อใช้ดีดให้เกิดเสียงดนตรี

ชุดการแสดง

จับระบำ

จับระบำ เป็นทำรำโนราทำหนึ่ง รำคู่กัน รำกันหลายแบบ ผู้รำยืนเคียงข้าง หันหน้าไปทางเดียวกัน ทั้งคู่ย่อเข่าเล็กน้อย โดยให้ส้นและปลายเท้าแนบติดพื้น ปลายเท้าผายออก ลำตัวยืดตรง ค้างศีรษะตรง คนอยู่ทางขวาขวักแขนขวารำท่าเขาควาง และคนอยู่ทางซ้ายขวักแขนซ้ายรำท่าเขาควางเช่นกัน นิ้วมือของอีกมือหนึ่งของแต่ละคนจับหาง

ฉากน้อย

ฉากน้อย เป็นทำรำโนราแบบโบราณทำหนึ่งใน 12 ท่า โดยยืนรำต่างขาห่างหนึ่งช่วงแขน ปลายเท้าผายออก ย่อเข่าตั้งฉาก ส้นเท้า ปลายเท้าแนบติดพื้น ลำตัวและศีรษะวางเป็นเส้นตรง ยืดและเอียงลำตัวไปทางซ้ายประมาณ 45 องศา แขนซ้ายยืดตรงทอดแขนอยู่ระดับเหนือเข่าขวา แขนขวากดดันแขนให้ข้อศอกอยู่สูงกว่าระดับไหล่เล็กน้อย งอแขนจนเกือบตั้งฉาก ให้ส้นมืออยู่ระดับเหนือใบหู และเกือบแตะกระดูกเทริด ปลายนิ้วรายชิดขนานกับยอดเทริด ร่ายรำโดยถัด ปลายเท้าเคลื่อนไปหน้าหรือหลัง

ซั่มเปง

ซั่มเปง เป็นนาฏศิลป์แบบหนึ่งของชาวไทยมุสลิมทางภาคใต้ของประเทศไทย มีลีลาการเต้นคล้ายกับเต้นรอกเง็ง ในระยะแรกคงเกิดขึ้นในราชสำนักของสุลต่าน หรือบ้านของขุนนางก่อน การเต้นแบบนี้เป็นการจับคู่เต้นระหว่างชายกับหญิง โอกาสการแสดง คือ ใช้รับแขกเมืองแสดงบนเวทีหรือลานบ้านก็ได้ เครื่องดนตรีมีมอรวีต คือ รำมะนาขนาดเล็ก กานูดคล้ายซอสามสายแต่ยาวกว่าและซ้อง แต่เดิมมีการเต้นคู่เดียว ปัจจุบันมีหลายคู่ ทำเดินมี 6 ท่า คือ เดินตรงไปข้างข้าง ถอยหลัง กางแขน ย้ายตำแหน่งระหว่างชายหญิงแบบก้างปลา หมุนไปรอบ และสะบัดปลายเท้า

คาระ

เป็นศิลปะการแสดงประเภทรำรำพื้นบ้าน นิยมเล่นในหมู่ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศซาอุดีอาระเบีย เมื่อ 300 ปีเศษ แต่เดิมไม่มีกฎเกณฑ์ว่าแสดงในงานใด สถานที่เล่นเล่นกลางลาน ไม่มีพิธีรีตอง ต่อมามีโรงสำหรับแสดง ผู้แสดงใช้หญิงชายรำเป็นคู่ ๆ ทำรำเปลี่ยนตามเนื้อเพลง การแต่งกายผู้ชายสวมหมวกแขกดำ บางทีใช้ผ้าโทกนุ่ง ไส้กรอง ผู้หญิงสวมเสื้อแขนกระบอก ศีรษะมีเครื่องประดับ มีผ้าห้อยคอ นุ่ง ไส้กรอง ใช้เครื่องดนตรี คือ รำมะนา 4 ใบ มีทำรำทั้งหมด 44 ท่า

ตั้งเมือง

ตั้งเมือง หรือออกรูปเจ้าเมือง เป็นการเปิดเรื่องหรือจบเรื่องของหนังตะลุง โดยจะเริ่มหลังจากที่ออกตัวบอกเรื่องแล้ว หนังตะลุงเกือบทุกคณะจะมีการตั้งเมืองในลักษณะเดียวกัน คือ เชิดรูปเจ้าเมืองออกมาปักไว้ที่หน้าจอ แล้วนำรูปนางเมืองออกตาม หลังจากนั้นปักรูปเจ้าเมืองกับรูปนางเมืองหันหน้าเข้าหากัน นายหนังก็ขับกลอนบอกชื่อบ้านนามเมือง บรรยายสภาพบ้านเมือง แล้วจึงสนทนาเพื่อเดินเรื่องต่อไป หากมีการกล่าวถึงเมืองใหม่ก็จะมีการตั้งเมืองใหม่อีกครั้งหนึ่ง

โตะคริม

โตะคริม เป็นการละเล่นบุชาครุหมอลดาชย เพื่อให้เข้าทรงเมื่อมีคนเจ็บไข้ได้ป่วย และเชื่อว่าการป่วยนั้นเกิดจากดาชยที่ล่องลับไปแล้วทำโทษ โรคดังกล่าวรักษาตามแพทย์แผนปัจจุบันไม่หายขาดได้ ต้องรับโตะคริมมาเล่นเท่านั้น โดยทั่วไปโตะคริมมักจะเล่น 3 วัน 3 คืน โดยจะเข้าโรงในวันพุธและเลิกพิธีในวันศุกร์ แต่ถ้าผู้ป่วยถูกผีดาชยจำนวนมากมารุมกันทำโทษ ก็ต้องเล่นกันหลายวัน แต่นิยมเลิกพิธีเฉพาะวันพฤหัสบดี ศุกร์ และวันเสาร์เท่านั้น

ทำบท

ทำบท คือ การที่ผู้รำโนราแสดงทำประกอบให้ตรงกับบทหรือกลอนที่แต่งไว้ โดยการแสดงต้องให้ตรงกับเนื้อหรือความในบทให้เห็นจริงเห็นจัง และยังคงใช้ทำรำต่าง ๆ ประกอบด้วยการทำบทสามารถทำได้ทั้งคนเดียวและหลายคน

แทงเซ้

เป็นการแสดงบทหนึ่งของโนรา แสดงเฉพาะรำลงครุใหญ่เท่านั้น โดยทั่วไปการรำลงครุใหญ่จะจัดพิธีกรรม 3 วัน โดยเริ่มในวันพุธและเลิกโรงในวันศุกร์ ในพิธีกรรมวันสุดท้าย โนราจะทำพิธี “ส่งครุ” และ “ตัดเหฺมฺรย” ซึ่งในพิธีนี้โนราใหญ่จะ “รำกล้องหงส์” และ “รำแทงเซ้” แล้วตัดเหฺมฺรยเป็นเสร็จพิธี คำนานเล่าว่าทราแทงเซ้นี้ได้มาจาก การปราบจระเข้ด้วยการแทง จระเข้ที่ขึ้นมาขวางคลองตอนนางนวลทองสำลีครุ โนราเดินทางกลับบ้านนั่นเอง

โนราผี

โนราผี เป็นการละเล่นในงานศพชนิดหนึ่ง นิยมกันในถิ่นชนบทในจังหวัดกระบี่ มีการขับกลอนกล่อมศพซึ่งเรียกกันว่า “โนราผี” ก็จจะรวบรวมผู้มีฝีปากทางบทกลอนมาขับร้องกันในงานส่วนมาก ได้แก่ กลุ่มหนังตะลุง ในจังหวัดกระบี่มีการเล่น โนราผีที่มีชื่อคือคณะของหนังทราย การเล่น โนราผีจะขับกลอนกล่อมศพเท่านั้น ไม่มีการแต่งกายออกตัวแสดงเหมือนโนราโกลน (โนราโกลน

โนราจีเมา) เครื่องดนตรีก็ไม่จำเป็นต้องใช้ อาจจะมีรับหรือฉิ่งประกอบจังหวะบ้าง เนื้อหาการขับกลอนอาจบรรยายความคิดของผู้ตายสมัยยังมีชีวิตอยู่

โนราลงครุ

โนราลงครุ เป็นการแสดง โนราเพื่อเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่เป็น โนรา ซึ่งเรียกว่า ดาชาย โนรา หรือ “ดาหลวง” มาเข้าทรงลูกหลานที่เป็นคนทรง การจัด โนราลงครุมักทำปีละครั้งหรือปีเว้นปี หรือแล้วแต่ความยินยอมผ่อนผันของ “ดาหลวง” ที่มาเข้าทรงครั้งก่อน แต่จะเลิกจัด โนราลงครุ ตลอดไปย่อมไม่ได้ เพราะดาชายโนราจะให้โทษ ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ นานา

โนราโตน

โนราโตน โนราจีเมา เป็นโนราที่แสดงกันในเขต 4 จังหวัดชายแดน กล้ายโนราโกลน แสดงเป็นเชิงล้อเลียน โนราและโนราแขก ทั้งด้านวิธีแสดง ผู้แสดง และเครื่องแต่งกายของผู้แสดง โอกาสในการแสดงนิยมแสดงในงานทั่ว ๆ ไป เป็นการแสดงแบบง่าย ๆ และคณะผู้แสดงส่วนใหญ่ มักคึดสุรา หรือหาวก จึงมักเรียกชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า “โนราจีเมา”

มะโย่ง

มะโย่ง เป็นศิลปะละครรำร่ามลาชุนชนิดหนึ่ง นิยมเล่นแถบบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นการเล่นเพื่อประกอบพิธีกรรมตามความเชื่ออย่างหนึ่ง ในงานแก้บน สะเดาะเคราะห์ และงานรื่นเริงต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานเมอลิค เป็นต้น การแสดงมะโย่งจะแสดงในโรงที่สร้างขึ้น มีเครื่องดนตรีประกอบการแสดง ได้แก่ ซอสามสาย ฉิ่ง กลอง และกรับ เพื่อใช้บอกจังหวะในการรำ

แมงมุมชักโย

แมงมุมชักโย เป็นทำรำโนราท่าหนึ่ง มี 2 แบบ คือ แบบที่ 1 เป็นท่ารำแบบโบราณ จัดอยู่ในประเภทรำตัวอ่อน ผู้รำจะต้องยืนถ่างขาหันหน้าไปทางโรง ย่อเข่าลงจนขาตั้งฉาก แล้วค่อย ๆ แอ่นหลังพร้อมกับมือสองข้างค่อยรำทอดค้ำไปข้างหลังจนปลายนิ้วแตะพื้น ส่วนแบบที่ 2 เป็นท่ายืนรำธรรมดา มือทั้ง 2 ข้างจับคว่ำอยู่ระดับทรวงอก แล้วค่อยเลื่อนมือที่จับอยู่ข้างหนึ่งห่างจากอีกข้างหนึ่งอย่างช้า ๆ ให้ดูเสมือนปลายนิ้วที่จับคือทำที่แมงมุมชักโยอย่างช้า ๆ

ยกเครื่อง - ตั้งเครื่อง

ยกเครื่อง – ตั้งเครื่อง เป็นธรรมเนียมการบรรเลงดนตรีของหนังตะลุงและโนราเพื่อเอาฤกษ์ ถ้าบรรเลงก่อนออกเดินทางไปแสดงเรียก “ยกเครื่อง” ถ้าบรรเลงเมื่อถึงบ้านเจ้าภาพที่แสดง

เรียก “ตั้งเครื่อง” การตั้งเครื่องมีวัตถุประสงค์เพื่อบอกกล่าวให้ชาวบ้านละแวกใกล้เคียงทราบ ว่า คณะนักแสดงมาถึงที่แสดงแล้ว จะได้เตรียมตัวมาชม

รองเง็ง

รองเง็ง หรือ รอเง็ง เป็นศิลปะเต้นรำพื้นเมืองไทยมุสลิม มีความสวยงามทั้งลีลาการเคลื่อนไหวของมือ เท้า ลำตัว และการแต่งกายคู่ชายหญิง ผู้เต้นรองเง็งส่วนใหญ่แต่งกายพื้นเมือง เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง ได้แก่ ระมะนา ซ้อง และไวโอลิน เพลงจังหวะรองเง็ง มีผู้รู้จัก และนิยมเต้นส่วนใหญ่มีจำนวน 7 เพลง คือ เพลงลาฆูคูว ลานัง ปูโจะปีซัง จินดาซาซัง อาเนาะคีดี และมะอีนังชวา นอกจากนั้นยังมีเพลงอื่น ๆ แต่ไม่เป็นที่นิยมมากนัก

ราหูจับจันทร์, ราเทียมชายพก

ราหูจับจันทร์ เป็นท่ารำโนราอย่างโบราณท่าหนึ่งใน 12 ท่า เป็นท่าขึ้นรำ การวางขา ลำตัว และศีรษะอยู่ในท่าเดียวกับท่าเขาควาง

ราเทียมชายพก หรือราเทียมพก เป็นท่ารำโนราท่าหนึ่งลักษณะทั่วไปคล้ายท่าเขาควาง และท่ารำเทียมบำ ต่างกันแต่ลดวงแขนต่ำลงให้ปลายนิ้วมือทั้ง 2 ข้างอยู่ระดับชายพก การย่อเข้าจะย่อต่ำกว่าท่าเขาควางเล็กน้อย

รำรับเทริด

รำรับเทริด เป็นลีลาการรำโนราแบบหนึ่ง ราเฉพาะโนราโรงแข่งเท่านั้น หลังจากรำเขียนพรายแล้ว โนราใหญ่มีผ้าขันศัปกหิ้ว รำออกจากม่านทางด้านขวาตัวคลกหรือตัวพรานไม่สวนหน้าพราน ใช้แป้งหรือสีคำทาหน้า ให้ดูขำขัน เรียกว่า สีหน้ากาก ถือเทริดออกมาม่านด้านซ้ายในจังหวะเครื่องประโคม

ลงฉาก

ลงฉาก หรือหงส์ลีลา เป็นท่ารำโนราท่าหนึ่ง เป็นท่าขึ้นรำวางลำตัวและศีรษะแน่นิ่งอยู่แนวเดียวกับเท้าข้างหนึ่ง ส่วนเท้าข้างหนึ่งยกตั้งฉากปลายเท้าขนานกับลำขา เข่าอยู่ระดับสะเอวเล็กน้อย แขนข้างเดียวกับขาเหยียดตรง มือจับ ส่วนมืออีกข้างหนึ่งยกตั้งฉากอยู่ระดับเทริด มือหงาย

ว้ายังเชียม

ว้ายังเชียม คือ การแสดงหนังของมุสลิมชาวปัตตานี ว้ายังเชียมได้รับอิทธิพลมาจาก หนังใหญ่และหนังตะลุง รูปตัวหนังเป็นแบบอย่างศิลปะไทย เรื่องที่แสดงไม่จำกัดเฉพาะเรื่องอิเหนา จึงได้ชื่อว่า ว้ายังเชียม เครื่องดนตรีของหนังชนิดนี้มี 7 ชนิด คือ กลอง (กตุ) อย่างของหนัง

ตะลุง 1 ใบ, ทับ 1 คู่, ปี่ชวา 1 เล้า, ฉิ่ง 1 คู่, ฉิ่ง 1 ใบ, โหม่ง 1 คู่, แมะตะหรือจะปิง วิธีเล่นหนังวายังเชิขม เริ่มด้วยคนตรีบรรเลงเพลงโหมโรงอยู่ระยะหนึ่ง และนำรูปออกมาปักไว้กลางจอ เวลาแสดงหนังตามชนบทเริ่มประมาณ 6 ทุ่ม หนังวายังเชิขมนอกจากจะเล่นเพื่อความเพลิดเพลินแล้วยังนิยมเล่นในงานมงคลต่าง ๆ

หนังตะลุง

หนังตะลุง เป็นศิลปะการแสดงอย่างหนึ่งของชาวภาคใต้ ที่มีตัวละครที่ทำมาจากหนังวัวหนังควายนำมาแกะสลักเป็นรูปต่าง ๆ ตามเรื่องที่เล่น นิยมเล่นกันในงานเทศกาลฉลองสมโภช งานมงคลต่าง ๆ มีนายหนังเป็นผู้พากษ์ตัวละคร และลูกคู่อีก 5 – 6 คน มีเครื่องดนตรีประกอบการเล่นคือ โหม่ง ฉิ่ง กลอง และปี่ เรื่องที่เล่นส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวที่เป็นนิทานปรัมปราของภาคใต้ หรือเรื่องในวรรณคดีทั่ว ๆ ไป และการเล่นหนังตะลุงนี้ยังแฝงความเชื่อทางไสยศาสตร์อื่นไว้มากมาย ซึ่งก็แล้วแต่นายโรงเจ้าของโรงจะนับถืออะไร

หนังตะลุงคน

หนังตะลุงคน เป็นศิลปะการแสดงชนิดหนึ่งที่ดัดแปลงมาจากการแสดงหนังตะลุงที่ใช้รูปแกะหนังสัตว์แต่เป็นการนำคนมาเป็นตัวเชิดจริง โดยผู้แสดงแต่ละคนจะเจรจาและขับกลอนด้วยตนเอง แต่งกายและออกท่าทางเช่นเดียวกับหนังตะลุงที่คนสวมบทบาทให้ใกล้เคียงมากที่สุด

ห้อยแหง

ห้อยแหง เป็นการละเล่นพื้นเมืองชนิดหนึ่งของชาวภาคใต้แถบชายฝั่งทะเลตะวันตก ห้อยแหง หรือเพลงตันหยงเป็นการละเล่นที่ผสมผสานระหว่างทำเดินกับบทร้อง การเล่นจะเหมือนกับรำวงทั่วไป เพลงและทำนองการเล่นจะมีลักษณะเฉพาะคือมักจะขึ้นต้นร้องด้วยคำว่าตันหยงอยู่ไหนละน้อง เครื่องดนตรีประกอบด้วยซอ กลอง หรือมีไวโอลิน การเล่นห้อยแหงมักจะเล่นในงานประกอบรื่นเริงต่าง ๆ

หันให้ป็นมอน

หันป็นมอน เป็นทำรำโนราทำหนึ่ง การหันให้ป็นมอน คือ การรำหมุนให้ป็นวงกลม ถ้าเป็นการรำเดี่ยว ผู้รำขึ้นตั้งลำตัว ลำคอและศีรษะอยู่ในแนวตรงปลายสี่น และปลายเท้าทั้ง 2 วางแนบชิดกัน ใช้สี่นเท้าข้างหนึ่งเป็นศูนย์กลางวางแนบพื้น แล้วถักปลายเท้าทั้งสองข้างสลับกันหมุนตรงไปจนรอบศูนย์กลาง

โนราภาษามือ ศาสตร์แห่งศิลปะการแสดง

งานชิ้นนี้กล่าวว่าโนราเป็นนาฏยศาสตร์ที่สืบมาภาคใต้ที่ใช้กระบวนการท่ารำและชั้นเชิงการรำเพื่อสื่อความหมายและถ่ายทอดอารมณ์ให้ผู้ชมเกิดความประทับใจ และชาวซึ่งไปกับการแสดงควบคู่ไปกับการร้องและการเจรจา ในการรำผู้รำต้องใช้มือ นิ้ว สายตา เท้าและร่างกายส่วนต่าง ๆ ประกอบขึ้นเป็นท่ารำหรือใช้ภาษาท่าทางสื่อความหมายให้ชัดเจนโดยท่ารำจะต้องมีความหมายตรงกับบทร้อง บทร้องของโนราซึ่งช่วยให้เห็นภาษามือชัดเจน คือ บทครูสอน บทสอนรำ บทประณม บทลีลา และบทผีหน้า บทดังกล่าวนี้จะช่วยสร้างภาพในใจของผู้ชม ศิลปะดังกล่าวนี้จึงเป็นพลังในการสื่อความหมายและอารมณ์แก่ผู้ชม ช่วยให้โนราเป็นนาฏยศาสตร์ชั้นสูงที่ตรึงสายตาของผู้ชมมาโดยตลอด

โนราโรงครูตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาโนราโรงครูในด้านความเกี่ยวข้องกับตำนานท้องถิ่น ความเชื่อ พิธีกรรม และความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวบ้าน พบว่า ตำนานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง คือ ตำนานโนรา ตำนานขุนศรีทธาท่าแค ตำนานนางเลื้อยขาว ตำนานสิทธิเรือรี และตำนานสถานที่ต่าง ๆ และตำนานสถานที่ต่าง ๆ ในด้านความเชื่อเกี่ยวกับโนรา มีความเชื่อเรื่องครูหมอโนรา ไสยศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อที่ผสมผสานความเชื่อในพุทธศาสนากับลัทธิพราหมณ์และความเชื่อดั้งเดิม ส่วนพิธีกรรมในการรำโนราโรงครูมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อเช่นไหว้ครูหมอโนรา แก่บน ครอบเทริด และประกอบพิธีกรรมอื่น ๆ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างโนราครูกับวิถีชีวิตชาวบ้านนอกจากเป็นการสืบทอดการรำโนรา การขนานความช่วยเหลือ การรักษาอาการป่วยไข้ การสร้างอาชีพ การควบคุมพฤติกรรมของบุคคลและสังคม ฯลฯ ยังมีบทบาทสำคัญต่อระบบความเชื่อความรู้สึกรักใคร่ การตอบสนองความต้องการ และช่วยแก้ไขปัญหาคือพื้นฐานให้กับคนในสังคมทั้งด้านร่างกายและจิตใจด้วย

บทเกี่ยวจอหนังตะลุง

บทความนี้ผู้เขียนนำเสนอบทเกี่ยวจอหนังตะลุงใน 2 ด้าน คือ องค์ประกอบและคุณค่า ในด้านองค์ประกอบหากพิจารณาประเภทและเนื้อหาของบทเกี่ยวจอพบว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับบทชมธรรมชาติ บทเกี่ยวพาราตี คติสอนใจ การสะท้อนภาพสังคม บทแสดงความรักเทิดทูนชาติ และการพรรณนาความในใจ ในด้านศิลปะการประพันธ์ มีการเลือกสรรคำให้เหมาะกับเนื้อเรื่อง มีความงามความไพเราะ ช่วยให้เกิดความคิดและจินตนาการ และความสะเทือนอารมณ์ ในด้านจุดมุ่งหมายมุ่งให้ข้อคิดแก่ผู้ฟัง โดยที่แทรกแนวคิดต่าง ๆ เช่นแนวคิดเรื่องศาสนา ความกตัญญู ขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษาหาความรู้ ความรักชาติ ฯลฯ สำหรับคุณค่าของบท

เกี่ยวข้องกับคุณค่าด้านวรรณศิลป์แล้ว ยังมีคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรม เช่น ให้ค่านิยม บางประการ สอนสะท้อนความเป็นอยู่และการเมืองการปกครอง เป็นต้น

หนังตะลุงและโนราในบริบทของโครงสร้างและพลวัตทางสังคมวัฒนธรรม

บทความนี้กล่าวว่หนังตะลุง และโนราเป็นสถาบันศิลปะและนันทนาการที่เกิดจากความคิดและการแสดงออกของกลุ่มชน โดยมีชาวบ้านสืบทอดและเปลี่ยนแปลงพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ด้วยเหตุดังกล่าวหนังตะลุงและโนราจึงมีความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้ทั้งด้านการเมืองการปกครอง วิถีความเชื่อประเพณี และพิธีกรรม บทบาทหน้าที่ด้านความบันเทิง การประกอบพิธีกรรมและการสร้างเอกภาพและสัมพันธ์ภายในสังคม นอกจากนี้หนังตะลุงและโนรายังสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ ศักยภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย ด้วยสถานภาพ ศักยภาพ และบทบาทหน้าที่ของหนังตะลุง และโนราดังกล่าวจึงมีส่วนอย่างสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เป็นสื่อประสานความสัมพันธ์และความมั่นคงให้กับท้องถิ่นและชุมชน และเป็นเวทีประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร บุคคลหรือสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรทางวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็นทุนเศรษฐกิจได้

วัฒนธรรมที่ปรากฏในบทเพลงรองเง็งของ จังหวัดสตูล

งานวิจัยนี้นำเอาบทเพลงรองเง็งของจังหวัดสตูลมาวิเคราะห์ พบว่า มีวัฒนธรรมทั้งด้านวัตถุ และที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุเป็นสาระสำคัญปรากฏอยู่หลายลักษณะ ทางด้านวัตถุ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย ลักษณะภายในบ้าน เครื่องเรือนและของใช้ ด้านการประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับ การทำเกษตรกรรมการประมง การค้าขาย การบริการ และการรับ ราชการ ด้านการแต่งกายเกี่ยวข้องกับเสื้อผ้า ทรงผมและเครื่องประดับ ด้านการคมนาคมเกี่ยวข้องกับการคมนาคมทางบกและทางน้ำ ด้านอาหารการกินกล่าวถึงอาหารคาวหวาน และอาหารที่ใช้ในงานเลี้ยง ส่วนวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ ได้แก่ความเชื่อต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและไสยศาสตร์ ด้านค่านิยมมีสาระเกี่ยวกับจริยธรรม การเลือกคู่ การครองเรือน การศึกษา การเมือง ด้านประเพณีเกี่ยวข้องกับการแต่งงาน งานศพ วันสำคัญทางศาสนา ด้านภาษามีกลุ่มคำเรียกเครือญาติ เครื่องมือเครื่องใช้ ชื่อพืช-สัตว์ และสำนวนภาษาต่าง ๆ เพลงรองเง็งจึงสามารถสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเจ้าของบทเพลงในหลายแง่มุม

นักแสดง/ศิลปิน

ทาสี

เป็นชื่อเรียกตัวละครฝ่ายหญิงของโนราและหนังตะลุง ชาวบ้านเรียกว่า อีทาสี แสดงเป็นสาวใช้หรือพระพี่เลี้ยง มักใช้ชื่อ อีแดน อีโขง อีหนูแหง อีหนูเคว็ด ส่วนตัวละครฝ่ายชายเรียกว่า พราน เมื่อตัวละครทั้งคู่เจอกันมักมีการตัดท้อต่อว่า คำพูดคำร้องของทาสีมักเป็นความ 2 แง่ 2 งาม เพื่อสร้างอารมณ์ขัน

เท่ง

เป็นชื่อรูปตลกของหนังตะลุง ซึ่งทุกคณะมักมีประจำโรง และทุกคณะเชื่อกันว่า รูปเท่งคัดเลียนรูปร่างและถอดนิสัยมาจากคนจริง ซึ่งเป็นชาวบ้านอุซูด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา รูปร่างคำ ผอมบาง สูง โย่ง หัวเถิก ผมหยิก ปากกว้าง หน้าตาพิกลคล้ายนกกะฮัง ไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าโสร่งลายตาหมากรุกขาวดำ มีนิสัยเป็นคนตลกคะนอง ขบขันง่าย ไม่กลัวคน มักทำคี่ทีเหลว

เทพ คงเขียว

เป็นโนราชื่อดังคนหนึ่ง ชาวภาคใต้รู้จักกันในชื่อ “โนราสองกุก” เกิดเมื่อ พ.ศ. 2455 ที่บ้านลากชาย ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุตรของนายไข่กับนางขลิ้ง ภรรยาชื่อนางทรัพย์ ชูเมือง มีบุตรชาย 4 คน หญิง 5 คน เริ่มฝึกโนราจากโนราเงินเขาพังไกร เป็นหัวหน้าคณะแทนโนราเงินซึ่งเสียชีวิตเมื่ออายุได้ 26 ปี ใช้ชื่อ “โนราเทพ” แต่เนื่องจากเป็นคนพูดติดอ่าง กุก ๆ กัก ๆ ชาวบ้านจึงนิยมเรียก “โนราสองกุก” เป็นโนราที่แสดงแบบโบราณ

เทพสิงห

เป็นครูดนโนราองค์หนึ่งซึ่งปรากฏประวัติในตำนานโนราต่างกัน เป็น 2 กลุ่ม แลแล้วแต่ความเชื่อของแต่ละบุคคล การนับถือครูดนต่างกันเป็น 2 สาย คือ สายทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก นับถือนางศรีมาลา ส่วนสายทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออก นับถือพระเทพสิงหเป็นครูดนชั้นเทพ เวลาร้องเชิญให้มาเข้าทรงจึงเชิญลำดับต้น ๆ จะเชิญหลังจากครูชั้นราษฎร์อย่างดาพรานบุญไม่ได้

ศึกษาชีวิตประวัติและผลงานวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังจันทร์แก้ว บุญขวัญ

งานวิจัยชิ้นนี้พบว่า หนังจันทร์แก้ว บุญขวัญ เป็นชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช มีชีวิตอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบันเสียชีวิตเมื่ออายุได้ 8 ปี เรียนหนังสือและฝึกหัดหนังตะลุงกับนายหน้ารุ่นเก่าเมื่ออายุ 12 ปี ทำพิธีครอบมือเป็นนายหน้าอาชีพ เมื่ออายุ 18 ปีและบวชเรียน

ศึกษารรณะอยู่ 1 ปี เมื่อลาสิกขาบทได้แสดงหนังงมมี ชื่อเสียง และแต่งงมเมื่ออายุ 29 ปี **ชิตยาธิพนแสดงหนังมาโดยตลอด** ได้ประชันโรงกับ นายหน้าต่าง ๆ มากมาย ได้รับพระราชทานชื่อจากรัชกาลที่ 5 ว่า “หนังจันทร์แก้วจอม ตลกเอก” มีลูกศิษย์มาฝึกหัดหนังตะลุงมากกว่า 400 คน ขณะเป็นนายหน้าได้ช่วยเหลือสังคม โดยการเป็นหมอชาวบ้าน แสดงหนังตะลุงเป็นเวลานานถึง 62 ปี เสียชีวิตเมื่อ พ.ศ. 2515 มีผู้สร้างรูปปั้นขนาดเท่าตัวจริงควบคู่อยู่กับศพที่เก็บไว้ที่ตำบลเกาะเกด อำเภอเขียงใหม่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้านผลงานวรรณกรรมหนังตะลุง มักเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่มีแนวคิดมาจากพุทธศาสนา ตัวละครมีทั้งมนุษย์ อมนุษย์ และสัตว์เดรัจฉาน บทบาทในการแสดงใช้กลอนแปด ส่วนบทสนทนามีทั้งร้องแก้วและร้อยกรองฉากและบรรยายกาสนในเรื่องมีทั้งสภาพจริง และจินตนาการ มีการสร้างอารมณ์ขัน หรือมุขตลกหลาย ๆ แบบ แทรกในการแสดง ตลกรื่นเริง ผลงานวรรณกรรมได้สะท้อนค่านิยมทางสังคม สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ศาสนาและความเชื่อ ประเพณี การละเล่น และการเมืองการปกครอง

กรือไต่ะ - บานอ : คนตรีแห่งชาติพันธุ์

บทความนี้ได้กล่าวถึงคนตรีกรือไต่ะ และคนตรีบานอว่าเป็นคนตรีของชาวไทยอิสลาม ในจังหวัดนราธิวาส เป็นคนตรีที่มีความเป็นมายาวนานเคยได้รับความนิยมนสูง แต่ปัจจุบันยังมีเหลืออยู่น้อยมาก คนตรีทั้งสองชนิดมีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง คือบานอเป็นกลองขนาดใหญ่ มีน้ำหนักมากใช้เล่นเป็นวงมีกลอง 6-8 ใบ ผู้เล่นเป็นหญิงหรือชายก็ได้ แต่ส่วนมากเป็นผู้ชายนิยมแข่งขันกันในช่วงเวลาดังตั้งแต่สองทุ่มถึงเที่ยงคืน ส่วนกรือไต่ะเป็นคนตรีที่ทำจากไม้มะพร้าวหรือไม้เนื้อแข็งขุดเป็นหลุมใช้แผ่นไม้ ซึ่งเป็นใบเสียงวางพาดค้ำบน เมื่อจะเล่นใช้ไม้ตีลงบนใบเสียงนั่นเอง การเล่นกรือไต่ะมักจะเล่นหลังฤดูเก็บเกี่ยวหรือวันก่อนถือศีลอด ถ้ามีการแข่งขันกันจะแบ่งเป็น 2 ประเภท คือประเภทเสียงเล็กและเสียงใหญ่ ในการแข่งขันแต่ละคณะต้องใช้กรือไต่ะ 7 ใบ และผู้ตี 14 คน ผลัดเปลี่ยนกัน จุดมุ่งหมายหลักของคนตรีทั้งสองก็เพื่อความสนุกสนานและเพื่อออกกำลังกาย ชาวบ้านบอกว่าคนตรีทั้งสอง คือ คนตรีรักษาโรค

ข้อมูลด้านประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริง

จากการสำรวจข้อมูลด้านประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริงในภาคใต้สามารถจำแนกได้ 178 กลุ่ม คือ ความเชื่อจำนวน 71 เรื่อง ขนบประเพณีจำนวน 20 เรื่อง ขนบธรรมเนียม จำนวน 18 เรื่อง จารีตและพิธีกรรมจำนวน 49 เรื่อง

ความเชื่อ

๗/๑๖๐

ไถ่อุบาทว์

ไถ่อุบาทว์ เป็นความเชื่อของไทยมุสลิมโดยเฉพาะในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส กล่าวคือ ถือกันว่าไถ่ที่ขึ้นไปสมสู่บนเรือน ก่อให้เกิดอัปมงคลแก่ครอบครัว จึงเรียกไถ่ดังกล่าวว่า ไถ่อุบาทว์หรืออาฆงลาถอก เจ้าของบ้านจะต้องสำเร็จโทษไถ่คู่นั้นเสีย เพื่อไล่สิ่งอัปมงคล วิธีการก็คือ เชือดคอไถ่ทั้งคู่ออกผลกหนังก่อนโดยให้ชนไถ่คิดรูปคิดหนังก่อนอย่างเดิม แล้วนำหนังกไถ่ทั้งผืนจึงเข้ากับโครงไม้ไผ่ นำไปปักไว้ที่ทางสามแพร่งหรือริมทางเป็นการประจาน สำหรับเนื้อไถ่บางคนก็นำไปปรุงอาหาร หรือไม่ก็นำไปทิ้งเสีย

เข็มพระธรรม

เข็มพระธรรม เป็นอาการที่แสดงให้ผู้ปฏิบัติธรรมจนถึงขั้นที่เรียกว่า “พระธรรมเจ้าร่าง” ฐิติวันดาของคนล่วงหน้า เรื่องนี้ปรากฏในตำราพระธรรมศาสตร์ ซึ่งจารึกในสมุดข่อยของ นายร้อง แก้วห้าประการ บ้านเลขที่ 81/1 หมู่ที่ 7 ตำบลเขาอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ลักษณะที่พระธรรมจะแสดงอาการให้ทราบ เชื่อกันว่า ถ้าเจ็บผ้าเท้าทั้งสองข้าง ๆ 3 ครั้ง อย่างถูกแทงด้วยเข็ม แสดงว่าจะมีชีวิตอยู่ต่อไปอีก 3 ปี ถ้ารู้สึกเสียวขึ้นมาจนถึงสะดือ จะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีก 2 ปี ถ้ารู้สึกถูกแทงด้วยเข็มจากสะดือถึงกระดูกสันหลังหรือหัวใจ 3 ครั้ง แสดงว่าจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีก 1 ปี หรือถ้ารู้สึกเหมือนอย่างถูกแทงด้วยเข็มที่หัวใจ เสียวขึ้นสมอง 3 ครั้ง จะตายในปีนั้น

คาถาเรียกวานยา

คาถาเรียกวานยา เป็นความเชื่อของหมอแผนโบราณที่ใช้คาถานี้เรียกวานยาชนิดต่าง ๆ มาประสมกัน โดยไม่ต้องไปเก็บหาวานยา คาถานี้รวบรวมโดยหมอ จันทรแก้ว อยู่บ้านเลขที่ 103 หมู่ที่ 4 ตำบลห่านโพธิ์ อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ไว้ในตำราแผนโบราณ เนื้อหาสาระสำคัญ เกี่ยวกับการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยคลอบคลอให้นาวานยาชนิดต่าง ๆ มาให้ ในส่วนท้ายกล่าวถึง หากใช้ประโยชน์จากวานยาดังกล่าวแล้ว ก็ให้นำส่งคืนทันที

เคาะกระดิ่ง

เคาะกระดิ่ง หรือ เคาะดิ่ง เป็นวิธีรักษาหรือแก้ไข้ให้แก่ลูกไก่หรือลูกเป็ดประเภทลูกเจี๊ยบที่เชื่องซึมหรือตกใจจนสลบให้ฟื้นขึ้นมา เช่น ลูกไก่ลูกเป็ดขี้หวัดไปแต่พลัดตกลงมาจนสลบ โดยนำสัตว์มาวางบนพื้น เอากระดิ่งครอบไว้ไม้เคาะริมกระดิ่งแรง ๆ เชื่อกันว่าไก่หรือเป็ดจะฟื้นขึ้นมา บางท้องถิ่นใช้กะลาครอบแล้วเคาะ เรียกว่า “เคาะพรก”

เคาะเขอ

เคาะเขอ เป็นชื่อคาถาที่หมอไสยศาสตร์หรือหมอดำแยแสกให้คนที่คลอคลายคลอได้ง่าย โดยหมอจะเอามือขวาจับที่ท้องน้อยของคนคลอแล้วว่าคาถาหนุมานเบิกโยนีว้า “กะหะกะงะ พระธรรมเจ้าเอชเบิกช่องให้คล่องอย่าให้ขัดให้ข้องในช่อง อย่าให้คับแค้นตัวเสร็จสรรพออกไป เจ้าเอช” เสร็จแล้วหมอก็เอามือจับที่ท้องคนคลอคลุบไปทางช่องคลอ เชื่อว่าเคาะจะคลอได้ง่าย

งูเห่าช้าง

งูเห่าช้าง เป็นสัตว์เลื้อยคลานชนิดหนึ่งที่ชาวภาคใต้เชื่อว่าเป็นสัตว์ที่ดุร้ายและมีพิษมาก ถ้ากัดใครแล้วจะตายทันทีในประเทศมีมากในภาคใต้ เป็นสัตว์เลื้อยคลานที่มีขนาดใหญ่อยู่ในประเภทสัตว์บกมีสี่เท้า ตัวยาว หางยาว มีปากแหลม เกือบบนสันคอใหญ่และเป็นหนามแหลมมีสีดำเข้ม มีลายขวางตามตัว เป็นสัตว์ที่ค่อนข้างว่องไวชอบอาศัยอยู่ตามป่าที่บึงและค่อนข้างคู กินสัตว์เป็นอาหาร

จตุฤกษ์

ทางไสยศาสตร์เชื่อกันว่าที่เงาของคนมีจตุฤกษ์ทั้งสี่ ซึ่งรักษาร่างมนุษย์แอบแฝง ชื่อว่า จตุภัทร, จตุเรนทร์, จตุพะ ล้วนเป็นเพศชาย จตุฤกษ์นั้นจะคอยรักษาร่างกายมนุษย์ตลอดเวลา ทางไสยศาสตร์ว่าให้เรารักใคร่นับถือ เวลาไปไหนให้เชิญจตุฤกษ์ไปเป็นเพื่อนและคุ้มครอง

จีน

จีน เป็นอำนาจลึกลับอย่างหนึ่ง เป็นผีชั้นสูง ไม่สามารถมองเห็นได้ ไม่ใช่ผีเกิดจากคนตาย จีนไม่กลัวเวทมนต์คาถาการบริกรรมคาถาเรียกจีน เป็นการวิงวอนเป็นมิตรต่อกัน จีน มี 5 ประเภท คือ จีนแสงอาทิตย์ จีนน้ำ จีนลม จีนไฟ และจีนดอกไม้ การเลี้ยงจีนต้องนำไปไว้ที่บ้านจัดห้องให้อยู่ ต้องเช่นให้ในวันอังคาร การเล่นจีน เพื่อป้องกันศัตรู คูแลทrophyสิน เป็นเสน่ห์ ฯลฯ

จีน

จีน เป็นโลหะผสมระหว่างตะกั่ว ดีบุก และเงิน ลักษณะของเนื้อจีน พับงอได้ ไม่หัก คนโบราณนิยมทำเป็นของขลัง เช่น พระเครื่อง ลูกอม พิสมร และเงินพดด้วง

ชูวังเวง

ชูวังเวง เป็นตำนานเล่าถึงอาถรรพณ์ ของโนราฐ แห่งจังหวัดภูเก็ตที่จับชีวิตด้วยฝีมือเจ้าเมือง เนื่องจากโนราฐลงกาจับหลักที่พื้น เมื่อข้มกับใครทำให้ผู้นั้นเกิดความรักและหลงไหล ตอนหลังภรรยาของเจ้าเมืองเกิด รักและหลงไหลเที่ยวตามดูการแสดงของโนราฐ ทำให้เจ้าเมือง ฯ

โกรธ และหาทางฆ่าโนราห์ด้วยการขุดหลุมใหญ่ปักขวากไว้ได้โรง ทำให้เกิดอาถรรพณ์ที่บริเวณนั้นจะมีคนได้ยินเสียงการแสดงของโนราอยู่เสมอ

เชิญนางไม้

เชิญนางไม้ เป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ของหมอผี เกี่ยวกับการติดต่อกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ นางไม้ การเชิญนางไม้กระทำเพื่อให้ไปทำร้ายศัตรู การประกอบพิธีทำในวันเสาร์หรือวันอังคาร ซึ่งถือเป็นวันกรรม ถ้าเป็นข้างขึ้นต้องเป็นวันคี่ ข้างแรมเป็นวันคู่ ในพิธีกรรมนอกจากมีหมากพลู ดอกไม้ และผ้า มีเครื่องสังเวทอีกมาก ในพิธีกรรมมีบทคำเชิญ เขียนชื่อที่บุคคลด้วยการให้ทำโทษไปฝังไว้ที่บ้านผู้นั้น การแก้ไขให้ไปกระทำอริฐานที่บ้านคนป่วย โดยใช้รูปเทียน ดอกไม้

เชิญแม่ซื้อ

แม่ซื้อ เป็นผีชั้นสูงประจำตัวทารก มีความรักใคร่ทารกชอบหยอกเล่น เป็นเหตุให้ทารกตื่นตกใจอแง จึงต้องเชิญมารับเครื่องสังเวท แม่ซื้อมี 48 คน เด็กเกิดวันใดจะมีแม่ซื้อประจำวันนั้น ในการเชิญต้องมีโองการเชิญ มีสาระเกี่ยวกับการเชิญ การขอร้อง และการเช่นสรวง เป็นต้น

โชคเดือน

โชคเดือน เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกบ้านใหม่ โดยเชื่อว่าการปลูกบ้านต้องคำนึงถึงโชคเดือน ตามที่โบราณจารย์กำหนด มิฉะนั้นจะทำให้ครอบครัวไม่มีความสุข หากทำตามอำเภอใจ โชคเดือนในการปลูกบ้านใหม่ มีแต่งเป็นตำราภาพย์ เพื่อจะใช้ศึกษาก็มี

ตั้งชื่อ

ชาวไทยมุสลิมมีความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งชื่อว่า การตั้งชื่อมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิต ชื่อที่เป็นมงคลจะนำความสุขสมบูรณ์มาให้ ชื่อที่เป็นอัปมงคลจะนำความหายนะมาให้ การตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ จำแนกตามนियมในฐานะได้ 3 ลักษณะ คือ ความนियมในฐานะที่เป็นมุสลิม ที่เป็นเชื้อสายมลายู และที่เป็นชนชาติไทย

ตัดผมผีขอ

ผมผีขอ เป็นผมที่พันกันเป็นกระจุก ไม่สามารถจะแก้ไขให้ออกจากกันได้ ใครที่มีผมผีขอมีความเชื่อกันว่า จะต้องตัดออก โดยวิธีธรรมคาไม้ได้ มิเช่นนั้น เจ้าของผมจะล้มป่วย

หรือมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา ในการตัดผมมีช่อมืออยู่ 2 วิธี คือ ให้หลวงพ่ที่เป็นที่นับถือของมหาชนเป็นผู้ตัด และตัดเมื่อมีการรำโนราในโรงครู

ตากาจาจิง

ตากาจาจิง เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของไทยมุสลิม ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเชื่อว่าเด็กที่เป็นโรคพยาธิตัวกลมนั้น ต้องรักษาด้วยคาถาเท่านั้น ตากาจาจิง เป็นภาษามลายู หมายถึงการมีสร้อยสำหรับป้องกันพยาธิตัวกลม เด็ก ๆ มุสลิมส่วนใหญ่มักสวมสร้อยดังกล่าวไว้จนกว่าเด็กจะมีอายุ 15 – 16 ปี จึงสามารถถอดสร้อยได้ หากไม่ปฏิบัติตามจะเกิดอาเพศกับเด็ก เด็กจะเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา

ตาแดง

โรคตาแดง เป็นโรคตาอักเสบชนิดหนึ่ง ติดต่อดี้ง่าย ชาวไทยมุสลิมแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวิธีป้องกันโรคนี้นี้ คือ ถ้าเป็นผู้ป่วยผู้ใหญ่ ใช้สีแดงทาเข้าตาทั้ง 2 ข้าง ถ้าผู้ป่วยเป็นเด็กเล็ก ๆ มักจะใช้หยคน้ำจากเต้านมของหญิงแม่ลูกอ่อนหยดแทนยา ส่วนผู้ที่ไม่ป่วย ถ้าพบหน้าผู้ป่วยให้แถบลิ้นเพื่อป้องกันโรคไม่ให้มาติดต่อกันได้

ถือเคล็ด

ถือเคล็ด เป็นการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด อันจะนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคล เกิดโชคลาภแก่ตนหรือพึงละเว้นการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเป็นอัปมงคล ชาวใต้มักถือเคล็ดในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ ถือเคล็ดในเรื่องการกิน ศาสตราวุธ การเดินทางไกล การใช้สมุนไพร การกินผีหลอก อาหารต้องห้าม การรักษาโรคภัย การปลูกสร้างเรือน เทศกาลสำคัญ การพูดหว่าปาก (สาปแช่ง) การพนันขันต่อ การแต่งงาน การตั้งครุฑ การคลอดลูก และการตาย

ทางผีเดิน

เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของคนปักษ์ใต้ในอดีต ซึ่งมีความหมายเป็น 2 ประการ คือ หมายถึงทางเดินหามศพ (หามผี) ไปป่าช้า อีกประการหนึ่ง เป็นสถานที่ที่มนุษย์มองไม่เห็น แต่เมื่อใครไปทำอะไรเข้าก็จะเกิดอาเพศเจ็บป่วย อยู่ไม่เป็นสุข เรียกว่า ถูกเคียด ต้องให้หมอทางไสยศาสตร์ทำพิธีปิดเป่าให้ เรียกว่า ปิดที่

นกกูก

นกกูก เป็นนกที่ชอบหากินในเวลาากลางคืน ชาวบ้านเชื่อกันว่า นกกูก ไปเกาะที่บ้านใคร จะเป็นลางร้ายอาจจะเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บไข้ได้ป่วย ควรไล่ไปเสีย เมื่อนกกูกบินไปแล้วก็คือว่า บ้านนั้นพ้นเคราะห์

น้ำมันคานี

น้ำมันคานี เป็นน้ำมันใส่ผมที่ทำมาแต่เมืองปัตตานี และนิยมใช้กันแพร่หลายมากในสมัยก่อน สอบถามคนไทยมุสลิม ได้ความว่า น้ำมันคานีประกอบขึ้นด้วยน้ำมันมะพร้าวผสมด้วยปูนขาวและเฌมาไฟ ส่วนที่จะปรุงให้มีกลิ่นอย่างไรมัน ผู้ใช้จะต้องนำน้ำมันที่ผสมสำเร็จแล้วมาอบด้วยดอกไม้กลิ่นหอม เช่น ดอกมะลิ ดอกพิกุล ดอกจำปา เพื่อให้ น้ำมันมีกลิ่นหอมตามใจชอบ น้ำมันซึ่งนำน้ำมันคานีผสมสีสิ่งเดียวกันเหนียวเหนียว ทั้งนี้เพื่อให้เวลาใช้ใส่ผม น้ำมันจะจับเส้นผมให้คงรูปได้นานยิ่งขึ้น

น้ำมันพราย

น้ำมันพราย เป็นน้ำมันที่ได้จากการใช้ไฟติดเทียนลนที่ปลายคางของศพหญิงที่ตายทั้งกลมใช้น้ำมันจากที่ลนไฟได้นำมาทำยาเสน่ห์ เมื่อผู้หญิงถูกน้ำมันพรายก็เกิดอาการหลงใหล คิดถึงอยากเห็นหน้า น้ำมันพรายที่เหาะดักไว้ ถ้าถูกผู้หญิงคนอื่นจะไม่เกิดถูกเสน่ห์แต่อย่างใด คนที่หลงรักเฉพาะที่ลงชื่อไว้ในผ้ายันต์ที่ใส่ไว้ในขวดเท่านั้น ผู้ชายทำเสน่ห์น้ำมันพรายเพื่อแก้แค้น เพื่อมีเจตนาร้าย หมอจะไม่ทำเป็นอันขาด ผู้ชายต้องรักผู้หญิงคนนั้นจริง ๆ อยากรได้เป็นคู่ครองด้วยความบริสุทธิ์ใจ

น้ำมันว่าน

น้ำมันว่าน เป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง ที่เชื่อกันว่าจะทำให้เกิดโชคลาภแก่ผู้ใช้วิธีทำ เอาหัวว่านที่เชื่อกันว่าเป็นว่านมงคล เช่น ว่านเศรษฐี ว่านมหาลาภ ว่านนางกวัก เป็นต้น มาหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ แฉลงลงในน้ำมันพืชในปริมาณพอควร แล้วให้หมอไสยศาสตร์เสก เสร็จแล้วนำน้ำมันว่านที่เสกนั้นไปทาภาชนะที่ใส่ของขาย เชื่อกันว่าจะขายคล่อง ถ้าทาริมฝีปากเชื่อว่าจะทำให้มีเสน่ห์จะได้ลาภเพราะปากและเกิดเมตตามหานิยมอีกด้วย

น้ำล้างหม้อน้อย

น้ำล้างหม้อน้อย เป็นน้ำที่ได้จากการล้างอวัยวะเพศหญิง เชื่อกันว่าสามารถแก้อาคมของขลังได้ ผู้ที่ใช้น้ำนี้จะใช้ได้หลายทาง เช่น สามีนที่มีภรรยาหลายคน สามีนที่ถูกทำเสน่ห์ หรือต้องการจะฆ่าคนที่มิอาคมของขลัง โดยการผสมน้ำให้ดื่มหรือใส่ในของกินอื่น ๆ

นิมิตจากสัตว์

นิมิตจากสัตว์ คือการบอกเหตุการณ์ล่วงหน้า จากพฤติกรรมของสัตว์บางจำพวก ซึ่งรู้ได้โดยสัญชาตญาณ สามารถป้องกันเหตุร้ายได้ล่วงหน้าทั้งที่เป็นลางร้ายและลางดีที่อากาศแปรปรวน เช่น เกิดพายุ แผ่นดินไหว ลางจากสัตว์ที่คนโบราณเชื่อถือกันมา เช่น ถ้าแมวจามติดๆ กัน ฝนจะตกในไม่ช้า ถ้าสุนัขกินหญ้าในเวลาเช้า ฝนจะตกก่อนค่ำ

บอกทาง

บอกทาง ในหมู่ชาวไทยพุทธภาคใต้ มีความเชื่อและการปฏิบัติต่อผู้ที่กำลังจะสิ้นใจให้จากไปอย่างสงบ โดยให้ผู้ป่วยพูดว่า อะระหัง หรือว่า พุทโธ ถ้าผู้ป่วยพูดไม่ได้ให้ตะโกนกรอกหูของผู้ที่กำลังสิ้นใจตายว่า พุทธัง ธัมมัง สังฆัง ชังแก้ว บอกทางให้แล้ว จึงไปสู่พระนิพพาน พร้อมจัดดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู ใส่กรวยใบตอง นำมือทั้งสองมาวางบนหน้าอกแบบพนมมือแล้วนำกรวยมาวางระหว่างมือทั้งสอง

บ่อจกรม

บ่อจกรม เป็นบ่อน้ำโบราณอยู่ในบริเวณวัดควนปรัง อำเภอเมืองพัทลุง ปัจจุบันชาวบ้านใกล้เคียงเชื่อกันว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ในอดีตมีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่า มีพระชาวพัทลุง 2 รูป จะออกธุดงค์ไปประเทศลาว แต่เห็นว่าชาวบ้านควนปรังอดน้ำดื่มในฤดูแล้ง ได้ทำพิธีขอให้น้ำในบ่อจกรมพุ่งขึ้นมาเพื่อขจัดความอดของชาวบ้าน เล่ากันว่าถ้ามีเสียงดังหรือมีผู้คนเดินไปมา ความสั่นสะเทือนจะทำให้ น้ำพุ่งขึ้นมาทันที

บ่อนก

บ่อนก เป็นแอ่งน้ำขังที่เกิดอยู่ตามคาคบไม้ โพรงไม้ คอไม้ เมื่อฝนตกน้ำฝนจะไหลลงไปขังติดอยู่ สัตว์เล็ก ๆ จำพวกนกก็จะใช้น้ำในแอ่งนี้ดื่มกิน จึงเป็นที่มาของคำว่าบ่อนก คติความเชื่อในบ่อนกเชื่อกันว่าในบ่อนกนั้นมีผีตราบประจำอยู่ ถ้าผู้ใดทำให้เกิดความเสียหายหรือเกิดความสกปรก จะถูกผีตราบลงโทษ หรือเจ็บป่วยโดยไม่มีสาเหตุจะต้องทำพิธีขอมาด้วยการเช่นไหว้ ภาวนาท้องถิ่น เรียก “เสียผีตราบ” จึงจะหายป่วย

บูนธ์

บูนธ์ เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวภาคใต้ เป็นการนำวันเดือนปีเกิดของหญิงชาย มาตรวจดูดวงชะตาว่าสมพงศ์กันหรือไม่ การแต่งงานในสมัยก่อน การบูนธ์ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะถ้าวันเดือนปีสมพงศ์กันจะทำให้คู่แต่งงานอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข การทำบูนธ์จะต้องให้พ่อ

แม่ฝ่ายหญิงยินยอมก่อน กระทำโดยหมอผู้เชี่ยวชาญทางโหราศาสตร์ และกระทำที่บ้านของฝ่ายหญิงและญาติทั้งสองฝ่ายต้องอยู่พร้อมหน้ากัน และหมอต้องวางตัวเป็นกลาง การบูรณะถ้าโหราทำนายว่าถ้าแต่งงานแล้วจะเกิดอาเพศขึ้นต้องตาย ต้องยกเลิกการแต่งงานทันที

เบี้ยว

เบี้ยว เป็นเครื่องรางของขลังชนิดหนึ่ง ที่ชาวภาคใต้เชื่อกันว่าถ้าผู้ใดมีไว้ในครอบครองเป็นผู้มีบุญวาสนามีโชคลาภ สามารถป้องกันเขี้ยวงาสัตว์ร้ายและศาสตราวุธได้ เบี้ยวเป็นมรดกตกทอดให้กับลูกชายคนโตของครอบครัว เบี้ยวมี 2 ชนิด เรียกว่า เบี้ยวตัวผู้ มีรูปคนหันหน้าเข้าหากันและมีเศียรตรงกลาง กับ เบี้ยวตัวเมีย เป็นรูปสี่เหลี่ยมมีรูตรงกลางและมีความเชื่ออีกว่าถ้านำเบี้ยวผูกเชือกแล้วหย่อนลงน้ำก็ลาเบี้ยวจะไม่ยอมตกหรือเวลากลางคืนเบี้ยวจะออกหาคู่

ปลอง

ปลองเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์เกี่ยวกับความเสี่ยงของเครื่องรางของขลัง คาถาอาคมซึ่งเกิดจากการปฏิบัติตนและการใช้เครื่องรางของขลังนั้น ไม่เหมาะสม หรือเกิดจากการกระทำของฝ่ายตรงข้าม

ปลุกต้นไม้บริเวณบ้าน

การปลุกต้นไม้บริเวณบ้าน เป็นความเชื่อของชาวนาใต้ที่เชื่อกันว่าจะต้องปลุกไม้ที่เป็นมงคล และต้องปลุกให้ถูกทิศและห้ามปลุกไม้บางชนิดในบริเวณบ้าน คือ

ทิศอุดร	ให้ปลุก	พุทรา, ว่าน
ทิศอีสาน	”	ทุเรียน
ทิศบูรพา	”	ไผ่, กุ่ม, มะพร้าว
ทิศอาคเนย์	”	ยอ, สารภี
ทิศทักษิณ	”	มะม่วง, พลับ
ทิศหริศ	”	ชัยพฤกษ์, สะเดา, ขนุน, พิกุล
ทิศประจิม	”	มะขาม, มะยม
ทิศพายัพ	”	มะกรูด

และต้นไม้ที่ห้ามปลุก เช่น โป, ไทร, ตาล, มะกอก, ระกำ, มะจั่ว, ลำไย, หวาย, สลัดได เคาร้าง

ปิดตะขาน, ปิดตาแดง, ปิดลม, ปิดลมทก

ปิดตะขาน เป็นความเชื่อของคาถาอาคม สำหรับป้องกันพิษสัตว์ กัดต่อย กระทำได้โดยก่อนออกจากบ้านให้ท่อง อิติวุติ แคล้วคลาด 3 จบ และเมื่อถูกสัตว์กัดก็ให้ว่าคาถา อิติวุติ ให้ทั้ง 3 ครั้ง เชื่อว่าจะหาย

ปิดตาแดง เป็นความเชื่อของชาวบ้านในการรักษาโรคตาแดง กระทำโดยหอมซึ่งจะต้องเอาหมาก 3 คำ เงินตั้งราคา 6 บาท ใส่พานไปให้หอม กราบหอม 3 ครั้ง แล้วนั่งหันหน้าไปทางหอม หอมจะเอามือทั้งสองแตะที่คิ้ว ท้อง นะโม 3 จบ แล้วสะบัดมือลงมาได้ตา ทำอย่างนี้เข้าเย็น 3 ครั้ง ก็จะหาย

ปิดลมทก เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการใช้คาถารักษาโรคลม กระทำโดยหอมไสยศาสตร์ให้ผู้ป่วยนอนราบกับพื้น หันศีรษะไปทางทิศตะวันออก หอมจะเอามือขวาดึงบนหน้าผากผู้ป่วย แล้วบริกรรมคาถา สะบัดมือออกจากหน้าผากขึ้นเหนือศีรษะลมก็จะหายไปทันที

ป้างแทงหมก

ป้างแทงหมก เป็นโรคชนิดหนึ่งเกิดจากความเชื่อ มีอาการจุกเสียดชายโครงบริเวณที่ตั้งของม้าม มีสาเหตุมาเป็นไข้ป้างหรือไข้มาเลเรีย จะเกิดในเด็กอายุ 5-10 ขวบ การรักษาทำเวลาใกล้รุ่ง พ่อแม่จะไปหาผู้ชายวัยกลางคนที่มีลักษณะน่ากลัว จับเด็กให้นั่งถ่างขาบนบันไดขั้นที่ 3 แล้วให้ผู้ชายคนนั้นถือสาถองอันวิ่งเข้ามา พร้อมทำเสียงคล้ายเสือ เอาสาถองไปกระทุ้งพุงของเด็ก 3 ครั้ง แล้วถือสาถองวิ่งไป การตกใจกลัวของเด็กน่าจะทำให้มีม้ามหดตัวเด็กจึงหายป่วย

พินเผาผี

พินเผาผี คือ ใช้พินเผาผสมความเชื่อกันว่าต้องเป็นไม้ที่เป็นมงคล เช่น ใบจันทร์หอม ใบจันทร์ขาว ไม้จันทร์แดง ไม้ชะนูด ไม้ที่ต้องห้ามในการเผาศพ ได้แก่ ไม้ที่เปลือกคัน ไม้ที่มอดไฟเร็วและคว้นมาก และไม้ที่ห้ามโดยเค็ดขาด คือ ไม้สต่อ เพราะเชื่อกันว่า ถ้านำไม้นี้มาเผาจะทำให้เกิดการตายต่อ ๆ กันไปในเวลาที่ใกล้เคียงกัน

มงคลจักรวาล

มงคลจักรวาล เป็นคาถาบทหนึ่ง ขึ้นต้น “โส ปา ยะ จิ ปี สิ ลี _____ สะพูสะเต เทรังเสตุ” เป็นคาถาครอบจักรวาล ใช้เสกน้ำมันหอมทาตัวเมื่อเข้าหาผู้ใหญ่ ทำน้ำมันรดหัวหญิงที่ถูกตายในท้อง สะเคาะไซ้ครวน ทนปิ่น ทนคาบ ขวาก แหกนกลาง เป็นต้น

มนต์สุขกระ

มนต์สุขกระ เป็นชื่อคาถาทหนึ่งที่ใช้ในการทำเสน่ห์ให้หญิงรัก โดยเสกมนต์นี้ลงในแป้งหรือน้ำมันใส่ผม เสร็จแล้วนำแป้งมาทาหน้า ถ้าเป็นน้ำมันก็ใส่ผม เชื่อกันว่าทำให้เกิดเสน่ห์เป็นที่รักของผู้พบเห็น ถ้าเป็นหญิงที่หมายปองจะรับรักผู้ใช้นมนต์นี้ทันที

มบ

มบ หรือ หมบ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการกระทำทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดโทษแก่ศัตรู โดยให้เสื่อมเสียชื่อเสียง ให้สติวิปลาส ให้พิการหรือตาย ซึ่งผู้ทำมบจะต้องมีสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งมาก่อน เช่น ถูกข่มเหงรังแก ไม่สมหวังในความรัก เป็นต้น การทำมบมีหลายวิธีและมีหลายระดับตามความต้องการของผู้ทำ คือ ทำมบเพื่อให้เกิดความเจ็บปวดทรมานถึงตาย ได้แก่ มบด้วยการฝังรูป ไม้เสียบผี ตะปุดดอกฝิ่ง โลงศพ กระจกนท้อใจ ทำมบเพื่อต้องการให้เสียสติหรือบ้า ได้แก่ มบด้วยสะเก็ดไม้ เสื้อผ้า ดินรอยเท้า ลูกสะบ้า เป็นต้น และทำมบเพื่อให้เสื่อมเสียชื่อเสียงและเสื่อมความนิยมจากปวงชน ได้แก่ มบด้วยไขไก่ ลม มะนาว คางคก มดคัน เป็นต้น

มันจิงเหลน

มันจิงเหลน เป็นน้ำมันที่ได้มาจากจิงเหลน เชื่อกันว่า เมื่อใช้นวดอวัยวะเพศชายจะทำให้อวัยวะเพศโตขึ้น ก่อนนวดให้เทน้ำมันที่เคี้ยวแล้วใส่ฝ่ามือแล้ววาดคาถา นวดอวัยวะเพศทุกเช้า – เย็นครบ 7 วัน อวัยวะเพศจะโตขึ้นกว่าเดิม และเชื่อกันว่าจะทำให้ชายนั้นมีเสน่ห์แก่เพศตรงกันข้าม

มันเสน่ห์

มันเสน่ห์เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการทำเสน่ห์ด้วยคาถาที่ผู้ทำขึ้นเพื่อให้เกิดเมตตามหานิยมทำได้โดยการนำน้ำมันพืช เช่น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา น้ำมันรำ ใส่ภาชนะแล้วนำมาเสกคาถา หลังจากนั้นนำมาทาที่ปาก ที่คิ้วทั้งสองข้าง เชื่อว่าจะทำให้เป็นที่รักของคนที่มีหมายปองอยู่

แม่ฮุ่ย

แม่ฮุ่ย เป็นผีบรรพบุรุษตามความเชื่อของชาวบ้าน เป็นผู้คุ้มครองรักษาลูกหลานให้อยู่ดีมีสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ แต่มีความเชื่อกันว่า “แม่ฮุ่ย” เองอาจเป็นต้นเหตุทำให้เด็กหรือผู้ใหญ่บางคนต้องเจ็บป่วย และเมื่อได้บบนบานแม่ฮุ่ยให้มาช่วยรักษาใช้นั้นก็จะหาย เมื่อหายแล้วต้องแก้บนด้วยของคาวหวานเป็นสำรับให้ตั้งกิน

แม่ไฟ

แม่ไฟ คือแม่เตาไฟ เป็นกรอบไม้สี่เหลี่ยมกรุดินสำหรับตั้งเตาไฟหรือทำขึ้นสำหรับตุ๋นไฟให้หญิงที่คลอดลูกโดยวิธีอยู่ไฟ ชาวใต้เรียกการทำแม่ไฟว่า “ทอดแม่ไฟ” มีความเชื่อกันว่าจะต้องทำ

ให้เสร็จเรียบร้อยภายในวันเดียวจึงจะเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัว ดินที่จะนำมากรุแม่ไฟต้องเป็นดินเหนียวนำมาผสมกับขี้เถ้าแกลบและมูลวัวหรือมูลควาย คดุกเคด้าแล้วนวดให้เข้ากันสนิท จะช่วยให้ทนทานและป้องกันการแตกร้าว แม่ไฟสำหรับวางเตาไฟ นิยมทำกัน 2 ชนิด คือ ชนิดที่ยกพื้นใช้สำหรับหุงต้มอาหาร และชนิดไม่ยกพื้นใช้สำหรับหุงอยู่ไฟหลังคลอด

แม่ย่านาง

แม่ย่านาง แม่ย่านางเรือ หรือ ผีแม่ย่านาง เป็นผีที่สถิตอยู่ประจำเรือแต่ละลำ ผู้ที่เป็นเจ้าของเรือส่วนมากจะมีความเชื่อกันว่า ผีแม่ย่านางเรือนี้มีอยู่จริงและสิงสถิตอยู่ที่หัวเรือของเรือทุกลำ เป็นผีที่อาจนำโชคชัยหรือความหายนะมาสู่เรือของคนได้ ดังนั้นผู้เป็นเจ้าของเรือ จึงต้องมีการกราบไหว้บูชาและเซ่นไหว้สังเวยแม่ย่านางอยู่เสมอ ก่อนที่จํานำเรือออกทำกิจการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกเรือใช้งานครั้งแรกจะต้องดูฤกษ์ยามและมีการเซ่นสรวงบูชาผีแม่ย่านางกันเป็นพิเศษ ซึ่งเชื่อว่าจะนำโชคชัยมาสู่เรือ และทำให้กิจการของคนเจริญก้าวหน้าได้

โยนผ้าข้ามโลง

โยนผ้าข้ามโลง เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวชนบทที่ถือปฏิบัติกันมาในอดีต พอเริ่มจุดไฟเผาศพ ไฟยังไม่เผาไหม้ตัวโลง มีผู้ยืนคอยอยู่ข้างกองฟืนเผาศพ พอควันไฟเริ่มพวยพุ่งก็จะโยนผ้าข้ามโลงกลับไปมา 3 ครั้ง เชื่อกันว่าหากทำเช่นนี้ผู้ตายก็จะรอดพ้นจากกองกิเลสทั้ง 3 ได้แก่ ไฟโลภะ ไฟโทสะ และไฟโมหะ

ราหูคันทรัพย์

ราหูคันทรัพย์ เป็นชื่อของฤกษ์ยามประเภทหนึ่งที่เรียกกันมาแต่โบราณ ยามเหล่านี้มีฉาชีพสมัยโบราณในท้องถิ่นภาคใต้จะใช้หาฤกษ์ยามร่วมกับฤกษ์ยามประเภทอื่น ๆ ก่อนที่จะเข้าไปทำการปล้นสะดมหรือโจรกรรมทรัพย์สินในแต่ละครั้ง คำรานี้บอกถึงรายละเอียดของยามราหูคันทรัพย์ คดีความเชื่อ อาหารการกิน วิธีการเก็บซ่อนทรัพย์สิน ราคาต่างวคทรัพย์ เป็นต้น

ฤกษ์เดินเรือ

ฤกษ์เดินเรือ เป็นความเชื่อของชาวภาคใต้ที่ประกอบอาชีพการประมง การออกเรือแต่ละครั้ง ต้องอาศัยการดูฤกษ์ยามเป็นสำคัญ ต้องออกเรือในวันเวลาที่เป็นฤกษ์ดีเสมอ นอกจากการดูฤกษ์ก่อนการเดินเรือแล้วชาวประมงยังต้องมีความรู้เกี่ยวกับฤดูกาล คือ การเปลี่ยนแปลงของคืนฟ้าอากาศ และการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

ลักษณะผู้มีบุญ

รูปร่างลักษณะของผู้มีบุญ มี 26 ประการคือ แดง 7 ประการ น้อย 4 ประการ สั้น 3 ประการ ลึก 3 ประการ ละเอียด 3 ประการ กว้าง 3 ประการ และยาว 2 ประการ ผู้มีลักษณะเช่นนี้ถือว่าผู้มีบุญวาสนา ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยการงาน มีสินทรัพย์มั่งคั่ง ฯลฯ

ความเชื่อเรื่องวัน

ความเชื่อเรื่องวันเป็นความเชื่อทางโหราศาสตร์ โดยแบ่งวันดีวันร้ายเป็น 4 ลักษณะ คือ วันจรม วันทรุด วันฟู และวันลอย วันจรมหมายถึงวันที่ร้ายมาก วันทรุดหมายถึงวันที่ค่อนข้างร้าย วันฟูหมายถึงวันดี ส่วนวันลอยหมายถึงวันไม่ดีไม่ร้าย ความเชื่อเรื่องนี้ช่วยให้คนเลือกเวลาในการทำ การต่าง ๆ เพื่อจะได้ช่วยให้ดำรงตนอยู่อย่างมีความสุข

วัคติ

วัคติ หรือ วัคที่มีลักษณะเป็นมงคล เป็นความเชื่อของชาวไทยมุสลิม มีลักษณะ 4 ลักษณะ คือ วัคที่มีเขาโยกคลอนโดยกำเนิด วัคที่มีเขาเหมือนผลกล้วยคานี วัคมีเขาขาวหรือปานขาว และวัคที่มีตั้งออกมาจากผิวหนังลักษณะเหมือนผลมะเดื่อ

ว่านร้อยแปด

ว่านร้อยแปด แต่เดิมเป็นว่านจำนวน 108 ชนิด นำมาทำเป็นส่วนผสมพระเครื่องเนื้อว่าน เพื่อใช้เป็นเครื่องรางของขลัง นักเล่นพระเครื่องเชื่อว่า พระเครื่องที่ทำด้วยว่าน 108 มีความขลังกว่า พระเครื่องที่ทำด้วยโลหะ สำหรับปัจจุบันว่านร้อยแปด อาจจะหมายถึงว่านนานาชนิด ซึ่งอาจจะมี จำนวนมากหรือน้อยกว่า 108 ชนิดก็ได้

ศาสตรา

ศาสตรา เป็นตำราดูโชคชะตาที่เขียนคำทำนายไว้แบบสูตรสำเร็จคล้ายกับคำทำนายของใบ เชื่อมซี คำว่า ศาสตรา หมายถึง ตำรา ตำราศาสตราถือว่าเป็นของขลังมีความศักดิ์สิทธิ์แม่นยำ เจ้าของศาสตราเปรียบเสมือนหมอดู คำทำนายเปรียบเสมือน โองการที่บัญญัติขึ้นอย่างมีพิธีกรรม เจ้าของตำราจึงหวงแหนและบูชาเก็บรักษาและนำมาใช้ด้วยความคารวะ การดูโชคชะตาโดยอาศัย ตำราศาสตรา เรียกว่า “แหงศาสตรา” ก่อนดูเจ้าของตำราต้องจุดธูปเทียนบูชากราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตั้งจิตอธิษฐานให้ศาสตราช่วยชี้โชคชะตาของผู้ดู แล้วให้ผู้ที่ดูชะตากรรมไหว้ศาสตราและยกเทิด ขึ้นเหนือศีรษะ ตั้งสัตยาธิษฐาน และต่อจากนั้นผู้เสี่ยงจะใช้ไม้ปลายแหลมแทงสอดเข้าระหว่างขนบ ของตำราศาสตรา ให้แทงตรงหน้าของหนังสือด้านซ้ายหรือด้านขวาเพียงอย่างเดียว แล้วให้หมอดู

หรือเจ้าของตำราเปิดอ่านตามคำที่เขียนไว้ คำทำนายในศาสตร์นี้มีรูปแบบที่แน่นอนและเป็นรูปแบบเดียวกันทุกส่วน

ศาลเพียงตา

เป็นสถานที่ที่จัดทำขึ้นชั่วคราวในที่โล่งแจ้ง ระดับเสมอกับนัยน์ตาเมื่อยืนขึ้น ชั้นบนเป็นที่สถิตของเทพดา พระภูมิ และกรุงพาลี ที่ผู้ประกอบพิธีอัญเชิญมา ศาลเพียงตาแบ่งเป็น 3 ชั้น ชั้นบนสุดเป็นที่วางบัตรพระเกศ บัตรพระภูมิเจ้าที่ บัตรเจ้ากรุงพาลี ชั้นที่ 2 วางเชิงเทียน ปักเทียน 9 เล่ม ชั้นที่ 3 วางเครื่องสังเวทต่าง ๆ

สะเคาะเคราะห์

เป็นการทำให้เคราะห์หมดไป โดยมีความเชื่อกันว่าในช่วงชีวิตของคน จะประสบกับเคราะห์ร้ายหลายครั้ง สาเหตุมาจากเทวดาเข้าแทรกเสวยอายุบ้าง ถูกกระทำทางคุณไสย เกิดจากความผิดพลาด ถ้าได้ประกอบพิธีสะเคาะเคราะห์ เคราะห์ร้ายจะหมดไป มีหมอสำหรั้สะเคาะเคราะห์ โดยเฉพาะ สิ่งที่ต้องใช้ในพิธี คือ หมากพลู 9 คำ เทียนปักหม้อน้ำมันต์ 1 เล่ม ดอกไม้ เงินบูชาครู และทำพิธีโดยหมอสะเคาะเคราะห์มีการประพรมน้ำมันต์ด้วย

สัตว์ตก

เป็นความเชื่อของคนสมัยก่อนซึ่งยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คือ เชื่อว่าถ้ามีสัตว์เป็นต้นว่า แมลงสาบ แมงมุม จิ้งจก งู ค้างคาว นกกระจอก นกพิราบ แมงป่อง แมลงภู่ ตะเข็บ ตะขาบ ผีเสื้อ และผึ้ง ตกลงในบริเวณที่กำลังนั่งอยู่ เชื่อกันว่าเป็นลางที่บอกเหตุการณ์ความเป็นไปในระยะสั้น โดยส่วนใหญ่เชื่อกันว่า ถ้าสัตว์ตกลงกลางฝูงคนและไม่ถึงตาย เชื่อว่าไม่มีอันตรายใด ๆ แต่ถ้าตกลงแล้วตายถือว่าเป็นอันตรายถึงชีวิตหรือต้องพลัดพรากจากกัน ถ้าอยู่คนเดียวแล้วตกลงตรงหน้าจะได้ลาภ ถ้าตกข้างซ้ายได้ความทุกข์ยาก ถ้าตกเบื้องขวาจะพบเรื่องดี

สามง่าม

เป็นไม้อินคันขนาดเล็ก เรือนยอดเป็นพุ่มทรงสูง เปลือกสีน้ำตาล ยอดอ่อนและช่อคอกมีขนสั้น ใบประกอบเรียงตรงกันข้าม ผิวใบเกลี้ยง มีจุดใสประทั่วไป มีกลิ่นฉุนเฉพาะตัว ดอกเล็กสีขาว ออกระหว่างเดือนธันวาคม – มีนาคม ผลรูปไข่กลับมักออกเป็นคู่ ใบอ่อน ยอดคอกนิยมนำรับประทานเป็นผักเหนาะ ในด้านความเชื่อชาวบ้านในบางพื้นที่มีความเชื่อว่า ใบสามง่ามสามารถช่วยป้องกันภูตผี สำหรับสตรีที่คลอดบุตรใหม่ ๆ ได้ โดยให้ผู้ใดผู้หนึ่งไปเอาใบสามง่ามจากลำต้นด้วยการคาบเคี้ยวเอาด้วยปากเคี้ยวแล้วพันรอบตัวสตรีที่คลอดบุตรใหม่ ๆ ทำ 3 คาบ เชื่อว่าช่วยป้องกันไม่ให้ภูตผีมารบกวนได้

ฉวิ 8 ประการ

เป็นมิ่งมงคล 8 อย่าง ถ้าผู้ใดรักษาไว้ได้เทวดาจะมาดูแลรักษา ถ้าผู้ใดมิได้รักษาเทวดาก็อันเป็นตัวกาลกิณีจะเข้ามาแทรกให้ถอยยศศักดิ์ สวัสดิ์มงคล มีความเชื่อกันว่า มี 8 ประการคือ 1. บุรุษสตรีพึงเว้นจากทวารเสพทามรสในวัน 7 ค่ำ 8 ค่ำ 14 ค่ำ 15 ค่ำ วันตรุษสงกรานต์ วันจันทร์ปราศ วันสุริยุปราศ และวันเกิดของตน ทั้งของสามีและภริยา 2. ผู้ใดบริโภคอาหารให้หันหน้าไปสู่ทิศบูรพา 3. ผู้ใดถ่ายอุจจาระปัสสาวะให้หันหน้าไปสู่ทิศประจิม 4. หญิงชายที่นอนด้วยกันให้ผู้หญิงนอนด้านซ้าย ผู้ชายนอนด้านขวา 5. กลางวันกับกลางคืนห้ามนุ่งผ้าซ้ำกัน 6. ให้ล้างหน้าตอนเช้า 7. เวลาเที่ยงให้อาบน้ำทาแป้งเจิมอกและหทัย 8. เวลาค่ำเมื่อจะเข้านอนให้อาบน้ำชำระหัวแม่เท้าและกลางใจทำให้สะอาด ผู้ใดรักษาได้ตามนี้เทวดาจะมาดูแลรักษา

เสกน้ำลายอากาศ

เสกน้ำลายอากาศ เป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ฝ่ายเมตตามหานิยมที่นายหนังตะลุงใช้ในการเสกรูปหนังให้เป็นเสน่ห์ ใครเห็นใครรักและรู้สึกเหมือนกับว่ารูปหนังมีชีวิตจิตใจ การเสกน้ำลายอากาศจะทำก่อนรูปหนังตะลุงออกโรง วิธีการนายหนังจะจับรูปตั้งตรงแนบกับลำตัวหรือใบหน้าของตน ใช้นิ้วหัวแม่มือล้วงเข้าไปในปากและบริเวณเพดานแข็งแล้วภาวนาคาถาเสกน้ำลายอากาศ เมื่อภาวนาจบคณีนนิ้วมือตรงเพดานแล้วดึงออกมาขยี้หัวแม่มือกับนิ้วชี้ปากเป่าลมไปบังรูป แล้วใช้นิ้วมือทั้งสองนั้นสัมผัสเบา ๆ ตรงปากและคารูป รูปตัวรูปทั้ง 2 ด้าน แล้วนำรูปนั้นออกเจ็ด

สุภัทรา

สุภัทรา เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่ใช้เป็นคาถาเสกขี้ผึ้งทาปากเวลาไปขอลูกสาว เสกน้ำมันครกหัวเรือเวลาเอาเรือออก ศัตรูจะทำร้ายไม่ได้ถ้าภาวนา 7 คาบ และถ้าเสกข้าวให้เด็กกินเด็กจะอ่านอนซอนง่าย ถ้าจะเสกให้คนรักให้เอาใบรักซ้อนมารองขี้ผึ้งเสก 9 คาบ แล้วทาปาก ถ้าเสกอ้อยให้คนเมากินจะหายเมา และถ้าภาวนาทุกคืนจะอายุยืน

เสกข้าวสารขัดผี

เสกข้าวสารขัดผี เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการไล่ผีที่สิงในร่างคน โดยหมอไสยศาสตร์เป็นผู้ทำพิธีไล่ ซึ่งหมอจะเอาข้าวสารมา 1 กำมือ แล้วบริกรรมคาถาเอาข้าวสารที่เสกนั้นขัดไปยังร่างของคนถูกผีสิง เชื่อว่าคนที่ถูกผีสิงจะหายเป็นปกติ

เสกคินรอยเท้า

เสกคินรอยเท้า เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่ทำขึ้นเพื่อให้เกิดเสน่ห์ และทำให้เพศตรงข้ามที่ตนหมายปองหลงรัก หมอไสยศาสตร์จะเป็นผู้กระทำพิธีนี้ โดยผู้ที่ต้องการทำจะนำคินรอยเท้าของคนที่ตนหมายปองมาให้หมอ ถ้าคนที่หมายปองเป็นผู้หญิงให้เอารอยคินเท้าซ้าย และถ้าเป็นผู้ชายเอารอยเท้าขวา ดอนหีบต้องพูดว่า “นี่หัวใจมึงถูกหีบมาเสียแล้ว” แล้วเอาคินนั้นมา หมอผู้ทำพิธีจะบริกรรมคาถาแล้วให้เอาคินไปไว้ใต้ก้อนเส้าในครัวของตัวเอง เชื่อว่าการทำอย่างนี้เพศตรงข้ามที่ตนรักจะใจอ่อนรับรักตนในไม่ช้า

เสกดัม

เสกดัม เป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการพิสูจน์ผู้ถูกกล่าวหาว่าลักทรัพย์ ดัมจะใช้ในกรณีมีผู้ถูกกล่าวหาหลายคน เจ้าของทรัพย์จะหาหมอไสยศาสตร์มาทำพิธีพิสูจน์ โดยการทำดัมเท่ากับจำนวนผู้สงสัย แล้วให้ผู้สงสัยกินดัมคนละลูกถ้าใครไม่กินหรือกินแล้วคายผู้นั้นเป็นผู้ลักทรัพย์

เสกหมาก

เสกหมาก เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการทำเสน่ห์ เพื่อให้เป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไป โดยเฉพาะเพศตรงข้ามที่หมายปอง กระทำโดยเอาหมากพลูมาบริกรรมคาถา เสร็จแล้วนำหมากไปไว้ใต้เขี่ยหมาก เมื่อคนที่เรารักกินหมากนั้นเข้าไปจะรับรักเรา ถ้าศัตรูกินจะกลับมาเป็นมิตร ถ้าคนทั่วไปกินจะเกิดความเอ็นดูสงสารและรักใคร่

เสน่ห์ลูกหวาด

เสน่ห์ลูกหวาด เป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดการลุ่มหลงต่อผู้กระทำ การทำเสน่ห์ลูกหวาดส่วนมากภรรยาจะทำกับสามี วิธีการทำเอาลูกหวาดที่แก่จัด และเอาเนื้อในออกแล้วตัดเอาเส้นผม ขนในที่ลับ เล็บมือ เล็บเท้า ขี้โคล ขายฝ้านุ่ง ชักใส่ลงในลูกหวาดที่เตรียม แล้วกลืนกินลงไป เมื่อถ่ายเอาลูกหวาดไปเผาไฟเกรียมแล้วบดเป็นผงใส่อาหารให้สามีกิน เชื่อว่าสามีจะลุ่มหลงอยู่กับภรรยาคนที่ทำเสน่ห์นี้จะไม่ไปมีคนอื่นอีก

เสน่ห์สระบัว

เสน่ห์สระบัว เป็นความเชื่อเรื่องการทำเสน่ห์ที่เรียกว่า มังกรร่า อย่างหนึ่งที่ภรรยาจะทำกับสามี หลังจากที่ถูกผู้กระทำเสน่ห์ลูกหวาดมาแล้วไม่สำเร็จ ก็จะมาทำเสน่ห์สระบัว โดยเอาลูกสระบัวและเนื้อในออกไปวางใต้บันได 3 วัน ขณะที่เอาลูกสระบัวไปไว้ใต้บันไดจะไม่อาบน้ำ 3 วัน พอวันที่ 4 ให้อาบน้ำ แต่อาบน้ำให้น้อยที่สุด แล้วเอาน้ำที่อาบไปเทขยเป็นดั่งเม แล้วเอาไปคลุกกับเล็บมือ ขนในที่

ลับ ชายผ้าถุง นำไปห่อกับผ้าเตี่ยว ยัดเข้าไปในลูกสะบ้า เผาไฟให้เกรียมแล้วบดเป็นผง ผสมกับอาหารให้สามีกิน เชื่อกันว่าสามีจะลุ่มหลงไม่ไปมีหญิงอื่น

หนังย่าง

หนังย่าง เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่เกิดมาจากการกระทำของครุหมอหนังหรือครุหมอมโนราห์ มีลักษณะอาการของคนป่วยกระเสาะกระแสะ ชุบผอมกินอะไรไม่ค่อยได้ พุคก็เอาสาระไม่ได้ ความเชื่อเกี่ยวกับหนังย่างเป็นความเชื่อแต่โบราณและในปัจจุบันในบรรดานายหนังทั้งหลายและลูกหลานยังคงมีความเชื่อเรื่องนี้เสมอมา

หลาวเหล็ก

หลาวเหล็ก เป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง เรียกทิศที่โหดือว่าไม่ดี เป็นทิศต้องห้ามประจำวัน คังตัวอย่างที่กล่าวไว้

"อาทิตย์ห้ามพ่าย
วันจันทร์วันดับห้ามบูรพา
วันอังคารห้ามอีสานทิศา
วันพุธนั้นหนาห้ามอุดร
วันพฤหัสบดีห้ามห้วนอน
ครุสังสอนห้ามชาตรา
วันศุกร์ห้ามปัจฉิม
วันเสาร์ห้ามอาคเนย์กับหริ"

หลาทวด

หลาทวดเป็นความเชื่ออย่างหนึ่ง ที่สร้างเป็นศาลาสำหรับให้เป็นที่สิงสถิตแห่งวิญญาณของบุคคลที่เชื่อกันว่าเป็นมเหสักข์ ซึ่งชาวใต้เรียกว่า "ทวด" เชื่อกันว่าทวดเหล่านี้ สามารถให้คุณและโทษได้ จึงสร้างศาลาขึ้นมาให้ดวงวิญญาณเหล่านั้น ได้อยู่ปกปักรักษาพวกตนเมื่อต้องประสบกับปัญหา มักจะมีการบนบานและเมื่อได้คังใจก็จะแก้บนด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ได้บนเอาไว้

แหวนขนหางช้าง

แหวนขนหางช้างเป็นแหวนที่ทำจากขนหางของช้าง มีความเชื่อว่าผู้ที่สวมแหวนขนหางช้างจะปราศจากโรคภัย ภูตผีปีศาจ และจะนำโชคลาภมาให้ การทำแหวนจากขนหางช้าง มี 3 ประเภท คือ (1) ใช้ขนหางช้างมาวงเป็นแหวนเพียงเส้นเดียว (2) ใช้ขนหางช้างมาวงเป็นแหวน 7

เส้น (3) ใช้ขนหางข้างมาวางเป็นแหวน 3-5 เส้น แต่ต้องหุ้มด้วยทอง ทั้งนี้ก็เพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง

อุบาทว์

อุบาทว์ คือ สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ชั่วร้าย หรือบอกเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเชื่อว่าอุบาทว์ เกิดจากเทวดาเป็นผู้บันดาลให้เกิด หากอุบาทว์เกิดขึ้น ณ บ้านเรือนใด ก็ต้องทำอุบาทว์ภายใน 7 วัน เพื่อเป็นการส่งเคราะห์แก่อุบาทว์นั้น และบางครั้งถ้ารู้จักบูชา ก็อาจให้คุณได้เหมือนกัน

โองการนายพราน

โองการนายพรานเป็นความเชื่อความขลังและศักดิ์สิทธิ์ที่พรานล่าสัตว์ในสมัยก่อนใช้ประกอบพิธีกรรมหลังจากยิงสัตว์ได้ ถ้าไม่ร้ายโองการภูตผีจะเข้ามาสิงร่างของสัตว์ เมื่อยิงสัตว์ได้พรานจะใช้ใบเฉียงพร้าว ผูกติดกับมิดแล้วพาดไปตามลำตัวของกวางพร้อมกับร่ายโองการเป็นการขับไล่พวกภูตผีให้ออกจากตัวกวาง แล้วจึงชำแหละกวางทันทีจึงจะนำมาขายหรือกินได้

ชนบประเพณี

๑ / ๑๐๖

จงนั้ง

จงนั้ง เป็นประเพณีทำบุญของชาวไทยมุสลิม ในจังหวัดสตูล “จงนั้ง” เป็นภาษาชะโล่ของที่ทำจากเตยคล้ายกระเชอ แต่เล็กกว่า “จงนั้ง” จัดทำโดยการนำจงบมาใส่ข้าวสาร ขนมเทียน คัมสามเหลี่ยม ขนมนั้มอด กั๊ววย เงิน ประมาณ 1-2 บาท ใช้ในพิธีทำบุญครบ 40 วัน หลังจากถึงแก่กรรมไปแล้วโดยบ้านผู้ตายจะทำบุญเลี้ยงแขกที่มาในงาน หลังเลี้ยงแขกเสร็จจะมีการแจกจงนั้งให้กับแขกที่มาส่วนหนึ่งด้วย จงนั้งแต่ละชุดจะมีทั้งหมดประมาณ 44 ใบ

ทำขวัญนาค

เป็นประเพณีเนื่องในการบวชของชาวไทยพุทธ จัดทำขึ้นตามความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตอย่างหนึ่งคือ “ขวัญ” ผู้ใดมีขวัญดีย่อมมีความสุขสบาย มีความเจริญ ถ้าขวัญไม่ดีหรือขวัญเสียก็จะเป็นทุกข์เดือดร้อน ฉะนั้นผู้ที่เข้าบรรพชาอุปสมบทของชาวบ้านภาคใต้จึงนิยมจัดพิธีทำขวัญนาคในวันสุกดิบอันเป็นวันก่อนอุปสมบท 1 วัน โดยมุ่งให้ขวัญอยู่กับตัวเจ้านาจเพื่อให้เจ้านาจมีใจคอหนักแน่น มีกำลังกาย กำลังในการปฏิบัติธรรม อุปกรณ์และเครื่องประกอบพิธีที่สำคัญ คือ บายศรี ขนมหั้มแดง ขนมหั้มหวาน กั๊ววย อ้อย ถั้วงา ข้าวขวัญ ไ้ข้ขวัญ เครื่องธั้รูปริจารและอื่น ๆ นอกจากนี้การทำขวัญเป็นการปลุกฝังกั้ตัญญูตาต่อบิดามารดาด้วย

ทำขวัญเรือ

เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวเรือในภาคใต้ มีความเชื่อว่าไม้ที่นำมาทำเรือ เดิมเป็นที่สถิตของเทพารักษ์และนางไม้ เมื่อไม้ถูกโค่นมาทำเรือ ทำให้เทพารักษ์และนางไม้ตกใจหนี ดังนั้นก่อนจะนำเรือออกจากท่า เจ้าของเรือต้องหาหมอมานำประกอบพิธีทำขวัญเรือ เพื่ออัญเชิญเทพารักษ์และนางไม้มาอยู่ประจำเรือ เพื่อช่วยรักษาเรือให้ปลอดภัยในการเดินทาง

ทำขวัญวัวชน

เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง เพื่อให้วัวของคนชนะคู่ต่อสู้ เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาหลายชั่วคน トラบใดที่มีกีฬาชนวัวยังมีอยู่ภาคใต้ หมอทำขวัญวัวชนก็ยังมือคู่กันตลอดไป พิธีกรรมเริ่มขึ้นในคืนก่อนการแข่งขัน เริ่มตั้งแต่การปักหลักผูกวัวใช้ไม้หว้า ลงอักขระตัว “นะ” และลงตัว “ทม” ก่อนปักหลักจะขุดดินขึ้นมาเผอิให้กระจายออกแล้วลงชื่อวัวที่เป็นคู่ต่อสู้ฝังลงในหลุมและดอกหลัก เรียกว่า หลักครู ก่อนนำวัวมาผูกมีการเสกหญ้าให้วัวกิน แล้วผูกกับหลัก ที่คอวัวผูกด้วยผ้าประเจียดใช้ด้ายสีแดง ขาว น้ำเงิน เสกสวมที่โคนเขา สักลงเลขยันต์ตลอดทั้งตัวด้วยดินสอดำพร้อมว่าคาถา ก่อนชนให้วัวกินหญ้าเสกและเป่าคาถา หลังชนเสร็จหมอดึงถอนคาถาให้วัวด้วย

ทำบุญข้าวเม่า

เป็นประเพณีที่สำคัญในรอบปีของพราหมณ์พัทลุง จัดขึ้นในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี เป็นการประกอบพิธีบูชาเทวรูปและเทวดาในศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู เพื่อให้ความคุ้มครอง สร้างความร่มเย็น และเกิดสิริมงคลแก่ผู้สืบเชื้อสายพราหมณ์ สถานที่ประกอบพิธีใช้ศาลาการเปรียญ วัดนิโครธาราม เนื่องจากบริเวณนี้เคยเป็นสุสานพราหมณ์มาก่อน อาหารสำคัญที่ใช้ในพิธีได้แก่ ข้าวฮวน ข้าวฮ้อ และข้าวเม่า

ทำบุญชายเล

เป็นประเพณีของชาวบ้านที่อยู่บริเวณชายทะเล แถวอำเภอสิงหนคร และอำเภอเมืองสงขลา เป็นต้น โดยทำเป็นประจำทุกปี ส่วนมากทำกันหลังจากวันเข้าพรรษา บริเวณที่ทำพิธีคือบริเวณชายทะเล โดยมีการนิมนต์พระไปฉันที่อาหารเพลและประกอบพิธีกรรม ซึ่งจะมีการนำอาหารและเครื่องครัวมาผูกรวมกันไว้นำไปเวียนบนศีรษะลูกหลานและคนในครอบครัว โดยเชื่อว่าเป็นการนำเคราะห์ร้ายออกจากตัว เสร็จแล้วนำไปแขวนกับราวไม้ แล้วนำไปทิ้งลงในทะเล เรียกว่า “ส่งهابส่งคอน” ก็เป็นอันเสร็จพิธี

ทำบุญเดือนสิบ

เป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวภาคใต้ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ทำกันในช่วงปลายเดือนสิบ เนื่องจากเชื่อกันว่าผู้ที่ตายไปแล้วที่ตกนรกอยู่ ซึ่งเรียกว่า “เปรต” จะได้รับการปล่อยตัวจากพญายมให้ขึ้นมาพบลูกหลานในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 และให้กลับไปเมืองนรกในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านจึงจัดให้มีพิธีทำบุญขึ้นในวันนี้เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยหัวใจสำคัญของพิธีนี้ คือ ขนม 5 อย่าง ได้แก่ ขนมหอง ขนมลา ขนมงก ขนมคี่ชำ และขนมบ้า

บวชน้ำไฟ

บวชน้ำไฟ เป็นการบรรพชาเป็นกรณีพิเศษ เมื่อบุพการีผู้มีพระคุณล้มตายลง เชื่อกันว่าผู้ตายไม่อาจนำสิ่งใดติดตัวไปได้ นอกจากผลกรรมดีกรรมชั่วของตน บุตรหลานที่อยู่ข้างหลังจึงส่งผลบุญกุศลไปให้ พิธีจุดไฟเผาศพ ผู้ที่บรรพชาเสร็จใหม่ ๆ จะได้ร่วมจุดไฟเผาด้วย เชื่อกันว่าดวงวิญญาณของผู้ตายจะได้รับผลบุญในครั้งนี้

แรกนาขวัณ

แรกนาขวัณ เป็นพิธีกรรมของชาวนาภาคใต้พิธีหนึ่ง พิธีกรรมจะทำกันในวันเริ่มต้นของปีทำนา ชาวนาจะนำหมากพลู รูปเทียน ไปอาราธนาเจ้าที่บอกว่าจะเริ่มพิธีทำนาในปีนี ขอให้ได้รับความสะดวกในขณะที่ทำนา เมื่อฤดูกาลทำนาล่วงไปแล้วจะมีพิธีเช่น ไหว้บวงสรวงอีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วก็จัดการไถ โดยการไถเวียนขวา 3 รอบ เป็นอันเสร็จพิธี

ลากพระ

ลากพระ หรือ ชักพระ เป็นประเพณีเนื่องในพุทธศาสนาของชาวใต้ประเพณีหนึ่ง ที่ทำกันในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ประเพณีลากพระมีทั้งการลากพระทางน้ำ และลากพระทางบก ในวันนี้ นอกจากจะมีเรือที่สวยงามแล้ว ยังมีวัฒนธรรมอื่น ๆ อีก เช่น ประเพณีการแข่งขันเรือพายการชัน (ประชัน) โพนหรือการแข่งขัน โพน การประชันปัดหรือแข่งปัด กีฬาชั้ดคัม การทำคัมอย่าง และการเพลงเรือ เป็นต้น

ใส่เปรต

ใส่เปรต เป็นประเพณีเดือนสิบของชาวไทยพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีความแตกต่างกับประเพณีเดือนสิบทั่ว ๆ ไป ตรงที่การปฏิบัติและการกำหนดวัน คือ กำหนดวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันส่งรับเปรต และวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันส่งเปรต การกำหนดก็ทำเหมือนกัน แต่จะเอาขนมอาหารแห้ง ห่อกับใบพ้อ ทำเป็นพวง 2 พวง ไปวัด และการทำร้านเปรตก็มีลักษณะคล้ายกันกับงานเดือนสิบทั่ว ๆ ไป และในวันสุดท้ายของงานจะมีการชิงเปรตอีกด้วยเหมือนกัน

หมากพัน-พลูร้อย

หมากพัน-พลูร้อย เป็นประเพณีอย่างหนึ่ง หมายถึง ประเพณีการตกของพ่อแม่ฝ่ายหญิง แก่ฝ่ายชายที่มาขอแต่งงานกับลูกสาวของคน ตกหมากพันพลูร้อยคู่กับเงินสินสอดร้อยเจ็ดบาท เทียน 3 แพร่ ผ้าขาว 3 พับ การตกอย่างนี้ในสมัยก่อนถือว่าเป็นการตกที่แพงมาก ส่วนมากผู้หญิงจะอยู่ในฐานะดี มีที่สวนมากมายหรือไม่ก็เป็นลูกกำนัน การตกหมากพัน หมายถึง จำนวนหมากพันลูก พลูร้อยก็คือจำนวนพลูร้อยแปะ และต้องใส่โตกอย่างน้อย 20 โตก และต้องเป็นหญิงสาวเท่านั้นในการทุลโตก นำมาให้ถึงบ้านเจ้าสาวก่อนเที่ยงวันของวันแต่ง

เหยียบข้าว

เหยียบข้าว มีความหมาย 2 นัย นัยแรก เป็นวิธีการเอาเมล็ดข้าวสุกออกจากรวง โดยเอาเลียงข้าวจักวางให้เป็นระเบียบ คร่ำคอเลียงข้าวจักวางเป็นแถวและวนเป็นวงกลมบนลานดิน แล้วจูงวัวควายหลาย ๆ ตัว ให้เดินเวียนกันหลาย ๆ รอบ จนเมล็ดข้าวหลุดจากรวง อีกนัยหนึ่ง เป็นเรื่องของความเชื่อ คือ เมื่อนำข้าวเรียงไว้เต็มห้องแล้ว ก็จะนิมนต์พระหรือผู้ใหญ่ให้ขึ้นไปเดินเหยียบบนห้องข้าว เพื่อความเป็นสิริมงคล

แห่จาด

จาด หมายถึง สำหรับที่พุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดกระบี่จัดขึ้น เพื่อนำไปถวายในงานพิธีทางศาสนา การแห่จาดเป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่มุ่งเน้นในเรื่องพิธีกรรมทางศาสนา เป็นการอุทิศส่วนกุศล ให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว อาหารที่ใช้ในการแห่จาด มีทั้งคาวหวานประกอบด้วย ข้าวสวย กีบข้าว น้ำดื่ม ขนมหวาน ขนมpong ขนมลา ขนมไข่ปลา ขนมจีบ และ ขนมบ้า

แห่ปลาช่อน

แห่ปลาช่อนเป็นพิธีการขอฝนของตำบลพร่อน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส นำดินเหนียวปั้นเป็นรูปปลาช่อน นำไปวางไว้บนหาดทราย ซึ่งหาดทรายทำเป็นรูปอวัยวะเพศชายและหญิง แต่นิยมแบบเพศชาย มีขบวนคนตรีแห่ ประกอบด้วย กลอง ฉิ่ง ฉึง เป็นพิธีกรรมที่มีความเชื่อทางศาสนาและเกษตรกรรม มีเกือบทุกภาค แต่มีลักษณะต่างกัน

แห่ผ้าขึ้นธาตุ

แห่ผ้าขึ้นธาตุ เป็นประเพณีแห่ผ้าขึ้นห่มโอรุฐานเจดีย์ พระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ในวันมาฆบูชา และวันวิสาขบูชาของทุกปี เป็นประเพณีสืบมาจากสมัยพุทธาภิรมย์ โศกราชจันทร์

ภาพ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนร่วมกันทำบุญ และเป็นการแห่ผ้าขึ้นธาตุเป็นพุทธบูชาตามศรัทธาด้วย จึงเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองนครศรีธรรมราช

แห่พระแข่งเรือ

แห่พระแข่งเรือ เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น เป็นการแสดงความนับถือศาสนาพุทธ และร่วมกันทำบุญตักบาตรในวันออกพรรษา โดยมีการอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นแห่ เคลื่อนที่ไปด้วย ไม่ว่าทางน้ำและทางบก ยังมีงานเพิ่มความครึกครื้นประจำปีหรือเรียกว่า “งานแห่พระแข่งเรือ” จะจัดขึ้นวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี

ให้ทานไฟ

ให้ทานไฟ เป็นประเพณีเฉพาะของพุทธศาสนิกชนจังหวัดนครศรีธรรมราช กระทำกันในเดือนยี่ของทุกปี แต่ไม่กำหนดวันแน่นอน เมื่อถึงวันกำหนดจะร่วมกันก่อกองไฟขึ้นในลานวัด แล้วนิมนต์ภิกษุสามเณรมานั่งผิงไฟ และตั้งเตาประกอบอาหารคาวหวานถวายพระ เชื่อว่าคติอันนี้ยึดเอาเรื่องราวอันมีมาในชาดก มีปฏิบัติซึ่งมีกระทำแห่งเดียวในประเทศไทย

ไหว้พระจันทร์

ประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวเล ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอสตูล จังหวัดสตูล เป็นการเช่นไหว้บรรพบุรุษที่ฝังไว้ตามสุสาน ซึ่งจะไหว้เดือนละครั้งในทุกคืนวันขึ้น 15 ค่ำ เพื่อไหว้บรรพบุรุษและเพื่อขอพรจากพระจันทร์ ปัจจุบันไหว้พระจันทร์ได้แพร่กระจายไปถึงชาวเลที่อาศัยบนเกาะบูโหลน อำเภอตะรุ จังหวัดสตูล อีกด้วย

ประเพณีแต่งงานของชาวไทยมุสลิมในอำเภอสายบุรีจังหวัดปัตตานี

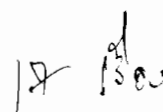
งานขึ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับพิธีการแต่งงานของชาวไทยมุสลิม อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี มุ่งศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนพิธีการแต่งงานและคุณค่าอันเกิดจากการปฏิบัติในพิธีการแต่งงาน พบว่าพิธีการแต่งงานมีขั้นตอน คือ ขึ้นทาบทามเป็นขั้นที่ฝ่ายชายไปทาบทามฝ่ายหญิงในลักษณะขี้เจิงว่าขินดีจะให้ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงแต่งงานกันหรือไม่ ขึ้นสู่ขอ ฝ่ายชายจะมอบให้บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ หรือผู้ที่นับถือในวงสังคมไปสู่ขอหญิง ขึ้นหมั้นเมื่อฝ่ายหญิงตกลงตอบรับการสู่ขอจะมีการตกลงกันในเรื่องของสินสอดทองหมั้นและเรื่องอื่น ๆ ขึ้นแต่งงานตามหลักศาสนา ขึ้นนี้ฝ่ายชายจะเตรียมสินสอดทองหมั้นตามที่ตกลงและขึ้นหมากอีกจำนวนหนึ่งคู่บ่าวสาวจะเข้าพิธีแต่งงานตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด ขึ้นจัดงานเลี้ยงฉลองแต่งงาน มีการเชิญญาติมิตรสหายมาร่วมรับประทานอาหารเป็นการประกาศการแต่งงานของกลุ่มบ่าวสาว ขึ้นจัดเลี้ยงต้อนรับญาติฝ่ายชายเป็น

ผู้จัด ส่วนญาติฝ่ายเจ้าสาวเป็นการบอกกล่าวฝากบุตรสาว คุณค่าอันเกิดจาก การจัดงาน คือ คุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม ช่วยให้เกิดจากความสัมพันธ์อันดีระหว่างครอบครัวและบุคคลอื่นใน สังคมและชุมชน คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจมีการแลกเปลี่ยนทางด้าน ผลประโยชน์ผลัดเปลี่ยนหมุน ไปตามชุมชนตอบแทนสนับสนุนแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันด้วยเงินทองและสิ่งของ

อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณกลุ่มประเพณีและ พิธีกรรม

งานชิ้นนี้ศึกษาจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งใช้เพื่อประกอบประเพณีและพิธีกรรม ที่กลุ่มคนภาคใต้ถือปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมาเป็นเวลายาวนาน พบว่าวรรณกรรมในกลุ่มนี้จัดได้เป็น ประเพณีและพิธีกรรมในรอบชีวิต เช่น ประเพณีการเกิด การบวช ประเพณีพิธีกรรมในรอบปี ได้แก่ประเพณีการไหว้ครู ประเพณีสงกรานต์ ฯลฯ และประเพณีพิธีกรรมทางไสยเวท ได้แก่ ประเพณีการปลุกเสกเครื่องรางของขลัง การสะเดาะห์เคราะห์ ฯลฯ วรรณกรรมกลุ่มประเพณี และ พิธีกรรมมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับวรรณกรรมกลุ่มความเชื่อและคตินิยม เนื้อหา ส่วนใหญ่เน้นบูชาทั้งในส่วนของพระรัตนตรัย เทพเจ้า เทวดาอารักษ์ เจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา ตลอดจนทวดและครุหมอบ นอกจากนี้ยังเน้นให้ตระหนักถึงคุณธรรมจริยธรรมด้านความกตัญญูรู้คุณ ต่อผู้มีพระคุณ คำประพันธ์ที่ใช้แต่งมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง คำประพันธ์ประเภท ร้อยกรอง ส่วนใหญ่แต่งเป็นร่าย กาพย์ และกลอน จึงเห็นได้ว่าลักษณะเด่นที่สำคัญ คือ การเน้นพลัง อำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติ การเน้นอุบายสอนธรรมและจริยธรรม และการให้ความรู้เกี่ยวกับเทวนิ ยม วิญญาณนิยมและธรรมชาตินิยม วรรณกรรมดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการสร้างภาพเอกภาพ ความสามัคคี และเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นและสังคมส่วนรวม

ธรรมเนียมประเพณี

ทำขวัญข้าว

เป็นประเพณีบวงสรวงแม่โพสพ ผู้เป็นวิญญาณแห่งข้าว การทำขวัญข้าวมี 2 ขั้นตอน คือ ทำเมื่อข้าวในนาเริ่มสุก เรียกว่า การรวบข้าว หรือ ผูกข้าว และขั้นตอนที่ 2 ทำเมื่อเก็บเกี่ยวและขน ข้าวขึ้นยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว ส่วนใหญ่มักเป็นเดือน 6 หรือ เดือน 9 นิยมทำในวันธรรมสวนะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคืนวันเพ็ญ บททำขวัญข้าวที่ปรากฏแต่งด้วยคำประพันธ์ 3 แบบ คือ กาพย์ ร่าย และกลอนเพลงบอก จำนวนที่เป็นกาพย์และร่ายเป็นบทแหล่ มักเป็นของเก่าที่จำสืบทอด ๆ กันมา ส่วนกลอนเพลงบอกมักเป็นกลอนคั่นร้องเอาสด ๆ บททำขวัญข้าวเอ่ยถึงชื่อพันธุ์ข้าวต่าง ๆ ซึ่งล้วน

เป็นข้าวที่ปลูกในภาคใต้ทั้งสิ้น ประเพณีการทำขวัญข้าวทำกันทุกท้องที่และแทบทุกครัวเรือน เพื่อความเป็นริมงคลและแสดงความกตัญญูต่อสิ่งที่มีคุณค่า

การทำขวัญบนลอมข้าว

ชาวภาคใต้นิยมเกี่ยวข้าวด้วยแกระหรือแกระผูกเป็นเลียงเก็บในขังข้าว และก่อนที่จะเกี่ยวข้าวเลียงไปนวดเพื่อทำเป็นข้าวสารต้องหาหมอมาทำขวัญก่อน เพื่อไม่ให้แม่โพสพตกใจกลัวหรือโกรธเจ้าของข้าว การทำพิธีต้องทำกลางคืน โดยหมอนั้นทำพิธีบนลอมข้าว มีเสื่อปู 1 ผืน ผ้ายาวปูรับเครื่องบายศรี 1 ผืน พานบายศรีประกอบด้วยข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ขนมนโค พลู และพานหมากพลู คอกไม้ รูปเทียน ชั้นตอนประกอบด้วยการกล่าวบทเมื่อจุดเทียนตั้งนะโม 3 จบ บูชาพระรัตนตรัยย่อ ขึ้นวันทศวา ขึ้นสัปดาห์ว่าบทอัญเชิญแม่โพสพขึ้นเรือนรำลึกถึงประวัติความเป็นมาของแม่โพสพ รำลึกถึงพระคุณและขอโทษแม่โพสพ ที่มีผู้ทำให้เกิดคอกคอกใจ ผูกขวัญข้าวไม่ให้แม่โพสพตกใจ และจบลงที่บทส่งท้าย การทำขวัญข้าว นอกจากเป็นพิธีกรรมแล้วยังให้ความรู้เรื่องพันธุ์ข้าวอีกด้วย

ทำขวัญควาย

เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง เพื่อให้ควายมีความปลอดภัยจากโรคพยาธิ ใจรผู้ร้าย สัตว์ร้าย ให้ควายมีความคุ้นเคยกับเจ้าของ การทำขวัญควาย ถือเอาวันจันทร์เป็นมงคล ในการประกอบพิธีกรรม และโองการทำขวัญควาย เริ่มด้วยการเตรียมอุปกรณ์คือบายศรีปากชาม มีขนมขาว ขนมนแดง ไข่ต้ม เหล้า หมากพลู รูปเทียน เสื่อ ผ้ายาว หมอน เงินสู่ขวัญ ทำกันในเวลาไม่เกินเที่ยง โดยการนำควายมาผูกทางซ้ายมือของหมอน เตรียมหญ้าให้กิน ควายดังกล่าวต้องเป็นเพศผู้ พอเริ่มเป็นหนุ่มและมีลักษณะดี จากนั้นหมอนจุดเทียนบูชาพระรัตนตรัยขมนมเทวดาเชิญครู ไหว้สวัสดี เอาเหล้าประพรมที่ชามบายศรี ร่ายโองการหรือเชิญขวัญหมอนว่าคล้ายทำนองแหล่ไปตามลำดับ จบแล้วหมอนทำขวัญเจิมหน้าผากควาย แล้วผูกด้วยสามสีรอบคอเป็นจบพิธีทำขวัญควาย

บวช

บวช พุทธศาสนิกชนภาคใต้เชื่อว่า การอุปสมบทเป็นกุศลอย่างยิ่ง ทั้งแก่ผู้บวชและญาติมิตรทั้งมวล ผู้ที่ผ่านการบวชจะได้รับคำยกย่องจากสังคม เปลี่ยนค่าน้ำหน้าชื่อ โดยผู้ที่อาวโสกว่าจะเปลี่ยนจากชายเป็นเณร ผู้ที่อายุน้อยเปลี่ยนค่าน้ำหน้าชื่อจากบ่าวเป็นหลวง การทำขวัญนาคนเป็นเพียงอุบายที่จะแนะนำสั่งสอนให้รู้จักคุณบิดามารดา ผู้ที่จะอุปสมบทต้องมีอายุครบ 20 ปี

ปลูกเท่

ปลูกเท่หรือปลูกที เป็นการสร้างที่หักชั่วคราว เพื่อเป็นที่นั่งต้อนรับเพื่อนและญาติของฝ่ายเจ้าบ่าว ในวันพิธีแต่งงาน การปลูกเท่ จะปลูกวันเดียวให้เสร็จและทำในบ้านเจ้าสาว และเพื่อน

เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวจะต้องมาทำเอง และนิยมนำคึกกับขานบ้าน การปลุกเท่นี้ถือว่าเป็นการดูว่าเจ้าบ่าวทำงานเป็นและขยันหรือไม่

มาแกนาชิบาซู, มาแกนาชิคาแม

มาแกนาชิบาซู เป็นประเพณีอย่างหนึ่ง ของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ เมื่อเสร็จสิ้นฤดูการเก็บข้าว ชาวนาจะกันข้าวไว้ส่วนหนึ่ง สำหรับ “มาแกนาชิบาซู” หรือ การกินข้าวใหม่ โดยนำข้าวเปลือกมาแปรสภาพเป็นข้าวสวย หุง หรือ ทำขนมจีน เลี้ยงสมัครพรรคพวกที่มาร่วมงาน

มาแกนาชิคาแม เป็นประเพณีที่จัดขึ้นหลังจากปักดำข้าวเหนียวเรียบร้อยแล้ว ตามประเพณีต้องชักชวนญาติสนิทมิตรสหายมารับประทานอาหารที่บ้านของคน อาหารดังกล่าวเรียก “ยาชิคาแม” เป็นอาหารคาวชนิดหนึ่ง คล้ายข้าวมันไก่ หุงด้วยข้าวเจ้ากับข้าวเหนียวผสมกัน แล้วราดด้วยแกงไก่ หรือ แกงปลา เสริฟพร้อมเครื่องปรุงบางอย่าง

มาแกปูโละ

มาแกปูโละ เป็นประเพณี “กินเลี้ยง” ของชาวพุทธ และชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ ชาวพุทธเรียกประเพณีนี้ว่า “กินเหนียว” ในกลุ่มของชาวไทยมุสลิม ประเพณีนี้มักจัดขึ้นเนื่องในงานแต่งงานและการเข้าพิธีสูหนัด แต่สำหรับชาวไทยพุทธจัดขึ้น ในงานแต่งงานเท่านั้น สาเหตุที่เรียกว่ากินเหนียว ก็เพราะหลังจากรับประทานอาหารแล้ว เจ้าของงานจะถอนจานชามกลับแล้วยกเอา “ข้าวเหนียว” มาเลี้ยงต่อ

วันจ่าย

วันจ่าย เป็นวันสำคัญวันหนึ่งในประเพณีทำบุญเดือนสิบ ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ และ 15 ค่ำ เดือน 10 โดยการทำบุญเดือนสิบของชาวภาคใต้นิยมทำกัน 2 ครั้ง วันจ่ายเกิดขึ้นในประเพณีทำบุญเดือนสิบครั้งแรก ที่เป้าหมายเพื่อการจับจ่ายสิ่งของจัดหมรับ พ่อค้าแม่ค้ารู้ความต้องการในโอกาสนี้ดี จึงนำสิ่งของต่าง ๆ ที่จะใช้ในการจัดหมรับมาจำหน่ายมากเป็นพิเศษ จึงเรียกวันนี้กันว่า “วันจ่าย”

วันว่าง

วันว่างเป็นประเพณีสำคัญของภาคใต้ คล้ายประเพณีสงกรานต์ของภาคอื่น ๆ มีขนบในการปฏิบัติที่สำคัญ คือ ต้องงดเว้นการเสาะหาเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อวันข้างหน้า ในสมัยก่อนแม้แต่โจรสล่ายก็ต้องเว้นการโจรกรรม กระทำกัน 3 วัน ตรงกับวันที่ 13,14,15 เมษายน ก่อนถึงวันว่างทุกครัวเรือนต้องเร่งทำงานที่ค้างค้างอยู่ให้เสร็จเรียบร้อยเมื่อถึงวันว่าง ทุกคนต้องทำจิตใจให้แจ่มใส เบิกบาน ประกอบกรรมดีทั้งทางกาย วาจา และใจ เว้นว่างจากพันธะภาระงาน

เวียนสาตเวียนหมอน

เวียนสาตเวียนหมอนเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาวที่นอนร่วมกันเป็นคืนแรก สิ่งที่ใช้ในการประกอบพิธีมี พระปฏิมา รูปเทียน ชันน้ำมันค์ ดอกไม้บูชาพระรัตนตรัย ดอกไม้ เอาเฉพาะกลีบดอก 1 พาน เชื้อขนาดนอนได้ 2 คน หมอน 2 ใบ ผ้าปูที่นอน 1 ผืน ถ้าเป็นกลางคืน นิยมใช้เวลา 2 ทุ่มตรงประกอบพิธีเริ่มแรกกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย หมอว่า โองการ ชุมนุมเทวดา ประกอบอันเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาอภิบาลคู่บ่าวสาวให้อยู่เย็นเป็นสุข หมอประพรมน้ำมันค์สอนให้รู้หน้าที่ของสามี และภรรยาที่ดี คู่บ่าวสาวไหว้ผู้ปกครอง ไหว้ญาติผู้ใหญ่ จากนั้นหมอนำไปยังที่นอนวางเสื่อ (สาต) กับหมอน 2 ใบไว้ตรงกลางที่นอน คิดเทียบที่ชันน้ำมันค์ เวียนชันน้ำมันค์รอบเจ้าบ่าวเจ้าสาวและเสื่อหมอน จึงเรียกว่า “เวียนสาตเวียนหมอน”

สมโภชพระบรมธาตุ

สมโภชพระบรมธาตุ เป็นประเพณีร่วมเทศกาลกับการแห่ผ้าขึ้นพระธาตุและวิสาขบูชาของจังหวัดนครศรีธรรมราช สืบแบบอย่างมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าศรีธรรมโศกราชจันทราภาณุ ปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดจริงจัง กระทำกันทุกปี เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมือง แก่ประชาชนพลเมือง ตลอดจนสัตว์ และพืชพันธุ์ธัญญาหาร พิธีจัดขึ้นตั้งแต่ค่ำวันแรม 12 ค่ำ ไปจนถึงเช้าวัน 15 ค่ำ ในงานจะจัดให้มีการเลี้ยงอาหารเข้าพระสงฆ์ และจัดให้มีมหรสพอย่างมากมาย แต่ในปัจจุบันนี้ ความยิ่งใหญ่ของงานนี้เริ่มลดความสำคัญลง

การศึกษาประเพณีงานศพของชาวไทยท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาขั้นตอนและการประกอบพิธีกรรมและวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีงานศพของชาวไทยท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ ขั้นตอนประกอบพิธีกรรม คือ วันตาย วันตั้งศพบำเพ็ญกุศล วันฌาปนกิจศพ และวันหลังฌาปนกิจศพ ขั้นตอนและการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวนี้มีลักษณะใกล้เคียงหรือมีแบบแผนเดียวกันกับประเพณีงานศพโดยทั่วไป แต่ในบางขั้นตอนมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เข้าประกอบ จึงทำให้ประเพณีนี้ของชาวไทยท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่แตกต่างไปจากประเพณีงานศพทั่วไป เช่น การเก็บศพ การประกาศงานศพ และการกินเลี้ยง เป็นต้น งานศพของชาวไทยท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษมีบทบาทและคุณค่าต่อวิถีชีวิตของคนในจังหวัดหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนาและความเชื่อ จริยธรรม ศิลปกรรม และนันทนาการ คุณค่าดังกล่าวนี้ล้วนสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต โดยเฉพาะลักษณะสังคมเกษตรกรรม และทางด้านอุปนิสัย เช่น ความมีใจกว้างขวาง โอบอ้อมอารี ชอบการคบค้าสมาคมและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่าชาวไทยเชื้อสายจีนในท้องถิ่นนี้มีการปฏิบัติในประเพณีไหว้พระจันทร์จำแนกชั้นตอนใหญ่ได้เป็น 2 ชั้นตอนได้แก่ ชั้นเตรียมการก่อนไหว้พระจันทร์ จะมีการเตรียมอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ในการจัดโต๊ะประกอบพิธี การตกแต่งบ้านเรือนและสถานที่ประกอบพิธี การจัดเตรียมเสื้อผ้าอาภรณ์และการบอกกล่าวพี่น้อง ส่วนชั้นปฏิบัติในวันไหว้พระจันทร์มี 2 ชั้นตอน คือ การปฏิบัติขณะประกอบพิธีซึ่งมีทั้งการนั่งไหว้ และยืนไหว้ ที่นิยมคือการนั่งไหว้ ในระหว่างการประกอบพิธีจะมีการเล่นคั้งเดิมของชาวจีน และการปฏิบัติหลังประกอบพิธี คือ การนำสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีที่รับประทานได้ไปให้นุคคลในครอบครัวและญาติมิตร ส่วนสิ่งของที่รับประทานไม่ได้ก็จะนำไปเผาไฟ ประเพณีไหว้พระจันทร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในท้องถิ่นนี้มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้แก่ วัฒนธรรมด้านความเชื่อ วัฒนธรรมด้านการกิน วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย และวัฒนธรรมด้านการละเล่น

การศึกษาประเพณีทำบุญเดือนสิบของชาวอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

งานชิ้นนี้พบว่าประเพณีทำบุญเดือนสิบวิวัฒนาการมาจากประเพณีเปตพลีของศาสนาพราหมณ์ในประเทศอินเดีย เริ่มมีการปฏิบัติครั้งแรกในประเทศไทยที่นครศรีธรรมราช เพราะเป็นเมืองศูนย์กลางของศาสนาพุทธและพราหมณ์ ไม่ปรากฏว่าเริ่มเมื่อใด ประเพณีนี้ทำกันในวันแรม 1 ค่ำ และวันแรม 14-15 ค่ำ เดือนสิบ สำหรับประเพณีในวัน 14-15 ค่ำ เดือนสิบจะมีการเตรียมการของทางวัด และทางบ้าน คือเตรียมอาหาร และจัดหุ้รับ ในชั้นปฏิบัติมีการยกหุ้รับ-แห่หุ้รับ ถวายภัตตาหาร คั้งเปรต-ชิงเปรต ฉลองหุ้รับ และบังสุกุล ประเพณีนี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องวิญญาณ กรรมและกฎแห่งกรรม ชาติ-ภพ ผลทาน และอานิสงส์ของความกตัญญู

โลกทรรศน์ที่ปรากฏในประเพณีของชาวไทยมุสลิมใน

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาเนื้อหาประเพณี และศึกษาโลกทรรศน์ของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล ในด้านประเพณีพบว่ายังถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามประเพณี ทั้งประเพณีในรอบปี และประเพณีรอบชีวิต ตามค่านิยมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องด้วยศาสนาอิสลามซึ่งถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษรวมทั้งได้นำเอาวัฒธรรมที่เกี่ยวข้องด้วยศาสนามาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชีวิตประจำวัน อีกทั้งมีการผสมผสานบางส่วนให้เข้ากับวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพุทธ และ

พราหมณ์ สำหรับโลกทรรศน์พบว่าชาวไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล มีความผูกพันอยู่กับเครือญาติและบริวาร ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม มีความเชื่อว่าสภาพสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามพระประสงค์ของอัลลอฮ์ จึงมีความผูกพันและเห็นคุณค่าของธรรมชาติ อีกทั้งยังเกี่ยวข้องอยู่กับคุณไสย คเวงวิญญาณ ภูติผีปีศาจ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่เหนือเหตุผลอยู่มาก ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ยังใช้การปฏิบัติศาสนกิจเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องภพ-ชาติ และบาปบุญ

ศึกษาประเพณีถือศีลอดในเดือนรอมฎอนของชาวไทยมุสลิมในอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา

งานชิ้นนี้ศึกษาขั้นตอนและพิธีกรรม รวมทั้งผลกระทบจากประเพณีถือศีลอด ในส่วนของขั้นตอนชาวไทยมุสลิมในอำเภอเทพาปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามตามมาพระคัมภีร์ และตามสุนนะห์ของศาสนาอย่างเคร่งครัด ตั้งแต่การเตรียมตัว การดูดวงจันทร์ การกำหนดเวลาเริ่มต้นถือศีลอด การตั้งเจตนาทำอย่างเคร่งครัด การละเว้นข้อห้ามการปฏิบัติขณะถือศีลอดในข้อควรปฏิบัติ การละหมาด การละศีลอด การจ่ายซะกาตฟิตรี และ การออกบวช สำหรับผลกระทบก่อให้เกิดผลกระทบด้านดีเป็นส่วนใหญ่ต่อตัวบุคคลและครอบครัว ต่อชุมชนและสถาบันทางสังคม ต่อความเชื่อและศาสนา และต่อเศรษฐกิจ เช่นทำให้ศีลด้านสัมพันธภาพภายในครอบครัวและ ระหว่างครอบครัวมีความสุขในการปฏิบัติตามประเพณี เกิดความสามัคคีในชุมชน มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ฯลฯ สำหรับผลกระทบที่เป็นปัญหาอยู่บ้าง ได้แก่ ประสิทธิภาพในการทำงานของร่างกาย ผลกระทบต่อผู้ป่วยที่เป็นโรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร และส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนในโรงเรียน

ศึกษาการแต่งกายของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล

งานชิ้นนี้พบว่าชาวไทยมุสลิมจังหวัดสตูลส่วนใหญ่มีลักษณะการแต่งกายเป็นเฉพาะคนทั้งเครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ และเครื่องใช้ประกอบอื่น ๆ ลักษณะของการแต่งกายแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาส หากเป็นโอกาส เช่นอยู่ที่บ้าน ไปโรงเรียน ฟังการบรรยายธรรม และไปทำงานมักจะมีการแต่งกายที่เป็นลักษณะเดียวกัน แต่ในโอกาสพิเศษ เช่น กวรวัดคิดต่อราชการ โอกาสงานเลี้ยง งานแต่งงาน การเที่ยว ชมมหรสพ งานศพ และงานฮารีรายอจะแตกต่างกันออกไปจากการแต่งกายปกติ ในการแต่งกาย การใช้เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ และเครื่องใช้อื่น ๆ ไม่มีความเชื่อต่าง ๆ แฝงอยู่

จารีตและพิธีกรรม

52/166

เกิดใหม่

เกิดใหม่ เป็นพิธีกรรมไสยศาสตร์อย่างหนึ่งถือเคล็ดแก่คนที่กำลังได้รับเคราะห์กรรมที่อาการเชื่องซึม ใจน้อย หวาดระแวง ตกใจ เสียใจอย่างรุนแรง และถูกคุณไสยต่าง ๆ ถ้าไม่ทำพิธีเกิดใหม่ อาการเหล่านี้จะไม่ทุเลาเบาบางลงได้ สิ่งที่ต้องเตรียมได้แก่ เครื่องบูชาครู หม้อน้ำมนต์ ข่า 2 ต้น หญ้าคาถัก 3 เกลียว พาน 3 ใบ ค้ายศ 3 ขด หมากพลู 9 คำ เทียน 3 เล่ม เงิน 3 บาท สายสิญจน์ เสื้อผ้าใหม่ 1 ชุด เสื้อ 1 ผืน ผ้าขาวม้า 1 ผืน และข้าวเปียกคดลูกน้ำตาลแว่น เมื่อเตรียมข้าวของต่าง ๆ พร้อมแล้วถึงเวลานัดหมาย ผู้ปกครองจะนำผู้ที่ขอเกิดใหม่ไปยังบ้านหมอเพื่อปลุกเสกน้ำมนต์ ร่ายคาถาป้องกันหลังจากนั้นเดินทางไปยังคลองมีขุน (หมายถึง มีขุนน้ำ คือ คี้น้ำจากภูเขา) แล้วเริ่มพิธี เมื่อเสร็จพิธีกรรมแล้ว หมอจะป้อนข้าวเปียกคดลูกน้ำตาลแว่นให้ผู้ประกอบพิธีกิน 3 ช้อน จึงจะถือเป็นการเสร็จพิธีที่สมบูรณ์

ข้าวหอบข้าวคอน

ข้าวหอบข้าวคอน เป็นวิธีขจัดปัดเป่าความเจ็บไข้ได้ป่วย เช่น ปวดท้อง ปวดศีรษะ เป็นต้น ซึ่งเชื่อกันว่า อาการดังกล่าวเกิดจากการกระทำของภูตผีผู้คอยหาก ถ้าได้เช่นไรด้วยข้าวหอบข้าวคอน อาการดังกล่าวจะทุเลาและหายขาดได้ การเช่นไรมีวิธีการและขั้นตอนที่สำคัญ คือ เตรียมเครื่องเช่นประเภทของแห้งประกอบด้วย ข้าวสาร กะปิ เกลือ หอม ขิง ข่า เป็นต้น อย่างละเล็กละน้อย แล้วนำมาห่อใบตอง นำของทั้งหมดมาผูกเป็นพวงเข้ากับคานหอบ หอบไปวางที่ทางสามแพร่ง แล้วนั่งกล่าวคำชี้แจงแจ้งเหตุของการเช่นไร ขอให้ภูตผีที่เกาะกินคนอยู่นั้นพละนออกจากร่างมารับเครื่องเช่นเครื่องสังเวทที่ได้จัดเตรียมมาให้พร้อมสรรพแล้ว และขอมิให้กลับไปยุ่งเกี่ยวกับคนในครอบครัวของคนอีกต่อไป แล้วลุกขึ้นเดินกลับบ้าน โดยไม่ต้องหันไปมองหลัง เป็นอันเสร็จพิธี

ซาเริน

ซาเริน เป็นพิธีบูชาบวงสรวงเทพเจ้า เพราะเชื่อว่าเคราะห์ร้ายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และสัตว์ เป็นเพราะเทพเจ้าบันดาล จึงต้องขอกภัยโดยการบวงสรวง ตามพิธีพราหมณ์ โดยอัญเชิญเทพเจ้าต่าง ๆ ในการทำพิธีอาจมีพิธีสงฆ์มาร่วมด้วย พิธีต้องทำ 1 คืนกับครึ่งวัน มีอุปกรณ์ต่าง ๆ และอาหารมากมาย มีขั้นตอนหลายประการ คือ ไหว้ครู ไหว้เจ้าที่ ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ บวงสรวงเทพเจ้า กล่าวนะโม 3 จบ ชุมนุมเทวดาและทำการบวงสรวง ต่อจากนั้นอัญเชิญบริวารเทพเจ้า เสร็จพิธีนำเครื่องสังเวทไปตั้งใกล้บ้าน แล้วหมอประพรมน้ำมนต์แก่เจ้าของบ้าน และทำพิธีลาครู เป็นเสร็จพิธี

เชื่อ

เชื่อ เป็นการอัญเชิญวิญญาณมาเข้าทรง หรือเรียกว่า พระเจ้าเข้าผี เรียกอาการคนทรงที่ กำลังมีเจ้าหรือผีทรงว่า จับลง คณะโนรามักมีการจับลงโดยเฉพาะ การรำโนราแก้บน การรำโนรา ลงครุ เป็นต้น การเชื่อผีกระทำอย่างง่าย ๆ โดยขี้ขี้ให้ผีโกรธแล้วมาเข้าทรง การเชื่อบางอย่างใช้ การบริกรรมอย่างเคียว แต่บางอย่างต้องมีทรวงเชิญ เช่น เชื่อโนรา เป็นต้น

เชื่อซ้าง - เชื่อดิง

เชื่อซ้าง - เชื่อดิง เป็นการเล่นเข้าทรงโดยเชิญวิญญาณสัตว์มาสิงในร่างกาย การเล่นต้อง หากคนทรงที่สมัครใจ เมื่อได้ให้นั่งบนกันครก ใช้ผ้าขาวคลุมศีรษะ หมุนผ้าเป็นเกลียวรัดให้แน่น คึง ผ้าโยกไปโยกมา พร้อมกันช่วยร้องเพลงประกอบ ถ้าเชื่อ - ซ้างคนทรงจะรู้สึกว่าคุณเหมือนซ้าง จะทำกริยาอาการเยี่ยงซ้าง

เชื่อนางหงส์

เชื่อนางหงส์ หรือ เชื่อพญาหงส์ เดิมเป็นการเล่นในวันสงกรานต์ เล่นในตอนค่ำ เป็นการ เชิญดวงวิญญาณนางหงส์มาสิงร่างทรง แล้วรำรำไปตามคำร้องและจังหวะดนตรี ผู้ถูกเชิญดวง วิญญาณเข้าทรง จะสามารถรำรำได้แม้มิได้เคยรำมาก่อน การเชื่อนอกจากมีทเชื่อแล้ว ต้องมีการ ร่ายมนต์กันตัวเพื่อป้องกันผีอื่นเข้ามาสิงด้วย ในการเชื่อนี้มีการประ โคมดนตรี เหมือนการแสดง โนรา จริง ๆ มีการรำรำท่าต่าง ๆ ตามหมู่บ้านที่มีชุมชนหนาแน่น แต่ก่อนนิยมเล่นเชื่อนางหงส์กัน มาก บางแห่งเล่นก่อนวันสงกรานต์ถึง 7 วันก็มี

คอดะบาฮา

คอดะบาฮา เป็นพิธีการสะเดาะเคราะห์ เพื่อไม่ให้เกิดเคราะห์ร้ายขึ้นแก่ตนเอง หรือบุคคล อื่น ๆ วิธีทำคอดะบาฮา ได้แก่ การทำพิธีลอยเรือเพื่อสะเดาะเคราะห์ การทำพิธีรดน้ำ และการทำ พิธีเลี้ยงอาหาร

ตั้งเทียมคา

ตั้งเทียมคา เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งเกิดจากการดำข้าวเม่า โดยนำข้าวเม่าครกแรก ที่ดำเสร็จ แล้ว นำมาเป็นเครื่องตั้งเวชบูชาเทวดา จากนั้นขอพรให้พืชผลในท้องนาเจริญงอกงาม และครอบครัว อยู่เย็นเป็นสุขเจริญ ประเพณีนี้เรียกว่า การตั้งเทียมคา คือ การบูชาเทวดานั้นเอง การตั้งเทียมคา นอกจากใช้ใน โอกาสดำข้าวเม่าแล้ว ยังใช้ในพิธีเช่นไหว้เทวดาในโอกาสอันควรอื่น

ตั้งราคา

ตั้งราคา เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง อาจตั้งเป็นสิ่งของ วัสดุ ทรัพย์ หรือเงินก็ได้ เพื่อเป็นการตกลงที่แน่นอน เกิดความมั่นใจด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ตั้งราคา และฝ่ายผู้รับตั้งราคา จะไม่มีการหลีกเลียง บิดพลิ้ว ถดโคงซึ่งกันและกัน การตั้งราคามี 4 ลักษณะ คือ การตั้งราคาในการถลกบุตร ตั้งราคาในการรักษาผู้ป่วย ตั้งราคาในการรับมรดก และการตั้งราคาในการประกอบการอื่น ๆ การตั้งราคาส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการปิดราคา มี 2 ลักษณะ คือ การปิดราคาของหมอตำแย และการปิดราคาของหมอรักษาผู้ป่วย

ตั้งสวดฤกษ์

ตั้งสวดฤกษ์ เป็นการยกสวดหนึ่งชั่วโมงขึ้นตั้งบนเตาไฟในงานมงคล เช่น งานแต่งงาน ตามเวลาที่หมอบอกว่าได้ฤกษ์แล้ว เชื่อกันว่างานนั้นจะได้ลาภ เงินทอง ทุกคนที่มาในงานมีความปลอดภัย ข้าวของเครื่องใช้ในงานไม่เสียหาย การตั้งสวดฤกษ์มีขั้นตอน คือ หาหมอให้ดูฤกษ์ยามไว้ล่วงหน้า เตรียมสถานที่ในการตั้งสวดฤกษ์ เตรียมบูชาครูในการให้ฤกษ์ เตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการตั้งสวดฤกษ์ เตรียมเครื่องบูชาครูในการให้ฤกษ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ ต้องใช้ เมื่อเตรียมของดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว สามารถเริ่มพิธีการตั้งสวดมนต์ฤกษ์ได้เลย

ทอดแหง

ทอดแหง เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่งคล้ายคำสาป มิให้ผู้หญิงที่ถูกทอดแหง มีคู่ครองได้ โดยให้เกิดความเบื่อหน่ายต่อผู้ชายที่มาขอทุกคน คนสมัยก่อนมีความเชื่อว่า ผู้หญิงที่มีรูปร่างหน้าตาดีเพียบพร้อมทุกอย่าง หากไม่สามารถมีคู่ครองได้ตลอดชีวิต เพราะถูกผู้ชาย “ทอดแหง”

ทำบุญต่ออายุ

เป็นพิธีกรรมเนื่องในพุทธศาสนา จัดขึ้นเพื่อให้ผู้ป่วยได้สดับพระธรรม เป็นอุบายที่จะหาทางดับความทุกข์ความว้าวุ่นใจจากอาการป่วยให้ทุเลาลง และหายไปในที่สุด แต่หากอาการป่วยเพียบหนักจนรักษาไม่หาย ก็จะทำให้ผู้ป่วยได้หลับตาตายอย่างสงบซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ดวงวิญญาณจะไปสู่สุคติ วิธีนี้ถือเป็นวิธีการรักษาโรคทางใจ เมื่อจิตสงบก็ทำให้มีกำลังใจที่จะรักษาโรคทางกายให้หายลงได้

ทำผี

การทำผี คือ การเง่า การร้องบ่นเพื่อการรักษาผู้ป่วยและการแก้เคล็ดผี เพื่อการเช่น ไหว้ครูบาอาจารย์ หรือบรรพบุรุษ เป็นรายปีหรือรายสามปีตามแต่ตกลง มีทำกันในแถบจังหวัดระนองเป็นต้น

การทำพิธีจะมีการเชิญคนทรงมาเป็นผู้ทำพิธีให้ การง่าหรือการร้องบ่น จะทำขึ้นเมื่อมีผู้ป่วย ส่วนการแก้เคลือบปี จะทำพิธี ในเดือน 3-4 หรือเดือน 5 ของปี

ทำแม่ซื้อ

เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ทารกหายจากการสะดุ้งหวาดผวา และให้ได้รับการเอาใจใส่ดูแลของ “แม่ซื้อ” ซึ่งเป็นสิ่งเร้นลับที่อยู่ในความเชื่อของชาวบ้าน ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงของทารก ตั้งแต่แรกเกิดจนอายุ 12 ขวบ พิธีทำในวันเกิดของเด็กข้างขึ้น ใช้วันดี ข้างแรมใช้วันคู่ เครื่องประกอบพิธีมีแผงแม่ซื้อ สำหรับเครื่องควาหวาน แป้งคิบ เทียน สายสิญจน์ และเหล้า โดยมีหมอทำพิธี “วาดเคราะห์” ให้เป็นอันเสร็จพิธี

ที่ลียบสอง

เป็นตำรับซึ่งประกอบด้วยถ้วยสอง (ถ้วยตะไล) 12 ใบ ใส่อาหารควาหวานสำหรับเซ่นบวงสรวงวิญญาณและภูตผีต่าง ๆ ปรากฏในพิธีกรรมทั่ว ๆ ไป การจัดที่ลียบสอง ใครทำก็ได้แต่ผู้ยกถาดที่ลียบสอง ต้องเป็นหมอผู้ประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ เมื่อเสร็จพิธีอาหารเหล่านั้นก็จะถูกเททิ้ง

เทียนคำตัว

เทียนคำตัว คือเทียนชัยที่ใช้จุดในพิธีผูกผ้าของโนรา ไม่กำหนดขนาด แต่ความสูงต้องเท่ากับตัวโนราที่เข้าทำพิธีผูกผ้า เทียนนี้จะเริ่มจุดตั้งแต่วันเริ่มพิธี ซึ่งเป็นเย็นวันพุธ พิธีจะไปเลิกในวันศุกร์ เชื่อกันว่าหากถึงวันสิ้นสุดพิธีแล้ว เทียนคำตัวของโนราผู้ใดยังไม่ไหม้หมดก็ถือว่าโนราผู้นั้นจะมีชื่อเสียงยืนนาน

นิ้วชี้เสก

นิ้วชี้เสก เป็นพิธีทางไสยศาสตร์ ทำขึ้นเพื่อรักษาโรคปาก คอ นำเป็ย โดยหมอไสยศาสตร์ด้างนิ้วให้สะอาด เช็ดให้แห้งแล้วยกขึ้นจุดที่ปากผู้ป่วยพร้อมกับเสกคาถา แล้วเอานิ้วชี้ที่เสกแล้วนั้นล้วงเข้าไปในปากของผู้ป่วย ลูบปากแผลเบา ๆ 3 ครั้ง เชื่อกันว่าผู้ป่วยจะหายจากโรคปากคอ นำเป็ยนั้นได้

ปลงศพ

ปลงศพ เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่กระทำในภาคใต้ มีความแตกต่างกันไปตามลัทธิความเชื่อของแต่ละศาสนา ได้แก่ การปลงศพแบบพุทธ การปลงศพแบบพราหมณ์ และการปลงศพแบบมุสลิม การปลงศพกระทำโดยการนำศพห่อแล้วนำไปแขวนบนต้นไม้ปล้อยให้เน่าเป็ย หรือการนำศพใส่โกฐแล้วนำไปเผาแบบพราหมณ์ และการปลงศพแบบอิสลาม คือ การนำศพ ไปฝังดิน

ปักยันต์กันผี

ปักยันต์กันผีเป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เพื่อไล่โรคผีในนาข้าว การทำพิธีนี้ โดยเอาใบคาลจากต้นที่ยังไม่ออกดอกออกผล ไปให้หมอไสยศาสตร์เขียนยันต์ลงใน เมื่อเขียนเสร็จแล้วก็จะบริกรรมคาถาค่ออีก การทำยันต์กันผีนี้จะทำในวันเสาร์และวันอังคารเท่านั้น เมื่อหมอบทำพิธีเสร็จแล้ว ผู้เป็นเจ้าของนาก็จะพาใบคาลนั้น ไปปักในบึงนาโดยบริกรรมคาถาบทเดียวกับหมอบเป็นอันเสร็จพิธี

ปักหลาก

ปักหลากเป็นพิธีกรรมของชาวบ้านอย่างหนึ่งในสมัยก่อน เป็นการประจานความผิดของคนในตำบลหรือหมู่บ้าน ผู้ปักหลากจะต้องรู้ความผิดของบุคคลที่ทำผิดว่าผิดเรื่องอะไร ร้ายแรงขนาดไหน แล้วเขียนเป็นข้อความหรือบทกลอนที่บรรยายความผิด แล้วไปปักที่ทางสามแพร่งให้คนผ่านไปผ่านมาได้อ่าน การปักหลากบางครั้งจะวาดเป็นภาพก็ได้ แต่ต้องสื่อความหมายให้เข้าใจความผิดชัดเจน

ปักเข็ช

ปักเข็ช เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในการรักษาโรคเข็ชเมื่อด้วยคาถาอาคม โดยหมอไสยศาสตร์ วิธีการคือหมอบจะให้ผู้ป่วยนอนราบกับพื้นแล้วใช้มือลูบไปตรงบริเวณที่เมื่อย แล้วบริกรรมคาถาเป่าลงตรงที่เข็ช การทำพิธีนี้ ต้องทำติดต่อกัน 3 วัน วันละครั้ง หลังพระอาทิตย์ตกดินแล้ว

มาโชะยวี

มาโชะยวี หรือ เข้าสูหนัด เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของศาสนาอิสลาม หมายถึง การตัดหนักร่มปลาขอวัชระเพศ วัตถุประสงค์ของการทำพิธีนี้มีหลายอย่างที่สำคัญ คือ เพื่อความสะดวกในการทำมาค้าขาย และจะมีผลต่อการปฏิบัติศาสนกิจด้วย ในวันนี้จะมีการจัดงานเลี้ยงใหญ่โตและมีมหรสพแสดง เช่น ลิเกฮูลู เป็นต้น

ยองพรหม

ยองพรหม หรือ ยองพนม เป็นทำนองอย่างหนึ่งของหมอกกลางบ้าน ผู้ประกอบพิธี เช่น หมอบทำขวัญนาค เป็นต้น การนั่งยองพรหม คือนั่งของโคยให้นิวเท้าทั้งสองข้างยึดกับพื้นแล้วชันสันเท้าขึ้น แล้วจึงนั่งบนสันเท้าทั้งสองพร้อมกับพนมมือ

ยกขันหมากปฐม

ยกขันหมากปฐม เป็นงานบุญอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านและวัดร่วมกันจัดขึ้น เพื่อเรียกริเงินเข้าวัด ทำนองเดียวกับการทอดผ้าป่าหรือกฐิน แต่ประเพณียกขันหมากปฐมจะจัดขึ้นเมื่อใดแล้วแต่ความพร้อมของวัดและชาวบ้าน ส่วนมากนิยมจัดกันหลังเก็บเกี่ยว โดยเลือกเฟ้นหนุ่มสาวหน้าตาดีและมีความฉลาดในการเรียกริ เมื่อถึงวันกำหนดทั้งสองฝ่ายจะจัดเตรียมขันหมาก ยกขบวนแห่ขันหมากไปยังวัด แล้วดำเนินพิธีเช่นเดียวกับการแต่งงาน หลังจากนั้นก็รวบรวมเงินหัวขันหมากและเงินสินสอดถวายวัดเพื่อใช้บำรุงศาสนะตามเจตนา ต่อจากนั้นอาจมีการร่วมกันฟังเทศน์ ฟังธรรมเป็นอันเสร็จพิธี

รับเทวดา

รับเทวดา รับเทิยมคา ก็ว่า เป็นประเพณีอย่างหนึ่ง ของชาวไทยพุทธ เขตชนบทภาคใต้ ทำกันในเดือน 6 หลังวันสงกรานต์ไปแล้ว อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีที่สำคัญได้แก่ แพนสำหรับลอยสิ่งของ ข้าวสาร กะปิ เกลือ ขมิ้น พริกขี้หนู หอม กระเทียม ขนมหวาน หมากพลู บุหรี่ เศษผม และเศษผ้า สถานที่และการทำพิธี ส่วนใหญ่มักเลือกเอาสถานที่ในทุ่งนาใกล้แหล่งน้ำ เมื่อถึงกำหนดวันทำพิธี ชาวบ้านจะนำอาหารมาถวายพระสงฆ์ เสร็จแล้วนำสิ่งของที่เตรียมมาลอยแพ ใส่น้ำแพแล้วลอยลงน้ำเพื่ออุทิศให้บรรพชนผู้ล่วงลับ

เรียกค้ายาย

เรียกค้ายาย เป็นการละเล่นเพื่อประกอบพิธีกรรมของชาวภาคใต้ พิธีกรรมดังกล่าวนิยมเล่นกันทั้งในกลุ่มไทยพุทธและไทยมุสลิม พิธีกรรมเรียกค้ายายนิยมทำกันในช่วงเดือน 6 เดือน 7 และเดือน 9 โอกาสสำคัญที่มีพิธีนี้คือ การแก้บน เกิดเจ็บไข้ได้ป่วยเนื่องจากถูกผีค้ายายลงโทษเพราะบิดพลิ้วการแก้บน หรือกระทำลบหลู่คุณหมื่นผีปู่ย่าค้ายาย และการไหว้ครูของนายมนใหญ่ หรือลิมนครเฒ่าในแต่ละปี

เรียกหัวใจ

เรียกหัวใจ เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ที่ชายทำขึ้นเพื่อให้หญิงหลงรัก โดยใช้เวทมนตร์คาถาเรียก ผู้ที่ทำพิธีนี้จะต้องหาโอกาสไปนั่งร่วมกับผู้หญิงที่คนหมายปองอยู่ในที่ที่มีสิ่งรองรับร่วมกัน เช่น เสื่อ สาด ผืนเดียวกัน แล้วเสกคาถา เสร็จแล้วให้หยิบวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งที่อยู่ใกล้ตัว เช่น กระดาษ เศษไม้ แล้วกำกับคาถาอีกครั้งหนึ่งเสร็จแล้วก็เก็บผ้าเช็ดหน้าผืนนั้นไว้กับตัว เชื่อว่าหญิงที่ถูกเรียกหัวใจนั้นจะคิดถึงแต่ชายผู้นั้นตลอดไป

ลงหอก

ลงหอก เป็นพิธีกรรมส่วนหนึ่งของประเพณีการทำศพ ผีตายโหงตายพราย เมื่อเอาศพใส่โลงแล้ว หมอจะเอาหอกเล่มหนึ่ง ลงอาคมและยันต์ที่ปลายหอก เพื่อให้มีอำนาจสามารถจำกัดบริเวณของผีร้ายในตัวศพไว้ หลังจากนั้นหมอจะนำหอกที่ทำพิธีแล้วไปปักไว้ใกล้ ๆ กับโลงศพ

ลงหาเพศ

ลงหาเพศ เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ โดยใช้ไม้หวายเสกคาถาเพื่อตรวจหาสิ่งของที่สูงงูหาย หรือค้นหาสาเหตุที่เกิดจากเจ็บไข้ได้ป่วย เช่น ปวดหัว ปวดท้อง ถูกเหมุมขย ถูกมบ หรือคุณไสยอื่น ๆ

ลอยเคราะห์

ลอยเคราะห์ เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ถือปฏิบัติกันมา โดยใช้กับผู้ที่กำลังประสบเคราะห์ร้าย ทำโดยเตรียมเครื่องบูชาตามกำลังวัน (ถ้าเกิดวันจันทร์ ก็เตรียมเครื่องบูชาพระจันทร์) หลังจากนั้นทำพิธีลอยเคราะห์โดยการนำหววกกล้วยหรือวัสดุอื่น ๆ ที่ลอยน้ำได้มาทำเป็นรูปเรือ แล้วนำเศษผมเล็บของผู้อยู่ในเคราะห์ มาผสมกับดินปั้นเป็นรูปต่างคว่ พร้อมกับเงินทอง รูปเทียน ลอยน้ำเชื่อกันว่าการทำเช่นนี้จะทำให้ตัวเองพ้นเคราะห์

ลอยแพ

ลอยแพ เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อของชาวทะเลน้อย พิธีกรรมนี้ถือว่าวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี เป็นวันประกอบพิธี สิ่งที่ต้องเตรียมได้แก่แพหววกกล้วย และเครื่องบูชา ประกอบด้วย ข้าวสาร กะปิ พริก ไม้ขีดไฟ ขนมห้าง เงินเหรียญ 1 สตางค์ เล็บผม ชายผ้า่มงุ่มใส่กระต๊อบใบตอง วางบนแพ โนราเริ่มร่ำถวายผู้ประกอบพิธีจะกล่าวบูชาเจ้าแม่คงคา แล้วนำเรือแพไปลอยกลางทะเลเป็นอันเสร็จพิธี

สระหัว

เป็นพิธีกรรมทำบุญรดน้ำให้แก่ผู้สูงอายุที่คนเคารพนับถือ เพื่อทดแทนพระคุณต่อผู้สูงอายุ ขณะยังมีชีวิตอยู่ งานจะจัดที่บ้านหรือที่วัดก็ได้ โดยการจัดงานต้องเตรียมเบญจจา เป็นที่นั่งรดน้ำ เรือมาด เป็นที่สำหรับชั่งน้ำได้ไม่รั่วไหล หัวนาค สำหรับชองน้ำไหล ไม้ไผ่บางที่แก่จัด โรงพระโรงปะรำ และโรงประกอบอื่น ๆ งานจะจัดก็วันก็ได้แล้วแต่ฐานะของเจ้าภาพ แต่จะประกอบพิธีรดน้ำในวันสุดท้าย เริ่มตั้งแต่เวลา 09.00 นาฬิกา เป็นอย่างช้า มีการนิมนต์พระมาทำพิธีด้วย ในปัจจุบันการประกอบพิธีนี้ไม่ต้องใช้เรือ ค่อน้ำจากท่อประปาหรือก๊อกน้ำ มีความสะดวกขึ้น มุ่งเอาพิธีเป็นสำคัญ

สระห้วยะคั้น

เป็นพิธีการหนึ่งของประเพณีการเกิด นิยมทำกันที่จังหวัดนครราชสีมา ถือเป็น การขอขมา หมอตำแย พิธีนี้จัดขึ้นในวันหลังจากที่หมอตำแยได้ทำคลอดให้ เพราะเชื่อกันว่าเมื่อหมอตำแยได้ทำ คลอดให้แล้ว หากผู้นั้นไม่จัดพิธีการนี้ขึ้นก็จะทำให้บาปเวรติดตัวทั้งหญิงผู้คลอดและสามี คือ เมื่อ คายไปแล้วฝ่ายหญิงจะต้องทนเอาไฟ ฝ่ายชายจะต้องแบกแคร่อยู่ไฟ จึงนิยมจัดพิธีนี้ขึ้น โดยในพิธี ประกอบด้วย (1) เครื่องบูชาครูหมอ ได้แก่ อาหารคาว 7 ชนิด สุรา น้ำบ่อ หมากพลู คำราด (2) เถา สะบ้าตำให้แตกผสมน้ำพอสสมควร (3) “ขวางตะวัน” ได้แก่ ขมิ้น ข้าวสาร น้ำมันพืช และหญ้าตีนกา ผสมกับน้ำพอสสมควร (4) น้ำมันพืช (5) แป้งหอม และ (6) ใบตาล 7 แผ่น โดยหมอตำแยจะเขียน ชื่อของญาติฝ่ายพ่อของเด็ก ซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว จำนวน 4 คน และญาติของแม่เด็ก จำนวน 3 คน รวม 7 คน ให้แม่เด็กเลือกหยิบฉลากเป็นชื่อของเด็ก หลังจากนั้นหมอตำแยรับประทานอาหารที่ใช้ในการไหว้ ครุ เสร็จแล้วทำพิธี “สระห้วย” โดยให้พ่อแม่ของเด็กนำเถาสะบ้าที่เตรียมไว้และที่หน้าผากของหมอ ตำแยพร้อมกล่าวคำขอขมาคนละ 3 ครั้ง จากนั้นใช้น้ำสะบ้าล้างมือล้างเท้า และพรมเครื่องหอมให้ หมอตำแย จากนั้นหมอตำแยจะเอา “ขวางตะวัน” ประพรมให้พ่อแม่เด็กเพื่อเป็นสิริมงคล และ เป็นการป้องกันอันตรายต่าง ๆ ก็เป็นอันเสร็จพิธี

สวดท่ง

เป็นประเพณีที่ชาวเมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จัดในเดือน 5-7 แล้วแต่ความสะดวก และพร้อมเพรียงของหมู่บ้าน ประเพณีนี้จัดขึ้นเพื่อความเป็นสิริมงคลทั้งแก่ตัวบุคคล และของ หมู่บ้าน ตลอดจนไร่นาเพื่อขับไล่เสนียดจัญไร ไข้ห่า ผีสงต่าง ๆ เพื่อรักษาผู้คนและบ้านช่อง และยังถือเป็นการสร้างสรรค์เพื่อสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน โดยมากงานนี้จะจัดที่ลานดิน ของหมู่บ้าน มีการนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดมนต์เย็นที่กลางทุ่งนา นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงมหรสพ เสร็จขึ้นอีกวันมีการนิมนต์พระมาสวดและฉันภัตตาหารเช้า เสร็จแล้วชาวบ้านร่วมกัน รับประทาน อาหารก็เป็นอันเสร็จพิธี

สวดค่าน

เป็นประเพณีท้องถิ่นของจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการสวดหนังสือ โดยอ่านเป็นทำนอง เสนาะประเภทนิทานต่าง ๆ ในวันพระในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารที่เรียกประเพณีนี้ว่า สวดค่าน ก็เพราะการสวดนี้ กระทำที่ “พระค่าน” พระพุทธรูปปั้นที่ประดิษฐานอยู่ที่พระระเบียงในวิหารคด รอบพระบรมธาตุ ประเพณีนี้เกิดจากการที่ชาวบ้านมาคอยฟังเทศน์ที่วัด ไม่อยากนั่งคอยเฉย ๆ นาน ๆ จึงหาวิธีค้นเวลารอ แต่ปัจจุบันนี้ก็จกรรรมนี้ได้เลิกไปแล้ว

ศวดนา

เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของชาวนาที่เป็นไทยพุทธในจังหวัดนครราชสีมา จัดขึ้นเพื่อชาวนาในหมู่บ้านหลังจากค่านาเสร็จแล้วก็จะดูวันที่เป็นมงคลกำหนดทำพิธี เมื่อกำหนดวันทำพิธีแล้วก็กำหนดสถานที่ซึ่งมักเลือกเอาศาลาพักร้อนกลางนา วันจัดพิธีต้องนิมนต์พระอย่างน้อย 4 รูป และมีหมอทางไสยศาสตร์อีก 1 คน มาร่วมทำพิธีนี้ เพื่อช่วยคุ้มครองข้าวกล้าในนาให้แคล้วคลาดจากโรคภัยเบียดเบียน ให้น้ำทำอukumสมบูรณ์เมื่อเสร็จพิธีชาวบ้านก็จะถวายอาหารเพล จากนั้นก็จะรับประทานอาหารร่วมกันแล้วต่างคนต่างแยกย้ายกันนำน้ำมันดีไปประพรมทั่วทุ่งนาของตนเป็นอันเสร็จพิธี

ศวดเป็น

เป็นการศวดต่ออายุให้แก่คนที่กำลังป่วยหนักมาก โดยการนิมนต์พระสงฆ์ จำนวน 4 รูป มาศวดบทโพชฌงค์ เมื่อศวดจบแล้วชักบังสุกุลเป็น ซึ่งเชื่อกันว่าจะทำให้ผู้ป่วยมีอายุต่อไปอีก จึงเรียกว่า ต่ออายุ ในการศวดโพชฌงค์ จะช่วยให้ผู้ป่วยคลายความทุกข์เวทนาหายจากอาการป่วยไข้ ส่วนการชักบังสุกุลเป็นการเตือนสติให้ผู้ป่วยรู้เท่าทันสังขาร ความเสียดายชีวิต ความอาลัยรักต่อชีวิต จะบรรเทาเบาบางลง ความเศร้าหมองใจก็หมดไป ความเจ็บป่วยจะลดน้อยลงได้ การศวดเป็นจึงถือเป็นประเพณีมาจนถึงทุกวันนี้

สามหาบสามคอน

พิธีกรรมนี้จัดขึ้น เพื่อส่งญาติปีศาจที่เข้ามารังควานในหมู่บ้าน ให้เกิดอาเพศเหตุร้ายต่าง ๆ โดยเชื่อกันว่า เกิดจากญาติปีศาจจอกคอยากอาหารจึงเข้ามารังควานในหมู่บ้าน หากนำเอาสิ่งของที่ประกอบอาหารมอบให้ญาติเหล่านั้นก็จะจากไป คำว่า สามหาบ โดยทั่วไปหมายถึง อาหารคาวหวาน 3 กู่ สำหรับถวายพระสงฆ์เมื่อเวลาเก็บอัฐิ วันที่ประกอบพิธีนิยมทำวันอังคารหรือวันเสาร์ โดยไปประกอบพิธีที่ทางสามแพร่ง หรือบริเวณศาลาซึ่งเป็นที่หยุดพักของคนเดินทาง นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ มาศวดพาหุง 5 รูป โดยในพิธีต้องเตรียมสิ่งที่ใช้ประกอบอาหารได้ และเงินใส่รวมกัน จำนวน 9 ถุง นำมาผูกคานหาบเป็น 3 อัน กับ คอน 3 อัน เมื่อพระศวดจบ หมอประจำหมู่บ้านนำหาบและคอนไปวาง และประกาศว่า “บัดนี้พวกเราในหมู่บ้านได้นำสิ่งของต่าง ๆ มาส่งให้แก่ พวกท่านแล้ว เพื่อเป็นเสบียงในการเดินทาง ขอให้พวกท่านเดินทางไปอยู่ที่อันสมควร อย่าได้รังควานผู้คนในหมู่บ้านอีกต่อไปเลย” จากนั้นถวายภัตตาหารเพลเป็นจบพิธี

เสกน้ำเกาะทอง

เสกน้ำเกาะทอง เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เพื่อให้คนมีครรภ์ที่ถึงเวลาคลอด หรือคนที่คลอดยากดื่ม เชื่อว่าจะทำให้คลอดง่าย การทำพิธีเริ่มโดยหมอไสยศาสตร์นั่งหันหน้าไปทางทิศ

ตะวันออก เอน้ำครึ่งขันและเงินค่ายกครู 6 บาท วางไว้ข้างหน้า จุดเทียนไขแล้วชูขึ้นเหนือหัว ว่า นะโม 3 จบ แล้วเอาเทียนไขวนเหนือขัน 3 รอบ ให้เทียนหยดลงไปในขันน้ำ พร้อมบริกรรมคาถา แล้วนำน้ำที่เสร็จแล้วไปให้คนใกล้คลอดคืบ

เสกน้ำมันงาคีบ

เสกน้ำมันงาคีบ เป็นพิธีทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่งของวัดเขาอ้อ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง การทำพิธีประกอบด้วยเครื่องบูชา คือ หมาก 9 คำ ดอกไม้ 9 ดอก เทียน 1 เล่ม รูป 3 ดอก หนังสือ สายสิญจน์ หนังสือ แล้วนำสิ่งเหล่านี้มาให้อาจารย์ปลุกเสก น้ำมันที่นำมาเสกนี้อาจจะใช้น้ำมันงาคีบ หรือน้ำมันยางแดง พระอาจารย์จะเสก 108 คาบครั้งเดียว จนน้ำมันจะแห้ง และผู้ที่มาเสกน้ำมันงาคีบนี้ต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ผิดศีลข้อกาเม คือ ไม่ผิดลูกเมียผู้อื่น มิฉะนั้นน้ำมันจะไม่แห้ง และเมื่อทำพิธีเสกน้ำมันแล้วจะทำพิธีป้อนน้ำมันงา ผู้ที่กินจะต้องเป็นผู้บริสุทธิ์เหมือนกัน และถ้าไม่บริสุทธิ์ พระอาจารย์จะทำพิธีสะเดาะเคราะห์ให้ ผู้ที่ทำพิธีป้อนน้ำมันนี้แล้ว จะมีความเชื่อว่ายู่ยงคงกระพัน และมีเมตตามหานิยม

เสกว่าน

เสกว่าน เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่งของวัดเขาอ้อ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยการนำเอาว่านที่มีคุณทางด้านอยู่ยงคงกระพันชาตรี มาลงอักขระเลขยันต์ทางไสยศาสตร์ แล้วนำมาปลุกเสกให้กิน ว่านที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะเป็นว่านขมื่น ว่านสบู่เลือด ว่านสีดา และว่านเพชรตรี ว่านเพชรหน้าทั้ง ดันว่านเหล่านี้เชื่อว่ามิเทพารักษ์คุ้มครอง แต่ว่านเพชรหน้าทั้งต้องไปทำพิธีกินในสถานที่พบ

เสกหมากขั้วคี่

เสกหมากขั้วคี่ เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ที่หมอไสยศาสตร์กระทำขึ้นเพื่อขับไล่ผีให้ออกจากร่างคนถูกผีสิง กระทำโดย เอาใบพลู 1 ใบ มาเขียนรูปยันต์ แล้วม้วนเป็นรูปกรวย เอาหมากจุกตรงปากกรวยแล้วบริกรรมคาถา เสร็จแล้วขั้วคี่ไปยังคนถูกผีสิง หรือถ้าคนที่ถูกผีไม่ได้มาด้วยให้ซัดไปในอากาศทางที่ผีเข้า เชื่อว่าผีจะออกจากร่างผู้นั้นทันที

หุงข้าวเหนียวดำ

หุงข้าวเหนียวดำ เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ วัดเขาอ้อ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยนำข้าวเหนียวดำประสมกับน้ำย้าวานต่าง ๆ หุงจนสุกแล้วปลุกเสกอาคม โดยอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเวท ใ้รับประทานเพื่ออยู่ยงคงกระพัน และยังเชื่อว่าเป็นยารักษาโรคแก้ปวดหลัง ปวดเอวได้ด้วย

เหยียบเสนา

เหยียบเสนา เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของโนรา ที่ทำขึ้นรักษาอาการผิปกติที่เกิดขึ้นกับผิวหนัง ซึ่งเรียกว่า เสน มีลักษณะเป็นแผ่นชั้นบริเวณผิว คล้ายปาน และจะงอกเป็นเนื้อนูนขึ้น มีสีดำและสีแดง ชาวบ้านเชื่อว่า เสนเกิดจากการกระทำของผีที่เรียกว่า “เจ้าเสนา” มีวิธีรักษาเพียง 2 วิธีคือ ใช้เหรียญที่มีรูปพระเจ้าแผ่นดินกคทับพร้อมเสกคาถา หรือให้โนราทำพิธี “เหยียบเสนา” ให้ปัจจุบันนี้พิธีเหยียบเสนายังทำกันอยู่บ้างในชนบท

ไหว้เจ้าที่วัวควาย

ไหว้เจ้าที่วัวควายเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของตำบลโคกชะงาย อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง และตำบลที่วัง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากในสมัยก่อนมีภัยเบียดเบียนวัวควายมากไม่ว่าสัตว์ โจร และโรคภัยต่าง ๆ จึงมีความเชื่อว่าถ้าทำพิธี “ไหว้เจ้าที่วัว – ควาย” แล้วจะปลอดภัยจากเหตุร้ายต่าง ๆ แล้วยังเชื่อว่าวัวควายมีลูกมากอ้วนท้วนสมบูรณ์

ไหว้คาหนุ

ไหว้คาหนุ เป็นพิธีกรรมของเจ้าของนา เพื่อไม่ให้หนุมากัดกินข้าวในนา โดยทำพิธีบอกกล่าวให้คาหนุดูแลบริวารหนุ ด้วยการทำพิธีเชิญคาหนุมารับเอาเครื่องเช่น เชื่อว่าหนุจะไม่มากัดกินข้าวในนาอีก ถ้ายังมีหนุมากัดกินและทำลายข้าวอีก เชื่อว่าไม่ใช่ลูกหลานของคาหนุ เจ้าของนาจะหาวิธีกำจัดได้

ไหว้พระภูมิ

ไหว้พระภูมิ เป็นพิธีกรรมบวงสรวงพระภูมิผู้เป็นเทพารักษ์ประจำพื้นที่อาคารบ้านเรือนเพื่อความสุข สวัสดิ์ และปลอดภัยจากโทษภัยทั้งปวง จะกระทำในวันเสาร์หรือวันอังคาร มีเครื่องประกอบพิธีกรรม คือ บัตรพลี 14 ใบ 3 ชุด วางเป็นเป็น 3 มุม รูป 16 ดอก เทียน 21 เล่ม หมาก 9 คำ ดอกไม้ 9 ดอก แป้งหอม น้ำมันหอม ธง ผ้า เครื่องเงิน เครื่องทอง

ไหว้แม่จ๊กจั่น

ไหว้แม่จ๊กจั่น เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีให้ทารกปีสสาวะรดที่นอนในเวลาากลางคืน โดยก่อนเข้านอนให้ยกมือประนมไหว้แม่จ๊กจั่น พร้อมกล่าวบทกลอนสวดดี หากเด็กไม่อาจกล่าวตามผู้ใหญ่ได้ให้เพียงประนมมือ แล้วผู้ใหญ่ว่าแทนเสร็จแล้วเอามือคบน้ำฝักเด็ก แล้วเข้านอน เชื่อว่าจะหายจากการปีสสาวะใส่ที่นอน

อาบน้ำซอฟ้า

อาบน้ำซอฟ้า เป็นพิธีอาบน้ำสระเคาะห์เคราะห์ ตามความเชื่อของชาวไทยมุสลิม นิยมทำปลายเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี โดยการว่าคาถา และเขียนข้อความลงในกระดาษ หย่อนลงไปแช่น้ำในบ่อ เมื่อทำพิธีเสร็จก็ให้ตักน้ำนั้นมางาน และดึงเอากระดาษขึ้นจากบ่อมาแจกจ่ายให้กับผู้ที่มาร่วมพิธี เพื่อความเป็นสิริมงคลและจะไม่เกิดโรคภัยไข้เจ็บอีก

เอากระดูกเข้าบัว

เอากระดูกเข้าบัว เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวพุทธ ที่แสดงความกตัญญูเมื่อบุพการีถึงแก่กรรมได้ประพรมเพลิงเรียบร้อยแล้ว เก็บอัฐิห่อผ้าขาวเก็บไว้ที่บ้านหรือวัด เพื่อให้ลูกหลานได้เคารพบูชา และในท้องถิ่นที่จัดพิธีเอากระดูกเข้าบัว พร้อมกับปีละคราว นิยมจัดพิธีบังสุกุลบัวพร้อมกับเอากระดูกเข้าบัว พิธีจึงใหญ่โตเป็นปกติ

โอนปลวก

โอนปลวก เป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ ทำเพื่อต้องการจะย้ายหรือขุดจอมปลวก เชื่อว่าถ้าขุดจอมปลวกเองโดยไม่ทำพิธี จะถูกปลวก คือ จะเจ็บไข้ หรือมีอันเป็นไปในทางไม่ดี การเช่นไหว้ หมอจะจุดรูปเทียน เสกคาถาขอมาต่อเจ้าแห่งปลวก และเชิญมารับเครื่องเช่นไหว้ แล้วขุดดินบริเวณจอมปลวกเอาไปไว้ที่ปลวกอื่น จะทำ 3 ครั้ง เชื่อว่าเสร็จพิธีเชื่อว่าจะไม่มีโทษภัยใด ๆ

ศึกษาพิธีครอบเทริดโนรา

งานชิ้นนี้พบว่า พิธีครอบเทริดโนรามีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาสำหรับศิลปินโนราองค์ประกอบสำคัญในพิธีนี้ คือ โอกาสในการประกอบพิธีจะจัดในวันพุธถึงวันศุกร์ จัดในช่วงขึ้นของเดือนตั้งแต่เดือนห้าถึงเดือนเก้า ผู้ทำหน้าที่ครอบเทริดโนราเป็นครูโนราหรือครูของผู้เข้ารับการครอบเทริด ผ่านการครอบเทริดมาแล้ว ผู้เข้ารับการครอบเทริดต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ เป็นโสด ไร้โนราได้เป็นอย่างดี และต้องตัดจุกโนรามมาแล้ว อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธี ได้แก่ เครื่องสังเวศครุหมอ มีหม้อ น้ำมันต์ บายศรี เครื่องแต่งพอก อาหารคาวหวาน กล้วย อ้อย เป็นต้น โรงพิธีต้องสร้างตามธรรมเนียมปฏิบัติของโนรา การประกอบพิธีในตอนเย็นวันพุธ เริ่มจากกาศครู บูชาครู เช่นไหว้ครุหมอ และผู้เข้าพิธีทำพิธีกราบครุหมอโนรา ในวันที่สองเริ่มในตอนเช้ามีการกราบพระอาทิตย์ กาศครู บูชาครุหมอโนรา โนราแต่งพอก พระสงฆ์ให้ศีลตัดจุก ครอบเทริดโนรา โนรารำบทสิบสอง คำพริค เชิญครุหมอเข้าประทับทรง ในวันที่สามเริ่มกาศครูตอนเช้า รำบทดั่งหงส์ รำแทงเข้ ทำพิธีส่งครู ส่งเทวดา ถือว่าเสร็จพิธี

ต่อจากนั้น โนราผู้เข้ารับการครอบเศทริคต้องไปปราโนรา 3 วัค 3 บ้าน เพื่อเอาเคล็ดและบวช เป็นพระภิกษุ

ความรู้และการปฏิบัติต่างๆที่เกี่ยวกับธรรมชาติและ จักรวาล

จากการสำรวจข้อมูลด้านความรู้และการปฏิบัติต่างๆที่เกี่ยวกับธรรมชาติและ จักรวาล ในภาคใต้ สามารถจำแนกได้ 4 กลุ่ม คือ ภูมิปัญญาอาหารการกินจำนวน 107 เรื่อง ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพจำนวน 468 เรื่อง ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจำนวน 98 เรื่อง และโหราศาสตร์และดาราศาสตร์จำนวน 8 เรื่อง

ภูมิปัญญาอาหารการกิน

กูรุม่าไก่

กูรุม่าไก่ เป็นอาหารคาวของชาวมุสลิมภาคใต้ นิยมทำในงานบุญ โดยนำไก่มาหันเป็น ชิ้นโต ๆ คลุกกับขิงและกระเทียมที่โขลกหมักไว้ คั้นกะทิชั้น ๆ ใส่ภาชนะไว้ คั่วเครื่องเทศให้หอม แล้วโขลกให้ละเอียด ใส่เมล็ดมะม่วงหิมพานต์หรือมะพร้าวที่คั้นหัวกะทิออกแล้วลงในเครื่องเทศ โขลกให้เข้ากัน เจียวหัวหอมด้วยน้ำมันพืช ใส่เครื่องแกงลงไป ผัดให้หอมและใส่ไก่ผัดให้พอสุก ตัก ใส่หม้อ ตักใส่กะทิลงไป เทียวไฟอ่อนๆคนให้ทั่วอย่าให้ติดกันหม้อ เติมนะนาว เกลือ น้ำตาล เมื่อเดือดทั่วแล้วยกลงรับประทานกับข้าว

กูหลิ

กูหลิ เป็นขนมชนิดหนึ่ง ทำโดยนำข้าวเหนียวมาล้างน้ำให้สะอาด แขน้ำให้เมล็ดพองได้ที่ แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งนำไปใส่ภาชนะวางไว้ให้สะเด็ดน้ำ ส่วนที่เหลือนำไปไม่ให้ละเอียด ใส่ถุงผ้าวางให้แห้ง นำใบคองทาน้ำมันพืชเล็กน้อยวางในถาด แล้วเอาแป้งที่สะเด็ดแห้งแล้วขยำให้เป็นเมล็ดเล็กๆลงในใบคอง ขยำแป้งโรยไปเรื่อยๆจนกว่าแป้งหมด แล้วนำไปนึ่งให้สุก เอาข้าวเหนียวแบ่งไว้คั่วให้กรอบและหอมเพื่อไว้โรย มะพร้าวแก่ขูดคูลูกเกลือพอมิรสเค็ม นำน้ำตาลโดนค ชนิดเหลวเคี้ยวให้ขึ้น เอาแป้งที่นึ่งสุกแล้วมาตัดด้วยกรรไกรขนาดพอคำ แล้วคลุกกับมะพร้าวและโรยด้วยข้าวเหนียวที่คั่วแล้ว เวลารับประทานจิ้มกับน้ำตาลที่เคี้ยวไว้

ข้าวอวน

ข้าวอวน เป็นขนมชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายขี้มอด ปรงจากข้าวอวนตำละเอียด คลุกผสม น้ำตาลกับเกลือ ข้าวที่ใช้ทำข้าวอวนจะใช้ข้าวเจ้า ซึ่ง “เริ่มคืออวน” คือ ปลายรวงเริ่มจะสุกออกเป็นสี

เหลือง นำมาชุบให้เปลือกข้าวหลุดออกจากฟางโดยใช้ “ไม้ขูดอวน” (ทำจากไม้ไผ่คล้ายไม้บรรทัด ยาวขนาด 3-4 นิ้ว) หลังจากนั้นนำเมล็ดข้าวไปต้มในกระทะจนเปลือกของข้าวเกรียม แล้วนำมาวางทิ้งระยะให้ข้าวเย็น จึงนำไปตำในครกตำข้าว ตำแหลกแล้วพืดด้วยกระดังงาแยกแกลบข้าวออกทิ้งเปลือกกากออกให้หมด นำข้าวสารไปตำให้แตกละเอียดอีกครั้งหนึ่ง แล้วนำมาผสมคลุกเคล้าให้เข้ากับน้ำตาลและเกลือก็รับประทานได้

ไข่เค็มไชยา

ไข่เค็มไชยา เป็นอาหารขึ้นชื่อของชาวไชยา ทำโดยนำไข่เป็ดที่คัดขนาดและคุณภาพแล้วมาคลุกกับส่วนผสมที่เตรียมไว้ คือ คินจอมปลวก 3 ส่วน เกลือ 1 ส่วน เติมน้ำลงไปคลุกกับคินจอไม่ให้เหลวหรือแข็งเกินไป คลุกให้หนาประมาณ 2 – 5 มิลลิเมตร แล้วนำไปคลุกกับขี้เถ้าแกลบให้หนาประมาณ 1 นิ้ว เก็บไว้ประมาณ 10 วัน เริ่มรับประทานได้ไข่เค็มไชยาสามารถนำไปประกอบอาหารทั้งคาวและของหวานได้หลายวิธี เช่น ทอดไข่คาว ไข่คั้ม เจียวไข่เค็ม ตุ่นไข่เค็ม และยำไข่เค็ม

แกะแอะ

แกะแอะ เป็นอาหารแบบไทยมุสลิม ทำจากแป้งแบบเส้นขนมจีน (ละแซะ) แต่ทำให้เป็นแผ่นหนา ๆ แล้วตัดเป็นชิ้นสี่เหลี่ยม นึ่งให้สุกคลุกลงในน้ำแกง ซึ่งประกอบด้วยส่วนผสมของกะทิกับหอมแดง ทูบเพียงเล็กน้อย ตะไคร้ ขิง น้ำตาลแว่น และเปลือกพืชชนิดหนึ่งที่ไทยมุสลิมเรียกว่า “ฮาลือยอ”

โกซู้ย

โกซู้ย เป็นขนมพื้นเมืองชนิดหนึ่งของภาคใต้ เป็นชื่อเรียกตามภาษาจีนฮกเกี้ยน คือขนมด้วยตะไล แปลความว่า ขนมมงคล ทำด้วยแป้งข้าวเจ้าผสมแป้งมัน น้ำตาลทรายแดงผสมน้ำตาลทรายขาว เติมน้ำและส่วนผสมอื่น คนให้เหลวและเข้ากันดีแล้ว ตักใส่ถ้วยตะไลเล็ก นำไปนึ่งให้สุก รับประทานกับมะพร้าวขูด มีรสหวานอร่อยเป็นขนมรับประทานได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

โกยจาโบ

โกยจาโบ เป็นขนมพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ ทำโดยนำแป้งหมีมาร่อนลงภาชนะผสมกับไข่ไก่ ด้วยปริมาณแป้ง 1 ถ้วย ไข่ไก่ 2 ฟอง นวดให้เข้ากันจนกระทั่งแป้งไม่ติดมือ แล้วนำไปแผ่เป็นแผ่นๆ ให้บางเหมือนกับการทำปาท่องโก๋ ตัดเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมเล็กๆ จับมุมทั้งสี่บิดเข้าหากัน นำลงทอดในกระทะที่มีน้ำมันกำลังร้อน พอสุกได้ที่ตัดขนมขึ้นพักในตะแกรงให้สะเด็ดน้ำมัน แล้วโรยน้ำตาลเมื่อขนมเย็น

โกศ้าว

โกศ้าว หรือ โอวศ้าว เป็นขนมพื้นเมืองของชาวภูเก็ต ลักษณะคล้ายหอยทอด ประกอบด้วยแป้งมัน แป้งสาลี เผือกหั่น หอยคิบ (หอยนางรม) พริกแห้ง กระเทียม ซีอิ้วดำ ซีอิ้วขาว น้ำส้ม ผงชูรส และน้ำ วิธีปรุงทำได้ง่ายโดยละลายแป้งสองชนิดกับน้ำ 6 ถ้วย ผสมน้ำตาลและผงชูรสในแป้ง นำกระทะไปตั้งไฟให้ร้อนใส่น้ำมันพอสมควร น้ำมันเดือด ตักแป้ง 1 ทัพพี ใส่กระทะ ใส่เผือก หอยคิบ ปรุงรสด้วยเครื่องปรุงตามใจชอบ ใช้ตะหลิวตักแล้วผัดให้เข้ากันและใส่จาน

โก้ยตาถ้ำ

โก้ยตาถ้ำ เป็นขนมพื้นเมืองชนิดหนึ่งของภาคใต้ นิยมรับประทานกันมากแถบฝั่งทะเลตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จังหวัดภูเก็ต คำว่าโก้ยตาถ้ำ เป็นชื่อเรียกตามภาษาจีนฮกเกี้ยน แปลว่า ขนมถาด ทำด้วยแป้งข้าวเจ้าผสมแป้งมัน กวนเข้ากับน้ำตาล เติมน้ำใบเตยหอม ตั้งไฟคนจนเหนียวและสุก ยกออกจากเตาเทใส่ถาดสี่เหลี่ยม ทิ้งไว้ให้เย็นจนแข็งตัวแล้วราดหน้าด้วยกะทิหวานและส่วนผสมอื่นๆ นำไปนึ่งจนสุกอีกครั้งแล้วยกลง ทิ้งไว้ให้เย็นแล้วตัดเป็นข้าวหลามตัดหรือรูปอื่นตามใจชอบ

โกยหยยา

โกยหยยา เป็นขนมพื้นบ้านของไทยมุสลิม ทำจากถั่วเหลืองคั่วจนค่อนข้างสุกแล้วนำไปบดให้ละเอียด น้ำตาลทรายผึ่งแดดให้แห้งสนิทนำไปบดอย่างละเอียดแล้วแบ่งเป็น 2 ส่วน เพื่อคลุกเคล้ากับถั่วบดแล้วเก็บไว้โรยพิมพ์ หลังจากนั้นนำน้ำตาลที่บดแล้ว คลุกกับถั่วบดพรมน้ำเล็กน้อย เพื่อป้องกันไม่ให้ขนมแตกเวลาอัดพิมพ์ โรยน้ำตาลที่บดแล้วลงพิมพ์ นำถั่วที่ผสมกับน้ำตาลทรายบด ใส่ในพิมพ์เอาหัวแม่มือกดให้แน่นแล้วเคาะใส่ภาชนะจนเต็ม แล้วนำไปผิงไฟหรือย่างไฟอีกครั้งเพื่อให้ขนมแข็งตัว

โกยบูตะ

โกยบูตะ เป็นขนมพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมภาคใต้นิยมทำกันมากในจังหวัดสตูล ตัวขนมทำโดยนำแป้งมาคลุกเคล้ากับน้ำเกลือเล็กน้อยในปริมาณแป้ง 1 ถ้วย ค่อน้ำเกลือ 2 ช้อนชา เพื่อให้แป้งขึ้นและจะได้ยู่ตัวเวลาทำเป็นแผ่น หลังจากนั้นนำกระทะตั้งไฟจนร้อน แล้วใช้ตะแกรงลงในกระทะพอประมาณ แล้วนำใส่ขนมที่เตรียมไว้วางลงบนแป้ง พับริมให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมพลิกกลับอีกด้าน ดักขึ้นจากกระทะเก็บใส่ภาชนะ สามารถเก็บไว้รับประทานได้นาน

ข้าวเกรียบว่าว

ข้าวเกรียบว่าว หรือ เกรียบเหนียว เป็นขนมพื้นบ้านนิยมทำกันมากในจังหวัดพัทลุง สันนิษฐานว่า คำว่า เกรียบว่าว น่าจะมาจากลักษณะของข้าวเกรียบที่มีความบางเบาสีขาวคล้าย กระดาษติดว่าว ข้าวเกรียบชนิดนี้นิยมขายตามเทศกาลต่างๆ ได้แก่ งานแสดงหนังตะลุง-มโนราห์ เป็นต้น ขั้นตอนการทำ เริ่มต้นด้วยการนำข้าวสารเหนียวไปแช่น้ำอย่างน้อย 12 ชั่วโมง แล้วนำมา กรองน้ำออกให้แห้งใส่ภาชนะดินเผานำไปนึ่ง หลังจากนั้นนำไปตำให้ละเอียด ใส่น้ำตาลเหลว คลุกเคล้าให้เข้ากัน ตักใส่ภาชนะที่เตรียมไว้แล้วนำไปปั้นเป็นก้อนวางบนใบตองที่ทาน้ำมัน ใช้ ลูกกลิ้งรีดให้เป็นวงกลมจนเนื้อข้าวเหนียวบางใสแล้วนำไปตากแดดให้แห้ง ก่อนรับประทานต้อง นำมาปิ้งหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “จี่” ข้าวเกรียบจะพองขยายเป็นแผ่นใหญ่ เมื่อสุกทั่วแล้วนำออกจากไฟขณะร้อน ๆ ใช้ลูกกลิ้งม้วนข้าวเกรียบเป็นรูปทรงกระบอก แล้วนำไปรับประทาน

ข้าวเจ้าหลาม

ข้าวเจ้าหลาม คือ ข้าวที่ทำให้สุกโดยเอาข้าวสารห่อใบไม้ใส่ในกระบอกแล้วเผาไฟให้สุก เป็นวิธีที่นิยมทำกันมากในเขตจังหวัดระนองในสมัยก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อออกป่า วิธีทำ ข้าวหลาม นำข้าวสารมาล้างให้สะอาดแล้วห่อด้วยใบไม้ (นิยมห่อด้วยใบไม้พื้นเมือง 2 ชนิด คือ ใบลูกเลือดและใบกระเสีศ เพราะมีกลิ่นหอม) วิธีการห่อ นิยมห่อแบบข้าวต้มมัด นำข้าวสาร ที่ห่อเรียบร้อยแล้ว 2 ห่อ มาประกบกันใส่ในกระบอกไม้ไผ่ ใส่น้ำให้ท่วมแล้วนำไปเผาออกหมუნไป หมุนมาเพื่อให้ข้าวหลามสุกทั่ว จนน้ำงวดเหลือประมาณครึ่งหนึ่ง เจาะกันกระบอกไม้ไผ่ให้น้ำหยด ออกจนหมด แล้วผ่ากระบอกนำมารับประทานกับข้าวที่เตรียมไว้

ข้าวย่า

ข้าวย่า เป็นอาหารคาวของภาคใต้ ภาษามลายูท้องถิ่นเรียกว่า “นาสิกานู” ข้าวย่า ประกอบด้วย ข้าวสุกราดด้วยน้ำบูดู มะพร้าวคั่ว กุ้งแห้งป่น และผักสดหลายชนิด หั่นปนกันไป เรียกว่า “หมวด” แล้วคลุกให้ทั่ว การรับประทานข้าวย่าเมื่อตักข้าวใส่จานราดน้ำบูดูพอสมควรแล้ว โรยด้วยมะพร้าวคั่ว กุ้งแห้งป่น และผักชนิดต่างๆคลุกให้เข้ากันบิบบะนาวเล็กน้อย ถ้าชอบเผ็ดก็ใส่ พริกป่นตามชอบ บางท้องถิ่นนิยมรับประทานข้าวย่ากับไข่ต้ม

จีปลาเออะ

จีปลาเออะ เป็นอาหารพื้นเมืองอย่างหนึ่งที่นิยมกันในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และชุมพร ใช้จีปลาหรือพุงปลา (โคปลา) หมักผสมเครื่องปรุง จีปลาที่นิยมใช้หมักส่วนมากใช้ปลาหู วิธีทำ จีปลาก็คือ ล้างแล้วควักเอาไส้ปลาออกมารีดขี้ออกแล้วหมักเกลือใส่โถ ปิดฝาให้สนิททิ้งไว้ราว

15-20 วัน ก็นำไปปรุงได้ เครื่องปรุงประกอบด้วย พริกขี้หนู หอม กระเทียม ตะไคร้ พริกไทย ใบมะกรูด ขมิ้น กะทิ มะนาว และน้ำตาล วิธีปรุง เอาขี้ปลาตั้งไฟให้สุกแล้วเอาเครื่องปรุงที่โขลกเสร็จแล้วใส่ลงไป พอเครื่องแกงสุกก็ราดหัวกะทิพอเดือดคนให้เข้ากันปรุงรสให้ออกเค็ม เผ็ด ออกเปรี้ยวหวานนิดหน่อยแล้วยกลง รับประทานกับข้าวสวยและผักเหนาะ ส่วนมากนิยมผักสด เช่น เาะฉิบ (ถุน) แดงกวา ถั่วฝักยาว ยอดมะม่วงหิมพานต์ เป็นต้น

ข้าวเหนียวเสือเกลือก

ข้าวเหนียวเสือเกลือก เป็นขนมอย่างหนึ่งของภาคใต้ คล้ายๆข้าวโพดคอก พบได้ใน จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำโดยนำข้าวเหนียวแช่น้ำประมาณ 3-4 ชั่วโมง แช่ถั่วให้พอง แล้วนำทั้งสองอย่างมาล้างพอสุก คั้นกะทิใส่หม้อตั้งไฟกลาง ๆ คนบ่อย ๆ พอกะทิเดือดใส่เกลือบป่น น้ำตาล พอน้ำตาลละลายยกลง ใส่ข้าวเหนียวหนึ่งลงไป คนเร็ว ๆ ให้เข้ากันแล้วปิดฝา 2-3 นาที ใส่ถั่ว และมะพร้าวขูดคอกให้เข้ากัน โรยน้ำตาลทรายพอประมาณ คอกให้เข้ากัน เวลารับประทานโรยมะพร้าวขูดอีกครั้ง ก็ได้ จะได้ขนมที่มีรสชาติหวานมัน เค็มเล็กน้อย

ไข่ครอบ

ไข่ครอบ เป็นอาหารชนิดหนึ่ง ทำโดยเอาไข่เป็ดมาล้างเปลือกให้สะอาด ต่อยตรงปลาย ฟองไข่ด้านหนึ่งให้แตก ต่อยๆเปลือกออกประมาณ 1 ใน 4 ของฟองไข่ เทใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ เลือกเอาเฉพาะไข่แดง 2 ฟอง ใส่ลงไปเปลือกนั้นตามเดิม เอาเกลือบป่นละเอียดใส่ลงไปเล็กน้อย แล้วนำเปลือกไข่ที่เหลือมาครอบไข่ที่บรรจุไข่แดง 2 ฟอง หมักไว้ประมาณ 1 คืน นำไปนั่งจนสุก ก็รับประทานได้

ครอก

ครอก เป็นขนมชนิดหนึ่ง ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “ทอดช่อง” วิธีทำตัวครอก นำข้าวสารจ้าว ล้างให้สะอาดแช่เมล็ดให้พองเต็มที่ โขยหอมล้างให้สะอาดหั่นเป็นฝอย นำไปโขกกับข้าวสาร ที่แช่ไว้ ใช้น้ำปูนใสละลายแป้งให้เหลวแล้วกรองด้วยผ้าขาว นำไปใส่กระทะตั้งไฟกวนให้เหนียว แล้วนำกระซอนสำหรับกดตัวขนมวางบนปากภาชนะที่ใส่น้ำเย็น ตักแป้งขนมใส่ในกระซอนแล้วกดให้ขนมลงในภาชนะที่เตรียมไว้ ทำแบบนี้ไปเรื่อย ๆ จนแป้งขนมหมด นำตัวขนมไปแช่น้ำ แล้วนำไปรับประทานกับกะทิสดที่เตรียมไว้

ค่างคาว

ค่างคาว เป็นชื่อขนมชนิดหนึ่ง ทำโดยเอาข้าวสารเหนียวล้างน้ำใสให้สะอาด แล้วแช่ให้เมล็ดพองได้ที่นำไปโม่ให้ละเอียดใส่ถั่วขาววางให้สะเด็ดน้ำ เอามะพร้าวขูดคั้นเอากะทิผสม

เกลือพอมิรสเติมตั้งไฟพอเดือดวางไว้ให้เย็น แล้วนำไปนวดกับแป้งให้ได้ที่ เตรียมใส่ไส้ขนมต่อไป ไส้ขนม ทำโดยเอากระทะตั้งน้ำมันให้ร้อน เอากระทะเทมสับละเอียด เจียวพหอม นำกุ้งสดซึ่งคัมแกะเปลือกทิ้งแล้วสับจนละเอียด มะพร้าวแก่ขูด น้ำตาลทราย เกลือพริกไทยคั่วละเอียดลงผัดให้ได้ที่ ชิมดูให้หวาน เค็ม และให้มีกลิ่นหอมของพริกไทย จากนั้นนำแป้ง มาทำเป็นแผ่นบาง ๆ ตักไส้ขนมใส่ตรงกลางแป้ง แล้วทับแป้งให้ห่อไส้ขนมเป็นรูปสามมุมคล้ายตัวค้ำควา แล้วเอากระทะตั้งไฟใส่น้ำมันให้พอร้อน เอาขนมลงทอดให้สุกเหลือง

เคยจล

เคยจล เคยเค็มหรือจล เป็นอาหารคาวอย่างหนึ่งของชาวปักษ์ใต้ โดยเฉพาะในเขตจังหวัดภูเก็ต สตูล และตรัง เคยจลทำจากกุ้งฝอยขนาดเล็กที่อาศัยอยู่บริเวณน้ำตื้นชายฝั่ง ชาวบ้านมักเรียกกุ้งชนิดนี้ว่า “กุ้งเคย” “กุ้งสารส้มโอ” หรือ “กุ้งแดง” วิธีทำเคยจลคล้ายกับการทำกะปิ กล่าวคือ นำกุ้งฝอยมาลวกเคล้ากับเกลือในปริมาณกุ้ง 10 ส่วน เกลือ 1 ส่วน ใส่ภาชนะปิดฝาให้แน่น หมักไว้ 3 วัน ก็สามารถนำไปประกอบอาหารได้ การปรุงเคยจลโดยทั่วไปมักนำเคยจลมาผสมคลุกเคล้ากับไข่ไก่หรือไข่เป็ด ใส่หอมแดงและพริกขี้หนูสดพอประมาณ หลังจากนั้นจึงนึ่งบนไฟจนสุกก็สามารถรับประทานได้

เคยเครื่อง

เคยเครื่อง เป็นอาหารชนิดหนึ่ง โดยนำกะปิมาหลนกับกะทิ ใส่เครื่องแกง วิธีทำเอาพริกขี้หนูแห้งโขลกกับเกลือให้ละเอียด แล้วใส่ตะไคร้ ผิวมะกรูด ข่า ขมิ้น โขลกต่อไปแล้วจึงใส่พริกไทย กระเทียม หอม โขลกจนละเอียดแล้วใส่กะปิลงไปโดยใส่ให้มากกว่าแกงกะทิธรรมดาเล็กน้อย จากนั้นกะทิตั้งไฟอ่อน ๆ เคี่ยวจนแตกมันจึงใส่เครื่องแกงที่โขลกไว้ลงผสมกับกะทิคนให้เข้ากัน พอเดือดก็ใส่ไข่ไก่ จำนวน 3 ฟอง คนให้เข้ากันแล้วใส่น้ำตาลทราย ชิมรสให้รสเค็มนำหวานเล็กน้อย พอเค็ดยกกลง เอาใบมะกรูดใส่แก้คาว เคยเครื่องใช้ผัดสดจิ้ม อาจเป็นมะเขือยาว มะเขือเปราะ หน่อเหียง ถั่วฝักยาว เป็นต้น

เคยจล

เคยจล เคยเค็มหรือจล เป็นอาหารคาวอย่างหนึ่งของชาวปักษ์ใต้ โดยเฉพาะในเขตจังหวัดภูเก็ต สตูล และตรัง เคยจลทำจากกุ้งฝอยขนาดเล็กที่อาศัยอยู่บริเวณน้ำตื้นชายฝั่ง ชาวบ้านมักเรียกกุ้งชนิดนี้ว่า “กุ้งเคย” “กุ้งสารส้มโอ” หรือ “กุ้งแดง” วิธีทำเคยจลคล้ายกับการทำกะปิ กล่าวคือ นำกุ้งฝอยมาลวกเคล้ากับเกลือในปริมาณกุ้ง 10 ส่วน เกลือ 1 ส่วน ใส่ภาชนะปิดฝาให้แน่น หมักไว้ 3 วัน ก็สามารถนำไปประกอบอาหารได้ การปรุงเคยจลโดยทั่วไปมักนำเคยจลมา

ผสมคลุกเคล้ากับไข่ไก่หรือไข่เป็ด ใส่หอมแดงและพริกขี้หนูสดพอประมาณ หลังจากนั้นจึงนำนึ่งบนไฟจนสุกก็สามารถรับประทานได้

เคยน้ำ

เคยน้ำ เป็นอาหารชนิดหนึ่ง ทำโดยนำเอาปลาสดตัวเล็ก ๆ หลายชนิดมาล้างให้สะอาด วางไว้ให้สะเด็ดน้ำนำมาคลุกกับเกลือหมักไว้หนึ่งคืน แล้วนำมาตำเบา ๆ ให้เนื้อปลานิ่ม ชาวบ้านจะเรียกวิธีตำแบบนี้ว่า “เซ” หรือ “เซ” หลังจากนั้นนำปลาที่เซแล้วใส่ไหหรือภาชนะที่ทน ต่อความเค็ม ปิดฝาให้แน่นหมักไว้ประมาณ 15 วัน หรือนานกว่านั้น นำมาปรุงอาหารได้ เช่น ทำ น้ำบูดูข้าวยา น้ำบูดูผักจิ้ม เป็นต้น

โคตรพอง

โคตรพอง หรือกล้วยพอกเป็นชื่อขนมชนิดหนึ่ง ปรุงโดยเอาข้าวเหนียวหนึ่ง มะพร้าวชูดให้อัตราส่วน ข้าวเหนียวหนึ่ง 1 ลิตร ค่อมะพร้าว 1 ผล กวนกับน้ำตาลครึ่งลิตร กวนเข้าด้วยกัน จนกระทั่งน้ำตาลจับเม็ดข้าวเหนียว ตักใส่ภาชนะตั้งไว้ให้เย็นแล้วนำไปพอกกล้วยน้ำว้าที่สุกอม ทั้ง ลูก แล้วชุบแป้งทอดจนกระทั่งแป้งที่ชุบเป็นสีเหลืองอมน้ำตาล

จันหลอน

จันหลอน เป็นอาหารพื้นบ้านที่ชาวไชยานิยมรับประทานกันแทบทุกครัวเรือน เครื่องปรุงจันหลอน คือ ปลากระพง ปลาทราย หรือปลาที่เนื้อละเอียดอ่อนแล้วเอาแต่เนื้อ มะพร้าวชูด ใบมะกรูด หั่นฝอย น้ำปลา น้ำตาล เครื่องแกงมี พริกขี้ฟ้าแห้ง ตะไคร้ ข่า กระชาย กระเทียม หอม ขมิ้น พริกไทย เกลือ และกะปิ

ขนมหัวผักกาด

ขนมหัวผักกาด หรือฝ้ายถั่วไก่ เป็นขนมพื้นเมืองของภาคใต้ นิยมรับประทานกันมาก แถบฝั่งทะเลตะวันตก โดยเฉพาะที่จังหวัดภูเก็ต เป็นขนมรสจืดทำจากหัวผักกาดขาวคละเอียดยุคผสมแป้งข้าวเจ้าและเครื่องปรุงรสอื่น แล้วนึ่งสุก จิ้มน้ำตาลทรายขาวรับประทาน หรือนำไปทอดน้ำมันอีกครั้งก็ได้ นิยมใช้ในงานต่าง ๆ งานศพ และงานอื่น ๆ ทั่วไป

ชามาลาคอ

ชามาลาคอ เป็นอาหารประเภทเครื่องจืด เป็นน้ำพริกชั้น ๆ นิยมรับประทานกับข้าวมันไก่ ข้าวหมกพะ และข้าวหมกไก่ เครื่องปรุงสูตรแรก มีหัวกระเทียม พริกขี้หนู น้ำตาลทราย

เกลือแกง กะปิและมะนาว สูตรสอง มีมะเขือเทศ เกลือแกง พริกชี้หนู น้ำตาลทราย เกลือแกง และมะขามเปียก

ขนมคั้ง

ขนมคั้ง เป็นขนมทำจากข้าวเหนียวขาว แขน้ำให้เมล็ดพองจนได้ที่ ไม่ให้ละเอียด ผสมแป้งกับน้ำตาล แล้วใส่ภาชนะนี้ให้สุก รับประทานโดยจิ้มน้ำตาลหรือราดด้วยน้ำตาลเหลว

คัมส้มปลา

คัมส้มปลา หรือปลาคัมส้ม เป็นกับข้าวที่ใช้ปลาสดปรุงด้วยขมิ้น หอม กระเทียม เกลือ ใส่หม้อตั้งไฟให้เดือด แล้วใส่น้ำส้ม กะปิ และตระไคร้ทุบให้แตกคุดเป็นท่อน กะพอสุกใช้รับประทานเป็นกับข้าว

ตาลหญาคา

ตาลหญาคา เป็นวิธีการทำน้ำตาลวิธีหนึ่งโดยทำจากหญาคา ทำโดยรวบรากหญาคามารวมกันแล้วใช้ไม้กระดาน หรือไม้กลมข่มทับกับพื้นแล้วเหยียบย่ำไปมาด้วยเท้า ประมาณ 4 – 7 วัน ใช้มีดปาดรากที่มัดไว้ ใส่ในภาชนะที่เตรียมไว้ จะได้น้ำหวานจากรากหญาคาเช่นเดียวกับน้ำตาลโตนดหรือน้ำมะพร้าว

เตอปปงตุ

เตอปปง แปลว่าขนม ปุตุ คือ ชื่อขนม เรียกว่า ขนมปุตุ ขนมชนิดนี้มีลักษณะเหมือนขนมโก๋ ทำจากแป้งข้าวเหนียว ถั่วบด และน้ำตาลทรายขาว อัดใส่พิมพ์ไม้แกะสลัก มีทั้งชนิดมีไส้และไม่มีไส้ ใช้สำหรับประกอบการจัดพานขนมในพิธีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชาวไทยมุสลิม

เต้าคั่ว

เต้าคั่ว เป็นอาหารว่างประเภทขำ มีลักษณะคล้ายขำสลัด มีรสเปรี้ยว เค็ม หวาน ผสมกันจัดเป็นอาหารจานเดียวที่มีธาตุอาหารครบ ทั้ง 5 หมู่ อาหารชนิดนี้มีจำหน่ายในบางจังหวัดของภาคใต้ โดยเฉพาะที่จังหวัดสงขลา รับประทาน ผู้รับประทานนำส่วนผสมทั้งหมดมาคลุกเคล้าให้เข้ากันดีแล้วจึงรับประทาน

ทั้งน้ำทั้งเนื้อ

เป็นของหวานชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านตามชนบทนิยมทำรับประทานกัน ทำโดยเอามะพร้าวที่ไม่อ่อนและแก่มากนัก ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “อ่อนลูกมาก” นำมาปอกเก็บน้ำเอาไว้ แล้วขูดเนื้อใส่ลงในภาชนะที่ใส่น้ำมะพร้าว เอน้ำตาล และเกลือใส่ ชิมให้มีรสหวานก็รับประทานได้

ทำลูกแป้ง

เป็นเนื้อแป้งที่นำมาใช้หมักข้าวเหนียวเพื่อทำเป็นแป้งข้าวหมาก ลูกแป้งทำจากข้าวสารผสมกับพริกไทย ชะเอม และกระเทียม ตำละเอียด นำมาผสมกับน้ำอ้อยช้ำง การทำต้องมีคาถากำกับ คือ “อองแป้ง อองเฒ่า อองคิน อองทราย ใครเป็นใครตายถูรู้หมดแล้ว” เสร็จแล้วหมัก ลูกแป้งไว้ 3 วัน แล้วนำออกตากแดดให้แห้งสนิท การทำลูกแป้งมีความเชื่อว่า หากในละแวกนั้นมีคนตาย จะทำลูกแป้งไม่ได้ และขณะทำต้องพูดเฉพาะเรื่องมงคล

ต้มเม่า

เป็นอาหารชนิดหนึ่งทำจากข้าวเหนียวที่เก็บเกี่ยวมาใหม่ ๆ นวดเป็นข้าวเปลือก แล้วนำมาคั่วจนเปลือกแตก จากนั้นนำมาคั่วทั้งที่ร้อน ๆ อยู่ จนเปลือกแตกละเอียดเป็นรำ โดยระหว่างคั่วต้องให้ไม้พายคนไม่ให้ข้าวเม่าจับเป็นก้อน จากนั้นนำมาฝัดเอารำข้าวออก เมื่อจะรับประทานก็นำไปคลุกกับมะพร้าวขูดสด ๆ เติมเกลือเติมน้ำตาลตามแต่ชอบ

เทียน

เป็นขนมชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านตามชนบทนิยมทำกันเวลาว่างงานประเพณีเดือนสิบ ชักพระเป็นต้น ทำโดยใช้แป้งนวดกับน้ำตาลใส่น้ำตาลโตนดเคี้ยว จากนั้นใช้ใบตองห่อแล้วนำไปนึ่งจนสุกก็รับประทานได้

น้ำแข็งยัด

น้ำแข็งยัด เป็นน้ำแข็งที่ทำขึ้นเพื่อจำหน่ายแก่พวกเด็ก ๆ เป็นที่นิยมกันมากของพวกเขาสมัยก่อน มีลักษณะคล้ายกับน้ำแข็งป่น วิธีทำน้ำแข็งยัด เอาก้อนน้ำแข็งขันใส่แล้วเอาจอกพลาสติกกรองรับผงน้ำแข็งพอน้ำแข็งเต็มจอก ใช้มือยัดผงน้ำแข็งให้อัดแน่นพอนั่นแล้วก็คว่ำจอกเคาะเอาน้ำแข็งออกมา จากนั้นก็ราดน้ำหวานแล้วหยอดน้ำสีลงไปเพื่อให้ดูสวยงาม

น้ำแข็งบอ

น้ำแข็งบอ หรือที่บางท้องถิ่นเรียก น้ำแข็งหลอด เป็นน้ำแข็งที่ผลิตขึ้นเพื่อจำหน่ายลักษณะหนึ่งเป็นที่นิยมกันมากในสมัยก่อน น้ำแข็งบอผลิตโดยการกรอกน้ำหวานซึ่งอาจมีการผสมน้ำกะทิ

หรือใส่อาหารเล็กน้อย ใส่ลงไปในหลอดที่ทำด้วยสังกะสีชนิดหนา แล้วเอาไปแช่ไว้ในถังน้ำแข็งซึ่งมีเกลือเม็ดผสมอยู่ด้วย แช่ทิ้งไว้ระยะหนึ่งพอเห็นน้ำหวานเริ่มแข็งตัว ก็เอากันไม้ไผ่เล็ก ๆ เสียบตรงกลางหลอดจนถึงก้นหลอด เมื่อเวลาจะย้ายจะยกหลอดนั้นต้องแช่น้ำสักครู่หนึ่งก็สามารถเอาน้ำแข็งออกจากหลอดได้สะดวก

น้ำแข็งป็น

น้ำแข็งป็น หรือน้ำแข็งป็นก้อน เป็นน้ำแข็งที่ทำกันเพื่อการจำหน่ายแก่พวกเด็ก ๆ เป็นที่นิยมกันมากของพวกเด็ก ๆ สมัยก่อน การทำน้ำแข็งป็นขายจะทำต่อเมื่อมีเด็กมาบอกร้องแล้วเท่านั้น ผู้ขายจึงจะป็นน้ำแข็งให้ตามความต้องการ โดยการเอาก้อนน้ำแข็งขึ้นใส่บนมีดภูน้ำแข็ง อีกมือหนึ่งคอยรองรับผ่น้ำแข็งที่ใส่แล้วได้ไม้ภูนั้น จนได้ผ่น้ำแข็งพอกพูนฝ่ามือจึงหมุนไส แล้วใช้มือทั้งสองข้างป็นผ่น้ำแข็งให้เป็นก้อนแน่นขนาดเท่ากำป็น แล้วรวคน้ำเชื่อมและหยคน้ำสีตามต้องการ

น้ำซุบโจร

น้ำซุบโจร หรือน้ำพริกโจร เป็นกับข้างประเภทอาหารเผ็ดชนิดหนึ่ง มีลักษณะคล้าย ๆ น้ำพริกทั่ว ๆ ไป เพียงแต่น้ำพริกโจรมีลักษณะหยาบกว่า เพราะไม่นิยมตำเครื่องปรุงเหมือนน้ำพริกทั่วไป วิธีทำน้ำพริกโจรเอากะปิใส่ในถ้วย แล้วเอาพริกชี้ฟ้าทั้งแดงและเขียวมาหั่นเป็นท่อนเล็ก ๆ ใส่พริกชี้ฟ้านั้นลงไปในขณะที่ใส่กะปิไว้ในครั้งแรก นำหัวหอมหั่นใส่ลงไปด้วย แล้วใส่น้ำมันมะนาว น้ำปลาและน้ำตาลทรายลงไปตามที่ต้องการ คลุกเคล้าเครื่องปรุงทั้งหมดใส่รวมกันให้เข้ากันสนิท ชิมดูให้มีรสเผ็ด เปรี้ยว เค็ม หวานตามใจชอบ

น้ำซุบซ่า

น้ำซุบซ่า เป็นอาหารประเภทน้ำจิ้มชนิดหนึ่ง ทำโดยนำข่าอ่อนมาหั่นฝอย แล้วตำให้ละเอียดใส่ในน้ำมันมะนาวให้ค่อนข้างเปรี้ยว หั่นพริกชี้หนูใส่ให้เผ็ดตามชอบ เติมน้ำตาลนิคหน้อย แล้วหั่นในกาเส้น (ใบหอมจันทร์) ใส่ลงไปคลุกเคล้าให้เข้ากัน ก็จะได้น้ำซุบซ่าที่ต้องการใช้สำหรับจิ้มเนื้อต้มจืด เช่น เนื้อวัว เนื้อหมู หรือเครื่องในสัตว์ต้มจืด

น้ำเคยกปากไห

น้ำเคยกปากไห คือน้ำปลาที่ได้จากการหมักกะปิกุ้ง หรือกะปิปลา โดยมากจะหมักด้วยใบพะเนียง หรือเครื่องปั่นดินเผาประเภทปากแหลม โดยใส่น้ำกะปิอัดแน่นจนเกือบเต็มแล้วใช้ใบตาลแห้งหรือใบไม้ปิดทบบปากแล้วใช้ไม้ขัดกดทับวางทิ้งไว้ น้ำที่ออกจากกะปิกี้จะท่วมอยู่เหนือกะปิเป็นน้ำปลาแท้ยอดดี น้ำเคยกปากไหที่ได้นี้สามารถนำไปใช้ปรุงอาหารหรือรับประทานดิบได้

น้ำซุบลูกประ

น้ำซุบลูกประ เป็นอาหารคาวอย่างหนึ่งของชาวชนบทภาคใต้ โดยนำเอาเมล็ดประไปเผาไฟปะทุ กะดูจนเนื้อในของเมล็ดสุก จึงได้กะเทาะเปลือกออก นำเนื้อในที่สุดดีแล้วมาใส่ครกตำให้แหลก จากนั้นนำกุ้งแห้ง กะปิขี้ กระเทียม พริกขี้หนูสด ตำป่นลงไปกับเนื้อเมล็ดลูกประแล้วจึงเอาเนื้อของผลระกำเปรี้ยวใส่ลงไป โขลกให้เข้าเนื้อกัน ปรุงรสตามชอบ จากนั้นก็นำมารับประทานกับข้าวร้อน ๆ พร้อมกับผักสด

น้ำซุบใบตำม้ง

น้ำซุบใบตำม้ง มีส่วนประกอบคือ ใบตำม้ง เเคยจี (กะปิย่าง) กระเทียมหรือหอม ปลาหรือกุ้งสด และน้ำมะนาว วิธีทำเริ่มจากตำใบตำม้งให้ละเอียดก่อนเอาพริกสด กระเทียมหรือหอมใส่ โขลกพอเข้ากัน ใส่เนื้อปลาหรือกุ้งสดลงไป โขลกให้เข้ากันแล้วใส่เคยจี โขลกให้เข้ากัน ตักใส่ถ้วยใบเล็ก ๆ เอน้ำมะนาวใส่พอเหมาะคลุกเคล้าให้เข้ากัน ชมรสปรุงตามต้องการ ในการรับประทานจะใช้ผักสดจิ้มหรือเหนาะ

น้ำซุบยาร่วง

น้ำซุบยาร่วง น้ำพริกยาร่วง หรือ น้ำซุบยาร่วง เป็นชื่ออาหารคาวอย่างหนึ่งของชาวชนบทภาคใต้ โดยเฉพาะชาวชนบทในเขตจังหวัดตรัง ทำโดยนำเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ (ปักษ์ใต้เรียกว่า เม็ดยาร่วง) ที่แก่เต็มที่แล้วไปเผาไฟ โดยการใส่ลงบนภาชนะสังกะสีแล้วควั่นเปลือกนอกไหม้เกรียมเป็นสีดำ จากนั้นยกขึ้นจากเตา นำมากะเทาะเปลือกที่เกรียมออก ก็จะได้เนื้อของเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ที่เตรียมไว้ก่อนแล้วในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกันลง โขลกในครกให้ละเอียด เมื่อโขลกจนแหลกดีแล้วจึงนำกะปิขี้ขี้จนสุกและมีกลิ่นหอมโขลกรวมลงไป จากนั้นก็รับประทานกับผักสด

น้ำซุบลูกอีก

น้ำซุบลูกอีก เป็นอาหารอย่างหนึ่งของชาวไทยภาคใต้ การทำน้ำซุบลูกอีกเริ่มจากการเอาพริกสด หอมหรือกระเทียม ลูกอีก โขลกให้เข้ากัน พอเข้ากันดีแล้วก็เอาเนื้อปลาหรือกุ้งและเคยใส่ลงไป โขลกอีกรอบหนึ่ง ครั้นคลุกเคล้าเข้ากันแล้วก็ชิมรส ปรุงตามใจชอบ ในการรับประทานนิยมใช้ผักเหนาะร่วมด้วย เพราะจะช่วยเพิ่มรสชาติได้อย่างดี

น้ำซุบส้มขาม

น้ำซุบส้มขาม หรือน้ำพริกส้มขาม เป็นอาหารคาวประเภทหนึ่งที่นิยมกันมากในภาคใต้ ทำโดยนำเอามะขามสดมาขูดผิวออก และผ่าแคะเอาเมล็ดออกให้หมด แล้วนำมาตำทั้งสด หรือเอามะขามนั้นพร้อมทั้ง พริก เกลือ กะปิขี้ไฟแล้ว และกุ้งแห้งใส่ลงในครกตำน้ำพริก โขลกให้เข้า

กัน แล้วผสมน้ำตาลและพริกขี้หนู โขลกให้เข้ากันอีกครั้งหนึ่ง ชิมดูปรุงรสตามต้องการ ก็นำไปรับประทานได้

น้ำซุบหัวทือ

น้ำซุบหัวทือ เป็นอาหารประเภทหนึ่งของชาวภาคใต้ วิธีปรุงทำโดยนำเอาหัวหรือเหง้าของกะทือมาล้างทำความสะอาดแล้วหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ ผสมกับกระเทียม กะปิที่ปิ้งไฟแล้ว กุ้งแห้ง ปลาขี้หนู น้ำตาลโตนด โขลกเข้าด้วยกัน ใส่เกลือเล็กน้อย โขลกซ้ำอีกครั้ง คักรับประทานกับข้าว เป็นได้ทั้งอาหารและสมุนไพรแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ

น้ำผึ่งข้าว

น้ำผึ่งข้าว เป็นขนมชนิดหนึ่ง ทำโดยเอาแป้งหมี่ 1 ส่วน น้ำตาลทราย 1 ส่วน เบนะแซ 3 ส่วน ละลายกับน้ำให้ได้ที่และเอากระทะตั้งไฟกวนให้น้ำแห้ง พอน้ำแห้งเอาน้ำมันพืชใส่ กวนจนเหนียว เอางาขาวคั่วพองหอม ใส่ภาชนะสำหรับที่จะใส่ขนมกระจายให้ทั่วแล้วตักขนมใส่ และเอางาโรยหน้าอีกครั้ง วางให้ขนมเย็น จึงนำมาตัดเป็นชิ้น ๆ ตามต้องการ แล้วห่อด้วยกระดาษที่ใช้ห่อขนม

น้ำผึ่งขี้มอด

น้ำผึ่งขี้มอด หรือน้ำผึ่งอม เป็นชื่อขนมชนิดหนึ่ง โดยเอาน้ำตาลมาเคี่ยวจนแห้งเกือบจะเป็นดั่งเมแล้วยกกระทะลง ใช้ไม้แคะคนให้น้ำตาลเกิดฟองไม่จับกันเป็นก้อน เมื่อน้ำตาลแห้งจะมีลักษณะเป็นเกล็ดเล็ก ๆ คล้ายขี้มอด เรียกว่า “น้ำผึ่งขี้มอด” รับประทานเปล่า ๆ กับน้ำ ซึ่งชาวบ้านภาคใต้เรียกวิธีกินแบบนี้ว่า “หวานน้ำ”

น้ำหม้อ

น้ำหม้อ หรือน้ำข้าว เป็นน้ำที่ได้จากการหุงข้าว โดยวิธีเช็ดน้ำ ชาวภาคใต้ในสมัยก่อนนิยมหุงข้าวโดยวิธีนี้ เมื่อหม้อข้าวเดือดและเห็นว่าเมล็ดข้าวสุกดีแล้ว จะต้องรินน้ำออกและเก็บ น้ำหม้อไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ คือ ใช้เลี้ยงทารก ใช้เป็นน้ำละลายยาเม็ดหรือยาผงทั่วไป ใช้คั้นชูกำลัง และใช้ในการเลี้ยงสัตว์

น้ำเอาะกึ่ง

น้ำเอาะกึ่ง เป็นน้ำซุรชนิดหนึ่ง ได้จากการนำเอาเปลือกและหัวกุ้งจำนวนมากมาคั้นจนน้ำมันและเนื้อที่ติดอยู่เปื่อยหลุดออกจากเปลือกจนหมด แล้วเอาเปลือกทิ้ง ใช้คั้นตะไคร้ทุบพอแตก

เพื่อแก้กลิ่นคาว เติมเกลือพอกอกรสเค็ม เกี่ยวจนน้ำลดลงเหลือประมาณ 1 ใน 3 เรียกน้ำที่ได้ว่า “น้ำเอะกึ่ง” ใช้เป็นน้ำจืดคล้ายน้ำปลา หรือ ใช้ผสมกับข้าวต้มแทนน้ำเค็ม

บอ

ขนมบอ หรือ เหนียวบอ เป็นขนมชนิดหนึ่งทำด้วยข้าวสารเหนียว โดยนำข้าวสารล้างให้สะอาดแล้วโรยใส่กระบอกรึ่ง ที่ทำด้วยปล้องไม้ไผ่ แล้วนำไปนึ่งบนหม้อหนึ่ง ใช้เวลานึ่งประมาณ 12 – 15 นาที เมื่อขนมสุกใช้ไม้คั้นกั้นกระบอกรึ่ง เอาขนมออกแล้วนำมาคลุกกับมะพร้าว บุคผสมเกลือและน้ำตาล

บ๊ะจ่างภูเก็ต

ขนมจ่าง เป็นชื่อขนมที่เป็นข้าวเหนียวสุกห่อด้วยใบไผ่ ใส่น้ำตาล เป็นอาหารคาวรสเค็ม เรียกชื่อทั่วไปว่า “บ๊ะจ่าง” ซึ่งเป็นชื่อเฉพาะของขนมชนิดนี้ บ๊ะ หมายถึง เนื้อนุ่ม ส่วน จ่าง หมายถึง ขนมจ่าง วิธีทำบ๊ะจ่าง นำข้าวเหนียวแช่น้ำไว้ประมาณ 5 – 6 ชั่วโมง นำกระทะตั้งไฟใส่น้ำมันเจียวหอมให้เหลือง ตักขึ้นใส่ภาชนะให้เย็น น้ำมันที่เหลือผัดกุ้งแห้งแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกผัดกับเนื้อหมูกับชีอิ้ว เกลือ น้ำตาล และพริกไทย ใส่เห็ดหอม ถั่วลิสงเตา ผัดให้เข้ากันตักใส่ภาชนะ นำใบไผ่สลับหัวและหาง ตักข้าวเหนียวและใส่ไส้หมูไว้ตรงกลาง แล้วปิดหน้าด้วยข้าวเหนียวอีกกรอบกดให้แน่น พับใบไผ่ให้เป็นรูปสามเหลี่ยมแล้วมัดเป็นข้อแล้วนำไปนึ่ง

บังเกราะ

บังเกราะ เป็นชื่อขนมชนิดหนึ่ง ปรุงด้วยแป้งข้าวเหนียว นำมาคลุกเคล้ากับน้ำกะทิ ที่เคี่ยวจนข้น นวดแป้งกับกะทิให้เข้ากัน แล้วปั้นให้เป็นก้อนกลม ๆ แล้วนำไปทอดในน้ำมันพืชให้กรอบ ตักขึ้นทิ้งไว้ให้สะเด็ดน้ำมัน ต้มน้ำตาลทรายให้ละลายใส่เกลือเล็กน้อย นำขนมที่เตรียมไว้ลงคนกระทงน้ำตาลเกาะขกกลงตั้งทิ้งไว้ให้เย็นจึงรับประทาน

บุหงัด

บุหงัด เป็นขนมชนิดหนึ่งคล้ายแกงบวด ขนมชนิดนี้ส่วนใหญ่ทำกันในจังหวัดระนอง มีส่วนผสมของน้ำกะทิ ฟักทอง เผือก มัน หรือถั่วดำและแป้งที่นวดด้วยน้ำเคือด ตัดแป้งเป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วต้มในน้ำกะทิให้สุกจนเปื่อยใส่น้ำตาล เกลือนิดหน่อย

บุหงาปุละ

บุหงาปุละ เป็นขนมหวานนิยมทำกันในเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ ส่วนผสมมีแป้งข้าวเหนียว มะพร้าวอ่อน น้ำตาลทราย สีทำขนม น้ำเกลือ แล้วนำส่วนผสมขึ้นตั้งไฟ

ให้เป็นยางเหนียว ขั้นตอนต่อมา นำแป้งไปผสมกับน้ำเกลือคลุกเคล้ากันให้พอรวน แล้วนำไปกรองเทลงในกระทะบาง ๆ นำมะพร้าวที่เตรียมไว้ใส่ลงในแป้ง แล้วพับแป้งนั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก็จะได้ขนาดเป็นชิ้น ๆ

บุดู

บุดู เป็นอาหารคาวชนิดหนึ่งมี 2 ชนิด คือ บุดูแบบเค็ม สำหรับปรุงรับประทานกับข้าวสวย และ บุดูแบบหวาน ใช้สำหรับคลุกข้าวต้ม บุดู ทำมาจากปลาทะเลสด ๆ ผสมกับเกลือใส่โห่ปิดฝาผึ่งด้วยปูนขาววางไว้ให้ถูกแดดประมาณ 2-3 เดือน จะได้น้ำเค็ม และถ้าไว้นาน 1 ปีขึ้นไปก็จะได้ น้ำบุดู วิธีการปรุงก็นำน้ำบุดูใส่ภาชนะตั้งไฟ ปรุงรสด้วยมะนาว น้ำตาลปี๊ป กุ้งแห้ง ไบมะกรูดหั่นฝอย หอมซอย พริกขี้หนูทุบพอแตก แล้วนำมารับประทานกับข้าวสวย ถ้าจะนำไปกินกับข้าวต้มก็ใช้เครื่องปรุงอย่างเค็มแต่เพิ่มรสหวานเข้าไปตามใจชอบ

บุดูคั่ว

บุดูคั่ว เป็นอาหารคาวชนิดหนึ่งที่ใช้รับประทานกับข้าวเจ้า ลักษณะเป็นเยื่อเหนียว ๆ สีคล้ำ เครื่องปรุงประกอบด้วยน้ำบุดู ส้มแขก น้ำตาลแว่น ปลาชู่ย่าง ไบมะกรูด เครื่องแกงกะทิ วิธีการปรุงก็นำน้ำบุดูที่ตักเอากากออก แล้วใส่น้ำกะทิและเครื่องปรุงแล้วเคี่ยวให้เกือบแห้ง แล้วใส่ปลาชู่ย่างและไบมะกรูด กวนให้ได้ที่เสร็จแล้วนำมารับประทานกับข้าวสวย หรือจะห่อเก็บไว้ได้นาน ๆ

บุดู

บุดู เป็นขนมชนิดหนึ่ง มีวิธีการปรุงโดยใช้แป้งข้าวเจ้าวนคกับน้ำตาลแว่นให้เข้ากันแล้วนำไปแป้งไปตากแดดจนรวน นำมาใส่ถ้วยตะไลซึ่งมีผ้าขาวบางและน้ำตาลแว่นรองอีกชั้นหนึ่ง เมื่อใส่แป้งหมดแล้วก็นำขนมไปนึ่งทั้งถ้วยสุกแล้วยกลงเอาขนมมาคลุกกับมะพร้าวขูด คลุกเกลือพอมีรสเค็มแล้วรับประทาน

ปลากระตูด

ปลากระตูด เป็นอาหารคาวชนิดหนึ่ง ลักษณะคล้ายแกงส้ม เครื่องปรุงประกอบด้วยปลาหมอบ น้ำส้มสายชูที่ทำมาจากหาวก น้ำตาลแว่น เกลือ ตะไคร้ พริกขี้หนูสด ขมิ้น หัวหอม และกระเทียม วิธีปรุงก็นำน้ำส้มใส่หม้อ ใส่น้ำตาลแว่น เกลือแกง ขมิ้นตำ พริกขี้หนูสด หัวหอม กระเทียม และตะไคร้ทั้งต้นทุบให้ละเอียดเคี่ยวรสตามต้องการ ใส่ปลาโดยยัดเครื่องปรุงเข้าไปในปากปลา แล้วต้มจนสุกรับประทานกับข้าวสวย

ปลาเจียน

ปลาเจียน เป็นชื่ออาหารคาวของชาวบ้านในจังหวัดศรีสะเกษ วิธีการทำ คือ นำปลาน้ำเค็มมาแล้วเอาเฉพาะเนื้อเป็นแผ่นบาง ๆ แล้วนำไปแช่ในน้ำมะนาวทิ้งไว้ 10 นาที แล้วนำมาคั้นกับน้ำจิ้ม ปลาที่นิยมมาทำคือปลาหลังเขียวกล้วย อาหารชนิดนี้นิยมกินแกล้มกับสุรา และมีความเชื่อว่าช่วยเพิ่มพลังกำลังทางเพศ

ปลาเจียนเคย

ปลาเจียนเคยเป็นอาหารชนิดหนึ่ง ทำโดยเอาปลามาคลุกกับเกลือให้เค็มแล้วนำไปทอดในน้ำมันจนปลาสุก แล้วนำหัวหอมกระเทียมสับลงไปทอดพร้อมด้วยกะปิเล็กน้อย ใส่ น้ำปลา น้ำตาล ใส่มะนาว ค้างไฟให้เดือดแล้วนำพริกชี้หนูสดใส่ แล้วปรกลงก็จะได้ปลาเจียนเคย

ปลาตุกร้า, ตะเคียว

ปลาตุกร้า ตะเคียว เป็นชื่ออาหารชนิดหนึ่งที่ทำด้วยปลาตุกขุย ซึ่งทำกันมากในตำบลคอเคียว อำเภอนาคู จังหวัดสงขลา เป็นการนำปลาตุกขุยมาจัดหัวควักซี่ออก แล้วใช้เกลืออัดเข้าไป และก็ทำการอบแล้วนำไปใส่เนียง โดยวางสลับหัวปิดฝาทิ้งไว้ให้ปลาขึ้นอืด แล้วนำมาล้างให้สะอาดก่อนนำไปตากน้ำค้าง 2-3 คืน แล้วนำปลามาคั่วให้แบน แล้วเติวน้ำตาลโตนดให้เหนียวนำมาชุบตัวปลาแล้วนำไปใส่เนียงเก็บไว้

ปลาทอดขมิ้น

ปลาทอดขมิ้น เป็นกับข้าวชนิดหนึ่งของภาคใต้ ซึ่งวิธีการทำคือ เอาปลาที่ต้องการทอดมาบั้งตามยาวตัวปลา แล้วนำกระเทียม ขมิ้น เกลือ โขลกให้เข้ากันแล้วนำมาคลุกให้ทั่วตัวปลา หมักทิ้งไว้ 15 นาที แล้วนำไปทอดให้กรอบใช้รับประทานเป็นกับข้าวได้ทันที

ปลาพอง

ปลาพองเป็นอาหารคาวชนิดหนึ่ง ที่ทำมาจากปลาหมักกับเกลือและข้าวสารคั่ว นิยมทำกับปลาน้ำจืด วิธีการทำคือ นำปลามาหมักเกลือ 2 คืน แล้วนำข้าวสารคั่วตำละเอียดไปคลุกกับปลา แล้วนำไปใส่ไห หรือภาชนะที่ปิดมิดชิดหมักไว้ 2 วัน ก็สามารถนำไปทอดหรือย่างก็ได้

ปลาร้า

ปลาร้าเป็นชื่อปลาเค็มชนิดหนึ่ง ซึ่งวิธีการทำปลาร้าของภาคใต้ จะไม่เหมือนกับของภาคอื่น วิธีการทำคือ นำปลามาทิ้งไว้ให้พอง แล้วเอาเกลือหมักทิ้งไว้ 2-4 วัน จนปลาพองอืดแล้วนำขึ้นไปตากแดด วิธีสังเกตว่าปลาร้าของชาวใต้จะอร่อยหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับว่าเนื้อนุ่มมีรสเค็มพอดีหรือไม่

ปลาร้าคั่ว, ปลาร้าตุ๋ม

ปลาร้าคั่ว เป็นอาหารพื้นเมืองชนิดหนึ่งของชาวจังหวัดปัตตานี นราธิวาส วิธีการปรุง นำกะทิมาเคี่ยวไฟให้พอแตกมัน นำเนื้อปลาบดใส่คั่วกับหัวกะทิ ปรุงรสด้วยส้มแขก น้ำตาลแล้วเคี่ยวให้น้ำข้น ใช้กินจิ้มกับผักสด

ปลาร้าตุ๋ม เป็นอาหารของชาวภาคใต้อย่างหนึ่ง วิธีการทำก็เหมือนกับหลน คือใส่เครื่องแกงกะทิ ตะไคร้ ข่า ขมิ้น พริกแห้ง หอมแดง กระเทียม นำกะทิเคี่ยวไฟให้ร้อนแล้วใส่เครื่องแกงแล้วตามด้วยน้ำปลาคั่ว เค็มส้มแขกให้ได้รสชาติยิ่งขึ้น

ปลาใส่ตุก

ปลาใส่ตุกเป็นกรรมวิธีการถนอมอาหารชนิดหนึ่งของภาคใต้ นิยมใช้แม่ปลามาทำโดยเลือกเอาปลาที่ยังสดมาขอดเกล็ดผ่าท้องเอาไส้ออก เอาข้าวสุกคลุกกับเกลือแล้วยัดเข้าไปในท้องปลาแล้วนำไปใส่ไหวางหัวสลับหาง ปิดฝาให้มิดชิด ประมาณ 4-5 วัน ก็รับประทานได้ แต่อย่าไว้นานเกินไปจะทำให้ปลาเปรี้ยวรสชาติไม่อร่อย

ปลาใส่อวน

ปลาใส่อวนเป็นการถนอมอาหารอย่างหนึ่ง นิยมนำปลาน้ำจืดมาทำใส่เกลือขาวให้ทั่วหมักทิ้งไว้ 12-14 ชั่วโมง แล้วนำข้าวสารคั่วตำให้ละเอียดผสมกับน้ำตาลเหลวคลุกให้ทั่วตัวปลา ใส่ไหหรือภาชนะอื่นใช้ฟางข้าวอัดปิดปากปูนจนแน่น แล้วใช้ไม้ขัดทับไว้อีกครั้ง การที่จะเก็บปลาให้ได้นานจะต้องปิดปากให้แน่นสนิททุกครั้งที่เอาออกใช้ การนำไปรับประทานทำได้แล้วแต่ความต้องการ

ปอติ

ปอติ เป็นขนมหวานชนิดหนึ่งของชาวไทยมุสลิม ทำจากแป้งข้าวเหนียว กวนจนเหนียวหนึบ ใส่ถาดแล้วตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ คลุกมะพร้าวผสมข้าวพองจิ้มกับน้ำตาลเหลว

ปังจรี

ปังจรี เป็นอาหารคาวชนิดหนึ่งของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ นิยมทำกันในงานเลี้ยงต่าง ๆ วิธีการปรุงโดยหั่นสับปะรดเป็นชิ้นเล็ก ๆ บดมะพร้าวคั่วให้ละเอียดแล้วนำเครื่องแกง พริกแห้ง กระเทียม หัวหอม บดพร้อม ๆ กันแล้วเอากระทะตั้งไฟใส่น้ำมันเอาเครื่องแกงใส่เคี่ยวให้แตกมัน

เค็มเกลือ เค็มน้ำตาล ปรุงรสตามใจชอบแล้วนำมะพร้าวคั่วลงไปพร้อมสับประคตที่เตรียมไว้ แล้วยกขึ้นจากไฟ

ปากหม้อ

ปากหม้อ เป็นขนมเมืองตรัง กินเป็นอาหารว่างชนิดหนึ่ง ที่แตกต่างไปจากขนมปากหม้อ โดยทั่วไป มีรสชาติและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีส่วนผสมอย่างคือ แป้งไข่แป้งข้าวเจ้า แป้งมัน และ แป้งขยหอม เอามาแป้งทั้งหมดมารวมกัน ใส่น้ำกับถั่วอก หมู มันแก้ว หอม กระเทียม น้ำราดใช้น้ำ ซอสผสมกับน้ำตาล เกลือ น้ำส้มสายชู พริกสด ปรุงรสตามชอบ วิธีทำก็ทำเหมือนขนมปากหม้อโดย ทั่ว ๆ ไป

มด

มดเป็นขนมชนิดหนึ่ง ทำจากข้าวเหนียว แขน้ำให้พองแล้วนำไปไม่ให้ละเอียด ผสมกับ น้ำกะทิใส่เกลือพอมีสเค็มแล้วนำมาคลุกใส่ขมนม ใสขนมมดทำจากถั่วเขียวที่นึ่งสุกแล้วผัดกับ น้ำตาลพอเหนียว แล้วนำมาปั้นเป็นก้อน ขนาดเท่านิ้วก้อยห่อด้วยแป้ง แล้วนำมาทอดจนสุก ตักออก รับประทานได้เลย

มอฉี่

มอฉี่ เป็นขนมชนิดหนึ่ง ทำจากแป้งข้าวเหนียว โม่ให้ละเอียดนำไปนึ่งพอสุก แล้วนำมาห่อ ใสขนม ซึ่งทำมาจากถั่วลิสง น้ำตาลทราย และงาคั่ว ขนมนมอฉี่ที่สุกแล้วแป้งจะมีรสจืดเหนียวนุ่ม และจะติดกันจึงต้องมีแป้งคลุกภายนอกเพื่อไม่ให้ขนมติดกันและดูน่ารับประทานยิ่งขึ้น

มอบรู

มอบรู เป็นชื่ออาหารคาวอย่างหนึ่งของชาวชนบทภาคใต้ ที่ทำกันในช่วงที่ปูนาชุกชุม คือ ในฤดูทำนายนั่นเอง เมื่อได้ปูจำนวนที่ต้องการแล้ว นำมาฉีกกระดองล้างให้สะอาด แล้วนำไปคั่วคั้น เฉพาะน้ำ ผสมเครื่องแกงเผ็ดนำไปตั้งไฟเคี่ยวจนเคี่ยวได้ที่ขยกลง รับประทานคู่กับผัก

มะพร้าวคั่ว

มะพร้าวคั่ว เป็นอาหารพื้นบ้านที่นิยมรับประทานกันทั่วไปในภาคใต้ มีส่วนผสมที่หาง่าย ในท้องถิ่น ได้แก่ มะพร้าวที่นึ่งที่ขูดแล้ว กุ้งนา น้ำตาล ไข่ น้ำปลา พริกขี้หนูสด กระเทียมเผา หอมเผา ข่า กระชาย ตะไคร้ เกลือ และกะปิ การรับประทานมะพร้าวคั่วนิยมรับประทานกับผัก สด ได้แก่ ผักบุ้ง ผักชีไทย ยอดทองหลาง เป็นต้น

มะหมอด

มะหมอด เป็นอาหารหวานนิยมทำกันในเทศกาลวันปีใหม่ของชาวไทยมุสลิมภาคใต้ เครื่องปรุงที่สำคัญ ได้แก่ แป้งหมี น้ำตาลทราย น้ำมันเนย และนมวัวสด ลักษณะเป็นแป้งปั้นรูปทรงต่าง ๆ ช่างโนมีไส้ที่ทำจากนมวัวสดกับน้ำตาล แล้วนำไปอบเหมือนขนมฝิง พอสุกนำน้ำตาลทรายที่บดมาโรยให้ทั่ว

มันปู

มันปู เป็นอาหารประเภทซุสอย่างหนึ่งของชาวชนบทภาคใต้ มีลักษณะคล้ายมันกุ้ง การปรุงขึ้นคั้นเหมือนกับมันกุ้งทุกประการ บางแห่งนิยมใช้ไข่เป็ด หรือไข่ดิบผสมลงไปด้วย มันปูมีรสหวาน มัน มีกลิ่นหอมใช้คดลูกข้าวรับประทานคู่กับผักสด

มันรังนก

มันรังนก เป็นขนมชนิดหนึ่ง มีรสชาติหวานมันและกรอบ ทำจากมันเทศหั่นเป็นแผ่น บาง ๆ แล้วนำไปทอด แล้วเคลือบด้วยน้ำตาลปีบจนน้ำตาลจับเส้นมัน ตักใส่ถาดทำเป็นกอง ๆ วางให้สะเด็ดน้ำมัน

ยาหนม

ยาหนม เป็นชื่อขนมชนิดหนึ่งของภาคใต้ ใช้ในงานใหญ่ เช่น งานศพแห่ง งานสระหัว งานบวชนาค การกวนยาหนม ต้องเตรียมการล่วงหน้าก่อนถึงวันงานอย่างน้อย 3 วัน ยาหนม 1 กระทะบายัวใช้แป้งข้าวเหนียว 8 แม่ขัน แป้งข้าวเจ้า 5 แม่ขัน น้ำตาลโตนด 13 แม่ขัน และมะพร้าวขนาดใหญ่ 40 ลูก วิธีการกวนเริ่มต้นด้วยการเคี่ยวกะทิให้แตกมันก่อน หลังจากนั้นเคี่ยวน้ำตาลให้เหนียวพักไว้ นำน้ำกะทิมาเคี่ยวอีกครั้ง เทแป้งและน้ำตาลลงไป เหยาะเกลือเพียงเล็กน้อย กวนจนขนมเริ่มแห้งได้ที่แล้วตักใส่ภาชนะเก็บไว้รับประทาน

ย่า

ย่า เป็นอาหารพื้นเมืองที่มีรสเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม ย่าที่นิยมกันในภาคใต้ได้แบ่งออกตามสิ่งของที่นำมาทำได้ 6 ประเภท คือ ย่าผัก เช่น ย่าผักแว่น ย่าใบไม้ ย่าใบจิก ย่าแดงกวา เป็นต้น ย่าส้ม เช่น ย่ามะม่วง ย่ามะกรูด ย่าส้มโอ เป็นต้น ย่าสัตว์ทะเล เช่น ย่าปลา ย่าปลาต้ม ย่าหอย เป็นต้น ย่าเนื้อและหนัง เช่น ย่าหนังหมู ย่าเนื้อ ย่ากบ เป็นต้น ย่าโคปลา และย่าเห็ดเหมีด

ยำผักนึ่ง, ยำหนังกุ้ง

ยำผักนึ่ง เป็นอาหารพื้นบ้านของชาวไทย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเครื่องปรุงคือผักนึ่งหั่น พริกขี้หนูแห้ง หัวหอม กระเทียม มะนาว น้ำตาล เกลือ กะปิ มะพร้าวคั่ว และถั่วลิสงคั่ว วิธีปรุงทำได้ง่าย นำพริกขี้หนูแห้ง กระเทียม หัวหอม คั่วให้พอสุก ตำให้ละเอียด แล้วนำมาคลุกกับผักนึ่งในกะละมังที่เตรียมไว้ เติมรสตามใจชอบ

ยำหนังกุ้ง เป็นอาหารพื้นเมืองของชาวไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเครื่องปรุงที่สำคัญคือ หนังกุ้งทะเลที่เผาเผาไฟแล้ว พริกขี้ฟ้าแห้ง หัวหอม กระเทียม น้ำมันมะนาว มะพร้าวคั่ว ใบมะกรูด ถั่วฝักยาว ตะไคร้ ถั่วลิสงคั่ว เกลือ น้ำตาล น้ำปลา และกะปิ วิธีปรุง นำหนังกุ้งที่เตรียมไว้ หั่นเป็นชิ้นบาง ๆ ยาว ๆ แล้วนำหอม กระเทียม พริกขี้ฟ้า ข่า ไฟพอสุก โขลกให้ละเอียดแล้วใส่กะปิ ต่อจากนั้นใส่มะพร้าวคั่วคลุกเคล้ากัน นำส่วนผสมทั้งหมดใส่ภาชนะคลุกเคล้ากัน เติมรสตามใจชอบ

รมควัน

รมควัน เป็นการถนอมอาหารชนิดหนึ่งของชาวบ้าน อาหารที่นิยมรมควันด้วยการรมควัน ได้แก่ เนื้อสัตว์ต่าง ๆ กุ้งแช่เบ๊ว กุ้งนา ปลากระเบน กุ้งน้ำจืด ทุเรียน จีน เกลือ ดิปลี หรือพริก

ลอบ๊ะ

ลอบ๊ะ เป็นขนมซึ่งเป็นที่นิยมของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ ปรุงโดยนำข้าวเหนียวที่ล้างให้สะอาด ใส่น้ำปูนใส และใบเตยในภาชนะพร้อมกัน คลุกเคล้าให้ทั่วแล้วนำไปตั้งไฟ เคี้ยวและคนจนแห้ง ยกลงตักใส่ใบตอง ม้วนให้แน่นมัดหัวท้ายนำไปนึ่งจนสุก รับประทานคู่กับน้ำตาลแดง

ลอมมด

ลอมมด เป็นวิธีการเก็บรักษาอาหารให้พ้นจากการรบกวนของมดวิธีหนึ่ง ทำได้โดยการนำภาชนะที่มีก้นแบนใส่น้ำ แล้วนำหม้อ หรือลูกถ้วยใส่อาหารวางตรงกลาง

ละแซ

ละแซ เป็นอาหารพื้นเมืองของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ เป็นอาหารคาว ลักษณะเส้นยาว คล้ายก๋วยเตี๋ยว ราดด้วยน้ำแดง ซึ่งประกอบไปด้วย น้ำ น้ำกะทิ หัวหอม หัวกระเทียม ขิง น้ำตาลทราย และส้มแขก การรับประทานผักทานคู่กับผักสด ได้แก่ ถั่วงอก ดอกคางคก หัวปลี แดงกวา หรือผักอื่น ๆ

ลัน

ลัน เป็นเครื่องคักปลาไหล ทำด้วยไม้ไผ่ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือส่วนงา คั่วลัน และรูระเหย วิธีการใช้ จะนำปูหรือปลาที่คายนแล้วใส่ในลัน เป็นเหยื่อล่อให้ปลาไหลเข้าไปกิน แล้วนำไป “จมลัน” คือการปักส่วกลงในดิน เมื่อปลาไหลได้กลิ่นเหยื่อก็จะเข้าไปแต่ออกไม่ได้

ลาปาด , ลาเป๊ะ

ลาปาด หรือบางถิ่นจะเรียกว่า “คูปาด” เป็นอาหารจำพวกขนมที่ทำจากข้าวเหนียวห่อด้วยใบมะพร้าวที่สานเป็นรูปตะกร้อ นิยมรับประทานกับน้ำชา กาแฟ ในหมู่ของชาวไทยมุสลิม นอกจากนั้นทำโอกาสที่สำคัญอื่น ๆ ได้แก่ วันฮารีรายอ หรืองานบุญต่าง ๆ

ลาเป๊ะ คือ อาหารที่ทำจากข้าวเหนียวโดยนำไปกวนกับน้ำใบเตยหอมกวนจนเกือบสุกคล้าย ๆ กับการกวนข้าวต้มสามเหลี่ยมแต่ไม่ใส่น้ำกะทิ หลังจากนั้นนำไปห่อใบตองมัดให้แน่น นึ่งจนสุกรับประทานกับมะพร้าวชูดที่ผสมน้ำเชื่อม นิยมรับประทานกับน้ำชา หรือกาแฟ

ลูกโดน

ลูกโดน เป็นขนมชนิดหนึ่ง ทำโดยเอาข้าวสารมาแช่น้ำให้เมล็ดคพอ แล้วนำไม้ นำน้ำกะทิ ตั้งไฟพอเดือด ใส่ไข่ไก่ น้ำตาลทราย น้ำตาลปีบ และแป้งที่สะเด็ดน้ำ เรียกว่า “แป้งหนม” หลังจากนั้นนำพิมพ์ขนมตั้งไฟให้ร้อน หยอดแป้งลงพิมพ์ เมื่อสุกก็แกะออก รับประทานกับมะพร้าวแก่ที่คตุกเกลือ

ลูกค้อ

ลูกค้อ เป็นชื่อขนมชนิดหนึ่ง ทำจากข้าวเหนียวค้ำหรือข้าวเหนียวดอกจันทน์ โดยเลือกเมล็ดข้าวเหนียวที่ไม่อ่อนไม่แก่ ชาวบ้านเรียกว่าพอดีเม่า ลักษณะของขนมชนิดนี้ คล้ายกับลูกเล็ก ๆ ของตัวค้อ แต่สำเนียงชาวใต้ เรียก “ค้อ” มีรสชาติอร่อย รับประทานกับมะพร้าวชูดผสมน้ำตาล

ลูกทวย

ลูกทวย เป็นขนมชนิดหนึ่ง ทำโดยนำเอาข้าวสารเจ้า มาล้างน้ำให้สะอาด แล้วนำไปไม่นำแป้งที่ได้มากลุกกับมะพร้าวแก่ชูดและคตุกเกลือพอมีสเต็ม โดยคสังเป็นเส้นยาวกลมแล้วตัดเป็นชิ้นขนาด 1 x 1 นิ้ว หลังจากนั้นนำไปทอด แล้วโรยน้ำตาลแห้ง ขนมชนิดนี้มีรสหวาน กรอบก่อนข้างแข็ง

วุ้นลูกโหนด

วุ้นลูกโหนด เป็นขนมชนิดหนึ่งทำด้วยลูกตาลสุก ใช้น้ำปูนใสคั้นนวลลูกตาล เอาน้ำเมือก ออกให้หมด คนให้เข้ากับน้ำปูน กรองเอาเส้นใยออก รินใส่ถาดวางไว้ในที่ร่มลมผ่านสะดวก ห้าม แตะต้องหรือทำให้สั่นเคลื่อนไหว ทิ้งไว้ประมาณ 4 ชั่วโมง ก็จะได้วุ้นลูกตาล

สวด

เป็นภาชนะดินเผา ใช้สำหรับนึ่งของ ทำเป็น 2 ตอนติดกัน ตอนล่างเป็นหม้อสำหรับต้มน้ำ ให้เดือดจนไอน้ำร้อนผ่านทะลุขึ้นไปยังส่วนบนทางรูเจาะที่มีลักษณะคล้ายรังผึ้ง ส่วนบนทำหน้าที่ คล้ายลังถึง มีรูปร่างคล้ายกระบองปากผายออก มีฝาปิดเพื่อให้ความร้อนหมุนเวียนอยู่ในทำให้ข้าวเหนียวสุก และไม่เป็ยกแฉะ นอกจากนี้ สวดยังนิยมใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีสวดฤกษ์ในงาน มงคล โดยเฉพาะ งานแต่งงาน แหล่งผลิตสวดที่มีชื่อเสียง คือ บ้านสทิงหม้อ และบ้านเกาะขอย จังหวัด สงขลา

สาธุ

เป็นขนมพื้นเมือง มี 2 ชนิด คือ “สาธุกวน” และ “สาธุน้ำกะทิ” สาธุกวน ทำโดยเอาน้ำกะทิ ใส่กะทิตั้งไฟให้ร้อนจัด ใส่เกลือพอมือสเค็ม แล้วเอาสาธุใส่ลงในกะทิทีละน้อย และต้องกวน ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้สาธุจับกันเป็นก้อน กวนจนสาธุสุกใสน้ำตาลทราย กวนจนเหนียวได้ที่ ตักใส่ ถาด เย็นแล้วตัดเป็นชิ้นรับประทานได้ สาธุน้ำกะทิทำโดยคั้นสาธุจนสุก เอาน้ำตาลทรายใส่ ตั้งให้ เย็น รับประทานโดยผสมกับน้ำกะทิสด ผสมเกลือ พอออกรสเค็ม

หนาง

หนาง เป็นอาหารประเภทหนึ่ง ที่นำเนื้อหมูหรือวัว มาหมักคอง วิธีการทำ คือ นำเนื้อที่เป็น เศษเนื้อ หัว หรือ หนั้ มาหั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วเอาหอยกกล้วยเดือนมาคลุกเคล้า ใส่เกลือ น้ำตาล ปีบ ให้ได้สัดส่วนที่พอเหมาะ แล้วนำไปบรรจุในเนียงหรือโห ปิดฝาให้แน่นทิ้งไว้ 6-7 วัน หนาง สามารถนำไปแกงเผ็ดหรือคั้นกะทิเป็นอาหารรับประทาน

ขู๋แซ

ขู๋แซ เป็นอาหารพื้นเมืองชนิดหนึ่งของชาวภาคใต้ นิยมแถบฝั่งทะเลตะวันตก มีเครื่องปรุง ประเภทผัก มันแกวสดปอกเปลือกหั่นฝอยเป็นเส้นเล็ก ๆ ผักกาด หอมสด แดงกวาสด ผักบุ้ง ถั่วงอก เส้นมีหู้น ไข่ต้มสุก ปลาหมึกแห้ง นำเครื่องปรุงเหล่านี้จัดเรียงบนจาน ราดด้วยเครื่องปรุงแล้ว รับประทานได้

เหนียวกลอย

เหนียวกลอย เป็นอาหารชนิดหนึ่งของภาคใต้ นิยมทำในฤดูฝน ระหว่างเดือนตุลาคม ถึงเดือนธันวาคม ระยะเวลาที่ฝนตกหนัก หัวกลอยคูดน้ำเข้าไปมาก ทำให้สารพิษเจือจางลง ขั้นตอนการทำ เริ่มแรกขูดหัวกลอยปอกเปลือก หั่นเป็นชิ้นบาง ๆ บรรจุลงในโถง แช่น้ำไว้ 3 วัน 3 คืน จากนั้นนำกลอยใส่ในชาม นำไปแช่น้ำอีก 3 วัน 3 คืน กระแสน้ำจะพัดเอาสารพิษออกหมด หลังจากนั้นก็สามารถนำมาทำเหนียวกลอยรับประทานได้

เหนียวปิ้ง

เหนียวปิ้ง เป็นขนมชนิดหนึ่ง โดยนำข้าวเหนียวบางมาแช่น้ำพอประมาณนำไปนึ่ง นำหัวกะทิผสมเกลือ ใส่น้ำตาลเล็กน้อย มาผสมกับข้าวเหนียวร้อน ๆ คลุกให้เข้ากัน เรียกว่า “เหนียวหลบ” เอาใบตองมาห่อเป็นสามเหลี่ยม นำไม้ไผ่ยาว 1 ฟุต เท้าหัวแม่มือผ่ากลาง แล้วหนีบข้าวเหนียวคามยาวแล้วนำไปปิ้งไฟอ่อน ๆ ข้าวเหนียวจะมีรสชาติหวานหอมอร่อย

เหนียวหลาม

เป็นชื่อขนมชนิดหนึ่ง ต้องหลามด้วยข้าวเหนียวเท่านั้น รูปทรงกระบอก เหนียวหลามและกรรมวิธีในการหลาม เป็นเอกลักษณ์ของชาวใต้ คนที่ทำเหนียวหลามคือมีความอดทน เริ่มทำแต่เช้าจนมืดค่ำ สำหรับชาวพุทธทั่วไป ปีหนึ่ง ๆ ทำเหนียวหลามพร้อมกัน 2 ครั้ง คือ ฉลองราวเดือน 5 กับเข้าพรรษาเดือน 8 ในท้องถิ่นอำเภอ พรหมคีรี อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการทำบุญถวายพระด้วยเหนียวหลามในเดือนนี้

เหยียบขนมจีน

เหยียบขนมจีน เป็นวิธีการทำเส้นขนมจีนในอดีต ต้องใช้เท้าเหยียบกันเหยียบ เพื่อกดเคี้ยวไม้ให้คั้นแป้งในกระบอกไม้ ผ่านแป้นโลหะที่เป็นรูเล็ก ๆ ออกเป็นเส้นขนมจีน ส่วนกระบอกขนมจีนที่ทำด้วยทองเหลือง ซึ่งแกนเป็นเกลียว ช่วยผ่อนแรง เพิ่งเข้ามาใช้แพร่หลายกันในปัจจุบัน

อาหารที่ใช้ในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนอำเภอเมืองปัตตานี

งานชิ้นนี้พบว่า อาหารของชาวไทยเชื้อสายจีนอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานีที่ใช้ในพิธีกรรม ประกอบด้วยอาหารคาวและอาหารแห้ง อาหารหวานและของขบเคี้ยวกินเล่น ผลไม้ และเครื่องคัม การจัดเตรียมอาหารแต่ละประเภทมีวิธีการและ ขั้นตอนแตกต่างกันไป การใช้อาหารในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนส่งผลต่อวัฒนธรรมด้านพิธีกรรมและความเชื่อ เศรษฐกิจ สังคมสัมพันธ์ ภาษา จริยธรรม และสุขภาพอนามัย วัฒนธรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ในด้านความเป็นสิริมงคล ข้อห้ามและข้อปฏิบัติ วิญญาณ เศรษฐกิจ

ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การใช้ถ้อยคำภาษา ความกตัญญูคุณเวที ความสามัคคี ความซื่อสัตย์สุจริต อาหารที่เป็นยา และการปรับตัวให้อยู่ได้อย่างดีในสังคม

ศึกษาการผลิตอาหารจากตาลโตนดของชาวบ้าน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับการผลิตอาหารจากตาลโตนดของชาวบ้าน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตอาหารจากตาลโตนด ได้แก่ ด้านวัสดุที่ได้จากลูกตาลอ่อน และน้ำตาลสดจากตาลโตนด สามารถนำมาแปรรูปประกอบอาหารได้ ด้านอุปกรณ์ในการประกอบอาหาร ได้แก่ กระจกกตาล มีดปาดตาล เตาไฟ ด้านทุนใช้เงินทุนสำหรับการซื้อวัสดุอุปกรณ์ การจ้างแรงงาน และการขนส่ง สินค้า ด้านแรงงานใช้แรงงานคนท้องถิ่น ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การหยุดหรือลาออกของ คนงาน ด้านการจัดการผู้ผลิตจะจัดการในด้านการตลาดกันเอง ด้านสภาพภูมิศาสตร์เป็นที่ตั้งของชุมชนและการคมนาคมที่สะดวก ทำให้รวดเร็วในการจำหน่ายอาหารจาก ตาลโตนด ด้านสภาพทางเศรษฐกิจหากภาวะเศรษฐกิจดีหรือตกต่ำย่อมส่งผลต่อการผลิตและการจำหน่าย สำหรับกระบวนการผลิตอาหารจากตาลโตนดเน้นกระบวนการ ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ ขั้นตอนการผลิต และขั้นตอนเก็บรักษา และเตรียมการเพื่อการบริโภคอาหารที่ผลิตมีหลากหลายชนิด ได้แก่ เครื่องดื่ม อาหารหวาน อาหารคาว และเครื่องปรุงรส ส่วนผลกระทบจากการผลิตได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ทำให้ชาวบ้านมี รายได้เพิ่มขึ้น มีงานทำ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้านสังคมและวัฒนธรรมทำให้ชาวบ้านภูมิใจในท้องถิ่นตนเอง รู้คุณค่าของต้นตาลโตนด และด้านสิ่งแวดล้อมต้นตาลโตนดช่วยสร้างความสมดุลของระบบนิเวศเป็นที่อยู่อาศัยของนกเค้าแมวที่ช่วยกำจัดหนูในนาข้าว อีกทั้งช่วยลดมลพิษจากการทำลายส่วน ต่าง ๆ ของตาลโตนดทั้งน้ำตาลสดและลูกตาลสด

ศึกษาอาหารที่ใช้ในประเพณีในรอบปีของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาประเภทและชนิดของอาหารและประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหาร ในด้านประเภทและชนิดของอาหารที่ใช้ในประเพณี ได้แก่ อาหารคาว เป็นอาหารที่ปรุงโดยวิธีการผัด ต้ม หรือตุ๋น นึ่งหรืออบ และอาหารคาวชนิดแห้ง เช่น ลูกชิ้นผัด ปลิงทะเลผัด ไก่ต้มสุก ขาหมูพะโล้ ปูอบ ขนมหั้วก้วย หอยจืดทอด เต้าก้วยทอด หมูย่าง เห็ดหอม ปลาหมึกแห้ง ฯลฯ อาหารหวาน เป็นอาหารปรุงด้วยวิธีการเชื่อมและต้ม กวน นึ่ง และทอด เช่น พุทราเชื่อม พักเขียวเชื่อม แป๊ะก้วยต้ม กิ๊จ้ง ขนมหั้วตัด ถั่วกวน กาลอจี ขนมห่าง หม่าโน ซาลาเปาลูกท้อ อี๋ก้วย ฯลฯและผลไม้กับเครื่องต้ม ได้แก่ ส้มจีน ผลแพร์ ลำไย ผลพลับ ส้มเซ็ง ผลทับทิม น้ำชาจีน เหล้า ฯลฯ อาหารดังกล่าวได้มีการนำมาใช้ประกอบพิธีต่าง ๆ

ในรอบปีจนเกิดวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอาหารหลายด้าน เช่น วัฒนธรรมการพาณิชย์ ด้านการบริโภคและสุขอนามัย ด้านสังคมสัมพันธ์ ด้านภาษา ด้านการจัด และศิลปะการตกแต่ง และด้านการสืบทอดประเพณีอันเกิดจากความเชื่อ และการยึดมั่นในการปฏิบัติ

วัฒนธรรมการถนอมอาหารของชาวบ้านบริเวณคาบสมุทร สะทิงพระ จังหวัดสงขลา

งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาประเภท และวิธีการถนอมอาหาร รวมทั้งศึกษา วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการถนอมอาหารของชาวบ้าน ในด้านประเภทและวิธีการถนอมอาหารพบว่ามีหลายวิธี คือ การถนอมอาหารโดยการตากแห้งโดยใช้ความร้อนจากแสงแดด อาหารที่นำมาตากแห้ง อาจจะต้องผ่านการลวก การต้ม และการหมักเกลือ สิ่งที่นำมาถนอมอาหารแบบนี้ได้แก่ ปลา ไข่ปลา กุ้ง หมึก และสาหร่ายทะเล รวมทั้งเนื้อสัตว์ต่างๆ และผักผลไม้ การถนอมอาหารโดยวิธีหมักดองเป็นการถนอม โดยการหมักเกลือหรือแช่ในน้ำเกลือหรือน้ำส้มสายชู อาหารหมักดองลักษณะนี้ได้แก่ ปลาต้ม กุ้งต้ม แป้งแดง จิ้งจั้ง บูด ไตปลา อาหารประเภทเนื้อ คือ หนางซึ่งทำจากเนื้อวัวและอาหารพวกผักผลไม้ได้แก่ ผักเสี้ยนดอก หน่อไม้ดอง สะตอดอง ผักกาดดอง ฯลฯ การถนอมอาหารโดยวิธีเชื่อมหรือกวน เป็นการถนอมอาหารโดยใช้น้ำตาล อาจจะเป็นการแช่อิ่ม ฉาบน้ำตาล และกวน มีเฉพาะอาหารประเภทผักและผลไม้เท่านั้น เช่น กล้วยเชื่อม ฟักทองเชื่อม มะขาม แช่อิ่ม กล้วยฉาบ สับประรดกวน เป็นต้น และการถนอมอาหารโดยการรมควัน อาหารประเภทนี้ที่นิยมกันได้แก่ ปลารมควัน กุ้งรมควัน และเนื้อรมควัน ในด้านวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการถนอมอาหาร การถนอมอาหารดังกล่าวส่งผลต่อวัฒนธรรมด้านการบริโภคแสดงให้เห็นการบริโภคอาหารที่ถนอมหลายลักษณะ วัฒนธรรมด้านสังคมสัมพันธ์เป็นการสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เครือญาติ และผู้คนในชุมชน เช่น การแบ่งปัน การรวมกันผลิต และจำหน่าย วัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้ครอบครัวมีรายได้ มีงานทำ และการแพร่กระจายของอาหารไปยังแหล่งอื่น และวัฒนธรรมด้านภาษา ได้ส่งผลต่อการใช้คำหรือถ้อยคำและสำนวนภาษาในภาษาถิ่นภาคใต้ที่มีลักษณะเฉพาะคน

ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพ

เก็บยา

เก็บยา เป็นการนำเอาตัวยาสุมไพร มาปรุงเป็นยาเก็บโดยการชูด กัด ตัด เคี้ยว ถอน กะเทาะเปลือก เป็นต้น หมอโบราณถือเคล็ดคือยามเวลาในการเก็บยา เพื่อให้ได้ตัวยามีคุณภาพ จึงมีเกณฑ์ในการเก็บยา คือ การเก็บยาฝีบอก ก่อนเก็บต้องขอต่อเจ้าของยา เรียกว่า พลียา ในการเก็บ

ต้องไม่ให้ผู้อื่นรู้เห็น และจากหลังการเก็บต้องแปลสภาพไม่ให้ผู้อื่นรู้ว่าเป็นพืชอะไร โดยการ หั่น สับ ผ่าเป็นชิ้นเล็กๆ เป็นต้น การเก็บยาต้องใช้เคสึ๊ด เช่น เก็บยาเพื่อแก้สัดว้อสรพิษขบกัด ผู้เก็บ ยาต้องกัดด้วยฟัน เช่น โบนมแมว เป็นต้น การเก็บยาตามฤดู เช่น ราก แก่น ต้องเก็บในฤดูคิมหันต์ ใบดอก ลูก ฝัก เก็บในฤดูวสันต์ เปลือก คั้น กะบี เก็บไว้ในฤดูเหมันต์ เป็นต้น นอกจากนั้นการเก็บยา ยังถือเอาวันเวลา ฤกษ์ยาม ในการเก็บอีกด้วย เช่น วันอาทิตย์เวลาเช้าเก็บเอาต้น เวลาสายเก็บเอาใบ เก็บเอากิ่งกับก้านต้องเก็บยาม 2 เก็บเอาลูกกับใบต้องเก็บยาม 1

ของแห้ง

ของแห้ง เป็นภาษาถิ่นได้หมายถึงสิ่งแสดง ไม่ให้รับประทานเพราะทำให้อาการของโรค กำเริบ ตามหลักแพทย์แผนโบราณเชื่อกันว่าโรคไข้ทั่วไปห้ามกินของที่มีรสร้อน (เผ็ด) เช่น สุรา เบียร์ ข้าวเหนียว แกงจี้เหล็ก หน่อไม้คอง ผักคอง บวบ ทูเรียน ขนมหิน เป็นต้น โรคกระเพาะ ห้ามรับประทานกล้วย น้ำแข็ง ข้าวเหนียว ปลาหมึก และผักคองทุกชนิด โรคศิษาน ห้ามรับประทาน ผลไม้ที่มีรสมันทุกชนิด เช่น มะพร้าว ถั่ว และปลาที่มีมันมาก โรคตานเด็ก ห้ามรับประทานน้ำแข็ง กล้วย ปลาทุ มันท่าปะหลัง ไอศกรีม เป็นต้น โรคนี้ว ห้ามรับประทานน้ำตามภูเขา ผักรสผาด ลูก เนิง ขอดชะอม สะตอ เป็นต้น โรคเบาหวาน ห้ามรับประทานของที่มีรสหวานจัด ปลาที่มีเมือก ปลา ที่มีพิษ เช่น ปลาคูก ปลากระเบน ปลาชี่ดิ่ง เป็นต้น โรคปวดเมื่อย ห้ามรับประทานน้ำแข็ง ทูเรียน หน่อไม้ เป็นต้น โรคผิวหนัง ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ทุกชนิดที่มีน้ำมันและรสคาว เช่น ปลา กระเบน กุ้ง ปู ปลาไหล ปลาทุ เป็นต้น โรคฟัน ห้ามรับประทานของหวานจัดทุกชนิดและปลาไหล เป็นต้น โรคริดสีดวงจุก ห้ามรับประทานเนื้อสัตว์ที่มีรสมันและคาว เช่น กุ้ง ปู ปลาไหล ปลาทุ เป็นต้น โรคริดสีดวงทวาร ห้ามรับประทานสัตว์สองเท้า สัตว์สี่เท้า และปลาที่ไม่มีเกล็ด โรคเริม ห้ามรับประทานกุ้ง ปลาเนื้ออ่อน ปลาแก้มขี้ และปลาโสด โรคโลหิตจาง ห้ามรับประทานของที่มี รสเปรี้ยว โรคสตรี ห้ามรับประทานของคองทุกชนิด ปลาที่มีมันและคาว ปลาไม่มีเกล็ด และผักที่มี รสผาด โรคสตรีหลังคลอด ห้ามรับประทานอาหารที่มีรสเย็นทุกชนิด ปลาที่มีพิษ ปลาที่ไม่มีเกล็ด และเนื้อสัตว์ที่มีรสมันและคาว และโรคไอ ห้ามรับประทานน้ำหวาน น้ำแข็ง ข้าวเหนียวและของที่ ทอดมัน

ขัดฟัน

ขัดฟัน เป็นวิธีการทำความสะอาดฟันของชาวบ้าน เพื่อขจัดคราบต่าง ๆ ที่ติดตามฟัน โดยการใช้วัสดุต่าง ๆ ที่หาง่ายทั่วไป ที่นิยมนำใช้กันมาก ได้แก่ การขัดด้วยผงเกลือ นิยมใช้เกลือผงหรือ เกลือป่น วิธีการก็คือ ใช้นิ้วที่ถนัดชุบน้ำหรือน้ำลายให้เปียกจุ่มผงเกลือถูไปถูมาจนกว่าฟันจะขาวแว วาว การขัดฟันด้วยผงถ่านไฟ คือ การนำถ่านไฟที่หุงต้มมาบดให้ละเอียด อาจผสมด้วยเกลือก็ได้

วิธีการก็คือ ใช้นิ้วชี้หรือเปลือกหมากอ่อนจุ่มผงที่เตรียมไว้ ถูขจัดฟันในลักษณะเดียวกันกับเกลือบรงจนสะอาด การขจัดฟันด้วยขี้เถ้า นิยมใช้ขี้เถ้าที่สะอาดส่วนใหญ่เลือกขี้เถ้าบริเวณกลางเตา บางครั้งอาจผสมเกลือบเล็กน้อย ใช้ขจัดฟันวิธีเดียวกันกับการขจัดฟันด้วยผงเกลือบ การขจัดฟันด้วยทรายละเอียดส่วนใหญ่ นิยมใช้กันในหมู่ชาวประมง ทรายที่นำมาขจัดต้องมีความละเอียดมาก ส่วนวิธีการขจัดมักใช้แปรงสีฟันจุ่มทรายถูไปมาให้สะอาด การขจัดฟันด้วยเปลือกหมาก นิยมใช้เปลือกหมากอ่อนเพราะเส้นใยอ่อนนุ่ม นำเปลือกหมากมาผ่าเป็นพูตามที่ต้องการคัดให้คล้ายลักษณะแปรงอันเล็ก ๆ ถูฟันไปตามแนวตั้งและแนวนอน การขจัดฟันด้วยขานอ้อย ใช้ขานอ้อยที่หมกความหวานแล้วถูฟันไปมาให้สะอาด และการขจัดฟันด้วยกิ่งข่อย นำกิ่งที่มีขนาดนิ้วก้อยหั่นเป็นท่อนๆ แล้วทุบให้แตกแผ่ออก ลักษณะคล้ายแปรง ใช้ถูฟันเช่นเดียวกับวิธีอื่น ๆ

โคคลาน

โคคลาน เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 3 – 5 (-10) เมตร กิ่งอ่อน ยอดอ่อน และช่อดอกปกคลุมด้วยสะเก็ดสีน้ำตาลและขนรูปดาวหนาแน่น ใบเดี่ยวเรียงสลับกัน ดอกเล็กสีขาว แยกเพศออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง ผลกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร เปลือกแข็ง โคนผลประดับด้วยกลีบเลี้ยง 5 กลีบมี 3 เมล็ด ขึ้นในที่โล่งตามชายป่าดิบชื้นที่ชุ่มและป่าพุ่มเขตกการกระจายพันธุ์ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคใต้ของประเทศไทย ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม – มีนาคม สรรพคุณทางยา ผลมีฤทธิ์กระตุ้นประสาทส่วนกลาง เมล็ดใช้เป็นยาแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย ปวดหลัง ปวดเอว เส้นตึง แก้กษัยไตพิการ ขับปัสสาวะ บำรุงโลหิต รากผสมด้วยอื่นใช้เป็นยาขับน้ำคาวปลา

โคลงเคลงช้าง

โคลงเคลงช้าง คล้ายโคลงเคลงต่างกันที่ต้นสูงถึง 2.5 เมตร ลำต้นและกิ่งมีเกล็ดขาวเรียวแหลมตั้งตรงใบยาว ดอกใหญ่ ถ้วยรองดอกมีเกล็ดเรียวแหลมขาวคล้ายขนสีม่วง ตั้งตรงยาวประมาณ 1 เซนติเมตร ผลสุกรับประทานได้ สรรพคุณทางยา ดอกขี้ทาแก้แมลงสัตว์กัดต่อย รากขูดผิวรากผสมกับน้ำปูนใสปิดแผลสด ต้มกับเกลือบให้น้ำพอร้อน แห่หรือชะล้างแผลเปื่อยเรื้อรังผสมกับดินเสม็ดฟ้าทะลายโจร สุรา คั้นเอาน้ำกินแก้พิษงู

เฉียงพร้าวคำ

เฉียงพร้าวคำเป็นต้นไม้พุ่มสูง 3 เมตร ใบเล็กยาวเรียวแหลม เส้นกลางใบสีแดงคล้ายใบทองระอา ลำต้นเกลี้ยง กิ่งก้านสีน้ำตาลดอกเล็กเป็นช่อ คุณภาพทางยา ใช้ต้มน้ำรับประทานแก้บวม ช้ำ ขับเลือดที่คั่งค้าง ใบสดค้ำคั้นกับสุรา เอาน้ำรับประทานแก้ไอและอาเจียนเป็นโลหิต เอากากพอกแผลถอนพิษอสรพิษ ใบค้ำคั้นน้ำแก้โรคผิวหนังและผื่นคัน ใบและกิ่งก้านใช้เป็นเครื่องประพรมน้ำมันดีด้วย

เฉียงพรว้านางแอ

เฉียงพรว้านางแอเป็นไม้พุ่มยืนต้นขนาดกลางใบแข็งคกหนาที่บคล้ายไทรช้อย มีกิ่งกุ่มสลับไขว้กันตลอดคต้น ออกดอกเป็นช่อเล็ก ๆ สีเขียว ๆ เหลือง ๆ เปลือกคต้นสีดำขรุขระเล็กน้อย ชอบขึ้นตามป่าชื้นที่ลุ่ม ต่ำแฉะ ตามริมน้ำ ริมคลอง เนื้อไม้ใช้ทำเครื่องเรือนได้ เปลือกของคต้นใช้ปรุงยา ระบายความร้อน แก้พิษร้อนภายใน แก้ไข้ แก้เสมหะ และโลหิตเป็นพิษ

เฉียงพรว้าหอม หรือต้นพรว้าหอม

เป็นพืชล้มลุกจำพวกหญ้า ใบเล็กยาว ริมใบเป็นหยักเล็ก ๆ ลำคต้นเป็นข้อ แผ่เลื้อยตามพื้นดิน มีกลิ่นหอม กิ่งหนึ่ง ๆ ยาว 1 - 2 ฟุต แยกออกรอบคต้น ใช้รับประทานเป็นผักเหนาะ ใช้เป็นยาแก้ไข้และชูกำลัง

ชบาช้าง

ชบาช้าง เป็นไม้พุ่ม อิงอาศัยบนคต้นไม้อื่น ๆ กิ่งอ่อนสีเหลี่ยมใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกัน แผ่นใบหนา ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองคด้าน ดอกสีขาวนวล ขึ้นในป่าพรุและป่าดิบชื้น รากชบาช้างสด ๆ โขลกให้ละเอียดคพอกแก้พิษฝี แก้ฟกบวมเนื่องจากอักเสบ กินเป็นยาขับน้ำย่อยอาหารทำให้กินอาหารมีรสชาติ

ชมพู่เสม็ด ; ยามูกือแฉ

ชมพู่เสม็ด เป็นไม้ยืนคต้นสูง 25.35 เมตร เรือนยอดแผ่กว้าง ลำคต้นมีพู่พอน เปลือกสีน้ำตาลแถบเหลือง น้ำตาลอ่อนแกมชมพูถึงน้ำตาลเทา เปลือกชั้นในสีชมพู มียางสีขาวขิมออกเป็นเมือกเล็ก ๆ กิ่งย่อยลง ชอบขึ้นในป่าพรุ เนื้อไม้ใช้ก่อสร้างได้ ใช้ทั้งคต้นค้มคิมน้ำเป็นยาบำรุงธาตุ แก้ปวดข้อ บำรุงหัวใจ แก้ไข้จับสั่น

ฮ่องนางคลี่ หรือระย้า

ฮ่องนางคลี่ หรือระย้า อิงอาศัยบนคต้นไม้อื่น และตามก้นหินใหญ่ ลำคต้นแตกกิ่งแยกแขนงเป็นกุ่มย่อยห้อยลง ยาว 50 - 100 เซนติเมตรหรือมากกว่า ลำคต้น และกิ่งมีใบรูปสามเหลี่ยม โคนใบมน ก้านใบสั้น ขึ้นในป่าที่มีความชื้นสูง ใช้เถาฝนกับสุรา ทาแก้พิษตะขาบ แมงป่อง และ อสรพิษอื่น ๆ ขบกัด เป็นยาเย็นถอนพิษไข้ได้ดี หั่นเถาต้่วให้เหลืองคองสุรากินขับระดูปวดหลัง

ชะพลู

ชะพลู เป็นไม้เลื้อยล้มลุก ขอบใบคล้ายใบพลู ต้นและใบมีรสเผ็ดเล็กน้อย ใช้ใบแกงกะทิได้ ใช้เป็นยาบำรุงธาตุ คุมเสมหะให้เป็นปกติ แก้ปวดท้องจุกเสียด ใช้ผสมเปลือกหอยแครงที่เผาไฟแล้วเอาคัมภีร์แก่นี้ รากคำพ้อๆ ใช้จิ้มหรืออุดร่องฟัน แก้ปวดฟันแก้เหงือกบวม

ชะมวงกวาง

ชะมวงกวาง เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เรือนยอดรูปกรวยคว่ำถึงทรงกระบอก แตกกิ่งทอดเป็นระยะคล้ายหูกวาง เปลือกสีน้ำตาลเทา ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับเป็นกลุ่มตามปลายกิ่ง ขึ้นที่ลุ่มน้ำขังในพื้นที่ดินทราย เนื้อไม้ใช้ก่อสร้าง ใบและผลเป็นยาระบายท้อง แก้ไข้ กัดพวกเสมหะแก้ธาตุพิการ รากเป็นยาแก้ไข้ ปวดหัวตัวร้อน

ชะเอมดิน

ชะเอมดิน เป็นไม้ล้มลุก รูปทรงเป็นพุ่มสูงประมาณ 1 ฟุต ลำต้นตั้งตรงเหนือดินมีสีเขียวตลอด ลำต้นเป็นสันตามยาวสี่สัน ผิวเรียบ ใบเป็นใบเดี่ยว รูปร่างคล้ายรูปหอก ฐานใบแคบปลายใบแหลม ขอบใบเป็นหยัก ดอกออกตรงข้อหรือซอกใบ ใช้ใบคำกับสุรา คั้นเอาน้ำดื่มกากใช้พอกปากแผลแก้พิษงูทุกชนิด

ชำเลียด

ชำเลียด เป็นพุ่มไม้เลื้อย กิ่งอ่อนมีขนประปราย เมื่อกิ่งแก่จะหลุดร่วง ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามเป็นคู่ๆ สลับทิศทางการขึ้น แผ่นใบรูปรี ปลายใบหู่ โคนใบมน เนื้อใบค่อนข้างหนา ดอกเล็กสีขาว ออกรวมเป็นช่อสั้นๆ เป็นกลุ่มแน่นตามปลายกิ่ง ขึ้นตามที่โล่งชายฝั่งทะเล ใบคำพอกแก้ปวดศีรษะ แก้โรคผิวหนัง กลากเกลื้อน ผลแก้ยอดอักเสบ ต้นคัมคัมขับปัสสาวะ รากป่นกับน้ำปูนใสทาหัวริดสีดวงให้ยุบหาย

ชุมเส็ดหรือกนออน

ชุมเส็ดเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เรือนยอดค่อนข้างกลมถึงแผ่กระจาย เปลือกสีน้ำตาลเทา เปลือกชั้นในสีชมพู ใบเดี่ยวแผ่นใบรี รูปขอบขนานยาว 4-6 เซนติเมตร ขอบขึ้นตามป่าพรุและป่าที่ลุ่มน้ำขัง เนื้อไม้ทำฟืน ยอดทำผักเหนาะ ใบคำพอกเป็นยาสมานแผล คัมภีร์ใช้เป็นยาแก้ไข้ปวดหัวตัวร้อน และใช้จับสั้น

การอนามัยและรักษาโรคของชาโก

พวกชาโก หรือเงาะ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยเผ่าหนึ่งในภาคใต้ของประเทศไทย นิยมใช้ยาสมุนไพรรักษาโรค ยาสมุนไพรที่สำคัญ คือ ยาคุมกำเนิด เป็นรากไม้แข็งใช้กินกับหมากหรือตะกิ้นเฉย ๆ ยาให้มีลูก เป็นรากไม้แข็ง ๆ ให้ผู้หญิงกินกับผู้ชายกินกับหมากกินเฉย ๆ ยาไข่แข็ง เป็นรากไม้แข็งสีขาว ให้ผู้ชายกินเพื่อเพิ่มพลังทางเพศ ยาแก้ปวดกระดูก เป็นเถาวัลย์สีน้ำตาลอ่อน ใช้ต้มน้ำอาบ หรือใช้น้ำมันสนันท์ ทำจากน้ำมันมะพร้าวเสกคาถา ใช้เกสรไม้ป่าแช่ไว้ในน้ำมันมะพร้าว ใช้นิ้วแตะแล้วไปแตะคนรักด้านหลังให้ตรงหัวใจ ภายใน 7 วัน คนรักจะมาหาขางจิ้นขางจิ้น หรือพญาไม้ รยอกายู เป็นไม้ยืนต้นสูง 30–35 เมตร เรือนยอดรูปกรวยคว่ำเปลือกสีน้ำตาลคล้ำ เปลือกชั้นในสีชมพู ใบเดี่ยวรูปรี ดอกเล็กมาก ถือเป็นไม้มงคล เปลือกคั้นใช้สมานแผล

ดอกสามเดือน และคองคิง

ดอกสามเดือน หรือกุนหีบ หรือบานไม่รู้โรย เป็นพืชปีเดียวตาย สูงราว 1 ฟุต ปลายใบแหลม มีขนออกดอกเป็นกระจุก มีหลายสี ใช้จัดพานดอกไม้ ใช้รากและต้นต้มน้ำผสมเหล้ากินแก้หอบ หืด บิดมูก ปัสสาวะขัด และโรคฝี

คองคิง เป็นไม้เถา มีเหง้า ใบยาวแหลม ปลายใบมนลง ดอกเมื่อบานสีแดง หัวใช้ทำทองทารกแก้ท้องอืด ผสมกับรากปืบ รากขามป้อม รากคะไค้ หางนาค ขันทองพยาบาท เขี้ยวใหญ่ เขี้ยวน้อย รากมะขมคว่ำผู้ ต้มกินแก้กุดทะราด มะเร็ง ขับเลือดเสีย กษัย เช็ดตามข้อให้วัวควายกินถ่ายพยาธิ

คังหวาย

คังหวาย หรือมาหาลี เป็นไม้พุ่มสูงประมาณ 2 – 5 เมตร มีรากค้ำยัน ใบยาว 100 เซนติเมตรขึ้นไป มีใบย่อยที่ปลายใบอีก 1 ใบ ผิวใบเกลี้ยงด้านบนสีเขียว ด้านล่างสีจาง ขึ้นในป่าที่ลุ่มและป่าพรุ ยอดใช้ตำพอกหัวฝียุบ

คันทมิ

คันทมิเป็นไม้ยืนต้นสูง 20 – 25 เมตร เรือนยอดรูปกรวยคว่ำ เปลือกเรียบสีน้ำตาลเทา แถบเหลืองเปลือกชั้นในสีน้ำตาลแดง ใบอ่อนและช่อดอกมีขน ดอกเล็กมีขนสีน้ำตาลแดง ขึ้นออกงามในป่าดงดิบชื้น และป่าพรุ ไม้ใช้ก่อสร้างบ้านได้ เนื้อไม้ต้มน้ำดื่มบำรุงตับ ปอดและหัวใจ แก้ก้อน แก้กะหรายน้ำ แก้เหงื่อออกหนัก

คัมพิช

คัมพิช เป็นไม้ล้มลุก อายุ 1 ปี สูงประมาณ 30 – 50 เซนติเมตร ลำต้นตรงเหนือดิน ผิวมีขนเล็กน้อย ดอกเป็นดอกช่อสีขาวอมชมพู มี 5 กลีบ ใ้ด้นและใบเดี่ยวผสมกับหมากพอก ปากแผลแก้พิษงู

คำตะโก

คำตะโก หรือข้าวไหม้, เฉียด, เนียนป่า และกุ่มง เป็นไม้ยืนต้นสูง 15–20 เมตร เรือนยอดรูปกรวยคว่ำ เปลือกนอกสีน้ำตาล เปลือกชั้นในสีเหลือง ใบเรียว ด้านบนเรียบ ด้านล่างมีขนสั้น ๆ ปลายแหลม ดอกเป็นช่อ สีเขียวอ่อน ขึ้นงอกงามในป่าดิบชื้นที่ชุ่ม ผลใช้เบื่อปลา ยอดค้ำพอกรักษาแผลเปื่อย ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แผลเรื้อรัง

คิปลิเชือก

คิปลิเชือก เป็นไม้เถา เลื้อยพันต้นไม้ใหญ่หรือหน้าผา เถาเป็นข้ออย่างพุด และพริกไทย ใบคล้ายใบพุด ใบและผลมีรสเผ็ดร้อน ใช้เป็นตัวยาแก้ลม บำรุงธาตุ แก้กูกเสียด ไอหืด เถาฝนกับน้ำทาแก้ฟกบวม รากทุบพองน้ำแก้ปวดฟัน รากคัมคองสุรา แก้กษัย ผลผสมอาหารทำให้รสชาติดี

ลูกไก่ย่าน

ลูกไก่ย่าน หรือย่านรอด เป็นไม้เถาใช้รากเกาะดินอื่น เถายาว 3 – 5 เมตร แผ่นใบรี ดอกเป็นช่อ ขึ้นในที่โล่งชื้นและตามขอบพรุ ใบลูกไก่ย่าน ใช้คัมกินแก้จ้ำใน เลือดกั่งค้าง ค้ำพอกแผลแก้พิษ คัมอาบแก้โรคผิวหนัง

เคื่อเถา

เคื่อเถา เป็นไม้เถา ปลายใบหยักคอคเป็นติ่งแหลม ก้านใบยาว 5 – 10 เซนติเมตร รากแก้ไตและคัมพิการ บำรุงและขับโลหิตระดู เถาคัมกินแก้ประคง แก้ผื่นคัน แก้พิษฝึภายใน

แดงเลือดคนก

แดงเลือดคนก หรือกระดุกเสื่อ หรือกาจิงกาญู เป็นไม้ยืนต้น เปลือกสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยว เรียงสลับดอก 5 กลีบสีขาว ขึ้นในที่ชุ่มน้ำขัง ชายฝั่งน้ำลำธารและป่าพรุ มีสรรพคุณทางยา คือ บำรุงกระดุก บำรุงไขข้อ แก้ปวดข้อ ระงับประสาท แก้ลมบ้าหมู แก้โรคหัวใจสั้น ขี้หลงลืม

ค่อไ้

ค่อไ้ หรือค่อเสียบ เป็นไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 2 - 10 เมตร ขึ้นในที่พรุ น้ำกร่อย มีเขตการกระจายพันธุ์ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ ตะวันออกเฉียงใต้ และภาคใต้ของ

ประเทศไทย ออกดอกระหว่างเดือนกรกฎาคม – ธันวาคม รากต่อได้มีรสจืด ใช้รับประทาน เป็น ยาปัสสาวะ รักษาโรคกระเพาะลำไส้ ของเสียและทางเดินอาหาร

ตะขาบแดง

ตะขาบแดง เป็นกล้วยไม้ขนาดเล็ก ขึ้นในป่าดิบชื้นและป่าพรุ ออกดอกระหว่าง เดือนกรกฎาคม – พฤศจิกายน รับประทานแก้ร้อนใน คับพิษเลือดพิษร้อน พิษฝี แก้ฝีในปาก แก้เจ็บคอ ใช้ภายนอกเป็นยาระงับปวด แก้โรคผิวหนัง เม็ดผื่นคัน น้ำเหลืองเสีย งูสวัดและฝี

ตะขาบ

ตะขาบ เป็นพืชพวกบอน ใบเป็นรูปรีแกมรูปหอก ดอกสีขาวเหลืองนวลขึ้นทั่วไปใน ป่าดิบชื้นและป่าพรุ รับประทานเป็นยาแก้ร้อนใน คับพิษต่าง ๆ พิษเลือด พิษร้อน แก้ไอ เนื่องจากโรคปอด แก้เจ็บคอ เจ็บหน้าอก แก่น้ำเหลืองเสีย แก้งูสวัด

ตะบาคำ

ตะบาคำหรือบาคำ คือ พนองแดงเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ เรียกชื่อต่างกันไป เช่น ชุมพรเรียกเหี้ยตะงะบ๊ะ กระบี่เรียกเทียนทราย เป็นต้น ชาวภาคใต้นิยมใช้ไม้บาคำทำเป็น เครื่องเรือน ทำหน้าบันอุโบสถ แกะสลัก ทำเป็นค้ำมอาวุธ ขางหรือซี่ซันใช้ทำยาสมานแผล ใช้ผสมรับประทานแก้แผลในกระเพาะและลำไส้

ตะลิงปลิง

ตะลิงปลิง เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ใบเล็กคล้ายใบมะขม มีรสเปรี้ยวจัด นิยมใช้แกงส้ม จะใช้ทำน้ำพริกหรือยำก็ได้ ในทางสมุนไพรใช้ใบตำโปะแผลคับพิษ ผลกินแก้เสมหะ รากต้มกับยา อื่นกินแก้ไข้ แต่ผลแสลงใช้

ตะค้านนก

ตะค้านนก เป็นไม้เลื้อยเนื้อแข็ง กลิ่นหอม ดอกเล็กสีขาว ขึ้นในป่าพรุและที่ลุ่ม ออกดอกระหว่าง เดือนเมษายน – กันยายน ต้นใช้บำรุงธาตุ ใบแก้ลมในกองเสมหะ ผลแก้ลมแน่น ในอก รากแก้ไข้และหืด และดอกแก้ลมมีพิษเนื่องจากพิษพรรลิก

คังหนใบใหญ่

คังหนใบใหญ่ เป็นไม้ยืนพุ่มขนาดใหญ่ ขึ้นเฉพาะในป่าพรุ ออกดอกสีขาว ออกดอก ระหว่างเดือนมกราคม – มิถุนายน เนื้อไม้สีน้ำตาลค่อนข้างแข็งและทนทาน ใช้ในการก่อสร้างและ

ทำเรือขุดได้ดี มีสรรพคุณคล้ายสารภีและพื้ง รสหอมเย็นแก้โลหิตพิการ แก้ไข้มีพิษร้อน บำรุงหัวใจ บำรุงครรภ์ และยางมีกลิ่นหอมใช้ผสมน้ำมันใส่ผมได้

ตังหนใบเล็ก

ตังหนใบเล็ก เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ขึ้นในที่ลุ่มและป่าพรุ พบในภาคใต้ ออกดอกกระหว่างเดือนตุลาคม – มกราคม เนื้อไม้ใช้ก่อสร้าง ตกแต่งภายใน ทำเรือ ทำเฟอร์นิเจอร์ ใช้เป็นยาแก้ลม แก้จุกเสียด และบำรุงครรภ์

คำเสา

คำเสา เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ มีถิ่นกำเนิดในภาคใต้ ดอกสีขาวอ่อน มีสรรพคุณทางยาหลายชนิด เช่น ยาบำรุงธาตุ ยาอายุวัฒนะ แก้หืด ไอ ริดสีดวง ไข้จับสั่น แก้เลือดลม เป็นต้น นอกจากนั้น ชาวบ้านมีความเชื่อว่า น้ำผึ้งที่ได้จากตัวผึ้งที่กินดอกคำเสาจะมีรสขม ใช้เป็นยาอายุวัฒนะมีสรรพคุณเป็นเลิศ

ดินเบ็ดคำ

ดินเบ็ดคำ เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ขึ้นทั่วไปตามชายป่า และในป่าที่ลุ่ม เนื้อไม้ใช้ก่อสร้างภายใน ใบใช้เป็นยาแก้ไข้หวัด รากใช้เป็นยาผายลม เปลือกใช้เป็นยาแก้หลอดลมอักเสบ แก้ไข้จับสั่น ดอกใช้เป็นยาแก้ไข้เพื่อโลหิต ยางใช้เป็นยาทาแก้ฝีหนอง

ดินเบ็ดพรุ

ดินเบ็ดพรุ เป็นต้นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ขึ้นอยู่ตามป่าพรุ เนื้อไม้ใช้ก่อสร้างภายในและทำหีบใส่ของ ใบใช้เป็นยาแก้หวัด ดอกใช้เป็นยาแก้ไข้ เปลือกใช้เป็นยาสมานแผล รากใช้เป็นยาขับผายลม ยางจากเปลือกใช้ทาให้ฝีหนองยุบ

ดินเบ็ดทะเล

ดินเบ็ดทะเล เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ขึ้นตามชายหาด ยางทำให้อาเจียน ถ่ายท้อง ใบใช้เป็นยาแก้หวัด ฆ่าพยาธิ ผิวหนังกลากเกลื้อน ดอกใช้เป็นยาแก้ริดสีดวง ผลใช้เป็นยาแก้เกลื้อน แก่นใช้เป็นยาแก้ลม รากใช้เป็นยาขับเสมหะ

ติเมียบ่อย่าง

ติเมียบ่อย่าง เป็นพืชเบียนเกาะคูดกินน้ำเลี้ยงจากรากไม้ต้นอื่น ลำต้นเป็นไม้พุ่มรอเลื้อย ขึ้นในที่ลุ่มชายทะเลและตามขอบพรุ มีสรรพคุณเป็นยาสมุนไพร ผล ใบ เถา คัมภีร์บำรุงกำลัง บำรุงทางเพศ ราก ขูดคากแห้งมวนบุหรี่ยสูบ เป็นยาแก้ริดสีดวง

ตุ๊กตา

ตุ๊กตา เป็นกล้วยไม้ชนิดหนึ่ง ขึ้นในป่าที่ลุ่ม ป่าพรุและป่าเขา สรรพคุณทางสมุนไพร นำใบ 4–5 ใบ ตำพอกแผลกลืนไฟ แล้วบิดเอาน้ำหยอดใส่หูเด็ก รักษาโรคหูน้ำหนวกได้

เตยน้ำ

เตยน้ำ เป็นไม้พุ่ม ลำต้นสั้น ใบใช้ทำเครื่องจักสานได้ รากต้มผสมเกลือแก้รำมะนาด หรือฝนผสมกับตัวอื่นใช้เป็นยาแก้โรคผิวหนังและรำมะนาด

เตยพรุ

เตยพรุ เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ขึ้นในที่ลุ่มน้ำขัง และป่าพรุดอกเล็ก สีขาวนวล เป็นช่อคล้ายเตยน้ำ สรรพคุณทางสมุนไพร ราก ต้มดื่มแก้ไตพิการ แก้กระษัย แก้ไข้ตัวร้อน ดานซาง พืชเสมหะ แก้โรคเบาหวาน แก้หนองใน และแก้ระดูขาวมีกลิ่นเหม็น

เตยย่านน้อย

เตยย่านน้อย เป็นไม้เถาหรือไม้พุ่มร่อเลื้อย ดอกเล็กสีขาวถึงเหลืองนวล สรรพคุณทางสมุนไพร เตยย่านน้อยทั้งต้นใช้เป็นยา รักษาตานซาง แก้ไตพิการ ขับปัสสาวะ แก้กระษัย แก้ไข้ที่มีพิษร้อน

เตยย่าน

เตยย่าน เป็นไม้เถาหรือไม้พุ่มร่อเลื้อย ลักษณะคล้ายเตยย่านน้อย สรรพคุณทางสมุนไพร ทั้งต้นใช้เป็นยาแก้หระ ดานซาง ขับปัสสาวะ แก้พิษร้อน ถอนพิษไข้ ถอนพิษจากแมลงกัดต่อย

เต่าร้าง

เต่าร้าง เป็นพืชขึ้นดินประเภทกอ ชอบขึ้นตามบริเวณห้วยและที่ชุ่มชื้น ลักษณะคล้ายต้นหมาก ดอกมีสีม่วง ผลสุกเต็มที่จะมีสีดำดำ น้ำในผลสุกเป็นพิษถูกจะคันมาก ในทางสมุนไพรใช้หัวอ่อน ๆ กินแก้ไข้จับสั่น บำรุงตับและปอด ผลแก่เอามาตำพอกแผลผสมกับน้ำมันมะพร้าว ถูกหันทาแก้หิด

แคยอ

แคยอ เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ดอกเล็ก สีขาวนวลมักออกดอกในช่วงเดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ ขึ้นในที่ลุ่มน้ำขังและป่าพรุ ใบและผลคล้ายชมเชย เนื้อไม้และเปลือกใช้ทำรูปกันขูด

เปลือกลำต้นใช้ทาถอนพิษตะขาบกัด และใช้เป็นยาแก้ไข้สันนิบาต บำรุงหัวใจ ส่วนราก ตากแห้งคั้นกับน้ำ คั้นเป็นยาแก้ปวดเมื่อย

ฉอบแถบน้ำ

ฉอบแถบน้ำ เป็นไม้เถา ลำต้นมักเลื้อยทอดไปตามพื้นดินขึ้นอยู่ตามชายฝั่งแม่น้ำ และพื้นที่พรุใกล้ทะเล ใช้ทั้งต้นคั้นกินน้ำแก้ท้องร่วง ผสมกับยาอื่น แก้เลือดออกทางทวาร ผสมกับชะเอมเป็นยาระบายอ่อน ๆ รากผสมกับยาอื่น ทำให้ละเอียดทาแก้แผลในปากได้

เถาคัน

เถาคัน เป็นไม้เถาเลื้อย สามารถนำส่วนต่าง ๆ มาปรุงอาหารได้ ผลอ่อนใช้ปรุงอาหาร เช่น แกงเลียง แกงส้ม เถาคั้นเป็นยา ขับเสมหะ ขับลม แก้ฟกช้ำภายใน ไบ อังไฟพอเหี่ยวปิดฝิ ทำให้ฝิแตก ลูกหนองได้ดี ไบและต้นค้ำละเอียดยใช้ทาสุนัขขี้เรื้อน

เถาหงอนไก่

เถาหงอนไก่ เป็นไม้เถาเลื้อยพันต้นไม้อื่น ขึ้นในที่ลุ่มต่ำริมฝั่งแม่น้ำและป่าพรุ ดอกเล็กสีขาว ออกดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ เมล็ดมีสรรพคุณทางยา โดยนำมาตำให้เป็นผงใส่ลงในอาหารสุนัข ใช้เป็นยาเบื่อ สุนัขจะตายภายในเวลา 30 นาที

เถอรคนธ์

เถอรคนธ์ เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง ดอกเป็นช่อยาวสีขาว มีกลิ่นหอม มักออกดอกช่วงเดือนพฤษภาคม – กันยายน ชอบขึ้นในพื้นที่ลุ่มทั่วภาคใต้ของประเทศไทย สรรพคุณทางสมุนไพร รากผสมกับรากชมพู ฝนเอาน้ำหยอดลำคอรักษาโรคร้อนใน เถาคั้นแก้โรค ความดันโลหิตสูง แก้ไข้และขับปัสสาวะ

ทั้ง

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ขึ้นตามป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ ทั้งที่ราบและตามภูเขา เปลือกลำต้นสีเทาอมน้ำตาลเป็นปุ่มขรุขระ ตามส่วนอ่อน ๆ มีขนสีเทาหนาแน่น ใบรูปมนแกมรี หลังใบเกลี้ยงและท้องใบมีขนนุ่ม ดอก ออกเป็นกระจุกตามง่ามใบของกิ่ง มีสีเหลืองอ่อน ผลเป็นพวงกลม รี และเกลี้ยง เนื้อไม้เป็นสีน้ำตาลแกมเหลืองค่อนข้างหยาบเป็นมัน นิยมใช้ไม้ทำเครื่องเรือน และเครื่องใช้อื่น ๆ เมล็ดเป็นส่วนผสมของน้ำมันใส่ผมเชื่อว่าบำรุงรากผมได้ดี

ทั้งใบเล็ก

ทั้งใบเล็ก เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงกลาง เรือนยอดรูปเจดีย์ เปลือกเรียบ สีน้ำตาลแกมแดง ใบเดี่ยว ปลายใบแหลม โคนใบสอบ ด้านบนสีเขียวเป็นมัน ด้านล่างสีจางขาวนวล มีขน ดอกเล็กสีเหลืองนวลออกเป็นช่อสั้น ๆ ตามง่ามใบและปลายกิ่ง ดอกออกช่วงเดือนธันวาคม – มีนาคม ผลแก่สีม่วงรูปไข่ ขึ้นในป่าดิบชื้นและป่าพรุ มีเขตการกระจายพันธุ์ภาคใต้ของประเทศไทย เมล็ดเป็นส่วนผสมของน้ำมันใส่หมบ บำรุงรากผม ป้องกันการเกิดรังแค หรือชันนะตุบนศีรษะ

ทั้งมัน

ทั้งมัน เป็นไม้ยืนต้น เรือนยอดเป็นพุ่มทรงสูงค่อนข้างกลม เปลือกเรียบสีน้ำตาลเทา เปลือกชั้นในสีชมพู ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับ รูปไข่ผิวใบเกลี้ยง ขอบใบเรียบถึงหยักตื้น ๆ ดอกออกตามง่ามใบ สีขาวนวลถึงเหลืองอ่อน ออกระหว่างเดือนมกราคม – เมษายน ผลค่อนข้างกลม ดินขึ้นในที่ลุ่มน้ำขัง ริมฝั่งแม่น้ำและป่าพรุ มีเขตการกระจายพันธุ์ภาคใต้ของประเทศไทย เมล็ดใช้เป็นส่วนผสมของน้ำมันใส่หมบ

ทานตะวัน

ทานตะวัน เป็นพืชล้มลุกลำต้นตรง ใบเกือบเป็นรูปสามเหลี่ยมขอบใบหยัก ดอกกลมใหญ่ สีเหลือง ดอกสมบูรณ์เพศ ผลกลมรีสีเทาอ่อนหรือดำ เมล็ดสีเหลืองอ่อนมีโปรตีนสูง ปลูกได้เจริญงอกงามดีในภาคใต้ สรรพคุณทางยา แก่นต้นขับปัสสาวะ แก่นัว ไอกรน ดอก ขับลม แก้หลอดลมอักเสบ ฐานรองดอก แก้ปวดต่าง ๆ เปลือกหุ้มเมล็ดแก้อาการหูอื้อ ราก แก้ปวดท้อง แน่นหน้าอก ฟกช้ำ เป็นยาระบาย

ท้าวพันราก

ท้าวพันราก เป็นชื่อสมุนไพรอย่างหนึ่งใช้เรียกแทนเม่น เพราะเม่นเป็นสัตว์ที่กินรากไม้ทุกชนิดในป่าซึ่งส่วนใหญ่มีสรรพคุณทางยา ทำให้เกิดการสะสมของตัวยาอยู่ในกระเพาะของเม่น หมอกกลางบ้านจึงนำกระเพาะเม่น ไปย่างไฟให้เกรียมแล้วคองเหล้า หรือแช่น้ำผึ้งรวง รับประทานรักษาโรคหลายชนิด เป็นยาเพิ่มพลังกำลัง และทำให้อายุยืน

ท้าวพันยอด

ท้าวพันยอด เป็นสมุนไพรอย่างหนึ่งใช้เรียกแทนค่าง เพราะค่างเป็นสัตว์ที่กินยอดไม้ทุกชนิดที่อยู่ในป่า ซึ่งส่วนใหญ่มีสรรพคุณทางยา ทำให้มีการสะสมสมุนไพรในค่าง โดยเฉพาะในกระเพาะ หมอกกลางบ้านจึงนำกระเพาะค่างมาย่างไฟให้เกรียมแล้วคองเหล้า หรือแช่น้ำผึ้งรวงเป็นยาอายุวัฒนะ ทำให้มีพลังกำลังและทำให้อายุยืน

ทำม้ง

ทำม้ง เป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดกลาง เป็นพุ่มใหญ่ ใบคอกหนาทึบ ดันมีกลิ่นฉุนคล้ายแมงคานา พบมากทางภาคใต้ มี 2 ชนิด คือ ทำม้งยอดแดงกับทำม้งยอดขาว ใบและยอดนำมาประกอบอาหารและเป็นผักเหนาะได้ เปลือกของต้นตำผสมน้ำพริกแทนแมงคานา นอกจากนี้เปลือกของต้นและใบยังใช้ทำยาผงกินขับลม แก้ท้องอืดและจุกเสียด

ทึงอ่อน

ทึงอ่อน เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ พบในอำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ลักษณะเปลือกหนาสีน้ำตาล ใบเป็นใบประกอบ ใบย่อยเรียงเป็นแถว ดอกเป็นช่ออัดกันเป็นกระจุก มีเกสรตัวเมีย 1 อัน เกสรตัวผู้จำนวนมาก ผลเป็นฝัก เติบโตได้ดีในป่าโปร่งและป่าดงดิบชื้น ชอบดินร่วนเปลือกหรือรากฝนกับสุรา เพื่อใช้น้ำสกัดคั้น กากใช้พอกปากแผลแก้พิษงูเห่า

ทุ

ทุ เป็นไม้พุ่ม กิ่งอ่อนและยอดอ่อนมีขนสีขาว ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกัน ด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสีขาวเป็นปุย ดอกสีม่วงแกมชมพู ดอกแก่สีขาว ผลแก่สีม่วงคล้ำถึงดำ รูปกลม มีขนสีขาวสั้น ๆ มีเมล็ดมากผลสุกกินได้ สรรพคุณทางยา ยอดอ่อน ใช้ตำพอกหรือทาแผลอันเกิดจากน้ำกัดเท้า ดับกินน้ำแก้ท้องเสีย รากดื่มน้ำแก้ปวดเมื่อยผสมกับควายอื่น แก้โรคกระเพาะ ถ้าใส่ ทางเดินอาหาร

ทึง

ทึง เป็นต้นไม้ที่มีใบคล้ายสารภี แต่ใบโตและหนากว่า ผลกลมเปลือกแข็ง ดอกมีกลิ่นหอม เช่นเดียวกับขางที่ได้จากการใช้ของมีคมสับลำต้นเพื่อนำขางมาผสมกับน้ำมันมะพร้าว หรือขี้ผึ้งใช้รักษาโรคคานซัน หรือทำน้ำมันใส่ผมและจากเหตุที่ต้องทำให้ต้นทึงเป็นแผลจึงจะได้ขาง ทำให้ต้นเต็มไปด้วยแผลทำให้เกิดการเปรียบเทียบกับคนที่มีบาดแผลหลายแผลว่า เป็นแผลเหียงเหมือนต้นทึง

ทุ้งฟ้า

ทุ้งฟ้า เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ลำต้นสีขาวแกมเหลืองผิวเกลี้ยง แตกกิ่งเป็นชั้น ๆ รูปฉัตร ใบสั้น ดอกสีน้ำตาลออกเป็นพวงย่อยลง ออกผลเป็นฝัก รากมีสีเหลือง ผิวขรุขระ ดันแก่แก่นมีสีดำ พบมากในจังหวัดกระบี่ รากและลำต้นใช้ประกอบเป็นยาบำรุงธาตุ บำรุงกำลัง

ทุเรียน

ทุเรียน เป็นพันธุ์ไม้ผลที่มีราคาแพง เพราะมีรสชาติ อร่อย นิยมรับประทานกันทั่วไป ทุเรียน ชอบขึ้นในดินร่วนมีน้ำพอสมควร ขึ้นได้ดีในจังหวัดชุมพร ลงไปถึงนราธิวาส สันนิษฐานว่าถิ่นเดิม อยู่ในแถบเมืองทวาย มะริด และตะนาวศรีของพม่า ในทางสมุนไพรใช้เปลือกผลสุก ต้มกินเป็นยา คุมธาตุ สมานแผล แก้กามขางลงท้อง ใบใช้ต้มน้ำกินขับพยาธิ

ทุเรียนนก

ทุเรียนนก เป็น ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ เรือนยอดแคบรูปกรวยคว่ำ ลำต้นกลมเปลือก สีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยวเรียงสลับสองด้าน ดอกสีเหลืองนวล ปกคลุมด้วยขนสีน้ำตาล ออกในเดือน เมษายน – กรกฎาคม ผลออกเป็นกลุ่ม ๆ ผลสุกสีแดงแกมม่วง พบมากในป่าดิบชื้นที่ชุ่มและป่าพรุ ทางภาคใต้ เนื้อไม้ใช้ก่อสร้าง เปลือก ผาตสมาน ราก คุมธาตุ ใบ ทำให้หนองแห้ง ผลดิบ ใช้เป็นยา แก้กูกเสียด แก้กือคอกคามโรฟัน

เทียน

เทียน เป็นตัวกลางบ้านประเภทพืชสมุนไพร มีดังนี้ คือ เทียนดำ เป็นยาขับลม เสมหะ บำรุงโลหิต ขับปัสสาวะ ขับน้ำนม ขับระดู ทาแก้โรคผิวหนัง เทียนแดง มีกลิ่นหอม รสเผ็ดร้อน แก้กเสมหะและลมต่าง ๆ แก่น้ำคึกการ แก้กักปิดลักเปิด เป็นยาฟอกเลือด เทียนขาว แก้กลมทั้งปวง กำจัดเสมหะ แก้กโรคนิ้ว และมุดกิด เทียนข้าวเปลือก แก้กลม เสมหะ คลั่งเพ้อ เทียนคาคักแตน เป็นยา กระตุ้น แก้กธาตุ ขับลม กำจัดเสมหะ แก้ก้าเคา เทียนเขาวพานี แก้กเสมหะ ขับลม แก้กูกเสียด เทียน ัตตบุษย์ แก้กลม แก้กพิษระส่ำระสาย แก้กือบ และสะอึก เทียนตากบ แก้กธาตุพิการ เทียนฉวด แก้กับ ก้าเริบ แก้ก้าเคา บำรุงผิว เทียนขม แก้กิข่าน แก้กลม บำรุงหัวใจ และเทียนแกลบ แก้กเสมหะ และตัว พยาธิ กระจายพรรคิก ขับลม แก้กท้องอืดเพ้อในเด็ก

เทียน

เทียน เป็น ไม้ยืนต้นประเภทสะเดา เรือนยอดเป็นพุ่มกลมทึบ เปลือกสีเทาปนดำ แดกกระแหง ใบเป็นช่อขอบใบหยัก ดอกออกเป็นพวงและเป็นช่อ ดอกบานมีสีขาว ผลสีเหลืองกลมรี สีน้ำตาล ไม้ นิยมทำกระดานฝาบ้าน แก่นมีสีแสด เปลือก ราก ใบ ดอก ผล เมล็ด ขาง ใช้เป็น สมุนไพร คือ ก้านต้มน้ำแก้ไข้ทับทิม ใช้จับสั้นและคิข่าน เปลือกผสมยาอื่นแก้กัก แก้กท้องร่วง และ เป็นยาสมานแผล ใบใช้ผสมยาอื่นเป็นยาขับลม แก้กท้องอืด คุมธาตุ ช่วยเจริญอาหาร รากผสมกับไส้ หมาก เถาบอระเพ็ด ต้มกินเพื่อให้เจริญอาหาร ใบอ่อนและดอก ลวกกินเป็นอาหารได้

เทียนนา

เทียนนา เป็นไม้ล้มลุก ลำต้นเป็นเหลี่ยม ใบเดี่ยว ผิวใบเกลี้ยง ด้านบนสีเขียว ด้านล่างสีเขียวอ่อน ขอบใบเป็นหยักตื้น ๆ ก้านสั้น ดอกสีชมพูแกมม่วง กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบต่างสุดมีเดือยสั้น ๆ ออกในเดือนมีนาคม – กันยายน ผลรูปโคมสีม่วงคล้ำมี 5 พูตื้น ๆ ชอบขึ้นในน้ำตื้น ๆ และท้องนาที่ชื้นแฉะ สรรพคุณทางยา เมล็ดใช้เป็นยาแก้ลม แก้ตีพิการ ขับเสมหะ แก้นิ่ว แก้กามโรค บำรุงธาตุ แก้ไข้ต้นนิบาด ทั้งต้นแช่น้ำอาบ แก้โรคหัด

เที๊ยะ

เที๊ยะ เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เรือนยอดค่อนข้างกลม ลำต้นเป็นร่องมีพุ่มรอบ ๆ ลำต้นมีรากหายใจ เปลือกเรียบ แตกสะเก็ดเล็กน้อย สีขาวเทา เปลือกชั้นในสีเหลืองอ่อน มียางมาก ใบเดี่ยวรูปไข่ ผิวใบเกลี้ยง ด้านบนสีเขียว ด้านล่างสีเขียวอ่อน ดอกเล็กสีขาว ออกเป็นช่อสั้นตามง่ามใบ และปลายกิ่ง ออกระหว่างเดือนเมษายน – กรกฎาคม ผลเป็นฝักเรียว ผิวเกลี้ยงออกเป็นคู่ เที๊ยะ ขึ้นในป่าพรุหรือที่น้ำขัง สรรพคุณทางยา ใบ ดมกินน้ำช่วยเพิ่มน้ำนมมารดาหลังคลอดบุตร

ไทรใบขน

ไทรใบขน เป็นไม้พุ่มรอเลื้อยหรือไม้เถาเนื้อแข็ง มียางสีขาว กิ่งย่อยลง กิ่งอ่อนและผลมีขนนุ่มหนาแน่น ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปรีด้านบนมีขนสาบมือ ด้านล่างขนนุ่ม ผลแก่สีเหลืองถึงแดงค่อนข้างกลม ออกตามง่ามใบและกิ่ง ออกดอกและผลระหว่างเดือนมิถุนายน – ธันวาคม ไทรใบขนมักขึ้นในป่าที่ลุ่มและป่าพรุ สรรพคุณทางยา รากอากาศ ดม คั้นขับปัสสาวะ แก้ขัดเบา แก้กระษัย ไตพิการ ราก สมานลำไส้ แก้อุจจาระเสีย ยางใช้คั้นกิน

ไทรลูกกลม

ไทรลูกกลม เป็นไม้ยืนต้น บางครั้งอิงอาศัยบนต้นไม้อื่น ขึ้นทั่วไปในป่าที่ลุ่มและป่าพรุ ผิวใบเกลี้ยง ผลแก่สีแดงกลม ออกเป็นคู่ตามง่ามใบ ออกดอกและผลระหว่างเดือนกรกฎาคม – มกราคม สรรพคุณทางยา ใช้รากเส้นเล็ก ๆ ประกอบยากินแก้ปัสสาวะพิการ แก้ขัดเบา แก้กระษัย แก้โรคที่เกิดจากไตพิการ แก้พิษต่าง ๆ บำรุงน้ำนม

นมควาย และนมเมีย

นมควาย เป็นไม้เลื้อยเนื้อแข็ง ขึ้นในป่าคงคิบ มีเขตการกระจายพันธุ์ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ในต่างประเทศพบที่อินโดนีเซีย มาเลเซีย อินโดจีน และนิวเกินี ใช้เป็นยาบำรุงให้เกิดน้ำนมสตรีหอมแห้งอยู่ไฟไม่ได้

นมเม็ย เป็นไม้เถาเลื้อย มีรากตามลำต้น ส่วนต่าง ๆ ของเถามีน้ำยางสีขาวเหมือน น้่านม นมเม็ยขึ้นในป่าดิบชื้น มีเขตการกระจายพันธุ์ทางภาคใต้ ในต่างประเทศพบเห็นที่พม่า ไบเถา ปรุงรับประทานเป็นยาขับโลหิตระดู แก้ไข้ป้าง ใบตำละเอียดพอกปิดใช้เป็นยารักษาฝี ฟกบวม

นวลเขานก

นวลเขานก เป็นไม้เถาเลื้อย ส่วนต่าง ๆ ของเถามีน้ำยางสีขาวเหมือนน้่านม มักขึ้นใน ป่าดงดิบที่ลุ่มและป่าชายหาด พบในภาคใต้ของประเทศไทย ใบใช้เป็นยารักษาโรคตับพิการ แก้กท้องเสีย แก้ไอ รากตำกับสุราเอาน้ำรับประทานเอากากปิดแผล ใช้เป็นยาถอนพิษ

น้่านมราชสีห์

น้่านมราชสีห์ เป็นพืชปีเดียวตาย ลักษณะเป็นกอแตกแขนงคลุมพื้นดิน เป็นพืชสมุนไพร ที่ชาวบ้านใช้แก้โรคหลายชนิด เช่น ใช้คั้นสดคั้นกินน้ำแก้ร้อน คั้นกับน้ำตาลแดงกินแก้ไข้จับสั่น ตำ ให้ละเอียดผสมน้ำข้าวข้าว กรองเอากากทิ้งแล้วผสมน้ำผึ้งให้เด็กอ่อนกินแก้ตกใจกลัว ใช้ตากแห้งชง กิน หรือผสมกับยาอื่นกินบำรุงกำลัง

น้้ามือพระฤาษี

น้้ามือพระฤาษี เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย ขึ้นในป่าดงดิบมีเขตกระจายพันธุ์ทางภาคใต้ของประเทศไทย รากฝนทา ใช้เป็นยาแก้ลมพิษ ผื่นคัน ทั้งคั้นคั้นกินน้ำ ใช้เป็นยาแก้โรคประสาท โรคเป็นไข้ คีเดื้อด

นูดพระ

นูดพระหรือกาสามปีก ลักษณะทั่วไปเป็นไม้พุ่มสูง พบทั่วไปในภาคใต้ ลักษณะการใช้ ประโยชน์ ใช้ส่วนของใบ ลำต้น ราก ดอก และผล คั้นสกัดเอาน้ำให้ผู้ป่วยซึ่งสลบเนื่องจากพิษงูเห่า คั้น ขอดอ่อน ผสมปูนกินหมากขี้เถ้าฟองทากระหม่อมทารกแก้หอบ

น้ำใบชุมเห็ด

น้ำใบชุมเห็ด เป็นน้ำที่ชาวบ้านในภาคใต้สมัยก่อนนิยมกินกันมาก วิธีทำเอาใบชุมเห็ดมา ตากแดดให้แห้ง แล้วเอามารมไฟให้พอหอม ใส่ลงในน้ำคั้นที่คั้นเคื้อด แล้วปล่อยให้เคื้อดอีกสักครู่ก็ ยกมาคั้นได้ วิธีการคั้นก็เช่นเดียวกับการคั้นน้ำชา ประโยชน์ของน้ำใบชุมเห็ด ใช้เป็นยาระบายอ่อน ๆ

น้ำผึ้ง

น้ำผึ้ง คือน้ำหวานมีลักษณะเป็นของเหลวข้นสีน้ำตาลอ่อน มีรสหวานหอม ภาษาล้านช้างเรียก “น้ำผึ้งขวง” หรือ “น้ำผึ้งรวง” เชื่อกันว่าน้ำผึ้งมีสรรพคุณทางยาสูง แก้โรคได้หลายโรคดังเช่นยาบำรุงกำลัง หรือยาอายุวัฒนะ คั้นโดยตรงหรือผสมกับยาอื่น ๆ ทำเป็นกลอนหรือทำเป็นน้ำกระสาย เป็นยาแก้โรคหัวใจอ่อน ใช้น้ำผึ้ง 1 – 2 ช้อนโต๊ะ ผสมกับน้ำมะนาวคั้นวันละ 3 ครั้ง หลังอาหารและก่อนนอน ใช้หยอดตา แก้โรคตาแดงหรือตาเจ็บ ใช้อาบศพ รักษาศพให้อยู่ได้นาน เป็นต้น

น้ำมันลมอัครา

น้ำมันลมอัครา เป็นชื่อยากลางบ้าน ส่วนประกอบมีใบชา 1 ทะนาน ทองกลางใบมน 1 ทะนาน รากเจตมูลเพลิงคอกขาว 1 ทะนาน รากเจตมูลเพลิงแดง 1 ทะนาน ใบสวาด 1 ทะนาน ลูกผักเสี้ยนทั้งสอง 1 ทะนาน น้ำส้มซ่า 1 ทะนาน น้ำมะนาว 1 ทะนาน น้ำมะจั่ว 1 ทะนาน พริก จิง กก หัวหอม ขมิ้น ไพล กะทือ กระจาย เกลือ กำข้อม ยาเหล่านี้จำนวนเท่ากัน นำมาเคี่ยวให้เหลือแต่น้ำมัน แล้วปรุงด้วยลูกจันทร์ กระจวาน กานพลู คีปติ ชราหัง 2 การบูร พิมเสน อย่างละ 2 สลึงบดละเอียด แล้วใส่รวมกันใช้นวดเพื่อบำบัดลมตายทั้งตัว ท้องมาน หูหนวก ปวดท้อง

น้ำร้อนทุ้ง

น้ำร้อนทุ้ง เป็นยาแผนโบราณขนานหนึ่ง กินแก้ไข้ตัวร้อนมักใช้กับเด็ก มี 2 ขนาน ขนานแรก ประกอบด้วยสมุนไพร 7 ชนิด คือ หัวย่านาง คนทา น้ำอง ไม้เท้ายายม่อม จิงจ้อ รากหญ้าคา และเปลือกมะเดื่อ อีกขนานหนึ่ง เป็นยาแก้ไข้ตัวร้อน แก้ไข้เหนื่อ มีตัวยามากขึ้น คือ หญ้าได้ใบ รากหมาก รากมะพร้าว หัวเอื้อง หัวว่าน หัวคู้ม รากมะเขือหิน หัวถั่วพู หัวบานเย็น ย่านลำเพ็ง เหม่งรวม ต้นผักหนาม และบานไม่รู้โรย (สีขาว) วิธีปรุง นำส่วนผสมทั้งหมดมาสับคุดเกล้ากันแล้วใส่หม้อ เติมน้ำเกือบเต็ม ว่าคาตากำกับ ต่อจากนั้นนำไปตั้งไฟอ่อน ๆ พอเดือด ใช้ดื่มครั้งละ 1 – 2 ช้อนโต๊ะ เช้า เย็น

นิลกุศรี

นิลกุศรี เป็นพืชล้มลุกพบได้ทั่วไปตามป่าดงดิบหรือป่าโปร่ง สูงประมาณ 9 – 30 เซนติเมตร ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ดหรือแยกหน่อ มีลำต้นได้ดินลักษณะเป็นเหง้า ใบเดี่ยวรูปร่างของใบคล้ายรูปไข่ ออกดอกเป็นช่อ กลีบดอกสีชมพูอมขาว ลักษณะการใช้ประโยชน์ ใช้ส่วนของลำต้น ใบ ราก ดอก มาตำผสมสุราขาว พอกปากแผลแก้พิษทุกชนิด

นิ้วมือพระฤๅษี

นิ้วมือพระฤๅษี เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 1 – 2 เมตร กิ่งอ่อน ใบอ่อนและช่อดอกมีขนสั้น ประปราย ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ปลายใบเรียวแหลม ดอกเล็กสีขาวถึงเหลืองนวล ผลรูปไข่ถึงก่อนข้างกลม เป็นพู่สั้น ๆ 5 พู สีเหลืองถึงส้ม นิ้วมือพระฤๅษี ขึ้นในป่าดงดิบ มีเขตกระจายพันธุ์ภาคใต้ของประเทศไทย รากฝนทำใช้เป็นยาแก้ลมพิษ ผื่นคัน ทั้งต้น ดมกินน้ำ ใช้เป็นยาแก้โรคประสาท โรคเป็น ไข้ดีเดือด

นุ่น

นุ่น เป็นชื่อไม้ยืนต้น ลำต้นและกิ่งก้านสีเขียว บางสายพันธุ์มีหนามสั้น ๆ ผิวลำต้นเกลี้ยง เกลา กิ่งนุ่นทอดยาวขนานกับพื้นดิน ใบรูปยาวรีปลายใบแหลม ดอกสีขาวนวล ผลรูปทรงยาวโตขนาดคล้ายหักมุก เมื่อยังอ่อนเปลือกนอกสีเขียวแก่เปลือกแข็ง เมื่อแก่จัดสีน้ำตาลอ่อน ขึ้นทั่วไปในภาคใต้ตามชนบท เอาเปลือกออก นำปุ๋ยภายในมาทำให้ฟู เอาเมล็ดออกใช้ยัดฟูก เบาะ หมอน สรรพคุณทางยา ใบเผาผสมกับขมิ้นอ้อยและข้าวสุก พอกฝีข่มหนอง ดมคิมแก้ไข้ แก้โรคเรื้อน น้ำคั้นจากรากแก้โรคเบาหวาน น้ำมันจากเมล็ดใส่ผมไม่มีกลิ่นหืน เนื้อในเมล็ดรักษาโรคผิวหนัง แก้บาดแผลมีเชื้อ แก้มะเร็ง

นูดพระ

นูดพระ หรือ กาสามปึก เป็นไม้พุ่มสูงประมาณ 3 ฟุต ขยายพันธุ์โดยเพาะเมล็ด ปักชำ ลักษณะรากเป็นระบบรากแก้ว ลำต้นตั้งตรง เปลือกสีน้ำตาล ลำต้นอ่อนมีขนสั้น ๆ ส่วนลำต้นแก่ไม่มีขน ลักษณะใบ เป็นใบประกอบแตกออกจากจุดเดียวที่ตรงปลายของก้านใบ ลักษณะดอก เป็นดอกช่อชนิดที่มีแกนกลางกลีบเลี้ยงสีเขียว กลีบดอกมีสีชมพู เป็นไม้พุ่มที่เจริญเติบโตได้ดีทั้งในดินร่วนทราย ดินเหนียวทราย หรือดินร่วน ต้องการความชื้น ลักษณะการใช้ประโยชน์ ใช้ส่วนของใบ ลำต้น ราก ดอก และผล ดมสกัดเอาน้ำให้ผู้ป่วยซึ่งสลบเนื่องจากพิษงูเห่าคิม ขอดอ่อนผสมปูนกินหมากขี้เถ้าพองทากระหม่อมทารกแก้หอบ

บวบ

บวบ หรือชาวไทยมุสลิมภาคใต้บางถิ่นเรียกว่า กะตอร์อ มี 3 ชนิด คือ บวบกลม บวบเหลี่ยม และบวบงู เป็นพืชเถาเลื้อย ใบค่อนข้างกลม ดอกสีเหลืองอ่อน บวบปลูกโดยใช้เมล็ด ผลใช้เป็นอาหาร แกงเลียง ผัด ขอดอ่อนใช้แกงส้มและต้มเป็นผักจิ้มได้ ทางสมุนไพรใช้ผลบวบเผาอบเป็นผงผสมเหล้ากินแก้โรคริดสีดวงทวาร โรคบิด ใช้รากแช่น้ำกินแก้เจ็บคอ ใบใช้ต้วจนเป็นถ่าน บดผสมเหล้าให้สตรีกินแก้คอกเลื้อด ดอกใช้ผสมน้ำผึ้งดื่มจิบแก้ไอ

บอนจัน

บอนจัน เป็นไม้ล้มลุกลอยตัวอยู่ในน้ำ ลำต้นสั้น ใบเดี่ยวเรียงสลับกันที่โคนต้น ดอกสีเหลือง ผลกลม ช่อดอกใช้ลวกจิ้มน้ำพริก หรือรับประทานสด ๆ ก็ได้ ต้น ขอดอ่อน ใช้ลวกทำผักเหนาะ ยำ ก้านใบ ตัดหัวทำยลนไฟบิเคเอาน้ำหยอดแผลแก้พิษจากคางคก หัว ใช้เป็นยาแก้เอดานในท้อง

บอระเพ็ด

บอระเพ็ด ทางภาคใต้เรียกว่า “เจ็ดหมูน” “เข็มนมูน” “เจดมูลย่าน” หรือ “เถาหัวควน” บอระเพ็ดเป็นไม้เลื้อยเนื้ออ่อน ลำต้นเป็นเถาเท่านิ้วชี้ ใบกลมโครูปเหมือนใบโพธิ์ ดอกออกเป็นช่อขนาดเล็กสีเหลืองอมเขียว ประโยชน์ทางยา เถาใช้แก้พิษฝีดาษ แก้ไข้ทุกชนิด โดยนำเถามาต้มน้ำดื่มก่อนอาหาร ดอกฆ่าพยาธิในท้อง ลูกแก้เสมหะเป็นพิษ

บัว

บัว ขึ้นในหนองน้ำ มีเหง้าในดิน พบทั่วไปในภาคใต้ มี 2 ชนิด คือ บัวหลวง และบัวสาย บัวหลวง ก้านใบกลมโต มีหนามทั่วทั้งต้น ดอกสีขาวและชมพู ออกผลเป็นฝัก บัวชนิดนี้ใช้ดอกบูชาพระ ประโยชน์ทางยา ราก เหง้า ดมกับยาอื่นกินบำรุงกำลังอ่อนเพลีย เกสรผสมยาอื่นดื่มกินบำรุงหัวใจ บัวสาย ก้านใบกลมโต ผิวลำต้นเรียบ ดอกสีชมพูเข้ม สีม่วงคราม สีขาว บัวชนิดนี้ก้านดอกใช้เป็นอาหารได้ ปัจจุบันในหลายจังหวัด มีการปลูกบัวเป็นอาชีพเรียกว่า “ทำนาบัว”

บัวตม

บัวตม คือ กระจับปี่พระฤๅษี เป็นไม้เถา ดอกคล้ายกะหล่ำปลี สีน้ำตาลอ่อน ใบคล้ายใบปี่ป ทางภาคใต้ที่พบมาก บ้านควนยาง อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา สรรพคุณทางยา ใช้กลีบใบผสมกับยาอื่น บำรุงหัวใจให้ปกติ

บัวบก

บัวบก มีลักษณะเป็นเถาเลื้อยไปตามพื้นที่ดินโล่งโป่ง ใบกลมขอบใบหยัก ดอกสีม่วง ใบมีกลิ่นฉุน และขมเล็กน้อย ใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก ในทางสมุนไพร ใช้ทุกส่วนของบัวบกผสมกับปูนาคิบ ๆ ตำคั้นเอาน้ำกินแก้ไข้ ใบสดใช้ผสมยาอื่นที่มีรสเย็นตำละเอียดโปะแผลฟกบวมและพิษฝีทอง

บาดทะยัก

โรคบาดทะยัก เกิดจากตะปูตำ หนามเกี่ยว เล็บแทง ลักษณะที่แผลเขียวก่อนข้างจะคล้ำ ถ้าเป็นหนักมีอาการชัก วิธีรักษาตามหลักแพทย์แผนโบราณ ด้วยยาที่ใช้ประกอบด้วย หัวอุคพิค 1 หัว

เกลือแกง 1 หยิบมือ พริกไทย 7 เม็ด ข้าวสุกก้นหม้อ 5 หยิบมือ นำทั้งหมดมาโขลกให้ละเอียด พอกที่ปากแผลวันละ 1 ครั้ง ประมาณ 3 วัน

บานเย็น

บานเย็น เป็นพืชชนิดหนึ่ง ลำต้นสูง รากพองเป็นหัว ใบออกตรงข้ามกัน ดอกออกเป็นช่อสีแดง ดอกบานตอนบ่าย หุบตอนเช้า สรรพคุณทางยา ดอกแก้กระอักเลือด อาเจียนเป็นเลือด ใบแก้ฝีหลายหัว แผลเรื้อรัง รากขับปัสสาวะชุ่มขาวคล้ายน้ำมัน หนองใน

บาวมามีด

บาวมามีด เป็นพืชสมุนไพรชนิดหนึ่ง ขึ้นทั่วไปในภาคใต้ เป็นพืชยืนต้น มีมากแถบจังหวัดสงขลา ตรัง พัทลุง ลำต้นสูง ผิวเปลือกสีน้ำตาล ใบสีเขียว ดอกออกเป็นช่อสีขาว ผลกลมรีสีเขียว ผลสุกค้ำเป็นเงาใส รสขม สรรพคุณทางยา ใช้ราก ลำต้น ดอก ใบ ผล ตากแห้ง คั้นผสมกับพืชสมุนไพรชนิดอื่นเป็นยาค้ำบำรุงกำลัง และเชื่อว่าเป็นยาบำรุงสมรรถภาพทางเพศ โดยผสมกับม้ากระทืบโรง

บุก

บุกเป็นพืชชนิดหนึ่ง มีลักษณะคล้ายบอน พบมากในภาคใต้ มี 4 ชนิด คือ บุกเกรียง ลำต้นโตเท่าหัวแม่มือ มีทั้งชนิดชายและเขียวอ่อน ใช้ต้นค้ำให้เปื่อยจมน้ำพริกรับประทานได้ บุกคางคก ลำต้นโตขนาดท่อนแขน ผิวขรุขระ ลำต้นนิยมนำไปทำแกงส้ม บุกคั้น มีลักษณะคล้ายบุกคางคก แต่ไม่สามารถรับประทานได้ บุกงูเหลือม ลำต้นขนาดโตเท่าปลีถั่ว คั้นลាយอย่างงูเหลือม ไม่นิยมนำมารับประทาน บุกเหล่านี้จะเจริญงอกงามในฤดูฝน และเนื่องจากบุกมียางคั้นมาก จึงมีคนนำไปเปรียบกับคนพูดปากรัยว่า “ปากบุก”

บุนนาคน้ำ

บุนนาคน้ำ เป็นพืชชนิดหนึ่ง ลักษณะเป็นไม้ยืนต้น เรือนยอดเป็นพุ่ม ขึ้นในป่าลุ่มน้ำจืดริมแม่น้ำลำธารและบริเวณขอบพรุ สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปในทุกพื้นที่ของภาคใต้ ออกดอกในเดือนมีนาคม-มิถุนายน ใบใช้เป็นยาแก้พิษงู ดอกใช้เป็นยาแก้ร้อนในบำรุงโลหิต เปลือกลำต้นเป็นยากระจายหนองและรากใช้เป็นยาขับลมลำไส้

เบ็ญไม้

เบ็ญไม้ เป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งจำพวกเดียวกับเฟิร์น ลำต้นยาวเรียวคล้ายเส้นลวด มีเกล็ดสีน้ำตาลแกมแดง ใบเดี่ยวเรียงสลับชิดซ้อนเป็นแถวข้างลำต้น ใบมนกว้าง มีขนแยกแขนงประปราย

ส่วนด้านล่างมีขนหนาแน่น ขึ้นในเขตพื้นที่ค่อนข้างโปร่ง พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ เถาใช้ถอนพืชศัตรูกำจัดวัชพืช แก้วพิษผี แก้วบวม แก้วอีกเสบ ใบคำพอกแผลพุพอง

ใบต่างคอก

ใบต่างคอก เป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่ง เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกัน ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองข้าง ปลายใบเรียวแหลม ใบหุดร่วนง่าย ดอกมี 5 กลีบ สีแดงส้ม ออกเป็นช่อกระจายตามปลายกิ่งใบ ออกผลเป็นรูปขอบขนานเนื้อนุ่ม ขึ้นในที่โล่งตามขอบพุ่มและบริเวณที่ชุ่ม พบในภาคใต้ ยอดใบใช้เป็นผักเหนาะรับประทานสด กิ่งใบคั้นคั้นพืชรอบความร้อนของร่างกาย รากตากแห้งคั้นกินน้ำแก้โรคไส้เลื่อน

ใบพาย

ใบพาย เป็นไม้ล้มลุกชนิดหนึ่งจำพวกบอน ลำต้นแตกแขนงได้คิน ใบเดี่ยว ก้านใบเรียงซ้อนกันที่ยอดของลำต้น แผ่นใบสีเขียวแกมม่วงรูปหอก ใบแหลมเรียว ออกดอกเป็นช่อรูปทรงกระบอกสั้น ๆ มีใบประดับเป็นก้านหุ้ม ใบพายขึ้นเป็นกลุ่มใหญ่ในบริเวณป่าที่มีน้ำกร่อย ใบพายทั้งต้นคั้นน้ำคั้นแก้พิษร้อนในร่างกาย คั้นพืชรอบร้อนใช้

ปด

ปด เป็นพันธุ์ไม้เลื้อยมีเถาใหญ่ เหนียว ขึ้นตามป่า มี 2 ชนิด ปดลื่น กับ ปดคาย ปดคาย เถาสีเขียวอ่อนและมียางเหนียวใส และถ้าอายุนานปดคายจะมีเถาสีน้ำตาลเข้ม ใบคล้ายใบละมุด หนารูปไข่ เนื้อใบแข็ง ส่วนปดลื่นมีเถาสีแดง มีดอกขนาดเล็กทรงกลม ขาวอมแดง มีกลิ่นหอมเวลากลางคืน นิยมปลูกในบ้านเรือน ให้สรรพคุณทางยา ปดลื่น รากผสมยาหอมแก้ลมบำรุงหัวใจ หรือ คั้นเอาน้ำกินแก้โรคลมหลง หัวปดผสมยาอื่นคั้นกินแก้โรคเกี่ยวกับตับ ม้าม ลูกปดลื่นกินแก้กระหายน้ำ ส่วนปดคายใบใช้แทนกระชายชาย

ประ

ประ เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ลำต้นสูงใหญ่ แผ่กิ่งก้านกว้าง เปลือกลำต้นสีน้ำตาลเข้ม มียางสีขาว ใบเป็นใบชนิดเดี่ยวเล็กถี่และมัน ใบอ่อนสีชมพูและเป็นสีเขียวเมื่อแก่ ออกดอกเป็นกระจุกและแตกเกสรฝอยคล้ายดอกยาง สีขาวหรือสีเหลืองอ่อน มีผลเป็นพู่ 3-4 เม็ด คล้ายเม็ดขาง ผิวเม็ดสีน้ำตาลมัน เนื้อในสีขาวรสมันใช้รับประทานได้ นำไปคั้นแล้วคอง หรือนำมาแกงกะทิ ผสมกับผักอื่นด้วย เนื้อไม้ใช้ทำเครื่องเรือน

ประทัดคอกเล็ก

ประทัดคอกเล็ก เป็นไม้ชื่อพันธุ์ไม้พุ่มชนิดหนึ่ง จำพวกพืชเบียนเกาะแย่งอาหารกินบนเรือนยอดไม้อื่น มีลักษณะคล้ายกำผาก ประทัดคอกเล็ก เป็นพันธุ์ไม้เฉพาะถิ่นภาคใต้ รากปรุงแก้ไข้ทุกชนิด โดยเฉพาะใช้จับสั้น ช่วยในการย่อยอาหาร ขับน้ำลาย ช่วยเจริญอาหาร

ประยงค์ป่า

ประยงค์ป่า เป็นชื่อพันธุ์ไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง มียอดเป็นพุ่มทรงกรวย ลำต้นมีเปลือกสีเขียว เทาหน้าตาลแดง เรียบหรือแตกเป็นเกล็ด มีดอกสีเหลือง แดกตามแขนงง่ามใบ ผลสีส้มแกมชมพู รูปกลมรี เมล็ดมีเยื่อเนื้อนุ่มสีชมพูแกมเหลืองหุ้ม ประยงค์ป่าเป็นพันธุ์ไม้เฉพาะถิ่นของภาคใต้ ชอบขึ้นตามชายพรุหรือปลูกเป็นรั้วบ้าน ใช้พุ่มของไม้ปรุงเป็นยาถอนเสมหะ แก้พิษทั้งปวง เนื่องจากปวดฟิการ แก้ไอ รากถอนพิษสุนัขกัด

ประดักแดง

ประดักแดง เป็นชื่อพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่ง มีพุ่มยอดกลม เปลือกเรียบสีน้ำตาล โคนต้นมีพูพอนและรากน้ำคั้น ใบเดี่ยวรีเวตรงันข้ามกันรูปใบคล้ายหยก ผิวใบเกลี้ยง ใบแห้งสีน้ำตาลแดง ใบหลุดร่วงง่าย ดอกสีเหลืองแกมน้ำตาลแดง ออกดอกตามง่ามใบ ชอบขึ้นอยู่ในป่าชายเลนและป่าพรุน้ำกร่อย เป็นพันธุ์พืชเฉพาะถิ่นภาคใต้ มีสรรพคุณทางยา เปลือกใช้ต้มกินเป็นยาสมาน แก้ท้องร่วง คลื่นเหียนอาเจียน ยาภายนอกใช้ล้างบาดแผลเรื้อรัง ห้ามโลหิตในบาดแผลสดและแก้บิดเรื้อรัง

ปรือ

ปรือ เป็นพืชจำพวกกก มีเหง้า แดกหน่อเป็นกอ ลำต้นเป็นสีเหลี่ยมมุมเฉียบสามมุม ด้านข้างเว้าเล็กน้อย ใบเรียงสามแถวชิดกันที่โคนลำ แผ่นใบที่โคนเรียวแหลม ใบหนา เนื้อโปร่งคล้ายฟองน้ำ ช่อดอกแยกแขนงออกที่ปลายลำ สามารถนำทุกส่วนมาใช้ได้หมด ยอดใช้แกงส้ม ใบใช้มุงหลังคา ใช้เป็นยาฆ่าพยาธิ ฆ่าเชื้อโรค ดอกใช้แก้โรคในช่องปาก รากใช้เป็นยาแก้จ้ำใน หัวใช้เป็นยาแก้ธาตุพิการและ ทำให้เจริญอาหาร

ปอพัดโปก

ปอพัดโปก เป็นพันธุ์ไม้ขนาดกลางถึงใหญ่ เป็นไม้ผลัดใบ โคนต้นมีพูพอน เปลือกลำต้นเรียบสีน้ำตาลอ่อนถึงสีน้ำตาล เปลือกในสีชมพู เนื้อไม้สีขาว ใบเป็นใบเลี้ยงเดี่ยวรูปไข่หนาได้ต้องมีขน ผลกลมสีแดงสด ดอกรวมกันเป็นกระจุก เปลือกแข็งและเหนียวคล้ายแผ่นหนังเมล็ดคำรูปมน ขึ้นตามป่าดิบต่ำและป่าพรุตามที่เฉพาะภาคใต้ เนื้อไม้นิยมนำมาทำสิ่งปลูกสร้างภายใน ไม้แบบและ ไม้อัด

ปะ

ปะ เป็นพันธุ์ไม้ล้มลุก พบโดยทั่วทุกจังหวัดของภาคใต้ สูงประมาณ 2.5 ฟุต ลักษณะลำต้นตั้งตรงเหนือดินสีเขียว มีขนปกคลุมเป็นสีเหลี่ยมหรือเป็นสันตามยาว แตกกิ่งก้านสาขาไม่มาก ลักษณะใบเป็นใบประกอบย่อยเรียง 2 ข้างของแกนกลาง ขอบใบเรียบ ฐานใบกว้าง ปลายใบแหลม หงับมีขนปกคลุม ขอบขึ้นที่คั่นร่วนปนทราย ประโยชน์ทางยาใบใช้ตำผสมสุรา แล้วนำไปพอกแผล ลำต้นใช้ฝนกับสุราคั้นเอาน้ำดื่มแก้พิษงูทุกชนิด

พริกไทย

พริกไทย เป็นไม้เถาอาศัยค้างสำหรับทอดยอด ต้นและใบคล้ายกานพลู แต่ใบเล็กกว่า ออกดอกตามข้อของลำต้น ผลเป็นช่อยาว 3 – 4 นิ้ว เมล็ดอ่อนสีขาว เมล็ดสุกสีแดงและดำ มีรสเผ็ดนิยมปลูกด้วยยอดหรือแขนง โดยฝังลงดินแล้วปักไม้ค้าง นิยมนำมาเป็นเครื่องเทศประกอบอาหาร สรรพคุณทางยา แก้ลมจุกเสียด แน่นท้อง ปวดควมวนท้อง บำรุงธาตุ ใช้ปั่นโรยกระหม่อมเด็ก แก้หวัด แทรกยาอื่นคั้นกินแก้ไอ ทำให้เสมหะแห้งขับเลือดร้ายทำลายเลือดก้อน

พริกผี

พริกผี เป็นไม้เถาเลื้อยเกาะต้นไม้อื่น ๆ ส่วนต่าง ๆ ของเถามียางเหมือนน้ำมันกึ่งอ่อน ใบอ่อน ช่อดอกมีขนดอกสั้น ๆ ประปราย จะหลุดร่วงในเวลาต่อมา ดอกเล็กสีเขียวขนาดเล็กฝักออกเป็นคู่รูปไข่แกมรูปหอก เมื่อแก่แตกออกจากกัน เมล็ดขนาดเล็กขนปุย ขึ้นตามชายหาค ที่น้ำขัง ชายป่าพรุ สรรพคุณทางยา ปรุงเป็นยาขับพิษแก้ไข้ แก้ลม แก้ร้อนใน

พลองอิน

พลองอิน เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ยอดเป็นพุ่มทรงสูงค่อนข้างกลม เปลือกเรียบสีเทา ใบเดี่ยวเรียงกันเป็นคู่สลับรูปรีผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน ดอกมีสีม่วงถึงน้ำเงิน ผลแก่กลมสีม่วงคล้ำขึ้นในที่ลุ่มน้ำขังและป่าพรุ สรรพคุณทางยา เปลือกนำมาฝนกับน้ำ ใช้เป็นยาสมานแผล เนื้อไม้รากใช้เป็นยาแก้ระดูมาไม่ปกติ แก้ลงเลือดสำหรับผู้หญิงคลอดลูกใหม่

พลึงเด

พลึงเด เป็นพันธุ์พืชล้มลุก ใบสีเขียวอ่อนเรียวยาวเรียงซ้อนสลับกัน ปลายใบแหลม ดอกสีขาวขนาดใหญ่ออกเป็นช่อแบบซี่ร่ม ผลกลม ขึ้นที่ลุ่มน้ำขังริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง สรรพคุณทางยา ใบพลึงเดคั้นประคบแก้ฟกช้ำ ตำผสมยาอื่นแก้อัมพฤกษ์ เหน็บชา อัมพาต หัวใช้เป็นยาระบายท้องขับเสมหะแก้ น้ำดีพิการ รากใช้เป็นยาคำพอกบาดแผล

พดู

พดู เป็นพืชเถาชนิดหนึ่ง เถามีขนาดเท่าดินสอคำ ทอดเลื้อยเกาะตามต้นไม้หรือหลัก ขาวเต็มที่ 5 เมตร มีข้อเป็นระยะตลอดเถามีแขนงแตกโคจรอบ ใบโตตั้งแต่ 3 นิ้วจนถึงฝ่ามือกาง ปลายใบแหลม สรรพคุณทางยา ใช้รากผสมยาอื่นด้มกินแก้กษัย ขับปัสสาวะ ปวดเอว ใบใช้ตำ ผสมสุราแก้ลมพิษและผดผื่นคัน

พดูป่า

พดูป่า เป็นพันธุ์พืชไม้เลื้อยเนื้อแข็ง ลำต้นยาว 5 – 10 เมตร ข้อลำต้นและกิ่งบวม ใบเดี่ยวเรียงสลับรูปรีแกมรูปหอก ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน ปลายแหลมโคนใบเบี้ยว ใบแก่สีแดงสด ขึ้นป่าที่ชุ่มและป่าพรุ ใบแก่ปากเหม็น แก้ร้มนวด แก้ปวดฟัน แก้น้ำลายใส

พวน้ำ

พวน้ำ เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ยอดเป็นพุ่มรูปกรวยคว่ำถึงพุ่มกลม เปลือกสีเทาแถบเขียว เรียบหรือแตกเป็นร่อง ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกันปลายใบเป็นติ่งเรียวแหลม หูใบเล็กเชื่อมติดกัน ดอกสีขาวหรือเหลืองนวล ออกช่อตามปลายกิ่งมีลักษณะเป็นรูปถ้วย ผลกลมรูปไข่แป้น ขอบขึ้นในป่าที่ชุ่มและป่าพรุ ประโยชน์ทางยา พวาท้งต้นด้มด้มแก้ไข้สะบัดร้อน สะบัดหนาว ไข้ป่า ใบอ่อนและยอดคำพอแห้งผสมกับน้ำพอกหัวเพื่อลดไข้เด็ก ชาวไทยมุสลิมเชื่อว่าเมื่อใช้ยอด พวน้ำปอกในนาตอนแรกนา จะทำให้ต้นข้าวเจริญเติบโตได้ดี

พังแหรใบใหญ่

พังแหรใบใหญ่ เป็นพันธุ์ไม้พุ่มชนิดหนึ่ง โดโวขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็ว กิ่งแผ่และห้อยช้อย มีขนสั้น ๆ ใบรูปไข่แกมรูปขอบขนาน หรือรูปหอกกว้าง ๆ ปลายใบเรียวแหลม เนื้อใบเกลี้ยง ท้องใบเป็นคราบขาว ขอบใบหยักถี่ ๆ ช่อดอกออกตามง่ามใบ ผลมีเยื่อหุ้ม ผลอ่อนสีเขียว เปลี่ยนเป็นสีน้ำเงินอ่อนเมื่อแก่ ขอบขึ้นในที่โล่ง ๆ แก่นด้มกับน้ำกินบำรุงน้ำเหลือง แก้พุพองบำรุงกำลัง แก้กาฬ ลิงคลี ขับปัสสาวะ รากแก่นผสมด้วยยาอื่นด้มน้ำกิน แก้ดับพิษาร ฤง น้ำคั้นพิษาร

พันต้น

พันต้น เป็นพันธุ์ไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง ลำต้นเปลือยตรง เปลือกสีเทาแถบน้ำเงินอ่อน ๆ ขรุขระแตกเป็นร่องลึก เนื้อติดเปลือกมีสะเก็ด ใบรูปหอก ออกเป็นจุกแน่น ที่ปลายกิ่งสีเขียวเป็นมัน ออกดอกตามง่ามใบ สีขาวนวลมีกลิ่นหอม ผลกลมแข็ง เมื่อแก่จัดสีน้ำตาลเข้ม ชาวได้นิยมนำ

ไม้มาทำเครื่องเรือน เครื่องกลีกรวม สรรพคุณทางยา แก่น ไม้ค้ำแก้กษัย ดอก บำรุงหัวใจ ผสมยาค้ำแก้ไข้ รากใช้ฝนรักษาแผลเปื่อยเรื้อรัง ยอดใช้แก้ไข้หวัดของเด็กหรือไข้หัวลม

พันสมอ

พันสมอ เป็นไม้เถา มักเลื้อยคลุมพืชอื่น ลำต้นยาว 3 – 5 เมตร ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกัน ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ใบแห้งสีน้ำตาลไหม้ ทุใบเล็กรูปไข่ปลายเรียวแหลม เรียงเป็นคู่ตรงข้ามกัน ดอกเล็กสีขาว ออกดอกเป็นช่อสั้น ๆ ตามง่ามใบ ผลกลมสีน้ำตาล ขอบขึ้นตามที่โล่งและขอบ พรุ ใบพันสมอใช้หุงข้าวยาทำให้ข้าวมีสีม่วงคล้ำมีกลิ่นหอม หรือคั้นเอาน้ำผสมฆ่าเหา ทาแก้ ปวดข้อนิ้วมือนิ้วเท้า ใบสดย่างไฟหรือปรุงยาประคบแก้บวมแก้อักเสบ แก้โรคเกาต์ ค้ำแก้ไข้บำรุง ธาตุ ดอกปรุงยาแก้วิณโรค แก้อาเจียน รากระบายท้อง

พานงูแดง

พานงูแดง เป็นไม้เลื้อยไปตามพื้นดิน ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด เป็นพืชที่ไม่มีเนื้อไม้แข็ง ลำต้นอยู่เหนือดิน ลักษณะกลมผิวสีแดงอมม่วง แตกกิ่งสาขามาก ระบบรากเป็นรากฝอย เป็นใบเดี่ยวขอบใบเรียวปลายใบแหลมเนื้อใบสีแดงอมม่วง เป็นพืชที่ชอบแสง ความชื้นปานกลาง ขึ้นในที่ดินร่วนซุย การใช้ประโยชน์ นำพานงูแดงทั้งต้นค้ำกับรากขจัดหมอนแดง รากหญ้าคา ทาน แก้แผลเปื่อยจากงูกัด

พาโหม

พาโหม เป็นพืชเถาชนิดหนึ่ง เถาและใบมีกลิ่นเหม็น เถาจะเลื้อยพันไปตามต้นไม้หรือ พื้นดิน มี 23 ชนิด คือ ชนิดผู้ใบเรียวเล็กกับชนิดเมียบอกกลม ใช้เป็นผักผสมกับข้าวยา ใช้จิ้มน้ำพริก หรือกินกับแกงไตปลา นอกจากนี้ยังใช้เป็นยาสมุนไพร โดยนำมาบดผสมกับตริกถูก หัวหมู ขมิ้นอ้อย และหอมแดง ผสมน้ำผึ้งกินแก้โรคลม โรคป่วง ท้องร่วง ใบบดให้ละเอียดพอกแผล งูกัดจะถอนพิษได้ คำพอก ฟันแก้รำมะนาด รากเอาฝนหยอดตาแก้ตาแฉะตามัว

พิกุลพรุ

พิกุลพรุ เป็นไม้ยืนต้น เปลือกสีเทาเรียบแตกเป็นร่องตื้น ๆ ใบเรียวยาวกลับกันเป็นรูปรี ผิวใบเกลี้ยงเป็นมัน ใบแก่สีแดง ดอกสีขาวนวล ผลเป็นรูปวงรี ขึ้นในกลุ่มน้ำขังและป่าพรุ ประโยชน์ทางยา ใบใช้เป็นยาแก้โรคหืด แก้กามโรค ดอกใช้เป็นยาแก้ลมบำรุงโลหิต เมล็ดใช้เป็น ยาขับปัสสาวะ เปลือก ลำต้น ใช้เป็นยาแก้เหงือกอักเสบ กระจับปี่ใช้เป็นยาแก้เกลื้อน แก่น ใช้เป็น ยาบำรุงโลหิต ราก เป็นยาแก้เสมหะ แก้ลม

หึ่งหึ่ง

หึ่งหึ่ง เป็นไม้ล้มลุก อายุประมาณ 2 ปี ขยายพันธุ์โดยการเพาะเมล็ด รากเป็นระบบรากแก้วไม่มีการสะสมอาหาร ลำต้นตั้งตรงเหนือดินมีสีเขียวและขนสั้น ๆ ลำต้นเป็นสันตามยาว ใบเป็นใบเดี่ยวออกสลับกันไม่มีหูใบ ปลายใบแหลม เนื้อใบแหลมมีขนสั้น ๆ ดอกเป็นดอกเดี่ยว ออกตรงซอกใบ ผลกลมผิวเรียบเป็นมันอยู่ภายในกลีบเลี้ยง ซึ่งขยายใหญ่มาห่อหุ้มคล้ายโคนไฟ ชอบขึ้นในที่ดินร่วนซุยและมีแสงแดดจัด สรรพคุณทางยา ใช้รากฝนกับสุรา เอาน้ำดื่มขับถ่าย ปอกปากแผลแก้พิษงู ใบสดผสมกับปูนกินหมาก ขยี้เปลือกทาแก้พิษหนอน แก้ฝีและอาการอักเสบ ต้มทั้งต้นกินขับร้อน ขับปัสสาวะ

พุดป่า

พุดป่า เป็นพันธุ์ไม้พุ่มชนิดหนึ่ง ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกันแผ่นใบหนา รูปรีแกมรูปหอก ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้านปลายใบเรียวแหลม ดอกสีขาวนวลเกิดบนช่อเล็ก ๆ ตามปลายกิ่งก้านช่อมีใบประดับเรียงชิดกันจำนวนมาก โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดปากแตรขนาดเล็ก ผลแห้งรูปกลมโตค่อนข้างแบน ชอบขึ้นในป่าดิบชื้นและป่าพรุ ประโยชน์ทางยา ราก ต้มดื่มใช้เป็นยาแก้ไข้ คางแข็ง ลิ้นแข็ง พุดไม่ได้

พุดอม

พุดอม เป็นไม้ล้มลุกมีมือเกาะเลื้อยพันกับหลักหรือพืชอื่น ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ดมีระบบรากแก้ว ลำต้นอ่อนสีเขียว ใบมีกลิ่นฉุน ปลายแหลม เนื้อบางผิวเรียบไม่มีขน ออกดอกตรงซอกใบ ผลรูปสามเหลี่ยม ชอบความชื้นและแสง สรรพคุณทางยา ใช้รากฝนกับสุรา ปอกปากแผลแก้พิษงูเห่า ใช้ทุกส่วนผสมข่าอื่นต้มกินขับพิษร้อนถอนพิษไข้ แก้โรคดีซ่าน ต้มอาบแก้ผดผื่นคัน ปวดแสบปวดร้อน

เพกา

เพกา เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ขึ้นในไร่สวนหรือป่าโปร่ง ใบมีใบย่อย ดอกใหญ่สีม่วงคล้ำ ออกดอกปลายกิ่ง เพกามีประโยชน์หลายส่วน คือ ยอดอ่อนลวกกินกับน้ำพริก ผักอ่อนใช้ผัดหรือแกง ผักแก่เผาไฟให้ผิวไหม้แล้วขูดผิวไหม้ทิ้งหั่นเป็นฝอยล้างน้ำหลาย ๆ ครั้งใช้ผัดและแกงได้ ลำต้นตัดมาทำเป็นไม้ค้ำพลู ค้ำพริกไทย สรรพคุณทางยา เชื้อหุ้มเมล็ดกินแก้ร้อนใน เปลือกรากฝนกับน้ำข้าวสาร ทาแก้บวมพอง อักเสบ เปลือกลำต้นผสมข่าอื่นต้มกินแก้ไข้ รากผสมข่าอื่น ต้มกินแก้ไข้ ท้องเสีย

เพชรสังฆาต

เพชรสังฆาต เป็นไม้เถา ขยายพันธุ์โดยการปักชำมีรากแก้วลำต้นเหนือดิน เป็นใบเดี่ยว สลับกันบนลำต้น ดอกออกเป็นช่อ ผลเล็ก ขึ้นในที่ชื้น สรรพคุณทางยา ใช้ใบกับลำต้นผสมกับ สุราขาว ภาคใต้พอกแก้พิษงู แก้แมงป่องและตะขาบกัด เถาตำพอกกระดูกแตกหัก เถาสดใช้จิ้ม แผลแก้ริดสีดวง

เฟิร์นเงิน

เฟิร์นเงิน เป็นพืชตระกูลเฟิร์น ลำต้นสั้นมีเกล็ดสีน้ำตาลเป็นมัน ใบประกอบกันสองถึง สามชั้น ออกเป็นกระจุกที่ยอด แผ่นใบรูปขอบขนานปลายเรียวแหลมยาว ขึ้นที่โล่งตามชายป่า ที่ลุ่มและชายพรุ สรรพคุณทางยา ทั้งต้นทำให้เลือดเย็น ขับปัสสาวะ แก้พิษ แก้ปัสสาวะเป็นเลือด แก้บิดมูกเลือด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นพืชผักพื้นบ้าน

ผลจากการศึกษาพบพืชผัก จำนวน 103 ชนิด แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพืชผักพื้นบ้านใช้ เป็นผักเหนาะ 42 ชนิด กลุ่มพืชผักพื้นบ้านประเภทใช้ปรุงเป็นอาหาร และเป็นผักเหนาะ 38 ชนิด และพืชผักพื้นบ้านที่ใช้ปรุงเป็นอาหารอย่างเดียว 23 ชนิด

กลุ่มพืชผักพื้นบ้านที่ใช้เป็นผักเหนาะ

1. กะสัง หรือ สัง เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง สูงประมาณ 5-10 เมตร เป็นทรงพุ่ม มีหนามแหลม ใบกลมมน ดอกคล้ายดอกกระถินเป็นพุ่มสีขาว ผลคล้ายผลส้ม ส่วนที่เป็นอาหารคือ ยอดอ่อน เจริญเติบโตในที่สูง น้ำไม่ท่วมขัง เป็นไม้เนื้อแข็ง ใช้แปรรูปในการก่อสร้างบ้านเรือนได้ นิยมนำมาใช้ในการประพรมน้ำมันดี สรรพคุณทางยา ใช้ต้นมาตำพอกแผลฝีหนอง นำเชื้อ
2. ก้างปลาแดง หรือ ปู่เจ้าเผือกทอง เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง ลักษณะใบกลมมน ขอบใบ เรียว ยอดสีแดงเรื่อ ดอกสีขาว ผลคล้ายผลพริกไทย ใช้ยอดเป็นอาหาร นำมาปลูกเป็นไม้ค้ำได้ เชื่อว่าหากก้างปลาติดคอ ใช้ลำต้นคั้นน้ำคั้นแก้ใช้ร้อนเย็น แก้ต้นนิบาค ตาแดง ดับพิษร้อนใน และดับพิษไข้หวัด
3. แก้มช่อน เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดกลางเนื้อแข็ง ใบมนรีปลายแหลม คล้ายใบชะมวง ดอกคล้ายดอกพริกไทย สีขาวอมเขียว ใช้ยอดอ่อนและใบเทศลาดเป็นอาหาร เจริญในที่ราบหรือขึ้น และ ลำต้นใช้ปลูกขนาน ทั้งต้นคั้นเอาน้ำคั้น อบ แก้เด็กเป็นฝี ดานซาง แก้พิษดานซาง แก้ตัวร้อน ยอดอ่อนช่วยเจริญอาหาร สมานแผล

4. ขลุ หรือ ขรุ เป็นไม้พุ่มเตี้ย สูง 1-2 เมตร ใบกลมปลายแหลม ดอกเป็นฝอยสีขาว ใ้ยอดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ราบทุ่งนา ไม้ขลุใช้ในการทำพิธีรบข้าว หรือทำขวัญข้าว ใช้ลำต้น ราก ใบ ดอกผล เมล็ด ดม่น้ำคั้นขับปัสสาวะ

5. ขี้มูกมุดสัง เป็นพืชตระกูลหญ้า ลำต้นสูงประมาณ 1 เมตร ใบรีปลายแหลม ดอกสีเหลืองอมแดง ใ้ยอดและใบอ่อนเป็นอาหารเติบโตได้ดีบริเวณป่าเชิงเขา และป่าพรุ ใบและยอดอ่อน แก้พิษ แก้บวมตามข้อ แก้เจ็บคอ แก้แผลเรื้อรัง ลำต้นคั้นน้ำคั้น แก้โรคกระเพาะอาหาร ราก คั้นเอาน้ำคั้น แก้มด แก้ท้องเสีย ทาตามตัวลดไข้

6. จิกวงงนอน เป็นไม้ยืนต้นทรงพุ่ม ใบยาวรีคล้ายใบมะม่วง ดอกเหมือนดอกจิกนาแต่โตกว่า ใ้ยอดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในป่าเขา ถ้าถูกยางของต้นจิกป่าเป็นแผลเปื่อยจะต้องมาแก้ผ้าได้ต้นจิก พร้อมกับร้องว่า “ต้นจิก ต้นจืด ต้นรักขันธ์หนู รักนี้ขบฏู ร้าได้ต้นจิก” จะทำให้แผลหาย

7. จิกนา เป็นไม้ยืนต้นทรงพุ่ม ใบยาวรีปลายแหลมคล้ายใบมะม่วง ดอกสีขาวอมแดง ใ้ยอดอ่อน ดอก และผลอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในป่าพรุ เปลือกเคี้ยวกินแก้ท้องเสีย ต้นแก้ปวดศีรษะ เลือดออกตามไรฟัน เมล็ดแก้แน่นท้อง แน่นหน้าอก ช่วยให้คลอดบุตรง่าย เชื้อตาอักเสบ แก้อาเจียน แก้ท้องร่วง เปลือกใช้เบื่อปลา

8. ชะเมา เป็น ไม้ยืนต้นทรงพุ่ม ใบรีรีวปลายแหลม ขนาดประมาณ 4 นิ้ว ดอกสีขาว ฝอยคล้ายดอกชมพู ใ้ยอดและผลอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในดินทุกชนิด ใช้เปลือกเคี้ยวกินแก้ท้องเสีย แก้ไข้สลับร้อนสลับหนาว ใ้ยับสัน

9. ชะเลือด เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง ลำต้นมีหนาม ใบคล้ายใบมะขาม แต่เล็กกว่า เชื่อกันว่าถ้ามีตัวเลือดอยู่ตามบ้านหรือที่นอน ให้นำใบไปใส่ไว้ได้เลือด ที่นอน หมอน มุ้ง จะสามารถไล่ตัวเลือดได้

10. ชีล่อม เป็นพืชตระกูลหญ้าขึ้นเป็นกอ ใบเล็กรีปลายแหลม ดอกมีสีขาว ใ้ยอดอ่อน และลำต้นอ่อน เป็นอาหาร เติบโตได้ดีในดินแฉะและมีน้ำขัง เมล็ดใช้ขับลมในลำไส้ แก้ธาตุพิการ แก้หอบ บำรุงปอด ทั้งต้นรวมกับผักนึ่งเข้ากระโอมรมควัน ขับเหงื่อ และเหน็บชา

11. แชะ เป็นพืชยืนต้นขนาดใหญ่ สูงประมาณ 10-15 เมตร ใบรีปลายแหลม ดอกสีแดง เลือดหมู ใ้ยอดและดอกตูมเป็นอาหาร เติบโตได้ดีที่เชิงเขาหรือที่ราบสูง เชื่อกันว่าต้นชะจะมีผีแรง ไม่นิยมปลูกตามบ้าน ยอดอ่อนช่วยเจริญอาหาร บำรุงกำลัง

12. เคียวบิด เป็นไม้เถาใบรีปลายแหลม หลังใบขรุขระชนิด ๆ ดอกเป็นช่อสีขาว ใ้ยอดและใบเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในทุกสภาพป่าที่มีความสมบูรณ์พอเหมาะ ใช้แก้โรคบิด ท้องเสีย แก้อุจจาระเป็นมูกเลือด แก้บิด แก้เจ็บปวดปากทวารเนื่องจากโรคบิด

13. ตีเมียบืออย่าง เป็นย่านเถา ไม้เนื้อแข็งคล้ายกาฝาก ใบสีเขียวอมเหลือง ลักษณะกลมมนปลายแหลม ดอกสีเหลืองอ่อน ใช้ใบอ่อน ยอดอ่อน และผลอ่อน เป็นอาหาร เติบโตได้ดีริมทุ่งนา ผลทำให้ละเอียดพอกบนฝิช่วยให้แตกเร็ว และบรรเทาปวด ผล ใบ เถา คั้นกินบำรุงกำลัง บำรุงทางเพศ

14. แด้ว เป็นพืชยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นมีหนาม ใบรีปลายแหลม ใช้ยอดอ่อนเป็นอาหาร เจริญเติบโตได้ดีในดินทราย ลำต้นใช้เผาเป็นถ่าน สำหรับการตีเหล็ก ยอดอ่อนตำละลายน้ำคั้นแก้มวนท้อง จุกเสียด ขางมีพิษ

15. กอบแกบ เป็นพุ่มแกมเถา ใบเลี้ยงเดี่ยว ดอกสีน้ำตาลอ่อน ใช้ยอด ดอก ผล เป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ราบลุ่ม และตามทุ่งนา ใช้เป็นยาระบาย แก้พิษตานซาง คัดรากลากตามขโมย ถ่ายเสมหะและลม แก้กท้องผูก

16. เทพทาโร เป็นไม้ยืนต้นทรงพุ่ม สูงประมาณ 10 เมตร ใบคล้ายใบตำมึง ดอกจะออกระหว่างกิ่ง เมื่อบานเป็นสีขาว ใช้ยอดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในป่าทั่วไป แก่นต้นใช้ทำธูป รากแก้ใช้ทำค้ำมีคหมอบ เชื่อกันว่าไม้ชนิดนี้มีผีแรง ไม่นิยมปลูกตามบ้านเรือน เปลือกและลำต้นกินแก้ลมม่วง (ถ่ายและอาเจียน) ใบใช้ทำเครื่องเทศ

17. นนทรี เป็นไม้ยืนต้น สูงประมาณ 4-5 เมตร ใบคล้ายใบสะตอ ดอกคล้ายดอกกระถิน มีสีขาว ใช้ยอดและฝักอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในทุกสภาพพื้นที่ เปลือกแก้ยุงกินแก้ท้องเสีย ยอดใช้มาแก้โรคเจ็ด (โรคผิวหนังชนิดหนึ่ง)

18. น้านอง เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเรียวยาว ดอกออกตลอดแนวกิ่ง ดอกตูมสีม่วง ดอกบานสีม่วงอ่อน ใช้ยอดอ่อนและผลเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ราบลุ่ม ริมคลอง เป็นไม้มงคลใช้ในพิธีรอบข้าวหรือทำขวัญข้าว

19. บังบาย ลำต้นเป็นพุ่มโปร่ง ใบเรียวยาว ปลายแหลม ดอกตูมสีเขียว ดอกบานสีขาว ใช้ยอด ผลอ่อน และดอกเป็นอาหาร เจริญเติบโตได้ดีในป่าทั่ว ๆ ไป ใช้แก้ถูกพิษงู ไซย ขับเหงื่อ ครั้นเนื้อครั้นตัว แก้ปวดตามร่างกาย

20. ผักกาดนกเขา เป็นพืชตระกูลหญ้า สูงประมาณ 4-6 นิ้ว ใบกลมมน ดอกมีสีเขียว ใช้ยอดและลำต้นอ่อนเป็นอาหาร เจริญเติบโตได้ดีทุกสภาพพื้นที่ ใบคั้นเอาน้ำแก้คออักเสบ แก้เจ็บคอ

21. ผักถั่ง เป็นพืชล้มลุก ใบกลมเล็กปลายแหลมเกรียว ออกดอกเป็นพู่คล้ายช่อพริกไทยอ่อน ใช้ลำต้น ใบ ดอก เป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่โล่งเตียนมีความชื้นหรือได้ร่มไม้ ต้นตำพอกแผลฝีหนองฆ่าเชื้อ

22. พลุแก เป็นไม้เถาประเภทข่านเชือก ใบกลม ปลายแหลม คล้ายใบพลู ดอกคล้าย พริกไทย ใ้ยอดและใบเทศลาดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีบนเนินสูง ที่ราบสูงเชิงเขา ทั้งต้น แก้โลหิต เป็นพิษ แก้พิษเสมหะ พิษไข้ พิษแมลงกัดต่อย

23. พานโขลง เป็นไม้ยืนต้น ทรงพุ่ม สูงประมาณ 3-4 เมตร ใบรี ปลายแหลม ใ้ยอดเป็น อาหาร เติบโตได้ดีในที่ราบสูง และริมน้ำ แก้เจ็บ เอ็น พิการ บำรุงไขข้อ ขับเสมหะ ปัดธาตุ สมาน แผล ชะล้างบาดแผล

24. พาโหม เป็นไม้เถาเนื้ออ่อน ใบมี 2 ลักษณะ คือ ชนิดใบเรียวแหลม และชนิดใบรี กว้าง ดอกสีม่วงอมขาว ใ้ยอด ใบอ่อน ผล ดอก เป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ พอเหมาะ และชุ่มน้ำได้ดี ใ้เถาและใบมาตำคั้นเอาน้ำกิน ช่วยขับลมในท้อง แก้จุกเสียด ต้นแก้ตาน ชาง แก้ริดสีดวงทวาร ขับพยาธิไส้เดือน แก้ท้องร่วง ใบแก้พิษงู แก้ปวดฟัน แก้รามาเนค รากฝน หยอดตา แก้ตาชาง ตาแฉะ ตาแมว

25. พิลังกาสา เป็นไม้ยืนต้นทรงพุ่มขนาดเล็ก ใบยาวรีปลายแหลม ใบเรียวสลับ ดอกเป็น ช่อสีม่วงแกมแดง ใ้ยอด และผลเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ราบสูง ดินทราย หรือดินเหนียว ไม่ ชอบดินแฉะ ผลสุกตากแห้งบดผสมน้ำผึ้ง ช่วยบำรุงโลหิต แก้โรคระคุดศรี ใบแก้ดับ ปอด พิการ ดอกฆ่าเชื้อโรค ผลแก้ไข้ ท้องเสีย แก้ลมพิษ แก้ธาตุพิการ แก้ตานขโมย ดันฆ่าพยาธิผิวหนัง เรื้อน กุฎฐัง รากแก้กามโรค หนองใน แก้งูพิษ

26. แพ เป็นไม้ยืนต้น ใบกว้างรีปลายแหลม ดอกสีเขียว ใ้ยอด ผลอ่อน-สุก ดอก เป็น อาหาร เติบโตได้ดีทุกสภาพพื้นที่ เปลือกคั้นดื่มแก้ท้องเสีย เมล็ดคั้นแก้โรคเบาหวาน ใ้ขำระล้างแผล พอกแผล เปลือกคั้นดื่มแก้โรคท้องเสีย

27. มันปู เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดใหญ่ ใบรีปลายแหลม ดอกเป็นสีเขียวอ่อนออกเป็น กระจุก ใ้ยอดอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ชื้นแฉะ ใบช่วยเจริญอาหาร รักษาแผลในกระเพาะ ลำไส้ ทั้งต้นคั้นดื่มแก้ไข้ร้อนชื้น

28. มันหมู เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดใหญ่ ใบกลมมนคล้ายใบขนุน ดอกสีขาวอมเหลือง ใ้ยอดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามชายป่า ชายเขา

29. โมกขลัก ลำต้นและก้านใบเป็นเหลี่ยม ลำต้นใบเรียวยาว ดอกเป็นปุยนุ่มสีขาว ใ้ยอดอ่อน ดอกอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามป่าโล่งเตียน ช่วยขับพยาธิในท้อง แก้บาดทะยัก แก้ ไข้ป่า ดอกใ้ระบายท้อง แก้พรรคึก

30. ไม้ค้อนตีหมา เป็นไม้เถา โคนใบกว้าง ปลายเรียวแหลมหนา ใ้ยอดเป็นอาหาร เติบโตในที่ราบสูงทั่วไป เถาและใบคั้นช่วยขับพยาธิ ทั้งต้นคั้นดื่มแก้โรคระนัย ไตพิการ ใ้ป่า

31. ลำแพน เป็นไม้ยืนต้น ทรงพุ่มระย้า ยอดและใบอ่อนสีเขียวอมแดง ปลายแหลมมน ดอกคล้ายดอกมะขี้ มีสีเขียวอ่อน ใ้ช้ดอกและยอดอ่อนเป็นอาหาร เดิบโตได้ดีตามป่าเขา เิงเขา คั้นคั้นแก้อุจจาระติด โลหิตสด ๆ โลหิตฟกขำ เเผาไฟเอาขี้เถ้าละลายน้ำแก้เจ็บเมื่อยเจ็บตามข้อกระดูก

32. สี่พันเผาค เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ใบรูปไข่ปลายแหลม ดอกมีขนาดเล็กสีเหลืองคล้ายดอกมันปู ใ้ช้ยอดเป็นอาหาร เดิบโตได้ดีตามที่นา ที่ราบ ใบใ้ช้พอกแก้ปวด แก้เลือดออกจากตา แก้พิษแมลงกัดต่อย แก้ลม แก้เลือดกำเดา ฟอกโลหิต ระดู

33. หงอนไก่ เป็นไม้เถา ใบเป็นขน ดอกสีขาวอมแดงเรื่อ ๆ ใ้ช้ยอดและผลอ่อนเป็นอาหาร เดิบโตได้ดีในดินทุกชนิด ดอกใ้ช้แก้บิด ห้ามเลือด แก้อาเจียนเป็นเลือด แก้ริดสีดวงที่มีเลือดออก แก้ตกขาว ประจำเดือนมาไม่ปกติ แก้ปวดศีรษะ แก้ตาแดง เมล็ดแก้ริดสีดวงทวาร แก้บิด มูกเลือด แก้ความดันโลหิตสูง แก้ผื่นคัน แก้อักเสบ รากแก้ท้องอืด หอบหืด บำรุงธาตุ ขับเสมหะ

34. หญ้ามันปู เป็นพืชตระกูลหญ้า ใบมนรี ดอกสีขาว ทั้งต้นใ้ช้เป็นอาหาร เดิบโตได้ดีในที่น้ำขัง ช่วยเจริญอาหาร บำรุงโลหิตและแก้ร้อนในกระหายน้ำ

35. หญ้ารังไก่ เป็นไม้เลื้อยแกมเถา ใบคล้ายใบเฟิร์น ใ้ช้ยอดอ่อนเป็นอาหาร เดิบโตได้ดีตามป่าราบริมเขา ใบใ้ช้ใส่แผลสด ใบ ราก คับพิษไข้ แก้ไอเป็นโลหิต แก้อักเสบ โรคผิวหนัง ฟกขำ ปวดแสบปวดร้อน ตามร่างกาย

36. หญ้าหนอน คล้ายสาหร่าย ใบเป็นฝอย ดอกสีม่วงอ่อน ลำต้นอ่อนใ้ช้เป็นอาหาร เดิบโตได้ดีในที่น้ำท่วมขัง

37. หมวยขน เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดเล็ก ใบมีขนอ่อน ๆ ดอกเป็นช่อสีเทาอ่อน ใ้ช้ยอด ใบอ่อน ดอกอ่อนและผลอ่อนเป็นอาหาร เจริญเติบโตได้ดีเกือบทุกสภาพพื้นที่ รากใ้ช้ฝนกับสุรา พอกแผล แก้พิษงู ใบ-ราก คั้นคั้นเป็นยาบำรุงหัวใจ แก้ปวดท้อง จุกเสียด แก้ลม โรคหอบหืด

38. หมวยมัน ลำต้นสูงชันตรง และดกพุ่ม ดอกเป็นสีขาว ใ้ช้ยอดอ่อนเป็นอาหาร เดิบโตได้ดีในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์พอเหมาะ รากใ้ช้ฝนกับสุรา พอกแผล แก้พิษงู ใบ-ราก คั้นคั้นเป็นยาบำรุงหัวใจ แก้ปวดท้อง จุกเสียด แก้ลม โรคหอบหืด

39. หมวยหอม เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 3 เมตร ดอกสีเทาอ่อน ใ้ช้ยอดอ่อนเป็นอาหาร เดิบโตได้ดีเกือบทุกสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์พอเหมาะ รากใ้ช้ฝนกับสุราพอกแผลแก้พิษงู ใบ-ราก คั้นคั้นเป็นยาบำรุงหัวใจ แก้ปวดท้อง จุกเสียด

40. หยามถาง เป็นไม้ยืนต้น ทรงพุ่มขนาดกลาง สูงประมาณ 5-6 เมตร ใบยาวรี ปลายเรียวแหลม ดอกดูมสีเขิวเป็นกระจุก บานสีขาวคล้ายดอกชมพู ใ้ช้ยอดอ่อนเป็นอาหาร เดิบโตได้ดีตามที่ราบหรือที่ราบสูง ชอบดินร่วนปนทราย สรรพคุณ ปัสสาวะ ขับเสมหะ แก้อ่อนเพลีย บำรุงเส้นเอ็น ฟอกโลหิต บำรุงหัวใจ

41. หอม เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ทรงพุ่ม เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว ดอกคล้ายดอกกระท่อม สีขาวอมเขียว ใ้ยอดและใบเทศลาดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามเขตอบอุ่น และที่ราบสูง สรรพคุณบำรุงโลหิตและดี เจริญอาหาร แก้โลหิตพิการ บำรุงเส้นเอ็น บำรุงไขข้อ ทำให้เกิดความอบอุ่นแก่ร่างกาย

42. หุยาน เป็นไม้พุ่มเล็ก ใบกว้างประมาณ 4-5 นิ้ว ปลายแหลม ดอกเหมือนดอกเข็ม สีแดงเรื่อ ๆ ใ้ยอด ใบอ่อน ดอก และฝักอ่อน เป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามป่าเขาที่ราบสูง (ริมคอน)

กลุ่มผักที่ใช้ปรุงเป็นอาหารและอาจใช้เป็นผักหนาะ

1. กาหลงเถา เป็นไม้เถาเนื้อแข็งแบ่งเป็นข้อ ๆ ใบรีปลายแหลม โคนและปลายใบแหลม ใ้ยอดอ่อน ใบเทศลาด ใบแก่ เป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามป่าเขา แก้เสมหะ ฟอกโลหิต ระบายอ่อน ๆ ทำให้เกิดความอบอุ่นแก่ร่างกาย

2. กำลังถวายศึก เป็นไม้เถาเนื้อแข็งมีหนาม ใบกลมกว้างใหญ่ปลายแหลม ดอกเป็นพวง ระย้ายาวประมาณ 1 วา ใ้ยอด ใบอ่อน เป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามดินเนินเขา ที่ราบ ใ้ยน้ำจากยอดที่หักหยดลงบริเวณที่เป็นหู 7 วันจะหาย เปลือกเป็นยาบำรุงโลหิต ทำให้ธาตุสมบูรณ์ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย และบำรุงกำลัง

3. กุ่มน้ำ เป็นพืชยืนต้นทรงพุ่มขนาดใหญ่ ก้านใบประกอบด้วย 3 ใบ คล้ายขางพารา ใบรีปลายแหลม ออกดอกจากยอด กลิ่นดอกสีขาว ใ้ยอดและดอกอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามที่ราบลุ่ม ใบใช้ขับเหงื่อ ดอกแก้เจ็บตา แก้เจ็บในลำคอ ผลแก้ไข้ร้อนเย็น เปลือกแก้สะอึก ขับลม แก้ที่แก้ริดสีดวงทวารหนัก แก่นแก้เมา รากขับหนองให้ละลาย

4. ขรี เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง มีหนามยาวที่โคนต้น เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว ใบทรงรูปไข่ ออกดอกสีขาว ใ้ยอดอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามที่นา ป่าราบ ไร่ และชายคลอง แก่นใช้บำรุงธาตุ แก้ไข้พิษ แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้ฤดูระดาก ขับเสมหะ แก้ไข้พิษ แก้อาเจียน บำรุงโลหิต

5. ฉิ่ง เป็นไม้ยืนต้น ทรงพุ่ม สูงประมาณ 3-5 เมตร ก้านใบสีแดง หลังใบมีก้านนูน ผลและยอดใช้เป็นอาหาร เติบโตได้ดีในทุกสภาพพื้นที่ ใช้แก้ท้องร่วง สมานแผล แก้เมื่คฝี่ แก้พิษในกระดูก

6. ชิงาะ เป็นไม้เถาขึ้นเป็นกอ เป็นพืชใบเลี้ยงคู่ ใบเรียวยาวปลายแหลม ดอกเป็นช่อสีขาว ใ้ยอดและผลเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในดินแถบเนินเขาและดินที่มีความอุดมสมบูรณ์พอเหมาะ น้ำยางใช้คั้นก ดักแมลง ใ้ยอด รวบรวมของภษณะ ใช้ปะเสื่อผ้า สรรพคุณฟอกโลหิต ระดู แก้ไข้ใน ถ่ายเสมหะ แก่น้ำลายเหนียว แก้โรคสันนิบาต แก้เมื่อกมันในลำไส้ให้แตก

7. คอม เป็นพืชตระกูลข่านเชือก ใบมี 3 แฉก คล้ายใบมะระจีนก ดอกสีขาว ออก จากช่อข่าน ยอดใช้เป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ชื้น ที่นา ผลใช้บำรุงน้ำดี แก้คิแห้ง คีฝ่อ คีเคียด เพื่อ คลั่ง เจริญอาหาร รักษาสมดุลหลังจากแห้ง แก้สมดุลอักเสบ รากแก้ไข้ บำรุงธาตุ ช่วยย่อยอาหาร เจริญอาหาร คับพิษโลหิตเสีย

8. ตาก เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง มีหนาม ใบกลมรี ปลายแหลม ดอกคล้ายดอกกระท่อมสีเขียว ยอดและใบอ่อน ผลอ่อนใช้เป็นอาหาร เติบโตได้ดีในทุกสภาพพื้นที่ ใช้แก้ไตพิการ แก่ร้อนใน กระหายน้ำ ถอนพิษสำแดง แก้ในทางเดโชธาตุ บำรุงกำลัง ถนมน้ำตาลในเลือด

9. ตุมพระ เป็นไม้ยืนต้นสูงประมาณ 10 เมตร ใบยาวรีปลายแหลม ดอกสีขาวเป็นช่อ คล้ายมะม่วง ยอด ผลอ่อน และเมล็ดใช้เป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามริมห้วยและพื้นที่ลุ่มชุ่มชื้น ใช้แก้ ท้องร่วง สมานแผล บำรุงร่างกาย ให้ความอบอุ่น ฟอกโลหิต แก้เสมหะ

10. ทำมึงยอดขาว เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ใบกลมมนรี ปลายแหลม ดอกเป็นช่อสีขาว ยอดใบแก่ ใบเพศลวด ดอก ผล ใช้เป็นอาหาร เติบโตได้ดีเกือบทุกสภาพพื้นที่ เว้นที่ที่มีน้ำท่วมขัง นิยมปลูกตามบ้านเรือน ถือเป็นไม้มงคล ใบสดกินเป็นผักเหนาะช่วยขับลม แก้ท้องอืด เปลือก ผาย ลมในลำไส้ แก้ท้องอืดเพื่อ แก่จุกเสียด

11. บัวกวัก เป็นพืชล้มลุก ลำต้นคล้ายบอน สูงประมาณ 1-4 ฟุต ใบคล้ายผักคตแต่หนา กว่าและโตกว่า ดอกสีเหลือง ใช้ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน เป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่น้ำท่วมขัง ดัมกินขับปัสสาวะ ผสมกับผักกะเจดดัมกินน้ำแก้พิษเมื่อเมา

12. ผักกูด เป็นกอมิหัวใต้ดิน ใบเป็นแพแบบขนนก แตกเป็นช่อขนาด ยอดอ่อนใช้เป็น อาหาร เติบโตได้ดีตามชายคลอง ด้วย ตามเทือกเขา หนอง ผ่าง ยอดรับประทานกับคินประสีผสมน้ำ พอกกระหม่อมเด็กแก้ร้อนใน ใบแก้ไข้ตัวร้อน แก้พิษอักเสบ

13. ผักกูดทะเล เป็นพืชตระกูลหญาขึ้นเป็นกอ ใบคล้ายผักกูดบ้าน แต่มีขนาดเล็กและบาง กว่า ยอดและใบเพศลวดใช้เป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามริมทะเลหรือที่น้ำกร่อย แก้ไข้ตัวร้อน พิษ อักเสบ คับพิษ ใบใช้ตำพอกแผลจุดหนอง แก้เส้นเลือดขอก

14. ผักกรีน คล้ายผักคต ลำต้นเล็กนึ่งกรอบ ใบเล็กเท่านิ้วมือ ใบรีปลายแหลม ดอกสีม่วง คล้ายดอกผักคตฝรั่ง รับประทานได้ทั้งกอ เติบโตได้ดีตามที่น้ำท่วมขัง ดัมคิมแก้พิษร้อนถอน พิษไข้ ขับปัสสาวะ ผสมกับผักกระเจดแก้พิษเมาเห็ด

15. ผักหนาม คล้ายบอนแต่ลำต้นมีหนามเล็ก ๆ ใบคล้ายดอกหน้าวัว ดอกเหมือนดอก บอน สีม่วงเข้ม ลำต้นอ่อนและใบอ่อนใช้เป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามป่าพรุ หรือชายคลอง หัวนำมา ฝนกินเป็นยาถ่ายพยาธิ หัวแก้ไข้ ขับเสมหะ ดัมอาบน้ำแก้คัน จากเหือด หัด สุกใส ตำแดง ถอนพิษ ทำให้หายเร็วขึ้น

16. พุ่มเรียง เป็นไม้ยืนต้นทรงพุ่ม สูงประมาณ 3-4 เมตร เป็นพืชใบเลี้ยงคู่ ใบยาว เรียวปลายแหลม ดอกเป็นพวงสีแดงเรื่อ ใช้ยอดและผลเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามที่ราบสูง (บนคอน) รากใช้แก้ไข้เหือด ใช้สันนิบาต ท้องผูก แก้อ่อนภายในกระสับกระส่าย

17. แพงพวย (น้ำ) เป็นพืชตระกูลหญ้าอยู่ในน้ำเป็นย่าน ใบกลมปลายมนหนา ดอกสี เหลืองคล้ายดอกบัวนา ใช้ยอดและลำต้นอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามที่น้ำท่วมขัง ยอดนำไป ะหม่อมเด็กแก้อ่อนใน

18. มะเคื่อชุมพร เป็นไม้ยืนต้นทรงพุ่มขนาดใหญ่ สูง 8-10 เมตร เป็นพืชใบเลี้ยงคู่ ใบยาว รีปลายแหลม ใช้ยอด ผลอ่อน หรือผลสุก เป็นอาหาร เติบโตได้ดีที่ราบป่าเขาและริมคลอง รากเคี้ยว กับน้ำรับประทานดับพิษร้อนถอนพิษ ใช้ เปลือกแก้คัมภินแก้ท้องเสีย เปลือกต้นแก้ท้องร่วง ต้นชะ ล้างบาดแผล สมานแผล แก้ผื่นคัน แก้ใช้ท้องเสีย ใช้รากสาคน้อย-ใหญ่ แก้อาการพิษ

19. มะระขี้นก เป็นไม้ย่านเถาอ่อน ใบแตกออกจากเถา ดอกสีเหลือง ออกจากข้อเถา ใช้ยอด ผลเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ชื้นแฉะ ใบ ยอด ผล แก้ปากขมเวลาเป็น ใช้ ทั้งต้นบำรุงโลหิต บำรุงน้ำดี แก้ใช้ดีซ่าน แก้โลหิตพิการ เจริญอาหาร แก้อ่อนในกระหายน้ำ

20. มังค่า เป็นไม้ยืนต้น ทรงพุ่มขนาดใหญ่ สูงประมาณ 9-10 เมตร ใบรีปลายมน ดอกสี น้ำตาล เมื่อบานสีขาว ใช้ยอดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ราบ รากฝนผสมกับเหล้า ทำให้เหล้ามีรส จืดลง ปุ่มจากเนื้อไม้แก้พยาธิ โรคผิวหนัง คัมเอาไอน้ำรมหัวริดสีดวงทวารหนักทำให้หัวฝ่อแห้ง

21. เม่าไข่ปลา เป็นไม้ยืนต้นทรงพุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 3 เมตร ใบยาวรี ปลายแหลม ดอกคล้ายดอกพริกไทย ใช้ยอดเป็นอาหาร ผลสุกไว้กินเล่น เติบโตได้ดีตามป่าเขา ต้น ราก ใช้ขับ ปัสสาวะ แก้กษัย บำรุงไต แก้มดลูกพิการ แก้กษยาว แก้เส้นเอ็นพิการ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้มดลูกซ้ำวม ขับโลหิตและน้ำคาวปลา ผลสุกกินแก้คอแห้งกระหายน้ำ

22. เม่าบ้านอง เป็นไม้ยืนต้นทรงพุ่ม สูงประมาณ 6-8 เมตร ใบมนปลายแหลม ดอก คล้ายดอกพริกไทย สีขาวอมชมพู ใช้ยอดและผลเป็นอาหาร เติบโตได้ดีเกือบทุกสภาพพื้นที่ ยกเว้นที่ น้ำขัง รากใช้ผสมกับรากกอบแกบ รากพริกขี้หนู พอกบาดแผล แก้พิษงูทุกชนิด แก้กษัย

23. รกช้าง เป็นไม้เถา ใบเป็น 3 แฉก ปลายแหลม ดอกขอบนอกมีสีขาว วงในมีสีม่วงเข้ม ใช้ยอด ผลอ่อน ผลแก่ ผลสุก และรกหุ้มเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ราบ รากขงคัมทำให้สดชื่น เถา เป็นยาธาตุ พอกรักษาแผล ใบตำพอกศีรษะแก้หวัด คัดจุมูก เปลือกเป็นยาชูกำลัง แก้ไฟไหม้น้ำร้อน ลวก

24. ลำเพ็ง เป็นไม้เถา ใบคล้ายยอดผักกูด ใช้ยอด ใบเพศลาดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามที่ รามุ่ม ชื้นแฉะ ป่าพรุ และตามสวนมะพร้าว ใบตำผสมกับดินประสิวโปะกระหม่อมเด็กแก้อ่อนใน ต้นคัมแก้ไข้ป้าง ใช้พิษ ใช้ปวดหัวตัวร้อน ใช้หวัด หอบหืด ใช้สันนิบาต

25. ส้อมท่อ เป็นไม้เถาเนื้อแข็งใบรีปลายแหลม ดอกเป็นดอกเดี่ยว แดกออกตามข้อ ใ้ยอดและใบเพศลาคเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามทุ่งนา ป่าเนินเขา ดันดัมกับยาอื่น ๆ แกะใช้ทำกระดูก เปลือกแก้บาดแผลมีเชื้อ แก้บวมเลือด แก้มะเร็งที่گرام หรือเรียกว่ามะเร็งกรมช้าง

26. ส้มกุ้ง เป็นไม้เถาเลื้อย ใบมนเล็ก ปลายแหลม ออกดอกเป็นช่อสีเทา ใ้ยอดอ่อน ใบอ่อน ลูกอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีบริเวณป่าเชิงเขา ที่ราบสูง รากดัมดัม ขับเสมหะ แกะใช้ ฟอก โลหิตกระดูก

27. สาหร่ายหางวัว เป็นพืชตระกูลหญ้า ใบเป็นเส้นฝอย ๆ ใช้เป็นอาหาร ได้ทั้งกอ เติบโตได้ดีในที่นาที่มีน้ำขัง แกะเสมหะ แก้ในทางเดโชธาตุ ถอนพิษสำแดงหรือที่เรียกว่าอาหารเป็นพิษ

28. เลี่ยนนก เป็นพืชตระกูลหญ้า ใบเป็น 3 แพรก เล็กรีปลายแหลม ดอกอ่อนสีเขียว เมื่อบานเป็นสีม่วงอ่อน ใ้ยอดอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีเกือบทุกสภาพพื้นที่และชายคลอง ใบแก้ปัสสาวะพิการ ดอกฆ่าพยาธิ รากแก้โรคหอมแห้ง วัณโรค แก้ฝีในปอด ขับพิษหนองที่อยู่ภายใน

29. เลี่ยนบ้าน เป็นไม้ล้มลุก สูงประมาณ 1 ฟุต ใบย่อยเป็นแฉก ดอกสีขาว ใ้ยอดอ่อน ดอกอ่อน หรือลำต้นอ่อนเป็นอาหาร เจริญเติบโตได้ดีเกือบทุกสภาพพื้นที่ ดันขับกระดูกที่เมาเสีย ใบใช้ พอกหรือทาแก้ปวดเมื่อย ช่วยให้เลือดเดินเลี้ยงผิวหนัง เมล็ดขับพยาธิไส้เดือน

30. หญ้าช้อง เป็นพืชตระกูลหญ้า ลำต้นเป็นกอ ใบบางยาว เหมือนใบตะไคร้ ดอกสีคราม ออกเป็นช่อคล้ายผักตบ ใช้เป็นอาหาร ได้ทั้งกอ (ทั้งลำต้น) เติบโตได้ดีในทุ่งนาที่มีน้ำขัง คำผสมกับ ดินประสิวโปะกระหม่อมเด็กแก้ร้อนใน แกะขับเสมหะ ขับปัสสาวะ ขับพิษ แกะร้อนในกระหายน้ำ แกะ ไตพิการ แก้ในทางเดโชธาตุ ถอนพิษผิดสำแดง

31. หญ้าดอกทุ่ง เป็นพืชล้มลุก สูงประมาณ 3-5 ฟุต ลำต้นเป็นเหลี่ยม ขอบใบเป็นหยัก ดอกอ่อนสีแดงเรื่อ ๆ เมื่อบานเหมือนปุยพุ่ม ใ้ยอดอ่อน ใบเพศลาค ดอกอ่อนเป็นอาหาร ชอบที่ป่า ไร่ร้าง มีแสงแดดเพียงพอ กินสดหรือปรุงเป็นอาหาร บำรุงหัวใจ บำรุงโลหิต แกะสวิงสวาย แกะซาง

32. หญ้าปล้องแดง เป็นพืชตระกูลหญ้าคล้ายผักนึ่งแต่ลักษณะเป็นปล้อง ใบแหลมเรียว ดอกมีลักษณะเหมือนรวงข้าว สีเขียวครามอ่อน ใ้ยอด ดันอ่อน เป็นอาหาร เติบโตได้ดีในดินเหนียว น้ำขัง ทั้งต้นเป็นยาขับปัสสาวะ ขับระดูขาว แก่นิว บำรุงไต แกะร้อนภายใน

33. หนามพันพัน เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 4-5 เมตร ใบสีเขียวอ่อน ปลายแหลม ดอกสีขาว ออกตามข้อใบ ใ้ยอด ผลอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีที่ราบสูง ราก แกะพิษตานซาง ผ่นกับน้ำปูนใส ทาแก้วัยวะเพศผู้ชายบวมร้อนอักเสบ เป็นยากระทุ้งพิษร้อนใน

34. หลอยดอย เป็นพืชล้มลุกขึ้นเป็นกอ ลำต้นเป็นเหลี่ยม ใบคล้ายใบสน แต่หนากว่า ใ้ยอดอ่อน ลำต้นอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในป่าพรุ น้ำขังริมห้วย หนอง ลำคลองหรือริมทะเล

ใบดัมคิมแก้ไข้ตัวร้อน แก้พิษอักเสบ ถอนพิษอักเสบ บำรุงน้ำดี บำรุงไฟธาตุ เจริญอาหาร แก้ลม ตำพอกฝี

35. หรา เป็นกอเหมือนผักกาด ใบกว้างใหญ่คล้ายใบผักกาด ดอกเป็นสีม่วง ใช้เป็นอาหารได้ทั้งกอ เจริญเติบโตได้ดีในที่น้ำท่วมขัง ทั้งต้นดัมคิมแก้ไข้ร้อนภายในร่างกาย

36. หัวแอกหัวไถ เป็นพืชตระกูลเดียวกับผักกูด สูงประมาณ 3-4 ฟุต ใบเป็นใบเลี้ยงคู่ โตกว่าผักกูดแต่สั้นกว่า ใ้ย้อค่อน ใบอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามป่าพรุหรือชายคลอง

37. แหมะ เป็นไม้เถาอ่อน ใบเป็น 3 แฉก ปลายใบแหลม ดอกสีเหลือง คล้ายดอกบวบแต่เล็กกว่า ใ้ย้อค ผลเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ชื้น

38. เอื้องช้าง เป็นพืชล้มลุกลำต้นเป็นปล้อง ใบเรียวยาวปลายแหลม ดอกสีแดง คล้ายดอกกระพ้อ ออกที่ปลายยอด ใ้ย้อค่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในป่าพรุ ที่มีน้ำท่วมขังและที่ชื้นแฉะ รากแก่ใช้ใน แก้ปัสสาวะกระปริกระปรอย

กลุ่มผักที่ใช้เป็นอาหารอย่างเดียว

1. ขี้เหล็กหวาน เป็นไม้ล้มลุกสูงประมาณ 15 เมตร โคนใบมนปลายแหลม ดอกสีเหลืองเหมือนดอกขี้เหล็กบ้าน ใ้ย้อค่อน ดอกเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในทุกสภาพพื้นที่ รากดับพิษร้อนในร่างกาย ใบดัมอาบแก้คันคัน รักษาแผล

2. เกลียง เป็นไม้ทรงพุ่ม สูงประมาณ 3-4 เมตร ใบออกมาจากปลายยอดและกิ่ง ใบรีปลายแหลม ออกดอกเป็นช่อคล้ายดอกพริกไทย ใ้ย้อค่อน ผลดอกอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในดินร่วนซุย และมีปุ๋ยอินทรีย์ และมีร่มเงาได้เป็นอย่างดี ถ้าใช้มือเปียกน้ำเก็บใบเกลียงมาก ๆ จะทำให้มือแสบ ใบอ่อนมีคุณค่าทางอาหารสูง เป็นยาบำรุงกำลัง ตำพอกหน้าช่วยลอกฝ้า

3. เจตมูลเพลิง เป็นไม้เถาเนื้ออ่อน ใบกลมมนรีปลายแหลม ดอกคล้ายดอกเข็ม ใช้ใบเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่เนินสูง ไม่ชอบที่ชื้นแฉะ ใบแก่น้ำคั้นออกฝัก แก้มในกล่องเสมหะ ช่วยย่อยอาหาร ขับผายลม ดอกแก่น้ำคั้นในฝัก ดันแก้เลือดกำเดา รากบำรุงธาตุ บำรุงเลือด แก้วริดสีดวงทวาร ขับโลหิต ระดู เกล็ดอน ฝี่ แก้ก้องเสียว

4. ชะมวงทราย เป็นไม้ยืนต้น ใบเรียวยาว หนา กรอบเกรียม ดอกสีเหลืองนวล กลิ่นหอม ใช้ใบ ผล ทั้งอ่อนแก่สุก เป็นอาหาร ชอบป่าที่มีความชื้น ใ้ย้อคทุกฤดู ใช้ใบ ยอด ผลแก่หรือผลสุก ตำคั้นน้ำกินช่วยขับเสมหะ แก้วธาตุพิการ ระบายท้อง ฟอกโลหิต ราก แก้ไข้ตัวร้อน

5. ดอกปลายข้าวสาร สูงประมาณ 2 เมตร เป็นทรงพุ่มขนาดเล็ก ใบป้อมรีปลายแหลม ดอกเป็นช่อคล้ายปะการัง คล้ายดอกเข็มแต่จะสั้นและมนกว่า ใ้ย้อค่อน ดอก ผลอ่อน เป็นอาหาร เจริญเติบโตได้ดีทุกพื้นที่ที่ชุ่มน้ำได้ดี แต่ไม่ชอบน้ำขัง ทั้งต้นดัมคิมบำรุงกำลังทำให้ชุ่มชื้น แก้วอ่อนเพลีย บำรุงหัวใจ

6. ดอกขากถั่ง เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 1-2 เมตร ใบกลมปลายแหลม ดอกมีสีครามคล้ายดอกเข็ม ใ้ยอด ดอก ผลอ่อนเป็นอาหาร เจริญเติบโตได้ดีทุกสภาพพื้นที่ สรรพคุณทางสมุนไพร ขับเสมหะ ขับพิษ แก้ไข้ แก้ร้อนใน กระจายน้ำ ถอนพิษสำแดง บำรุงกำลัง แก้อ่อนเพลีย

7. ถั่วเล เป็นพืชตระกูลถั่ว เป็นไม้เลื้อย ใบเป็นขนเล็กน้อย ดอกคล้ายดอกผักบุ้ง สีม่วงอ่อน ใ้ยอด เมล็ดสุก ฝักอ่อน ฝักแก่เป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามชายทะเล หรือที่น้ำกร่อย เมล็ดแก้โรคเหน็บชา เปลือก ฝัก ระงับปวด แก้ปวด ราก แก้หนองใน แก้คันผิวหนัง

8. เถาคัน เป็นไม้เลื้อยเนื้ออ่อนเป็นข้อ ๆ ใบเป็นมันเรียบ กรอบเกรียม ดอกเป็นช่อสีขาว ใ้ยอดอ่อน ยอดอ่อน ผลสุกเป็นอาหาร เจริญเติบโตได้ดีในดินชื้นแฉะ ป่ากร้าง ชอบป่าชายเลน ใ้ยอดคั้นกินช่วยขับปัสสาวะ แก่นัว เป็นยาพอก โลหิต ฟกช้ำภายใน ขับเลือดเน่า ขับน้ำคาวปลา

9. นมสวรรค์ เป็นไม้ล้มลุก ต้นตรงเป็นเหลี่ยม ใบสีเขียวแกมดำ ยอด ดอก มี 2 ชนิด คือ สีขาว กับสีแดง ใ้ยอดอ่อน ใบเทศลาดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ราบ ใบนมหยันสดขยี้ผสมกับน้ำปูนพอกนมแก่นมคัด น้ำนมไม่ออก

10. ผักคราดหัวแหวน เป็นพืชตระกูลหญ้า สูงประมาณ 3-4 นิ้ว ใบเลี้ยงคู่ ใบคล้ายใบโพธิ์ ออกดอกเป็นรูปกรวยคว่ำ สีเหลืองขมื่น ใ้ยอดอ่อน ดอก เป็นอาหาร เติบโตได้ดีเกือบทุกพื้นที่ ใบแก้ปวดศีรษะ แก้โลหิตเป็นพิษ ดอกขับน้ำลาย แก้โรคในคอ แก้ปวดฟัน แก้โรคติดอ่างในเด็ก รักษาแผลในปากในคอ แก้โรคลิ้นเป็นอัมพาต เมล็ดเคี้ยวแก้ปากแห้ง ทั้งต้นแก้พิษตานซาง แก้ริดสีดวง แก้หอมเหลือง แก้บิด แก้เลือดออกตามไรฟัน ชงดื่มขับปัสสาวะ แก้หอบไอ แก้ไอกรน แก้ปวดบวม แก้ไขข้ออักเสบ แก้ก้นคอก แก่ทอนซิลอักเสบ แก่รูกัก สุนัขกัก พอกแก้พิษปวดบวม ราก ดมคิมเป็นยาถ่าย อมบ้วนปากแก้อักเสบในช่องปาก เคี้ยวแก้ปวดฟัน

11. ผักหวานช้าง เป็นไม้พุ่มยืนต้น ใบเท่าใบมะอึก ปลายแหลม ดอกสีขาวออกตามก้านคล้ายเงาะ ใ้ยอด ผลอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีทุกพื้นที่ ชอบดินชื้น ใบใ้ย่างกวาดปากแก้เด็กลิ้นขาว รากดื่มคิมแก้ไข้

12. ผีน่าย เป็นไม้เถาแข็ง ลำต้นเป็นเหลี่ยม ใบเลี้ยงคู่ ปลายแหลมเรียว ใ้ยอดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ราบ และที่ราบสูง ใ้ยอดเป็นไม้ค้ำ สรรพคุณ แก้เสมหะ ขับปัสสาวะ ขับพิษ แก้ไตพิการ เจริญอาหาร บำรุงโลหิตและดี

13. ย่านาง เป็นไม้เถา มีหัวใต้ดิน เป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว ดอกสีเหลือง ใ้ยอด ใบเทศลาด ผลอ่อน เป็นอาหาร เอาหัวเคี้ยวเอาน้ำคั้น ช่วยขับพิษร้อนถอนพิษไข้ ใ้ยอดผสมกับยาอื่น ๆ แก้พิษไข้ ไข้ร้อนเย็น ใ้ย่า ใบ ค้ำพอกแก้ฟกบวม ทั้งต้นผสมกับใบขี้เหล็กเป็นยาบำรุงหัวใจ บำรุงเลือด

14. ส้มป่อย เป็นไม้เถาเนื้อแข็งคล้ายชะอม มีหนามตามลำต้น ใบคล้ายใบมะขาม ดอกเป็นช่อ สีขาวนวล ใ้ยอดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามโคกสูง จอมปลวก ใ้ยอดส้มป่อย 7 เมล็ด ผสมกับน้ำที่ผ่านการปลูกเสก (น้ำมันต์) แก้วคุณไสย ใบใ้ยอดใ้ยอดน้ำเพื่อระดมก่อนพิธี โคนผมนาค ฝัก แก้วริศตีควงจุก ใบ คัมคิม ถ่ายเสมหะ ถ่ายระดูขาว ถ่างเมือกมันในลำไส้ แก้วบีด ฟอกโลหิตระดูขาว แก้วโรคตาตำประคบให้เย็นอ่อน ฝักคัมเป็นย่ำถ่าย ขับเสมหะ แก้วไอ แก้วใ้ยอดขับสั้น แก้วน้ำลายเหนียว คัมระดมแก้วรังแค ตำพอกแผล แก้วโรคผิวหนัง เปลือกฝักช่วยเจริญอาหาร ขับเสมหะ แก้วไอ แก้วขางเค็ก เมล็ดใ้ยอดปอกทำให้จาม ดัน ราก คัมกับแก่นขนุน หัวย่านาง คนทา น้ำพองเท้าชายม่อม หญ้าเข้คมอน เปลือกมะเคื่อ ชิงช้าลาถิ แก้วใ้ยอดขับขอกในอก

15. ส้มปุน เป็นไม้เถาเนื้ออ่อน ใบคล้ายใบพลู ดอกเป็นช่อสีชมพูมีกลีบเลี้ยงสีขาว ผลคล้ายมะเขือพวง ใ้ยอด ผล เป็นอาหาร เติบโตได้ดีที่ราบสูง หรือที่ชื้นแฉะ ทั้งต้น แก้วเสมหะ ฟอกโลหิต เป็นยาระบายอ่อน ๆ

16. หมากหมก เป็นพืชยืนต้นขนาดเล็ก สูง 4-5 ฟุต ใบยาวรีปลายแหลม ออกดอกเป็นช่อ ดอกอ่อนสีเทา ดอกแก่สีเหลือง ปลายดอกสีแดง ผลคล้ายลูกเข้เลี้ยง ใ้ยอด ผลอ่อน ผลแก่ เติบโตได้ดีที่ราบสูง ที่ราบน้ำไม่ขัง ทั้งสดกินบำรุงกำลัง หัวตากบดผสมน้ำผึ้งรวง ปั้นเป็นลูกกลอนกินบำรุงกำลัง

17. หันเถา เป็นไม้เถาเนื้ออ่อน ใบมนรีปลายแหลม ใบคล้ายใบพลูแต่บางกว่า ดอกสีเหลืองอ่อน ใ้ยอดดอกอ่อน ยอดอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีตามที่ราบสูง และป่าเขา เมล็ดหันบาง ๆ เกี่ยวกับน้ำมันมะพร้าว จุ่มแผลหิด หิดเปื้อย หิดค้ำน หิดประคังจะหายขาด

18. หมหนาม หรือโหมหนาม เป็นพืชล้มลุกชื่อเป็นหนาม สูงประมาณ 1-2 เมตร ใบมน ปลายแหลมดอกเป็นช่อสีขาวคล้ายฝอยทอง ใ้ยอดลำต้นอ่อนตัดหนามออก เป็นอาหารเติบโตได้ดีตามชายคลอง และที่ราบ ราก ถอนพิษ ถอนพิษไข้หัว แก้วร้อนใน แก้วเสมหะ ขับปัสสาวะ คัมอาบแก้คัน มักใ้ยอดกับผักโหมหิน

19. หมหัด หรือโหมหัด เป็นพืชล้มลุก สูงประมาณ 2 ฟุต ใบกลมบาง ปลายแหลมดอกคล้ายดอกฝอยทองมีสีขาวอมชมพูเล็กน้อย ใ้ยอดอ่อนเป็นอาหารเติบโตได้ดีเกือบทุกสภาพพื้นที่ รากปรุงเป็นยาถอนพิษแก้ร้อนภายใน คัมอาบน้ำแก้คัน ถอนพิษไข้หัว แก้วเสมหะ ปัสสาวะ นิยมใ้ยอดกับผักโหมหิน

20. หมหิน หรือโหมหิน เป็นพืชตระกูลหญ้า มีหัวอยู่ใต้ดิน ใบกลมมีขนเล็กน้อย ดอกเป็นช่อสีขาวอมม่วง ใ้ยอดเป็นอาหาร เติบโตได้ดีในที่ราบ ดัน ขับลมให้เรอ แก้วเสมหะ ปัสสาวะ แก้วคพิการ ดอกบำรุงโลหิต คัมพิษ ราก แก้วริศตีควงออกทวาร

21. หมอขุ้ย หรือ หมอขุ้ย เป็นพืชล้มลุก ลำต้นเป็นเหลี่ยมใบโตเหมือนใบกะน้า ออกดอกเป็นช่อที่ปลายยอดสีเขียวน้ำตาล กลีบดอกฝอยทอง ใช่ยอดอ่อน ใบอ่อนลำต้นอ่อนเป็นอาหาร เติบโตได้ดีทุกสภาพพื้นที่ ทั้งต้นต้มกินน้ำ ดับพิษร้อน ถอนพิษไข้ แก้กระหายน้ำ ทุรนทุรายแก้ไฟในท้อง

22. ออบแอบ เป็นไม้เลื้อยเนื้ออ่อน ใบเรียวยาวปลายแหลม โคนใบเป็นง่ามดอกสีชมพู ออกดอกเป็นช่อเหมือนส้มปุน ใช่ยอดใบเทศลาดหรือใบแก่เป็นอาหาร เจริญเติบโตได้ดีตามชายทุ่ง และที่ราบ ราก แก้อักเสบจากแผลในกระเพาะอาหาร ต้มเป็นยาขับพยาธิใช่เหมือนตำหรับเด็ก ใบสดตำพอกแก้พิษสุนัขกัด ขับพยาธิ

23. เอื้องน้ำ เป็นล้มลุกอยู่ในน้ำ ใบยาวเรียวยาวปลายแหลมกว่าเอื้องช้าง ดอกเป็นสีขาวเหมือนดอกฝอยทอง ใช่ลำต้นอ่อนและยอดเป็นอาหาร เก็บกินได้เฉพาะหน้าน้ำ เจริญเติบโตได้ดีในที่ดินน้ำท่วมขัง ใบสดผสมกับใบจันทร์ หอมสด กั้นเอาน้ำหยอดตาเจ็บ ตาแดง ตำพอกแก้ปวดท้อง ทั้งต้นต้มแก้ขับโลหิตระดู ขับลมในลำไส้ แก้เป็นเถาคนในท้อง

มหาหิงคุ์

มหาหิงคุ์ เป็นชื่อของต้นไม้ล้มลุก กลิ่นร้อนฉุนและเหม็น ต้นกลมสูง 5 – 10 ฟุต มีใบน้อย ดอกคล้ายดอกผักชี สีเหลืองอ่อน เมื่อสับรากจะมียางออกมา ยางจะมีลักษณะสีขาว เมื่อถูกอากาศนาน ๆ จะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองคล้ำ สรรพคุณทางยาขับลมในลำไส้และระบาย เป็นยาธาตุ ขับเสมหะ ทาท้องแก้ท้องอืดท้องเฟ้อของเด็ก ขับลมในลำไส้ เด็กปวดท้อง

มะเกลือ

มะเกลือ เป็นชื่อไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่ ลำต้นตรง เปลือกไม่เรียบ ใบเป็นใบเดี่ยวสีเขียวเข้ม ดอกเล็กสีเขียวอมเหลือง ผลแก่จัดสีเขียวอมเทา นิยมนำมาเป็นสีย้อมผ้า เนื้อไม้มีสีดำ เหมาะแก่การทำเฟอร์นิเจอร์ สรรพคุณทางยา ผลโตเต็มที่ใช่ถ่ายพยาธิปากขอ พยาธิตัวตืด และพยาธิตัวกลม

มะขามป้อม, มะเจือพวง

มะขามป้อม หรือ ขามป้อม เป็นไม้ทรงพุ่ม ใบคล้ายมะขาม ดอกเล็กสีเหลือง ผลกลมเท่านิ้วมือ พบตามป่าทั่วไป ผลใช่เป็นอาหาร และยาสมุนไพร เช่น ใช่ผลสดคั้นขับปัสสาวะ ใบสดต้มแก้อาการผื่นคัน รากสดตำพอกแก้พิษสัตว์ค่อยไซ รากแห้งต้มผสมยาอื่นกินแก้ท้องเสีย อักเสบ ใช่ปมที่ก้านต้มอมบ้วนปากแก้ปวดฟัน และกินแก้ปวดเมื่อยในกระดูก เป็นต้น

มะเจือพวง เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก มีกิ่งมากและมีหนามเล็ก ๆ ทั่วทั้งต้นและใบ ดอกสีขาว ผลเป็นช่อ ขนาดผลกลมเล็กกว่าปลายนิ้วก้อย ภายในผลมีเมล็ดเล็ก ๆ จำนวนมาก พบตามป่าทั่วไป

ผลอ่อนใช้เป็นอาหาร ส่วนรากโขลกพอกเท้าที่แตกเป็นร่อง ใช้เมล็ดควนบุรีสุบอมควนแก้ว
อาการปวดฟัน รากผสมยาอื่นต้มแก้ไข้ ขับเสมหะ

มะเคื่อเถา

มะเคื่อเถา เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง มียางสีขาว ใบเดี่ยวเรียงสลับกัน ผลแก่สีแดง ออกตามลำ
ต้นและกิ่ง ขึ้นทั่วไปในป่าที่ลุ่มและป่าพรุ มีสรรพคุณทางยา ราก แก้ประคง เม็ดฝิ่นคันตามผิวหนัง
แก้ลมพิษ แก้พิษภายใน แก้ดับไคพิการ บำรุงกำลัง ขับโลหิตระดู ขับปัสสาวะ

มะขามเหลี่ยม

มะขามเหลี่ยม เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย มีหนามออกตามง่ามใบ ใบเดี่ยวเรียงสลับ ดอกสีขาว
ออกเดี่ยวตามง่ามใบ ผลแก่สีเหลืองแกมเขียวคล้ายมะนาว ชอบขึ้นในป่าพรุหลังป่าชายเลน และป่า
พรุน้ำจืด มีสรรพคุณทางยา ใช้เป็นยาแก้เสมหะ แก้ไข้ ฟอกโลหิต แก้พิษไข้ร้อน แก้ไข้กลับ ถอนพิษ
แก้โรคเลือดออกตามไรฟัน

มะพลับ, มะพลับพรุ

มะพลับ เป็นไม้ยืนต้น เรือนยอดกรวยคว่ำ เปลือกสีน้ำตาลเรียบ ใบเดี่ยวเรียงสลับสองข้าง
ดอกสีขาว ชอบขึ้นในที่ลุ่ม ข้างจากผลใช้ในการย้อมแหและผ้า เปลือกคัมคัมเป็นยาบำรุงธาตุ เจริญ
อาหาร แก้ท้องร่วง ขับผายลม งามให้กรอบขงคัม แก้กามตายด้าน บำรุงกำหนด รากดำผสมกับเกลือ
ใช้เป็นยาแก้หน้ากัศเท้า

มะพลับพรุ เป็นไม้ยืนต้น คล้ายกับมะพลับ ชอบขึ้นในป่าพรุ เนื้อไม้ใช้ก่อสร้างได้ดี
เปลือกลำต้น คัมคัมใช้เป็นยาแก้บิด ท้องร่วง และใช้ทำเป็นยาสมานแผล

มะม่วงคัน

มะม่วงคัน หรือมะม่วงป่า เป็นไม้ยืนต้น ลักษณะคล้ายมะม่วงทั่วไป ชอบขึ้นในป่าดิบชื้น
และป่าพรุ เนื้อไม้ใช้ก่อสร้างได้ ยอด ผล รับประทานเป็นผักเหนาะ เนื้อในเมล็ด ใช้เป็นยาแก้โรค
ท้องร่วง สมานลำไส้ เปลือกลำต้นใช้เป็นยาขับเสมหะ แก้ไอ เอาเปลือกตำกับปูนกินหมาก ห่อผ้าทำ
ลูกประคบ ใช้ทำยาแก้ไล่เลื้อน หรือใช้เปลือกคัมคัมเขี่ยเอาน้ำทาบาดแผล จะทำให้บาดแผลแห้ง

มะม่วงป่าน, มะม่วงราวา

มะม่วงป่าน เป็นไม้ยืนต้น เรือนยอดแผ่เป็นพุ่มกลม ใบเดี่ยวเวียนสลับเป็นกลุ่มตามปลาย
กิ่ง ดอกเล็กสีขาวนวล ผลรูปโล่แบนเล็กน้อย ผลสุกเต็มที่สีดำมีรสเปรี้ยว ชอบขึ้นในป่าดิบชื้นที่ลุ่ม

และป่าพรุ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้างและทำเครื่องเรือนได้ดี ผลอ่อนรับประทานสด ขางมีพิษทำให้เป็นแผลพุพอง เมล็ดใช้เป็นยาแก้โรคท้องร่วง สมานแผล เปลือกลำต้นขับเสมหะ แก้ไอ

มะม่วงราวา เป็นไม้ยืนต้น คล้ายมะม่วงป่าน ดอกเล็กสีนวลถึงเหลืองอ่อน ผลรี เมื่อสุกสีแดงคล้ำ ชอบขึ้นในป่าดิบชื้นและป่าพรุ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ผลสุกรับประทานได้ รสชาติเปรี้ยวอมหวาน ขางมีพิษทำให้เกิดการระคายเคือง เมล็ดใช้รักษาโรคท้องร่วง สมานลำไส้

มะลิป่า

มะลิป่า เป็นไม้เลื้อยเนื้อแข็ง กิ่งเป็นเหลี่ยมสี่มุม มักมีช่องอโคง ช่อดอกมีขนนุ่ม ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกัน ดอกห้ากลีบ สีขาวนวลมีกลิ่นหอมแรง ออกรวมกันเป็นช่อ ผล ลักษณะรูปกระสวย มีเมล็ดมาก ชอบขึ้นในป่าที่ลุ่มและป่าพรุ รากมีสรรพคุณทางยา ดมคั้นใช้ถอนพิษทั้งปวง

มังคาน

มังคาน เป็นไม้ยืนต้น เรือนยอดรูปกรวยคว่ำ เปลือกสีน้ำตาล ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับ ดอกสีขาวนวล ผลรูปกลมแป้น มังคานเป็นไม้พรรณ ไม้เบิกนำ ขึ้นที่ลุ่มใกล้ชายฝั่งทะเล รวมถึงขอบพรุ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้างทั่วไป ดอกมังคาน ชงคั้นแก้ขัดเบา แก้ชัก แก้ลมบ้าหมู ผสมน้ำมันมะพร้าวทาแผลฝีคาส เปลือก ต้น ผล ใช้เบื่อปลา

มะฮัง

มะฮัง เป็นไม้พุ่มถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เรือนยอดแผ่กว้างคล้ายร่ม เปลือกมีเส้นใยเหนียว ใบเดี่ยวเรียงสลับกัน ดอกเล็กสีเขียวอ่อน ผลกลมแป้นมี 4 พู ชอบขึ้นตามขอบพรุที่น้ำขังชั่วคราว เนื้อไม้นิยมนำมาทำฝาบ้าน สรรพคุณทางสมุนไพร รากผสมกับตัวยาอื่น แก้ประจำเดือนมาไม่ปกติ ผ่นรากมะฮังกับรากศิลา ผสมน้ำรับประทาน แก้ไข้ตัวร้อน

มังคุด

มังคุด เป็นไม้ผลยืนต้น ลำต้นตรง เปลือกสีน้ำตาลเข้มแดงระแหง ใบหนาเขียวเข้ม ขอบใบเกลี้ยง ก้านใบยาว ผลมังคุดมีรสหวาน เปลือกผลสีม่วงเข้มจนารสฝาด มีขี้หวมวกสีเขียว ปลูกได้ดีในพื้นที่ที่มีความชื้นสูงทั่วไปในภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราช ขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ด มังคุด มีสรรพคุณเป็นยากลางบ้าน เช่น เปลือกผลเป็นยาแก้โรคบิด ท้องเดิน และยาแก้ไข้ หรือใช้ฝนกับปูนใสทาแผล ขางสีเหลืองมีคุณสมบัติสมานแผลได้

มังเระ

มังเระ เป็นพืชชนิดหนึ่งคล้ายโคลงเคลง ต่างกันตรงที่ถ้วยรองดอกมีเกล็ดเรียวแหลม เรียบ สีขาว ผลกินได้มีรสฝาด ใบ คัดกับตัวอื่น เอน้ำมาอมแก้รำมะนาด เหงือกบวม รากขูดผสมกับน้ำปูนใสปิดหรือทารักษาแผลสด

มะมุด

มะมุด เป็น ไม้ยืนต้น เรือนยอดแผ่เป็นพุ่มกลม ใบเดี่ยวเวียนสลับตามกลุ่มปลายกิ่ง ดอกสีชมพูหรือสีแดง ผลรูปไข่ เมื่อสุกสีเหลืองแกมเขียว ชอบขึ้นในป่าดิบชื้นที่ลุ่มและป่าพรุ เนื้อไม้ใช้ทำพื้น ผลสุกรับประทานได้รสชาติเปรี้ยวอมหวาน ขางมีพิษ ทำให้เกิดแผลพุพอง มีสรรพคุณทางยานำเนื้อของเมล็ดฝนกับน้ำข้าวข้าวแก้แผลเปื่อย แผลเป็นหนอง แผลฝี

มันปู

มันปู เป็น ไม้พุ่ม ปลายกิ่งห้อยลง ใบเดี่ยว ดอกเล็กสีเขียวอ่อน ผลแก่สีชมพูถึงแดง ชอบขึ้นในน้ำกร่อย และบริเวณชายป่าพรุ ยอด รสชาติมัน ๆ ฝาด ๆ ใช้รับประทานเป็นผักเหนาะได้ ใบ ช่วยเจริญอาหาร ใช้เป็นยารักษาแผลในกระเพาะลำไส้ ทั้งต้นใช้เป็นยาแก้ร้อนใน

มันแลน

มันแลน เป็นชื่อน้ำมันชนิดหนึ่งที่ได้จากตัวเหี้ยหรือตัวตะกวดแล้วผ่าท้องเอาเฉพาะส่วนที่เป็นมัน นำมาเคี่ยวจนกระทั่งน้ำมันเหลว ทิ้งไว้ให้เย็น แล้วนำมาทาบริเวณขี้ดขอก เชื่อกันว่าความปวดเมื่อยหรืออาการที่เก็ดขี้ดขอกจะหายไป

มาลี

มาลี เป็น ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ใบแบบปาล์ม ดอกเป็นดอกรวมเพศ สีม่วงอ่อน ออกรวมกันเป็นช่อโต ๆ ตามปลายกิ่งและง่ามใบ ผลรูปไข่ เป็นพรรณไม้ที่พบทางภาคใต้ของประเทศ ชาวพื้นเมืองใช้ใบสดตำพอกฝี เพื่อลดหนอง

ม้าวิ่ง

ม้าวิ่ง เป็นกล้วยไม้ดิน ลำต้นสั้น แดกหน่อกอใหญ่ ใบเดี่ยวเรียงสลับ ดอกสีชมพูม่วง ออกเป็นช่อตรงข้ามใบ ชอบขึ้นบนพื้นดินและก้อนหินที่มีซากพืชสะสมมากในป่าดิบชื้น ป่าพรุ สรรพคุณทางสมุนไพร ใบใช้ตำพอกฝี ดับพิษร้อน ปวดบวม รากใช้เป็นยาแก้ไข้ ร้อนใน

แมงลัก

แมงลัก เป็นพืชชนิดหนึ่ง ลำต้นสูงประมาณ 70 เซนติเมตร ใบเดี่ยวสีเขียวมีขนนุ่ม ๆ มีกลิ่นหอม ออกดอกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง กลีบดอกสีขาว เปลือกหุ้มผลสีน้ำตาลอ่อน เมล็ดมีสีดำ ขึ้นได้ดีในดินทุกชนิดที่ระบายน้ำได้ดี เมล็ด มีสารเมือกเมื่อแช่น้ำจะขยายตัวประมาณ 40 เท่า ใช้เป็นยาระบาย ลดความอ้วน ช่วยดูดซึมน้ำตาล ควบคุมระดับน้ำตาลในคนที่ เป็นโรคเบาหวาน

ไม้ค้อนตีหมา

ไม้ค้อนตีหมา สุนัขขยาด หรือกระทิงหมาบ้า เป็นไม้เลื้อยขนาดใหญ่ ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด ลักษณะรากเป็นรากแก้ว ลำต้นกลม ใบเดี่ยวคล้ายใบพาย ขอบขึ้นในคลื่นร่วน พบมากในสวนสาธารณะ ลักษณะการใช้ประโยชน์ ใช้ใบอ่อนเคี้ยวรับประทานแก้พิษงูอาจ ใช้ทั้งต้นต้มรวมกับลูกหัวลิง ใช้ดื่มแก้พิษสุนัขบ้า

ไม้เท้ายายม่อม

ไม้เท้ายายม่อม ฝักออกแดง ปทุมราชา กริงบาดาล คริงบาดาล ชันชรมี ก็ว่า เป็นไม้พุ่มสูงประมาณ 3 – 5 ฟุต ลำต้นตั้งตรงเหนือดิน ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงเป็นวงรอบข้อ แต่ละข้อมีใบ 4 ใบ รูปร่างใบคล้ายหอก ออกดอกเป็นช่อสีขาว ผลมีเนื้อนุ่ม เมล็ดแข็ง ขอบขึ้นทั่วไปในป่าเบญจพรรณ ในภาคใต้ของประเทศไทย สรรพคุณทางยา ใช้สำหรับทดสอบผู้ป่วยที่ถูกรุกกัดเพื่อตรวจสอบว่าผู้ป่วยถูกงูเห่ากัด เป็นควาสำคัญใน “เบญจโลกวิเชียร” กินบำรุงหัวใจ เอาหัว ราก มาฝนกับสุรากินและเอากากพอกแผลแก้พิษงู

ขอ

ขอ เป็นไม้ขึ้นต้นขนาดเล็ก มีด้วยกัน 3 ชนิด คือ ขอใหญ่ ขอเล็ก และขอย่าน ขอใหญ่ ดอกเป็นกระจุกสีขาว ผลโตเกือบเท่าหัวแม่มือเป็นปุ่ม ขอดและผลใช้ป็นอาหารได้ ผลใช้ฝานบาง ๆ บีงไฟ ต้มกินแก้อาเจียน ใช้ผสมสมุนไพรอื่นกินแก้สะอึก บำรุงธาตุ ทำให้เจริญอาหาร ขอเล็ก หรือขอป่า มีลักษณะคล้ายขอใหญ่ แต่ผลและใบเล็กกว่า มีสรรพคุณทางยา แก่นขอเอามาต้มน้ำกับข่าอื่นแก้วิธโรค ขับฟอกโลหิต ใบ ต้มกินรักษาโรคกระเพาะ ส่วนขอย่าน มีลักษณะเป็นเถา ใบและผลคล้ายขอป่า แต่ขนาดเล็กกว่า เถาใช้ต้มน้ำกับข่าอื่น กินบำรุงโลหิต

กรรยวียอค

กรรยวียอค เป็นชื่อยากลางบ้านจากรายการรักษาโรคต่าง ๆ ส่วนประกอบมีมหาหิงคุ์ คีปติ เทียนดำ เทียนขาว เกลือสินเช่าร์ สมอเทศ ชิง มะขามป้อม หมากรแห้ง กระเทียม เทียนสกัดนุษย์

เทียนเขาวพณี เจตมูลเพลิง ลูกผักชี วน้ำ จำนวนทั้งหมดเท่า ๆ กัน เออฟริกไทยเท่าๆ
ทั้งหลายบด ใช้ละลายน้ำผึ้งรวง กินแก้ริดสีดวง แก้พยาธิ แก้ลมจุกเสียด

ยากระชับดำได้

ยากระชับดำได้ เป็นยากกลางบ้านจากตำราหมอพื้นบ้านหมู่บ้านฉนวน อำเภอเมืองสงขลา
จังหวัดสงขลา ส่วนประกอบมี สีเสียดเทศ ลูกจันทร์ รากกะพัง กำลังวัวเถลิง ลูกเบญจกานี จำนวน
เท่า ๆ กัน บดด้วยน้ำใบกะเพรา ไว้ละลายกับน้ำปูนใส กินแก้ลม สมานดำได้มีให้พอง แก้ท้องขึ้น

ยากด้อม ยากลาก และยากันแผลเน่า

กล่อม หรือกษัย เป็นชื่อโรคชนิดหนึ่งจาก ตำรายารักษาโรคต่าง ๆ ส่วนประกอบมี มัคคา
รากขอ หัวกะทือ ชิงแห้ง หัวเห้วหมู หัวข่า รากขี้กาแดง หัวไพล รากถั่วแระอย่างละ 1 กำ และ
ขี้เหล็ก ตำเสา ชะเอมออก อย่างละ 5 กำ คั้นกิน นอกจากนี้แก้กล่อม ขานี้ยังแก้เจ็บสะเอว และเจ็บลูกหนูอีก
ด้วย

กลาก เป็นโรคผิวหนังชนิดหนึ่ง ขึ้นเป็นวงมีอาการคัน กล่าวถึงยารักษาโรคนี้มี
ส่วนประกอบ คือ ชิง คีปรี หัวหมู เจตมูลเพลิง ขมิ้น ขอดสลัดโค ใบมะขาม จำนวนเท่ากัน
บดละลายน้ำร้อน น้ำมะนาว ทาบริเวณที่เป็นกลาก

ยากันแผลเน่า เป็นยากกลางบ้านจากตำรายารักษาโรคต่าง ๆ ส่วนประกอบมี พริกไทยคั่วให้
ไหม้ ใช้ทาห่างจากแผลแล้วจึงหุงนำมาทา โดยใช้จันทร์แดง จันทร์ขาว รากเทียน ขนลิงลม อำพัน
สีเสียดเทศ ชะเอม คิงู กระลำพัก กฤษณา จำนวนเท่ากัน ตำใส่น้ำมันงา เคี่ยวให้เดือดใช้ทารอบแผล
ห่างจากแผลประมาณ 8 นิ้ว

ยากำลังราชสีห์

ยากำลังราชสีห์ เป็นชื่อยาแผนโบราณ สำหรับหญิงที่แต่งงานแล้วไม่มีบุตร เพื่อให้มีบุตร
ส่วนประกอบมี ดอกพิทูล ดอกบุนนาค ดอกสารภี ดอกมะลิ ดอกกระดังงา ดอกจำปา ดอกบัว เกสร
บัวหลวง หัวหมู กระจับ ลูกบัวเกราะ หัวถั่วพู ผ่าง แก่นประดู่ แก่นไม้แดง ครั่ง ดอกคำฝอย จันทร์
แดง จันทร์เทศ แก่นสนเทศ ทั้งหมดนี้จำนวนอย่างละ 50 กรัม ชะนูด อบเชย เลือดแรด สารส้ม
ทั้งหมดนี้จำนวนอย่างละ 30 กรัม พริกหาง พริกหอม ลูกราชคืด ลูกสารพัดพิษ ลูกกระวาน กะลำพัก
โกฐ เทียน ทั้งหมดนี้จำนวนอย่างละ 15 กรัม และพิมเสน 8 กรัม ใช้ยาเหล่านี้ตำละลายน้ำคอกไม้
หญาฝรั่ง แทรกพิมเสน กิน มีสรรพคุณบำรุงโลหิต แก้หญิงที่แต่งงานแล้วไม่มีบุตร

ยาแก้กษัย

ยาแก้กษัย เป็นยากกลางบ้าน ตำราหมอพื้นบ้านหมู่บ้านฉนวน ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ยาแก้กษัยแบ่งเป็น 2 ขนาน ขนานแรกมีส่วนประกอบของสมุนไพร 11 ชนิด สมุนไพรที่สำคัญ ได้แก่ พริกไทย สมอร่องแร้ง ตำเป็นผงบดละลายกับน้ำมะกรูด ใช้กิน อีกขนานหนึ่ง ประกอบด้วยสมุนไพร 8 ชนิด น้ำมันผสมคินประสิ่ว ยาคำ และสารส้ม คัมภีร์

ยาแก้ขัดเบา

ยาแก้ขัดเบา เป็นยากกลางบ้านแก้ปัสสาวะบ่อย แต่ครั้งละปัสสาวะน้อย มีหลายขนาน เช่น ขนานที่ 1 ส่วนประกอบสำคัญ 5 ชนิด นำมาบดให้ละเอียด ใช้พอกที่หัวหน่าว ขนานที่ 2 ใช้ส่วนประกอบสำคัญ 4 ชนิด นำมาบดให้ละเอียด ใช้ทาที่ท้องน้อยและหัวหน่าว ขนานที่ 3 มีส่วนประกอบสำคัญ 3 ชนิด ตำให้เข้ากัน ใช้พอกที่หัวหน่าว ขนานที่ 4 มีส่วนประกอบสำคัญ 2 ชนิด คัม น้ำคั้น

ยาแก้ไข้จับสัน

ยาแก้ไข้จับสัน แก้อาการไข้จับสัน มีส่วนประกอบสำคัญ คือ ดันหญ้างูกได้ใบ หูปลาช่อน หญ้ากระทืบยอด นำมาล้างน้ำ ตำให้ละเอียด ผสมกับสุราขาว คั้นเอาเฉพาะน้ำยา ใช้รับประทาน

ยาแก้ไข้ทับระดู

ยาแก้ไข้ทับระดู ขนานที่ 1 ยาแก้ไข้ทับระดู หรือ แก้อาการเวียนไม่เดิน ส่วนประกอบด้วยยา 22 ชนิด ใช้คัมภีร์ ขนานที่ 2 เครื่องยาประกอบด้วย 8 ชนิด คัมภีร์วันละ 2 ครั้ง ก่อนอาหารเช้าเย็น ครั้งละ 1 ช้อนโต๊ะ ขนานที่ 3 ส่วนประกอบด้วยยานำระจุมะพร้าวใส่หม้อดินคัมกับน้ำปูนใส ใช้ น้ำยารับประทาน ขนานที่ 4 เอาดันหญ้างูกได้ใบ นำมาล้าง ตำให้ละเอียดผสมกับสุรา คั้นเอาน้ำใช้รับประทาน ขนานที่ 5 นำกาบหอยโข่งมาเผาจนเป็นขี้เถ้า บดละเอียดผสมกับน้ำปูนใส รับประทาน ครั้งละ 1 ช้อนชา

ยาแก้ไข้หน้าไฟ

ยาแก้ไข้หน้าไฟ เป็นยากกลางบ้าน แก้ไข้เนื่องจากพิษโลหิตร้าย ทำพิษเวลาคอดบุตร มีอาการไข้เพื่อคั่งไม่ได้สติ และมีอาการเป็นบ้า ตำรานี้มีสมุนไพร 20 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ รากมะแว้ง คำเสา ขี้เหล็ก และกระดูกไก่ วิธีใช้ นำไปคัมรับประทาน

ยาแก้ไข้หัวลม

ยาแก้ไข้หัวลม เป็นยากลางบ้าน แก้ไข้หัวลม ไข้ที่เกิดจากการเปลี่ยนฤดูฝนย่างฤดูหนาว มีสมุนไพรสำคัญ ได้แก่ ใบระกาสด หญ้าแพรก เกลือทะเล วิธีใช้ นำมาใส่หม้อดินคั้นใช้น้ำยา รับประทาน

ยาแก้ไข้ค้ำอึ้ง

ยาแก้ไข้ค้ำอึ้ง เป็นยากลางบ้าน รักษาโรคเป็นผื่นตามตัวสีค้ำอึ้งติดต่อกันได้ จากตำราหมอพื้นบ้าน หมูบ้านฉนวน ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มี 2 ขนาน คือ ขนานที่ 1 ใช้ใบมะตูม ใบมะเฟือง หญ้าแพรก รังหมาว่า หญ้าปากควาย จำนวนเท่า ๆ กัน ตำเป็นผง ละลายน้ำพัน 3 วัน ขนานที่ 2 ใช้จันทร์ขาว รากย่านาง รากไม้เท้าขายม่อม รากหนูทาบ รากดาลคลอง รากฟักขาว จำนวนเท่ากัน ตำเป็นผงละลายน้ำชาขาวให้กิน

ยาแก้ความคันโลหิต และบวมพอง

ยาแก้ความคันโลหิต และบวมพอง จากตำรานายสรรค์ อิศโคตร จังหวัดสงขลา วิธีใช้น้ำ กระเทียมสดปอกเปลือกแล้วคองน้ำผึ้งรับประทานมื้อละ 2-3 กลีบ วันละ 2 เวลา

ยาแก้คอแห้ง

ยาแก้คอแห้ง เป็นยากลางบ้าน ยาแก้คอแห้ง มีสมุนไพร 8 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ คือ น้ำชะเอมเทศ น้ำผึ้ง น้ำมะนาว วิธีรับประทานใช้จิบเมื่อรู้สึกคอแห้ง หรือเจ็บคอ อีกขนานหนึ่ง เอารากมะกล่ำเครือ และชะเอมเทศ บดด้วยน้ำผึ้งรวงรับประทาน

ยาแก้คัน

ยาแก้คัน เป็นยากลางบ้านที่ชาวบ้านภาคใต้ใช้กันมืออยู่หลายขนาน ขนานที่ 1 มีสมุนไพร 6 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ คือ ใบบอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย บดแล้วปั้นเป็นแท่ง วิธีใช้ ละลายน้ำทาตัว บริเวณที่คัน ขนานที่ 2 มีสมุนไพร 5 ชนิด ตำละเอียดทาส่วนที่คัน ขนานที่ 3 มีสมุนไพร 2 ชนิด ตำจนเป็นแป้ง ใช้ละลายกับน้ำปูนใสทาบริเวณที่คัน ขนานที่ 4 มีสมุนไพร 8 ชนิด ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ใบผักไผ่ แป้งข้าวเจ้า วิธีใช้ ตำละเอียด คั้นเอาน้ำผสมกับการนุง ดากให้แห้ง เวลาจะใช้เอามาละลายน้ำทาบริเวณที่คัน

ยาแก้ कुछะโรค

ยาแก้ कुछะโรค เป็นยากลางบ้าน ตำราหมอพื้นบ้าน หมูบ้านฉนวน ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มีสมุนไพร 8 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ คือ กาฝากข่อย กาฝากมะพลับ

กระดุกม้าเผือก รามพุมเรียง เป็นต้น ใช้ต้มกิน อีกขนานหนึ่ง มีสมุนไพรรวม 5 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ รากกิบ ใช้ต้มกินเช้าเย็น

ยาแก้จุกเสียด

ยาแก้จุกเสียด เป็นยากกลางบ้าน แก้อาการจุกเสียดท้อง จารึกที่ศาลาถาญีวัดมัชฌิมาวาสววิหาร มีสมุนไพรรวม 9 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ เทียนดำ ลูกสะค้าน ดอกสารภี ดอกมะลิ วิธีปรุงยา ถ้าจุกเสียดใช้น้ำร้อนเป็นกระสายเนื้อไม้แทรก ถ้าแน่นหน้าอกให้ละลายน้ำร้อนใช้พินเสนแทรก ถ้าจุกให้อาบน้ำร้อนเป็นกระสายใช้โพลเคาไฟแทรก

ยาแก้เจ็บหลัง

ยาแก้เจ็บหลัง เป็นยากกลางบ้าน ตำรานายคองเพชร แก้วแกมทอง หมู่ที่ 1 ตำบลป่อครุ อำเภอรอนโคก จังหวัดสงขลา ขนานที่ 1 มีสมุนไพรรวม 6 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ ผักคราด นำตัวยาทั้งหมดคบคเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน ขนานที่ 2 ประกอบด้วยตัวยา 6 ชนิด ตัวยาสำคัญ ได้แก่ ตาไม้ไผ่สีสุก วิธีทำ ขยี้เอาหน้าใส่หม้อต้ม กินคนเดียวแล้วคว่ำหม้อ ขนานที่ 3 ชื่อ “ยาตาขอม” ประกอบด้วยสมุนไพรรวม 8 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ คีปติ พริกไทย เกลือ ทำยาสดกินแก้ก่อนแก้เจ็บหลัง

ยาแก้ชอกช้ำภายใน

ยาแก้ชอกช้ำภายใน เป็นยากกลางบ้าน มีหลายขนาน ขนานที่ 1 มีสมุนไพรรวม 5 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ คือ กั้นเปลือกรมะพร้าวแห้ง ดันระกำ ตาไม้ไผ่สีสุก วิธีทำนำยาทั้งหมดใส่หม้อต้มกินวันละ 3 เวลา ก่อนอาหารครั้งละ 1 ช้อนชา ขนานที่ 2 เอาคีมผสมเหล้าโรง 1 เป๊ก กินวันละ 1 ครั้ง ขนานที่ 3 เอาคิตะกวาด ผสมเหล้าโรง 1 เป๊ก กินเพียงครั้งเดียว

ยาแก้เด็กท้องขึ้น

ยาแก้เด็กท้องขึ้น เป็นยากกลางบ้าน ตำรานายคองเพชร แก้วแกมทอง หมู่ที่ 1 ตำบลป่อครุ อำเภอรอนโคก จังหวัดสงขลา มีสมุนไพรรวม 7 ชนิด ส่วนประกอบที่สำคัญ คือ หรดาล ขี้ค้างคาว นำตัวยามาบดกับเหล้า ทารอบสะดือเด็ก แก้ท้องขึ้นและขับปัสสาวะ อีกขนานหนึ่ง เอาตัวยาสมุนไพรรวม 4 ชนิด บดกับน้ำโพลทาบริเวณท้อง

ยาแก้ดับย้อยดับทรุด

ยาแก้ดับย้อยดับทรุด เป็นยากกลางบ้าน ตำราหม้อพื้นบ้าน หมู่บ้านฉนวน ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มีสมุนไพรรวม 7 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ คือ หัวเต่า หัวเต่าเคี้ยว

ลินเสื่อ ใช้ดัมกีน อีกขนานหนึ่ง มีสมุนไพร 9 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ คือ โกรฐสอ ชะเอมเทศ สมอไทย ดำเป็นผงกิน

ยาแก้ตาแดง

ยาแก้ตาแดง คาค้อ ช้าบวม เป็นยากลางบ้าน มีส่วนประกอบสมุนไพร 5 ชนิด มีส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ ใบพลู สารส้ม วิธีทำ นำยาทั้งหมดมาบดให้ละเอียด ห่อผ้าขาวแช่น้ำ 1 คืน จึงเอาน้ำยาหยอดตา แก้ตาเปือก ตาแฉะ

ยาแก้ตานขโมย

ยาแก้ตานขโมย เป็นยากลางบ้าน จากตำราหมอห้อง มูลศิลป์ มีตัวยาสมุนไพร 18 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ รากมะแว้ง ลูกมะกรูด ลูกราชพฤกษ์ เป็นต้น นำสมุนไพรทั้งหมดคั่วกับน้ำครึ่งหนึ่งสุราขาวครึ่งหนึ่ง นำน้ำคั้นแก้ตานขโมย แก้ตัวไส้เดือนท้องมาน

ยาแก้ตาฟาง ตามัว

ยาแก้ตาฟาง ตามัว เป็นยากลางบ้าน ตำรับหมอพื้นบ้าน หมูบ้านฉนวน ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มีสมุนไพร 6 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ พริกไทย จิงแห้ง วิธีทำ บดทำเป็นผงปั้นเป็นแท่ง ฝนด้วยน้ำเย็นใช้หยอดตา แก้ตาเจ็บ ตาฟาง ตาจำแดง

ยาแก้มือตีนคาย

ยาแก้มือตีนคาย เป็นยากลางบ้าน แก้วโรคมัทธา มีสมุนไพร 8 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ น้ำมันงา ผักเสี้ยนผี มะรุม นำสมุนไพรทั้งหมดทำเป็นน้ำมันทา อีกขนานหนึ่ง ประกอบด้วยสมุนไพร 5 ชนิด นำไปหุงให้เหลือแต่น้ำมันใช้ทา

ยาแก้ท้องมานทั้งปวง

ยาแก้ท้องมานทั้งปวง เป็นยากลางบ้าน ตำรับหมอพื้นบ้าน หมูบ้านฉนวน ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มีสมุนไพร 17 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ คินประสีขาว วานน้ำ สะค้าน รากส้มกุ้ง ทำเป็นผงบดละลายน้ำกระสายกิน แก้ท้องมาน

ยาแก้นอนสะดุ้ง และนอนไม่หลับ

ยาแก้นอนสะดุ้ง และนอนไม่หลับ เป็นยากลางบ้าน ตำรานายคงเพชร แก้วแกมทอง หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อตู่ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ขนานที่ 1 มีสมุนไพร 7 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ คือ ดอกบุนนาค เกสรบัวหลวง วิธีทำ นำสมุนไพรจำนวนเท่า ๆ กัน นำมาตำละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน

หรือน้ำนมวัวก็ได้ กินแก้วนอนไม่หลับ ขนานที่ 2 มีสมุนไพร 5 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ คือ ใบส้มป่อย ใบทิพย์อม วิธีทำ นำสมุนไพรมาบดใช้ละลายน้ำร้อน กินแก้วนอนไม่หลับ

ยาแก่น้ำนมแห้ง

ยาแก่น้ำนมแห้ง เป็นยากกลางบ้าน ตำรับหมอพื้นบ้าน หมูบ้านฉนวน ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สมุนไพร 9 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ คือ ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ วิธีทำ นำสมุนไพรมาต้มกินเช้า เย็น ช่วยให้หญิงลูกอ่อนมีน้ำนมตามปกติ

ยาแก่นิ้ว

ยาแก่นิ้ว เป็นยากกลางบ้าน ตำรับหมอห้อง มูลศิลป์ มีสมุนไพร 11 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ คือ มะมุด รากลำเจียก วิธีทำ ใช้ต้มด้วยน้ำค้างเคลบข้าวเหนียวแล้วกรองเอาน้ำ กินแก่นิ้ว

ยาแก้บิด

ยาแก้บิด หรือแก้ปวดมวนท้องดกมูกเลือด เป็นยากกลางบ้าน มีสมุนไพร 10 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ คือ เทียนดำ ลูกผักชี รากชะพลู หัวหมู ถ้าปวดมวนท้อง ให้ใช้น้ำร้อนกะทือหมกไฟแทรก ถ้าถ่ายท้องมาก เอาขมิ้นอ้อยหมกไฟแทรก ใช้ต้มก็ได้ ทำผงก็ได้

ยาแก้บิดมูกเลือด

ยาแก้บิดมูกเลือด เป็นยากกลางบ้าน ตำรับนายเดช สมเคราะห์ อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช วิธีทำ นำใบเสียงขี้กับน้ำปูนใสจนออกน้ำเหนียว ๆ แล้วกรองเอาแต่น้ำให้ผู้ป่วยกินให้หมดในครั้งเดียว

ยาแก้ผัดสำแดง

ยาแก้ผัดสำแดง เป็นยากกลางบ้านแก้ของแสลงที่ทำให้โรคกำเริบ ขนานที่ 1 นำรากไม้เท้าขายม่อม มะแว้ง ขางข้าวเหนียวเย็น ต้มกิน ขนานที่ 2 ใช้รากไม้เท้าขายม่อม มะแว้ง ข้าวเย็นเหนือ ต้มกิน ขนานที่ 3 มีสมุนไพร 8 ชนิด ดัวยที่สำคัญ ได้แก่ รากพันงู รากมะงั่ว ต้มกิน ขนานที่ 4 นำบอระเพ็ด เทียนดำ ขมิ้นอ้อย ต้มกิน

ยาแก้ฝีอำพันเข้าข้อ

ยาแก้ฝีอำพันเข้าข้อ เป็นยากกลางบ้าน ตำรับหมอพื้นบ้าน หมูบ้านฉนวน ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มีสมุนไพร 6 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ พญาสัตบรรณ ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ วิธีทำ นำตัวยาทังหมดมาต้มกิน

ยาแก้พยาธิ

ยาแก้พยาธิ เป็นยากกลางบ้าน ตำรานายคงเพชร แก้วแกมทอง หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อตรุ อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา มีสมุนไพร 11 ชนิด ส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ เจตมูลเพลิง หนอน ตายหยาบ ปลาตุก วิธีทำ เอาปลาตุกและตัวยาลงในลูกมะพร้าวสุกไฟแกลบให้สุก แล้วนำมาตำป็น เป็นเม็ดกิน

ย่านกอบนาง

ย่านกอบนาง เป็นไม้เลื้อย ยาว 10 – 15 เมตร ใบเดี่ยว เรียงตรงกันข้าม แผ่นใบรูปรี ดอกสี เหลือง เกิดเป็นช่อแยกแขนงตามง่ามใบ ผลสุกสีเหลืองรูปไข่ ขึ้นในป่าดงดิบและป่าพรุ มีสรรพคุณ ทางยา ดันใช้เป็นยาขับโลหิตระดู ระดูขาว แก้โรคหนองใน แก้กิดสีดวง ผอมแห้ง แก้โรคผิวหนัง ใบ ใช้เป็นยาแก้โรคกลาก ปวดเมื่อย ดมน้ำอาบหลังคลอด เปลือกใช้เป็นยาดับพิษในกระดุกในเส้นเอ็น หน้าพยาธิผิวหนัง แก้วรามาขนาด แก้วปวดฟัน

ย่านดินควาย

ย่านดินควาย เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 3 – 5 เมตร กิ่งอ่อน ยอดอ่อน และช่อดอกมีขนสี น้ำตาลแดง ใบเดี่ยวเวียนสลับกัน ดอกสีน้ำตาล ขึ้นตามชายป่าที่ชุ่มบริเวณที่โล่งในป่าพรุ สรรพคุณ ทางสมุนไพร ใช้เถาปรุงยารับประทาน บำรุงหัวใจ แก้อ่อนเพลีย บำรุงประสาท แก้ไข้เชื่องซึม

ย่านมันเปรี้ยว

ย่านมันเปรี้ยว เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย ขึ้นคลุมไม้อื่น ใบเรียงสลับกัน ดอกเล็กสีขาว ฝักแขน งอโค้ง ขอบขึ้นฝั่งแม่น้ำและป่าพรุหลังป่าชายเลน ย่านแห่งนี้สามารถใช้ดักทำเชือกผูกวัวควายได้ ราก นำมาต้มใช้เป็นยารักษาเส้น ใบ ดมอาบใช้เป็นยารักษาผื่นคัน แก้หิดประคด รักษาแผลเปื่อยเน่า

ย่านดินควาย

ย่านดินควาย เป็นไม้เถาเลื้อยเกาะพันไม้อื่น มียางสีขาวเหมือนน้ำมัน ใบเดี่ยว ดันมีขน อวบน้ำ ดอกเล็ก 5 แฉก สีแดงแกมม่วง ออกเป็นช่อคล้ายซี่ร่มบานกระจายตามง่ามใบ ฝักรูปหอก เรียว เมล็ดแบบมีขนเป็นพู่ ขอบขึ้นในป่าดงดิบ พบทั่วไปทางภาคใต้ของประเทศไทย สรรพคุณทาง ยา ใบสด ตำผสมสุราใช้ดื่มเป็นยาขับน้ำคาวหลังคลอด ใบตากแห้ง ชงน้ำร้อนดื่ม ใช้เป็นยาแก้โรค กระษัย

ยวบซีโก้

ยวบซีโก้ เป็น เมล็ดขนาดเล็ก สูง 10 เมตร ใบเดี่ยวเรียงสลับ ขอบใบหยัก ดอกตูมรูปขอบขนาน ผลเป็นเม็ดยาว ๆ มี 2 – 4 พู ผิวผลสีเขียวคาน คล้ายแผ่นหนัง ขอบขนตามบาเบญจพรรณทั่ว ๆ ไป สรรพคุณทางยา ใช้เปลือกมาต้มกับน้ำกินเพื่อบำรุง โลหิตสตรีหลังคลอดบุตร แก้ความดันโลหิตสูง

ย่านสาวคำ

ย่านสาวคำ เป็น ไม้เถียง ลำต้นสีน้ำตาลคล้ำถึงดำ ใบประกอบแบบขนานปลายถี่ ดอกสีชมพูช่อช่อเป็นช่อตามง่ามใบและปลายกิ่ง ฝักรูปขอบขนานแบน มีครีบบางตลอดฝัก เมล็ดรูปไต ขึ้นตามฝั่งแม่น้ำและป่าพรุไม่ไกลจากฝั่งทะเล สรรพคุณทางยา เปลือก ผ่นแล้วทาแก้โรคผิวหนัง เปลือก เถา หรือ ราก ใช้เบื่อปลา

ยายแพก

ยายแพก เป็นพืชพวกเฟิร์น ลำต้นยาว เถียงอิงอาศัย ใบเดี่ยว รูปขนาน ขอบใบหยัก ขึ้นในป่าลึก สรรพคุณทางยา ต้มทั้งหัว คือ เอาทุกส่วน แก้ไข้หวัดใหญ่ แก้ไข้หวัดใหญ่ เบาทหวาน เป็นยาคุมธาตุ ใบตำพอกแผลแก้แผลเนื้อร้ายพุพอง

รสสุคนธ์

รสสุคนธ์ เป็น ไม้เถาเนื้อแข็ง บางถิ่นเรียก ปดน้ำมัน ปดลิ้น ปดคาย ข่านปด ใบเดี่ยว สากคายมือ ดอกสีขาวถึงขาวอมชมพู ผลสีส้มถึงแดง ขึ้นอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ดอกมีกลิ่นหอมแรง ปลูกเป็นไม้ประดับ ใช้ปรุงยาหอม บำรุงหัวใจ แก้ลมวิงเวียน ใบ ราก ตำพอกใช้เป็นยาแก้ผื่นคัน ตัน ต้มดื่ม ใช้เป็นยาแก้คุดกือคุดกายในปอด อมแก้แผลในปาก

รัก

รัก ชื่อท้องถิ่น รือบะ (มลายู – นราธิวาส) เป็น ไม้ยืนต้น เรือนยอดทรงเจดีย์รูปกรวยคว่ำหรือทรงกระบอก เปลือกเป็นขุยสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับตามปลายกิ่ง ดอกเล็กสีชมพูอ่อน ผลค่อนข้างกลม ขึ้นในป่าดิบชื้นที่ชุ่มและป่าพรุ ขางมีพิษทำให้ผิวหนังอักเสบ บวมเกิดแผลพุพอง เมล็ด ใช้เป็นยาแก้โรคฟัน โรคคอเปื่อย ริดสีดวง โรคไส้เลื่อน เปลือกต้นต้มดื่มแก้โรคเรื้อน โรคบิด กามโรค ปวดข้อเรื้อรัง เปลือกรากต้มดื่มขับพยาธิไส้ได้ แก้โรคผิวหนัง

รักนา

รักนา ชื่อท้องถิ่นเรียก รักนา ระนอ ระโน เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 3 – 10 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มกลม เปลือกเรียบสีเทา มีรูหยาดใจเป็นคุ่ม ขนาดเล็กทั่วไป ใบเดี่ยว ผลรูปขอบขนานแกมรูปกลมรี ขอบขึ้นบริเวณที่ลุ่มน้ำขัง และป่าพรุ สรรพคุณทางยา ใบ แกักริดสีดวงทวาร ยางจากใบ ชุบหรือทาหูด ดอก แก้หิด แก้ไอ ช่วยย่อยอาหาร เปลือกจับน้ำเหลืองเสีย ทำให้อาเจียน ราก แก้ไข้เหนือ แก้บิดมูกเลือด

รักน้ำ

รักน้ำ ชื่อท้องถิ่น ยีตง (มลายู – นราธิวาส) เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 10 – 15 เมตร มักขึ้นรวมกันเป็นกลุ่ม เรือนยอดแผ่กว้างเป็นพุ่มหรือทรงกระบอก มียางขาวขุ่น ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ เป็นกลุ่มตามปลายกิ่ง ผลค่อนข้างกลม ขอบขึ้นในป่าตามชายฝั่งแม่น้ำ สรรพคุณทางยา เมล็ดแก้โรคฟัน ปากคอเปื่อย ริดสีดวง เมื่อนำมาตำผสมกับอาหารรับประทานเป็นยาถ่ายพยาธิ ดิ้น ราก ใบ ยาง ดอก เปลือก เป็นพิษ ก่อนใช้ทำยาต้องฆ่าเสียก่อน เปลือกใช้ต้มดื่มแก้โรคเรื้อน แก้ไอ แก้โรคผิวหนัง ยางใช้เป็นยาแก้โรคผิวหนัง ริดสีดวง ฆ่าพยาธิ

รังกะแท้

รังกะแท้ ชื่อท้องถิ่น ตามเขา ราวขาว เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูง 5 – 10 เมตร เรือนยอดรูปกรวยคว่ำ ใบเดี่ยว ผิวเกลี้ยง มีจุดประทั่วใบ ดอกเล็กมากสีขาว ผลกลมสุกสีน้ำเงินคล้ำถึงดำ ขอบขึ้นตามชายหาดและริมฝั่งแม่น้ำป่าชายเลน สรรพคุณทางยา ทั้งต้น ใช้เป็นยาแก้พิษงู แก้ท้องเสีย แก้ไอ แก้โรคผิวหนัง แก้ไข้สะบัดร้อนสะบัดหนาว

รางจืดต้นคอกม่วง

รางจืดต้นคอกม่วง เป็นไม้พุ่ม พบกระจายทั่วไปในภาคใต้ ลักษณะทั่วไปเป็นไม้พุ่ม ไม่มีน้ำยาง ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด ลำต้นตั้งตรง ใบรูปร่างคล้ายรูปไข่ ดอกออกเป็นช่อมีดอกขนาดเล็ก กลีบดอกสีม่วง ผลเป็นฝัก ลักษณะการใช้ประโยชน์ ใบสดค้ำกับสุราขาวคั้นเอาน้ำดื่ม แก้พิษของยาเบื่อเมา

รางจืดเถา

รางจืดเถา เป็นไม้เถาที่มีเนื้อแข็ง มีกระจุกกระจายทุกจังหวัดของภาคใต้ รากเป็นรากแก้ว ไม่มีหัว ลำต้นเป็นเถาเลื้อย ใบเดี่ยวรูปร่างคล้ายรูปหัวใจ ดอกออกเป็นช่อ กลีบดอกสีม่วงอ่อน ผลเป็นผลแห้งเมื่อแก่แตกตามยาวของผล ลักษณะการใช้ประโยชน์ทางการรักษา ใบสดหรือราก นำมาตำผสมน้ำข้าวขำดื่มแก้พิษเห็ดเมา พิษสัตว์กัดต่อย พิษแมงดาทะเล

ราม

ราม เป็นไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้น ลำต้นนูนเด่นเป็นรูปสามเหลี่ยม ใบรูปร่างคล้ายหอก ดอกมีกกว่าลง กลีบสีชมพูเกสรสีเหลือง ผลแก่สีแดงคล้ำถึงดำ รามขึ้นในที่ลุ่มน้ำขังและป่าพรุ มีเขตกระจายพันธุ์ทางภาคใต้ ใบอ่อน ผล ยอด รับประทานได้ ใบใช้เป็นยาแก้โรคตับพิการ ดันใช้เป็นยาแก้โรคเรื้อน เมล็ดใช้เป็นยาแก้ลมพิษ รากค้ำกับสุราคั้นเอาน้ำคั้นแก้โรคกามโรค เอากากพอกปิดแผลถอนพิษงู

ละมุด

ละมุดเป็นพืชยืนต้น ทางภาคใต้เรียก ลูกสะหวา มุดหรั่ง สวา มะฉีกู ปลูกได้ทุกพื้นที่ ใบยาวรีเป็นร่องคล้ายรางน้ำ มีเส้นกลางใบ ดอกเล็กสีขาว ไม่มีกลิ่น ออกดอกเป็นช่อ ผลกลมรีมีขุยสีน้ำตาล เมื่อสุกมีสีเหลือง ผลใช้เป็นยาสมาน แก้บิด เมล็ด ใช้เป็นยาขับปัสสาวะ

ละหุ่ง

ละหุ่ง เป็นไม้พุ่มชนิดหนึ่ง ลักษณะใบคล้ายใบตีนเป็ด ขอบใบหยักออกดอกเป็นช่อ ผลค่อนข้างกลม สีเขียวแก่ มีขนแข็งคล้ายหนาม โคครอบ ผลแก่สีน้ำตาลแตกเป็น 3 พู มีเมล็ดผลละ 3 เมล็ด รูปแบนรี เนื้อในเมล็ดเป็นสีขาว คุณสมบัติทางยา เมล็ดละหุ่ง มีสรรพคุณใช้เป็นยาระบาย

ลายอสะโดง

ลายอสะโดง เป็นไม้พุ่มอิงอาศัย ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกันเป็นคู่สลับ ออกดอกสีชมพูอ่อน เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 7 เซนติเมตร ออกเป็นช่อกระจายตามง่ามใบ ผลค่อนข้างกลม สรรพคุณทางสมุนไพร ใช้หัวสดหรือแห้ง คั้นกับน้ำรับประทาน

ลำเท็ง

ลำเท็ง ชื่อท้องถิ่น ลำเท็ง ปะกูดิง (มลายู) เป็นพืชจำพวกเฟิร์น ลำต้นขาว ใบประกอบเรียงสลับ ก้านใบขาว ใบย่อยรูปรี เรียวแคบ ด้านล่างมีสปอร์ ชอบขึ้นที่โล่ง ลุ่ม ชื้นและ ใบอ่อนกินได้ รากและลำต้นผสมด้วยยาอื่น แก้อ่อนในกระหายน้ำ ขับปัสสาวะ หัวฝนกับน้ำปูนใส ทาแก้ไฟลามทุ่งตำลึงเพลิง เริม งูสวัด

ลำพู

ลำพู เป็นไม้ยืนต้นพบบนแถบป่าชายเลน ใบเรียวยาวสีเขียวแก่ ขนาดใบเล็ก เปลือกหนาสีน้ำตาล สรรพคุณทางยา ใช้รากหั่นผสมกับยาอื่น คั้นแก้ไข้เนื่องจากการอักเสบ ใช้ผลแก่ค้ำคั้นเอาน้ำกินแก้ท้องร่วง ใช้ใบผสมกับยาอื่น แก้ปวดท้องลงท้อง แก้พิษปลาฉลามแทง

ลำแพน

ลำแพน เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามสลับทิศกัน ดอกสีขาว ผลแข็งค่อนข้างกลม ชอบขึ้นบริเวณป่าชายเลน สรรพคุณทางยา ทั้งต้นคั้นน้ำคั้น แก้อุจจาระเป็นโลหิตสด แก้เมื่อยตามข้อกระดูก

ลำโพง

ลำโพง เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ใบคล้ายมะเขือ ดอกเป็นรูปลำโพง ผลกลมมีหนามขรุขระ ภายในผลมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดและใบมีพิษ สรรพคุณทางยา ใบใช้ขยี้พอกรักษาฝี ใบ หรือเมล็ดนำมาตำใช้ทาถูแก้เคล็ดขัดยอก

ลิงคำ

ลิงคำ เป็นชื่อวานชนิดหนึ่ง อยู่ในสกุลบอน เก็บน้ำที่ก้านใบ ลักษณะใบและก้านคล้ายบอน ก้านใบสีคำ เป็นวานหายากมาก ต้องปลูกในดินที่มีสีคำ นิยมนำหัววานมาผสมกับวาน 108 ทำพระเครื่อง โดยบดผสมกับผงมงคลอื่น ๆ ขางของวานจะช่วยทำให้พระเครื่องแน่นเหนียว

ลิ้นห่าน

ลิ้นห่าน เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก พบขึ้นทั่วไปในทุกจังหวัดภาคใต้ ลำต้นตรงเหนือดิน ใบเป็นใบเดี่ยว ปลายใบแหลม ออกดอกเป็นช่อ มีสรรพคุณทางยา ใช้ใบตำผสมกับน้ำมันาวและสารส้ม คั้นเอาน้ำคั้น ส่วนกากใช้พอกปากแผล แก้พิษทุกชนิด

ลิพาอู้ง, ลิพาใหญ่

ลิพาอู้ง ชื่อท้องถิ่น ลิปูปาดิ ลิพูซือนิง เป็นพืชพวกเฟิร์น ลำต้นเลื้อยได้ดิน แทะใบขึ้นเหนือผิวดิน ใบประกอบ ปลายก้านมีขนสีน้ำตาล ชอบใบที่สร้างสปอร์ห้อยเป็นแฉกเล็ก ขึ้นทั่วไปในที่โล่ง บริเวณที่ชุ่มน้ำขัง สรรพคุณทางยา ราก คั้นกินแก้ร้อนใน ปัสสาวะเหลือง ปัสสาวะแดง หรือผสมด้วยยาอื่นแก้โรคมะเร็ง ราก ใบ เถา คั้นคั้นน้ำ แก้เลือดพิการ แก้ระดูมาเกาะปริบกระปรอย

ลิพาใหญ่ เป็นพืชพวกเฟิร์น ลักษณะคล้ายลิพาอู้ง มีสรรพคุณทางยา ราก คั้นแก้ร้อนใน ปัสสาวะเหลือง ปัสสาวะแดง ผสมยาอื่นรักษาโรคมะเร็ง ราก ใบ เถา คั้นคั้นน้ำ แก้เลือดพิการ แก้ระดูมาเกาะปริบกระปรอย

ว่านร้อยแปด

ว่านร้อยแปด เป็นพืชล้มลุก ใบเป็นใบเดี่ยว รูปร่างคล้ายหอก ปลายใบแหลม ผิวใบเรียบ ไม่มีขน ขึ้นทั่วไปในป่าโปร่งที่มีความชื้นสูง หรือขึ้นปานกลาง มีแสงแดดรำไร ชอบดินร่วน ใช้ลำต้นใต้ดิน ตัดเป็นแผ่นวางบนปากแผล แก้พิษงูและสัตว์มีพิษ

ว่านงูวัก

ว่านงูวัก เป็นพืชพวกเฟิร์น ใบมีสองชนิด คือ ใบไม่สร้างสปอร์ และใบสร้างสปอร์ ขึ้นในป่าดงดิบ กระจายพันธุ์ภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคใต้ของประเทศไทย สรรพคุณทางยา ใบ ใช้ตำพอกแผลแก้พิษตะขาบ แมงป่อง ถอนพิษอักเสบ ปวดบวม

ว่านตะขาบ

ว่านตะขาบ เป็นไม้ล้มลุก ต้นสูงประมาณ 3 ฟุต ใบเดี่ยวอยู่ 2 ข้างลำต้นออกสลับกัน ปลายใบแหลม ขึ้นได้ดีในดินร่วน ดินและใบสด ๆ เอามาทำให้แห้ง ผสมสุราพอกแผล แก้พิษตะขาบ แมงป่อง ผึ้ง ค่อม และแตน

ว่านนางตัด

ว่านนางตัด เป็นไม้ล้มลุก ลำต้นทอดตามพื้นดิน ช่อดอกมีช่อกคล้ายสะเก็ดรังแคสีน้ำตาล ผิวใบเกลี้ยง ปลายใบเรียวแหลม ดอกสีชมพู ออกตามง่ามใบ ผลแก่สีแดง ขึ้นในป่าดิบชื้นทั่วไป ขางเมื่อโคนจะมีอาการคัน ต้นดัดคิมเป็นยาตัดไข้ทั้งปวง กินเป็นยาตัดไข้ เชื่อว่าว่านนางตัดใช้ในพิธีตัดเหล็กไหล

ว่านนางล้อม

ว่านนางล้อม เป็นไม้ล้มลุก ต้นสูงประมาณ 1 ฟุต ใบเป็นใบเดี่ยว ผิวใบเรียบเป็นมัน ดอกเป็นดอกเดี่ยว กลีบสีขาว ชอบขึ้นบริเวณที่มีความชื้นสูง ใช้ส่วนของหัวฝนกับน้ำมันาวทาแก้พิษ แมงป่อง พิษตะขาบ ผึ้ง ค่อม แตน และใช้ระงับอาการปวดจากพิษงู

ว่านเนื้อขาวตัวผู้

ว่านเนื้อขาวตัวผู้ เป็นพืชล้มลุก สูงประมาณ 80 เซนติเมตร ลำต้นเป็นลำต้นใต้ดิน ใบเป็นใบเดี่ยว รูปร่างคล้ายรูปหอก ปลายใบแหลมยาวคล้ายเข็ม เดิบโตได้ดีในดินร่วนปนทราย ลำต้นใต้ดินใช้ฝนกับสุราขาวใช้น้ำสกัดคิม กากใช้พอกแผลแก้พิษงูแมวเซา ในกรณีที่มีผู้ป่วยสลบมีอาการคำทั้งตัว ขากรร โกรแข็งให้ใช้น้ำสกัดกรอกลงไปผู้ป่วยจะฟื้น

ว่านปราบพิษงู

ว่านปราบพิษงูเป็นพืชล้มลุก ใบเป็นใบเลี้ยงเดี่ยวรูปร่างคล้ายหอกปลายใบแหลม ผิวใบมีขนเล็กน้อย เจริญเติบโตได้ดีในดินร่วนหรือดินร่วนปนทราย ใช้ลำต้นใต้ดิน ผสมกับสุรา คั้นเอาน้ำดื่ม กากใช้พอกปากแผล แก้พิษงู

ว่านหางจระเข้

ว่านหางจระเข้ เป็นพืชล้มลุก ใบหนา รูปยาว ปลายใบแหลม ริมใบหยักและมีหนาม ผิวใบมีสีเขียว ภายในใบมีวุ้นใสและมีเมือกมาก ดอกสีส้มอมแดงหรือสีแดง สรรพคุณทางยา ใบตัดมาเป็นแฉ่นกลม ๆ เอาปูนแดงทาที่วุ้น ปิดขมับทำให้เย็นดูพิษ แก้ปวดศีรษะ ใช้ใบและน้ำจากใบเคี้ยวทำยาตำ ใช้สำหรับเป็นยาระบายท้อง ใช้วุ้นผสมกับสารส้มรับประทานแก้หนองใน ใช้วุ้นทาภายนอกรักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก และทาป้องกันผิวหนังไหม้เกรียมเนื่องจากการฉายรังสีชนิดต่าง ๆ ใช้รากและเหง้าต้มรับประทานแก้หนอง ปัจจุบันใช้ทำแชมพูสระผม เครื่องสำอางบำรุงผิว วุ้นทานสด ๆ บำรุงร่างกาย เจริญอาหาร รักษาแผลในกระเพาะและลำไส้ แก้ท้องผูกกลายพิษ เสริมสมรรถภาพการทำงานของตับ ป้องกันไข้หวัด รักษาโรคที่เกิดจากระบบทางเดินหายใจ

ว่านหางช้าง

ว่านหางช้าง เป็นไม้ล้มลุก ใบเป็นใบเลี้ยงเดี่ยวรูปร่างคล้ายดาบ ปลายใบแหลม ผิวใบเรียบ ไม่มีขน ดอกเป็นช่อสีน้ำตาลอ่อน เป็นพืชที่นิยมปลูกเป็นไม้ประดับ เติบโตได้ดีในดินร่วนปนทราย ใช้ใบว่านหางช้าง ฟ้าทะลายโจร เคราแมว ชะงอ ดั้นเสื่อโคร่ง ตำผสมกับสุราขาวคั้นเอาน้ำดื่ม กากพอกบาดแผล แก้พิษงูทุกชนิด ใบสด 2 ใบ ใช้ผสมน้ำมะนาว 1 ผล แทรกน้ำตาลกรวด ดากน้ำค้างไว้ 1 คืน หรือหมักไว้ก็ได้ จิบกินแก้อาเจียน หัวใช้ผสมยาอื่นต้มกินแก้โลหิตสตรี ใช้ทุกส่วนหรือใช้ใบต้มให้ผู้ป่วยดื่มน้ำเชื่อว่าจะแก้ได้

วาน้ำ

วาน้ำ เป็นพืชพวงบอน ลำต้นอยู่ใต้น้ำ โผล่ใบและดอกขึ้นเหนือน้ำ ใบเดี่ยว ออกดอกเป็นช่อรูปทรงกระบอกสั้น ๆ อยู่ภายในใบประดับ ขึ้นตามลำธารในป่าพรุและป่าดิบชื้น ลำต้นใช้เป็นผักเหนาะ หรือผสมดินประสิว 1 ลำหัด พอกแก้ปวดหัว ใบแก้ลมวิงเวียน หน้ามืดตาลาย

ศิลา

ศิลา เป็นไม้ยืนต้น ลำต้นกลมเปลือย เปลือกสีขาวเทา หรือสีน้ำตาลอ่อน ใบเดี่ยว ผิวใบเกลี้ยง ปลายใบแหลมเรียวยาว ดอกเล็ก สีขาวแกมเขียวเป็นช่อสั้น ๆ ตามง่ามใบ ผลกลมเล็ก ตุกลีแดงเข้มถึงเกือบดำ ขึ้นในป่าพรุและป่าที่ลุ่มน้ำขัง ใบ ยอด ใช้ประกอบยาแก้ร้อนใน แก้ไข้ ราก ผ่น

เอาน้ำคั้นเป็นชาแก้ไข้ ใช้รากเล็ก ๆ ประกอบยากินแก้ปีศาจพิษการ แก้ขัดเบา แก้กระษัย แก้โรคที่เกิดจากไคพิการ

สนทราย

สนทราย เป็นไม้พุ่มถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก แตกกิ่งตั้งชัน ปลายกิ่งเรียวเล็กคล้ายเส้นลวด ช้อยลง เปลือกสีน้ำตาลเทาคล้ายแตกเป็นร่อง เปลือกชั้นในสีน้ำตาลเป็นเส้นใยเหนียว ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกัน แผ่นใบเรียวเล็กคล้ายเข็ม มีกลิ่นหอมของน้ำยาง ดอกเล็กสีขาว ออกเกือบทั้งปี ผลแก่แห้งและแตกทางด้านบน รูปคล้ายถ้วย สนทรายชอบขึ้นตามหาดทราย สรรพคุณทางยา ใบ แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ไข้หวัด แก้ไอ หรือผสมกับตัวยาอื่นสูบแก้ริดสีดวงจมูก ราก ผสมยาอื่นคั้นเอาน้ำ อมแก้เหงือกบวม

สบู่ดำ

สบู่ดำ เป็นไม้พุ่ม ต้นสีเขียวเรียบลื่น ใบโตเท่าฝ่ามือกาง ฐานใบรูปหัวใจ ขอบใบหยักเล็กน้อย 3 – 5 หยัก ดอกออกตรงซอกใบ ผล ออกเป็นช่อกลมโคราวหัวแม่มือ ผลสุกจะแตกเป็น 3 พู เมล็ดสีดำลื่น กลมรี สรรพคุณทางสมุนไพร ใบสดใช้ตำพอกบริเวณที่ฟกช้ำขัดขอก ใบอ่อนลนไฟแล้วขี้ทาบริเวณคันคันหรือใช้เมล็ดโขลกผสมน้ำมันทาก็ได้ ใช้ยางเป็นน้ำกระสายฝนกับหินทาแผล แก้พิษสุนัข

ส้มข้าว

ส้มข้าว เป็นไม้เถาเลื้อย ๆ สีเหลือง มีสันคريبาง ๆ ไปตามยาวของปล้อง ตามผิวลำต้นและท้องใบมักเป็นคราบขาว ใบเดี่ยว แผ่นใบรูปสามเหลี่ยม ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อย ช่อดอกไม่มีก้านร่วม ดอกเล็กสีเหลืองแกมเขียวอ่อน กลีบดอกรูปไข่ ผลป้อม สีเขียวอ่อน ปลายผลเป็นติ่งหนามแหลม ๆ มีเมล็ดเขียว ชอบขึ้นตามชายป่าดิบชื้นและป่าพรุ ใบอ่อนมีรสเปรี้ยว กินได้ สรรพคุณทางยา ทั้งคั้น ประุงยาแก้ไอ ขับเสมหะ แก้บิด

ส้มแขก

ส้มแขก เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ใบโตและผิวใบเป็นมันคล้ายใบมังคุด ใบดกเป็นพุ่ม ดอกออกตามปลายยอด ดอกเหมือนดอกมังคุด ผลคล้ายผลฟักทอง ผลอ่อนสีเขียว เมื่อแก่เป็นสีส้ม ผลมีน้ำมาก รสเปรี้ยวจัด มีเมล็ดแบน ๆ 2 – 3 เมล็ด ผลส้มแขกสดนำมาหั่นตากแดดให้แห้ง ใช้ปรุงอาหาร สรรพคุณทางยา ใช้ทุกส่วนคั้นเป็นชาขับฟอกโลหิตและขับเสมหะ

ส้มตรีศ

ส้มตรีศ เป็นไม้ยืนต้นมีชื่อเรียกหลายอย่าง คือ ส้มกริด ม่วงกริด ม่วงควาย ลูกค่างเมิน แต่มีชื่อเป็นทางการว่ามะม่วงขี้กระต่าย ขึ้นมากบริเวณเชิงเขาที่มีอากาศชื้น ลำต้นมีเปลือกหนา ลายน้ำตาลสลับขาว ใบเล็กและชิดกัน ใบสีเขียวเข้มเกือบดำ ดอกสีแดงคล้ายดอกกะมุด ผลอ่อนมีสีเขียวเมื่อแก่จะมีผิวสีแดง เนื้อในสีเหลืองอมแดง มีรสหวาน สรรพคุณทางยา ใช้ขับฟอกโลหิตและขับเสมหะ

ส้มป่อย

ส้มป่อย เป็นไม้เถาค่อนข้างใหญ่ มีหนาม ชนิดตัวผู้ไม่มีฝัก และชนิดตัวเมียมีฝักและผลขึ้นปกคลุมไม้พุ่มเตี้ยอื่น ๆ ต้นและใบคล้ายชะอม ออกลูกเป็นฝัก ยอดอ่อนมีรสเปรี้ยว ใช้แกงเลียง สรรพคุณทางยา ใบอ่อนใช้ต้มน้ำอาบแก้คัน น้ำคั้นกินเป็นยาขับปัสสาวะ ใบใช้ต้มน้ำอาบแก้คันศีรษะแสบ อาการหวัด และใช้ต้มน้ำกับใบมะดัน ข่า สารส้ม เถาวัลย์เปรียง แก่นขี้เหล็ก กำฝอย ดินประสิว ยาค่า โกรฐทั้ง 5 ผาง และอื่น ๆ กินเป็นยาบำรุงเลือด ผอมแห้ง อยู่ไฟไม่ได้ ใช้ส่วนทั้ง 5 ผสมเหงือกปลาหมอ แส้กลาน ต้มอาบแก้ผดผื่นคัน

สมเด็จ

สมเด็จ เป็นไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ปลายใบแหลม โคนใบมนเบี้ยว ดอกสีเขียวอ่อนถึงเหลือง แยกเพศ อยู่ต้นเดียวกัน กลีบเลี้ยง 5 – 6 กลีบ ไม่มีกลีบดอก ออกดอกระหว่างเดือนพฤษภาคม – พฤศจิกายน ผลค่อนข้างกลมแป้น แตกเมื่อแก่ มี 5 – 6 พู เมล็ดเล็กมีเยื่อสีแดงหุ้มติดอยู่ที่ปลายของแกนผล ขึ้นในที่โล่งตามชายป่าที่ลุ่มและที่พรุ สรรพคุณทางยา ยอดคำพอกแผล ใช้เป็นยาสมานแผล รักษาแผลเรื้อรัง เกี้ยวพ่นแผลเนื่องจากน้ำกัดเท้า และใช้เป็นผักเหนาะ ได้ด้วย

สมอไทย

สมอไทย เป็นไม้ยืนต้น ออกดอกสีเหลือง กลิ่นหอม ผลรูปไข่ขนาดเท่าหัวแม่เท้า มีเมล็ดเดี่ยว ผลสดกินเป็นผักกับแกงเผ็ด รสชาติหอมหวานและเผ็ดเล็กน้อย แพทย์แผนโบราณจัดผลสมอไทยเข้าในตรีผลา ร่วมกับสมอพิเภก และมะขามป้อม สรรพคุณทางยา ผล เป็นยาระบายอ่อน ๆ ต้มกับเกลือกินน้ำ หรือผสมกับยาค่า โกรฐน้ำเต้า ต้มกินเป็นยา แก้กระษัยและแก้ปวดเมื่อย นอกจากนี้ผลยังใช้ผสมกับยาอื่นต้มกินแก้ไอ ขับเสมหะ ลดไข้และแก้ลมทั้งปวง

สมอทะเล

สมอทะเล เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เรือนยอดเป็นพุ่ม ปลายกิ่งเรียวยาวช้อยลง มีน้ำยางสีขาวเฉพาะยอดอ่อน ช่อดอก และผล เปลือกเรียบสีเทาคล้ำถึงเกือบดำ เปลือกชั้นในสีเหลืองถึงน้ำตาลอ่อน ใบเดี่ยวเรียงสลับ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ขอบใบหยัก ปลายใบแหลม โคนใบมน ดอกเล็กสีเขียวออกเป็นช่อคล้ายหางหนู ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม – มีนาคม ผลแก่สีดำ แข็ง มี 3 พู รูปค่อนข้างกลม ปลายเป็นติ่งแหลม ผลอ่อนมีรสเปรี้ยวใช้เป็นผักเหนาะได้ สรรพคุณทางยา ใบ ใช้เป็นยาระบายท้อง ถ้ำลมเป็นพิษ แก้โลหิตเป็นพิษ ใบที่นำมาใช้ต้องนึ่งก่อน กั้นการอาเจียน ผลใช้เป็นยาแก้ลมพิษ แก้ท้องเสีย แก้ธาตุพิการ แก้กานขโมย เมล็ด ใช้เป็นยาขับพยาธิไส้เดือน เปลือกต้น ขับผายลม ราก ใช้เป็นยาแก้ระดูไม่ปกติ นำมาต้มใช้เป็นยาถ่าย

สยาแดง

สยาแดง เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ เรือนยอดแผ่กว้างคล้ายร่ม สีเหลืองแกมน้ำตาล ลำต้นเปลวตรงมีพู่พอนแคบ ๆ เปลือกสีน้ำตาลเทา ใบเดี่ยว ปลายใบเรียวแหลม โคนใบหู่ ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขน ดอกเล็กสีเหลืองนวล เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ดอกใช้ประกอบยาแก้ไข้ ทำยาหอมแก้ลม บำรุงหัวใจ เปลือกใช้เป็นยาแก้ท้องเดิน สมานลำไส้

สลอดหิน

สลอดหิน เป็นไม้พุ่มหรือไม้พุ่มรอเลื้อย กิ่งอ่อนและก้านใบมีขนสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบรูปขอบขนาดแกมรูปรี ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ออกดอกและผลระหว่างเดือนสิงหาคม – กุมภาพันธ์ ผลแก่สีแดง กลม ออกตามง่ามใบ สรรพคุณทางยา ใบ บำรุงร่างกาย ดอก แก้ริดสีดวงจมูก ผล แก้กลิ้นเหียนอาเจียน ต้น แก้ไข้เหนือ พิษไข้ เปลือกต้น ขับเสมหะ ราก แก้ลมสันดาน

สวาด

สวาด เป็นไม้เถาชอบขึ้นตามป่าโปร่งริมทะเลที่มีดินทราย เถาขาวเป็นพุ่มใบเล็ก ๆ มีหนาม ดอกออกเป็นช่อ ๆ มีสีเหลือง ติดผล เป็นฝักคล้ายฝักถั่ว ภายในมีเมล็ดเรียงกัน เมล็ดกลมรูปไข่ ขนาดเท่าปลายนิ้วนาง เมื่อแก่จัดเปลือกเมล็ดแข็งเป็นสีเทาแข็งเขียว เมล็ดแก่จัดเป็นสีเทาอ่อน สรรพคุณทางยา สวาดเผาไฟบดเป็นถ่านผสมยาอื่น โดยใช้น้ำจิงหรือข่าเป็นกระสายละลายกินแก้ลมจุกเสียด แก้ปัสสาวะขัด ใช้เนื้อเมล็ดผสมลำโพง เมล็ดในกระเบียน เมล็ดในกระเบา ลูกเคยหนู ลูกพน กำมะถันแดง โหระพาทิวสุนัข สารปากนก แล้วหุงด้วยน้ำมันมะพร้าวใช้ทาแก้โรคผิวหนัง กุศทะราด

สะเคา

สะเคา เป็นไม้ยืนต้น สูงใหญ่ขนาดกลาง แดกใบเป็นใบรวม มีใบย่อยแบบขนนกออกดอกเป็นช่อ ประกอบด้วยดอกเล็ก ๆ จำนวนมาก ดอกสีขาว ผลเล็กกลม ใบอ่อนและดอกนำมาลวกน้ำร้อนตากน้ำค้างไว้ 1 คืน กินกับแกงเผ็ด หรือน้ำปลาหวาน รสชาติขมและหอม เปลือก ใบ ผล ราก และเมล็ดของสะเคาใช้ประกอบกับสมุนไพรอื่นทำยาได้ เช่น ประกอบกับใบหนาด ฝักราชพฤกษ์ สมอไทย ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด คัมภีร์แก้ไข้จับสั่น เมล็ดใช้กินถ่ายพยาธิ น้ำมันจากเมล็ดสกัดทาแก้โรคผิวหนัง

สะเคาช้าง

สะเคาช้าง เป็นไม้ยืนต้นที่มีขนาดสูงใหญ่ ลำต้นตรง เมื่ออายุมากจะมีพูพอน เรือนยอดเป็นพุ่ม กิ่งก้านโปร่ง มีกิ่งก้านน้อย และจะทยอยผลัดใบไปเรื่อย ๆ ใช้เวลา 3 เดือน ใน 1 ปี หลังจากนั้นจึงเริ่มออกดอกประมาณเดือนมีนาคม ดอกมีขนาดเล็กมีขนสั้นละเอียดปกคลุมสีขาวอมเขียวอ่อน มีกลิ่นหอม ผลอ่อนมีสีเขียว ผลสุกมีสีเหลือง สรรพคุณทางยา เนื้อเมล็ดใน ใช้ทำเป็นยาปราบและไล่แมลง ใบ ใช้กินเพื่อเจริญอาหาร บำรุงธาตุ ขับน้ำย่อย และดื่มเพื่อชะล้างแผลต่าง ๆ ดอกตูมเป็นยาเจริญอาหาร แก้พิษเลือดกำเดา บำรุงธาตุ แก่ริดสีดวงในคอ ผลสุกกินแก้อาการหัวใจเต้นผิดปกติ เมล็ดเป็นยาระบาย ยาถ่ายพยาธิ ขับน้ำเหลืองเสีย น้ำมันจากเมล็ดใช้เป็นยาฆ่าเชื้อ และแก้โรคผิวหนัง เปลือกแก้บิดมูกเลือด แก้ไข้จับสั่น และช่วยเจริญอาหาร แก่นแก้คลื่นเหียนอาเจียน ฤทธิ์แก้โรคคิพิการ รากแก้เสมหะติดแน่นในทรวงอกและคอ และแก้ไข้

สะเคาเย็น

สะเคาเย็น เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย ใบเดี่ยว แผ่นใบรูปรี ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ขอบใบหยักห่าง ๆ ดอกเล็กสีเหลืองอมเขียว ถึงเหลืองนวล ต่อมาเปลี่ยนเป็นสีชมพูหรือแดง ผลสุกสีเหลืองถึงส้ม ก่อนข้างกลม เนื้อในรสหวานรับประทานได้ สะเคาเย็นขึ้นในที่ชุ่มน้ำใกล้ชายฝั่งทะเลและในป่าพรุ ดอกออกระหว่างเดือนธันวาคม – เมษายน สรรพคุณทางยา ทั้งต้นคัมภีร์น้ำ ใช้เป็นยาแก้ริดสีดวงจมูก แก้โรคเลือดลมผู้หญิง ดื่มน้ำกับกระทุ้งฟ้า หมากหมก โด่ไม่รู้ล้ม เป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงทางเพศ

สะท่อนนก

สะท่อนนก เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ เรือนยอดเป็นพุ่มทรงสูงก่อนข้างกลม ลำต้นตรง เปลือกชั้นในสีน้ำตาลแดงถึงม่วงแดง มียางสีขาว ขอบอ่อน กิ่งอ่อน และช่อดอก มีขนสั้น ๆ สีเทา ใบรูปรี ใบแก่สีส้มถึงแดง ดอก เล็กสีขาว ออกเป็นช่อ ผลแก่สีเหลือง – แดง ก่อนข้างกลม ขั้วเป็นจุก เมล็ดมีเชื้อหุ้มสีขาว สะท่อนนกขึ้นทั่วไปในป่าพรุ ดอกออกระหว่างเดือนธันวาคม – กุมภาพันธ์

เนื้อไม้ใช้ก่อสร้างภายใน เชื้อหุ้มเมล็ดรสเปรี้ยวอมหวานกินได้ สรรพคุณทางยา ใบ ตำพอก
แผล งูสวัด แผลเรื้อรัง คั้น สุมเป็นถ่านแก้พิษร้อนใน ถอนพิษไข้ แก้ไข้รากสาด แก้บิด

ตะท่อนรอก

ตะท่อนรอก เป็นไม้ยืนต้นเรือนยอดรูปกรวยคว่ำถึงค่อนข้างกลม ลำต้นมีพูพอนแคบ ๆ
เปลือกสีเทาเรียบ ยอดอ่อนและใบอ่อนมีขนสีเทา ใบเดี่ยวเรียงสลับกัน แผ่นใบรูปรี ขอบใบหยัก
คอกสีขาวนวลถึงเหลืองอ่อน ออกช่วงเดือนเมษายน – สิงหาคม ผลแข็ง รูปกลมรี เนื้อไม้ใช้ก่อสร้าง
ภายใน เนื้อไม้มีรสรับประทานได้ สรรพคุณทางยา รากเผาเป็นถ่านรับประทาน ใช้เป็นยาขับพิษ
ร้อนใน ถอนพิษไข้ แก้ไข้รากสาด แก้บิด แก้ไข้กาฬปักษี

ตะบ้ำ

ตะบ้ำ เป็นไม้เถาขนาดใหญ่ ลำต้นเลื้อยขึ้นไปคลุมต้นไม้ใหญ่ ใบประกอบสองชั้น ผิวใบ
เกลี้ยงทั้งสองด้าน ดอกเล็กสีขาวนวล และต่อมาเปลี่ยนเป็นสีเหลืองนวล ออกเป็นช่อแบบหาง
กระรอก ออกดอกในช่วงเดือนมกราคม – มีนาคม ฝัก ค่อนข้างมีวนบิดแบน เมล็ดสีน้ำตาลรูปโล่
ค่อนข้างแบน สรรพคุณทางยา เถา ทูบให้ช้ำนำไปผึ่งแดดพอเหี่ยว ชุบน้ำขี้ให้เกิดฟองใช้สระผมเพื่อ
แก้รังแคและอาการคันศีรษะ หรือแก้โรคเกิดบนหนังศีรษะ นอกจากนี้เถายังใช้คั้นเอาน้ำผสมยาอื่น
กินแก้ไส้เลื่อน เชื้อในเมล็ดตะบ้ำมีพิษเมา หมอกกลางบ้านนิยมนำมาใช้เป็นยาประเภทฆ่าเชื้อโรค เช่น
โรคหิด จี๊กตาก

ตักน้ำ

ตักน้ำ เป็นไม้ยืนต้นไม่ผลัดใบ เรือนยอดรูปกรวยคว่ำ ถึงค่อนข้างกลม ลำต้นกลมเปลือยตรง
เปลือกสีน้ำตาลเทา มีสีคล้ำสลับ ยอดอ่อน กิ่งอ่อน และช่อดอกมีขนสั้น ๆ ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับ ผิว
ใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ดอกสีขาวนวล ผลรูปไข่ สีน้ำตาล มี 3 พู ตักน้ำ ขึ้นในที่ลุ่มและป่าพรุออกดอก
ระหว่างเดือนมีนาคม – มิถุนายน เนื้อไม้ใช้ก่อสร้างได้ดี แก่นไม้ใช้ใส่ในน้ำตาลโคนจะทำให้
น้ำตาลไม่เปรี้ยวบูด สรรพคุณทางยา คั้นกินใช้เป็นยาขับลม ขับปัสสาวะ กุมธาตุ แก้บวม แก้
อ่อนเพลีย

ตังแก

ตังแก เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ชอบขึ้นในดินเหนียวที่น้ำเค็มขึ้นไม่ถึง หยั่งรากลึกและแผ่
กว้าง ทนทานต่อความแห้งแล้งและต้านลมแรงได้ดี แผ่กิ่งก้านสาขาเป็นพุ่มกว้าง ใบขนาดกลาง ขอบ
ใบเรียบ ใบค่อนข้างหยาบ ดอกไม่มีกลิ่น ผลออกเป็นช่อ ๆ ใบตังแกใช้หมักปุ๋ยแก้ความเปรี้ยวของ
ดินได้ดี ใช้เป็นเชื้อเพลิงสุ่มควันไล่ยุง สรรพคุณทางยา ใบสดค้ำคั้นเอาน้ำ แก้ปวดท้อง ท้องอืด

เปลือกดำใช้พอกเกลือ ฟี เมล็ดในแกะออกผสมกับไข่เจียวรับประทานเป็นยาขับพยาธิจำพวก
ไส้เดือนให้แก่เด็ก

สังขยา

สังขยา เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ เรือนยอดรูปกรวยคว่ำ ถึงเป็นพุ่มกลม แดกกิ่งชั้น
เดี่ยว เปลือกสีน้ำตาลเข้ม ใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบกรอบ ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ด้านบนสีเขียวมัน
ด้านล่างสีขาวนวล ดอกเล็กกลมวิธีสีเหลืองอ่อน ออกเป็นช่อสั้น ๆ ตามง่ามใบ ดอกตัวผู้และตัวเมียอยู่
ต่างต้นกัน ผลแก่สีเหลืองนวล สรรพคุณทางยา แก่น แก้ไอเกิดจากขางและน้ำดี บำรุงหัวใจ แก้
เลือดออกตามไรฟัน แก้ไข้สาเหตุเพราะคิพิการ แก้บาดแผล

สังเคียด

สังเคียด เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง เรือนยอดเป็นพุ่มทรงกรวยคว่ำ กิ่งข้างกลม ลำต้น
เป็นพุ่มพองและมีรากค้ำยัน เปลือกสีเขียวคล้ำถึงดำ กิ่งอ่อนและช่อดอกมีขนสั้นประปราย ใบ
ประกอบรูปขนนกปลายคี่ ดอกสีขาว ออกเป็นช่อตามง่ามใบ โกล็ยออก ออกระหว่างเดือนเมษายน –
กรกฎาคม ผลแก่สีแดงแกมม่วง สรรพคุณทางยา ทั้งต้น ดมคื่นฉ่ำ เป็นยาบำรุงธาตุ แก้ปวดข้อ บำรุง
หัวใจ แก้ไข้จับสั่น

สังวาลย์พระอินทร์

สังวาลย์พระอินทร์ เป็นพืชเบียน อาศัยเกาะกินน้ำเลี้ยงตามเรือนยอดของต้นไม้ยืน ลำต้น
อ่อนเรียวยาวคล้ายเส้นลวด ยอดอ่อนและช่อดอกมีขนนุ่มสีเหลือง ใบ ไม่มีหรือมีแต่เล็กน้อย ดอกเล็ก
ค่อนข้างกลม สีเหลืองอมเขียว ผลแก่สีขาว เนื้อนุ่ม ดอกและผลออกเกือบตลอดทั้งปี สรรพคุณทาง
ยา ทั้งเถา ดมคื่นฉ่ำ แก้ไข้หลังคลอดลูกใหม่ ๆ หรือเรียกว่าไข่น้ำไฟ ขับปัสสาวะ บำรุงไต แก้พิษ
ไข้หวัด แก้ไอ คื่นฉ่ำ แก้ตับอักเสบ แก้บิดมูกเลือด แก้แผลเรื้อรัง แก้ตกเลือด แก้กามโรค แก้เด็ก
เป็นโรคกระดูกอ่อน ผู้หญิงมีครรภ์ห้ามรับประทาน ย่าน ดากแห้งคื่นฉ่ำน้ำ แก้คื่นฉ่ำ

ต้นตะวา

ต้นตะวา เป็นพืชไถ้ น้ำ ลำต้นสั้น ใบเรียงเป็นกระจุกที่โคนต้น แผ่นใบกว้างรูปไข่ รูปกลม
หรือรูปหัวใจ เนื้อใบบางกรอบ ใส โคนก้านแผ่กว้างเป็นกาบ ดอก 3 กลีบ สีขาว กลางดอกสีเหลือง
ผลรูปขอบขนานแกมรูปรี มีเมล็ดมาก สรรพคุณทางยา ทั้งต้น ดมคื่นฉ่ำ ใช้เป็นยาแก้พิษร้อนภายใน
ต่างกาย

सान

सान เป็นไม้ยืนต้นขนาดสูง ใบโตเท่าฝ่ามือ ใบหนาขาวแหลม ก้านใบโปนชัดเจน ใบมี
 กายสาก ๆ ดอกสีขาว ออกดอกผลในช่วงเดือนตุลาคม – มีนาคม ผลโตเท่าผลมังคุดสีเขียวเหลือง ผล
 มี 5 กาบ กาบนอก 3 กาบ มีรสเปรี้ยวอมฝาด กาบในรสเปรี้ยวใช้แกงส้มได้ เนื้อของผลสุกมีรสหวาน
 อมเปรี้ยวกินสด ๆ ได้สรรพคุณทางยา สานใหญ่รากใช้ผสมยาอื่นกินขับโลหิตระดู ส่วนसानเล็ก
 เป็นเครือ สรรพคุณทางยาใช้รากฝนกับน้ำชาข้าวทาแก้อักเสบ ขี้ บวม

सानคำ

सानคำ เป็นไม้ยืนต้น เรือนยอดกลมถึงทรงกระบอก ลำต้นตรง บางครั้งมีพูพอนแคบ ๆ
 เปลือก สีเทาถึงน้ำตาลเข้ม ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ ด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนเล็กน้อย ดอกสี
 เหลือง ออกระหว่างเดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ ผลสีชมพูแกมแดง แดกออกเป็นกลีบ ๆ เมล็ด
 เล็กมีเยื่อสีแดงหุ้ม สานคำขึ้นในที่ชุ่มและป่าพรุ สรรพคุณทางยา ทั้งต้นมีพิษ เปลือกฝนกับน้ำชา
 ข้าวทาแผลเปื่อย ฝีพุพอง ฟกบวม สามารถแก้อาการหูดื้อโดยเจาะเปลือกลำต้นพอประมาณ แล้ว
 แบนหูลงไปตรงรูที่เจาะไว้

सानน้ำ

सानน้ำ เป็นไม้ยืนต้น เรือนยอดกลมถึงทรงกระบอก ลำต้นมีพูพอนแคบ ๆ เปลือกสี
 น้ำตาลแดง ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับ ผิวใบเกลี้ยงเป็นมัน ดอกสีเหลือง ออกระหว่างเดือนพฤศจิกายน –
 มีนาคม ผลรูปไข่กลับ เมื่อสุกสีแดงแกมม่วง แดกออกเป็นกลีบ ๆ เมล็ดเล็กมีเยื่อสีแดงหุ้ม สรรพคุณ
 ทางยา ใบ เปลือกต้น คั้นน้ำใช้เป็นยาแก้ท้องเสีย ระบายพิษไข้ ผล ใช้เป็นยาระบายท้อง แก้ปวดท้อง
 แก้ไข้

सानใบใหญ่

सानใบใหญ่ เป็นไม้ยืนต้นผลัดใบ เรือนยอดตรงถึงทรงกระบอก ลำต้นมีพูพอนแคบ ๆ
 เปลือกสีน้ำตาลเทาถึงน้ำตาลแกมแดง ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับ ด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขน ขอบใบ
 เป็นคลื่นหรือหยัก ดอกสีเหลือง ออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง ออกระหว่างเดือนมีนาคม – พฤษภาคม ผล
 ก่อนข้างกลมไม่แตก เมล็ดเล็กมีเยื่อสีเหลืองหุ้มรอบขั้วสะเก็ดลำต้น มีพิษทำให้คัน สรรพคุณทางยา
 ทั้งต้น คั้นใช้เป็นยาแก้ไข้กาฬโรค

สาบเสือ

สาบเสือ เป็นไม้พุ่ม แตกกิ่งก้านมากมาย ใบออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ รูปไข่แกม
 สามเหลี่ยม มีขนสากมือ โดยเฉพาะด้านบน ด้านล่างมีต่อมกลิ่นฉุนจัด ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอด

ปลายกิ่งมีสีขาวเป็นกระจุก บางทีมีสีน้ำเงินแกมม่วง ผลเมื่อแห้งเรียวยาวมีสีดำ สรรพคุณทางยา ใบตำหรือขี้กับปูนกินหมาก พอกที่ปากแผลเพื่อห้ามเลือดและกันบาดทะยัก ทั้งต้นใช้เป็นยาเบื่อปลา เป็นยากำจัดแมลง

สายม้า

สายม้า เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง เลื้อยพันต้นไม้อื่น กิ่งอ่อน ใบอ่อน และช่อดอก มีขนสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับ รูปไข่ รูปไข่กลม คอกสีขาวเปลี่ยนเป็นสีชมพู ออกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ – สิงหาคม ผลรูปกลมรี เกือบ สรรพคุณทางยา ใบ กิ่ง เคี้ยวให้ละเอียด ผสมน้ำเกลือ ปิฉแผล ใช้เป็นยาแก้พิษงูทุกชนิด

สายชะ

สายชะ เป็นพืชพวงกก มีเหง้าใต้ดิน แดกหน่อเป็นกอใหญ่ตามชายป่าพุ ใบเรียงชิดกันสามแถวที่โคนต้น แผ่นใบเรียวยาว ขอบใบหยักแหลมคม ช่อดอกคล้ายซี่ร่มออกที่ปลายลำ ดอกเล็กมาก เรียงสลับชิดกันหลายดอก รูปไข่หรือรูปกลมรี ผล รูปไข่กลับสีน้ำตาล เปลือกหนาเป็นสันตามยาว สรรพคุณทางยา หัว แก้ท้องเสีย แก้อาเจียน ราก ใช้เป็นยาสมานแผล บำรุงตับ ลดไข้ ระบายท้อง

สาวสะอู้ง

สาวสะอู้ง เป็นชื่อพืชสมุนไพรชนิดหนึ่ง ชอบขึ้นทั่วไปตามบริเวณที่ดอน พบมากในจังหวัดนครศรีธรรมราช ครัง พัทลุง สงขลา และสตูล ลักษณะเป็นพืชเถา ใบสีเขียวเข้ม ลักษณะคล้ายใบพลู ท้องใบสีอ่อนกว่าบนใบ คอกสีขาว ผลเดี่ยว กลมยาว สรรพคุณทางยา ใช้ประกอบยาประเภทชูกำลัง บำรุงร่างกาย บำรุงธาตุ ถ้าผสมกับน้ำกระเทียมโรง หุ้งฟ้า บาวม้ามีด เชื่อว่าเป็นยาเพิ่มสมรรถภาพทางเพศ

ตำมะงา

ตำมะงา เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย มีขนนุ่มคลุมตามส่วนอ่อน ๆ ทั้งหมด ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามกันเป็น คู่ ๆ ใบรูปรี ผิวใบเกลี้ยง ขอบใบเรียบ ดอกเป็นดอกรวมเพศ สีฟ้าอ่อน ๆ ออกรวมกันเป็นช่อ ผล มีเนื้อหุ้มเมล็ด เมล็ดแข็งมากมี 1 – 4 เมล็ด สรรพคุณทางยา ใบ ตำพอกใช้เป็นยาแก้ปวดศีรษะ แก้โรคผิวหนัง กลากเกลื้อน ผล แก้เขื่อตาอักเสบ ต้น ดัมคิม ขับปัสสาวะ ราก ผสมลูกผักชี แก้กลิ้นเหียนอาเจียน ราก ต้น ผนกับน้ำปูนใสทาหัวริดสีดวงให้ยุบหาย

ตำมะงา

ตำมะงา เป็นไม้พุ่ม รากเป็นระบบรากแก้ว ลำต้นค่อนข้างแบน มีร่องตื้น ๆ สีม่วงน้ำตาล ใบค่อนข้างหนา ออกตรงข้ามกัน ใบรูปไข่ ดอกออกเป็นช่อกลีบดอกสีขาว ปลายกลีบเลี้ยงสีม่วง ผลมีขนาดเล็ก สรรพคุณทางยา ใช้รากตำลึงา และรากแก้้มชอนฝนกับน้ำมะนาว ชุบตำลึงาพอกปากแผล ใบอ่อน นำมาเคี้ยวพอกปากแผลที่ถูกงูพิษกัด แล้วนำรากไปต้มน้ำดื่มแก้พิษงูทุกชนิด เอาตำลึงาทั้ง 5 มาต้ม เอาน้ำอาบแก้โรคผิวหนัง ใช้รากผสมกับยาอื่นดื่มกินแก้โรคริดสีดวงทวาร

ตมตัน

ตมตัน เป็นพันธุ์ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นสูง 5 – 20 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มแหลม เปลือกสีน้ำตาล เรียบ มีรูหยในเป็นตุ่มเล็ก เปลือกชั้นในสีน้ำตาล กิ่งอ่อน ใบอ่อน และช่อดอก มีขนสีน้ำตาล ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับรอบกิ่ง ใบเป็นรูปใบรีแกมรูปหอก ผิวใบเกลี้ยง ดอกสีขาวนวลถึงเหลือง ผลแก่สีส้ม รูปค่อนข้างกลม แตกออกเป็นสองกลีบ เมล็ดเล็กสีดำ หุ้มด้วยเนื้อเยื่อนุ่มสีแดง ขอบขึ้นในป่าพรุ ชายทะเลภาคใต้ ใบและผลใช้เพื่อปลา รากถ่ายพิษต่าง ๆ ถ่ายฝีในท้อง พิษเสมหะและโลหิต แก้ตัดไข้ทุกชนิด แก้ลม แก้วัณโรค

เส็งเล็ก

เส็งเล็ก เป็นไม้ล้มลุกพุ่มเตี้ย มีขนประปรายตามทุกส่วนของต้น ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ ใบเป็นรูปไข่ รูปสามเหลี่ยม รูปขอบขนานแคบ ๆ กว้าง 1 – 4 เซนติเมตร ยาว 3 – 10 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบมน ขอบใบเป็นหยัก ช่อดอกออกรวมกันเป็นกลุ่มแน่นตามปลายกิ่ง และออกตามง่ามใบบ้าง กลีบดอกมีสีชมพูหรือขาว 5 กลีบ ผลเป็นแคปซูลป้อม ๆ เป็นพู่ 5 พู่ เมล็ดในแต่ละพู่เป็นสามเหลี่ยมโค้ง ๆ และแข็งมาก เส็งเล็กขึ้นปนในนาข้าวทั่ว ๆ ไป เปลือกใช้ทำเชือก เมล็ดใช้เบื่อสุนัข ใบต้มน้ำดื่มแก้ร้อนใน ทำให้เลือดเย็น พอกแก้พิษ แก้บวม ทาผิวแห้งแก้บวมแดง แก้จุกจุกเป็นเลือด แก้พิษปลาปักเป้า สตรีมีครรภ์ห้ามรับประทาน

เสม็ดแดงใบมน

เสม็ดแดงใบมน เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เรือนยอดเป็นพุ่มทรงสูง เปลือกสีน้ำตาลแกมสีส้มแดง เรียบหรือลอกเป็นแผ่นบาง ๆ เปลือกชั้นในสีน้ำตาล ยอดอ่อนสีขาวแกมชมพู ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม ใบเป็นรูปไข่แกมรูปหอก ผิวใบเกลี้ยง ด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีจางขาวนวล ดอกเล็กสีขาว ออกเป็นช่อแยกแขนงสั้น ๆ ตามง่ามใบและปลายกิ่ง ผลแก่สีขาวกลม ขึ้นตามพื้นดินทรายใกล้ชายฝั่งทะเล ป่าพรุ ผลสุกกินได้มีรสฝาด ยอดรับประทานเป็นผักสด ใบตำพอกแก้เก็ดขัดยอก ฟกบวม รมไฟนابท้องเด็กแก้ท้องอืด ปวดท้อง ราก ผสมยาอื่น ดมกินน้ำแก้ปวดประจำเดือน พอกโลหิตสตรี

เสมีคแดงใบปลายคิง

เสมีคแดงใบปลายคิง เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เรือนยอดเป็นพุ่มทรงสูงเปลือกเป็นสีส้มถึงแดง เปลือกชั้นในสีน้ำตาล โคนต้นมีพูพอน ใบรูปรีแกมรูปหอก ผิวใบเกลี้ยง ปลายใบเรียวเป็นทางยาว ออกดอกเป็นช่อสั้น ๆ ตามง่ามใบและปลายกิ่ง ผลแก่สีม่วงคล้ำ รูปกลมรี ชอบขึ้นในป่าดิบชื้นและป่าพรุ มีเขตกระจายพันธุ์ภาคใต้ ไม้ใช้ทำโครงสร้างต่าง ๆ ได้ ใบสดตำป่นปิดพอกแก้เคล็ดชอก ฟกช้ำ ฟกบวม หรือผสมกับผลมะกรูด ใบพลูด ร่มควันได้ที่ทำด้วยเปลือกเสมีคพองุ่น ๆ นาบท้องเด็ก แก้ท้องขึ้น ท้องอืด

เสมีค

เสมีค หรือต้นเหม็ด มี 2 ชนิด คือเหม็ดขาว เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ชอบขึ้นในกลุ่มที่น้ำท่วม ดินเหลว ใบเล็กยาว ออกดอกเป็นช่อ เปลือกสีขาวเป็นแผ่น ๆ นิยมนำมาชุปน้ำมันขางมาทำเป็นได้สำหรับจุดไฟและยังนำไปปรุงหลังคาได้ด้วย เหม็ดแดง มีลักษณะเหมือนกับเหม็ดขาว แต่ใบสีแดงเรื่อ ๆ และใบหนากว่า ชาวภาคใต้ใช้ต้นเหม็ดมาทำฟืน มีสรรพคุณทางยา ใช้ใบสดตำพอกแผลและรอยฟกช้ำ แก้เคล็ดขัดชอก ฟกช้ำ บวมดำ และนอกจากนี้ใช้ได้เหม็ดจุดไฟเอาควันรมใบพลูด ผลมะกรูด นาบที่ท้องเด็ก แก้ปวดท้อง ใบเหม็ดมีน้ำมันหอม ใช้ทาผิวหนังโล่งๆ ใบนำมาต้มรับประทาน แก้ปวดหัว ปวดฟัน ปวดหู แก้ไขข้ออักเสบ ขับเหงื่อ ขับเสมหะ ขับพยาธิ ใช้ทาถูวนวด แก้ปวดเมื่อย แก้จุกเสียด ท้องอืด

เสลดพังพอนตัวผู้

เสลดพังพอนตัวผู้ เป็นพืชล้มลุก พบในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะ มีลำต้นสูง 6 นิ้ว ไม้มีน้ำยาง รากเป็นระบบรากแก้ว ลักษณะลำต้น เป็นลำต้นเหนือดินเลื้อยกลานไปตามพื้นดิน ตรงข้อมีส้อมค้ำกับพื้นดิน จะมีรากงอกออกมา ผิวลำต้นสีเขียว กลม มีหนามสั้น ๆ แดกกิ่งสาขา มากมาย ใบเป็นใบเดี่ยว ชอบใบหัก ปลายใบแหลม ผิวใบไม่เรียบมีหนาม ชอบแสงแดดรำไร ขึ้นตามที่ชื้น ใช้ลำต้น ใบ ตำรวมกันกับดิน ราก และใบของฮ้อนกละลายกับสุราคั้นเอาน้ำดื่ม ส่วนกากพอกแผลแก้พิษงู

แสมดำ

แสมดำ เป็นพืชยืนต้นขนาดเล็ก พบมากในจังหวัดปัตตานี ซึ่งชาวปัตตานีเรียกว่า อาบิอาบี ขึ้นตามป่าชายเลน หรือที่มีน้ำทะเลท่วมถึง ลักษณะเปลือกของลำต้นสีเทา มีรอยแตกตามความยาวของลำต้น มีรูระบายอากาศ มีระบบรากทำหน้าที่หายใจ ปลายรากจะโผล่ขึ้นมาเหนือผิวดิน ใบปลายแหลมมน ดอกไม่มีก้านดอกมี 5 แฉก ผลเป็นรูปแบน มีขนสีน้ำตาล มีสรรพคุณทางยา เปลือกแก้

ปวดฟัน บำรุงเพศ กระที่แก้พิษงู เมล็ดอ่อนใช้พอกฝีแรงให้แตกเร็ว และยังมีเชื่อว่าถ้ากินเข้าไปจะทำให้เป็นหมันได้ เนื้อไม้มีรสขม นำมารักษาโรคกระดูก กระษัย ลงฝีก ปัสสาวะไม่คล่อง หืด ไอ ฝิในท้อง ริดสีดวงทวาร ลงท้อง ปวดท้อง อาเจียน ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ขับเสมหะ แก้บิดมูกเลือด ขับฟอกเลือดร้าย

หงอนไก่ทะเล

หงอนไก่ทะเล เป็นพันธุ์ไม้ยืนต้นขนาดเล็กชนิดหนึ่ง เปลือกสีน้ำตาลอมชมพู แดกเป็นสะเก็ดเล็ก ๆ ไปตามยาวลำต้น เนื้อไม้สีขาว ใบเดี่ยวเรียงสลับ ใบเป็นรูปไข่ ปลายใบทู่มน เนื้อใบเกลี้ยงหนา หลังใบสีเขียว ท้องใบเป็นคราบสีขาว ประค้ำจุดสีน้ำตาล ช่อดอกออกตามง่ามใบ ผลเป็นแคปซูลพอง ๆ ผิวแข็งเกลี้ยงเป็นมันปลายผลเป็นสันหรือครีบยาว ชอบขึ้นตามชายป่าชายเลน ต้นไม้ทำถ่าน เนื้อไม้เมล็ดตากแห้งตำผงคลุกข้าวเปลือกสุก

หญ้าไถ่นกคุ้ม

หญ้าไถ่นกคุ้ม เป็นหญ้าชนิดหนึ่ง ลักษณะลำต้นสูง 1 – 2 ฟุต ต้นและใบมีขน ออกดอกเป็นกระจุกสีม่วงอ่อน ขอบใบหยัก เมล็ดมีเปลือกแข็งเป็นสี่เหลี่ยม ปลายเมล็ดมีขนแข็งยาว ขึ้นตามที่รกร้าง ดันสดใช้ต้มกินแก้กำเดา ขับปัสสาวะ แก้น้ำ คีซ่าน เหน็บชา ดันแห้งต้มกินแก้เจ็บคอ ใช้ผสมยาอื่น ต้มกินบำรุงสมรรถภาพทางเพศ ผสมกับยาอื่นต้มให้ผู้หญิงกลดอาบ ทำให้เลือดลมดี

หญ้าข้าวผี, หญ้าเข็ม

หญ้าข้าวผี เป็นไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง จำพวกข้าว ลำต้นสูง 100 – 150 เซนติเมตร ใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบเรียวยาวแหลม ใบและขอบใบคาย ออกดอกเป็นช่อแยกแขนงที่ปลายลำ หญ้าข้าวผี ขึ้นบริเวณน้ำขังป่าพรุ สรรพคุณทางยา ทั้งต้นต้มน้ำดื่ม ใช้เป็นยาบำรุงม้าม แก้โรคกะเพาะลำไส้ ขับลม แก้ปวดท้อง ท้องร่วง

หญ้าเข็ม เป็นพืชชนิดหนึ่งที่กินแมลง มีลักษณะคล้ายหญ้าสีทอง มีดอกสีขาวคราม ออกรวมกันเป็นกระจุกที่ปลายก้านช่อ ใช้เป็นยาแก้ไข้หอมเหลือง แก้หืดไอ แก้โลหิตเสีย

หญ้าขุยไม้ไผ่

หญ้าขุยไม้ไผ่ เป็นชื่อไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ลำต้นสูง 30 – 100 เซนติเมตร ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับ แผ่นใบเป็นรูปหอก ดอกออกเป็นช่อแยกแขนงที่ปลายลำ ช่อดอกอ่อนเป็นรูปกระบอก ผลสีน้ำตาลคล้ำ รูปกระสวย ชอบขึ้นตามป่าพรุแห้ง ลำต้นใช้เลี้ยงสัตว์ หรือนำมาตำละลายกับสุรา แก้บวม แก้ปวด คับพิษร้อน แก้พิษฝี เจริญไพเราะ แก้หนองใน

หญ้าไช้เห็บ

หญ้าไช้เห็บ เป็นพืชชนิดหนึ่งที่ขึ้นเป็นกระจุก ลำต้นสูง ใบเรียงแหลม กาบใบยาว มีขนเฉพาะตอนปลาย ช่อดอกแยกแขนงออกเป็นปลายลำ ดอกเล็กมากสีม่วง เรียงสลับซ้อนกันเป็นสองแถวมน ช่อดอกย่อยขนาดเล็ก รูปขอบขนาน ขึ้นทั่วไปบนเนินทรายและในที่พรุ สรรพคุณทางยา ดั้นไช้เป็นยาขับน้ำดี ใบไช้เป็นยาฆ่าพยาธิ ดอกไช้เป็นยาแก้ปากเปื่อย ปากซีก หัวไช้เป็นยาบำรุงธาตุ แก้เสมหะ แก้ธาตุพิการ เจริญอาหาร รากไช้เป็นยาแก้ช้ำใน ขับโลหิตเน่าเสีย

หญ้าไช้เห็บเล็ก, หญ้าไช้เหา, หญ้าคมบาง

หญ้าไช้เห็บเล็ก มีลักษณะคล้ายหญ้าไช้เห็บ ต่างกันที่ช่อดอกย่อย ดั้นไช้เป็นยาแก้ไข้เพื่อติพิการ ดีแห้ง แก้ร้อนใน กระหายน้ำ บำรุงธาตุ

หญ้าไช้เหา เป็นพืชชนิดหนึ่ง ขึ้นในที่ชื้นแฉะ บางครั้งลอยหัวอยู่ในน้ำ ลำต้นเลื้อยทอดตามพื้น แตกกิ่งชูขึ้น ใบเป็นลักษณะริแกมรูปไข่ ปลายแหลม โคนเว้า มีขนที่ขอบใบ ดอกออกเป็นช่อสั้น ๆ มีสรรพคุณทางยา ทั้งดั้น ไช้เป็นยาแก้ไข้จับสัน แก้ดีพิการ แก้ร้อนในกระหายน้ำ บำรุงธาตุ ระบายท้อง แก้วริดสีดวงทวาร

หญ้าคมบาง เป็นพืชจำพวกกก มีเหง้าใต้ดิน แดกหน่อเป็นกอใหญ่ ลำต้นเป็นเหลี่ยมมุมแหลมสามมุม ใบเรียงเวียนสลับรอบลำต้น ช่อดอกแยกออกตามง่ามใบ ดอกเล็กเรียงสลับ ผลกลม สีแดงดำที่ปลาย มีสรรพคุณ หัว ไช้เป็นยาแก้ท้องเสีย แก้อาเจียน ราก ดับผสมยาอื่น ไช้เป็นยาลดไข้ แก้ปวดหัว แก้วริดสีดวงทวาร บำรุงดิน ขับปัสสาวะ ระบายท้องแก้อาการท่อน้ำดีอักเสบ

หญ้าคา

หญ้าคา เป็นวัชพืชชนิดหนึ่ง ขึ้นในที่โล่งแจ้ง อากาศร้อน ลำต้นกลมปลายใบยาวเหมือนใบข้าว แดกหน่อขยายพันธุ์อย่างรวดเร็ว ทุกส่วนของหญ้าคาสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด คือ ลำต้นและใบใช้มัดรวมกันทำเป็นด้ามขลุ่ยหลังคา รากนำมาต้มกับสมุนไพรอื่นคั้นแก้เบาขัด บำรุงไต แก้ดีช่าน ใบ ผสมมูลโคเปียกโขลกละลายน้ำกรองเอารับประทาน กากนำไปพอกปากแผลแก้พิษงู และพิษสัตว์อื่น และพิษร้อนที่ทำให้สลด รากต้มกับน้ำตาลกรวดและยาอื่น แก้ร้อนในปัสสาวะ บำรุงกำลัง และในด้านพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ จะนำมาถักเพื่อแขวนประตูบ้านเป็นการกันผีในการทำขึ้นบ้านใหม่และมีคนตาย

หญ้าจาม, จัมพันควาย

หญ้าจาม เป็นไม้ล้มลุกขนาดเล็กชนิดหนึ่ง อวบน้ำ ทุกส่วนมีขนเล็กน้อย ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ สลับทิศทางการงอก รูปขอบขนานแคบ ๆ ขอบใบเรียบ ออกดอกสีม่วง ตามง่ามใบ ผลเป็นแคปซูล ผลแก่จะแตกตามรอยประสาน เมื่อโปรยเมล็ดเล็ก ๆ ภายใน ขอบขึ้นที่มีน้ำท่วมขัง ยอด

อ่อน ใช้กินเป็นผัก นำดอกหรือยอดมาขยี้ที่ได้จุมูกจะทำให้จามแก้คักจุมูก ทั้งต้น แก้ปวดท้อง
มวลงท้อง ดัมกับสุราคิมแก้ข้ำ

หญ้าจิมพินควาย เป็นกล้วยไม้ดินชนิดหนึ่ง ลำต้นเป็นปล้อง ใบเดี่ยว ภายในเป็นปลอกหุ้ม
ปล้องลำ ช่อดอกออกที่ปลายลำบางครั้งแยกแขนง ดอกบานทีละดอก ดอกสีขาว และม่วงอมชมพู ผล
เป็นรูปรีวงแกมรูปขอบขนาน ขอบขึ้นในที่ป่าโปร่งที่ดินเปียกชื้นตามลุ่มเชิงเขา ใบนำมาโขลกให้
ละเอียดพอกเป็นยาแก้ปวด ดอก ใช้เป็นยาแก้เลือดออกจากในตา แก้พิษแมลงกัดต่อย แก้ลมและ
เลือด

หญ้างวงช้าง

หญ้างวงช้าง เป็นพืชล้มลุกชนิดหนึ่ง ขึ้นตามท้องทุ่งนา ใกล้เคียงน้ำ ต้นอวบน้ำสูงราวฟุต
เศษ ๆ มีขนหยาบทั้งต้นและใบ ใบทรงกลมรี ปลายใบแหลมสั้น ขอบใบหยัก ออกดอกตามซอกใบ
และยอด ช่อดอกโค้งงอ กลีบวงช้าง มีชนิดดอกสีขาวอมฟ้าและดอกสีขาวล้วน มีสรรพคุณทางยา
ต้นสดคัมกินแก้ปวดท้อง ดัมผสมน้ำผึ้งกินแก้ปวดอักเสบ ฝึหนองในปอด ใบสดคัมคั้นน้ำอมแก้ปาก
เปื่อย และใบคัมกับข้าวเย็นพอกบริเวณฝึหนอง พิษตานซาง ดอกผสมปูนกินหมาก ขยี้โปะท้องเด็ก
แก้ปวดท้อง รากนำมาคัมผสมพิมเสนใช้หยอดตาแก้ตาข้ำ ตาต้อ ตาแดง ใช้ทั้งต้นกินขับปัสสาวะ แก้
ตะกอนนิ่วในกระเพาะปัสสาวะ

หญ้าหอมอ่อนใหญ่, หญ้าดอกขาว, หญ้าดอกแดง, หญ้าตะกรับ

หญ้าหอมอ่อนใหญ่ เป็นพืชชนิดหนึ่งลักษณะคล้ายหญ้าหนวดเหม็นต่างกันที่ลำต้น
ก่อนข้างใหญ่ ดอกใหญ่กว่า กาบล่างรูปหอก ปลายเรียวแหลม มีสรรพคุณ ใช้เป็นยาแก้พิษอักษร
แก้ปวดบวม เหือด หัด อีสุกอีใส แก้แผลเรื้อรัง

หญ้าดอกขาว เป็นพืชชนิดหนึ่งจำพวกกก มีเหง้าใต้ดิน ลำต้นเรียวเป็นเหลี่ยมสามมุม ใบ
ออกเป็นกระจุกแผ่ราบ แผ่นใบเรียบโค้งปลายมน ออกดอกเป็นช่อ มีสรรพคุณ ใบ ดัมคิมแก้บิด
แก้หืด แก้หลอดลมอักเสบ แก้โรคเท้าช้าง ตำพอกสมานแผล แก้กลากเกลื้อน เรื้อนกวาง แก้ปวด
ศีรษะ ตำผสมน้ำมันใช้หยอดแก้ตาแดง ตาแฉะ เม็ดขับพยาธิ แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ ตำพอกแก้เหา
ทั้งต้นคัมน้ำคัมช่วยลดไข้ แก้ไอ แก้คิซ่าน แก้คัมอักเสบ แก้ปัสสาวะรดที่นอน แก้ริดสีดวงทวาร

หญ้าดอกแดง เป็นพืชชนิดหนึ่งจำพวกกก มีเหง้าใต้ดิน ลำต้นเป็นเหลี่ยม ใบสั้นสีเขียว
ปลายแหลม ดอกออกเป็นช่อที่ปลายลำ มีสรรพคุณทางยา หัว ขับปัสสาวะ แก้ขัดเบา ไตพิการ

หญ้าตะกรับ เป็นชื่อพืชชนิดหนึ่ง จำพวกกก มีเหง้าใต้ดิน ลำต้นเป็นเหลี่ยม มีใบมาก
มีช่อดอกเรียวแหลม ดอกออกเป็นช่อคล้ายกกตั้งกา หญ้าตะกรับขึ้นในที่ชื้นแฉะน้ำขัง มีสรรพคุณ
ทางยา หัว แก้ท้องเสีย แก้อาเจียน บำรุงตับ ระบายท้อง ขับน้ำดี แก้ข้ำใน ดอก แก้แผลเปื่อยพุพอง

หญ้าตาน, หญ้าตีนกา, หญ้าไต้ใบ, หญ้าออกปล้อง

หญ้าตาน เป็นชื่อพืชชนิดหนึ่งจำพวกกก ขึ้นมากในป่าพรุ ใบเดี่ยวเรียงสลับซ้อนตรงข้ามกันเป็นแถว ใบเรียวยาวโค้งคล้ายดาบ สีเขียวขาว โคนใบกว้าง ช่อดอกออกตามง่ามใบ ออกดอกสีเหลือง ไม่มีสรรพคุณทางยา

หญ้าตีนกา เป็นหญ้าชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นกอเล็ก ๆ ดอกเป็นก้านแข็ง ปลายก้านดอกเป็นกาบคล้ายตีนกา ออกดอกสีขาวนวล มีสรรพคุณ รักษาโรคบาดทะยักในระยะแรกเริ่ม โดยการนำมาต้มผสมกับเหล้าโรง ทุกส่วนนำมาโขลกผสมสุรา กินดับพิษร้อน คั้นรวมกับหญ้าแพรก หญ้าปากควาย กินแก้ไข้ใน แก้ร้อน และแก้ผิวหนังอักเสบ

หญ้าไต้ใบ เป็นพืชล้มลุกชนิดหนึ่ง ลักษณะลำต้นตรง แตกกิ่งค้ำเป็นพุ่ม กิ่งก้านสีเขียวอมแดง ใบออกเรียงสลับเป็นสองแถว ลักษณะคล้ายใบมะขาม ออกดอกและผลบริเวณด้านล่างของใบ มีสรรพคุณทางยา ดับสด ใช้กินแก้ถ่ายเป็นมูกหรือบิด ดับอักเสบ ใช้คั้นแห้งคั้นกับดั่งสัตว์กินเป็นยาบำรุง ใช้ทุกส่วนมาต้มแก้คิซ่าน ระวังระดูขาว ผสมสุรารักษาแก้ไข้จับสัน ขับเบา หัวค้ำใช้ทับระดู ใช้ตำโปะแผลฟกบวม

หญ้าออกปล้อง เป็นพืชชนิดหนึ่ง ที่ลอยในน้ำ ลักษณะเป็น ใบเดี่ยวเวียนสลับ แผ่นใบเรียวยาวแหลม มีขนขาวที่โคนใบ ออกดอกเป็นช่อ คั้นและใบ ใช้เลี้ยงสัตว์ ใ้ของลำต้นใช้ทำไส้ตะเกียง ทั้งคั้น นำมาคั้นคั้นขับปัสสาวะ ขับน้ำ บำรุงไต ตำพอกแผล ขับระดู แก้ปวดข้อ แก้ปวดกระดูกเกาะกระดูกหัก

หญ้านมหนอง, หญ้านิวหนู, หญ้าปริก

หญ้านมหนอง เป็นชื่อพืชชนิดหนึ่ง มีลักษณะคล้ายหญ้าหาว แต่ต่างกันที่ช่อดอกมีช่อแขนง 2 – 3 ช่อ แต่ละช่อประกอบด้วยช่อดอกย่อยขนาดเล็ก เรียงกันเป็น 2 แถวด้านล่าง สรรพคุณทั้งคั้น ใช้เป็นยาแก้ลมพิษ แก้ปวดเมื่อยหลังคลอด แก้อุจจาระเป็นเลือด แก้ฝีมีหนอง แก้คิซ่าน

หญ้านิวหนู เป็นพืชชนิดหนึ่งในจำพวกกก ขึ้นทั่วไปที่ชื้นแฉะ ลำต้นเป็นเหลี่ยมสามมุม ใบเรียงเป็น 2 แถวที่โคนต้น ใบเรียวยาวมนยาวคล้ายซี่ร่ม ที่ปลายลำประกอบด้วยช่อแขนงหลายช่อ ช่อดอกย่อยรูปไข่ ปลายแหลมกลม มีสรรพคุณทางยาเป็นยาแก้โรคท้องเสีย บำรุงตับ รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก สมานแผล

หญ้าปริก เป็นไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ลำต้นและกิ่งสีเหลืองมีขน ใบเป็นรูปหอก ขอบใบเป็นหยัก ปลายใบแหลม ดอกสีขาวออกเป็นกลุ่มกลมที่ง่ามใบคู่ ผลเล็กอยู่ภายในกลีบเลี้ยง ขึ้นในบริเวณที่ชุ่มชื้นตามป่าชายหาด และป่าพรุ ใบรับประทานได้ในอาหารประเภทหญ้า ใช้เป็นยารักษาโรคตามัว ตาฝ้า ตาฟาง แก้ผื่นคัน แก้ปวดบวม แก้ปวดเคืองตา ใบอ่อน ขยี้ให้ละเอียด ผสมน้ำเล็กน้อย ทาท้องเด็กแก้โรคท้องอืด

หญ้าไทร

หญ้าไทร หรือหญ้าแซมไทร เป็นไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ขึ้นตามที่ชื้นแฉะหรือลอยในน้ำ ลำต้นชูขึ้น ลำต้นมีแถบขนสาบมือ ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับตามข้อของลำต้น ใบเรียวยาวแหลม ขอบใบหยาบ ดอกออกเป็นช่อแยกแขนงที่ปลายลำ ช่อดอกสีม่วง รูปขอบขนานแคบ ๆ ปลายหู่ โคนมน ใบมีพิษทำให้เกิดอาการคัน ทั้งต้น คั้นน้ำคั้นใช้เป็นยาขับฟอกโลหิตระดูไม่ปกติ แก้ปวดมดลูก บำรุงโลหิต แก้โลหิตเสีย ใช้เป็นยาลดไข้ ชาวบ้านในบางพื้นที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมปักเป่า แก้วริคสีควงจุมุก

หญ้าปล้องเล็ก

หญ้าปล้องเล็ก เป็นพืชล้มลุกชนิดหนึ่ง ลำต้นเรียวยาวเล็กสูงใบเดี่ยวเรียงสลับ ผิวใบเกลี้ยง มีขนสั้นเป็นแผง ดอกออกเป็นช่อแยกแขนงประชิดกันเป็นแท่ง ช่อดอกย่อยรูปไข่เล็กมาก ขอบขึ้นที่ชื้นแฉะ โดยเฉพาะที่พรุ นำทั้งต้นมาคั้นน้ำใช้เป็นยาบำรุงธาตุ บำรุงกำลัง ทำให้นอนหลับ บำรุงความกำหนัด

หญ้าปากควาย

หญ้าปากควาย เป็นพืชชนิดหนึ่ง ลักษณะคล้ายหญ้าตีนกา ลำต้นแบนใบยาว ช่อดอกเป็นก้านเดี่ยว ปลายก้านแตกเป็น 4 แฉก ก้านอ้วนและสั้นกว่าหญ้าตีนกา ดอกสีขาวแกมสีเขียว มีสรรพคุณทางยา ใช้ขับพิษภายใน แก้ไข้ตัวร้อน อุมโลหิตให้ปกติ บำรุงกำลัง ถ้าผสมกับหญ้าขี้ฉะและรากพลองตัวผู้คั้นกินแก้อาการห่อนสมรรถภาพทางเพศ

หญ้าปล้องใหญ่

หญ้าปล้องใหญ่ เป็นพืชชนิดหนึ่ง ขึ้นลอยตัวอยู่ในน้ำ มีเหง้าเลื้อยทอดตามแนวนอน แตกลำต้นขึ้น มีขนตามข้อใบ ใบเดี่ยวเวียนสลับ ผิวใบหยาบ ขอบใบมีขนสั้น มีช่อดอกแยกแขนงออกที่ปลายลำเป็นรูปไข่เล็กมาก เรียงสลับทางด้านล่างของช่อแขนง ผล รูปกลม ดันและใบใช้เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงวัว ควาย มีสรรพคุณทางยาแก้ร้อนใน แก้ปวดข้อ ตำพอกแผล

หญ้าผ้าร้าย, หญ้าฝอยเล็ก, หญ้ามันหญิง

หญ้าผ้าร้าย เป็นพืชชนิดหนึ่งคล้ายหญ้าไข่เหา ต่างกันที่ลำต้นใหญ่กว่า ยาวกว่า มีช่อดอกยาว ดันและใบใช้เลี้ยงสัตว์ มีสรรพคุณช่วยรักษา โดยนำทั้งต้นใช้เป็นยาใช้จับสั้น แก้กิพิการ แก้ร้อนใน ระบายท้อง แก้วริคสีควงทวาร

หญ้าฝอยเล็ก เป็นพืชชนิดหนึ่งที่กินแมลงเป็นอาหาร มีลักษณะคล้ายหญ้าสีทอง ต่างกันที่ดอกสีม่วงสด มีสรรพคุณ ใช้เป็นยาแก้ไอหอมแห้ง แก้โลหิตเสีย แก้หืด ไอ แก้เจ็บคอ แก้ผิคล้ำแดง

หญ้ามันหลัง เป็นพืชล้มลุกชนิดหนึ่ง ทุกส่วนของลำต้นเกลี้ยงมีขนนุ่ม ๆ ประปราย ใบเดี่ยวเรียงสลับกันรูปไข่ ปลายใบมน ออกดอกเป็นดอกเดี่ยวตามง่ามใบ กลีบดอกสีม่วงหรือน้ำเงิน ผลเป็นรูปแคปซูล ขอบขึ้นในที่ป่าโล่งหรือที่มีความชื้นน้ำท่วมขัง มีสรรพคุณ ทั้งต้น นำมาคั้นน้ำคั้นใช้เป็นยาดับพิษร้อน ถอนพิษไข้ แก้ฝีในคอ แก้อาเจียนเป็นเลือด ตำพอกถอนพิษแก้ฟกช้ำ ขับลมในลำไส้

หญ้ารัดเข็ม

หญ้ารัดเข็ม เป็นพืชชนิดหนึ่งจำพวกกก แตกเป็นกอ ขึ้นในที่น้ำชื้นแฉะ ใบเรียวยาวเป็นสองแถวที่โคนต้น ใบเรียวยาวแหลม เนื้อใบบอบนมาก ดอกออกเป็นช่อแบบซี่ร่ม ผสมปลายลำ ช่อดอกรูปค่อนข้างกลม มีกาบรองดอก หลุดร่วงง่าย มีสรรพคุณ ทั้งต้นคั้นน้ำคั้น ใช้เป็นยาบำรุงธาตุ บำรุงร่างกาย สมานแผล หัวใช้เป็ยาลดไข้ ขับลม บำรุงธาตุ

หญ้าสามคม

หญ้าสามคม เป็นพืชชนิดหนึ่งจำพวกกก ลำต้นตรง เป็นเหลี่ยม ใบออกตามข้อของลำต้น กาบใบเป็นปลอก ขนาดเล็กหุ้มลำต้น ใบเรียวยาวแหลม ดอกออกเป็นช่อผสมแบบแยกแขนงสั้น ๆ ตามง่ามใบ และปลายลำ ประกอบด้วย ช่อดอกย่อยรูปไข่ มีกาบรองดอก ขอบขึ้น โดยทั่วไปที่ป่าพรุ มีสรรพคุณ ราก คั้นน้ำคั้น บำรุงตับ แก้ท้องน้ำคั้นอีกเสบ แก้ท้องเสีย แก้อาเจียน แก้โรคไต โรคนี้

หญ้าฉิก

หญ้าฉิก เป็นพืชชนิดหนึ่งจำพวกกก มีเหง้าใต้ดิน ขึ้นเป็นต้นเดี่ยว ลำต้นตรง เป็นเหลี่ยม สามมุม ใบเรียงสลับซ้อนกัน เป็นกระจุกที่โคนและที่ข้อของลำต้น ดอกออกเป็นช่อผสมแบบก้านร่วมที่ปลายลำ ช่อดอกย่อยรูปกลม ประกอบด้วยดอกขนาดเล็ก มีกาบรองดอกเรียงสลับกัน ลำต้นใช้ฝนกับสุราแก้พิษงูทุกชนิด

หญ้าสีทอง

หญ้าสีทอง เป็นพืชชนิดหนึ่ง เป็นพืชจำพวกกินแมลง ลำต้นเล็กมากอยู่ใต้ผิวดิน ไม่มีใบหรือรากที่แท้จริง มีงูดักสัตว์ขนาดเล็กย่อยเป็นอาหาร ดอกสีเหลือง กลีบดอกเป็นส่วนล่าง และมนคล้ายปาก ออกเป็นช่อพุ่งขึ้นมาเหนือผิวดิน ดอกเรียงสลับบนก้านช่อ ผล แบนรูปหัวใจ ขอบขึ้นใน

บริเวณขึ้นและ มีสรรพคุณใช้รับประทาน เป็นยาแก้ไข้ผอมเหลือง แก้โลหิตเสีย แก้หืด ไอ ทำ
ให้รู้รสอาหาร แก้ผิคล้ำแดง

หญ้าหนวดแมว

หญ้าหนวดแมว เป็นพืชชนิดหนึ่งจำพวกกก ไม่มีเหง้าใต้ดิน ลำต้นเรียวยาวเล็ก แดงหน่อเป็น
กอ มีใบเฉพาะที่โคนซิคผิวดิน ใบเรียวยาวเล็กคล้ายเส้นผม ดอกเล็กรวมกันเป็นช่อ ดอกย่อยรูปหอก มี
กาบเล็ก ๆ รูปไข่ ปลายเป็นติ่งแหลม โคนงอกด้านนอก เรียงเวียนสลับเกยซ้อนกันรองรับดอกย่อย
ผลเล็กรูปไข่สลับค่อนข้างเป็นสามเหลี่ยม ชาวบ้านจะนำหญ้าหนวดแมวมาใช้สานเป็นเสื่อ เชือก
กระเป๋า หรือเครื่องจักรสาน

หญ้าหวาย, หญ้าหวายแดง, หญ้าหัวแดง, หญ้าหัวหงอก

หญ้าหวาย เป็นไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ใบเดี่ยวเรียวยาวสลับ แผ่นใบเรียวยาวแหลม กาบใบแบน ดอก
ออกเป็นช่อแขนง ช่อดอกย่อยรูปไข่เรียงกันเกือบตลอดความยาวของก้านแขนง ใช้ลำต้น ตัดหัว
ตัดท้าย ตำพอกแผล แล้วบิดเอาน้ำ ให้คนเพิ่งคลอดที่รกติดคัมจะทำให้รกหลุดง่าย ทั้งต้น คัมคัม
ใช้เป็นยาแก้ทางเดินปัสสาวะพิการ ขับปัสสาวะ แก้ไตพิการ มีใบขาวในปัสสาวะ หรือเป็นตะกอน
พุ่งขึ้น คับร้อนแก้พิษไข้ ผื่นหอยอดตา แก้ตาฟาง ตามัว และแก้ปวดเคืองตา

หญ้าหวายแดง เป็นพันธุ์ไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ขึ้นในที่ป่าพรุ ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ แผ่นใบ
เรียวยาวแหลม ดอกออกเป็นช่อแยกแขนง ในตอนแรกจะประชิดกันเป็นแท่งเรียวยาว แล้วจึงแยกกัน
ใช้ทั้งต้น คัมคัมน้ำ ใช้เป็นยาขับปัสสาวะ

หญ้าหัวแดง เป็นพืชชนิดหนึ่งจำพวกกก มีลำต้นเป็นเหลี่ยมสามมุม ไม่มีข้อ ใบเป็นแผ่น
เรียวยาวแหลม ช่อดอกกลมแน่นที่ปลายลำ สีส้มถึงแดงแกมน้ำตาล ดอกเล็กมากเรียงชิดติดกัน หัวมี
สรรพคุณเป็นยาบำรุงธาตุ แก้เสมหะเพ็อง ขับโลหิตของเสียออกจากร่างกาย

หญ้าหัวหงอก เป็นไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ลักษณะคล้ายพืชพอกหญ้า ขึ้นตามที่ขึ้นและ
ใบเรียงสลับชิดกันเป็นกลุ่มที่โคนลำใบเรียวยาวแหลม ดอกเล็กมากสีขาว ออกรวมกันเป็นก้อนรูปครึ่ง
วงกลม ทั้งต้นนำมาคัมกินใช้เป็นยาแก้ปวดท้อง ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ หรือตำผสมน้ำมันคน กรองเอา
หอยอดตาใช้เป็นยาแก้ตาแดง

หนามจับ

หนามจับ เป็นวัชพืชนิดหนึ่ง คนภาคกลางเรียกว่า ไมยราบ เป็นวัชพืชประเภทเลื้อยแผ่
คลุมดิน ต้นเตี้ย ลำต้นมีหนามงอโค้ง ใบประกอบด้วยใบย่อย ๆ เป็นคู่ ๆ เมื่อได้รับการสัมผัสเทือน
ใบจะหุบทันที ดอกออกเป็นช่อ กลมสีม่วงอ่อน ก้านดอกยาว ผลเป็นฝักแบน ๆ ติดกันเป็นกระจุก มี
สรรพคุณรักษาได้หลายโรค เช่น ใบอ่อนคัมกับหัวหอม ใบสาบเสื่อ ใบสั้มป่อย ใบมะขาม อาบรด

ศีรษะแก่อาการหวัด ใช้ใบสดผสมข้าวสุกตำให้เข้ากันพอกแผลอุดหนอง ทั้งคั้นดื่มแทรกเกลือ
ขับปัสสาวะ ระวังพิษต่าง ๆ เป็นต้น

หม้อข้าวหม้อแกงลิง

หม้อข้าวหม้อแกงลิง เป็น ไม้เถาชนิดหนึ่งขึ้นคลุมและเลื้อยพัน ไม้อื่น ใบเดี่ยวเรียงสลับ
แผ่นใบรูปรีเรียวแคบ ผิวใบเกลี้ยง ปลายใบแหลม ช่อดอกออก ใบคล้ายเส้นลวดใช้เกาะไม้อื่น ตอน
ปลายแปรสภาพเป็นกระเปาะสำหรับดักแมลงรูปทรงกระบอก ปลายกว้างมีฝาปิดเป็นแผ่นกลม ดอก
สีม่วงคล้ำ ออกเป็นช่อเดี่ยว ผลเป็นรูปกระสวย แดงเป็น 4 กลีบ ชอบขึ้นในที่ป่าพรุ ส่วนที่เป็น
กระเปาะ นิยมนำมาใส่ข้าวเหนียวหนึ่งเป็นอาหาร รากใช้ฝนกับน้ำพอกแผลถอนพิษแมลงสัตว์กัดต่อย
ผสมกับยาอื่นเป็นยาแก้โลหิตเป็นพิษ

หมากพุดดักแตน

หมากพุดดักแตน เป็น ไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง พบมากในจังหวัดสตูล ตรัง นครศรีธรรมราช
และสุราษฎร์ธานี เป็น ไม้ยืนต้นขนาดกลาง มีเปลือกคันสีเทา ใบเป็นรูปขนนก มียอดออกเดี่ยว ๆ ที่
ปลายก้าน เรียงสลับกันกับก้านช่อใบ ดอกมีขนาดเล็กกลิ่นหอม ผลเป็นฝักแบนคล้ายมีด มีเมล็ดรูป
ไต เรียงติดอยู่ภายใน ฝักเมื่อแก่จัดจะไม่แตกออกจากกัน ลักษณะของเนื้อไม้สีแดงม่วง มีสรรพคุณ
รักษาแผลเรื้อรัง แก้ไข้

หมากงาช้าง, หมากนางลิง

หมากงาช้าง เป็นพืชชนิดหนึ่งจำพวกปาล์ม ขึ้นในป่าพรุ ลำต้นสูง แดงหน่อเป็นกอใหญ่
ยอดแหลม หุ้มด้วยกาบใบสีเหลืองแกมเขียว ใบประกอบรูปขนนก เรียงเวียนสลับ รูปรีเรียวแคบ เป็น
ระเบียบ ดอกสีขาวถึงเหลืองนวล ออกเป็นช่อแยกแขนง ห้อยข้างลำต้นต่ำกว่ากาบใบ ผลแก่สีแดงรูป
ขอบแกมรูปไข่ มีสรรพคุณ เนื้อในเคี้ยวพ่นแผลรักษาโรคริม สمانแผล รากใช้ดื่มคั้นเป็นยาบำรุง
ธาตุ

หมากนางลิง เป็นพืชชนิดหนึ่งพวกปาล์ม มักขึ้นเดี่ยว ๆ ยอดแหลมหุ้มด้วยกาบใบสีเขียว
ใบประกอบรูปขนนก เรียงสลับเรียวแคบเรียงเป็นระเบียบ ดอกเล็กออกเป็นช่อแบบหางหนูแยก
แขนงต่ำกว่ากาบใบ ผลแก่สีแดง ชอบขึ้นในป่าพรุ มีสรรพคุณ เนื้อในเมล็ดคั้นกับน้ำดื่มใช้เป็นยาฆ่า
พยาธิ ผลอ่อนเคี้ยวพ่นแก้ น้ำกัดเท้า สมานแผล กุมธาตุ

หูกปากกา

หูกปากกา เป็น ไม้เถาขนาดเล็ก ลำต้นเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามกันตามข้อ ออกดอกสีขาว
กลิ่นหอม มักขึ้นตามป่าหุบเขาทั่ว ๆ ไป มีเขตการกระจายพันธุ์ทั่วทุกภาค สามารถปลูกเป็น ไม้ประดับ

ได้ ประโยชน์ทางยา ใบ พอกแผลน้ำร้อนลวก แก้บาดแผล แก้เท้าแตก เถา ช่อยอาหาร
แก้เลือดกำเดา เมล็ด แก่น้ำเหลืองเสีย

หูยาน

หูยาน เป็นไม้ยืนต้น สูง 20 – 25 เมตร เรือนยอดทรงกระบอก กิ่งอ่อนข้างกลม เปลือกสี
น้ำตาลเทา ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ ปลายใบเรียวแหลม ดอกมีขนาดเล็กสีเขียวอ่อน หูยาน มักขึ้นใน
ป่าดิบชื้นที่ชุ่ม มีเขตการกระจายพันธุ์ภาคใต้ ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม – พฤษภาคม เนื้อไม้ใช้
ในการก่อสร้าง สรรพคุณทางสมุนไพร ใช้เป็นยาสมานแผลทั้งภายนอกและภายใน บำรุงไขข้อ

เหงือกปลาหมอ

เหงือกปลาหมอ ทางภาคใต้เรียกว่า “ต้นแก้มหมอ” หรือ “หนามหมอ” เป็นพืชจำพวกไม้
น้ำ ชอบขึ้นในที่ลุ่มริมแม่น้ำลำคลอง มีดอกสีขาว พบทั่ว ๆ ไปในภาคใต้ที่มีดินลึกลับลึกเก็บ ลำต้น
ตรงบ้างเลื้อยบ้าง มีขนาดเล็กเท่านิ้วก้อย ออกใบเป็นคู่ ๆ ประโยชน์ทางยา ใช้อาบน้ำ แก้ไข้ขึ้นหัว
เป็นผื่นคัน แก้โรคผิวหนัง หรือใช้ต้มน้ำรับประทาน แก้โรคเรื้อน กุดทะราด ฝีดาษ และสามารถกิน
ให้มีอายุยืน แต่ห้ามใช้กับคนอายุน้อยกว่า 25 ปี

เห็ดเหม็ด

เห็ดเหม็ด เป็นเห็ดชนิดหนึ่ง ขนาดดอกโตปานกลาง ดอกใหญ่สุดมีเส้นผ่านศูนย์กลาง
ประมาณ 3 นิ้ว ดอกมีสีน้ำตาลอมแดง รสขม มักจะขึ้นตามป่าโปร่งที่มีดินทรายขาว ขึ้นและจะออก
ตามพื้นที่ทรายเป็นโคนต้นเสม็ด จะออกดอกตามฤดูกาล สามารถนำมาปรุงเป็นอาหารได้หลายอย่าง
เช่น แกงเห็ดเหม็ด ผัดเห็ดเหม็ด หรือน้ำพริกเห็ดเหม็ด

เหมื่อย

เหมื่อย เป็นพืชไม้เถา ลักษณะเป็นข้อตามเถา ใบสีน้ำตาล พบทั่วไปในป่า เมื่อชาวบ้านนำ
ยอดไปแกงกินบางครั้งเก็บเอาใบก็เกิดเป็นพิษ เมทาอาเจียน ชาวบ้านแก้พิษโดยนำยอดมันเทศมาตำกับ
ปูนาคันเอาน้ำกินจะหายจากพิษ คุณค่าทางสมุนไพร ใช้เถาฝานเป็นแว่นตากแดดคองกับเหล้า กินแก้
กระษัย บำรุงกำลัง บำรุงสมรรถภาพทางเพศของผู้ชาย

เหมือด

เหมือด เป็นไม้ยืนต้น สูง 10 – 25 เมตร เปลือกสีเทาแกมเขียว มีรูหายใจเป็นคุ่มเล็ก ๆ เป็น
พืชใบเดี่ยว ใบสีน้ำตาล ดอกสีเขียวแกมเหลือง ผลแก่สีดำ พบทั่วไปทุกภาค ใช้สร้างบ้าน
และเป็นยาสมุนไพร นำรากมาฝนกิน แก้ไข้หวัด ปอดบวม ใช้พิษ ใช้หัว

เหรียญ

เหรียญ เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ขึ้นอยู่ในป่าดงดิบทั่วภาคใต้ ลำต้นสูง ไม่ค่อยมีกิ่ง เปลือกเรียบหนา กลิ่นเหม็น ใบเป็นช่อ ออกดอกคล้ายดอกสะตอ ตรงปลายช่อ เป็นก้านยาว มีสีเขียวสลบน้ำตาล ผิวขรุขระ มีผลเป็นฝักอ่อน มีเมล็ดเป็นรูปไข่เรียงกัน เมื่อฝักแก่เต็มที่จะมีสีดำ เปลือกฝักแข็ง เมล็ดในมีสีดำ เนื้อในเมล็ดมีสีเขียวเข้ม กลิ่นฉุน นิยมนำมาใช้แกง คอง หรือใช้เป็นยาแก้จุกเสียด ลำต้นใช้ทำเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้

เหม็งซอ

เหม็งซอ เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ใบมีสีเขียวเข้มปลายใบมนรูปคล้ายลิ้น กว้าง 2 นิ้วครึ่ง ยาว 5 นิ้ว ออกดอกสีขาว มีผลกลมโต เมื่อสุกจะเป็นสีแดง ชอบขึ้นตามป่าโปร่งทั่วไป ประโยชน์ทางยา ใช้ต้มแก้ฟกบวม ผล แก้มะเร็ง ราก แก้โรคเกร็งในท้อง ใบ ต้มอาบแก้โรคผิวหนัง สันนิบาต และ ตะคริว

แห้วหมู

แห้วหมู เป็นพืชตระกูลเดียวกับกก มักขึ้นทั่วไปในที่โล่งแจ้ง มี 2 ชนิด คือ แห้วหมูเล็ก มีหัวเล็กขนาดเท่าหัวไม้ขีดไฟ ใบเล็กแบน ดอกเล็กสีขาว และแห้วหมูใหญ่ มีหัวใหญ่ขนาดเมล็ดพุทรา ออกดอกเป็นช่อ ประโยชน์ทางยา นำเอาหัวมาตากแห้ง กินแก้โรคกระษัย หรือเอาหัวมาบดให้ละเอียด กินแก้โรคลมป่วง ท้องร่วง

โหมแจ้วนา

โหมแจ้วนา เป็นไม้ล้มลุก แตกกิ่งมาก ใบเดี่ยว ยาว 2-3 เซนติเมตร กว้าง 1-2 มิลลิเมตร ปลายใบแหลม ก้านใบสั้น ดอกมีขนาดเล็กสีขาว ชอบขึ้นในที่ชุ่ม และตามชายพรุ มักจะออกดอกในฤดูฝน ประโยชน์ทางยา ใช้แก้พิษ ทำให้เลือดเย็น แก้ไข้หวัด

โหระพา

โหระพา เป็นพืชล้มลุก ลำต้นสูงประมาณ 60 เซนติเมตร ใบเรียวยาว ปลายแหลม ออกดอกเป็นช่อที่ยอด เรียงกันเป็นชั้น ๆ ปลูกง่าย ทุกส่วนมีกลิ่นหอม ใช้ในการแต่งรสอาหารได้หลายอย่าง ประโยชน์ทางยา แก้ขับลม ทำให้เจริญอาหาร ประจำเดือนผิดปกติ แก้พิษงู ราก แก้เด็กเป็นแผลมีหนอง

ไหลเผือก

ไหลเผือก เป็นไม้พุ่ม มีกระจุกกระจายทุกจังหวัดในภาคใต้ สูงประมาณ 2 เมตร ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้านสาขาไม่มาก ลำต้นกลมเส้นผ่านศูนย์กลาง 2 เซนติเมตร ออกดอกเป็นช่อ มีขนาดเล็ก มักพบในป่าโปร่ง มีความชื้นปานกลาง ชอบขึ้นในดินร่วนเหนียว ประโยชน์ทางยา ลำต้น คั้นน้ำใช้ดื่ม ราก ช่วยถ่ายพยาธิในท้อง

อกปลาช่อน

อกปลาช่อน เป็นไม้ยืนต้น ขนาดเล็ก สูง 10 – 25 เมตร เปลือกสีขาวนวลแกมเขียว ใบเดี่ยว แผ่นใบหนา แข็ง กรอบ ปลายใบแหลม ดอกมีขนาดเล็ก สีเหลืองอ่อน กลิ่นหอม ออกเป็นช่อ ผล รูปกระสวยโค้ง ปลายแหลม ผลสด รสชาติหวานรับประทานได้ ชอบขึ้นในป่าดิบชื้น พบมากในที่ลุ่มและป่าพรุ กระจายพันธุ์ทั่วภาคใต้ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้างได้

องุ่นป่า

องุ่นป่า เป็นไม้เถาขนาดใหญ่ ใบเป็นช่อ แต่ละช่อมีใบย่อย 3 – 5 ใบ ปลายใบเรียว ขอบใบหยัก ออกดอกเป็นช่อ ตามง่ามใบ ผลกลมอู้น้ำ เส้นผ่านศูนย์กลาง 2 เซนติเมตร เถา และผลรับประทานจะคัน ใบ เถา แก้ววมน้ำ ผล บำรุงเลือด บำรุงไต บำรุงครรภ์ ราก แก้วปวดข้อ ขับปัสสาวะ

อวน้ำ

อวน้ำ เป็นชื่อไม้เถาชนิดหนึ่ง ชอบขึ้นตามริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง มักจะเลื้อยพาดไปบนต้นไม้อื่น ใบ มีลักษณะเป็นรูปไข่ ปลายใบแหลม ออกดอกเป็นช่อสีชมพู ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด รากที่อยู่ในดินเรียกว่า หางไหล ใช้เป็นสารฆ่าแมลง เป็นสารเบื่อปลา ไม่เป็นพิษกับคนหรือสัตว์

อ้อยช้าง

อ้อยช้าง เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เปลือกสีเทาอมเขียว ใบเป็นช่อเรียงสลับกัน ใบแหลม ออกดอกสีเหลืองอ่อน กลิ่นหอม ออกเป็นช่อตามง่ามก้านใบปลายกิ่ง ลักษณะเนื้อไม้แก่นสีแดงแกมชมพูอ่อน เนื้ออ่อนช้างละเอียด แกะสลัก ทำพานทำขป็น ทำค้ำแปรง ทำเชือกกระดาษ เปลือกใช้ทำยาไล่แมลง แก้วปวดฟัน แก่นมีรสหวาน ใช้ปรุงเป็นยาแก้เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ

อะลอสตา

อะลอสตา เป็นไม้เถาขนาดใหญ่ คล้ายไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้น ลำต้นยาว 15 – 20 เมตร ใบเดี่ยวเรียงตรงกันข้าม ผิวใบเกลี้ยง ปลายใบเรียวแหลม ดอกมีขนาดเล็ก สีเขียวอ่อน ออกเป็นช่อ บานตามง่ามใบ มักขึ้นในป่าดงดิบที่ลุ่ม ออกดอกระหว่างเดือนเมษายน - กันยายน

อังกาบแดง

อังกาบแดง เป็นไม้พุ่ม พบทั่วไปในทุกจังหวัดภาคใต้ ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด ตอน หรือปักชำ ลักษณะลำต้น อยู่เหนือดิน รูปทรงเป็นพุ่ม เปลือกลำต้นเป็นสีน้ำตาล เป็นใบเดี่ยว ปลายใบแหลม ผิวเรียบ ออกดอกเป็นช่อ อังกาบแดง ชอบขึ้นในดินร่วน แสงค่อนข้างมาก ความชื้นสูง ประโยชน์ทางยา เมล็ด แก้พิษงู ใบ ราก พอกบริเวณที่ถูกสัตว์มีพิษกัดต่อย

อ้ายบัว

อ้ายบัว เป็นไม้ยืนต้น สูง 10 – 25 เมตร ลำต้นกลม เปลือกสีเทาแกมเขียว ใบเดี่ยวเรียงสลับกัน ใบหนา ปลายใบเป็นคิงแหลม ดอกมีขนาดเล็ก สีขาวนวล มีเขตรกระจายพันธุ์เฉพาะในป่าพรุจังหวัดนราธิวาส ออกดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ ไม้ใช้ทำโครงสร้างบ้าน ยอด ใบ ผล มีพิษ ห้ามรับประทาน ราก ลำต้น หั่นเป็นชิ้น ๆ คองกับสุรา คืมเป็นยาบำรุง

อีคูด

อีคูด เป็นพืชชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นเถา ชอบขึ้นใกล้ต้นไม้สูง เถามีขนาดเท่าแขน ผลสีเหลืองกลมรี มีรสเปรี้ยว มียางสีขาวคล้ายยางพารา ชาวบ้านจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช สงขลา ตรัง นำยางมารักษาโรคฝีเทศ โดยใช้มีดหรือพร้าสับพองบเปลือก ใช้กระบอกไม้ไผ่รับยาง นำมาเกี่ยวกับน้ำมันมะพร้าว ใช้ผ้าขาวเล็ก ๆ แล้วไปจุ่มที่แผล ทำให้แผลแห้งและไม่ลุกลามออกไป

อีทก

อีทก เป็นพืชล้มลุก พบในท้องที่อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ มีลักษณะทุกส่วนมีกลิ่นหอม ไม้มีน้ำยางพืช สูงประมาณ 30 เซนติเมตร ขยายพันธุ์โดยใช้ลำต้น ระบบรากเป็นฝอย เหง้ามีสีขาว มีใบเดี่ยวสีน้ำตาลอ่อนคล้ายรูปไข่ เจริญเติบโตได้ดีในดินทราย ลักษณะใช้ประโยชน์ นำลำต้นได้ดินฝนกับสุราขาว สกัดเอาน้ำคืมแก้พิษงูเห่า

อูตพิคใหญ่

อูตพิคใหญ่ เป็นพืชล้มลุก มีทั่วไปในภาคใต้ ต้นสูง 30 – 40 เซนติเมตร ขยายพันธุ์โดยใช้หัวและเมล็ด รากเป็นรากฝอย ลำต้นอยู่ใต้ดิน อวบน้ำเป็นข้อปล้อง ใบเดี่ยวขอบหยิกเว้า ดอกเป็น

ข้อ ประโยชน์นำหัวฝนกับเหล้าสกัดเอาน้ำดื่มแก้พิษงูแมวเซา หรือบรรเทาอาการปวดงูกัดทุกชนิด หากผสมกับน้ำมะนาวไม่ให้ผิวมะนาวอยู่ในน้ำสกัด จะทำให้แผลเฒ่าเปื่อย

เอะนง

เอะนง เป็นพืชล้มลุกจำพวกบอน ลำต้นสั้น ใบออกจากลำต้น ต้นหนึ่งมี 2 - 3 ใบ บนใบสีเขียวด้านล่างสีเขียวอ่อน ก้านยาว 35 - 60 เซนติเมตร ดอกเล็กสีขาวถึงส้ม ขึ้นกระจัดกระจายในป่าดิบชื้น พบบ่อยในป่าพรุ สรรพคุณ ลำต้นและรากแก้อาเจียน แก้ไข้ แก้ข้ออักเสบ แก้อาหารเป็นพิษ

เอียน

เอียน เป็นพืชยืนต้นขนาดสูง 5 - 10 เมตร เป็นพุ่มกว้าง เปลือกเรียบเป็นร่องตื้น ๆ สีน้ำตาล เปลือกชั้นในสีเหลือง เม็ดเล็ก ๆ กลิ่นหอมเครื่องเทศ ใบเดี่ยวเวียนสลับกัน แผ่นใบรูปรี ขอบขึ้นที่ทรวงคางชายป่าใกล้น้ำ ทั่วภาคใต้ สรรพคุณทางสมุนไพร ใช้เป็นยารักษาโรคทางเดินปัสสาวะ แก้ไตพิการ บำรุงกำลัง แก้เลือดเสียเลือดร้าย แก้ไข้เบื่อคี้ แก้ลม แก้เมื่อยขัด ขับปัสสาวะ

เอื้องหวาย

เอื้องหวาย เป็นกล้วยไม้อาศัยบนต้นไม้อื่น ลำต้นเรียวยาว แดกหน่อเป็นกอใหญ่ ใบเดี่ยวเรียงสลับเป็นสองแถว ปลายแหลม กาบใบสั้น ออกดอกเป็นช่อ ๆ กลีบดอกสีขาว เส้นผ่านศูนย์กลาง ประมาณ 2 เซนติเมตร ชอบขึ้นในป่าลุ่มและป่าพรุ มีเขตการกระจายพันธุ์ภาคใต้ ออกดอกระหว่างเดือนสิงหาคม - ตุลาคม

เอื้องนา

เอื้องนา เป็นพืชที่มักขึ้นในที่แฉะทั่วไป ใบยาวแหลมเรียว ผิวใบมีขนคาย ดอกเป็นช่อสีขาว ลำต้นยาว 2 - 3 ฟุต ชาวได้นิยมนำยอดและต้นอ่อนนำมาแกงส้มหรือเป็นผักมีรสชาติอร่อย มีคุณค่าทางอาหารและทางยา คือ ขับเลือด ขับเสมหะ แก้กระษัย แก้ไข้ร้วของสตรี ขับโลหิตระดู ใช้ลำต้นและใบคั้นเอาน้ำรักษาตาเจ็บ ใช้พอกท้องแก้ปวดท้อง

เอื้องเพชรมา

เอื้องเพชรมา เป็นพืชใบเดี่ยว เป็นไม้อวบน้ำ ลำต้นเป็นข้อสีน้ำตาล อมชมพู ประโยชน์ทางยา ใช้ขับเลือด ขับเสมหะ แก้กระษัย และแก้ไข้ร้วของสตรีได้เช่นเดียวกับเอื้องนา

เอื้องไร่ใบ

เอื้องไร่ใบ เป็นกล้วยไม้ขนาดเล็ก อาศัยบนต้นไม้อื่น ลำต้นเล็ก รากแบน ใบเล็ก ดอกเล็ก ออกเป็นช่อสั้น ๆ ชอบขึ้นในป่าดิบชื้นและป่าพรุ มีเขตกระจายพันธุ์ภาคใต้ ออกดอกระหว่างเดือน พฤษภาคม – สิงหาคม สรรพคุณ คัมคัม แก้ไข้ใน แก้ปัสสาวะพิการ แก้เถาตานในท้อง บำรุงอวัยวะเพศ

ไอ้เกรก

ไอ้เกรก เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงกลาง สูง 5 – 30 เมตร เรือนยอดเป็นพุ่มทรงสูง แตกกิ่งชั้นเดียว เปลือกสีเทาอมเขียว เปลือกชั้นในสีชมพู ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามกัน ดอกมีขนาดเล็ก ออกเป็นกระจุกตามง่ามใบ ผลแก่มีสีแดงถึงดำ รูปค่อนข้างกลม มักขึ้นในที่ลุ่มและป่าพรุ มีเขตกระจายพันธุ์ภาคใต้ เนื้อไม้ใช้ก่อสร้าง เปลือกใช้ปรุงเป็นยาระงับความร้อน แก้ไข้จับสั่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจาก หนังสือบุคคล

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสือบุคคลพบว่าหนังสือบุคคล ซึ่งเป็นตำราที่นำมาศึกษาจำนวน 125 เล่มนั้น มีทั้งหนังสือบุคคลและบุคคลชาวเดิมเป็นสมบัติของวัดและหมอยาพื้นบ้าน ทุกเล่มบันทึกด้วยตัวอักษรไทยปัจจุบัน ถ้อยคำและข้อความเป็นภาษาถิ่นใต้ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับตำรายา จำแนกชนิดยาตามอาการของโรคได้ 82 ชนิด ยาแต่ละชนิดมีหลายขนาน แต่หมอยามีได้นำยาทุกขนานมาใช้ประโยชน์ การมียาหลายขนานนั้นก็เพื่อความสะดวกแก่การค้นหา ยาแต่ละขนานมีตัวยาที่เหมือนกันบ้างแตกต่างกันบ้าง ตัวยาส่วนใหญ่มีส่วนผสมจากพืชและสัตว์ ยาที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันได้แก่ ยารักษาโรคเกี่ยวกับเด็กและสตรี และยาที่ใช้รักษาโรคเฉพาะบางโรค ในการใช้นั้นหมอยาพื้นบ้านต้องมีความรู้เกี่ยวกับตัวยาอย่างลึกซึ้งและหมอยามีความเชื่อเรื่องครุ คาถา ในการรักษาผู้ป่วยจะไม่เรียกค่าตอบแทนใดๆ นอกจาก “ค่าราคา” หรือเงินบูชาครูเท่านั้น

ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ในการรักษาบำบัดโรค ศึกษากรณีจังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมพร และระนอง

งานชิ้นนี้มุ่งบันทึกคำเล่าที่เป็นความรู้และประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการบำบัดรักษาโรคตามแบบพื้นบ้านจากการสัมภาษณ์หมอยาพื้นบ้าน และเพื่อปริวรรตตำรายา พื้นบ้านจากหนังสือบุคคลพบว่าหมอยาพื้นบ้านหมอยาส่วนใหญ่ชำนาญในการรักษาโรคต่าง ๆ คือ อาการไข้ต่าง ๆ โรคทางเด็ก โรคเลือดลมสตรี โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง อัมพฤกษ์ อัมพาต หอบไอ ฯลฯ สำหรับหมอยาที่ชำนาญเฉพาะทางได้แก่ หมอยาแก้ และหมอยารักษาเกี่ยวกับกระดูก หมอยาเกือบทุกคนมีความเชื่อ

เรื่องครุหมอยา และการใช้ตำรายา สำหรับการรักษาโรคดำเนินไปอย่างมีระบบคือตรวจโรค จัดยาหรือดัดยาตามอาการ เมื่อหายจากโรคต้องทำพิธีตัดราก และไหว้ครุ คุณสมบัติของผู้เป็น หมอที่สำคัญคือ ต้องเป็นผู้มีศีล มีสัจย์ ไม่โลภ มีเมตตากรุณา มีสมาธิ มีความละเอียดประณีต และใฝ่รู้ และถือว่าการรักษาเป็นทาน นอกจากนั้นหมอยังต้องมีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องอยู่กับ พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ มีการใช้เวทมนต์คาถาเพื่อรักษาทั้งกายและใจ สำหรับผลจากการศึกษาดำรยา ยา ตำรายาคือ องค์ความรู้สำคัญ องค์ความรู้เกี่ยวกับโรคครอบคลุมอยู่กับ โรคเกี่ยวกับเด็ก แม่และสตรี และโรคที่เกี่ยวกับบุคคลทั่วไป ในการรักษาโรคใช้สมุนไพรเป็นองค์ประกอบสำคัญ ด้วยเหตุนี้หมอชาวบ้านจึงเสนอว่าควรรักษาพืชสมุนไพรให้คงอยู่ตลอดไปด้วย

ศึกษาภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพรบำบัดโรคด้วยตนเองของหมอชาวบ้านในจังหวัดสงขลา

งานชิ้นนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับโรคที่รักษา อาการของโรค การตรวจวินิจฉัยโรค สมุนไพร ที่ใช้รักษา และตำรับยาสมุนไพรที่ใช้รักษา โรคที่ศึกษาได้แก่ แผลสด แผลเปื่อยเรื้อรัง โรคเกี่ยวกับอวัยวะระบบสืบพันธุ์ โรคโลหิตสตรี ริดสีดวงจมูก การถูกสัตว์มีพิษกัดต่อย ปวดเมื่อยเหน็บชา เบาหวาน หอบหืด ริดสีดวงทวารหนัก ท้องเสีย ท้องผูก ท้องอืด ท้องเฟ้อ ปวดฟัน โรคผิวหนัง อีสุกอีใส ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก และโรคหวัด ในแต่ละโรคได้กล่าวถึง อาการวิธีการตรวจวินิจฉัย สมุนไพรที่ใช้รักษา และตำรับยาสมุนไพรที่ใช้ โดยที่หมอชาวบ้านยึด ตำรายาที่สืบทอดกันมา รวมทั้งการบอกเล่า ศึกษา สังเกตความรู้โดยมีการใช้คาถาอาคมประกอบ ในการปรุงยา ความชำนาญในการศึกษาเกิดจากการเรียนรู้และการปฏิบัติ

การรักษาโรคกระดูกของแพทย์แผนโบราณชาวไทยมุสลิมในจังหวัดปัตตานี

งานชิ้นนี้ศึกษาวิธีการและวิธีการรักษาโรคกระดูกของแพทย์แผนโบราณชาวไทยมุสลิม พบว่า แพทย์เริ่มรักษาด้วยการสร้างความคุ้นเคยกับผู้ผู้ป่วยเสียก่อนจึงตรวจ การตรวจใช้น้ำมัน ใช้แป้ง การเพ่งสมาธิ ใช้ความรู้ทางโครงสร้างกระดูก และฟิล์มเอ็กซเรย์ผสมผสานกัน สำหรับ โครงกระดูกที่แพทย์แผนโบราณรักษา คือ กระดูกหัก กระดูกแตก กระดูกเคลื่อน และกระดูกงอ สำหรับวิธีการรักษาใช้วิธีการทาน้ำมันนวด ดึงกระดูกให้เข้าที่ เข้าเฟือก ใช้ยาสมุนไพร เสกคาถา เพ่งสมาธิ บางรายใช้ยาแก้ปวดด้วย แพทย์ที่รักษาปฏิบัติต่อผู้ป่วยด้วยความรักและเมตตา ตักบาตร ต้องประพาดิตัวดีและต้องละหมาดเพื่อรำลึกถึงครูผู้ถ่ายทอดวิชาให้ในส่วนของผู้ป่วยก่อนรักษาต้อง จัดขันหมากมาให้แพทย์ 1 ขัน ระหว่างรักษาต้องเคร่งครัดตามคำแนะนำของแพทย์ และเมื่อหายป่วยแล้วต้องทำพิธีดับพิษ

การศึกษายาพื้นบ้านที่ใช้รักษาโรคซางของหมอบ้านในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

งานชิ้นนี้มุ่งศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านและประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการบำบัดรักษาโรคซาง และสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา พบว่า หมอบ้านที่ยังคงรักษาโรคซางในเด็กด้วยการกวาดยา ยังคงได้รับความเชื่อถือจากชาวบ้านอยู่มากกวาดซางที่ได้รับความนิยมทั่วไป คือ ยากวาดซางเด็ก และยามหานิรัตน์ ในการผลิตยาหมอใช้สมุนไพรที่ได้ในท้องถิ่น ซึ่งยี้ดถือจากตำรายาโบราณ จากหนังสือบุคคลเป็นหลัก สำหรับการรักษายังคงใช้วิธีการแบบเดิม คือ ป้ายยาลงในลำคอและปากของเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่เกือบทุกรายหายจากโรคดังกล่าว ชาวบ้านจึงยังคงนำบุตรหลานมารักษาอย่างแพร่ปัญหาก็คือ สมุนไพรที่นำมาใช้ในการผลิตยารักษาเริ่มหายาก และหมอยังผลิตตามแบบดั้งเดิมขาดอุปกรณ์การผลิตที่เหมาะสม

ภูมิปัญญาทักษิณ : สมุนไพร – ยากฉางบ้าน ภูมิปัญญาเก่าแก่ของภาคใต้

งานชิ้นนี้ศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับสมุนไพรของภาคใต้ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน พบว่า ชาวใต้รู้จักเรียนรู้เรื่องยาสมุนไพรโดยอาศัยประสบการณ์ การสังเกต การลองผิดถูกด้วยการแปรสภาพวัตถุดิบจากธรรมชาติมาเป็นยากฉางบ้าน โดยแบ่งประเภทตามวิธีการใช้และยังมีการนำเอาคนตรีมาใช้บำบัดโรคอีกด้วยความรู้เหล่านี้ได้มีการจดบันทึกไว้เป็นศาสตร์และศิลป์ที่เรียกว่า การแพทย์แผนโบราณ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดความรู้ ในปัจจุบันยาสมุนไพรได้รับการถ่ายทอดและนิยมใช้กันอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังมีการเทียบสรรพคุณด้วยา เพื่อความสะดวกและลดความยุ่งยากในการจัดหา ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับพืชสมุนไพรมากขึ้น และเนื่องจากแนวโน้มจาก ภายนอกและความกดดันจากภายในประเทศจึงต้องคืนตัวออกกฎหมายป้องกันสิทธิประโยชน์ในเรื่องสมุนไพรในชีวิตประจำวัน

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

เก็บข้าวตรา

เก็บข้าวตรา คือการเก็บเกี่ยวรวงข้าวที่คอรวงสั้น หรือรวงเล็กหรือก้านหูจนผูกเป็นเลียงไม่ได้ จึงต้องใช้แคะ คัดเก็บใส่กระสอบโดยไม่ต้องผูกเป็นเลียง เรียกว่า เก็บตราหรือเก็บข้าวตรา ข้าวตรานี้ไม่นิยมใช้ขายพันธุ์เพราะเป็นข้าวที่ไม่สมบูรณ์ เข้าของนาบางรายมอบข้าวตราเป็นสินน้ำใจให้แก่ลูกจ้างหรือผู้ที่อึดคักขัดสน โดยให้เก็บเองหรือไม่ก็มอบให้แก่บุตรหลานที่เริ่มฝึกเก็บข้าว เพื่อเป็นการให้กำลังใจและกระตุ้นให้ขยันขันแข็ง หรือฝึกหัดให้คุ้นเคยกับการใช้แคะ

เก็บพร้าววันหลัก

เก็บพร้าววันหลัก เป็นวิธีจัดเก็บมะพร้าวหลังจากขึ้นจากต้นแล้ววิธีหนึ่ง การเก็บนิยมเก็บได้ถุนเรือน (เรือนได้ถุนสูง) หรือได้ถุนเรือนข้าว (ขุ่นข้าว) โดยใช้ไม้หลักกลม ๆ โด ๆ ประมาณเท่าข้อมือ ขาวแฉ่อง ปักในแนวคิ่งให้มั่นคง ผูกมะพร้าวเป็นคู่โดยใช้วิธีกระแจะเปลือกแต่ละลูกเป็นริ้วขนาดเท่าหัวแม่มือ บิดเปลือกให้อ่อนตัวแล้วนำมาผูกให้ติดกัน จากนั้นนำมะพร้าวที่ผูกเข้าด้วยกันแต่ละคู่มาวาง “วัน” หรือพันหลักไว้โดยไขว้ซ้อนกันไปเรื่อย ๆ จนถึงปลายหลัก หลักหนึ่งจะเก็บมะพร้าวได้ไม่น้อยกว่า 30 ลูก เวลาจะใช้ก็ปลดมะพร้าวออกทีละคู่ โดยปลดลงมาจกด้านบนมาก่อน

ชุกบ่อ

ในการเลือกที่ชุกบ่อ จะต้องหาบริเวณที่มีตาน้ำดี เพราะบริเวณดังกล่าวนี้มีความอุดมสมบูรณ์ ง่ายต่อการนำมาบริโภค ชาวบ้านจึงมีวิธีการสังเกตบริเวณที่มีตาน้ำดี โดยเลือกพื้นที่บริเวณที่มีหญ้าขึ้นจริงในฤดูแล้ง บริเวณที่มีดินกระพ้อและดินมะเคือปลั่งขึ้นฤดูแล้ง และบริเวณที่มีจอมปลวก นอกจากนี้ยังมีวิธีทดสอบอื่น ๆ เช่นการนำกะลามะพร้าวซีกกัน (ซีกตัวเมีย) ไปคว่ำไว้ตามจุดที่สงสัยว่ามีตาน้ำที่ไว้ตลอดคืน เมื่อตื่นเช้ารีบหยางกะลาดูถ้าพบว่ามีหยดน้ำจับอยู่มาก เชื่อกันว่ามีตาน้ำอยู่ อีกวิธีหนึ่งคือ การจุดเทียนเดินขนานไปตามผิวดิน ให้สังเกตเปลวไฟที่เทียนถ้าเปลวไฟลุกกล้าผิดปกติเชื่อกันว่ามีตาน้ำอยู่ไม่ลึก

โค่นไม้

การโค่นต้นไม้มีความยากอยู่ที่การกำหนดทิศทางให้ไม้ล้ม เพราะอาจเกิดอันตรายแก่ตัวผู้โค่น ตัดโค่น แล้วไม้ไม่ล้ม ไม้คั่นนั้นอาจตีกลับหรือฟาดกิ่งต้นไม้อื่นมาเป็นอันตรายแก่ผู้โค่นได้ การตัดโค่นต้นไม้จึงมีวิธีการ ก่อนตัดโค่นต้องตัดกิ่งออกให้เหลือต้น การโค่นไม้ในป่าจึงต้องหาวิธีบังคับให้ไม้ล้มหลักคั่นไม้อื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการตัดเลื้อยเป็นท่อนซุง จะช่วยประหยัดแรง แต่ทั้งนี้ต้องหาทางป้องกันการผิทิศทางไว้อย่างรอบคอบ

โคบ

โคบ เป็นชื่อปลาชนิดหนึ่งภาษาไทยกลางเรียก ปลาอุย ปลาอุบ ปลาโคก หรือปลาตะโกก ชาวบ้านในเขตจังหวัดรอบ ๆ ทะเลสาบสงขลาและบริเวณใกล้เคียง เช่น พัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช และตรัง รู้จักและใช้ประกอบอาหาร โดยจะนำปลาโคบมาปรุงเป็นแกงส้มหรือแกงคั่วพริกและต้มส้มที่นิยมอีกอย่างคือทำปลาโคบเค็ม โดยผ่าท้องหรือหลังปลาโคบแล้วเอาเกลือใส่ จากนั้นนำไปหมักไว้ เมื่อเห็นว่าเค็มได้ที่จึงนำมาปิ้งหรือทอดรับประทาน จากการที่ปลาโคบเป็นที่รู้จักของชาวบ้าน จึงทำให้สำนวนเปรียบเทียบกับของชาวบ้านบางท้องถิ่น เช่น ในจังหวัดพัทลุงมักจะเปรียบเทียบความมันของปลาต่าง ๆ ว่า “มันเหมือนปลาโคบ”

จกกรม

จกกรม เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่งเจริญงอกงามดีบริเวณที่เป็นดินเหนียว มีน้ำอุดมสมบูรณ์หรือที่เรียกว่า “นาลึก” ลักษณะลำต้นแข็งโต สูงประมาณ 130-140 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 7 นิ้ว คอรวงยาว สีของรวงขณะเก็บเกี่ยวได้นั้นจะมีสีเหลือง เมล็ดข้าวไม่เล็กจนเกินไป เมื่อเป็นข้าวสารจะมีสีขาว นำไปหุงข้าวจะนุ่มมีกลิ่นหอมเล็กน้อย รสชาติเป็นที่นิยม

จมปู

จมปู เป็นวิธีการจับปูทะเลของชาวประมงฝั่งตะวันตกของภาคใต้ในจังหวัดตรัง กระบี่ พังงา สตูล และภูเก็ต ส่วนชาวภาคใต้ฝั่งตะวันออกจะเรียกว่า “แค้นปู” ในการจมปูจะใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “ชิงโกย” โดยทำจากไม้ไผ่ที่แก่จัดมาผ่าเป็นชิ้น ๆ และให้บางพอที่จะโค้งงอได้ ผูกไม้ไผ่ทั้ง 2 ชิ้น ให้เป็นรูปกากบาท ใช้ลวดเหล็กความยาวพอสมควรผูกไว้ตรงกลางใช้เป็นที่ยึดเกี่ยวเพื่อล่อให้ปูเข้ามาติด

จังหวัดลวดลาย

จังหวัดลวดลาย เป็นพรรณข้าวชนิดหนึ่งเจริญงอกงามดีบริเวณที่เป็นดินเหนียว มีน้ำอุดมสมบูรณ์ หรือที่เรียกว่า “นาลึก” ลักษณะลำต้นแข็งโต สูงประมาณ 120-140 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 7 นิ้ว คอรวงยาว สีของรวงขณะเก็บเกี่ยวได้นั้นจะมีสีเหลืองเข้มจนเกือบเป็นสีแดง เมล็ดข้าวค่อนข้างใหญ่ เมื่อเป็นเมล็ดข้าวสารจะเป็นสีขาวและแข็ง รสชาติไม่เป็นที่นิยมมากนัก

จันเสื่อ

จันเสื่อ เป็นเครื่องมือดักจับเสื่อทำด้วยไม้และหวายเป็นสี่เหลี่ยม มี 2 ห้อง ห้องในใช้ขังสัตว์ที่เป็นเหยื่อล่อ เช่น วัว ควาย แพะ สุนัข ห้องนอกด้านหน้าทำเป็นช่องมีฝาปิดโดยชักบานประตูขึ้น เป็นประตูลมหักติดกับเชือกสายพาน เมื่อเสื่อได้ยื่นเหยื่อรื้อก็จะเดินตามเสียงมาวนเวียนรอบ ๆ คอก เมื่อพบประตูก็จะเดินเข้าไปสะดุดสายพาน ซึ่งล้ามเป็นกลไ้วเชือกสายพานหลุดก็จะปล่อยบานประตูเลื่อนปิดขังเสื่อไว้

พรรณข้าวช่อคุณ

ช่อคุณเป็นพรรณข้าวเหนียวพื้นเมือง เจริญงอกงามดีในพื้นที่ดินเหนียว น้ำอุดมสมบูรณ์ ประเภทนาลุ่ม ลำต้นสูงประมาณ 140 – 160 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 16 – 17 เซนติเมตร รวงตอนสุกสีเหลืองเข้มคล้ายสีหมากสุก ข้าวสารแดงเป็นข้าวหนัก อายุประมาณ 7 – 8 เดือน

พรรณข้าวช่อไข่เปิด

ช่อไข่เปิด เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง เจริญงอกงามบริเวณดินเหนียว น้ำอุดมสมบูรณ์ที่เรียกว่า นาลึก ลำต้นแข็ง สูงประมาณ 130–150 เซนติเมตร รวงยาว 7 นิ้ว สีเหลืองเข้ม เมล็ดขนาดสั้น ป้อม เมล็ดข้าวสารสีขาวขุ่นและแข็ง หุงขึ้นหม้อ เก็บเกี่ยวได้ประมาณ 6–8 เดือน

พรรณข้าวช่อคอคำ

ช่อคอคำ เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง งอกงามดีในที่ลุ่มดินเหนียว น้ำอุดมสมบูรณ์ กอใหญ่ ลำต้นสูง 140 – 160 เซนติเมตร รวงสีเหลืองขาว ยาวประมาณ 18 เซนติเมตร เมล็ดป้อมใหญ่ ข้าวสารขาวหม่น แข็งเก็บเกี่ยวได้เมื่อ อายุประมาณ 6–8 เดือน

ช่อจังหวัด และช่อจำปาเหลือง

ช่อจังหวัด เป็นพรรณข้าวชนิดหนึ่ง งอกงามที่บริเวณดินเหนียว มีน้ำอุดมสมบูรณ์ สูงประมาณ 130–170 เซนติเมตร ลำต้นแข็ง รวงยาวประมาณ 7 นิ้ว คอรวงยาว สีของรวงขณะ เก็บเกี่ยวมีสีเหลือง เมล็ดข้าวขาวแหลม แต่ละรวงมีเมล็ดมาก ข้าวสารสีขาว ข้าวสุกนุ่ม รสชาติ คี ข้าวช่อจังหวัด มี 2 ชนิด คือ ช่อจังหวัดหนัก และช่อจังหวัดเบา อายุประมาณ 5 – 6 เดือน และประมาณ 3–4 เดือน จึงเก็บเกี่ยวได้

ช่อจำปาเหลือง เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง เจริญงอกงามดีบริเวณดินเหนียว มีน้ำอุดม สมบูรณ์ ลำต้นแข็ง สูงประมาณ 110–120 เซนติเมตร ใบค่อนข้างโต รวงยาวประมาณ 6 นิ้ว เมล็ดข้าวเล็ก ขาวแหลม เมล็ดข้าวสีขาว อายุประมาณ 5–6 เดือน จึงเก็บเกี่ยวได้

ช่อนารี, ช่อลำเจียก, ช่ออ้ายพบและช่ออ้ายใหม่

ช่อนารีเป็นพรรณข้าวพื้นเมืองภาคใต้ เจริญในที่ลุ่มดินเหนียว น้ำอุดมสมบูรณ์ กอใหญ่ ลำ ต้นสูง 130–150 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 7 นิ้ว สีของรวงข้าวขณะสุกมีสีเหลือง ข้าวสารไม่ นุ่มไม่แข็ง เก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 5–6 เดือน

ช่อลำเจียก เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง เจริญงอกงาม บริเวณดินเหนียว น้ำอุดมสมบูรณ์ แดกกอใหญ่ ลำต้นโตแข็ง ขาว รวงเป็นช่อ ยาวประมาณ 17 เซนติเมตร รวงสุกสีเหลืองอ่อน ก่อนข้างขาว ข้าวสารขาว อายุประมาณ 6–7 เดือน

ช่ออ้ายพบ เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง เจริญงอกงาม บริเวณดินเหนียว น้ำอุดมสมบูรณ์ ลำต้นแข็งโต สูงประมาณ 130–150 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 7 นิ้ว คอรวงยาว สีรวงขาว ขุ่น เมล็ดเล็กสั้น เมล็ดข้าวสารสีขาว เมื่อหุงสุกข้าวนุ่ม มีกลิ่นหอม

ช่อย้ายพื้นเมืองใหม่ เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง เจริญงอกงามดีในบริเวณดินเหนียว มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ลำต้นแข็งแรงโต สูงประมาณ 130–150 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 6 นิ้ว สีรวงขณะสุกสีหม่นๆ เมล็ดข้าวเล็กสั้น ข้าวสารสีขาวแข็ง เก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ ประมาณ 6–7 เดือน

ช่อพลิดำ, ช่อปริง, ช่อไพร และช่อไม้ไผ่

ช่อพลิดำ เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง งอกงามดีบริเวณดินเหนียว น้ำอุดมสมบูรณ์ ลำต้นสูง 120–130 เซนติเมตร โคนต้นข้าวสีคราม รวงยาว 7 นิ้ว สีเหลืองเข้มเมล็ดข้าวเล็กสั้นป้อม เมล็ดสีขาวแข็ง หุงขึ้นหม้อ เก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 6–7 เดือน

ช่อปริง เป็นพรรณข้าวพื้นบ้าน งอกงามที่บริเวณดินเหนียว น้ำอุดมสมบูรณ์ปลูกได้ทั้งนาลึกและ นาดอน ลำต้นเล็ก สูง 130–150 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 7 นิ้ว คอรวงยาว สีของรวงสีเหลืองเข้ม เมล็ดข้าวขาวใหญ่ยาว เมล็ดข้าวสารสีขาว ข้าวที่หุงนิ่มและมีกลิ่นหอม เก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 4–5 เดือน

ช่อไพร เป็นข้าพรรณวพื้นเมือง งอกงามดีบริเวณนาดอน น้ำอุดมสมบูรณ์ ลำต้นสูงประมาณ 80–100 เซนติเมตร มีใบมาก รวงยาวประมาณ 7 นิ้ว คอรวงยาวและแข็ง สีของรวงสีเหลืองเข้ม เมล็ดข้าวเล็กสั้น เมล็ดข้าวสารสีขาวขุ่น หุงสุกข้าวนิ่มมีกลิ่นหอม เก็บเกี่ยวได้ เมื่ออายุ 4–5 เดือน

ช่อไม้ไผ่ เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง เจริญงอกงามดีในนาดอนที่เป็นดินเหนียวปนทราย ลำต้นแข็งแรง สูงประมาณ 100–120 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 6 นิ้ว คอรวงสั้น สีของรวงเหลืองอ่อน เมล็ดข้าวเล็กสั้น แต่ละรวงเมล็ดมาก เมล็ดข้าวสารสีขาวขุ่น ข้าวหุงสุกจะนิ่ม กล้ายข้าวเหนียว มีกลิ่นหอม เก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 5–6 เดือน

ดอกพยอม ดอกพรวัว และดอกมุด

ดอกพยอม เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง งอกงามในดินเหนียวปนทราย น้ำอุดมสมบูรณ์ ลำต้นแข็งแรง สูง 130–140 เซนติเมตร รวงยาว 7 นิ้ว สีรวงขณะสุกมีสีเหลือง เมล็ดข้าวสารมีขนาดใหญ่ และขาวมีสีขาว หุงสุกแล้วมีกลิ่นหอมและนิ่ม เก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 5–6 เดือน

ดอกพรวัว เป็นพรรณข้าวหนัก งอกงามในดินเหนียวปนทรายในพื้นที่นาลุ่ม ลำต้นแข็งแรง กอใหญ่ สูงประมาณ 150–160 เซนติเมตร เปลือกข้าวสีขาวเทา ข้าวสารขาว เมล็ดยาว หุงสุกแล้วนิ่ม เก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 7 เดือน

ดอกมุด เป็นพรรณข้าวไร่ งอกงามดีในดินร่วนตามเนินเขา ไร่เขา น้ำท่วมไม่ถึง กอไม่ใหญ่ สูงประมาณ 120–140 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 18 เซนติเมตร เมล็ดใหญ่สั้น ข้าวสารขาว หุงสุกแล้วนิ่ม เก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 5–6 เดือน

คอกอ้อ

คอกอ้อ เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง เจริญดีในพื้นที่ดินเหนียวปนทราย น้ำอุดมสมบูรณ์ ลำต้นแข็ง สูงประมาณ 120 – 130 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 7 นิ้ว กอรวงยาว เมล็ดข้าวยาวค่อนข้างเล็ก นำไปหุงจะนุ่ม มีกลิ่นหอม เก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 3–4 เดือน

ครั่ง

ครั่ง เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง เจริญออกงามในพื้นที่ดินเหนียว ที่เป็นนาดอน ลำต้นสูง 130 – 150 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 7 นิ้ว เมล็ดยาว ข้าวสารสีขาว หุงขึ้นหม้อมีกลิ่นหอม

ต่อนก

วิธีต่อนกมีหลายวิธีด้วยกัน แตกต่างกันตรงที่ชนิดของนกกว่าจะเหมาะสมกับวิธีใด นกที่นิยมต่อนก ได้แก่ นกเขา นกกรงหัวจุก นกกระทาป่า นกยางเขนดง นกคุ้ม ซึ่งแต่ละชนิดจะมีวิธีการต่อนกที่แตกต่างกันไป วิธีที่ต่อนกที่นิยมกัน มี 3 วิธี คือ ต่อด้วยครบ ต่อด้วยกรงเขนดหรือกรงบะ และการต่อนก

ตักปลาแขยง

ตักปลาแขยง หรือตักปลาแขยง เป็นวิธีการจับปลาแขยงวิธีหนึ่งของชาวภาคใต้ โดยผู้ตักจะนำเศษอาหารโปรยลงไปล่อ บางทีอาจใช้ก้อนหินหรือก้อนดินปาไปล่อก็มี เมื่อปลาแขยงขึ้นมาออกันเหนือผิวน้ำเพื่อแย่งชิงสิ่งนั้น ผู้ตักก็ใช้สวิงหรือภาชนะอื่น ๆ ตักเอาปลานั้น นำไปประกอบอาหาร

ตักลูกครอก

ลูกครอก คือ ลูกปลาตัวเล็ก ๆ ซึ่งเพิ่งออกจากไข่และอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม การตักลูกครอกจะไม่ตักในช่วงแรกที่เพิ่งออกจากไข่ ต้องปล่อยให้ระยะหนึ่งให้พอโตขึ้นบ้าง และยังไม่ถึงขนาดรู้จักคน วิธีตักลูกครอก ผู้ตักลูกครอก จะต้องเดินเข้าหากุ่มลูกครอกอย่างระมัดระวัง มิให้ลูกครอกรู้ตัว พอเข้าใกล้ได้ระยะประมาณ 5–6 ก้าว รีบก้าวเข้าไปใช้ชนางตักทันที โดยตักกวาดไปรอบ ๆ ตัว หลายครั้งจนคาดว่าลูกครอกส่วนใหญ่ ตีคชนางแล้วจึงหยุด ลูกครอกที่ได้จะนำไปทำเป็นแกงตัว เป็นคัน

ตั้งบอก

ตั้งบอก หรือตั้งกระบอก เป็นวิธีหาปลาวิธีหนึ่ง ที่ทำบอกล่อให้ปลาเข้าไปติดอยู่ในถุงพลาสติกซึ่งผูกติดกับกระบอกไม้ไผ่ ในการตั้งบอกทำได้โดยการนำไปปักลงในน้ำที่ไม่เชี่ยวและ

ไม่ลึกพอที่จะปักบอได้ โดยให้ถุงพลาสติกจมน้ำประมาณครึ่งหนึ่ง เพื่อให้ปลาสามารถแหวกว่ายอยู่ได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นปลาเกล็ดขนาดเล็ก

ตีเคง

ตีเคง เป็นการจับปลาน้ำจืดในฤดูปลาวางไข่ ปลาที่นิยมใช้วิธีนี้ ได้แก่ ปลาตุก ปลาช่อน และปลาหมอ เมื่อปลาขึ้นวางไข่ชาวบ้านจะใช้ไม้ตี ฉมวกแทง หรือสูมเอาแล้วแต่ถนัด ปลาที่ได้จะเป็นปลาที่มันและไข่เต็มท้องทุกตัว

บางทองคานี

บางทองคานี เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองภาคใต้ชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามดีในบริเวณที่เป็นดินเหนียวนาลุ่ม นิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอหัวไทร อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

นางเอก

นางเอก เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองภาคใต้ชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามดีในพื้นที่ดินเหนียวนาลุ่ม ลักษณะเด่นของข้าวพรรณนี้ คือ เมล็ดใหญ่ ข้าวสารสีขาวใส อายุเก็บเกี่ยวสั้น นิยมปลูกกันมากในพื้นที่อำเภอสติงพระ และอำเภอสิงนคร จังหวัดสงขลา

เนียง

เนียง หรือ ลูกเนียง เป็นไม้ยืนต้น ภาษาไทยกลางเรียก “พะเนียง” ชอบขึ้นตามป่าดิบ ยอดอ่อนมีสีแดง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ เนียงคาน ลักษณะฝักแบนใหญ่ เมล็ดอยู่ในเปลือก กลมแบนใหญ่และติดกันแน่น เวลาเก็บต้องปลิดออกจากฝัก เนียงข้าว ลักษณะทั่วไปเหมือนกับเนียงคาน แต่เมล็ดกลมป้อม เนียงนก ลักษณะทั่วไปคล้ายเนียงคานและเนียงข้าว แต่เมื่อออกยอดอ่อนมีสีเขียว นวล ภายในฝักมีเมล็ดขนาดเท่าหัวแม่มือ ชาวภาคใต้นิยมรับประทานลูกเนียงเป็นผักสด

เบียดปลาเขือ

เบียดปลาเขือ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้สำหรับจับปลาเขือโดยเฉพาะ การจับปลาเขือโดยตรงนิยมจับกันในหน้าแล้ง ผู้เข้าไปจับปลาเขือต้องอดทนมากเพราะน้ำแห้งพายเรือเข้าไปไม่ถึง มักใช้เรือหลุมโปงขนาดเล็ก เมื่อไปถึงบริเวณที่มีรูปปลาเขืออยู่ ทุกคนจะลงจากเรือเข็นเรือให้ไปตามแนวขวางทำให้โคลนปิดปากรูปร่างเหยย สักครู่ใหญ่ปลาเขืออากาศหายใจ จึงพยายามคืบทรูทรายเพื่อสูดอากาศ คมส่วนนั้นจะกระเพื่อม จึงใช้มือล้วงลงไปจับ บางคนก็จะเอาไซลากไปบนพื้นดินจับปลาวิธีดังกล่าวเรียกว่า “เบียดปลาเขือ” นับว่าเป็นวิธีจับปลาที่แปลกวิธีหนึ่ง ปัจจุบันก็ยังทำกันอยู่บ้างในบริเวณป่าชายเลนในอ่าวพนัง

บอกปุย

บอกปุย หรือมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ซุดไฟ” เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ใช้ในการให้กำเนิดไฟ บอกปุยประกอบด้วยกระบอกไม้ไผ่ยาวประมาณ 5-7 นิ้ว ปุยนุ่มสำหรับขัดในกระบอกไม้ไผ่ หินดีไฟ เหล็กกล้า วิธีใช้บอกปุย โดยการใช้มือข้างหนึ่งจับหินดีไฟให้แน่นกดไว้ตรงขอบปากกระบอกไม้ไผ่ที่ขัดปุยนุ่ม ใช้มืออีกข้างหนึ่งจับแท่งเหล็กกล้า ค่อยลงไปบนหินดีไฟอย่างรวดเร็วจะทำให้เกิดสะเก็ดไฟตามเส้นใยปุยนุ่ม การใช้บอกปุยเพื่อกำเนิดไฟชาวบ้านทั่วไปนิยมใช้ในการจุดมวยยาสูบแทนไม้ขีดไฟ

บอยอม

บอยอม เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่งของภาคใต้ เจริญงอกงามในพื้นที่ดินเหนียวหรือดินเหนียวปนทราย นิยมทำเป็นนาคำปลูกได้ทั้งนาลุ่มและนาดอน ลำต้นสีเขียว กอใหญ่สูง สีรวงขณะสุกเต็มที่สีเหลืองเข้ม คอรวงยาว เมล็ดยาวใหญ่ นิยมปลูกกันมากในพื้นที่จังหวัดตรัง

บ่อล่อลิง

บ่อล่อลิง เป็นอุปกรณ์สำหรับจับลิงที่ออกกินพืชผลของชาวไร่ชาวนา บ่อล่อลิงเป็นวิธีการกำจัดลิงวิธีหนึ่ง จับได้แล้วทุบให้ตายแล้วนำไปฝัง บ่อล่อลิงทำได้เฉพาะลิงที่เป็นเนินซุดแล้ว น้ำไม่ออก ชาวไร่ ชาวนา ตำบลเทพู เขาย่า ตะพาน บ้านนา จังหวัดพัทลุง นิยมซุดบ่อล่อลิงที่อยู่ติดกับป่าริมไร่ ใช้กระจกเงาวางไว้ที่ก้นบ่อ วางแดงโมหรือกล้วยสุกใกล้ปากบ่อ ลิงมองลงไปบ่อเห็นภาพตัวเองในกระจกเงา เข้าใจว่าเป็นลิงอีกตัวหนึ่งอยู่ในบ่อก็กระโดดลงในบ่อเพื่อต่อสู้ แต่พอลงไปแล้วกลับขึ้นมาไม่ได้เพราะบ่อลึกชัน

บังกาคผึ้ง

บังกาคผึ้ง เป็นวิธีการเตรียมที่เพื่อให้ผึ้งทำรัง โดยการทำซุ้ม “บังกาค” เมื่อผึ้งเห็นเข้าจะมาทำรังในบังกาคนั้น ครบ 15 วัน น้ำผึ้งที่หาสะสมไว้จะเต็มรังพอดี เจ้าของบังกาคจะจับผึ้งเอาน้ำผึ้งทันที วิธีจับผึ้งในบังกาค จับโดยรมควันไฟโดยใช้หัวหมี่ แล้วตัดเอารังผึ้ง การทำบังกาคผึ้ง เป็นวิธีการหารายได้อย่างหนึ่งของชาวบ้านในเขตอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา และอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

บัวช้อนช่อ

บัวช้อนช่อ เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามในบริเวณพื้นที่ดินเหนียว นา ลุ่ม แดกกอใหญ่ ลำต้นโต ลักษณะรวงเป็นช่อสั้น เมล็ดข้าวสั้นแดง ข้าวสารขาว เมล็ดข้าวหนัก นิยมปลูกกันในพื้นที่อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภูเขาทอง

ภูเขาทอง เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง เจริญงอกงามบริเวณดินเหนียว มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ลักษณะลำต้นแข็ง สูงประมาณ 130-150 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 8 นิ้ว สีรวงขณะสุกเหลืองเข้ม เมล็ดข้าวขาวโตไม่มากนัก เมล็ดข้าวสารสีขาว เมื่อหุงสุกข้าวจะนิ่ม อายุประมาณ 4-5 เดือน จึงจะเก็บเกี่ยวได้

ไม้บังโก

ไม้บังโก เป็นไม้ที่สร้างขึ้นสำหรับสอยผลไม้ม โดยนำไม้ไผ่หรือไม้กิ่งมาผ่าตรงส่วนปลาย โดยเว้นส่วนปลายสุดเอาไว้ แล้วใช้เศษไม้ขัดเข้าตรงกึ่งกลางของซีก ไม้ที่ผ่าตามแนวขวาง เพื่อค้ำยันให้ถ่างออกจกกันเป็นรูปคล้ายบ่วง เพื่อให้ผลไม้ที่ต้องการสอย ลอดบ่วงนั้นลงไป แล้วใช้ส่วนปลายของบ่วงเกี่ยวกระชากข้าวให้ขาดหลุดจากกิ่ง

ไม้ราวข้าว

ไม้ราวข้าว เป็นไม้สำหรับแขวนเลี้ยงข้าวที่เก็บเกี่ยวได้แล้วเพื่อตากให้แห้งสนิท ไม้ราวข้าวส่วนใหญ่ทำมาจากไม้ไผ่ทั้งลำเป็นพื้น โดยการนำไม้งามขนาดพอเหมาะมาปักบนพื้นปักให้แน่น ให้มีระยะห่างพอสมควร จากนั้นก็นำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้มาพาดระหว่างไม้งามทั้งคู่ ไม้ไผ่ก็จะกลายเป็นราวใช้ตากเลี้ยงข้าว ซึ่งชาวภาคใต้เรียกว่า “ไม้ราวข้าว”

ยอดม่วง, ยอดนคร

ยอดม่วง เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามได้ดีในดินเหนียว มีน้ำอุดมสมบูรณ์ หรือที่เรียกกันว่า “นาลึก” ลำต้นสูง 130-150 เซนติเมตร รวงยาว 18-20 นิ้ว สีของรวงขณะเก็บเกี่ยวมีสีเหลืองเข้มเกือบเป็นสีแดง เมล็ดข้าวมีขนาดเล็กและขาว รสชาติเป็นที่นิยม

ยอดนคร เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามได้ดีในนาลึก ลำต้นสูงประมาณ 130-150 เซนติเมตร เป็นข้าวเบา (ออกรวงเร็ว) หวานแล้วประมาณ 4-5 เดือน เก็บเกี่ยวได้ รวงยาวประมาณ 8 นิ้ว สีของรวงขณะเก็บเกี่ยวจะมีสีเหลืองเข้ม เมล็ดข้าวมีขนาดยาว เมื่อเป็นเมล็ดข้าวสารจะเป็นสีขาว นำไปหุงข้าวจะนิ่ม รสชาติเป็นที่นิยม

ยอดบั้ง

ยอดบั้ง เป็นวิธีการเอาไข่บั้งออกจากรูบั้งวิธีหนึ่ง เพื่อนำมารับประทานเป็นอาหาร การยอดบั้งมักทำในฤดูที่บั้งวางไข่ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน โดยสังเกตช่วงนี้บั้งจะชักใยบริเวณปากรู วิธีการยอดบั้ง ผู้ยอดจะหักเรือวไม้ใช้ปลายเรือวยอดลงในรูบั้งยอดไปเรื่อย ๆ จนเส้นใยที่ห่อหุ้มไข่ติดไม้เรือวแล้วจึงค่อย ๆ คึงไข่ขึ้นมา นำไปรับประทาน

ยับแจป

ยับแจป หรือใส่แจป เป็นวิธีการที่ทำให้ปูอ่อนแรงที่กำม ไม่สามารถใช้กำมหนีบสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างปกติ การยับแจปส่วนมากทำในกลุ่มชาวประมง ปูที่นิยมใช้วิธีนี้คือ ปูดำ วิธีการคือ หักเอาปลายของปูที่มีปลายแหลมแข็ง แล้วนำไปเสียบเข้าที่ระหว่างข้อของกำมปูตรงส่วนปลายกำมให้เล็กพอสมควร ปูก็จะไม่มีเรี่ยวแรง หลังจากนั้นก็ทดสอบดูว่าปูยังหนีบอีกหรือไม่ โดยการเหย้าไม้ ถ้าปูอ่อนแรงไม่สามารถอำหนีบได้ก็สามารถถือปูตัวนั้น โดยไม่ต้องผูกมัดหรือใส่ภาชนะใด ๆ

ยั่วเบ็ด

ยั่วเบ็ด หรือยั่วปลา เป็นวิธีการจับปลาน้ำจืดวิธีหนึ่งของชาวบ้านภาคใต้ นิยมทำกันมากแถบชนบทหรือชานเมือง ตามบริเวณทุ่งนา ภูเขา ลำคลอง วิธีการยั่วเบ็ด ผู้ถือคันเบ็ดประกอบด้วยสายเบ็ด คาเบ็ด และลูกเหยื่อ ที่มีขนาดใหญ่กว่าเบ็ดคดปลาธรรมชาติประมาณ 2-3 เท่า เดินไปตามที่ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีปลาอาศัยอยู่ แล้วเหยียงเบ็ดไปเรื่อย ๆ จนกว่าปลาจะคิดเบ็ด

ยาโค

ยาโค เป็นพรรณข้าวชนิดหนึ่ง ที่เจริญงอกงามบริเวณที่มีดินเหนียวปนทราย ดันสูงประมาณ 120-130 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 15 เซนติเมตร คอรวงเล็กสั้น สีของรวงขณะเก็บเกี่ยวได้จะมีสีเหลืองขุ่น เมล็ดข้าวสั้น เมล็ดข้าวสารมีสีขาวขุ่น เมื่อนำไปหุงข้าวจะนุ่ม มีกลิ่นหอม รสชาติเป็นที่นิยม

ย่านไทร

ย่านไทร เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามใน “นาลึก” ลำต้นสูงประมาณ 100-120 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 17 เซนติเมตร สีรวงขณะเก็บเกี่ยวนั้นจะมีสีเหลืองเข้ม เมล็ดมีขนาดเล็กยาว เป็นข้าวเบา เมื่อปักดำหรือหว่านแล้วประมาณ 3-4 เดือน ก็เก็บเกี่ยวได้

ยาร่วงพรุ

ยาร่วงพรุ ชื่อท้องถิ่น แดแรโอ (มลายู – นราธิวาส) แดแรมาโระ มะม่วง แดรงวัน ยาร่วงพรุ เป็น ไม้ยืนต้นสูง 20-35 เมตร เรือนยอดแผ่กว้างเป็นพุ่มกลม ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ เปลือกสีน้ำตาลแกมแดง ดอกเล็กสีขาว สมบูรณ์เพศ ผลค่อนข้างกลม สุกสีแดงเข้มถึงเกือบดำ ชอบขึ้นในป่าดงดิบ มักพบในที่ลุ่มต่ำ ผลสดรสชาติอมเปรี้ยวอมหวาน ยอดใช้เป็นผักเหนาะได้

รากไทร

รากไทร เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามได้ดีใน “นาลึก” ลำต้นสูง 130-150 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 7 นิ้ว สีของรวงขณะเก็บเกี่ยวจะมีสีเหลืองเข้มเกือบสีแดง เมล็ดข้าวขาว รสชาติไม่เป็นที่นิยม อายุเก็บเกี่ยว 5-6 เดือน หลังจากปักดำ

รากแห้ง

รากแห้ง เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามดีบริเวณที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ลำต้นสูง 100-110 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 6 นิ้ว คอรวงยาวสีของรวงเมื่อเก็บเกี่ยวได้จะมีสีเหลืองอ่อน ๆ เมล็ดข้าวสารจะมีสีขาว เมื่อนำไปหุงจะมีกลิ่นหอมและนุ่ม รสชาติเป็นที่นิยม อายุการเก็บเกี่ยวประมาณ 4-5 เดือน

ลากจาน

ลากจาน เป็นการตกปลาโดยใช้เบ็ดล่าววิธีหนึ่ง การตกปลาดังวิธีนี้นิยมทำบริเวณที่กระแสน้ำไหลค่อนข้างเชื่อง โดยการลากเบ็ดให้งานเคลื่อนไปมาตามผิวน้ำ ปลาที่นิยมตกด้วยวิธีลากจาน ได้แก่ ปลาโสด และปลากด เป็นต้น

แรว

แรว เป็นเครื่องมือดักหรือคล้องสัตว์โดยใช้บ่วง อาจทำด้วยเชือก หวาย หรือเอ็น ก็ได้ ชนิดแรวที่ใช้ในภาคใต้ ได้แก่ แรวคันยัก แรวช้อ แรวกระทก แรวดิน แรว 4 หน้า แรวพรก แรวกระบอก แรวหูช้าง แรวค่อม้า แรวคันไค้ แรวดอกบุก แรวปูด้า และแรวขอน แรวแต่ละชนิดจะใช้ดักสัตว์ที่ต่างกันออกไป ตามความเหมาะสม สัตว์ที่นิยมดักแรว ได้แก่ นก ปูดำ ไช้ ไก่ เขี้ยว กระรอก และหนู เป็นต้น

ลากหอย

ลากหอย เป็นกรรมวิธีการหาหอยอย่างหนึ่ง ทำโดยการนำคราดมาใส่ด้ามยาว ตัวของตะแกรงทำด้วยเหล็ก มีรูงอวนสำหรับเก็บหอยขณะลาก การลากอาจใช้แรงคนหรือเรือก็ได้ หอยที่นิยมร่นหรือลาก ได้แก่ หอยลาย หอยหวาน และหอยเปลือกมัน

ลายหมาก

ลายหมาก หรือทะเลลายหมาก เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามได้ดีบริเวณที่เป็นดินเหนียว ลำต้นสูง 130-150 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 6 นิ้ว เมล็ดมีขนาดใหญ่และสั้น เป็นพรรณข้าวหนักอายุการเก็บเกี่ยว 5-6 เดือน

ลูกขอ

ลูกขอ เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามดีบริเวณที่ในดินเหนียว มีน้ำอุดมสมบูรณ์เรียกว่า “นาลึก” ลำต้นแข็ง สูงประมาณ 120-140 เซนติเมตร เมล็ดมีความยาวและแหลม อายุการเก็บเกี่ยวประมาณ 5-6 เดือน

ลูกดำ

ลูกดำ เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามได้ดีในดินเหนียว ลำต้นสูง เมล็ดข้าวสั้นและเล็ก เมื่อเป็นเมล็ดข้าวสารจะมีสีขาวและแข็ง หุงขึ้นหม้อดี รสชาติไม่เป็นที่นิยมกันนัก อายุการเก็บเกี่ยวประมาณ 5-6 เดือน

ลูกโนค, ลูกปลา

ลูกโนค เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามได้ดีในนาลึก ลำต้นสูงประมาณ 90-100 เซนติเมตร ต้นดำ รวงข้าวยาวประมาณ 6 นิ้ว เมล็ดสั้นและใหญ่ เมื่อเป็นเมล็ดข้าวสารจะมีสีขาวและแข็ง หุงขึ้นหม้อดี รสชาติเป็นที่นิยม อายุการเก็บเกี่ยวประมาณ 4-5 เดือน

ลูกปลา เป็นพรรณพรรณข้าวพื้นเมืองชนิดหนึ่ง เจริญงอกงามได้ดีในดินเหนียว ลำต้นสูงประมาณ 120-140 เซนติเมตร รวงยาวประมาณ 8 นิ้ว สีรวงเมื่อเก็บเกี่ยวจะมีสีเหลืองเข้มจนเกือบเป็นสีแดง เมล็ดข้าวใหญ่และยาว อายุการเก็บเกี่ยวประมาณ 3-4 เดือน

สร้อยทอง

สร้อยทอง เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองภาคใต้ชนิดหนึ่ง งอกงามดีบริเวณพื้นที่ดินดอนเชิงเขาหรือดินร่วนปนทราย เป็นประเภทข้าวไร่หรือนาคอน ต้องการน้ำน้อย แดดกอใหญ่ ลักษณะรวงเป็นช่อคล้ายข้าวฟ่าง ขณะสุกมีสีเหลืองเข้มคล้ายหมากสุก ตอนปลายเมล็ดเป็นสีน้ำตาลเข้ม ข้าวสารขาวแข็ง เมล็ดป้อม อายุประมาณ 5-6 เดือน

สะตอ

สะตอ เป็นพรรณไม้ยืนต้น มีขนาดสูงใหญ่ ออกช่อตามปลายกิ่ง เรียกว่า “โหม้ง” มีเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมียอัดแน่นกันอยู่ เมื่อเกสรผสมกันแล้ว เกสรตัวผู้ก็จะหลุดร่วงไป เหลือเกสรตัวเมียที่จะเจริญเติบโตเป็นฝักอ่อน ซึ่งมีลักษณะแบนยาว มีเมล็ดเรียงกันไปตลอดฝัก เมล็ดสะตอเป็นอาหารที่ชาวภาคใต้นิยมกันมาก โดยใช้เป็นอาหารคาว การใช้สะตอเป็นอาหารแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ คือ (1) ใช้เป็นอาหารในขณะที่ยังสด ๆ คือ ใช้เป็นผักเหนาะ ซึ่งเป็นที่นิยมกันมาก เพราะนอกจากมีรสชาติดีแล้วยังให้คุณค่าทางอาหารสูงด้วย คือ เชื่อกันว่าสะตอช่วยลดน้ำตาลในเส้นเลือดได้ ผู้กินสะตอเป็นประจำจึงเป็นการป้องกันโรคเบาหวานได้ทางหนึ่งด้วย (2) เอาสะตอมาทำให้สุก

แล้วใช้เป็นอาหาร โดยการหมกหรือต้ม (3) เอาสะตอมาคองก่อนใช้เป็นอาหาร (4) นำสะตอมา เป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหาร ที่นิยมคือ นำมาผัดเผ็ด ผัดเปรี้ยวหวาน และต้มกะทิ

สามเดือน

สามเดือน เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง เจริญงอกงามดีบริเวณที่เป็นดินเหนียวในนาดอน ลักษณะลำต้นแข็งแรงเล็ก รวงยาวประมาณ 15 เซนติเมตร รวงใหญ่ สีของรวงขณะเก็บเกี่ยวได้นั้น มีสี เหลืองเข้ม เมล็ดข้าวใหญ่และสั้น เมื่อเป็นข้าวสารมีสีขาว เป็นข้าวปานกลาง หลังปักดำ แล้ว ประมาณ 3-4 เดือน จึงเก็บเกี่ยวได้

สี่คอน

สี่คอน เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองประเภทข้าวไร่ เจริญงอกงามดีในพื้นที่ที่เป็นดินเขา โดยเฉพาะเนินเขาที่บุกเบิกใหม่ ปลูกโดยวิธีน้ำ กอไม่ใหญ่ ลักษณะรวงยาวประมาณ 7 นิ้ว เมล็ดขาว ดอนสูงสีเหลืองอ่อน ข้าวสารขาว ข้าวสุกนุ่ม หอมคล้ายข้าวหอมมะลิ เป็นประเภทข้าวเบา อายุ ประมาณ 4 เดือน

สี่ดอกไม้

สี่ดอกไม้ เป็นพรรณข้าวพื้นเมืองประเภทข้าวไร่ เจริญงอกงามดีในพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง เป็นพื้นที่ดินบุกเบิกใหม่ ใช้ปลูกโดยวิธีใช้ไม้ตั้งปักทิ่มให้เป็นรูแล้วหยอดเมล็ดข้าวปลูกลงไป แล้ว กลบหลุม เรียกวิธีปลูกข้าวแบบนี้ว่า การนำข้าว ต้นข้าวสีขาว กอใหญ่ รวงเป็นข้อสั้น ยาวประมาณ 13-15 เซนติเมตร เมล็ดใหญ่ สั้น สีน้ำตาลเข้มสลับขาว ข้าวสารขาว แข็ง อายุประมาณ 5-6 เดือน นิยมปลูกในพื้นที่อำเภอศรีบรรพต ควนขนุน และป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง

สี่รัก

สี่รัก เป็นพรรณข้าวพื้นเมือง เจริญงอกงามดีบริเวณที่เป็นดินเหนียว มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ลักษณะลำต้นแข็งแรง ไม่ค่อยแตกกอ รวงยาวประมาณ 20 เซนติเมตร คอรวงยาวและแข็ง รวงสุกสี เหลืองเข้มเกือบเป็นสีแดง เมล็ดขาวเล็ก ข้าวสารสีขาว ไม่แข็งหรือนิ่มจนเกินไป เป็นประเภทข้าว หนักออกรวงช้า ประมาณ 5-6 เดือน จึงจะเก็บเกี่ยวได้

คุ้มมวง

คุ้มมวง คือ การที่ชาวบ้านพร้อมใจกันนัดหมายร่วมกันคุ้มปลา ในที่เดียวกัน การคุ้มมวง แต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วม ประมาณ 7-50 คน มักจะเลือกคุ้มในคลอง หนอง บึง ห้วย หรือทะเล ที่มีความ กว้าง ลักษณะการคุ้มทุกคนจะเรียงรายคิเป็นวงขนาดใหญ่ แล้วเดินคุ้มตามหลังกันไปพบกันที่ตรง

กลางวง การสู่มวงเป็นการสื่อสารสำคัญที่ช่วยให้ชาวบ้านได้ทำงานร่วมกัน เกิดความเห็นอกเห็นใจกัน ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ

สู่มปลาอ

สู่มปลาอ เป็นวิธีการจับฝูงปลาตุกที่กำลังกัดกันเพื่อจับคู่ผสมพันธุ์ในช่วงเดือนสิบเอ็ดต้นเดือนสิบสอง ซึ่งทางภาคใต้ฝั่งตะวันออกจะมีฝนตกชุกและถ้าหากวันใดฝนตกพริ้ว ๆ ปลาตุกจากแม่น้ำจะขึ้นมาจับคู่ผสมพันธุ์ในนา และในร่องน้ำ ที่ปลากำลังกัดกันมันจะไม่กลัวคน แต่การสู่มปลาอนี้จะต้องคอยระวังงูที่มารอคักจับปลากินเหมือนกัน

เสาะ

เสาะ คือ การเก็บหอม กักตุน หรือการจัดหาข้าวของไว้ใช้เมื่อถึงคราวยามจำเป็น เช่น การคัดเสาะ ไปกินเวลาออกไปทำงาน ไกลบ้าน หรือ เสาะพินและข้าวสารไว้ให้เพียงพอในช่วงฤดูฝน การเสาะนี้ถือว่าเป็นการสอนให้คนได้รู้จักคอย คึกให้เป็นคนรอบคอบ รู้จักการวางแผน คาดการณ์ ไว้ล่วงหน้าได้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น และเมื่อถึงเวลานั้นจะไม่ขัดสน

หมารำ

หมารำ เป็นภูมิปัญญาของการจับปลาอย่างหนึ่ง ที่ทำขึ้นสำหรับหลอกล่อให้ปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ เข้าไปหลบอาศัย มี 2 ประเภท คือ หมารำขุด คือบ่อที่แต่งไว้ริมคลอง หรือขุดที่เป็นทางเชื่อมจากคลองให้ปลาวายเข้ามา ใช้กิ่งไม้แห้งตมเอาไว้ให้ปลาอาศัย และ หมารำโสะ คือที่ล่อปลาที่ทำขึ้นกลางน้ำ โดยใช้กิ่งไม้ไปปักตมทับไว้มาก ๆ และการเอาไม้ไปตมนี้เรียกว่า โสะ การจับปลาก็ขึ้นอยู่กับวิธีการของแต่ละคน

เหยียบนา

เหยียบนา เป็นวิธีการทำเทือกอย่างหนึ่ง เหมาะสำหรับในนาที่น้ำลึกหรือหญ้าขึ้นหนาแน่น การเหยียบนา จะใช้ควายเป็นฝูง โดยเจ้าของควายจะจับแม่ควายให้เดินวนไปรอบ ๆ นา ส่วนควายตัวอื่น ๆ ก็จะเดินวนตาม ๆ กัน เมื่อควายเหยียบจนและเป็นคมแล้วก็ทิ้งไว้ 1-2 สัปดาห์ ก็ให้เหยียบซ้ำอีกครั้ง เรียกว่า “เหยียบเทือก” เมื่อหญ้าตายและเปื่อยก็นำดินกล้านมาปักดำได้

ไหดักปลา

ไหดักปลา ใช้ไหล่อให้ปลาไปลงในไห วิธีดักปลาดังนี้ ขุดหลุมลงข้างหนองฝิ่งไหลลงไป ให้ปากไหอยู่สูงจากระดับดินเล็กน้อย จากนั้นก็ขุดดินโคลนนำมาทาไว้ที่ปากไห พอปลาได้กลิ่น

ของดิน โคลนก็เข้าใจว่ามีทางออก จึงว่ายน้ำขึ้นไป เมื่อถึงปากไหก็ลงไปในไห ปากไหเล็กออกไม่ได้ รุงเข้าจึงไปกู้ไหขึ้น

ประมงพื้นบ้าน : เลือดเนื้อและวิญญาณของชุมชนภาคใต้

บทความชิ้นนี้ให้สาระเกี่ยวกับประมงพื้นบ้านว่าเหมือนกับอาชีพอื่น ๆ ของชุมชนเกษตรกรรมที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและเงื่อนไขอื่น ๆ ของสังคม หรือชุมชนนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางด้านสภาพภูมิประเทศ ทรัพยากรท้องถิ่นหรือชุมชน ที่สำคัญคือการตอบสนองความต้องการของคนในด้านความต้องการพื้นฐานในการดำเนินชีวิตอันได้แก่ปัจจัย 4 เมื่อเงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงก็ย่อมส่งผลกระทบต่อประมงพื้นบ้าน และส่งผลกระทบต่อชุมชน วิธีการทำประมงพื้นบ้านตามแบบเดิมอาศัยเครื่องมือจับสัตว์น้ำอย่างง่าย ๆ เป็นเครื่องมือที่สอดคล้องกับขนาดและชนิดของสัตว์น้ำ ไม่ทำลายทรัพยากรสัตว์น้ำเกินความจำเป็น สภาพต่าง ๆ จึงอยู่รอดอย่างมั่นคงปลอดภัย แต่วันนี้การประมงพื้นบ้านภาคใต้โดยรอบ ๆ ทะเลสาบสงขลาเป็นตัวอย่างของการล่มสลายที่เด่นชัดอันเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์น้อยลง ชาวบ้านเข้าไปทำงานรับจ้างแออัดอยู่ในเมือง และการใช้เครื่องมือที่ทันสมัยมีประสิทธิภาพสูงช่วยทำลายระบบนิเวศและสัตว์น้ำลงอย่างรวดเร็ว เลือดเนื้อและวิญญาณของชาวประมงภาคใต้จึงถูกทำลายลงอย่างยากจะรื้อฟื้น

การพัฒนาระบบไร่นาสวนผสมของเกษตรกร อำเภอขุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาระบบไร่นาสวนผสมของเกษตรกร อำเภอขุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากการศึกษาพบว่าสภาพปัญหาของระบบไร่นาสวนผสมของเกษตรกร อำเภอขุนพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีสภาพปัญหาจากภัยธรรมชาติ สภาพดินเป็นกรด ศัตรูพืชระบาด ราคาผลผลิตตกต่ำและไม่แน่นอนต้นทุนการผลิตสูง ขาดแคลนแรงงานในการผลิต ปัญหาหนี้สิน และขาดความรู้ด้านการเกษตรและการตลาด จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงได้มีการพัฒนารูปแบบไร่นาสวนผสมโดยภาครัฐได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การให้ความรู้ด้านวิชาการและเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต การพัฒนาและส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุด การพัฒนาการเกษตรแบบผสมผสานเพื่อลดปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ภายหลังจากภาครัฐเข้ามามีบทบาทส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีการใช้ประโยชน์จากแรงงานและที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ศึกษาผลผลิตจากต้นจากของชาวตำบลย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาผลผลิตจากต้นจากของชาวบ้านตำบลย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง พบว่า ต้นจากเป็นพืชท้องถิ่นของชาวตำบลย่านซื่อ สามารถใช้ประโยชน์ ส่วนของต้นใช้เป็นอาหารคาวหวาน เครื่องคั้นและเสพ ใช้ประกอบสิ่งก่อสร้าง เครื่องใช้ต่างๆ ประดิษฐ์ของที่ระลึก จากการบริโภคและอุปโภคจากเป็นจำนวนมากได้ส่งผลกระทบต่อทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านสภาพแวดล้อม ผลกระทบด้านเศรษฐกิจกระทบต่อผู้ผลิตกระทบต่อความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ผลกระทบต่อการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครัวเรือน ผลกระทบด้านสภาพแวดล้อม คือ ผลกระทบด้านการช่วยอนุรักษ์ชายฝั่ง ผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยของสัตว์ จากสภาพดังกล่าวในอนาคตต้นจากอาจสูญพันธุ์ได้

การจัดการกลุ่มประมงพื้นบ้านของชาวบ้าน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการกลุ่มประมงพื้นบ้านของชาวบ้าน อำเภอ สติงพระ จังหวัดสงขลา พบว่า ปัจจัยการจัดการกลุ่มประมงพื้นบ้านของชาวบ้านจำแนกได้หลายประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้นำและสมาชิก ผู้นำต้องเสียสละ รับผิดชอบ และขยันหมั่นเพียร ด้านเศรษฐกิจได้แก่การขาดแคลนเงินทุน ด้านสภาพแวดล้อมได้แก่ ปัญหามลภาวะทางน้ำจากโรงงานอุตสาหกรรม และปัญหาสัตว์น้ำลดลง ด้านสังคม วัฒนธรรม ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การปกครอง การศึกษา ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ในด้านกระบวนการกิจกรรมกลุ่มประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก การสาธิตและส่งเสริมเครื่องมือทำประมง การสร้างปะการังเทียม งานด้านปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ งานด้านการส่งเสริมอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประมง และงานด้านการสนับสนุนการระดมเงินทุนภายในชุมชน ส่วนผลกระทบจากการจัดกิจกรรม ได้แก่ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดอาชีพเสริม ผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้มีผู้นำมากขึ้นเกิดเป็นองค์กรท้องถิ่นที่เข้มแข็ง และด้านสภาพแวดล้อมบริเวณชายฝั่งทะเล

ศึกษาการทำสวนดองกองในจังหวัดนราธิวาส

งานชิ้นนี้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการทำสวนดองกอง ขั้นตอนและวิธีการทำสวนดองกอง และผลกระทบของการทำสวนดองกอง พบว่า ความสำเร็จขึ้นอยู่กับสภาพทางกายภาพอันได้แก่ คุณภาพของดิน สภาพภูมิอากาศ และความสูงต่ำของพื้นที่ที่พอเหมาะ ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ มีการถือครองที่ดินจำนวนมาก มีทุนแรงงาน มีตลาดรองรับผลผลิต มีการคมนาคมขนส่งที่ดี มีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนบ้าน และหน่วยงานการปกครองท้องถิ่น เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุน ส่วนปัจจัยด้านมนุษย์ นอกจากผู้ทำ

ต้องมีความรู้ความสามารถในการทำสวนลอมกองแล้วต้องมีความชำนาญในการดูแลลอมกอง
 ทุกกระยะ สำหรับปัจจัยทางชีวภาพจะต้องดูแลรักษาและกำจัดวัชพืช กาฝาก แลง และโรคพืช
 ด้านขั้นตอนและการทำสวนลอมกองเกษตรกรจะต้องเตรียมการปลูก เช่น พันธุ์ การกำหนดพื้นที่
 การขุดหลุม ฯลฯ ภายหลังจากที่ปลูกแล้วต้องมีการดูแลรักษาอย่างดี ต้องให้น้ำ ปุ๋ย มีการกำจัด
 วัชพืช การตัดแต่งกิ่ง การกำจัดศัตรูพืช ฯลฯ และในการเก็บเกี่ยวผลต้องรู้สภาพของลอมกองที่
 สุกเต็มที่ ต้องมีแรงงานและเครื่องมือต่าง ๆ ที่ดี ต้องคัดเลือกเกรดลอมกอง และบรรจุถึงกระดาด
 พร้อมเพื่อจำหน่าย สำหรับผลกระทบจากการทำสวนลอมกอง พบว่า สวนลอมกองยังมีลักษณะ
 ของป่า เพราะต้องมีร่มเงาแต่ก็เป็นการทำลายป่าเช่นกัน ด้านเศรษฐกิจช่วยให้มีรายได้และอาชีพที่
 มั่นคง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านลดลงเพราะเน้นที่รายได้มากขึ้น

**การปรับเปลี่ยนพื้นที่จากการทำนาข้าวเป็นการเกษตรผสมผสานของชาวบ้าน ตำบลศรีวิชัย อำเภอ
 พุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี**

งานชิ้นนี้ศึกษาถึงอิทธิพลที่มีผลต่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำนาข้าวเป็นการเกษตร
 แบบผสมผสานของชาวบ้าน พบว่าเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน คือ พื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม
 ศักยภาพแวดล้อมชุมชน ผู้นำชุมชน ฯลฯ และปัจจัยภายนอก คือ นโยบายของรัฐ สันเขื้อ
 บทบาทเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรองค์กรพัฒนาเอกชน ฯลฯ รูปแบบการเกษตรที่ปรับเปลี่ยน
 ได้แก่การผสมผสานกิจกรรมพืชกับพืช พืชกับพืชกับสัตว์ และพืชกับสัตว์ การปรับเปลี่ยน
 ดังกล่าวส่งผลให้เศรษฐกิจระดับ ครอบครัวดีขึ้น ชุมชนมีงานทำมากขึ้น สังคมครอบครัวสงบสุข
 มากขึ้นมีความหลากหลายทางชีวภาพเพิ่มขึ้น และนิเวศวิทยาดีขึ้น

ศึกษาการเลี้ยงหอยนางรมของชาวบ้าน อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาการเลี้ยงหอยนางรมของชาวบ้านอำเภอกาญจนดิษฐ์ พบว่า
 ปัจจัยการเลี้ยงหอยนางรม ผู้ประกอบการเป็นเกษตรกรซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอกาญจนดิษฐ์
 ซึ่งมีประสบการณ์ในการเลี้ยงหอยนางรมมานาน สภาพพื้นที่ที่ใช้เป็นโคลนละเอียดสามารถใช้เลี้ยง
 หอยได้ทุกฤดูกาล และพื้นที่ส่วนใหญ่ได้รับอนุญาตจาก กรมประมง แต่ยังประสบปัญหาในเรื่อง
 พื้นที่มีจำกัด พันธุ์หอยนางรมได้จากแหล่ง ธรรมชาติ และซื้อจากผู้เลี้ยงรายอื่น มีปัญหาในเรื่อง
 การขาดพันธุ์หอยนางรม และ การจ่ายค่าจ้างแรงงานสูง ในวิธีการเลี้ยงหอยนางรมจึงคำนึงถึงแหล่ง
 อาหารเป็นสิ่งสำคัญ ใช้เวลาเลี้ยงหอยนางรมมากที่สุด 30 เดือน ในลักษณะที่ให้หอยนางรมติดกับ
 แท่งซีเมนต์สามารถเก็บผลผลิตได้ตลอดปี แต่มีปัญหาเรื่องน้ำเสีย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเรื่อง
 อาหารด้วย ส่วนการตลาดหอยนางรมผู้ซื้อจะเป็นผู้กำหนดราคา เมื่อเก็บผลผลิตมาแล้วต้อง
 จำหน่ายทันที เพราะถ้าเก็บไว้นานเกิน 3 วัน หอยนางรมจะตายเป็นผลให้ต้องจำหน่ายในราคาต่ำ

มีการแปรรูปในลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือน ผลกระทบจากการเลี้ยงหอยนางรมพบว่า ด้านเศรษฐกิจตลาดการซื้อเป็นลักษณะผูกขาด ผู้ประกอบการขาดเงินลงทุนในด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรมมีผลต่อการอนุรักษ์ส่งเสริมและพัฒนา ผลต่อความรักความผูกพันและความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น

ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ : ศึกษากรณีสวนสมรม

งานวิจัยชิ้นนี้พบว่าปัจจุบันมีสวนสมรมเหลืออยู่เป็นจำนวนมากในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพนม และอำเภอบ้านตาขุน ในจังหวัดชุมพรมีสวนสมรมมากในพื้นที่อำเภอหลังสวนและอำเภอพะโต๊ะ ส่วนในจังหวัดระนองมีสวนสมรมเหลือไม่มากนัก สวนสมรมในพื้นที่ดังกล่าวส่วนมากเป็นสวนเก่าแก่ตกทอดมา 2-3ชั่วอายุคน สวนใหม่ๆ ก็มีบ้างที่ทำแบบสวนสมรมแต่มีไม่มาก ชาวบ้านที่ทำสวนสมรมส่วนใหญ่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยที่ผู้สืบทอดเกิดมาและใช้ชีวิตในท่ามกลางสวนสมรมอยู่แล้วจึงเรียนรู้ตามธรรมชาติ สวนสมรมเป็นสวนซึ่งเจ้าของปลูกทุกอย่างที่จะกินและใช้ ปล่อยให้ยู่ตามธรรมชาติโดยไม่จัดระเบียบ คอยแผ้วถางโคนต้นบ้างในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผล และคอยระวังมิให้เถาวัลย์ขึ้นคลุมจนต้นไม้ตาย เป็นการปลูกเพื่อยังชีพ แบ่งปันในหมู่เพื่อนฝูงและญาติมิตรที่เหลือขายเป็นรายได้ การทำสวนสมรมไม่ต้องใช้ปัจจัยมากเพราะไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลงจะมีก็เฉพาะ การปลูกซ่อมแซม เป็นสวนที่ไม่ทำให้ร่ำรวย แต่อยู่ได้อย่างพอเพียง มีความสุขตามอัธยาศัย

กลุ่มสวนสมรม ตำบลบ้านยาง อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

งานวิจัยชิ้นนี้ได้กล่าวถึงบริบทชุมชนตำบลบ้านยางว่าตั้งอยู่ริมฝั่งคลองยัน ชุมชนนี้ตั้งมายาวนาน ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ การประกอบอาชีพทำสวนยังคงเป็นแบบดั้งเดิมที่เรียกว่า “สวนสมรม” ซึ่งเป็นส่วนที่มีพันธุ์ไม้อย่างหลากหลาย สวนสมรมอยู่ในบริเวณริมฝั่งคลองนั่นเอง พืชพันธุ์ในสวนสมรมมี 4 ระดับ คือ ระดับผิวดิน ระดับสูงไม่เกินศีรษะ ระดับสูงกว่าศีรษะแต่ไม่สูงเกินไป และระดับที่สูงมาก พืชพันธุ์ดังกล่าว นอกจากเป็นอาหาร ใช้สอยและปลูกเพื่อความบันเทิงใจ ยังใช้เป็นยาอีกด้วย สภาพสวนเป็นไปตามธรรมชาติ ฟังพาคำจูนกันเอง สวนสมรมจึงอุดมสมบูรณ์ช่วยให้สามารถยังชีพได้อย่างพอมีพอกินแม้ไม่ได้รับผลเป็นกอบเป็นกำ แต่ได้รับผลตลอดปี โดยปลอดจากสารเคมีและยาปราบศัตรูพืช สวนชนิดนี้จึงมิใช่ได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญ แต่ที่ช่วยให้มนุษย์ สัตว์ พืช และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เป็นอยู่

อย่างอิสระ ปลอดภัย เกื้อกูลมีความสุขโดยมิต้องปรุงแต่งมากไม่นำไปสู่ความทุกข์ได้ง่าย อีกทั้งเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม และธรรมชาติแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำงานของชาวบ้านในอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำงานของชาวบ้านในอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา พบว่า ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้การทํานาน้อยลงประกอบด้วย จำนวนประชากรลดลง ประชากรมีการศึกษาสูงขึ้น ประชากรมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น ประชากรมีรายได้ และรายจ่ายสูงขึ้น และเนื่องจากแรงงานในการทํานาลดลง อีกทั้งชาวบ้านรู้จักการทํานาโดยใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการทํานา ในส่วนของลักษณะการเปลี่ยนแปลงวิถีการทำงานปรากฏว่าในปัจจุบันความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับวัสดุและอุปกรณ์ในการทํานา ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับขั้นตอนการทํานา และความเชื่อและพิธีกรรมหลังการทํานาเปลี่ยนแปลงไป สำหรับการประกอบอาชีพทํานาได้ส่งผลกระทบต่อด้านสังคมและวัฒนธรรม คือชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องมากขึ้น ทั้งนี้เพราะชาวบ้านขาดความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยี รวมทั้งต้องพึ่งแหล่งเงินทุนจากภายนอกมากขึ้น

เขาขุนพนม : รายงานการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดี

งานชิ้นนี้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ การสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดี ซึ่งพบว่าบริเวณเขาขุนพนมน่าจะมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของ ชุมชนอย่างน้อยสองช่วงสมัยด้วยกัน คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ สมัยก่อนประวัติศาสตร์นั้นพบหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ ขวานหินขัด ซึ่งเป็นเครื่องมือของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ จากหลักฐานดังกล่าวประกอบกับสภาพเขาเป็นภูเขาหินปูนที่มีถ้ำสำคัญอาศัย ได้จึงสันนิษฐานว่าบริเวณเขาถูกนี้เคยมีมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหินใหม่อยู่อาศัยมาก่อน ส่วนสมัยประวัติศาสตร์หลักฐานที่แสดงการอยู่อาศัยของชุมชนในสมัยนี้ คือ การสร้างวัดเขาขุนพนม จากรูปแบบศิลปกรรมของอุโบสถเก่าก่อนการบูรณะเป็นพระอุโบสถศิลปะสมัยอยุธยา ส่วน โบราณวัตถุ ได้แก่ พระพุทธรูปสำริดเป็นศิลปะสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากหลักฐานดังกล่าวพอสรุปได้ว่าแห่งโบราณคดีเขาขุนพนมคงเป็นแหล่งชุมชนโบราณตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ และสภาพสังคมคงเป็นชุมชนกสิกรรมที่รู้จักการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์

แผนที่ภาพถักปนาวัดพะโคะ อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

บทความนี้เริ่มจากชี้ให้เห็นว่าแผนที่เป็นอุปกรณ์สำคัญของมนุษย์ที่ใช้ในการดำเนินงานหรือประกอบกิจการต่าง ๆ มายาวนาน ในประเทศไทยพบหลักฐานมีการใช้มาตั้งแต่ตอนต้นสมัยอยุธยา ในภาคใต้มีแผนที่ที่แสดงรายละเอียดของสถานที่ซึ่งมีความสำคัญมากคือ แผนที่ภาพ

กัลปนาวิคพะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ เนื้อหาที่ปรากฏแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ชื่อบ้านนามเมือง ศาสนสถาน โบราณสถาน ฯลฯ ในบริเวณคาบสมุทรสทิงพระไว้อย่างชัดเจนซึ่งสามารถนำมาตรวจสอบกับตำแหน่งที่ตั้งในปัจจุบันได้ ผู้เขียนบทความเรื่องนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับรูปลักษณะของแผนที่ ภาพ ลักษณะรูปภาพ การเขียนรูปภาพ การใช้สีและเส้นในรูปภาพ ลักษณะของอักษร อักษรวิธีและคำ แล้วสรุปว่าเป็นเอกสารที่มีคุณค่าอย่างยิ่งทั้งทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี โดยเฉพาะในทางความเป็นชุมชนแสดงถึงความเป็นปึกแผ่นของชุมชน รวมไปถึงการทำนุบำรุงสถาบันสงฆ์ โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาอีกด้วย

แพะ

งานชิ้นนี้กล่าวถึงสภาพการเลี้ยงแพะของชาวบ้านภาคใต้ของไทยว่า มีการเลี้ยงแพะพื้นเมืองกันทั่วไป การเลี้ยงแพะส่วนใหญ่เลี้ยงในจังหวัดที่อยู่ตอนล่าง โดยเฉพาะผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม แต่ก็ยังมีผู้เลี้ยงอีกมากที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวจีน ลักษณะการเลี้ยงแพะโดยทั่วไปคือการขังตลอดวัน การปล่อยตลอดวัน และการเลี้ยงแบบกึ่งขังกึ่งปล่อย การเลี้ยงแพะของชาวไทยมุสลิมในวัฒนธรรมภาคใต้ส่วนมากจะเลี้ยงไว้เชือดเนื่องด้วยศาสนกิจที่มีข้อบัญญัติในคัมภีร์อัล-กุรอาน โดยตรงคือ ทำบุญในพิธี อะกีเคาะฮ์ อันเป็นวันที่ทารกเกิดใหม่ครบ 7 วัน และในพิธี “ฮัจญ์” ประจำปี กับเอาไว้เชือดเนื่องด้วยกิจกรรมทางสังคม ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติทางศาสนา ได้แก่ การเชือดทำอาหารเลี้ยงกันเวลามีงานสำคัญๆ ต่างๆ เช่น งานแต่งงาน และการออกจากถือศีลอด ฯลฯ และหากใครมาซื้อก็ขายให้ ในการเชือดเนื้อด้วยศาสนกิจ ผู้เชือดจะต้องเอ่ยพระนามอัลลอฮ์ และต้องตั้งจิตอธิษฐานก่อนเชือดทั้งนี้เพื่อคารวะบูชาพระองค์ด้วยความรักและศรัทธา

ศึกษาการจัดการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอดานตกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

งานชิ้นนี้พบว่า ปัจจัยที่เกื้อกูลการจัดการกิจการของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านคีรีวง ได้แก่ ปัจจัยภายใน ซึ่งมีผู้นำ สมาชิกชมรม ทุนของชมรมและโครงสร้างของชมรมที่เป็นระบบ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว กลุ่มและองค์กรอื่นๆ กระบวนการจัดกิจกรรมชมรมซึ่งผู้นำและสมาชิกได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบใน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการศึกษาปัญหาและความต้องการ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติงานและขั้นการประเมินผลและติดตามผล ผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมนี้คือ ทำให้เกิดอาชีพเสริมแก่สมาชิกเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการสนับสนุนอาชีพอื่นๆ ของชมรม ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวของสมาชิกดีขึ้น

ทำให้เกิดผู้นำเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดองค์กรท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง ทำให้ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ทำให้ป่าเขาหลวงยังคงสภาพอุดมสมบูรณ์ และใช้เป็นสาธารณประโยชน์เพิ่มขึ้น

ศึกษาการจัดการป่าชุมชนป่าชายเลนบ้านคาโตะ ตำบลแหลมโพธิ์อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

งานชิ้นนี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการป่าชุมชน วิธีการจัดการป่าชุมชน และผลกระทบของการจัดการป่าชุมชน ในด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลพบว่ามีปัจจัย 4 ประการที่ส่งผลต่อการจัดการป่าชุมชน คือ สภาพธรรมชาติ อันได้แก่สภาพ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืช สัตว์ น้ำและดิน ด้านเศรษฐกิจป่าชุมชนเป็นแหล่งไม้ใช้สอย ฟืน ของป่า แหล่งวางไข่และอนุรักษสัตว์น้ำ ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีผู้นำชาวบ้าน ความเชื่อหรือศรัทธา ลักษณะของชุมชน จารีตประเพณี และองค์กรสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน และด้านบริหารจัดการ มีแผนนโยบายของรัฐเกี่ยวกับป่า มีการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก มีองค์กรดูแลป่า และมีกฎเกณฑ์การจัดสรรทรัพยากร ส่วนวิธีการจัดการป่าชุมชนมีกิจกรรมสำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผนการจัดการป่าชุมชน การจัดสรรผลประโยชน์แก่ชุมชน การควบคุมใช้ระเบียบของชุมชน และการรับเอาสิทธิ ต่าง ๆ สำหรับผลกระทบจากการจัดการป่าชุมชน มีผลกระทบ 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจช่วยให้ชุมชนมีอาชีพเสริม เกิดแหล่งอาหารธรรมชาติ ด้านสังคมวัฒนธรรมทำให้เกิดผู้นำ ทำให้ชุมชน เข้มแข็ง ทำให้ความขัดแย้งลดลง ทำให้ชุมชนมีชื่อเสียง ด้านสภาพแวดล้อม ทำให้ป่าไม้และสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ และสภาพธรรมชาติที่ร่มรื่น

ป่ากราด” ของชาวบ้านตำบลตะกอน อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการป่าชุมชน “ป่ากราด” และกิจกรรมและวิธีการจัดการป่าชุมชน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการคือ ปัจจัยด้าน กายภาพ เช่น สภาพภูมิอากาศแบบป่าฝนเขตร้อนที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตของพืช ความอุดมสมบูรณ์ของป่ากราดที่มีมาแต่เดิมซึ่งบรรพบุรุษของชุมชนใช้ร่วมกัน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ป่ากราดเป็นแหล่งไม้ใช้สอยของชุมชน แหล่งฟืนและเผาถ่านและแหล่ง เก็บหาของป่าของชุมชน ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม มีผู้นำที่มีความสามารถทั้งอดีตและปัจจุบัน สมาชิกในชุมชนเป็นเครือญาติกัน มีความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับป่า และได้รับการสนับสนุนจากรัฐให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ ส่วนปัจจัยด้านการบริหารจัดการ มีนโยบายของรัฐที่สนับสนุนให้ชุมชนจัดการป่าภายในชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชน และมีความร่วมมือกันระหว่างผู้นำและสมาชิกโดยมีการควบคุมและตรวจสอบที่ดี สำหรับกิจกรรมและวิธีการจัดการป่าชุมชน มีการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับป่าชุมชนด้วยการร่วมกันคิดร่วมกันทำร่วมกันใช้ประโยชน์ อีกทั้งใช้วัดและชุมชนเป็นแหล่งสร้างจิตสำนึก มีการจัดตั้ง

องค์กรเกี่ยวกับป่าชุมชน มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับป่าชุมชนและจัดให้บริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อีกทั้งมีการใช้การควบคุมบังคับ ตามกฎเกณฑ์ของชุมชน เช่น ความเชื่อหรือจารีตประเพณี บทบาทของผู้นำชุมชน กลุ่มเครือญาติ และองค์กรชุมชนมา ดำเนินการทำให้การจัดการป่าชุมชนมีประสิทธิภาพ

การจัดการป่าจาก : กรณีศึกษา ตำบลขนานนาก อำเภอปากพนังจังหวัดนครศรีธรรมราช

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางโครงสร้างและกายภาพของป่าจาก การใช้ประโยชน์และการจัดการป่าจากของประชาชน โครงสร้างของป่าจากมีพันธุ์ไม้ 10 ชนิด มีต้นจากเป็นไม้เด่นดินของป่าจากมีความอุดมสมบูรณ์สูง ผลกระทบจากน้ำทิ้งนาุ้งมิได้ทำให้ดินสูญเสียความสมบูรณ์ อาชีพทำน้ำตาลจากป่าจากให้ประโยชน์อย่างยิ่งต่อชาวบ้าน ชาวบ้านได้จัดการป่าจากใน 2 ลักษณะ คือ จัดการป่าจากที่มีอยู่เดิมโดยมี เป้าหมายให้ป่าจากคงอยู่เป็นประโยชน์ต่อไป ส่วนในนาุ้งที่ทิ้งร้างได้ปลูกใหม่ซึ่งสามารถเจริญงอกงามได้เป็นอย่างดี การนำดินจากมาแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม จึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำเพราะมีศักยภาพสูงในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ

การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเกาะสมุย อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

งานชิ้นนี้พบว่าในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีปัจจัยที่สำคัญคือ การมีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสม มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ นอกจากนี้รัฐบาลและท้องถิ่นมีนโยบายส่งเสริมการพัฒนา ในส่วนของกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ การศึกษาสภาพปัญหา การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย การกำหนดแนวทางและมาตรการ และการดำเนินงานที่ดี ส่วนผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญคือ การขยายตัวทางเศรษฐกิจมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น เกิดปัญหาสังคมมีการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมต่างประเทศ และเกิดความเสื่อมด้านสิ่งแวดล้อม

การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา

งานชิ้นนี้พบว่า ชุมชนประมงพื้นบ้านเกาะยาวน้อยเป็นผู้ดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ โดยมีหลักการสำคัญ คือ ต้องถือว่าการท่องเที่ยวไม่ควรมุ่งหวังรายได้เป็นหลัก แต่ควรเป็นกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควรมีการคัดสรรนักท่องเที่ยวที่เคารพต่อธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน พยายามผสมผสานให้การประกอบอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวเป็นเรื่องเดียวกัน และมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม โดยมีกระบวนการดำเนินงานคือ การวางแผนงาน การจัด

สาขางาน การดำเนินงาน และการควบคุม การดำเนินงาน กระบวนการดังกล่าวสามารถ กระตุ้นและสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว และคนในชุมชนให้หันมาร่วมมือกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวิถีชุมชนตามแนวทางของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของเกาะยาว น้อยจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ สวนกระแส คือ ไม่หวังผลทางรายได้เป็นสำคัญ แต่ยึดเอาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวิถีชุมชนเป็นหลัก โดยความร่วมมือกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับท้องถิ่นเป็น สำคัญ

การพังทลายและการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ชายฝั่งทะเล : กรณีจังหวัดตรัง

บทความเรื่องนี้ได้กล่าวถึงระบบนิเวศน์ชายฝั่งทะเลตรังว่าป่าชายเลน ภูเขาทะเล และปะการังมีความอุดมสมบูรณ์มาก แต่จากการจัดการใช้ประโยชน์ในช่วง 2 ทศวรรษเกิดการ ทำลายระบบนิเวศน์อย่างรุนแรง เพราะการจัดการป่าชายเลนสัมปทานไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีการบุกรุกป่าชายเลน ทำนาเกลือ ในขณะที่การประมงได้ทำลายภูเขาทะเลและปะการัง ชุมชน ประมงพื้นบ้านชายฝั่งทะเลตรัง ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก และทำประมง แบบดั้งเดิม ครั้นเมื่อคนจีนเข้ามาทำธุรกิจส่งออกไม้โกงกางก็หันมารับจ้างกันมากขึ้น แต่ต่อมาได้ยุติลงแล้วหันมาประกอบอาชีพประมงอีก ด้วยความสำนึกในความเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติว่านำมาซึ่งผลเสียหลาย จึงร่วมกันพยายามดำเนินการสร้างสำนึกในการพิทักษ์ ทรัพยากรชายฝั่งทะเล โดยในเวลาต่อมาได้มีโครงการป่าชายเลนชุมชน โครงการอนุรักษ์ภูเขา ทะเล และน่านน้ำจับปลา โครงการอนุรักษ์เต่าทะเลและปลาพะยูน ภายหลังจากอนุรักษ์ได้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ มีการกระจายรายได้ มีกระบวนการประชาธิปไตยระดับชุมชน เกิดความร่วมมือในการเรียนรู้ และเกิดการตอบสนองเชิงนโยบาย จนเป็นที่หวังได้ว่าเกิดเป็น กระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาคน พัฒนาองค์กร พัฒนาประชาธิปไตยให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

วัฒนธรรมข้าว และพลังอำนาจชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา

งานชิ้นนี้พบว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าว ซึ่งมีนัยสำคัญต่อพลังอำนาจชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา ได้แก่ภูมิปัญญาด้านการเลือกสรรและการ ใช้ที่ดิน การใช้น้ำ การสังเกตสภาพดินฟ้าอากาศ การเลือกพันธุ์ข้าว การเลือกสรรและการใช้ กระบวนการผลิต การเลือกสรรและการใช้แรงงาน ภูมิปัญญาการสร้างระบบ รูปแบบความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมอันเนื่องด้วยพุทธศาสนา ธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้มี พลังให้ชุมชนสำนึกในคุณค่า และกตัญญูต่อธรรมชาติ ข้าว บุคคล และสัตว์ ภูมิปัญญาด้าน วัฒนธรรม พลังอำนาจชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าวก่อให้เกิดพลังทั้งภายในชุมชนเดียวกันและต่าง ชุมชน เช่น การเอื้ออาทร การปฏิสัมพันธ์ การย้ายถิ่นที่อยู่ การเสริมสร้างความสมบูรณ์พืชพันธุ์

ธัญญาหาร การปลูกฝังพฤติกรรมทางจริยธรรม เป็นต้น อย่างไรก็ตามพลังอำนาจวัฒนธรรม ข้าวกับวัฒนธรรมนาุ้ง มีผลกระทบต่อกันทั้งสองฝ่าย ปัจจุบันพลังชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าว แปรเปลี่ยนไปเนื่องจากสังคมนำเอาระบบคุณค่าใหม่ที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจเงินตรามากขึ้น วัฒนธรรม ข้าวและพลังอำนาจชุมชนแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาจึงอ่อนตัวลง จนถึงขั้นเสียอำนาจไปหลายด้าน ระนอง พืชเศรษฐกิจเป็นประเพณีประจำเดือนสี่มีขึ้นตอนรายละเอียดและแนวปฏิบัติเคร่งครัดโดยเฉพาะ เน้นความขลังหรือความศักดิ์สิทธิ์มากเกินไป จนคนรุ่นหลังไม่สามารถ สืบทอดแนวคิดได้ คนรุ่น หลังจึงใช้ประเพณีสงกรานต์แทนประเพณีเศรษฐกิจทำให้ประเพณีเศรษฐกิจได้ยากในปัจจุบัน

ดาราศาสตร์ โหราศาสตร์

เกณฑ์ฝน

เกณฑ์ฝน เป็นตำราทำนายสภาพน้ำของแต่ละปี เพื่อประโยชน์ทางการเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาสมัยโบราณของชาวภาคใต้ที่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะฉะนั้น ชาวนาในสมัยก่อนจึงต้องไปหาผู้รู้เกี่ยวกับการทำเกณฑ์ฝนเสียก่อน เพื่อจะได้ทราบล่วงหน้าว่าปีที่ ทำนา มีปริมาณน้ำฝนอย่างไร ผู้รู้เกี่ยวกับเรื่องเกณฑ์ฝนได้มีส่วนใหญ่ เป็นพระภิกษุสงฆ์ หรือ หมอ คูณขันธ์ยามประจำหมู่บ้าน ปัจจุบันพบตำราทำนายเกณฑ์ฝนในหนังสือขุนขาว กระดาษชนิดต่างๆ และกระดาษไม้ ตำราทำนายเกณฑ์ฝนที่พบในภาคใต้ที่สำคัญ ได้แก่ ตำราเกณฑ์ฝนในหนังสือขุน ขาว ของพระอธิการคล้าย อินทโชโต อดีตเจ้าอาวาสวัดสุนทรवास ตำบลพันแต อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง และ ตำราเกณฑ์ฝนของพระอุปัชฌาย์สุข สุจิตโต อดีตเจ้าอาวาสวัดบางทองคำ ตำบลบ้านเนิน อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

เทพจร

เทพจร เป็นชื่อเรียกตามตำรา การดูการเดินทางในรอบเดือนหนึ่ง ๆ ตามลำดับวันข้างขึ้น ข้างแรม โดยบอกถึงวันที่ปลอดภัย มีโชคลาภ วันที่ไม่ควรเดินทาง วันที่จะเกิดอันตราย เกิดภัยพิบัติ และขัดลาภ โดยนับเฉพาะการเดินทางออกจากท้องที่ไม่ใช่การเดินทางประจำวันตามปกติ

ปักษีโหราศาสตร์

ปักษีโหราศาสตร์ เป็นตำราทางโหราศาสตร์ เนื้อหาจะกล่าวถึงการเสี่ยงทายโดยวิธีการทอด เบี้ย ซึ่งจะตอบคำถามที่อยากรู้ได้ถึง 100 คำถาม และเป็นตำราที่ประมวลความเชื่อของชาว ภาคใต้ เอาไว้อย่างกว้างขวาง เช่น การดูเศษนาวา เศษช้าง ไชยฤกษ์ ระตะนะยาม มังกรลม นังคัลโชค เป็นต้น

ยาม

ยาม ทางโหราศาสตร์ หมายถึง ช่วงเวลาที่กำหนดตามคติหรือคัมภีร์แห่งศาสตร์พยากรณ์ วิธีที่นับเป็นแม่บทและนิยมไปใช้ในการให้ฤกษ์ยามอย่างกว้างขวาง คือ ยามที่เรียกว่า ยามอัฐฤกาล นอกจากนี้ ได้แก่ ยามขาศี- ยามนคร ยามสามตา ยามอุบาทอง ยามปิงกริม่า และยามนกคูดเป็นต้น

อัครลักษณะและพลวัตวรรณกรรมทักษิณประเภทคุณนิมิตและทำนายลักษณะ

งานชิ้นนี้แยกเป็น 2 กลุ่ม คือ วรรณกรรมคุณนิมิตที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในท้องฟ้า สิ่งมีชีวิต และความฝัน และวรรณกรรมทำนายลักษณะของคน สัตว์ ธรรมชาติ และสิ่งต่าง ๆ เพื่อบอกลักษณะดีและชั่ว วรรณกรรมทั้งสองลักษณะเกิดจากการรวมประสบการณ์จริง จากการสังเกตลักษณะปรากฏการณ์ต่าง ๆ แล้วนำมาประมวลเป็นองค์ความรู้ ตั้งเป็นหลักเกณฑ์การทำนายนิมิตและทำนายลักษณะอันเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้เป็นลางบอกเหตุอนาคตทั้งด้านดีและด้านไม่ดี ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ตำรานี้ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง วรรณกรรมคุณนิมิตเน้นนิมิตที่เกี่ยวกับดวงดาวและท้องฟ้า นิมิตจากสัตว์และสิ่งของ นิมิตจากฝันและการทำนาย ส่วนวรรณกรรมทำนายลักษณะเน้นการทายลักษณะคนทั้งหญิงชาย ลักษณะคู่ครอง ทำนายลักษณะสัตว์ ลักษณะต้นไม้ วรรณกรรมดังกล่าวนี้มีความสำคัญต่อการศึกษาด้านความเชื่อของคนภาคใต้ที่เชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับปรากฏการณ์ บนท้องฟ้า และลักษณะอื่น ๆ ของคน สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติอันสะท้อนให้เห็นอัครลักษณะและพลวัตของวรรณกรรมประเภทนี้

อัครลักษณะและพลวัตวรรณกรรมทักษิณ กลุ่มโองการเวทมนตร์ และคาถา

งานชิ้นนี้ศึกษาโองการเวทมนตร์และคาถาจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ โองการมาจากคำว่า “โอม” เป็นคำที่พวกพราหมณ์รวมพระเจ้าทั้งสาม คือ พระพรหม พระอิศวร และพระนารายณ์เข้าด้วยกันเรียก “ตรีมูรติ” โองการ คือ คำศักดิ์สิทธิ์หรือ มন্ত্রาอย่างหนึ่ง เป็นอิทธิพลอารยธรรมอินเดีย ในยุคศาสนาพราหมณ์แพร่หลายรวมถึงศาสนาพุทธมหายานที่เข้ามาทางตอนใต้ของประเทศไทย โองการได้รับการถ่ายทอดไปสู่ชาวบ้าน เพราะว่าช่วยจัดระเบียบให้คนในสังคมอยู่ได้ตามเงื่อนไขที่ได้รับการยอมรับจึงกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีสืบต่อ ๆ กันมา วรรณกรรมภาคใต้ที่ว่าด้วยโองการจึงมีอยู่ทุกท้องถิ่น ยกที่จะระบุว่าใครเป็นผู้แต่ง หรือแต่งเมื่อใด โองการในวรรณกรรมภาคใต้ แยกออกได้เป็นโองการตามคติพราหมณ์ โองการตามคติพุทธ และโองการตามคติท้องถิ่น โดยสาระเนื้อหาของโครงการ คือ พราหมณ์ หมอ ผู้กระทำพิธี ย้ำถึงการได้รับการแต่งตั้งหรือการอนุญาตจากพระเจ้า พระพุทธเจ้า ฤกษ์ ฯลฯ โองการนำเอา

กาลาเข้ามาประสมประสานเพื่อให้เกิดความขลัง ซึ่งส่วนใหญ่คือพระพุทธรูปอันเป็นบทย่อ
 โองการนำเอาลัทธิความเชื่อพุทธศาสนา เทวนิยม และธรรมชาติเข้ามาประสมประสานอย่างแน่น
 แน่น และเนื้อหารวมทั้งพลังเสียงในการสาธยายบทโองการ ให้ความสำคัญกับจิตได้สำนึกมากกว่า
 จิตสำนึก โองการมีคุณค่าในฐานะวรรณกรรมท้องถิ่น คุณค่าเชิงมานุษยวิทยาเป็นสื่อในการ
 รวมกลุ่มรวมพลัง และเป็นที่ยอมรับความรู้ทั้งทางโลกและ ทางธรรม

วรรณกรรมทักษิณประเภทลายแทง

งานชิ้นนี้กล่าวถึงข้อมูลทั้งที่ปรากฏเป็นมุขปาฐะซึ่งบอกเล่าสืบต่อกันมาและเป็นทั้ง
 ประเภทที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งอาจเขียนลงบนแผ่นอิฐ หิน หนังสักดิ์ ไม้ เปลือกไม้
 โลหะ ใบลาน และหนังสือบุคคล แต่ส่วนใหญ่มักเป็นคำบอกเล่า อาจมีทั้งข้อความร้อยแก้วธรรมดา
 และคำคล้องจองกาพย์และกลอนไม่คำนึงถึงฉันทลักษณ์มากนัก ไม่สามารถบอกได้ว่าใครเป็น
 เจ้าของปริศนาลายแทงและผู้ผูกปริศนาอย่างแท้จริง ไม่สามารถกำหนดอายุได้ สาระของลายแทง
 มักจะระบุถึงแหล่งซ่อนทรัพย์ สาระสำคัญของลายแทงมักผูกพันกับศรัทธาและความเชื่อใน
 ศาสนาเป็นสื่อสารที่ต้องการให้แทงทะลุถึงสติปัญญาของผู้ผูกและของผู้พบ หรือผู้นำไปไปขบคิด
 ปัญหา คนที่ควรได้คือผู้ทรงภูมิปัญญา วรรณกรรมปริศนาลายแทงของภาคใต้มีเป็นจำนวนมาก
 มีทั้งประเภทวัด ชุมชน ถ้ำ และภูเขา เนื้อหาของลายแทงทุกแห่งมุ่งบอกประเด็นแหล่งซ่อน
 ทรัพย์ที่คนโบราณซ่อนไว้ โดยผูกเนื้อหาไว้กับสภาพสิ่งแวดล้อมหรือสภาพภูมิศาสตร์
 ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เช่น ดันไม้ สักดิ์ พระพุทธรูป หิน ถ้ำ แม่น้ำ ลำคลอง ฯลฯ
 นอกจากลายแทงมีคุณค่าถึงความสามารถในการใช้ภาษาของผู้ผูกแล้ว ยังสร้างอุบายให้มีความ
 สำนึกในการค้นหาประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และเป็นสื่อเร้าให้ผู้คนได้ขบเพาะสติปัญญาอีกด้วย

อัตลักษณ์และพลวัตวรรณกรรมทักษิณประเภทหนังสือห้วงและฤกษ์ยาม

งานชิ้นนี้ศึกษาหนังสือห้วงและฤกษ์ยามอันเป็นเอกสารบันทึกเรื่องความเชื่อของบุคคล
 และกลุ่มคนที่ฝังแน่นอยู่กับวิถีชีวิตทุกยุคทุกสมัยและเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีพลังอำนาจที่จะคลอบคลอให้
 ประสบผลสำเร็จหรือไม่ก็ได้ เรื่องหนังสือห้วงและฤกษ์ยามของชาวภาคใต้ซึ่งปรากฏใน
 วรรณกรรมทักษิณมี 2 ลักษณะ คือ คำราที่ว่าด้วยรายละเอียดของความเชื่อและการนำไปใช้ให้เกิด
 ประโยชน์ โดยการเลือกใช้ส่วนที่เป็นผลดีและเลี่ยงส่วนที่จะเกิดผลร้าย และการที่ผู้รจนา
 วรรณกรรมท้องถิ่นนำเอาความเชื่อตามที่กล่าวไว้ในคำรานี้ไปใช้ประกอบวรรณกรรมที่ตนแต่งขึ้น
 คำราที่ว่าด้วยหนังสือห้วงและฤกษ์ยามมีสาระหลัก คือ กล่าวถึงฤกษ์ ยาม ทิศ วันดีวันร้าย ห่วง
 การอ่านห้วง เทวดาให้ฤกษ์ และฤกษ์ยามที่นับถือปฏิบัติในชุมชน เช่น คติเรียงหมอน คำรานุ่ง
 ผ้าใหม่ คำราเทพจร คำราสระหัว คำเหมินพระรามและยามสามตา สำหรับฤกษ์ยามและคำรา

ห้วงที่กวีนำไปสอดแทรกในวรรณกรรมภาคใต้ เช่น ในวรรณกรรมเรื่องสุบิน พระรถเมรี พระสีเส่า ทิพย์สังวาล นางเรื่อนแก้วและสุวรรณรัตน์ เป็นต้น การใช้หนังสือห้วงและอุกฤษยามจึงเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและจักรวาลเป็นศาสตร์ชุมชน เป็นกลยุทธเชิงจิตวิทยา เป็นวิถีจักรของสภาวะธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับอสังการศาสตร์ และเป็นความเชื่อที่นำมาจากฐานของเหตุผล

ข้อมูลงานช่างพื้นบ้าน

จากการสำรวจข้อมูลด้านงานช่างพื้นบ้านในภาคใต้ สามารถจำแนกได้ 7 กลุ่ม คือ ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้าจำนวน 3 เรื่อง เครื่องสานจำนวน 16 เรื่อง เครื่องโลหะจำนวน 27 เรื่อง เครื่องไม้จำนวน 15 เรื่อง เครื่องหนังจำนวน 7 เรื่อง งานศิลปกรรมพื้นบ้านจำนวน 3 เรื่อง และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ จำนวน 16 เรื่อง

ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า

ม่านสี

ม่านสี เป็นศิลปหัตถกรรมอย่างหนึ่งของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ วิธีการทำ นำเศษผ้ามาเย็บปะติดกันใช้เป็นม่านกันห้องต่าง ๆ ภายในบ้าน การเย็บม่านสีนิยมเย็บกับมือและทำในเวลาว่าง เมื่อได้ผืนม่านกว้างยาวพอสมควรแล้ว ก็ตัดแต่งริมม่านเย็บแถบ ทำเป็นกรอบปิดริม ทั้งสี่ด้านของผืนม่าน และติดหูก็เป็นอันสำเร็จ เป็นม่านกันห้องที่สวยงาม

ศึกษาผ้าทอเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

งานชิ้นนี้ศึกษาผ้าทอเกาะยอ ๆ พบว่า องค์ประกอบของการทอผ้าเกาะยอ ประกอบด้วยวัสดุและอุปกรณ์ เงินทุน แรงงาน และการจัดการ วัสดุอุปกรณ์ประกอบด้วย เส้นด้าย สีย้อม เครื่องทอผ้า ฯลฯ สำหรับเงินทุนที่ใช้ผลิตมาจากธนาคารไทยพาณิชย์ เครดิตการค้า การเล่นเกม การกู้เงินจากแหล่งต่าง ๆ ฯลฯ แรงงานส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัว และจากเพื่อนบ้าน สำหรับด้านการจัดการ ดำเนินการกันเองภายในครอบครัว . ส่วนด้านการตลาด ผู้ประกอบการจะรอผู้ซื้อให้มาซื้อขังแหล่งผลิต และจำหน่ายในโอกาสสำคัญ ๆ ในส่วนของขั้นตอนการผลิตยังดำเนินการตามแบบเดิม ลวดลายผ้ามีทั้งลวดลายเก่าและคิดขึ้นใหม่ ด้านคุณค่าผ้าทอเกาะยอยังคงเป็นที่นิยมใช้สอยกันทั่วไป โดยแสดงถึงความงดงามด้านศิลปะและวัฒนธรรม สร้างสังคมสัมพันธ์ ส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ปัจจุบันยังมีการสืบทอดผ้าทอเกาะยอให้แก่ ลูกหลานในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาสำคัญ คือ ผู้สืบทอดมีจำกัด ความสนใจของลูกหลานมีน้อยลง เนื่องจากพ่อแม่ต้องการให้ลูกหลานประกอบอาชีพอื่นที่รายได้ดีกว่า

เครื่องสาน

กะแฉงรับเพละ

กะแฉงรับเพละ เป็นภาชนะที่สานด้วยตอกไม้ไผ่ ลักษณะก้นสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างประมาณ 1.5 ฟุต สานด้วยตอกขนาดกว้างประมาณ 0.25 นิ้ว เป็นลายขัดและให้ตาเป็นรูห่างเท่าขนาดของตอก แล้วยกมุมขึ้นเป็นทรงกลมสูงเท่าความต้องการของก้น ทำขอบด้วยไม้ไผ่และผูกด้วยหวาย นิยมนำไปใช้ใส่ปลาตัวเล็กๆ โดยการซื้อเพื่อนำไปทำ “บุญ” ปลาที่นิยมว่าเป็นปลาที่ดีที่สุดในการทำบุญก็คือ ปลาไส้ตัน ซึ่งภาษาถิ่นของจังหวัดนครราชสีมาเรียกชื่อปลาชนิดนี้ว่า เพละ ในสมัยการคมนาคมและการขนส่งยังไม่เจริญ หากต้องการซื้อปลาชนิดนี้มาทำบุญ ต้องใช้กะแฉงรับเพละจำนวน 2 ใบ ใส่ปลาแล้ววางในสาแหรงเพื่อให้หาบ จึงเรียกภาชนะนี้ว่า “กะแฉงรับเพละ”

ข้อง

ข้อง เป็นเครื่องจักสานชนิดหนึ่ง ใช้เป็นเครื่องมือจับหรือใส่สัตว์น้ำ เช่น ปลา ปู หอย กบ เขียด เป็นต้น มีหลายลักษณะแตกต่างกันไป ได้แก่ ข้องจง ข้องแฉง ข้องทน ข้องนั่งได้ ข้องไหล ข้องปลาขาว ข้องบ่า และข้องเขียด ข้องจง

โคระ

โคระ เป็นภาชนะอย่างหนึ่งลักษณะก้นกลมปากกว้าง คล้ายกระเซอ ตัวของโคระทำด้วยหนังควายหรือหนังวัวทั้งผืนที่นำมาตัดให้ได้ขนาดตามต้องการ แล้วมัดให้เข้ารูปและทำขอบด้วยหวาย แล้วผูกทำเป็นหูสำหรับแขวน 2-4 มุม คล้ายสาแหรง โคระใช้สำหรับใส่รวงผึ้ง ซึ่งตีได้จากต้นไม้ใหญ่ เมื่อตีได้แล้วจึงใส่โคระผูกเชือกที่หู โคระห้อยลงสู่พื้นเพื่อถ่ายใส่ภาชนะอื่น ฉะนั้นโคระจึงเหมาะสำหรับการนี้โดยเฉพาะ

โคระ

โคระ หรือ โคร่ เป็นเครื่องสานที่ใช้ห่อหรือสวมผลไม้จำพวกขนุน และจำปาละ เพื่อป้องกันตัวหนอนชอนไช โดยทั่วไปทำจากใบมะพร้าวสดหรือแห้งก็ได้ ชาวสวนใช้โคระสวมขนุนหรือจำปาละตั้งแต่ยังเป็นผลอ่อน โดยสวมทางปากหรือก้น โคระก็ได้แล้วปล่อยให้วางผลไม้โตเต็มที่ โคระก็จะขยายตัวขี้ออกตามขนาดของผลไม้ นั่น ๆ

จอเนาะ

จอเนาะ เป็นเครื่องสวมศีรษะเพื่อกันแดดกันฝน มีลักษณะคล้ายงอบแต่เล็กกว่า ทรงคล้ายดอกเห็ด สูงและกว้างประมาณ 1.0 - 1.5 ฟุตทำด้วยใบลาน โดยซ้อนให้เหลื่อมเล็กน้อยแล้วเย็บให้รอบผูกขอบโดยใช้หวายผ่าซีกประกบด้านนอกด้านใน แล้วทำห่วงสำหรับแขวนที่ยอดจอเนาะ ถ้าต้องการจะให้ทนต้องใช้น้ำมันยางทาภายนอกของจอเนาะ

เจ็ย

เจ็ย เป็นภาชนะจักสานลายขัดหรือลายสอง สานด้วยไม้ไผ่ หรือเปลือกนอกทางสาธุหรือเปลือกต้นคลุ้ม สำหรับซ้อน หรือดักกุ้งหรือปลา และสำหรับร่อนสิ่งของหรือใช้สำหรับตากสิ่งของ ลักษณะปากผายกลม ทำขอบด้วยไม้ไผ่ หรือหวาย หรือไม้รังไร ถ้าสานดอกซิดเรียกว่าเจ็ยถี้ ถ้าดอกห่างเรียกว่า เจ็ยห่าง

ชะนาง

ชะนางหรือนาง เป็นเครื่องมือในการประมงใช้จับกุ้งและปลาน้ำจืด ลักษณะปากกว้าง ก้นสอบลึก มีขอบ ตัวชะนางสานด้วยซี่ไม้ไผ่เล็ก ๆ หรือคลุ้ม ส่วนปลายสานรวมซี่เป็นลายสอง ที่ขอบทำด้วยหวายหรือไม้ไผ่ผูกด้วยหวายมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่

เขงเลง

เขงเลง เป็นเครื่องมือจับปลาชนิดหนึ่ง เป็นรูปกรวย ส่วนท้ายเรียงสอบติดกัน คล้ายกระชู่ ไม้มีงา ยาวประมาณ 6 - 8 สอก ความกว้างของปาก ประมาณ 1 - 2 สอก ทำจากไม้ไผ่สีสุก แก้งัด ปลาจะเข้าไปอยู่อาศัยข้างใน จมไว้ 3 - 4 วัน จึงกู้ครั้งหนึ่ง ก็จะได้ปลามาเป็นอาหาร การจมนต้องหมั่นย้ายที่บ่อย ๆ

ไซ

ไซ เป็นเครื่องมือดักสัตว์น้ำ มีหลายแบบ คือ ไซขก ไซหัวหมู ไซนาง ไซนุ ไซลาว ไซน้ำเต้า ไซรำ ไซนั่ง ไซไข่เข้ และไซทน รูปแบบของแต่ละชนิดแตกต่างกัน ส่วนใหญ่ทำด้วยไม้ไผ่ ยกเว้นไซน้ำเต้า ทำจากเปลือกผลน้ำเต้า ไซไข่เข้ ไซทน และไซน้ำเต้าใช้ใส่ปลา ส่วนไซอื่น ๆ ใช้ดักปลา

บุญ

บุญ เป็นเครื่องมือจับปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่ง ของชาวเกาะหลีเป๊ะ จังหวัดสตูล มีลักษณะคล้ายไซขนาดใหญ่ โครงทำด้วยไม้เนื้อแข็งและหวายสานด้วยขดลวดเป็น โกงคล้ายหลังเต่า ตรงปากเป็น

งา ด้านข้างทำเป็นประศูสำหรับเอาปลาออก ทุบมี 3 ขนาด คือ 4 ศอก 6 ศอก และ 12 ศอก การนำไปใช้เพียงแค่อาลงไปจมในทะเลไว้ 5 คืน แล้วกู้ขึ้น ชาวเกาะหลีเป๊ะทำบูบู้กันทุกครัวเรือน เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการจับปลา

ม้อม

ม้อม เป็นเครื่องมือสำหรับดักปลา ลักษณะคล้ายโป๊ะในทะเล ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกแล้วสานด้วยหวายเป็นฝืนเฟือกหรือฟากมู ใช้ปิดกั้นลำน้ำที่ข่อยแยกจากลำน้ำใหญ่ โดยเอาฝืนเฟือกกันเป็นรูปวงกลม เรียกว่า “ลูกม้อม” หรือ “มู” มีปากทางสำหรับให้ปลาเข้าคล้ายไซ

ระยุด

ระยุด หรือ กะน่วม เป็นเครื่องจักสานที่ใช้ใส่ปลา สานด้วยดอกซึ่งทำด้วยหวาย ลักษณะก้นกลม ทรงสูง ส่วนปากรวบมีหูรูด ระยุดเหมาะสำหรับนำไปใช้ในที่ต่าง ๆ เพราะมีน้ำหนักน้อย ยึดหยุ่นได้ ปากกว้าง และสามารถใส่ใส่ของอย่างอื่นก็ได้

ลายจักสานภาคใต้

ลายจักสานภาคใต้ เป็นลายจักสานที่มีเอกลักษณ์ วัสดุที่ใช้ในการจักสานของภาคใต้มีหลายชนิด ได้แก่ ไม้ไผ่ ย่านลิเภา หวาย กล้วยและกล้วยเครือ กระทือ กก ใบตาล ใบตาล เตย และป่านัน สำหรับลวดลายที่นิยมสาน ได้แก่ ลายแม่บท เช่น ลายขัด ลายสอง ลายสาม ลายดาหิ้ว ลายขอ ลายบองหยอง ลายพัฒนา เช่น ลายบ้าน ลายดีดั้น ลายดอกจิง ลายดาหิ้วขึ้นคั้น ลายเฉลา เกล็ดเต่า และลายดีหล่ม ลายประดิษฐ์ เช่น ลายทรงเรขาคณิต ลายพรรณพฤกษา ลายรูปสัตว์ ลายที่เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ และลายอักษรประดิษฐ์

ตุ้ม

ตุ้ม หรือตุ้มปลา เป็นเครื่องมือจับปลาชนิดทำด้วยไม้ไผ่ มีลักษณะคล้ายกับตุ้มของภาคอื่น แต่สำหรับการทำตุ้มของคนภาคใต้มีความเชื่อแฝงอยู่ที่ตอนขณะวัดขนาดตาตุ้มพร้อมกับว่า ปลาช่อนชุก ครั้งที่สอง นูกมาหา ครั้งที่สาม ผราไม่แห้ง ครั้งที่สี่ แกงไม่ขอด ครั้งที่ห้า ลอดไปร้า ครั้งที่หก ชังไปตาย แล้วว่าทวนกลับมาใหม่ การทำตุ้มถ้าจะให้ได้ปลามากจะต้องมี ขนาด 69 ซึ่งหมายถึง ย่าแม่หนอง คือ จะจับปลาได้ไม่มีวันอด

เสโหล

เสโหล เป็นเครื่องช้อนจับสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง ที่ใช้เรียกในอำเภอนาบอน อำเภอยู่งสง อำเภอยู่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช แถวอำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เรียก วะ เป็นเครื่องใช้ ทำจาก

ไม้ไผ่หรือคู้ม มีลักษณะคล้ายเรือ ปากกลมรี สานเป็นตาถี่เหลี่ยมขนาดเท่าหัวไม้จืด นิยมใช้ ช้อนปูและปลาหมอง้าง การช้อนนี้เรียกว่า นิด หรือเหยียบกอหญ้า แล้วเอาเสโหลไปคักตรงที่นิด นอกจากใช้ช้อนปลาแล้ว ยังตากปลาและกะปิอีกด้วย

หลอด

หลอด เป็นงานช่างฝีมือพื้นบ้านชนิดหนึ่ง ที่ทำขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือจับปลาน้ำจืด ที่ทำ ด้วยลวดหรือไม้ไผ่ วิธีการทำ คือ จะสานขัลดายต่างห่างเป็นตาหมากรุกผูกตรึงกับ โครงให้เป็นรูป กลม ทรงสูง แล้วจะรวบหัวเป็นกระจุกผูกด้วยเชือกมีฝาปิดเอาปลายออก การวางหลอดจะต้องวางที่ น้ำไม่ลึกและแรง วางให้หันงาไปตามน้ำ ใช้ไม้ปักค้ำไม่ให้หลอดลอย แล้วเปิดงาเอาไว้

เครื่องโลหะ

โครงควาย

โครงควาย เป็นพรำชนิดหนึ่ง จัดอยู่ในประเภทพรำสวยงาม ขนาดของพรำชนิดนี้เท่าที่พบ มีอยู่ด้วยกันสองขนาด คือ ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ค้ำของพรำจะนิยมทำจากแก่นของไม้ที่มี คุณภาพ เนื้อละเอียดและมีน้ำหนัก โดยนำมากลึงให้เป็นรูปทรงหัวเม็ดทรงมณฑลศิลปะภาคใต้ ตอนล่าง พรำโครงควายมีใช้กันมากในกลุ่มชาวไทยมุสลิม และใช้เป็นอาวุธป้องกันตัวเช่นเดียวกับ พรำจะโหนงหรือพรำโอบแบบอื่น ๆ

กริชเจ๊ะเฮง

กริชเจ๊ะเฮง เป็นกริชที่นายเจ๊ะเฮง ชาวบ้านอำเภอสาขบุรี จังหวัดปัตตานี เป็นผู้ตี ความรู้ การตีกริชเจ๊ะเฮงได้มาจากบิดา ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญกริชเจ๊ะเฮง กริชนี้มีลักษณะพิเศษ คือ เนื้อเหล็กมี คุณภาพดีเยี่ยม รูปกริชมีความประณีตสวยงาม ตามแบบฉบับช่างกริชสกุลตานี การตกแต่งฝัก และค้ำทำอย่างงดงาม

มีดที่ใช้เป็นอาวุธ

มีดที่ใช้เป็นอาวุธพกพาประจำตัวของทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมภาคใต้ มักเรียกชื่อ ใกล้เคียงกัน เช่น กริช มีดบาเคะ มีดหางไก่ และมีดฮ้ายคล็อก เป็นต้น

มีดชะนาก

มีดชะนาก หรือชะน็อก ไทยมุสลิมเรียกว่า “ปีซาอาน้ำะ” เป็นมีดเหน็บ มีลักษณะตามีด โกงงอนยาว ปลายแหลมเขียดขึ้น ใบมีดทำจากเหล็กผสม ฝักมีดนิยมใช้ไม้ที่มีลาย แกะกระหนก

ลวดลายอย่างสวยงาม ค้ำมักทำด้วยกระดูกปลาหรืองาช้าง หรือแก่นไม้ และเป็นรูปพระ
พินเนศปิดคาในครรภ์ เป็นมิดที่ใช้ในพิธีกรรมทางไสยศาสตร์หรือใช้เหน็บสะเอวในพิธีรักษาคณ
ป่วย

ไทรหัวหงส์

ไทรหัวหงส์ เป็นชื่อของกรรไกรหนีบหมากที่ทำเป็นรูปหัวหงส์ ประกอบติดอยู่กับส่วน
ยอดของกรรไกร เป็นกรรไกรที่นิยมกันมากในภาคใต้ ในสมัยรัชกาลที่ 4-6 แห่ง รัตนโกสินทร์

เบ้ายาง

เบ้ายาง เป็นอุปกรณ์สำหรับใส่น้ำยางที่ฆ่าด้วยกรดแล้ว บางท้องถิ่นเรียกว่า ตะกง ทำขึ้นมา
จากปืบใส่น้ำมันก๊าดผ่าเข้ากลางทั้งสี่ด้าน แล้วพับเหล็กตรงรอยผ่าทาบให้เรียบ โดยทั่วไปเบ้ายางจะมี
2 ชนิด คือ ทำด้วยปืบกับทำด้วยกะบะไม้เป็นรูปสี่เหลี่ยมถลอกเข้าออกได้ ปัจจุบันนิยมใช้เบ้าที่ทำมา
จากอะลูมิเนียม เพราะสะดวก หาซื้อง่าย และยางจะไม่ติดตรงรอยลึกของร่องไม้หรือปืบ

แม่

แม่ เป็นเครื่องมือจับปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง ลักษณะเป็นเหล็กยาวปลายด้านหนึ่งแหลม
อีกด้านหนึ่งทำเป็นตะขอสำหรับเกี่ยวหรือขึงยางหนังสดัก ปัจจุบันเครื่องมือชนิดนี้ยังคงใช้อยู่ใน
ชนบท สามารถจับปลาตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ได้ มีสองชนิด คือ ชนิดที่ไม่มีด้ามจับ
กับชนิดที่มีด้ามจับ

มิดขูด

มิดขูด หรือ มิดหลี่ เป็นมิดที่ใช้ในการทำงานช่างประเภทฉลุหนัง กระดาษ สำหรับใช้
ประดับโลงศพและพนมพระ ตัวมิดทำจากเหล็กบาง โคนมิดทำเป็นเคียวสำหรับปักยึดกับด้าม
ลักษณะด้ามทำด้วยไม้หรือเขา มิดขูดมี 2 ชนิด คือ มิดปลายแหลม และมิดปลายมน

มิดคลก, มิดเคียง

มิดคลก เป็นมิดเหน็บชนิดหนึ่ง คล้ายมิดหมอ มีขนาดใหญ่และมีฝักทำด้วยไม้แกะสลัก
เป็นลวดลายในตัว ชาวไทยมุสลิมบางคนเก็บรักษามิดคลกไว้เป็นอาวุธโบราณ บางถิ่นเรียกว่ามิด
อีโต้ ซึ่งเป็นมิดที่ใช้ในการทำคร้ว หรือสับของที่ต้องใช้แรงมาก เช่น กระดูก และฟันปลาในน้ำ เป็น
ต้น

มีคเคียง หรือมีคลวยไก่อ เป็นมีคพชชนิดหนึ่ง มีหลายชนิด หลายขนาด ค้ำนิยมทำ จากเขาสัตว์หรือไม้ ส่วนฝักทำจาก ไม้เป็นแผ่น ประกบกัน อาจแกะสลักเป็นลวดลาย หรือปลอกเงิน สวมรัด ชายหนุ่มในภาคใต้นิยมพกพามีคย้ายเคียงเป็นอาวุธประจำตัว

มีคคิง

มีคคิง หรือ มีคล่าคิ เป็นมีคปลายแหลมและยาวคล้ายดาบ แต่มีหงอนอยู่บนสัน ค้ำมักมี ลวดลายสวยงาม ใช้เป็นอาวุธประจำกาย อุปกรณ์ในการประมง โดยใช้ฟันปลาในน้ำ ใช้เป็น เครื่องมือช่างไม้

มีคเคือยไก่อ

มีคเคือยไก่อ เป็นมีคพชชนิดหนึ่ง ที่ทำด้วยเหล็กเหนียวและฝังคมด้วยเหล็กกล้า ตัวมีคยาว ประมาณ 6 นิ้ว ปลายโค้งงอนแหลม คล้ายเคือยไก่อ คมบาง สัน ไม้หนามากนัก มีปลอกทำด้วยหนังวัว ควายที่ไม่วอก หรือทำด้วยไม้ 2 ซีกประกบกัน ตกแต่งลวดลายสวยงาม

มีคค่าง

มีคค่าง หรือ ย้ายค่าง เป็นมีคยาว ตัวมีคคล้ายพริกทราย แต่สันแอนชิดกว่าเล็กน้อย ส่วนที่ ติดกับค้ำหนาเล็กและงอน ไปข้างหน้าแต่พองาม ปลายตัดเป็นเส้น โค้งเว้าเข้ากันคล้ายรูปนกกางปีก ค้ำนิยมทำด้วยเขาควาย ปลายค้ำงอน ไปข้างหน้าเล็กน้อย นิยมถือย้ายค่างเป็นอาวุธประจำตัว และ ใช้ประโยชน์อย่างอื่น

มีคคอก

มีคคอก หรือ ย้ายคอก เป็นมีคที่ใช้เหลาไม้ไผ่และหวายเพื่อทำเครื่องจักสาน ลักษณะ โค้ง งอ ปลายแหลม และคอกยาว มีค้ำมกลึงสวยงาม มีคคอก มี 2 ชนิด คือ หางหงส์ และนกกางแอน หางหงส์ เป็นมีคคอกที่มีขนาดใหญ่ ใบใหญ่ สันหนา ส่วนนกกางแอน ใบมีคเล็กและมีปลายแหลม

มีคค้อ

มีคค้อ หรือ ไซ้ค้อ เป็นมีคขนาดใหญ่ ลักษณะใบมีคมีคมตรงจากกันมีคจนถึงปลายมีค ปลายไม้แหลม แต่ป้าน เป็นหน้าตัดตรงขึ้นบน ต่อเป็นสันมีคหนา โค้งลาดลงมาถึงกัน ซึ่งเรียวยแหลม สำหรับเสียบเข้าไปในค้ำไม้ การใช้ประโยชน์จากมีคค้อ ส่วนใหญ่ใช้ในการสับเนื้อ ไก่อ ปลาที่มี กระดูกและก้างแข็ง นอกจากนั้นยังใช้ในการ ฟัน สับ ปอกมะพร้าว แทนขวานได้ดีในบางโอกาส

มิดทับ

มิดทับ หรือ มิดชาคะ เป็นมิดชนิดหนึ่งที่นิยมใช้กันมากแถวจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ลักษณะคล้ายเคียว แต่สั้นกว่า คมกว้างและโค้งงอน้อยกว่า ส่วนคมยาวประมาณ 10 – 12 นิ้ว กว้าง 1.5 – 2.0 นิ้ว ปลายแหลม มิดทับนิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย เพราะใช้งานได้สารพัดประโยชน์ เช่น เกี่ยวข้าว เกี่ยวหญ้า ปาดตาล เกี่ยวซัง เกี่ยวกระจูด เป็นต้น

มิดบาแคะ

มิดบาแคะ เป็นมิดพจนชนิดหนึ่ง ซึ่งเอาแบบอย่างมาจากมลาญที่ใช้พกติดตัวเพื่อต่อสู้และป้องกันอันตรายทำให้ตลาดแคล้วจากสิ่งอับมงคลทั้งปวง ตัวมิดบาแคะ มีการเลือกใช้เหล็กพิเศษ เพื่อให้เกิดความขลังเช่นเดียวกับกริช ค้ำมและฝักมักประดิษฐ์รูปทรงและลวดลายอย่างประณีตสวยงาม ทำด้วยเขาสัตว์ เงินผสมทอง หรือเงิน ก็มี บางถิ่นใช้มิดนี้ในการประกอบพิธีกรรมบางอย่าง เช่น พิธีโกนผมไฟ การขับไล่เสนียด หรือพิธีตัดไม้ข่มนาม เป็นต้น

มิดปาดตาล

มิดปาดตาล หรือมิดตัดตาล เป็นมิดที่ผู้ประกอบอาชีพทำน้ำตาลใช้ปาดหน้าตาล ทำจากเหล็กกล้า มีลักษณะคล้ายมิดคอก ค้ำมทำด้วยไม้หรือเขาสัตว์ ลักษณะโค้งพอมือเหมาะจับ มีฝักทำด้วยไม้หรือเขาสัตว์ หรือทำอย่างง่าย ๆ ด้วยกาบหมาก นอกจากใช้ในการปาดตาลแล้ว ชาวบ้านยังนิยมใช้ฆ่าเหล่าเนื้อสัตว์และพกติดตัวเป็นอาวุธอีกด้วย

มิดฝานหยวก

มิดฝานหยวก เป็นมิดที่ช่างพื้นบ้านทำขึ้นมีลักษณะพิเศษ เหมาะสำหรับฝานหรือหั่นหยวกกล้วยออกเป็นชิ้นบาง ๆ เพื่อนำไป “เซ” หรือ “เซ” คือ คำให้ละเอียด เป็นอาหารเลี้ยงหมู มีลักษณะบาง ยาวประมาณ 2 ฟุต ตัวมิดมีลักษณะโค้งเล็กน้อย ปลายทั้ง 2 ข้างมีค้ำม เวลาใช้จะต้องนั่งคร่อมหยวก มือจับค้ำมทั้งสองเพื่อควบคุมความหนาของหยวก

มิดหมอ

มิดหมอ เป็นมิดของหมอไสยศาสตร์ผู้ทำพิธี หมอถือว่าเป็นตัวแทนของหมอ และใช้ในการประกอบพิธีต่าง ๆ เช่น พิธีซาเรือน พิธีสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น ลักษณะของมิดเป็นมิดเหน็บ ปลายแหลมยาวประมาณ 1 ฟุต มีฝักทำด้วยไม้สำหรับสวม ค้ำมของมิดทำด้วยไม้และแกะสลักโลหะที่ใช้ตีมีชนิดนี้นิยมใช้โลหะตามตำราสร้างพระพุทธรูปผสมกัน คือ เหล็ก ปรอท ทองแดง เงิน และทองคำ เรียกว่า “เบญจโลหะ” มีชนิดนี้ ใช้สำหรับวางเป็นเครื่องบูชาคล้ายตัวแทนของครูหมอ และ

ใช้ในการตัดสายสัญญาณไบนารี ตัดใบมะพร้าวเป็นรูปฉัตร 5 ชั้น ในพิธีซาเรือน และอาจใช้พกเป็นอาวุธได้ด้วย

มีดทับ

มีดทับ หรือมีดพับ เป็นมีดปลายแหลมขนาดเล็ก ที่สามารถพับได้ มีดทับมี 2 ชนิด คือ มีดทับธรรมดา เวลาต้องการใช้ จะอาศัยปลายนิ้วจับดึงตัวมีดออกมา อีกชนิดหนึ่ง คือ มีดสปริง เวลาใช้จะกดหัวแม่มือตรงขึ้น โลหะ ตัวมีดจะสปริงอย่างรวดเร็ว นิยมพกติดตัวเป็นอาวุธป้องกันตัว

มีดอ้ายงอ

มีดอ้ายงอ มีดงอ อ้ายงอ พร้าหัวงอ ก็ว่า เป็นมีดชนิดหนึ่ง นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางในเขตจังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช สตูล ลักษณะพิเศษของมีดพร้าชนิดนี้ คือ ที่ปลายสุดงอโค้งลงจะเป็นจะงอย ใช้สำหรับตัดฟัน และเป็นอาวุธป้องกันตัว

เส้าซ่าง

เส้าซ่าง จัดเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ควาญซ่างใช้สำหรับควบคุมซ่างที่คุร้าย ลักษณะของเส้าคล้ายอาวุธโบราณ จำพวกหอก มีด้ามทำด้วยไม้ ใบเส้าทำด้วยเหล็กมี 2 ลักษณะ คือ เป็นรูปสามเหลี่ยมปลายแหลม และรูปสี่เหลี่ยมปลายแหลม การทำเส้าซ่าง มีความเชื่อแฝงอยู่ด้วย คือ การตีเส้าซ่างผู้ตีจะต้องมีคาถาอาคมและต้องนำเหล็กหลายชนิดมาผสมกัน และเวลาตีซ่างจะต้องตีในขณะที่ไม่มีใครเห็น ถ้ามีคนเห็นจะต้องหยุดตีทันที เส้าที่ผ่านการตีนี้เชื่อว่าจะมีความขลังมาก การนำไปใช้ส่วนใหญ่จะใช้กับซ่างที่คุร้าย พยศมาก ๆ หรือซ่างที่ตกมัน

หวังเหว้

หวังเหว้ เป็นเครื่องมือจับสัตว์ชนิดหนึ่ง ที่ใช้จับนกสั๊ก มีลักษณะเป็นสวิง ที่มีขนาดเล็ก ขอบทำด้วยเหล็กขดเป็นปากกลม มีด้ามทำด้วยไม้ไผ่ยาว 4 – 5 เมตร การจับนกสั๊กด้วยหวังเหว้ เรียกว่า โหละนกสั๊ก

เหล็กขูด

เหล็กขูด เป็นภาษาถิ่นของภาคใต้ หมายถึงกระดาษขูดมะพร้าว ซึ่งเกิดจากความคิดของชาวภาคใต้ ในการใช้กะทิปรุงอาหาร จึงหาวิธี นำเหล็กมาทำให้ด้านหนึ่งแหลม ด้านหนึ่งแบน ใช้ตะไบถู ด้านแบนเป็นซี่ ๆ แล้วนำเหล็กนี้ไปปักเข้ากับหัวนอ สำหรับใช้ขูดมะพร้าว เพื่อความสะดวกของผู้หญิงในขณะที่นั่งขูดมะพร้าว จึงนำไม้ 3 ง่าม มาทำเป็นที่รองนั่ง เหล็กขูดมีส่วนประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ ดาเหล็กขูด และตัวเหล็กขูด

เหล็กคัดมะพร้าว

เหล็กคัดมะพร้าว เป็นเครื่องมือและเนื้อมะพร้าว นิยมใช้กันในหมู่ชาวสวนมะพร้าว อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งจะประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ตัวเหล็กคัด จะทำด้วยเหล็ก คล้ายเคียว คมเล็กน้อย หนาประมาณ 0.7 – 0.8 เซนติเมตร ยาวประมาณ 6 – 7 เซนติเมตร และด้ามจะทำด้วยไม้ ที่มีเนื้อแข็งไม่มาก ด้ามโตขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3 – 4 เซนติเมตร ยาวประมาณ 12 – 15 เซนติเมตร เวลาใช้จะจับด้ามสอดเหล็กคัดเข้าระหว่างเนื้อ แล้วหมุนให้รอบ ๆ เนื้อก็จะ หลุดออก

เหล็กนํ้าน้อย

เหล็กนํ้าน้อย คือ เหล็กที่ขุดและถลุงที่บ้านนํ้าน้อย ตำบลนํ้าน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งถือเป็นเหล็กชั้นดี มีคพรีที่ทำด้วยเหล็กนํ้าน้อยมีชื่อเสียง โด่งดังและนิยมกันมาก เช่น พรํ้า นํ้าน้อย ขวานนํ้าน้อย จนคำว่า “นํ้าน้อย” กลายเป็นหลักประกันคุณภาพ เพราะมีความแข็งแรง และทนทาน

เหล็กไฟคบ

เหล็กไฟคบ เป็นเครื่องมือสำหรับให้กำเนิดไฟชนิดหนึ่งของชาวภาคใต้ ทำจากเขาควาย ไม้ หรือาง้าง ยาวประมาณ 10 เซนติเมตร เป็นทรงกลม ขนาดโตประมาณนิ้วหัวแม่มือ มี 3 แบบ คือ แบบกลม นิยมทำใช้มากที่สุด เพราะสวยงาม ขนาดกะทัดรัด แบบเหลี่ยม ทำตัวเป็นทรง 4 เหลี่ยมแบน ขอดกลม และแบบแบนเป็นกูปกล่อง มีขนาดใหญ่ กว้าง 4 เซนติเมตร ยาว 8 เซนติเมตร และหนา 2 เซนติเมตร และชาวบ้านนิยมใช้ปูคันเต้าร้างเป็นเชื้อเพลิงใช้กับเหล็กไฟคบ

เหล็กถิด

เหล็กถิด หรือชาวสงขลาเรียกว่า เหล็กคัด เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่ง สำหรับใช้ปอกเปลือกผลมะพร้าว นิยมใช้กันในหมู่ชาวสวนมะพร้าว อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เหล็กถิดประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ตัวเหล็กถิด ทำด้วยเหล็ก ปลายแหลมคม ส่วนด้าม ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ชาวบ้านนิยมปักส่วนด้ามลงในดิน แล้วยื่นปอกจับผลมะพร้าวเสียบลงบนปลายแหลมแล้วงัดเอาเปลือกออกเป็นชิ้น ๆ จนหมด

เหล็กไฟตี

เหล็กไฟตี เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่ง สำหรับให้กำเนิดไฟ ใช้กันมากในชนบทสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีส่วนประกอบ 3 อย่าง คือ หินเหล็กไฟ เป็นหินจำพวกหินแกรนิต กะเทาะให้เป็นแผ่นบาง ๆ เหล็กตีหิน เป็นแผ่นเหล็กหนา 2 มิลลิเมตร นิยมทำจากเหล็กตะไบชนิดแบน และปูเชื้อเพลิง ปัจจุบันเหล็กไฟตีเกือบจะไม่มีผู้ใช้อีกแล้ว

เครื่องไม้

กอลและ

เรือกอลและ เป็นเรือประมงที่ใช้แถบจังหวัดภาคใต้ ลักษณะเป็นเรือยาวที่ต่อด้วยไม้กระดาน โดยทำให้ส่วนหัวและส่วนท้ายสูงขึ้นจากลำเรือเพื่อให้สวยงาม และนิยมทาสีแล้วเขียนลวดลายด้วยสีฉูดฉาดเป็นลายไทยหรือลายอินโดเนเซีย เรือกอลและมี 2 แบบ คือ แบบหัวสั้นและหัวยาว สำหรับแบบหัวยาวยังแบ่งเป็น 2 แบบย่อย ๆ คือ แบบมาเลเซีย ซึ่งมีลักษณะแข็งและแคบ อีกส่วนแบบหนึ่งคือแบบ “บาฆะ” มีลักษณะยาวโค้งกว้างกว่าแบบมาเลเซีย สำหรับขนาดของเรือแบ่งเป็น 4 ขนาด โดยยึดความยาวของเรือเป็นเกณฑ์ คือ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก และลูกเรือกอลและ เรือทั้งลำแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนหัวเรียก “ลูแวน” และส่วนท้ายเรียก “บูระแด” ถ้าแบ่งเป็น 3 ส่วน ส่วนกลางเรียก “คือเงาะ” ส่วนหัวเรียก “ปาลอ” และส่วนท้ายเรียก “ปุงง” การทำเรือกอลและ นิยมใช้ไม้เนื้อแข็งที่มียาง เช่น ไม้ตะเคียน ไม้พะยอม ไม้หลุมพอง และไม้เจี๊งา สำหรับขั้นตอนในการต่อเรือ ได้แก่ การตั้งกระดูกงู การตั้งกง การต่อลำเรือ และการตกแต่งเรือ สำหรับวัฒนธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวกับเรือกอลและ ที่สำคัญได้แก่ การถอยครองเท้าทุกครั้งเมื่อขึ้นเรือ การห้ามพูดจาเชิงอวดดี ห้ามถ่ายอุจจาระและปัสสาวะใกล้ๆบริเวณหัวเรือ เป็นต้น ปัจจุบันแหล่งทำเรือกอลและ ที่เป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ หมู่ที่ 5 (บ้านทอน) ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส และอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี

แกะ

แกะ คือเครื่องมือสำหรับเก็บข้าวของภาคใต้ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเริ่มต้นประดิษฐ์และเริ่มต้นใช้ตั้งแต่เมื่อใด ทราบเพียงแต่ว่าชาวภาคใต้รับสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่ยุคโบราณ และมีส่วนประกอบอยู่ 3 ส่วน ด้วยกัน คือ กระดานแกะ ตาแกะ และหลอดแกะ หรือ ค้ำแกะ ทำด้วยไม้เนื้อแข็งหรือไม้ชนิดเบา ได้แก่ ไม้แค ไม้คินเป็ด ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ตอนบนยาวประมาณ 5-6 เซนติเมตร และตอนล่างยาวประมาณ 8-9 เซนติเมตร กว้างประมาณ 4 เซนติเมตร ตาแกะหรือคมแกะ บางถิ่นเรียกว่าตัวแกะ ทำด้วยเหล็กกล้า ลักษณะคล้ายมีด ยาวประมาณ 5-6 เซนติเมตร มีหูแหลมๆสองข้างสำหรับตอกฝังไว้กับกระดานแกะ ส่วนค้ำแกะทำจากไม้ไผ่เรีย มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ยาว 9-10 เซนติเมตร ส่วนบนใช้สำหรับฝังตาแกะให้ตั้งขนานกับกระดานแกะ ส่วนล่างฝังติดอยู่กับค้ำ

เรือเชียด

เรือเชียด เป็นเรือมาชนิดหนึ่งใช้สำหรับหากุ้ง ในบริเวณน้ำตื้นตามลำคลอง ใช้มากแถวอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ขนาดของเรือเชียด ยาวประมาณ 1 – 8 เมตร กว้างประมาณ 65 – 85 เซนติเมตร ทงเรือใช้เพียงหัวกับท้ายไม่เกิน 4 ทง แคมเรือสูงกว่าระดับน้ำไม่เกิน 4 นิ้ว ใช้หากุ้งในเวลากลางวันหรือกลางคืนก็ได้ แต่ส่วนใหญ่ใช้ในเวลากลางคืน

บั้งกู๋

บั้งกู๋ ปันขู หรือ ปังขู เป็นม้านั่งเดี่ยว ๆ หรือม้านั่งของ ๆ เป็นของใช้พื้นบ้านชนิดหนึ่งที่นิยมใช้กันมากทุกครัวเรือนของภาคใต้โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จังหวัดภูเก็ต ม้านั่งชนิดนี้ทำด้วยไม้กระดานพอเหมาะสำหรับนั่งคนเดียว ส่วนล่างรองรับด้วยขาไม้กระดานทั้ง 2 ข้าง ดอกตะปูยึด ม้านั่งชนิดนี้สามารถย้ายไปไหนมาไหนได้

ปากปลา

ปากปลา เป็นเรือชนิดหนึ่งต่อด้วยไม้ หัวเรือมีลักษณะคล้ายปลากระทุงเหว ส่วนยื่นนี้ใช้สำหรับผูกเชือกรั้วเสากระโดงใบเรือให้มั่นคง เมื่อเรือวิ่งไป หัวเรือเปิดไม่มีหลังคา กราบเรือทั้ง 2 ข้างโค้ง และลาดลงท้ายเรือ ซึ่งเป็นแบบสำเภากัน ปากเรือกว้างประมาณ 3 วา 2 ศอก ยาว 11 วา ใช้เป็นเรือเดินทะเลชายฝั่งและในอ่าวสำหรับบรรทุกสินค้าในอดีต

มอ

มอ เป็นเรือมาขนาดใหญ่ ต่อกราบข้าง หัวท้ายเรือสูงเล็กน้อย มีไม้ยาวติดตั้งกลางลำตลอดหัวท้าย เพื่อแบ่งปากเรือออกเป็น 2 ส่วนเท่า ๆ กัน บนปากเรือมีทงเรือวางอยู่บนไม้ยาวเกือบตลอดลำ กลางลำยกเป็นแคร่สำหรับนั่ง ขนาดเรือกว้าง 2 ศอก 1 คืบ ยาว 10 – 12 วา ใช้ฝีพายนั่งทงละ 2 คน เรือมอใช้สำหรับตรวจราชการของเจ้านาย และบางโอกาสใช้ในพิธีแห่ขบวน เช่น แห่พระ ราชพิธีสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น

รางทัด

รางทัด พรกทัด เป็นเครื่องมือใช้สำหรับตีเส้นบรรทัดเพื่อเลื่อยไม้ ลักษณะเป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนประกอบตัวรางทัดทำด้วยไม้ เจาะรูเพื่อสำหรับหมุนเส้นด้ายที่เรียกว่าสายทัด ใช้เชือกหรือด้ายคลุกเขม่า เวลาจะใช้ดึงสายทัดออกตามต้องการ แล้ววางทาบลงบนไม้ดึงให้ตึงแล้วจับสายทัดตรงช่วงกลางดึงขึ้นแล้วปล่อยให้คิดกลงบนท่อนไม้ เขม่าจากสายทัดจะติดท่อนไม้เป็นเส้นบรรทัด

เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ตัวเรือนยกพื้นสูงพอรอดได้ ทำด้วยไม้ทั้งหลัง ไม้นิยมตีฝ้ายพาดาน มักจะเว้นช่องลมใต้หลังคาให้ลมโกรกอยู่ตลอดเวลา และมักมีพื้นบริเวณเฉลียงด้านบันได โดยทั่วไปรูปแบบของเรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ตามรูปแบบหลังคา ได้แก่ หลังคาปั้นหยา หลังคาจั่วมนิลา และหลังคาจั่ว และมีส่วนประกอบต่าง ๆ คล้ายกับเรือนไทยทั่วไป

ลายแกะไม้

ลายแกะไม้ คือ ลวดลายที่ช่างฝีมือแกะสลักไม้ไทยมุสลิมภาคใต้ นิยมออกแบบเพื่อแกะสลักในตำแหน่งชิ้นงานที่ต้องการ ลวดลายที่เป็นที่นิยม ได้แก่ ลายพรรณพฤกษา ลายตัวอักษร ลายสัตว์ในวรรณคดี และลายเลขาคณิต

เสื่อครูป

เสื่อครูป เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งสำหรับคักกระจง ทำเป็นกรงหรือคอกแขวน ผูกเหยือกกับลิ้นกล เมื่อกระจงกินเหยือกก็จะดึงลิ้นกลหลุด กรงก็จะครอบกระจงไว้ กรงนี้จะทำด้วยท่อนไม้ขนาดเท่าข้อมือ ยาว 5 ฟุต จำนวน 16 ท่อน นำมาวางเกยหัวกันเป็นรูปสี่เหลี่ยม แล้วใช้เชือกผูกทั้งสี่มุมระหว่างปีกทั้งสองข้าง แล้วนำไปแขวนหรือตั้งไว้โดยนำเหยือกที่เป็นใบมันสำปะหลัง ลูกโดน ลูกแซะ เอาไปวางก่อนสัก 4 – 5 วัน แล้วค่อยเอาเสื่อครูปไปวางไว้

हनวน

हनวน เป็นงานช่างฝีมือชนิดหนึ่ง ใช้เทียมวัวหรือควาย คล้ายเกวียนแต่ไม่มีล้อ มีสองชนิดที่ทำจากไม้ไผ่หรือไม้เนื้อแข็ง ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้ลาก ข้าวกล้า พืชผล และวัสดุอื่น ๆ เวลาลากจะต้องลากในถนนหรือทางที่ค่อนข้างเรียบ เพราะที่ฐานจะทำด้วยไม้ที่ทำให้ไค้งงอ ถ้าลากถนนที่มีหินขนาดใหญ่จะทำให้ไค้งงอ

หลักวัวชน

หลักวัวชน จัดเป็นเครื่องใช้หรืออุปกรณ์อย่างหนึ่ง ใช้ในการปักคินคั้งไว้กับพื้นที่จะผูกวัวชน หลักวัวชนทำขึ้นด้วยความประณีตงดงามด้วยลวดลาย ส่วนใหญ่จะใช้ไม้แก่นที่มีความเหนียวทนทาน เป็นศิลปะวัตถุอย่างหนึ่งที่ทรงคุณค่าของท้องถิ่น เกิดขึ้นมาจากค่านิยมในกีฬาวัวชน และความรักความผูกพันระหว่างเจ้าของกับวัว

เหนื่อ

เหนื่อ เป็นเรือนิคหนึ่งกราบเรือมีกระดานขนานข้าง 2 แผ่น ปากเรือปูด กระดานตามแนวขวางเต็มลำ หลังคามุงด้วยกระแฆ มีลักษณะหลังคาทรงไทย ในท้องเรือสามารถบรรจุของได้เต็มลำ เช่น ไม้พิน เครื่องครัว มีใช้กันในอำเภอลานสกา ร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

เหล็ยะ

เหล็ยะ เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งสำหรับดักปลา ทำจากไม้ไผ่ผ่าซีกเหลาแล้วสานเป็นฝือกยาวประมาณ 3 วา วางฝือกในแนวตั้งเป็นวงกลม ให้ปลาย 2 ข้าง ของฝือกม้วนเข้าในคล้ายงาของไซ หันส่วนที่คล้ายงาไปตามน้ำ เลือกเอาริมคลึง น้ำลึก เป็นตำแหน่งที่ทำเหล็ยะ วางเสร็จก็คอกซี่ฝือกฝั่งคืนให้กระชับ เว้นช่วงงาให้เปิดอ้า บริเวณด้านข้างที่ติดกับคลึง หาไม้มาสูมกัน เมื่อปลาขึ้นมาติดแนวกันและฝือกคอกก็จะหาทางผ่านเข้าไปติดในเหล็ยะ

ศึกษาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการทำเรือพระในจังหวัดสงขลา ประการแรกเป็นการศึกษาขั้นตอนและวิธีการทำเรือพระ พบว่าเริ่มจากการวางแผน การจัดแบ่งหน้าที่ การออกแบบ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การจัดทำเรือพระ ประการที่สอง เป็นการศึกษารูปแบบเนื้อหา ลวดลาย และคุณค่าของเรือพระ โดยนำองค์ประกอบของศิลปะ ในเรื่อง สี เส้น สัดส่วน พื้นที่ว่าง จังหวะมาผสมผสานกับศิลปะของท้องถิ่น จนกลายเป็นรูปแบบใหม่คล้ายราชรถของภาคกลาง มีการนำเอาเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติตอนปฐมเทศนา เสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ไตรภูมิ และสัตว์ป่า หิมพานต์ มาผสมผสานกับศิลปะท้องถิ่น เรือพระยังมีคุณค่าทางด้านศาสนา ด้านการอนุรักษ์ และการพัฒนา ภูมิปัญญาเชิงช่าง นอกจากนั้นยังมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านสังคมสัมพันธ์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง

เครื่องหนัง

แกะรูปหนัง

การแกะรูปหนัง เป็นงานหัตถกรรมที่มีสืบมาแต่อดีตควบคู่กับการเล่นหนังตะลุง เดิมการแกะรูปหนังจะทำเฉพาะรูปสำหรับเชิดในการเล่นหนังตะลุงเท่านั้น แต่ระยะหลังเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา ได้มีการแกะรูปหนังออกจำหน่ายเชิงพาณิชย์ ด้านรูปแบบก็ค่อยพัฒนากว้างขึ้นเรื่อย ๆ จึงมีผู้หันมาประกอบหัตถกรรมประเภทนี้มากขึ้น กรรมวิธีและขั้นตอนดำเนินการที่สำคัญ ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมหนัง ขั้นตอนร่างภาพ ขั้นตอนแกะรูป ขั้นตอนลงสี และขั้นตอนนําน้ำมันชักเงา

จีนจื่อ

จีนจื่อ เป็นรูปตัวละครหนังตะลุงตัวหนึ่งทำจากหนังวัว ตามประวัติว่าเดิมเป็นคนจริง ๆ ที่มาจากเมืองจีน รูปร่างผอมสูง อมโรค หลังโก่งนิด ๆ นุ่งกางเกงขาก๊วย หัวมีหางเปีย มือถือ กล้องยาสูบแบบคนจีนติดฝืน

ชาม

ชามหรืออ้ายชาม เป็นรูปตัวละครหนังตะลุงทำจากหนังวัว รูปร่างลำสัน จมูกยาวงอน พุง ย่อ ก้นยื่น สะดือจุ่น ผิวคำ หัวล้าน นุ่งผ้าขาวม้า ไม่สวมเสื้อ ไม่สวมรองเท้า กินจุ ใจเย็น ไม่ชอบหาเรื่องคนอื่น ชอบประจบสอพลอ มีใช้ในหนังตะลุงรุ่งฟ้า หนังกิมเส็ง หนังปฐมอ้ายลูก หมี่

เณรพอน

เณรพอน ชื่อตัวละครหนังตะลุงทำจากหนังวัว นิยมใช้ในคณะหนังตะลุงแถบจังหวัดภูเก็ต พังงา และระนอง เชื่อกันว่าตัวละครตัวนี้ เกิดจากไสยเวท โดยพระฤๅษีชุบจากไม้แก่นจันทร์ มีฤทธิ์ พิเศษเหนือคนสามัญหนังพร้อมชาวภูเก็ตเป็นผู้นำมาใช้คนแรก และต่อมาได้แพร่หลายทั่วไปทางฝั่ง ตะวันตก รูปร่างของเณรพอนคล้ายรูปอ้ายพูน

ยอดทอง

ยอดทอง เป็นตัวละครสำคัญของหนังตะลุงทำจากหนังวัว เป็นเพื่อนคู่กับสี่แก้ว ลักษณะนิสัยเป็นคนพูดจาเสียงดัง แสดงความโอหัง ชอบประจบสอพลอ ขาดเหตุผล รูปร่างอ้วน ดำ ลำเตี้ย ก้นงอน พุงไซ้ หลังเกือบค่อม มีโหนกคอก ผมหยิกงอ คล้ายพวงเงาะ หน้าตาคล้ายส่วนหัวของจระเข้ ไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าโจงกระเบนลายดาหมากรุก และชอบเหน็บกริช

ลูกทิง

ลูกทิง เป็นตัวละครหนังตะลุงทำจากหนังวัว ตัวหนึ่ง ของหนังกิมเส็ง บ้านปากพูน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา แทะขึ้นมาเพื่อเป็นตัวละครประจำคณะ บุคลิกลักษณะของอ้ายลูกทิง เป็นคนตัวเล็ก หลังค่อม เป็นลูกจีนอายุประมาณ 8 ขวบ ผมหยิกงอ จมูกแหลมไม่สวมเสื้อผ้า มีขวานเป็นอาวุธประจำกาย พูดซ้ำ ๆ ขานทางเสียงเล็ก

หุ้มโพน

โพน หรือ ตะโพน เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ในภาคใต้มีไว้ประจำวัดทุกวัด เพื่อตีบอกสัญญาณต่าง ๆ เช่น พระฉันเพล บอกเวลาเที่ยงให้ชาวบ้านรู้ บอกเหตุการณ์สำคัญ ตลอดถึงงาน

เทศกาล ทำจากไม้ขนุน หรือไม้มะม่วง หน้าที่หุ้มเลือกหนังควายที่มีอายุมาก จำนวน 2 ผืน กว้างโดยรอบประมาณ 10 นิ้ว ส่วนใหญ่โพนใช้ในการตีแข่งขันหรือตีลากพระเคลื่อนที่ในประเพณี ชักพระ

งานศิลปกรรมพื้นบ้าน

หน้าบันวัดจำปา

หน้าบันวัดจำปา เป็นไม้แกะสลักของหน้าบันวิหารเก่า สร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย มี 2 ข้าง เป็นลายไทย ตรงกลางคล้ายพุ่มข้าวบิณฑ์ ส่วนยอดของไม้แกะสลักเป็นรูปเทพนม การจัดองค์ประกอบลงตัวสวยงาม

จิตรกรรมในหนังสือบอก

จิตรกรรมในหนังสือบอก คือ ภาพจินตนาการในสมุดข่อย หรือสมุดไทย บันทึกอยู่ใน หนังสือศาสนา ตำราดูโชคกลาง ตำราดูลักษณะสัตว์ ตำราเกี่ยวกับโรค เรื่องพระมาลัย ฯลฯ ภาพที่เขียนมีทั้งภาพสัตว์ ภาพคน ภาพลวดลายต่าง ๆ ภาพดอกไม้ ภาพพระพุทธรูปประทับนั่ง ภาพเจดีย์ ภาพสวรรค์ นรก ภาพเทพชุมนุม ฯลฯ สีที่ใช้เขียนเป็นสีฝุ่นสีน้ำ และสีที่ใช้ในท้องถิ่น ภาพจิตรกรรมที่มีมากที่สุด คือ เรื่องพระมาลัยและตำราทางศาสนา

จิตรกรรมฝาผนังในภาคใต้

จิตรกรรมฝาผนังในภาคใต้ มีพบในหลายพื้นที่ จิตรกรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่ ถ้ำไวกิ้งที่กระบี่ ถ้ำศิลป์ที่ยะลา ถ้ำเขียนที่พังงา ฯลฯ สมัยประวัติศาสตร์ ได้แก่ ที่วัดสามแก้ว ชุมพร ที่วัดชาวนา วัดท้าวโคตร วัดวิหารสูง วัดพระธาตุมหาวิหาร วัดสวนป่า และถ้ำตลอด จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดถ้ำสิงขร วัดพัฒนาราม วัดสมุหนิมิตร และสวนโมกขพลาราม จังหวัด สุราษฎร์ธานี ที่วัดพะโคะ วัดมัจฉิมาวาสวรวิหาร วัดจะทิ้งพระวัดโพธิ์ปฐมมาวาส วัดสุวรรณคีรี วัดคูเต่า และวัดแจ้ง จังหวัดสงขลา ที่วัดสุนทรมาวาส วัดวิหารเบิก วัดวัง วัดปรางหมู่ และวัดคอนสาธา จังหวัดพัทลุง ที่วัดหงสาราม วัดควนโน วัดเทพนิมิตร วัดปทุมวาริ วัดจุฬามณี วัดถ้ำภาวาส และวัดป่าศรี จังหวัดปัตตานี ที่วัดพุทธภูมิ และถ้ำศิลป์ จังหวัดยะลา และวัดชาราสิงเห จังหวัดนราธิวาส

ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ

ตุ๊กตาลิง

ตุ๊กตาลิง เป็นหัตถกรรมที่ผลิตจากกะลามะพร้าวแห้ง โดยการปอกเปลือกแข็งออกจนหมดแล้วใช้มีดปลายคมแหลมแกะเปลือกมะพร้าวที่ติดอยู่กับกะลาเป็นรูปลิงนั่ง ชักผิวด้วยกระดาษตดแต่งให้สวยงาม ตุ๊กตาลิงนิยมทำในหมู่ชาวสวนมะพร้าว เช่น ที่อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

เบียด

เบียด หรือ กะเบียด เป็นเครื่องมือดักนกทำด้วยไม้ไผ่และหวายคล้ายกับกรงนก แต่มีขานยื่นออกมาด้านหนึ่ง สำหรับให้นักเดือนเกาะที่หัวสะพานมี “กะหนิด” หรือ ไม้ขัดทำเป็นกลไกต่อไปยังคันสวิง ซึ่งมีสปริงข้างขึ้นไปเหนือกรงเบียด วิธีใช้เอาใบไม้สดผูกหุ้มเบียดทั้ง 3 ด้าน เว้นทางด้านหน้าขานเพื่อให้นักป่าเข้าคืนก่อก่อ ค่อยสู้กันจนเหนื่อยแล้วก็โผล่เข้าตี โดยกระโดดลงบนเกาะสะพาน ไม้ที่หน้าเบียด กะหนิดหรือไม้ขัดก็จะหลุดออกจากที่คันสวิง ซึ่งมีสปริงข้างอยู่ก็ล้มลงมาครอบบนกเดือนไว้

แนด

แนด เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่ง ใช้สำหรับการจับกุ้งเคยตามฝั่งทะเลที่มีน้ำลึกไม่เกินคางของผู้จับ แนดทำเป็นรูปฐาน ปากดุงกว้างพอประมาณ 1 – 1.5 เมตร จากปากถึงหางมีเชือกผูกและแก้ไขได้ ความยาวจากปากถึงหางประมาณ 5 เมตร ปากดุงใช้ไม้กลมปลายงอน ปากดุงสามารถเปิดกว้างและแคบเข้าเมื่อต้องการ วิธีใช้แนด ผู้ใช้เอากึ่งกลางทั้ง 2 กันแพที่มีสลักร้อยไว้ได้ระดับคาง เขยียดแขนทั้งสองเกือบชิดลำตัว กางศอกออกเล็กน้อย ใช้มือจับปลายดุง แล้วเดินไปเรื่อย ๆ ตามความยาวของฝั่ง

บอกมิหลัง

บอกมิหลัง เป็นเครื่องมือจับปลาแบบพื้นบ้าน เครื่องมือและอุปกรณ์ในการวางบอกมิหลังประกอบด้วย “บอก” ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 เมตร และมี “ผ้า” สำหรับใช้ปิดปาก การวางบอกมิหลังชาวประมงจะนำบอกไม้ไผ่วางในที่มืดเพียงจับเกาะอยู่ ชาวประมงจะจมบอกไว้ข้ามวันจึงค่อยกลับมาดู การกู้บอก โดยการนำผ้าไปปิดปากบอกด้านใดด้านหนึ่ง พร้อม ๆ กับใช้มืออีกข้างปิดปากอีกด้านหนึ่ง แล้วค่อย ๆ นำบอกขึ้นจากน้ำ เมื่อกู้บอกแล้วชาวประมงบางรายอาจจะจมบอกไว้ ณ ที่เดิม หรืออาจเปลี่ยนที่ในการจมก็ได้

เบ็ด

เบ็ด เป็นเครื่องมือสำหรับตกปลา การนำเบ็ดมาใช้ของคนภาคใต้ ใช้ชื่อเรียกตามลักษณะการนำไปใช้ คือ เบ็ดตก เบ็ดทง เบ็ดขั้ว เบ็ดราว เบ็ดขว้าง เบ็ดขั้วปลาไหล การผูกเชือกสายเบ็ดเข้ากับตาเบ็ด ชาวใต้เรียกว่า หมุดเบ็ด ชาวบ้านมีวิธีปฏิบัติแฝงความเชื่ออย่างหนึ่งว่า ให้หมุดเมื่อกำลังหวัด เพราะเชื่อว่าจะทำให้ปลากินเบ็ดดี

ปลาปักเป้า

ปลาปักเป้า เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านชนิดหนึ่งของชาวอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบางพื้นที่ของจังหวัดภูเก็ต วิธีทำก็คือ นำตัวปลาปักเป้าที่จับมาผ่าเข้ากลางหลังเพื่อนำเครื่องในออกมา แล้วเย็บกลับเข้าไป แล้วเอาลูกโป่งใส่เข้าไปเป่าลมให้ตึงนำไปตากแดด เมื่อแห้งก็นำลูกโป่งออกมา แล้วนำมาตกแต่งสีให้สวยงาม แล้วเอาเชือกผูกตรงหลังปลาสำหรับแขวน หรือนำไปทำเป็นโคมไฟก็ได้

พัดโคกยาง

พัดโคกยาง เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านทำจากใบพ้อ เป็นหัตถกรรมของบ้านโคกยาง ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช การทำ คือ ใช้มีดโกนใบพ้อให้เป็นเส้น ประมาณครึ่งมิลลิเมตร แล้วมัดรวมนำไปฟึ่งแดด 1 วัน นำมาต้มในน้ำเดือด 1 นาที แล้วนำไปฟึ่งแดดอีก 3 วัน ย้อมสีตามใจชอบ นำมาสานโดยใช้ลายขัดเชือก ยก 1 ช่อ 1 คึงปลายดอกทั้งสองข้างให้แน่น ทำไปเรื่อย ๆ จนเสร็จ

แมงดา

แมงดา เป็นเครื่องกันฝนทำด้วยใบปาล์ม เช่น ใบลาน ใบจาก ใบเตย เป็นต้น เย็บด้วยหวาย ใช้ครอบศีรษะคลุมไปถึงเข่า ใช้สำหรับกันฝน เหมาะกับชาวไร่ชาวนา โฉนหรือปักดำ ครอบแมงดาบนศีรษะ ร้อยเชือกผูกลำตัวไว้ไม่ต้องใช้มือจับกุม ปัจจุบันหากคนเย็บแมงดาได้ยากแล้ว

เสียมาย

เสียมาย เป็นชื่อเครื่องมือเครื่องใช้ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า ด้ ซึ่งมีความใหญ่ ยาวถึง 5 วา เส้นผ่านศูนย์กลาง 6 นิ้ว ใช้ตีคไฟให้แสงสว่างในงานเทศน์มหาชาติ งานศพ งานบวชนาค เวลาจุดมักจะจุดพร้อมกัน 3 - 4 ดวง ด้เสียมายนี้ทำจาก ด้ไม้ไผ่สีสุก มีลักษณะคล้ายฟากกรองด้วยหวาย สอดกาบหมากเข้าไปไว้ข้างใน สอดไม้ตรงปลายหางเพื่อใช้กำยัน แล้วเอาเปลือกเสียมัดลูกน้ำมันยาง ไม้

ผู้ชันไม้พะยอมขัดเข้าไป และต้องจุกเม็คสวาดแห้งเข้าไปไว้เป็นระยะ ๆ การอัดได้เดือนมานี้ นั้นจะต้องอัดให้แน่นพอสมควร และต้องช่วยกันทำหลายคนจึงจะเสร็จแล้ว

หมา

หมา เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่ทำขึ้นสำหรับตักน้ำ ทำมาจากกาบหรือใบของพืชตระกูลปาล์ม ถ้าทำมาจากใบจากเรียกหมาจาก ถ้าทำมาจากค้อหมากเรียก หมาค้อ บางแห่งเรียกว่า ดิหมา การทำคือ เอากาบที่เป็นขดอ่อน ๆ ของพืชดังกล่าวมาตัดปลายแล้วสอดม้วนขึ้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมหรือกลม การสอดเก็บปลายนั้นมี 2 ชนิด เรียกหมาไผ่ หมายถึงหมาที่เอาปลาย 2 ทั้งสองผูกไขว้กัน และหมาเหมีย หมายถึง หมาที่เอาปลายทั้งสองข้างสอดผูกแนบกัน

หัตถกรรมพื้นบ้านกับความอยู่รอดของชุมชนบ้านคอกวัว

งานชิ้นนี้กล่าวถึงงานหัตถกรรมของบ้านคอกวัว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุงว่าเป็นอาชีพหลักที่ช่วยให้ชาวบ้านอยู่รอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน เริ่มจากการที่ชาวบ้านรวมกลุ่มกันตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มอาชีพหัตถกรรมกะลามะพร้าว และกลุ่มอื่น ๆ โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ปัญหาความยากจนด้วยความสามารถของผู้นำกลุ่ม และความช่วยเหลือจากภาครัฐ ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพดีเป็นที่นิยมของผู้ใช้ โดยที่กลุ่มพยายามรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์ด้วยการตรวจสอบคุณภาพทุกขั้นตอน งานหัตถกรรมกะลามะพร้าวจึงเป็นที่นิยมทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ความสำเร็จดังกล่าวชาวบ้าน บอกว่าเป็นเพราะสมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำงาน มุ่งผลิตตามความต้องการของตลาด ทำงานด้วยความประณีต นอกจากนั้นมีการใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างคุ้มค่า อีกทั้งผลงานผลิตส่วนใหญ่พัฒนามาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมแทบทั้งสิ้น และแม้ว่าแต่ละครอบครัวจะทำงานกันอย่างอิสระแต่ก็จุนเจือเกื้อหนุนกัน ขก้องสนับสนุนกัน ไม่แข่งขันกัน นอกจากนี้ความเชื่อทางศาสนาเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และการที่พวกเขา มีผู้นำเป็นคนดีคนเก่งก็เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้พวกเขาอยู่รอดอย่างยั่งยืน

กระจุกสถานพื้นชุมชนบ้านทอน

งานชิ้นนี้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการผลิตงานหัตถกรรมฝีมือกระจุกของชาวบ้านทอนจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งสืบทอดกันมายาวนาน ชาวบ้านทอนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม อาชีพหลัก คือ ประมง และเกษตรกรรม นอกจากอาชีพดังกล่าวแล้วชาวบ้านมีการรวมกลุ่มสตรีผลิตงานฝีมือจากกระจุก ในการทำผลิตภัณฑ์จากกระจุกมุ่งผลิตให้มีคุณภาพ โดยมีครูผู้ชำนาญเป็นผู้สอน และในทุกปีชาวบ้านทอนจะนำผลิตภัณฑ์ไปประกวดที่ตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ผลิตภัณฑ์กระจุกของที่นี่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง มีการสนับสนุนจากหน่วยงาน

ต่าง ๆ ทำให้ชุมชนแห่งนี้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์จากกระจูดออกจำหน่ายอย่างต่อเนื่อง มีเงินทุนหมุนเวียนใช้จ่ายโดยไม่ฝืดเคืองเหมือนแต่เดิม และกลุ่มการผลิตกระจูดก็ขยายกว้างขวางยิ่งขึ้น แต่ก็เริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับวัสดุการผลิต

การศึกษาหัตถกรรมเครื่องหวายของผู้ต้องขังในเรือนจำ

งานชิ้นนี้เป็นการศึกษารูปแบบและลายเครื่องหวายของผู้ต้องขังในเรือนจำกลาง นครศรีธรรมราช ขั้นตอนการผลิตและการจำหน่าย รวมทั้งศึกษาผลกระทบอันเกิดจากการผลิตรูปแบบของเครื่องหวายดังกล่าวมี 2 รูปแบบ คือ เครื่องหวายที่เป็นเครื่องเรือน และเครื่องหวายที่เป็นภาชนะทั้ง 2 รูปแบบมีลักษณะรูปแบบของท้องถิ่นภาคใต้ทั่วไปและแบบประยุกต์ของภาคกลางในการสานใช้ลายพื้นบ้านแบบดั้งเดิมและลายสานประดิษฐ์ สำหรับการผลิตและการจำหน่ายทั้งวัสดุ และเครื่องมือจัดซื้อจากทั้งภายในและภายนอกจังหวัดนครศรีธรรมราช ทุนที่ใช้ นำมาจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในลักษณะหมุนเวียน กระบวนการผลิตใช้แรงงานผู้ต้องขังโดยทำในรูปกลุ่มผู้ผลิตซึ่งช่วยเหลือกันสอนและผลิตร่วมกัน ส่วนการจำหน่ายร้านผลิตภัณฑ์เรือนจำกลางเป็นผู้ดำเนินการ และมีการจำหน่ายในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานเทศกาล และงานนิทรรศการผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์ การผลิตเครื่องหวายของที่นี่ส่งผลกระทบต่อเรือนจำกลางนครศรีธรรมราช ด้านการขีดอาชีพ คือ ทำให้ผู้ต้องขังมีความรู้ความสามารถด้านอาชีพ ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมีคุณภาพ ผู้ผลิตและบุคคลที่เกี่ยวข้องมีสภาพจิตใจที่ดี มีความผูกพันต่อกันและต้องงาน แต่วัสดุการผลิตบางอย่างและฝุ่นมีผลกระทบต่อสุขภาพ อย่างไรก็ตามการผลิตดังกล่าวส่งผลอย่างแน่นอนต่อทรัพยากรหวายหากมิได้ปลูกทดแทน และผู้ผลิตบางคนมีโอกาสคิดหาระยะเหยซึ่งส่งผลต่อสุขภาพ

จิตรกรรมในวรรณกรรมทักษิณ” ในชวนเพชรแก้ว

งานชิ้นนี้กล่าวถึงจิตรกรรมในหนังสือบุคที่พบในภาคใต้ว่าหากจำแนกประเภทตามลักษณะเนื้อหาของภาพได้ 4 กลุ่ม คือ จิตรกรรมประกอบเรื่องเพื่อบอกตำแหน่งและ/หรือลักษณะเฉพาะ เช่นจิตรกรรมประกอบคำราคะนิมิตของดวงดาว พระอาทิตย์ พระจันทร์ จิตรกรรมประกอบคุณลักษณะศีลลักษณะร้ายของสัตว์เลื้อย จิตรกรรมประกอบหนังสืออุกฤษยาม จิตรกรรมประกอบคูอาการผิดปกติทางร่างกาย การป่วยไข้ เป็นต้น จิตรกรรมประกอบเพื่อปรุงแต่งรูปลักษณะของวรรณกรรม คือจิตรกรรมที่เป็นดอกดวง เช่นดอกไม้ ลายไทย ชลลชาติ ฯลฯ ที่เขียนคั่นระหว่างบทหรือเขียนที่ขอบกระดาษให้ดูงดงาม จิตรกรรมภาพสัตว์ มีทั้งสัตว์เลื้อย และสัตว์นอกฟ้าป่าหิมพานต์ จิตรกรรมประกอบหนังสือ ตรา(หนังสือประกอบการทำนายทายทัก โชคชะตา) และจิตรกรรมประกอบเรื่องพระมาลัย จิตรกรรมดังกล่าว จิตรกรรมประกอบเรื่องพระมาลัยมี รายละเอียดพิสดารมากมีทั้งภาพมนุษย์ และอมมนุษย์

ภูมิปัญญาทักษิณ : ภูมิปัญญาในหัตถกรรมพื้นบ้าน

ภาคใต้มีงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ส่วนใหญ่เป็นงานหัตถกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาใช้ทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ไม้ หวาย กระชูด กก กล้าและคลุ้ม มะพร้าว ดินปาล์ม ลิพา เขาสัตว์ เปลือกหอย การนำมาใช้ประโยชน์แสดงให้เห็นถึงความสามารถของชาวบ้านเชิง ประดิษฐ์กรรมที่สำคัญๆ โดยเฉพาะ คือ ไม้และมะพร้าว ประโยชน์ของทั้งไม้และมะพร้าวได้ทั้งเป็นอาหารใช้ทำเครื่องดนตรี อีกทั้งยังใช้ประดิษฐ์เป็นงานหัตถกรรมและเครื่องอำนวยความสะดวกอื่น ๆ อีกมากมาย สำหรับงานหัตถกรรมพื้นบ้านของภาคใต้ ที่มีลักษณะพิเศษ มีคของภาคใต้มีรูปแบบและลักษณะหลากหลายเช่น มีคเตียง มีคจะโหลง มีคเคียวไก่ มีคเค้ง มีคดอก มีคบาแคะ มีคหมอ มีคอ้ายอ มีคต่าง ๆ เหล่านี้มีลักษณะและหน้าที่ใช้สอยต่าง ๆ กัน สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของภาคใต้ได้อย่างดี ผลิตภัณฑ์ย่านลิพาเป็นงานหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของภาคใต้ ซึ่งได้รับความนิยมทั้งในและต่างประเทศ หมาหรือขันตักน้ำเป็นงานหัตถกรรมที่มีลักษณะพิเศษทั้งชื่อและตัวอุปกรณ์ซึ่งนิยมใช้กันในแถบชนบท ส่วนเหล็กขูดหรือกระด้ายขูดมะพร้าวเป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่เกิดจากการจินตนาการโดยออกแบบเพื่อความสะดวกในการ ใช้สอยจนกลายเป็นงานหัตถกรรมที่น่าสนใจของภาคใต้อันแสดงภูมิปัญญาชาวบ้านทักษิณที่มีคุณค่า

บทที่ 4

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทยภาคใต้ ในครั้งนี้มุ่งหวังเพื่อรวบรวมและจัดระบบข้อมูลทางวัฒนธรรมไทยจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ของพื้นที่ในภาคใต้ เพื่อนำไปสู่การคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทย โดยสำรวจข้อมูลในภาคใต้ทั่วทั้ง 14 จังหวัด อันประกอบด้วย จังหวัดระนอง ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช กระบี่ พังงา ภูเก็ต พัทลุง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา ตรัง และนราธิวาส ผู้ศึกษาได้กำหนดเนื้อหาในการสำรวจได้ 5 สาขา คือ มุขปาฐะ ได้แก่ นิทาน ตำนาน บทสวดในพิธีกรรม สำนวนภาษิต ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า ชื่อบ้านนามเมือง ปริศนาคำทาย และอื่น ๆ ศิลปการแสดง ได้แก่ ดนตรีด้านการแสดง การแสดงในพิธีกรรม เพลงร้องพื้นบ้านและอื่น ๆ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมและการรื่นเริง ได้แก่ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ความรู้และข้อปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน อาหารการกิน การดูแลสุขภาพ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ และอื่น ๆ และงานช่างพื้นบ้าน ได้แก่ ผ้าผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องจักสาน เครื่องรัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องไม้ เครื่องหนัง อัญมณีและเครื่องประดับ งานศิลปกรรมพื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก และใช้วิธีการสำรวจ (Survey Research) โดยสำรวจข้อมูลจากศูนย์วัฒนธรรม องค์กรชุมชนและเอกชน หน่วยงานราชการต่าง ๆ สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัยสังคมและวัฒนธรรม ห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและวัด โรงพิมพ์และสำนักพิมพ์ท้องถิ่น สื่อต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ฐานข้อมูลของกระทรวงต่าง ๆ และ CD-ROM

ผลการศึกษา การจัดทำฐานข้อมูลวัฒนธรรมเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมไทยภาคใต้ พบว่า ข้อมูลที่เก็บได้มีจำนวน 1,171 เรื่อง มีรูปแบบการจัดเก็บข้อมูล แบ่งออกได้ 3 ลักษณะ คือ ข้อมูลจากงานวิจัยทั่วไปจำนวน 35 เรื่อง งานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ จำนวน 95 เรื่อง และหนังสือจำนวน 1,041 เรื่อง สำหรับประเภทของข้อมูลที่จัดเก็บได้ จำแนกออกเป็น 5 ประเภท คือ ข้อมูลด้านมุขปาฐะ จำนวน 207 เรื่อง จำแนกเป็นนิทาน จำนวน 170 เรื่อง ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า 16 เรื่อง ชื่อบ้านนามเมือง 17 เรื่อง สำนวนภาษิต จำนวน 4 เรื่อง ข้อมูลด้านศิลปการแสดง

จำนวน 38 เรื่อง จำแนกเป็นชุดการแสดง จำนวน 29 เรื่อง เครื่องดนตรี จำนวน 3 เรื่อง และนักแสดง/ศิลปิน จำนวน 6 เรื่อง ข้อมูลด้านประเพณี พิธีกรรม การปฏิบัติทางสังคมและการรื่นเริงในภาคใต้จำนวน 158 เรื่อง จำแนกเป็น ความเชื่อจำนวน 71 เรื่อง ขนบประเพณีจำนวน 20 เรื่อง ขนบธรรมเนียม จำนวน 18 เรื่อง จารีตและพิธีกรรมจำนวน 49 เรื่อง ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้และการปฏิบัติที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล จำนวน 681 เรื่อง จำแนกเป็นภูมิปัญญาอาหารการกิน จำนวน 107 เรื่อง การดูแลสุขภาพ จำนวน 468 เรื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 98 เรื่อง โหราศาสตร์และดาราศาสตร์ จำนวน 8 เรื่อง และข้อมูลงานช่างพื้นบ้าน จำนวน 87 เรื่อง แบ่งเป็นผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า จำนวน 3 เรื่อง เครื่องสาน จำนวน 16 เรื่อง เครื่องโลหะ จำนวน 27 เรื่อง เครื่องหนัง จำนวน 7 เรื่อง ศิลปกรรมพื้นบ้าน จำนวน 3 เรื่อง และงานช่างอื่นๆ จำนวน 16 เรื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาผู้ศึกษาได้เสนอข้อเสนอแนะ 3 ประการ

1. ธรรมชาติของภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมของแต่ละภาคย่อมมีความแตกต่างกันตามสภาพทางภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ นำส่วนกว้างๆ มาจัดจำแนกในแต่ละภาคนั้น ทำให้ยากต่อการศึกษาในรายละเอียดลึกๆ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการแต่ละส่วนขึ้นเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนที่จะทำการกำหนดกรอบการศึกษาให้ชัดเจนและรัดกุมกว่านี้
2. ระยะเวลาในการศึกษาน้อยเกินไปการเก็บข้อมูลบางอย่างจึงขาดความสมบูรณ์ ควรขยายเวลาการจัดทำฐานข้อมูลให้มากกว่านี้
3. ภาคใต้ของประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ 2 เชื้อชาติ คือชาวไทยมุสลิมและชาวไทยพุทธ การเก็บข้อมูลในกลุ่มชาวไทยมุสลิมทำด้วยความยากลำบาก เนื่องจากไม่มีความปลอดภัย ทำให้ข้อมูลด้านวัฒนธรรมที่ได้บางส่วนที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยมุสลิมขาดความสมบูรณ์

บรรณานุกรม

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2532). ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย. นนทบุรี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เรณู โกศินานนท์. (2542). การแสดงพื้นบ้านของไทย. กรุงเทพฯ. ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- สุริวงส์ พงศ์ไพบุลย์. (2542). “การละเล่นพื้นเมืองภาคใต้” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 1. กรุงเทพฯ. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- สุริวงส์ พงศ์ไพบุลย์. (2542). “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 12. กรุงเทพฯ. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2542). ศิลปะการแสดงของไทย. กรุงเทพฯ. สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). ภาพรวมภูมิปัญญาไทย/ค้นคว้าเรียบเรียงโดยเอกวิทย์ ณ ถลาง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ. อัมรินทร์.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544) ภูมิปัญญาทักษิณ/ค้นคว้าเรียบเรียงโดยเอกวิทย์ ณ ถลาง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ. อัมรินทร์.